

Σ. ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Η Δασοκομία και

- 2ο ΚΡΟΥΣΟΝ ΜΑΙΛΕΣ

25

78

75

Η ΔΑΣΚΑΛΑ ΜΕ ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΜΑΤΙΑ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Κόκκινες Ἱστορίες, Λέσβος 1914 (ἐξαντλήθηκε).

Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ, (πρώτη μορφή) Λέσβος 1923 (ἐξαντλήθηκε).

Διηγήματα, Λέσβος 1928 (ἐξαντλήθηκε).

Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ, (νέα μορφή) Ἀθήνα 1930 (ἐξαντλήθηκε).

Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ, (τελειωτικὴ μορφή)
Ἀθήνα «Πυρσὸς» Α. Ε. 1932.

ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ

Η ΔΑΣΚΑΛΑ
ΜΕ ΤΑ
ΧΡΥΣΑ ΜΑΤΙΑ

ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΑΘΗΝΑ
"ΠΥΡΣΟΣ," Α. Ε.
1935

Τυπώθηκε στὰ τυπογραφεία τοῦ «Πυρσοῦ» Α. Ε. σὲ χίλια ἀντίτυπα. Ἡ πρώτη ἔκδοσις ἔγινε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1933 σὲ 100 ἀντίτυπα σὲ καλὸ χαρτὶ ἀριθμημένα καὶ μὲ μιὰ ἰδιόγραφον σελίδα τοῦ συγγραφέα.

ΣΤΗ ΧΑΡΗ
ΤΗΝ ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΕΣΚΙ ΣΕΧΙΡ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Τόσα χρόνια. Έτσι πού τή λαχτάρηξε, τήν όνειρεύτηκε τούτη τήν επίσημη ώρα τοῦ γυρισμοῦ. Μέσα στοῦ χαράκωμα. Στά Νοσοκομεῖα. Στις πορεῖες. Έπρεπε νά ναι καλοκαίρι πάνω στοῦ νησί. Λαμπρή στήν ψυχή καί στή φύση. Θάπρεπε νά γίνει καλοκαίρι, ἀκόμα καί μέσα στήν καρδιά τοῦ χειμώνα ἄ λάχαινε. Όλα νά ναι γιορτερά. Ἡ θάλασσα, τὰ πράσινα βουνά, ὁ οὐρανός. Ρωμαντικά ώραῖα. Πόσες φορές όνειρεύτηκε τούτη τήν εὐτυχία, πού μόνο αὐτός μπορούσε νά ζυγιάσει τήν ἀξία της μέ τὸ βιζινὲ τῆς νοσταλγίας. Νά. Ένα χουχλιδάκι νά ναι, ἀνεκατωμένο μέσα στήν ἀμμουδιά τῆς λεσβιακῆς ἀκρογιαλιᾶς. Τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἓνα ταπεινὸ χουχλιδάκι. Κανέννας νά μὴν τὸ ξαίρει, νά ζεῖ ἀπόμερα ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ. Όμως νά γυρίσει πίσω. Νά ναι ἐκεῖ. Στὸ γιαλὸ τοῦ νησιοῦ, μέσα στὸν ἥλιο τοῦ νησιοῦ, βρεγμένος ἀπ' τῆ θάλασσά του, παχνισμένος ἀπ' τήν ἀλισσάχνη της.

Καί τώρα, τί ἀλλιώτικα πού εἶταν ὅλα.

Τὸ βαπόρι φουντάρησε ἔξω ἀπ' τὸ λιμάνι, καί σὰν κατέβηκε στή βάρκα ἔβλεπε θολὰ ἀπ' τὰ δάκρυα. Καί ὅμως εἶτανε καλοκαίρι πάνω στοῦ νησί, κ' ἡ θάλασσα εἶτανε λουλακιά, κ' ἡ βάρκα χαρωπή. Μιὰ μικρὴ μαβιά βάρκα, πού ἔτρεχε σβέλτα πάνω σταῦ νερά. Σκιρτοῦσε μέ μικρὰ χαρούμενα βογγητὰ σὲ κάθε κουπιά. Καί τραβοῦσε πρὸς τήν ἀγαπημένη στεριά. Τὸ ώραῖο βενετσιάνικο κάστρο, τὸ δασάκι μέ τὰ πέφκα, ὁ δημοτικὸς Κῆπος μέ τίς λέφκες, ἡ συμπαθητικιά ἐπαρχιώτικη προκυμαία. Όλα ἐν τάξει. Όμως δὲν εἶτανε τοῦτο, δὲν εἶτανε τοῦτο ὁ γυρισμός. Τοῦ φαινότανε σὰ νά βγαίνει ἀπ' ἓνα караβοτσάκισμα... Κ' εἶτανε

μόνος, όλομόναχος μέ τή βαρκάρη, μέσα στη μαβιά βάρκα. Ένα καράβι βούλιαξε, μεγάλο σά μιάν ήπειρο. Πάει φούντο σύψυχο. Ένα χάος πού άνοιξε σάν καταποτήρας, γιόμισε μ' έναν κόσμο — μυριάδες νεκροί — κ' έκλεισε. Κατόπι πέρασε πάνουθέ τους ή γαλάζια, ή κελαϊδίστρα ή θάλασσα, γεμάτη άσημένιες πεταλούδες και έρωτικά τσαλιμάκια. Όλα μέλιγάλα. Δέν είτανε κάποια άτιμία μέσα σ'αυτή τή γιορτή;

Στό σπίτι τόν περίμενε μιά πικρή ήσυχία. Οί γλυσίνες κρεμόντανε σκονισμένες στους τοίχους τής αύλης και τά πορτοπαράθυρα σφιχτά μανταλωμένα. Άκουσε τή κουδούνι νά σημαίνει, σάν μέσα άπό ένα πελώριο άντηχεϊό άδεικνό. Η άδερφή του χύθηκε στην άγκαλιά του μ' άναφυλλητά. Είτανε στά μαύρα, δέ μπορούσε νά μιλήσει, κ' ή μητέρα δέν είταν εκεί, νά τόν καλωσορίσει. Κατάλαβε, κ' ή νέα θλίψη μπήκε καρφωτή μαχαιριά στην καρδιά του.

— Η μητέρα!...

— Είται δυό μήνες... Και δέ σου τ'όγραφα... Τόνε φτάνουνε, είπα, οί φουρτουίνες του πολέμου...

Φίλησε τά δάκρια τής Άδριανής, κ' ένιωσε τήν πικρίλα τους στά χείλια σάν ένα συμβολικό κέρασμα του έρχομού. Δέχτηκε τή χτύπημα κατάστηθα, μέ κουρασμένη γαλήνη. Μιά φαρμακίλα, μιá νέα πηγγή, άρχισε νά στάζει μέσα του κόμπο στόν κόμπο. Τό όραμα τής άγαπημένης νεκρής πέρασε μέσ άπ' τήν ψυχή του, σά μέσα στό πρόκλητο μιás άδειανής εκκλησιás. Ήρεμο, σιγανοπάτητο, βλογητικό. Έτσι, ψηλή και λιγνή, πολύ άσπρη μέσα στά μαύρα τής χηριάς της, πού δέν τ'άβγαλε άπό πάνω της, έξη χρόνια τώρα πού πέθανε ό πατέρας. Πέρασε, όπως πάντα, χωρίς νάκούγεται, μέ τις μαλακές παντοϋφλες πού δέν κάνανε κανένα θόρυβο. Στό πρόσωπό της δέν είχε τίποτα άπ' τήν άσκήμια του λείψανου. Έτσι, σάν τους νεκρούς πού δέν παρασταθήκαμε στά στερνά τους, δέν είδαμε τή θάνατο νά κυριεύει και νά παραλλάζει ένα-ένα τά σουσούμια τους.

— ...Ρήμαξε τή σπίτι μας, Λίλο... Είμαστε πιά δυό πεντάρφανα... πεντάρφανα...

Έχωνε τή κοριτσίσια πρόσωπό της στη φαρδιά του

ἀγκαλιὰ γιὰ προστασία. Τὴ χάιδεψε στὰ χρυσὰ σγουρά,
ὅπως χαϊδέβουν ἓνα μωρό.

— Ἐχεις ἐμένα, Ἀδριανή... Μὴν κάνεις ἔτσι!

— Λίλο... ἄχ, Λίλο...

Τόνε καλοῦσε ἀκόμα μὲ τὸ χαϊδευτικό, μὲ τὸ παιδιάτικο ὄνομα τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Τὸ δέχτηκε παράξενα ἢ ἀκουή του. Εἶτανε κάτι σὰ χνοῦδι ἀξέβγαλτου πουλιοῦ. Τὸ χνοῦδι ἀπ' τὴ ζεστὴ φωλιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ πῆρε στὸ Γυμνάσιο, τὸ ταξίδεψε στὴν Ἀθήνα ὅλα τὰ χρόνια τοῦ Πολυτεχνείου, κι ἀπὸ κεῖ τὸ πῆγε στὸν πόλεμο. Ἐκεῖ, πού σκοτώνεται κάθε χἀδι, τόχασε. Ἐγινε Λεωνῆς. Δρίβας Λεωνίδας τοῦ Νικολάου, ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ, εἰδικότης πολυβόλων.

Ἄκουσε μὲ κάποια ἀπορία νὰ τὸ κελαῖδεῖ ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια ἢ ἀδερφή του, κ' ἡ μουσικὴ του ἄρχισε νὰ τοῦ σιγανολέει στὰφτὶ ἓνα σωρὸ μισοξεχασμένα τραγούδια. Εἶτανε σὰ μπάσσοι μακριῆς δοξαριῆς, πού ἐρχόντανε ἀπ' τὰ περασμένα, μισοακουσμένες, σὰ φωνῆς πού πέρασαν πάνω ἀπὸ θάλασσα. Σερνόντανε γλυκά, τρεμουλιάζανε χαϊδιάρικα καὶ σβύνανε. Καὶ πάλι... Καὶ πάλι: «Λίλο!» κανάκια τῆς μητέρας, «Λίλο!» ξεφωνητὰ τῆς ἀδερφῆς, καὶ πιὸ παλιά, «Λίλο!» τὸ σοβαρὸ μπάσσο τοῦ πατέρα, πού τὸ κοροῖδευαν τὰξέχαστα γαλάζια μάτια του. Δυὸ μάτια κουρασμένα ἀπ' τὴ μακρόχρονη στομαχικὴ ἀρρώστια, πού χαμογελοῦσαν ὡστόσο ἀδιάκοπα, γεμάτα ζεστὴ ἀγάπη. Ὑστερα, φωνῆς πολλῆς, πολλῆς, φασαριῆς καὶ γιορτῆς, ἀπόκριες καὶ πασχαλιῆς κι ἀγιοβασίληδες, χελιδονίσματα καλοκαιριῶν, καὶ βροχῆς χινοπωριάτικες, πού τραγουδοῦσαν ἀπ' τὶς ρουιῆς καὶ παίζανε πιάνο στὸ μεγάλο τζίγκο τῆς ὀξώπορτας. Οἱ μεγάλες θεωρίες τῶν γερανῶν, πού περνούσανε πάνω ἀπ' τὸ κάστρο οἱ διμοιρίες τους «εἰς ἀκροβολισμὸν», κ' οἱ φωνῆς τους, ταξιδιάρικες, κατεβαίνανε ἀπ' τὸν οὐρανὸ ὡς κάτω, μέσα στὰ σοκάκια. Φωνῆς ἀθροπινὰ θλιμένες, πού λέγανε «ἔχετε γειά! ἔχετε γειά!» καὶ φεύγανε, γιὰτ' ἐρχότανε ὁ χειμῶνας. Καὶ τὰ μωρά, παιδομάνι, μαζεμένα κοπαδιαστὰ στὸς δρόμους, τοὺς ξεπροβοδούσανε ρυθμικὰ μὲ τὴ βαρυσήμαντη παρακάλεσή τους:

Πάρι τ'ν οὐκνιά μ'
Κι φέερι τ'ν ἀγληγουριά μ'!

Ἔστερα οἱ θύμησες ἀπ' τὸ Μεγαλοχώρι, πὸ ξεκαλο-
καιριάζανε τὶς πάψες. Οἱ ἀψιές μυρουδιές τοῦ τρύγου, τὸ
πάνε κ' ἔλα τῆς θάλασσας... Τόσα... τόσα... Εἴτανε σὰ
νὰ χημήξανε γύρω στὸ κεφάλι του ἓνα σύννεφο πουλιά. Ἡ
σύμμικτη βουή, μπῆκε σὰ χαρμόσυνο κύμα μέσα στὴν
καρδιά του... Κι ὄλ' αὐτά, ὀσμές καὶ ἤχοι φυλαγμένοι (τόσα
χρόνια, καὶ πῶς χώρεσαν!) μέσα στὸ παιδιάτικο τῶνομά του:
— Λίλο...

Τὸν εἶδε ἔτσι βυθισμένο, ἀνασηκώθηκε, τοῦσφιξε μέσα
στὶς ἀπαλάμες τὰ μάγουλα καὶ τοῦ γύρισε τὸ πρόσωπο
κατάματά της. Αὐτὸς χαμογέλασε ἀόριστα, χαμογέλασε
πρὸς ὅλη αὐτὴ τὴ λειτανία τῶν περασμένων κι ἀνεστέναξε
βαθιά. Κατόπι τῆς ἔπιασε τὰ χέρια καὶ τὰ σήκωσε ψηλά.
Χαμογελοῦσε ἀπὸ ἀγάπη.

— Ἄκου, τῆς λέει. Ἄσε τὸ Λίλο κεῖ πὸ βρίσκεται.
Αὐτὸς πιά πέθανε, εἶναι χρόνια τώρα. Εἴμαστε τώρα μεγάλοι.
Κύττα δῶ. Ἐγὼ ἓνας κρεμανταλὰς ὡς τὸ ταβάνι καὶ σὺ κο-
πέλλα τῆς παντριᾶς. Λέγε με Λεωνή, ὅπως στὸ Σύνταγμα...

Αὐτὴ, χωρὶς νὰ δίνει πολλὴ προσοχὴ σ' αὐτά, ξακολου-
θοῦσε νὰ τόνε βλέπει κατάματα, ἐπίμονα. Τοῦ εἶπε σιγὰ
μ' ἓναν τόνο ὅλο ἀπορία καὶ μάλωμα.

— Δὲν ἔκλαψες ἀκόμα γιὰ τὴ μητέρα. Πέθανε μὲ τῶνο-
μά σου στὰ χεῖλη καὶ σὺ δὲν ἔκλαψες...

Δὲν τῆς ἀπάντησε, τήνε κύτταξε μονάχα σοβαρὰ καὶ
στοχαστικά, γιὰ τὸ τῶξαιρε πῶς δὲ θὰ εἴτανε φυσικὸ νὰ
τὸν καταλάβει. Ἴσως καὶ γιὰ τὸν τόνε πεισμάτωνε κάθε
λογῆς ἀπολογία.

Ὅμως μέσα στὴν καρδιά του τῆς ἔλεγε ἡσυχὰ καὶ
λυπημένα:

— Δὲ μπορεῖς ἐσὺ νὰ καταλάβεις, ἀδερφοῦλα. Εἶναι κατι-
τὶς πὸ δὲ ξηγιέται. Ἄφοῦ κ' ἐγὼ ἀκόμα καλὰ - καλὰ δὲν
καταλαβαίνω. Ὅμως θαρρῶ πῶς δὲν ἔχω πιά δάκρια...
Νά. Εἶν' ἓνα μεγάλο ἄδειο δῶ μέσα, πὸ πρέπει νὰ γιομί-
σει πρῶτα...

Ἀλήθεια, ἄς μποροῦσε νὰ κλάψει. Νὰ δοθεῖ ὀλάκερος σ'αὐτὴ τὴν ἡδονικὴ λύτρωση. Θᾶκλαιγε σχεδὸν χαρούμενος, μεθυσμένος ἀπὸ τὴ γλύκα τοῦ θρήνου. Ἔτσι θὰ ξέπλενε τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τόσο φαρμάκι. Νὰ κλάψει γιὰ τόσα πράματα. Γιὰ τόσους θανάτους, γιὰ τόση φρίκη καὶ γιὰ τόση ταπείνωση. Γιὰ τὸν τόσο ξεπεσμό τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶδε, ποὺ ἔψαξε. Νὰ κλάψει ὡς πὺ νὰ μουσκέψει τὴν ταφόπετρα ποὺ κουβάλησε μέσα στὸ στῆθος του ἀπὸ τὸν πόλεμο, ὡς πὺ νὰ τὴ μαλακώσει, νὰ τὴν ψιχουλιάσει σὰ βρεγμένο ψωμί. Ἡ ἀδερφοῦλα, κι ὅλοι οἱ ἄλλοι, δὲν εἶτανε τρόπος νὰ καταλάβουν καὶ δὲ θὰ καταλάβαιναν. Ἀφοῦ ἀκόμα κ' ἓνα πλῆθος ἀνθρώποι ποὺ εἶδαν τὸν πόλεμο «δὲν κατάλαβαν» . . .

Ταχτοποιώντας τὴ ντουλάπα του, βρῆκε πάνω στὸ ράφι τῆς ἓνα ζευγάρι φιλὰ μάλλινα γάντια τῆς μητέρας. Εἶτανε μαῦρα, φίνα. Θᾶπόμειναν ἀκουμπισμένα ἐκεῖ κάποια Κεριακὴ, μόλις θὰ γύρισε ἀπ' τὴν ἐκκλησία. Φύλαγαν ἀκόμα τὸ σχῆμα τῶν χεριῶν ποῦχανε πιά πεθάνει, καὶ τὸ ἓνα εἶτανε μὲ μεγάλη προσοχὴ μανταρισμένο γύρω στὴν κόπιτσα. Τὰ πῆρε σὰ ζωντανὰ ἀγαπημένα ζωάκια πάνω στὰ γόνατά του, καὶ βάλθηκε νὰ ραδιάζει καὶ νὰ ταχτοποιεῖ τὰ μαῦρα τους δαχτυλάκια τὰδειανά. Τὰ χάϊδεβε. Ἀναθυμήθηκε τὴ μητέρα του, ἀψηλὴ, κερένια μέσα στὰ μαῦρα μεταξωτά, τὰ κεριακάτικα τῆς, νὰ τὰ κουμπώνει στὴν ὀξώπορτα βγαίνοντας γιὰ τὴ λειτουργία. Πέρασε μέσα τὶς ἄκρες τῶν δαχτυλιῶ του καὶ χάϊδεψε μ' αὐτὰ τὰ μάγουλά του. Καὶ πάλι ἔνωσε νὰ τόνε σφάζει γλυκὰ ἢ ἴδια ἤσυχη θλίψη, κ' ἡ Μητέρα προσπέρασε σὰ μακρυνὸ ὄραμα χαμογελαστό, μὲ τὰ τριζάτα μαῦρα μεταξωτά τῆς. Φεγγοβολοῦσε ἡ Κεριακὴ πάνω στὸ ἄσπρο τῆς μέτωπο καὶ στάση-μένα τῆς τσουλουφάκια, καὶ δὲν εἶχε πάνω τῆς κανένα σημάδι ἀπ' τὴ φρίκη τοῦ θανάτου.

Ἀπλωσε πάλι μπροστά του τὰ γαντάκια, καὶ προσπάθησε νὰ παραμοιάσει αὐτὰ τὰ χέρια μὲ τᾶλλα κεῖνα τὰ

πεθαμένα, χιλιάδες τῶν χιλιάδων πεθαμένα «χέρια τοῦ πολέμου». Αὐτὰ πού εἶδε νὰ καβουριάζουν καὶ νὰ πομαυρίζουνε ξυλιασμένα μέσα στὸ χαράκωμα, ἢ γαντζωμένα μετὸν τελευταῖο σπασμό τους πάνω στὶς ἀγριοβραχιές καὶ μέσα στὰ ξεροπόταμα, μὲ τὰ νύχια τους τὰ σπασμένα, ἀρπαγμένα μὲ ἀπελπισιὰ ἀπ' τὴ ζωὴ πού τὰ ξαμολοῦσε. Εἶτανε τὰ τελευταῖα πού παραδίνανε, νικημένα στὸν ἀγώνα. Τᾶδε νὰ μπαλέβουνε σκληρά, ἀκόμα κι ὅταν τὸ φῶς τῆς ζωῆς εἶχε σβύσει πιά μέσα στὰ μάτια... Κ' ἔνιωσε μιὰ θλίψη ὀδυνηρὴ γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ χέρια τάφημένα στὴν Ἀνατολή. Χέρια — δάσος ὀλάκερο — πού καλοῦσαν ἀπὸ μακριὰ παρακαλεστικά, πού μούτζωναν, πού ἰκέτευαν, πού σμίγανε σὲ αἰσχρὰ συμβολικὰ σχήματα. Ξεφυτρῶνανε μὲς ἀπ' τὶς πέτρες καὶ μὲς ἀπ' τὰ γκάθια, τεντώνοντας κατὰ τὸν οὐρανὸ τὶς μαῦρες γροθιές τους, ξεγδαρμένες ἀπ' τὰ ὄρνια. Ὁ οὐρανὸς ἔβρεχε πάνουθὲ τους καὶ τὰ λάσπωνε, κι ὁ βοριάς τὰ περούνιαζε, καὶ τὰ τσακάλια τὰ ξελουρίζανε τὴ νύχτα καὶ τὰ σέρνανε στὶς μονιές τους, κλαίγοντας ὁμάδι σὰ μωρά.

Αὐτὰ δὲν εἶχανε τίποτα πάρε-δῶσε μὲ τοῦτα δῶ τὰ μαλακά, τὰ ὀλοκάθαρα γαντάκια τῆς μητέρας, μὲ τὰ χεράκια τῆς εἰρήνης, πού λυγοῦσαν ἀκόμα σὰ ζωντανά, πού μοσκοβολοῦσανε λεβάντα καὶ καλοσύνη, πού ξαίρανε νὰ χαϊδέβουν καὶ πέρ' ἀπὸ τὸν τάφο.

Ἀναθυμήθηκε ἀκόμα δυὸ γυναικεῖα χεράκια, δυὸ φτωχὰ χεράκια, μόλις θᾶτανε δεκαπέντε χρονῶ. Εἶτανε στὴν Πέργαμο. Μπῆκε σ' ἓνα κουρσεμένο σπίτι καὶ βρῆκε μιὰ παιδούλα — μωρὸ πράμα — σκιστωμένη πάνω σ' ἓνα ἀτλαζωτὸ σελτὲ μὲ κόκκινες καὶ μαβιὲς ρίγες. Τὴν εἶχανε γδύσει ὀλότελα, εἶχανε δεμένα τὰ πόδια της μὲ πολὺ ἀνοιχτὰ τὰ σκέλια σὲ δυὸ κάγκελα κοντὰ στὸ κεφαλόσκαλο, καὶ σὰν πέρασε πάνουθὲ της ὅλο τὸ κοπάδι τῶν ἀρσενικῶν ἀγριμιῶν, τὴν κάρφωσαν χάμου ἐκεῖ στὸν ἀφαλὸ, μὲ μιὰ μακριὰ παλιὰ ξιφολόγχη. Τὸ σίδερο τρύπησε τὸ παιδιάτικο κορμί, πέρασε τὸ σελτὲ καὶ καρφώθηκε στὰ σανίδια. Δὲν χρειαζότανε τόση δύναμη. Λοιπὸν τὰ χεράκια τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ

ἀπόμειναν γαντζωμένα μέσα στο παχὺ στρωσίδι καὶ δὲν τᾶφιναν. Κρατιόνταν ἀπ' ἐκεῖ ἀπελπισμένα, σὰν πῆγανε νὰ τῆ συμμαζέψουν ἀπ' τῆ στάση τοῦ μαρτυρίου τῆς. Κ' εἴτανε πολλὲς ὥρες ποῦχε πεθάνει.

"Ἄς μποροῦσε νὰ ξεκολλήσει ἀπὸ πάνω του ὅλα αὐτὰ τὰ φριχτά, τὰ μισητὰ χέρια τοῦ πολέμου, ποῦχανε κλειδώσει τὰ μαβιὰ νύχια τους πάνω στὰ ξεσκλίδια τῆς ψυχῆς του καὶ σερνόντανε πίσω του, μαζὶ του, ὡς ἐκεῖ μέσα στο σπίτι τῆς γαλήνης...

Καταλάβαινε καθαρὰ πὼς τὰ χρόνια τοῦ πολέμου γράφανε μὲ φοβερὰ ψηφιὰ ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του, κ' ἤθελε φλογερὰ καὶ πεισματικὰ νὰ βουλώσει μὲ ἑφτὰ σφραγίδες αὐτὸ τὸ βιβλίο. Ἦθελε νᾶταν ὁ πόλεμος ἓνα παρασάρκωμα ἀπάνω του, νὰ μποροῦσε νὰ τὸ κόψει μὲ τὸ νιστέρι, νὰ τὸ πετάξει σὰν ἓνα ἀποκόμματο σάπιο κρέας. Νᾶρχίσει μιὰ νέα ζωὴ. Νᾶνοιίξει ἓνα καινούργιο βιβλίο, μὲ μεγάλα ἀθῶα κατεβατὰ, ὀλόασπρα σὰν ἀγγέλοι, χωρὶς λεκέδες, χωρὶς δαχτυλιές ἀπὸ αἷμα ἀνθρώπινο, χωρὶς πιτσίλες ἀπὸ λάσπες, ἀπὸ βρώμικον ἴδρο, ἀπὸ λιγδερὲς ἐκκρίσεις. Ἄς μποροῦσε νὰ πάρει ἓνα σφουγγάρι φουσκωμένο ἀπὸ δροσερὸ νερό, νὰ παστρέψει τῆ μνήμη του ἀπ' ὅλη τὴν οὐλιὰ ποῦ ἄφησε νὰ κατακαθίσει πάνω τῆς ὁ πόλεμος. Νὰ γαληνέψει τὴν ψυχὴ του, νὰ ξορκίσει τὰ ὄνειρα τῆς σφαγῆς καὶ τοὺς βραχνάδες τῆς τρομάρας, ποῦ τὸν παιδεύανε τῆ νύχτα. Νὰ βάλει τῆ θύμησή του νὰ κοιμηθεῖ σὰν ἓνα μικρὸ παιδί... Καὶ σὰν ξυπνήσει νὰ μὴν ὑπάρχει πιά ἡ κόκκινη παρένθεση...

Μὲ τόση λαχτάρρα ξανάπιασε τὰ κοκκαλωμένα πινέλα του. Βάλθηκε νὰ δουλεύει μὲ πείσμα. Ἦθελε νὰ ζωγραφίσει παιδιὰ μὲ χαρωπὰ μάτια, νὰ χαμογελοῦν μὲ ἀθωότητα πρὸς τῆ ζωὴ. Μιὰ βάρκα, λαφριά σὰν τριανταφυλλιά πεταλούδα, ἀποξεχασμένη μέσα σὲ μιὰ γαλάζια γαλήνη, γαλάζια θάλασσα καὶ γαλάζιος οὐρανός, ποῦ νὰ μὴν ξαίρει ποῦ νᾶρμενίσει. Νὰ κάνει τὸν εἰρηνικὸν ἐλιώνα τοῦ νησιοῦ,

μέ τις φυλλωσιές τις σταχτιές και τις άσημένιες, μέ τούς κορμούς πού στρίβουν κακοπέτσουροι και τυραγνισμένοι σαν τὰ χέρια τῶν ξωμάχων, μέ τόν ἥλιο νὰ στάζει σὰ λάδι πάνω στό χῶμα τούς χρυσοὺς λεκέδες του. Πολέμησε, πολέμησε, τοῦ κάκου. Εἴτανε μιάν ἄχαρη προσπάθεια νὰ πλαστογραφήσει τόν ἑαυτό του.

Μόλις άκουμποῦσε τὸ μολύβι στό χαρτόνι του, ἕνα πλῆθος μορφές χλωμές, γουρλωμένες, στριμωχνόντανε, λαός, μέσα του, γυρεύοντας τὴν ἔκφρασή τους.

Εἴτανε μιάν ἀξιολύπητη, τυραγνισμένη στρατιὰ ἀπό ψυχές καταδικασμένες, πού μαρτυρούσανε μέσα στό καθαρτήριο τῆς συνείδησής του. Τοῦ γύρευαν μέ ἄγριες και προσταχτικὲς φωνές τὴ μορφὴ τους, σὰ μιὰ δικαίωση πού θὰ τις ξανάδινε πίσω τὴ γαλήνη και τὴν εἰρήνη. Εἴτανε φάτσες κίτρινες σαν τις μουσαμαδιές τῶν τρατάρηδων, στόματα συσπασμένα, μάτια ἀνοιχτὰ μέ ἀκίνητες πλατιές κόρες, κι ἄλλα κάτασπρα ὀλόπελα, δίχως κόρες. Εἴτανε σαγώνια ξεκλειδωμένα, στόματα πού χάσκανε πρὸς τόν οὐρανό. Μὲς ἀπ' τὴν τρύπα τοῦ καταπιώνα ξεπρόβελνε ἡ γλώσσα, μαύρη σὰ γυμνοσάλιαγκος, πού ψόφησε και στέγνωσε τὸ σάλιο του.

Ἡ Ἀνατολή... Ὁ γυρισμός...

Εἴτανε μιὰ θάλασσα γαλάζια, γιομάτη φῶς και παιχνίδι, μιὰ θάλασσα γιορτινὴ και χαρούμενη, πού χαϊδιολογούτανε κ' ἔπαιζε πάνω στὰ γυμνά της στήθια τις τρέμουσες τοῦ ἥλιου. Γελοῦσε, ξαδιάντροπη σαν πουτάνα, μέ μικρὰ μικρὰ γελάκια, ἐνῶ μέσα στὰ ἐρωτικὰ νερά της ἀρμένιζε μιὰ τρομερὴ συνοδιὰ ἀπὸ βαπόρια μαῦρα. Αὐτὰ τὰ καράβια εἴτανε μουτζουρωμένα και λερά, κ' εἴτανε φορτωμένα ὡς τὰ μπούνια μέ γυναῖκες και παιδάκια μισόγυμνα κι ἄλλοσούσουμα. Ὅλες μαζί, κι ὅλα μαζί, ἀπλώνανε τὰ μπράτσα τους, ἀπλώνανε τις ἀδύναμες φωνοῦλες τους πρὸς τὴ στεριά τῆς Ἀνατολῆς, πού ὅλο και μάκραινε, ὅλο και μάκραινε πίσω στὴν πρύμη.

Τὰ βαπόρια μούγκριζαν και φτύνανε καπνό, ἤρθε ἡ νύχτα και τὰ σκέπασε και ἡ στεριά, πού ὀλοένα και τᾶφηνε,

εΐτανε κόκκινη ἀπ' τὴν ἀντιλαμπὴ μιᾶς ἀπέραντης πυρκαγιᾶς, ποὺ τὴν τύλιγε μέσα στὴ φλόγα καὶ στὸ αἷμα, κόκκινη σὰν τὴν πορφύρα τοῦ Νυμφίου.

Ἐκεῖ ἀπόμειναν οἱ πατεράδες καὶ τὰ παλληκάρια κ' οἱ ὁμορφότερες κοπέλες μιᾶς φυλῆς ὀλάκερης, καὶ τραβούσανε τὸ δρόμο τοῦ μαρτυρίου, ἀπροστάτευτοι ἀπ' τοὺς θεοὺς κι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἀθωότητά τους δὲν ἤυρε δικαιοσύνη οὔτε στὸν οὐρανὸ οὔτε στὴ γῆς.

Ἐκλεινε τὰ μάτια του καὶ τοὺς ἔβλεπε νὰ περπατᾶνε, μιὰν ἀτέλιωτη πομπὴ ποὺ βογγοῦσε κ' ἔκλαιγε, καὶ τὰ πόδια τους ἀφίνανε στὸ πυρωμένο χῶμα κόκκινες πατημασιές. Εἶτανε μακριές κολῶνες ἀπὸ τετράδες, κορμιὰ ρεζιλεμένα καὶ βρισμένες ψυχές, δεμένοι σὰν τὰ ζωντανὰ μὲ τὸ σκοινὶ ὁ ἓνας ἀπ' τὸν ἄλλο. Ξυπόλυτοι, ξεβράκωτοι, ἀναμαλλιάρηδες, μὲ τὰ γένια γεμάτα φτυσιές, μὲ καμηλοκούδουνα κρεμασμένα στὸ λαιμό. Τὰ μάτια τους παίζανε δεξιά-ζερβὰ σὰν τοῦ πιασμένου ἀγριμιοῦ, κι οἱ πλάτες σκύφτανε ξεγυμνωμένες, ὀργωμένες ἀπ' τὸ καμουτσὶ κι ἀπ' τὴν ξιφολόγχη.

Σὰν τότε κυρίευαν αὐτὲς οἱ θύμισες, ἔνιωθε νὰ τὸν δαγκάνει ἓνας πόνος καὶ μιὰ ντροπὴ καὶ μιὰ καταφρόνεση πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, ποὺ τότε μαρτύρεβε ὡς ποὺ κόντεβε νὰ ξεφωνίζει σὰν τρελλός.

Ἡ Ἀδριανὴ δὲν ἄργησε νὰ καταλάβει καὶ νὰ μετρήσει μὲ τὴ διαίσθησή της ἀγάπης της, ὡς τὸ βάθος, τὴν κρίση ποὺ περνοῦσε ὁ ἀδερφός. Παραμέρισε τὴ θλίψη καὶ τὸ πένθος της καὶ στάθηκε δίπλα του σὰ μητέρα. Τὸ ἔκανε μὲ μιὰ στόχαση καὶ μὲ μιὰν εὐγένεια τόσο προσεχτική, ποὺ οὔτε μιὰ στιγμή ὁ Λεωνὴς δὲν ἔνιωσε τὴν ψυχικὴ κατάθλιψη ποὺ συνήθως δημιουργεῖ γύρω στὸν ἄρρωστο ἢ κουραστικὴ ἀγάπη τῶνε δικῶν του.

Αὐτός, μῶλο τὸν ἐγωϊστικὸ του χαραχτήρα, κατάλαβε τούτη τὴ συγκινητικὴ προσπάθεια, καὶ πολλὲς φορές τότε συνέπερνε μιὰ ὀρμητικὴ τρυφερότητα γι' αὐτὸ τὸ παιδί, ποὺ τόσο πρόσχαρα δινότανε στὴν ἡρωϊκὴ του φροντίδα.

Μέσα σὲ κείνη τὴ θλιμμένη ἀτμόσφαιρα, προσπαθοῦσε

νά ξανάβρει τὸν ἑαυτό του. Ἡ καλλιτεχνική του συνείδηση ποὺ τὴν ἐνιωθε ὅλα τὰ χρόνια τοῦ πολέμου νὰ γουρμάζει μέσα του σὰν ἓνα πλούσιο θέρος, βιαζότανε νὰ πραγματοποιήσει τὶς μεγάλες φιλοδοξίες του. Ἦθελε νὰ μετουσιώσει σὲ καθαρὴ τέχνη τὰ ὄραματα ποὺ εἶταν ἢ μυστικὴ παρηγοριά του μέσα στὸ χαράκωμα, καὶ κάτω ἀπ' τὸ τσαντήρι. Ἡ νοσταλγημένη ὥρα εἶχε σημάνει, καὶ χτυποκαρδοῦσε σὰ νὰ τοιμαζότανε πάλι γιὰ μιὰν «ἐξόρμηση» κάτω ἀπ' τὸ χαλάζι τῶν πολυβόλων. Μετροῦσε τὶς δυνάμεις του, κ' ἔτρεμε μὴ γελάστηκε γι' αὐτές. Λογάριαζε νὰ δουλέψει γιὰ μιὰν ἐκθεση ποὺ θ'ἄπρεπε νά'ναι τὸ μεγάλο κι ἀποφασιστικὸ πῆδημα πρὸς τὴ δόξα. Ἦθελε νὰ λιώσει μέσα στὸ χρῶμα του λουλούδια καὶ φλόγες, νὰ πιάσει τὰ ὄνειρα σὰν πεταλοῦδες. Νά'ναι κάτι ὀρμητικὸ καὶ φλογερό, σχεδὸν προκλητικὸ γιὰ τὸ κοινὸ καὶ γιὰ τὴν κριτικὴ. Αὐτό. Μιὰν «ἐξόρμηση» ποὺ ἔπρεπε νὰ τελειώσει μὲ νίκη.

Μιὰ μέρα πῆρε ἓνα γράμμα. Ἐπρεπε νὰ πεταχτεῖ μερικὲς μέρες στὸ Μεγαλοχωῖρι, στὴν ἐξοχή, τώρα ποὺ κόντεβε κι ὁ τρυγος, γιὰ νὰ δεῖ σὲ τί κατάσταση βρισκόντανε τὰ χτήματα ποὺ τάχε δώσει «μεσιακὰ» στὸ νουνό. Αὐτὸς εἶτανε ποὺ τοῦγραφε. Ὁ κ. Σπανὸς εἶτανε ὁ κοινὸς νουνὸς τοῦ Λεωνῆ καὶ τῆς Ἀδριανῆς, μακρυνὸς ἐξάδερφος τοῦ πατέρα. Αὐτὸς τὰ δούλευε καὶ τὰ καρπιζότανε χρόνια τώρα, στέλνοντας ταχτικὰ στὰ ὄρφανὰ τὰ μισὰ ἀπ' τὶς σοδιές τους. Ἀκόμα συλλογιότανε πῶς πρέπει νὰ πᾶ' νὰ δοῦνε σὲ τί κατάσταση βρίσκεται κεῖνος ὁ Πύργος, τᾶγαπημένο ξωχόσπιτο τῶν παιδιάτικων χρόνων, ποὺ θὰ γέρασε πιά κι αὐτὸς καὶ θ'ἄθελε μερεμέτια. Ὁ νουνὸς τοῦγραφε καὶ γι'αὐτό. Θ'ἄπρεπε νὰ πάει ὁ ἴδιος νὰ δεῖ, νὰποφασίσουνε μαζὶ γιὰ τὰ μεροκάματα ποὺ θ'ἄτρωγε τούτη ἡ δουλιά.

Τὸ γράμμα τοῦ νονοῦ τοῦ σπιρούνισε δυνατὰ τὴ λαχτάρα τῆς ἐξοχῆς καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Εἶτανε μιὰ νοσταλγία ποὺ τὸν τυράγνισε πολὺ πάνω στὰ βουνὰ τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας, καὶ μέσα στὶς ἀδεντρες ἐρημιές τῆς Ἀνατολῆς. Ποθοῦσε νὰ χωθεῖ πάλι σὰν τὸ λυγερὸ ἀγρίμι στὰ ἰσκερὰ σύδεντρα τοῦ χωριοῦ, νὰ γδυθεῖ στὶς ἀμμουδιές του, νὰ μασ-

σήσει τὸ γλυκόπικρο κληματόφυλλο καὶ νὰ ντυθεῖ κατὰ-
σαρκα, σὰ φορεσιά, τὸν ἥλιο καὶ τὴ θάλασσα.

Τὴ θάλασσα!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

Μιὰ μέρα ἡ παραδουλέφτρα τοῦ χτύπησε τὴν πόρτα τῆς κάμαρας. Ἐνα μπιλιέτο. Τοῦ τ'ῶφερε ἕνας φαντάρως, πὺ περίμενε ἔξω νὰ ὑπογράψει τὴν παραλαβὴ του. Εἶταν ἕνα σημείωμα ἀπ' τὸ Φρουραρχεῖο. Τοῦ ζητούσανε τὰπολυτήριο κ' ἕναν πίνακα τῶν «μεταβολῶν» του γιὰ νὰ κανονιστεῖ τὸ φύλλο τοῦ μητρώου του. Τὸ στρατιωτικὸ ξεχαρβάλωμα τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὀμαδικὲς λιποταξίες, τὸ χάσιμο τῶν Ἀρχείων πολλῶν Συνταγμάτων εἶχανε κάνει ἄνω κάτω τὰ μητρώα. Οἱ ὑπερεσίες χάσανε τὸ μπούσουλά τους.

Φώναξε τὴν Ἀδριανὴ καὶ τὴν παρακάλεσε νὰ ψάξει μέσα στὰ πράματά του νὰ τοῦ φέρε τὸ στρατιωτικὸ του χαρτοφύλακα. Ἐνα μεγάλο πορτοφόλι εἶταν, πὺ κρέμαζε μὲ στενὰ λουριά. Ὁ ἐπιτελικὸς χάρτης, διπλωμένος κάτω ἀπὸ τὸ διάφανο διάφραγμα τοῦ θύλακα, παρουσίαζε ἀκόμα τὸν τελευταῖον ὀργανωμένο πολεμικὸ τὸμέα, ὅπου τότε βρῆκε ἡ καταστροφή. Οἱ προφυλακὲς τοῦ Σεῖντι-Γαζή.

Ἐνα λαφρὶ τρεμούλιασμα πέρασε ἀπ' τὴν καρδιά του, καὶ τοῦ φάνηκε πὺς ἀνταποκρινότανε σ' αὐτὸ ἡ βελόνα τῆς μικρῆς πυξίδας τοῦ χαρτοφύλακα, πὺ τρεμούλιαζε κι αὐτὴ πάνω στὴ μυτίτσα τοῦ ἄξονά της. Ξεκούμπωσε τὴ μεγάλη τσέπη πὺ φούσκωνε, κ' ἔβγαλε ἀπὸ μέσα ἕναν πολεμικὸ σταυρό, δυὸ μετάλλια, τὸ ἀπολυτήριό του, ἕνα βιβλιάριο ἀγορᾶς δημόσιων εἰδῶν ἀπ' τὴ στρατιωτικὴ ἀποθήκη τοῦ Ἐσκί-Σεχίρ κ' ἕνα πέτσινο μαῦρο πορτοφολάκι μὲ ἀσημένιο μονόγραμμα στὴ γωνιά.

Παραμέρισε ὅλα τ' ἄλλα, καὶ πῆρε στὸ χέρι του αὐτὸ τὸ μικρὸ πορτοφόλι. Ἀφαιρέθηκε νὰ τὸ κυττάζει. Τ' ὄχε ἀποξεχασμένο, καὶ νὰ, τώρα πὺ ξεπεταγότανε μπροστά του νὰ τοῦ θυμίσει ἕνα χρέος ἱερό, πὺ ἡ φουρτούνα τῆς κατα-

στροφῆς κ' ἢ λαχτάρα τοῦ γυρισμοῦ τῶχανε ξεθωριάσει μὲς στὸ νοῦ του.

Τάνοιξε ἀργά, μὲ χτυποκάρδι.

Εἶχε μέσα μιὰ φωτογραφία γυναίκας, μιὰ βεργέτα γάμου, μιὰ περτσαφλίδα ἀπὸ ὀβίδα σὰ μεγάλο στρείδι, κ' ἓνα μικρὸ ρωλογάκι τοῦ χεριοῦ, πλακέ, μὲ τὸ πετσὶ φαγωμένο ἀπ' τὸν ἴδρο.

Εἶτανε τὰ κειμήλια ποῦ τοῦ μπιστεύτησε ὁ συνάδερφός του ὁ Βρανάς, ὁ Στρατῆς ὁ Βρανάς, πρὶν ξεφυχήσει. Νοσηλευτήκανε μαζί στὸ Ἑσκι-Σεχίρ, στὸ Δεύτερο Νοσοκομεῖο Διακομιδῆς, ὅταν τὸν κουβαλήσανε κι αὐτὸν ἐκεῖ μ' ἓνα «διαμπερὲς τοῦ μηροῦ». Τὸν ἔπιασε μιὰ δυνατὴ ταραχὴ μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ φτωχὰπραματάκια. Σηκώθηκε καὶ διπλοκλείδωσε τὴν πόρτα τῆς κάμαρης, νὰ νιώθει πιὸ μόνος. Ἐκατσε, ἔπεσε σὰν πολὺ κουρασμένος στὴν πολυθρόνα, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ξεκαρφώσει τὰ μάτια του ἀπ' τὰ θλιβερὰ θυμητάρια τοῦ σκοτωμένου συντρόφου, ποῦ κείτονταν ἀραδιασμένα ἐκεῖ ἀντίκρου του, πάνω στὸ γραφεῖο του.

Πολὺ πικρὴ καὶ πολὺ ἀγαπημένη θύμιση, ποῦ τοῦ ἄφισε τὴν πιὸ δυνατὴ ἐντύπωση μέσα σ' ὅλα τὰ περιστατικὰ ποῦ τότε τάραξαν τὸν τελευταῖο χρόνο τοῦ πολέμου.

Ξαναβρέθηκε πάλι, χωρὶς νὰ τὸ νιώσει, στὸ στενόμακρο θάλαμο τοῦ Β'. Διακομιδῆς. Στὸ θάλαμο τοῦ Σωτήρος. Εἶτανε μιὰ γυμνὴ κάμαρη, ποῦ ἔμοιαζε ἀπελπιστικὰ μὲ ὅλες τὶς κάμαρες τῶν νοσοκομείων τοῦ πολέμου. Βρωμοῦσε ἰοντοφόρμι, εἶχε τοὺς τοίχους ἀσβεστωμένους μ' ἓνα ἀντιπαθητικὸ τριανταφυλλί, κ' εἶχε μέσα δυὸ σιδερένια κρεβάτια, ἀπ' αὐτὰ ποῦ διπλώνουν. Στὸν τοῖχο, κατάντικρου στὴν πόρτα, εἶτανε κρεμασμένο ἓνα κόνισμα, κουβαλημένο ἀπὸ κάποια ρημαγμένη ἐκκλησιά. Χριστὸς-Σωτήρ. Εἶταν ἓνα στενόμακρο βλοσυρὸ πρόσωπο μὲ ἄγρια μάτια, ποῦ τὰσπράδια τους σφάνταζαν μέσα στὴ σκοτεινιά τῆς εἰκόνας σὰ ν' ἀβγαίνουν ἀπὸ ἀντάρα. Διακρινότανε ἀκόμα ἓνα πηγούνι ἀδύνατο μὲ διχαλωτὸ γενάκι, κ' ἓνα χέρι ὑψωμένο στὴν

τυπική εὐλογία, μὲ τὰ δάχτυλα ἀπίστευτα λιγνὰ καὶ μακριὰ νὰ σκεδιάζουν τὰ συμβολικὰ γράμματα: I. Σ. Χ.

Σ' αὐτὴ τὴν αἴθουσα τοὺς φέρανε τὴν ἴδια μέρα. Στὸ ἓνα κρεβάτι αὐτός, στ' ἄλλο ὁ Βρανάς. Κ' οἱ δύο τους μὲ λαβωματιῆς στὸ μερί. Μόνο πού ἡ δική του εἶτανε μιὰ «φιλανθρωπική» λαβωματιά ἀπὸ μιὰ νικελένια σφαίρα μάουζερ.

Τοῦ πέρασε πέρα γιὰ πέρα τὸ ψαχνό, χωρὶς νὰ φάσει καμμιά μόλυνση, χωρὶς νὰ πειράξει κανένα πολύτιμο ὄργανο τῆς κίνησης, τοῦ σκελετοῦ ἢ τῆς κυκλοφορίας. Ὁ Βρανάς ὅμως τὴν εἶχε πολὺ χειρότερα. Εἶτανε μιὰ κακιὰ λαβωματιά, μεγάλη σὰν ἀπαλάμη, ἀπ' αὐτὸ ἐκεῖ τὸ κοφτερὸ πελεκούδι τῆς ὀβίδας. Τοῦκανε σμπαραλί τὰ ποντίκια καὶ τὰ νεῦρα καὶ τοῦσπασε τὸ κόκκαλο τοῦ μεριοῦ.

Στὴν ἀρχὴ πήγαινε καλὰ ἡ θεραπεία. Ὁ μόνος φόβος τῶν γιατρῶν εἶτανε πὼς θὰ σηκωνότανε ὁ λαβωμένος μὲ τὸνα πόδι κοντήτερο ἀπὸ τ' ἄλλο. Τὸ πράμα θὰ σωτηρεβότανε μ' ἓνα εἰδικὸ παπούτσι μὲ ξυλένια πατούσα καὶ τακοῦνι, ψηλὰ ὡς τρία δάχτυλα. Μποροῦσε ὅμως καὶ νὰ μὴν πάθει τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰ λαφριά κουτσαμάρα. Θὰ βλέπανε πιά. Κατὰ πὼς θὰ πετύχαινε ἡ κόλληση τοῦ κοκκάλου. Ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή πού βρέθηκαν δίπλα δίπλα τὰ κρεβάτια τους, ὁ Λεωνῆς διαιστάνθηκε κάτι, πού ἀργότερα ξεκαθαρίστηκε μέσα στὴ συνείδησή του, σὰ μυστικὸ μήνυμα πού ἀποκρυπτογραφήθηκε σιγὰ σιγὰ. Ἐνιωσε σάμπως ἡ Μοίρα νὰ δενε ἓνα κόμπο τὶς τύχες τους κάτω ἀπ' τὴν ἄγρια ματιά τοῦ βυζαντινοῦ Χριστοῦ, πού σήκωνε πάνωθὲ τους τὸ χέρι του νὰ βλογήσει κ' ἔλεγε πὼς τὸ σήκωνε γιὰ κατακεφαλιά.

Ὁ Βρανάς εἶταν ὡς τότες μόνο ἓνας παλιὸς γνώριμος καὶ συμπατριώτης. Κάνανε μαζὶ στὸν οὐλαμὸ τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμυνας, στὴ Σαλονίκη. Ἐκεῖ δὲν εἶχανε πολλὰ κουβέντες μαζὶ. Καλημέρα - καλησπέρα. Κι αὐτὸ ὄχι πάντα - πάντα.

Εἶτανε κιόλας σ' ἄλλη διμοιρία καὶ κάθε διμοιρία κατοικοῦσε σὲ ξεχωριστὸ ὑπόστεγο. Τώρα ὅμως πού ἡ τύχη τοὺς ἔφερε τόσο κοντά, ἐνωθῆσαν ξαφνικὰ μιὰ δυνατὴ φιλία νὰ

τοὺς ζευγαρώνει μὲ ἀκατέλυτα δεσμά. Μιὰ ἀπὸ κεῖνες τὶς φιλίες ποὺ μονάχα στὸν πόλεμο στεριώνουν ἔτσι. Μιὰ φιλία ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἄντρες. Ὁ Λεωνῆς ἔνωθε ἓνα εἶδος προστατευτικὴ στοργὴ νὰ γεννιέται μέσα του γιὰ τὸ σύντροφό του, ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ εἶδε πόσο πιὸ ἄσκημα τὴν εἶχε ἀρπάξει. Παρακολουθοῦσε τὴ θεραπεία του μὲ ἄγρυπνη ἔγνια, προπάντων ἀπ' τὴν στιγμὴ ποὺ ἔνωσε τόσο σίγουρη καὶ τόσο τέλεια τὴ δική του τὴ γιατριά. Εἶταν ἓνα χρέος, ποὺ τὸ σήκωνε ἀντίκρου στὴν αὐταρέσκεια τοῦ ἐγωϊσμοῦ του κάπως σὰν ἐξιλέωση. Ὁ Βρανὰς πάλι ἔνωθε ἓνα αἶσθημα εὐγνωμοσύνης νὰ ἐμποτίζει τὴ φιλία του, κι ἂν δὲν εἶτανε ἓνας τόσο ἀντικαισθηματικὸς τύπος, ποὺ ἔνωθε σὰν ταπείνωση κάθε εἶδους διάχυση, θὰ μπορούσε νὰ φανερώσει στὸ Δρίβα, ἀπ' τὶς πρῶτες πρῶτες μέρες, τὴν τρυφεράδα ἑνὸς παιδιοῦ χαϊδεμένου καὶ εὐαίσθητου. Ὅμως ὁ χαρακτήρας του εἶτανε τόσο βάρβαρα ἀντίθετος πρὸς κάθε ἐξομολογητικὴ διάθεση, ποὺ ποτές, ὅσο εἶτανε στὰ καλά του, δὲ μπόρεσε νὰ ἐκφράσει στὸ Δρίβα πόσο τὸν ἀγαποῦσε καὶ πόσο τὸν εὐγνωμονοῦσε.

Ὁ Λεωνῆς δὲν ἄργησε νὰ σηκωθεῖ πάνω στὶς πατερίτσες. Καὶ τὴν πρώτη μέρα ποὺ τοῦ ἐπιτρέψανε νὰ ποδαρώσει, τὶ δὲν ἔκανε γιὰ νὰ γιορτάσει αὐτὴ τὴν «ἀναστήλωση» ὅπως τὴν εἶπε.

Ἡ πιὸ πετυχημένη ἀκροβασία ποὺ σκαρφίστηκε εἶταν ἡ «μεταβολή». Τὴν ἐχτελοῦσε ἀνάμεσα στὶς πατερίτσες του κ' ἔμοιαζε τότες μὲ μιὰν ἀκρίδα, σὰν τινάζεται πάνω στὰ μακριὰ πόδια της. Ὅταν τ'όκανε αὐτό, ὁ Βρανὰς δὲ μπορούσε πιά νὰ μὴ χαμογελάσει ἓνα λεπτὸ μελαγχολικὸ χαμόγελο.

— Εἶσαι θαυμάσιος, τοῦλεγε σιγὰ - σιγὰ.

— Καὶ ποῦ νὰ δεῖς καὶ τὸν Ξυλοπόδαρο, ἔκανε ὁ Δρίβας σοβαρά. Ἐκεῖνος μόνο εἶνε θαυμάσιος. Τὸν εἶδες καμμιά φορά τὸν Ξυλοπόδαρο;

— Ὅχι, ἔκανε μὲ τὰ πηχτὰ φρύδια του ὁ Βρανὰς.

— Σὰν ἀπολυθοῦμε, θὰ πᾶμε τὶς ἀπόκρηες στὴν Ἀθήνα νὰ σοῦ τὸν δείξω. Αὐτὸς περπατεῖ πάνω σὲ δυὸ πάτερα

ψηλά ὡς τὸ ταβάνι, καὶ φορᾷ ἓνα παντελόνι δυόμιση μέτρα μάκρος. Περπατᾷ ἔτσι στὰ πεζοδρόμια, ἀξιοπρεπῆς κι ἀγέλαστος μέσα στὴ ρεντικότητά του. Ἐξαφνα σταματᾷ μπροστὰ σ' ἓνα παράθυρο, ἀκουμπᾷ μὲ ἀφέλεια στὸ μπαλκόνι καὶ λέει στὰ κορίτσια: «Μοῦ δίνετε σᾶς παρακαλῶ μιὰ φωτιά;» Τοῦ τραβᾷνε τότε σπέρτο, ἀνάβει τὸ τσιγάρο του ἐκεῖ ἀπ' τὰπάνω πάτωμα, κατόπι βγάζει εὐγενικὰ τὸ ψηλό του καὶ κάνει εὐχαριστῶ!

Ἐκανε κάθε τι πού μποροῦσε νὰ χαρύνει τὸ φίλο του· τοῦδινε βιβλία πού παράγγελλε στὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς Προύσσας, τοῦ ζωγράφιζε καλικάτουρες, τοῦ δηγότανε φάρσες τοῦ Πολυτεχνείου, πολεμοῦσε μὲ ἀνοιχτόκαρδες κουβέντες νὰ τόνε βγάλει ἀπ' τὴ συλλογὴ του.

Ὁ Βρανὰς εἶταν ἓνα κοντόσωμο παλληκάρι, πολὺ μελαχροινό, μὲ φρύδια κατάμαυρα, σμιχτὰ πάνω ἀπὸ μιὰ ἔντονη μύτη, λαφριά καμπυλωτή. Τὰ μάτια του εἶτανε κατάμαυρα, ἀπίστευτα μαῦρα, σὰ δυὸ κόμποι ἀπὸ γιούσουρο. Εἶτανε διδασκαλιστής, καὶ μπῆκε στὸν οὐλαμὸ τῶν ἀξιωματικῶν μ' ἓνα εἰδικὸ νόμο τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβέρνησης, πού ἤθελε νὰ φτιάξει ἀπ' τὰ μορφωμένα στοιχεῖα τοῦ δημοκρατικοῦ στρατοῦ νέα στελέχη ἀξιωματικῶν, μὲ ἀντιβασιλικὴ συνείδηση. Εἶτανε κι αὐτὸς ἓνας φανατισμένος μεγαλοῖδεάτης. Ἐνιωθε μιὰ παιδιάτικη χαρὰ ὅταν ὁ στρατὸς τῆς Ἀνατολῆς σκόνταβε κάθε λίγο καὶ λιγάκι πάνω σὲ σημάδια τῆς ἀρχαίας δόξας. Ἐνα ἀνάγλυφο, κανένα περιστύλιο, καμμιά ἐπιγραφὴ μισοφαγωμένη ἀπ' τὸ σαράκι τοῦ καιροῦ, κανένα ἀπὸ κεῖνα τὰ ἀνατριχιαστικὰ ψηφίσματα, τὰ σπαρμένα ἀνάμεσα στὰ τούρκικα καλυβοχώρια, πού σημείωναν τὸ πέρασμα τῆς στρατιᾶς τοῦ Μέγ-'Αλέξαντρου. Τί συγκίνηση τοῦδιναν ὅλ' αὐτά! Εἶτανε οἱ μαρμαρωμένοι ἀφροὶ ἀπ' τὸ κύμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πού κάποτε φούσκωσε καὶ χήμηξε καὶ πέρασε χαρούμενα πάνω σὲ τούτη τὴ γῆ, κι ἄφησε πίσω του θέατρα καὶ ναοὺς καὶ ἀγῶνες κάλλους καὶ τέχνης. Τᾶνιωθε σὰν καλωσορίσματα ἑλληνικά, πού μέσ' ἀπ' τὴν ἀντάρρα τῶν περασμένων, τοῦ ἐρχόντανε

ἀπὸ γνωστά, ἀπὸ ἀγαπητὰ χεῖλη. Τάνιστοροῦσε μ' ἓνα φανατισμὸ πού τὸν ἐρέθιζε.

— Εἶμαστε στὸ σπίτι μας, Λεωνή, ἔλεγε. Καὶ δάγκανε τ' ἀχείλια του, πολεμώντας νὰ βολέψει κάπως πιὸ ξεκουραστικὰ τὰ μουδιασμένα μέλη του. Δὲν εἶναι μῦθοι αὐτά. Εἶναι μάρμαρα ἀκατέλυτα. Εἶναι ἐπίσημοι τίτλοι. Πατοῦμε πάνω σ' ἑλληνικὲς πατημασιὲς καὶ τσαντηρώνουμε πάνω στὶς προγονικὲς μας κατασκήνωσες. Δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο αὐτὸ πού κάνουμε παρὰ «ἀλλαγὴ φρουρᾶς». Καθένας φυλάει τὸ νούμερό του. Ὁ Ἀλέξαντρος, ὕστερα οἱ Βυζαντινοί, τώρα ἐμεῖς... Ἄμα βάλεις τὸ χέρι σου, θὰ δεῖς πὼς οἱ στάχτες ἀπ' τὶς φωτιὲς τῶν στρατοπέδων τους εἶνε ἀκόμα ζεστές. Πάνω στὰ παλούκια τῶν σκηνῶν τους δένουμε τάντισκηνα.

Μ' ὄλους τοὺς πόνους του εἶτανε εἰλικρινὰ περήφανος γιὰ τὴ λαβωματιά του, καὶ μιὰ μέρα πού ὁ Λεωνῆς τοῦκανε τὶς ἀκροβασίες του ἀνάμεσα στὶς πατερίτσες του, ὁ λαβωμένος τοῦ εἶπε μὲ κάποια χαιρεκακία ὀλότελα παιδιάτικη :

— Ἐσένα δὲν εἶτανε τραῦμα, φίλε μου. Εἶταν ἀπλῶς μιὰ δεκαπενθήμερη ἄδεια γιὰ τὸ σπίτι. Ἄν δὲν εἶταν ἡ γωνία στὸ μανίκι, κανένας δὲ θὰ σὲ πίστευε γιὰ λαβωμένο...

Ὁ Λεωνῆς γελοῦσε καλόκαρδα, καὶ τοῦλεγε γι αὐτὲς τὶς χρυσὲς γωνίτσες πού εἶναι, ἀλήθεια, κάτι ἀπίστευτα κωμικὸ ἅμα τὸ δεῖς τὸ πράμα ἀπ' τὴν καλή του, ὅπως καὶ τὰ παράσημα. Ἡ δημοσιογραφία τοῦ ἠρωϊσμοῦ. Εἶτανε στάλῃθεια ἓνα «κοινωνικό», πού τὸ κολνοῦσε κάθε λαβωμένος στὸ στῆθος του ἢ στὸ μανίκι του. Ἐνα «κοινωνικό» γιὰ τὸν ἑαυτό του: «Ὁ ὑποφαινόμενος, δούς τὰς νενομισμένας ἐξετάσεις ἠρωϊσμοῦ ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ ἔλαβον τὸ παρὸν πιστοποιητικὸν καὶ ἔστω πρὸς γνῶσιν σας!»

Ὁ Βρανὰς τὸν ἄκουγε τὶς πιὸ πολλὰς φορὲς ἄκεφος καὶ συλλογισμένος. Τόνε ξενεύριζε ἡ ἀκίνησις, καὶ τὴν ἐνιωθε περισσότερο τώρα, πού ὁ Δρίβας δὲν ἔπαυε νὰ κουνιέται ἀνάμεσα στὶς πατερίτσες του.

— Ἄς μπορούσα μονάχα, ἔλεγε, νὰ μετατοπιστῶ ὀλάκερος. Νὰ γυρίσω πάνω στὸ πλευρό, νὰ πέσω μπρούμυτος,

νάλλάξω πιά θέση. Θαρρῶ πὼς πλήγιασε ὄλ' ἡ ράχη μου ἀπ' τ'ἀνασκέλωμα...

— Κουράγιο ὡς πού νὰ κολλήσει τὸ κόκκαλο καὶ νὰ σοῦ βγάλουν τὸ νάρθηκα. Εἶνε τὸ μαρτύριο τῆς ἀκίνησίας πού θὰ σοῦ ἐξασφαλίσει κατόπι τὸ... ἀεικίνητο, τοῦλεγε ὁ Λεωνῆς. Συλλογίσου, λοιπόν, τοὺς φακίρηδες στὶς Ἰνδίες. Αὐτοὶ ἐκεῖ κρατιοῦνται ἀκίνητοι, χρόνια ὀλάκερα, στὶς πιὸ ἀφύσικες στάσεις. Ἔτσι ἀποχτοῦνε τὴν εὐκίνησία πού τοὺς χρειάζεται, γιὰ νὰ τρυπώσουνε στὸν παράδεισο μεταθάνατο.

— ... μεταθάνατο, ξανᾶπε ὁ λαβωμένος.

Ἐξαφνα τὸ Νοσοκομεῖο ἔγινε ἀνάστατο ἀπὸ κάτι ἄγρια οὐρλιαχτά, πού ἔκαναν ὅλους τοὺς ἀρρώστους νὰ πρασινίσουν ἀπ' τὴ φρίκη. Ἀκούγανε ὅλοι. Μόνο αὐτό. Νέκρωσε μονομιᾶς κάθε ἄλλος θόρυβος μέσα στοὺς θαλάμους καὶ στοὺς διαδρόμους στὸ ἐπάνω πάτωμα. Κι ἀκουγότανε αὐτὴ ἡ σκληριά, πού συμπύκνωσε μονομιᾶς ὅλη τὴ θλίψη κι ὅλο τὸν πόνο τοῦ Νοσοκομείου.

— Πήγαινε, μωρὲ παιδί μου, δὲς τί συμβαίνει ἐκεῖ μέσα! διατάζει ὁ Βρανᾶς τὸ νοσοκόμο τῆς ὑπερεσίας.

Σὲ λίγο ὁ στρατιώτης γυρνᾶ πίσω. Χαμογελᾶ κουτά. Πειθαρχικά.

— Δὲν εἶναι τίποτα, κύριε ἀνθυπολοχαγέ, λέει μὲ τὴν ἀταραξία πού ἀποχτοῦν ὄλ' οἱ γιατροὶ κ' οἱ νοσοκόμοι τῶν χειρουργείων. Μονάχα πριονίζανε τὸ πόδι ἐνὸς λοχία, ἔδωνὰ στὸ γόνατο, καὶ πάνω στὴν ἐγχείρηση ξύπνησε ἀπ' τὴ νάρκωσή του.

Ὁ Λεωνῆς αἰστάνεται τὰ μάτια τοῦ ἀρρώστου νὰ κυττάζουν ἔντονα μέσα στὰ δικά του, σὰ νὰ μελετοῦν τὸν τρόπο του, ἢ σὰ νὰ ψάχνουνε γιὰ κρυμμένες πληροφορίες. Ἐνα βέλος ἀνησυχίας περνᾶει γρήγορα μέσα στὰ κατάμαυρα βᾶθη τους καὶ σβύνει. Προσπαθεῖ νὰ σκεπάσει τὴν ταραχὴ του γυρίζοντάς το στὸ ἀστεῖο. Κάνει τὴ φωνὴ τοῦ νοσοκόμου:

— Βλέπεις λοιπόν, «δὲν εἶναι τίποτα», λέει στὸ λαβωμένο, πού αὐτὸς δὲ χαμογελᾶ. Τσιτωμένο τᾶφτί καὶ μόνο ἀκούει. Τὰ θηριώδικα οὐρλιαχτά τοῦ λοχία καταπέφτουν ὀλοένα, σὰν ἐνὸς ἄγριου ζώου πού σιγὰ σιγὰ καταλαγιάζει,

ἀποδωμένο ἀπ' τὴν κούραση. Στὸ τέλος γίνονται βόγγοι ξεσυρτοί, παραπονιαίρικοι, πὺ μόλις ἀκούγονται πίσω ἀπ' τὶς κλεισμένες πόρτες. Καταλαβαίνει κανένας πὺς τοῦ βάλανε κι ἄλλο ναρκωτικὸ στὴ βαμπακένια μάσκα καὶ τὸν ξαναποκοίμησαν.

Ὁ Βρανὰς παρακολουθεῖ ἐπίμονα τὸ νοσοκόμο, πὺ πάει κ' ἔρχεται μέσα στὸ θάλαμο τῶν δυὸ ἀξιωματικῶν, συγυρίζοντας. Περπατεῖ τὴ ματιά του πίσω ἀπ' τὸ στρατιώτη. Ὁ Λεωνὴς τότε βλέπει πὺ θέλει νὰ τοῦ μιλήσει καὶ διστάζει. Στὸ τέλος, κάποια στιγμή, πὺ ὁ νοσοκόμος τρύπωνε τὰ σκεπάσματα τοῦ κρεβατιοῦ του, ὁ ἄρρωστος τρίβει μὲ τὸ δάχτυλο τὸ μουστάκι καὶ λέει μ' ἓναν τρόπο ἀνέμελο τάχα.

— Καὶ γιατί τοῦ κόψανε τὸ πόδι;

Ὁ νοσοκόμος σταματᾷ τὴ δουριά του καὶ κυττάει μὲ κάποια ἀπορία.

— Ποιανοῦ; Τοῦ λοχία λέτε;

— Ἔ, τοῦ λοχία βέβαια, κάνει ἐρεθισμένα ὁ Βρανὰς.

— Μὰ... γιατί γαγγραίνιασε. Σάμπως εἶν' ὁ πρῶτος ἢ ὁ δεύτερος; Κάθε μέρα κόβουνε χέρια καὶ πόδια. Ἀπ' αὐτὰ δά, ἄλλο τίποτα δῶ μέσα. Μπερικέτι... Ὁ νεκροθάλαμος, στὸ ὑπόγειο, εἶναι πάντα γεμάτος ἀπὸ τέτια. Καὶ ὁ κ. διευθυντὴς διάταξε τὸν ἀξιωματικὸ τοῦ ὑλικοῦ νὰ παραγγέλνει φαρδιές τὶς νεκρόκασσες. Ἔτσι, μαζὶ μὲ κάθε πεθαμένο, βάζουνε καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ λείψανα τῶν... ἀλλωνῶν.

Ὁ Λεωνὴς ἔνωσε μέσα σ' αὐτὸ τὸ κόμπιασμα πὺς ὁ νοσοκόμος ἤθελε νὰ πεῖ τῶν «ζωντανῶν» καὶ δὲν τῶπε. Ἐβλεπε τὸ Βρανὰ μὲ πόση φρίκη ἔπινε μιὰ μιὰ τὶς κουβέντες τοῦ στρατιώτη, πὺ μιλοῦσε ἀπελπιστικὰ ἀργὰ καὶ ἤσυχα. Κεῖνη τὴ μέρα, γιὰ πρώτη φορά, εἶδε ἓνα μικρὸ τρεμούλιασμα στὴν ἄκρη τῶ χειλιῶ του, στὴν ἀριστερὴ μεριά. Ὁ λαβωμένος ρώτησε κατόπι, κ' ἡ φωνή του, ἀδύνατη καὶ δισταχτική, σκέπαζε ἄσκημα τὴν ὀργή του.

— Καὶ πὺς... πὺς τοὺς ἀφίνουνε καὶ γαγγραϊνιάζουν;

Ὁ νοσοκόμος σήκωσε τοὺς ὤμους, ἐκεῖ πῶτριβε μ' ἓνα σφουγγαρόπανο τὸ νιφτήρα.

— Δὲν τοὺς ἀφίνουνε... Μὰ οἱ περισσότεροι λαβω-

μένοι πού μᾶς ἔρχονται τώρα-τώρα, ἔχουνε τὶς πληγές τους ἀνάλλαγες ἀπὸ μέρες, ἢ ὀλότελα χωρὶς ἐπίδεσμους. . . .
Νά. Πρὶν ἀπὸ τέσσερις μέρες μᾶς ἤρθε μιὰ μπατόλια, τὰ μεσάνυχτα. Ὡς πού νὰ τοὺς βολέψουν, τοὺς βάλανε, στὰ φορεῖα τοὺς «βαρέους», καὶ τοὺς ἄλλους κατάχαμα. Ἐκεῖ στὸ μεγάλο διάδρομο τοῦ πρώτου παραρτήματος. Ἐκεῖ πού ἀνάβει τὸ κρεμαστὸ φανάρι. Τοὺς εἶδα γώ, πού, ὅσοι μπορούσανε, βγάζανε κάτ' ἀπ' τὴ λάμπα ἕνα-ἕνα τὰ σκουλήκια ἀπ' τὸ τραῦμα τοὺς μοναχοί τους. Νά — κάτι ἄσπρα, κοντόχοντρα. Καὶ τὰ πετούσανε χάμου.

Μιὰ στενόχωρη σιωπὴ ἔγινε στὸ θάλαμο, καὶ δὲν ἀκούγότανε ἄλλο ἀπ' τὴ βρεγμένη πατσαβούρα τοῦ νοσοκόμου, πού ἔτριβε ἀπελπιστικὰ ἀργά. Μιὰ δεξιά, μιὰ ζερβά. Πρόσεχαν κι οἱ δύο τους σ' αὐτὸ τὸ μονότονο θόρυβο, σὰ νᾶτανε πολὺ σπουδαία συνέχεια τῆς ἀποκαλυπτικῆς κουβέντας τοῦ στρατιώτη. Κατόπι αὐτὸς σούρωξε μέσα στὸν κουβὰ τὸ σφουγγαρόπανό του — τελεία καὶ παύλα. Τόνε πέρασε στὸ μπράτσο του, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κρατεῖ στὰ χέρια του κι ἄλλα πράματα, καὶ βγῆκε χτυπώντας, ὅσο λιγώτερο μποροῦσε, τᾶρβυλά του.

Τότες οἱ δύο ἀξιωματικοὶ αἰστάνθηκαν πὼς δὲν ξαίρανε τί νὰ κάνουν.

Ὁ Λεωνῆς εἶδε τὸ πακέτο του στὸ προσκέφαλο σὰ μιὰ λύση. Ἐβале ἕνα τσιγάρο στὸ στόμα τοῦ φίλου του, τοῦ τὸ ἀναψε, ἀναψε κι ὁ ἴδιος καὶ φύσηξε ἀπὸ τὰ βαθιὰ του πρὸς τὸ ταβάνι μιὰ μεγάλη μπουκιὰ καπνό, ξανασαίνοντας μαζί μὲ ἀνακούφιση.

Εἶπε συμπερασματικά.

— Εἴμαστε ἀπ' τοὺς τυχεροὺς, σὰ νὰ λέμε, ἐμεῖς οἱ δύο, κι ἄς μὴ μιλάμε. . .

Ὁ Βρανὰς τσιμουδιά. Κύτταζε τὴν ἄκρη τοῦ τσιγάρου του, ἀπ' ὅπου τὸ γαλάζιο γνέμα τοῦ καπνοῦ ἀνέβαινε μέσα στὴ χλιαρὴ ἀτμόσφαιρα ἴσιο καὶ τρεμουλιαστό.

Συχνὰ τᾶκανε αὐτό, νὰ μὴν ἀπαντᾷ σὰν τὸν τυραγνοῦσε μιὰ σκέψη πού δὲν τὴν εἶχε ξελαγαρίσει ἀκόμα, ἢ ἤθελε νὰ τὴν κρατήσῃ κλεισμένη μέσα του. Ὁ Δρίβας

συλλογιζότανε τότες πώς εΐταν ἕνας γνήσιος χωριάτης, γεμάτος ἐπιφυλάξεις κ' ὑποψίες μπροστὰ σὲ κάθε διάχυση. Αὐτὸ τὸν ἐρέθιζε καμμιά φορά καὶ τότε πρόσβελνε ὡς ἕνα σημεῖο τὸ Δρίβα. Προσπαθοῦσε τότες, καὶ τὸ κατάφερνε γιὰ λίγο, νὰ περιορίσει κι αὐτὸς τὴν ἐξομολογητικὴ μανία ποὺ τὸν ἔπιανε ὧρες ὧρες.

Τοῦχε δηγηθεῖ, μὲ κεῖνο τὸν ὑπερβολικὸ τρόπο ποὺ ἔχουν ὅλοι οἱ ἀρτίστες, χίλια δυὸ πράματα ἀπ' τὴ ζωὴ του. Ἕνα σωρὸ ἀστείους μικροέρωτες, ἕνα πλῆθος νεανικὲς σαχλαμαρίτσες αἰσθηματικὲς, τὰ ὄνειρά του, τὶς φαντασίες του. Ὅλα γιὰ νὰ τὸν διασκεδάσει, γιὰ νὰ τοῦ δείξει τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἀφοσίωσή του. Κι ὁ ἄλλος τὰ δεχότανε αὐτὰ σχεδὸν σὰν κάτι ποὺ τοῦ χρωστούσανε, κλειδωμένος σὰ σφίγγα, θλιμμένος καὶ σκεπτικός. Τὰ μάτια του εΐτανε τόσο μαῦρα, ποὺ δὲν ἔβλεπες τίποτα ἄλλο στὸ βυθό τους ἀπὸ μιὰ ἔντονη φλόγα, ποὺ ἔκαιγε ἀδιάκοπα ἐκεῖ μέσα, βαθιά.

— Πές μου καὶ σύ, μωρέ, τίποτα! Ξέσπασε ὁ Λεωνῆς μιὰ μέρα. Πές μου τὰ παιδιάτικά σου, πές μου τὶς τρέλλες σου, πές μου τὶς βρωμοδουλειές σου μὲ τὶς γυναῖκες...

Ὁ Βρανὰς τὸν εἶδε ἔτσι ἐρεθισμένο, καὶ πῆρε τὸ μακρουλὸ ἄσπρο χέρι του μέσα στὰ κίτρινα, τὰ τριχωτὰ τὰ δικά του. Πρόσεξε μὲ κάποιαν ἀπορία τὴν τόση διαφορά τους, ποὺ πρώτη φορά τὴν εἶδε ἔτσι ἔντονη, κατόπι εἶπε σφιχτά, καὶ μιὰ κοκκινίλα χρωμάτισε τὰφτιά του.

— Πίστεψέ με, Λεωνῆ. Σὲ καταλαβαίνω. Μὰ δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ τίποτα. Δὲν ἔχω γὼ παιδιάτικη ζωὴ. Δὲν ἔχω τρέλλες. Δὲν ἔπαιξα ποτὲς μὲ τὶς γυναῖκες...

— Δάσκαλε! τοῦκανε συγκινημένος. Ἔτσι σοῦ τὰ λέω. Μὴ μοῦ πεῖς τίποτα. Ὅμως ἐγὼ σ' ἀγαπῶ... Θὰ δεῖς. Γιὰ πάντα.

Κι ὁ Βρανὰς τοῦσφιξε νευρικὰ τὸ χέρι. Σάλεψε τὰ χεῖλη του νὰ μιλήσει, καὶ δὲ μπόρεσε νὰ βγάλει λέξη.

Ὁ Λεωνῆς εἶδε τότε δυὸ χοντρά δάκρια νὰ πλέβουνε πάνω στὴ φλογερὴ μαυρίλα τῶ ματιῶ του, κ' ὕστερα νὰ καταχωνιάζονται χωρὶς νὰ τρέξουν· σὰ νὰ κἀηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄.

Οί μέρες περνοῦσαν ὡς τόσο κ' ἡ λαβωματιά τοῦ Βραναῖ δὲν ἔλεγε νὰ πάρει πίσω. Κι ὅσο κυλοῦσαν οἱ μέρες, τόσο τότε κυρίεψε μιὰ σιωπηλὴ μελαγχολία, ποὺ ὀλοένα ἔδενε περισσότερο.

Ὁ Λεωνῆς τί δὲν ἔκανε γιὰ νὰ τοῦ γλυκάνει τὶς ὥρες αὐτὲς τοῦ ἐκνευρισμοῦ.

Τοῦ διάβαζε διαλεχτὲς σελίδες ἀπ' τὰ πιὸ ἀγαπημένα του βιβλία, τοῦ ἀπάγγελε κωμικὰ τραγούδια, τοῦ σκάρωνε ξεκαρδιστικὲς καλικάτουρες.

Τὸν ἐπίατρο διευθυντὴ, ἓνα μικρόσωμο μελαχροινὸ ἄνθρωπο, λιγόλογο καὶ τυπικὸ, πολὺ τυπικὸ, περισσότερο ἀξιωματικὸ παρά γιατρό, κι ἄς εἶτανε κατὰ βάθος ἓνας πολὺ καλὸς ἀνθρωπάκος. Τότε ζωγράφιζε νὰ κάνει ἐγχειρίσεις μὲ τὸ σπαθὶ του. Μικρούλης αὐτός, νὰ σηκώνει ἓνα πελώριο σπαθὶ μὲ τὰ δυὸ του χέρια καὶ νὰ κόβει σὰν ἀγγούρια τὰ πόδια τῶν φαντάρων, ποὺ εἶτανε ἀραδιασμένοι, ξαπλωμένοι χάμου. Ἔτσι γιὰ εὐκολία τοὺς ἔβαλε ὅλους μαζί, καὶ μὲ μιὰ σπαθιά τοὺς ἔκοβε χράστ — ὀλωνῶν τὰ πόδια.

Ἔστερα τὸν ἔξοχώτατο.

Αὐτὸς εἶτανε ὁ ἀνθυποφαρμακοποιὸς τοῦ Νοσοκομείου. Ἐνας ἔξοχος τύπος ἀπ' τὴ Σμύρνη, ἐθελοντής. Εἶταν ἓνας καλοθρεμένος σαραντάρης, μὲ ὀλοκόκκινα μάγουλα καὶ μεγάλη κοιλιά, ποὺ τὸν ἔκανε νὰ περπατᾷ γέρνοντας καμκρωτὰ πρὸς τὰ πίσω, γιὰ νὰ τὴν ἀνασηκώνει μὲ ἀξιοπρέπεια. Εἶχε δυὸ μικρούλια ματάκια, ποὺ κλείνανε ὀλότελα σὰν γελοῦσε. Καὶ γελοῦσε ἀδιάκοπα σχεδόν, μὲ θορυβώδεια ξεσπάσματα. Αὐτὸς εἶταν ὁ πιὸ χαρούμενος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου. Ἐπαιζε κιθάρα, καὶ τραγουδοῦσε καντσονέτες σ' ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες, μὲ τέλεια προφορά. Εἶχε ὀργανώσει μέσα στὸ Ἑσκι - Σεχίρ τὴν «παρέα τῶν φιλογελώτων», ποὺ τὰ μέλη της ἔπρεπε νὰ γελοῦν ὅσο μπορούνε πιὸ πολὺ, καὶ μὲ τὸ τίποτα. Ὅταν ἡ παρέα συνεδρίαζε, τὰ χάχανα

τῶν ἑταίρων τῆς κουνοῦσαν τὰ ντουβάρια. Ἐφταξε νὰ γίνεῖ σκάνταλο κι ἀνάκρισες. «Παρητηρήθη» στὸν ἐξοχώτατο νᾶνε πιὸ σοβαρός, «ὡς ἀρμόζει εἰς τὸν βαθμὸν τὸν ὁποῖον φέρει». Εἶτανε γνωστός σ' ὅλη τὴ φρουρὰ μ' αὐτὸ τὸνομα, «Ἐξοχώτατος», πὺ μόνος τὸ διάλεξε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Κ' οἱ φαντάροι ἀκόμα τὸν φωνάζανε πιά μ' αὐτὸ τὸ παρατσούκλι. Καλός, γλεντζές, γυναικᾶς καὶ φαγάς. Φοροῦσε πάντα κάτι μεγαλόπρεπες, γιαλισμένες μπότες, σὰ στρατάρχης, καὶ πίσω του κουδούνιζαν μεγάλα ἀστραφτερὰ σπιρούνια.

Τὸν πειράζανε.

— Μὰ ἀφοῦ ποτές σου δὲν ἀνέβηκες στ' ἄλογο; Μέσα στοὺς ἀρρώστους τὶ τὰ θέλεις τὰ σπιρούνια, χριστιανέ μου;

— Ἐτερον-ἐκάτερον, ἀπαντοῦσε ὁ Ἐξοχώτατος. Τὰ δικαιοῦμαι ἀπ' τὸν κανονισμό ἢ ὄχι; Τὰ δικαιοῦμαι. Κάθε τι πὺ τὸ δικαιοῦται ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ τὸ χαίρεται.

Αὐτὸν τότε ζωγράφιζε νὰ περνᾶ μὲ βῆμα παράτας ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ σειρὲς κρεββάτια. Οἱ κουβέρτες καὶ τὰ σεντόνια τους, ἄϊντεε! σερνόντανε πίσω του, σκαλωμένα ἀπὸ κάτι πελώριες σπιροῦνες, μεγάλες σὰν τροχοὶ ἀτμομηχανῆς μὲ τὰ φοβερὰ γρανάζια τους. Κ' οἱ λαβωμένοι νὰ τότε βλέπουν μὲ γουρλωμένα, τόσα δά, μάτια, πεταγμένα σὰν αὐγὰ ἔξω ἀπ' τὰ ματόφυλλά τους.

Ὁ Βρανᾶς χαμογελοῦσε, καὶ τὰ μάτια του γιόμιζαν εὐγνωμοσύνη.

Μιὰ μέρα ὁ Λεωνῆς τοῦφερε σπουδαῖα νέα ἀπ' τὸ φαρμακεῖο. Ὁ Ἐξοχώτατος τοῦπε πὺς σήμερ' αὔριο ἔρχονται ἀπ' τὴν Προύσσα μιὰν ἀποστολὴ ἀθηναῖες νοσοκόμες. Θὰ τὶς μοιράζανε στὰ νοσοκομεῖα τοῦ Ἐσκί, ἀπὸ μιὰ στὸ καθένα.

Χτύπησε τὴν πατερίτσα σὰ σκῆπτρο μπροστὰ στὸ Βρανᾶ καὶ φώναξε μελοδραματικά.

— Καταλαβαίνεις λοιπόν; Μιὰν ἀθηναῖα στὸ Ἐσκί! Ἄμ' αὐτό, παιδί μου, δὲν εἶναι εἶδηση πιά. Εἶναι τίτλος μυθιστορήματος. «Μιὰν ἀθηναῖα στὸ Ἐσκί»! Τὶ εἶναι μιὰν ἀθηναῖα στὸ Ἐσκί;

— Τὶ εἶναι τέλος πάντων; λέει ὁ Βρανᾶς.

Ὁ Δρίβας ἔγινε λυρικός.

— Τι είναι; Είναι μια φωνή θηλυκιά μέσα στὰ μουγκριτὰ καὶ τὰ χλιμιντρίσματα ἑνὸς θηριοτροφείου. Μιὰ νότα βιολιοῦ μέσα σὲ βαρελάδικο. Μιὰ τρυγόνα μέσα στὴ φωλιά τῶν τσακαλιῶν. Ἐνα ἀστέρι μέσα στὴν ἀντάρα. Ἐνα φουστανάκι μέσα... μέσα σὲ τόσες σκελέες! Τι εἶναι; Κάνε μιὰ βόλτα μέσα στὸ νοσοκομεῖο νὰ δεῖς τι εἶναι. Ὁ κουρέας δουλιὰ δὲν εἶχε καὶ δουλιὰ βρῆκε. Ὅλοι οἱ ἀρρώστοι, τρέμουνε μὴ δὲν προλάβουν νὰ ξουριστοῦνε πρὶν ἔρθει. Καθρεφτάκια ἀπὸ δῶ, χτένες ἀπὸ κεῖ, βοῦρτσες. Συναγερμός. Θαρρεῖς καὶ τοιμάζονται νὰ ὑποδεχτοῦνε μιὰν Ἀνοιξη. Ἄσε πιά τὸν Ἐξοχώτατο. Αὐτός, τὰ μάτια του, πάει, κλείσανε ὀλότελα. Γελᾷ σὰν πανσέληνος. Καὶ τὰ σπιρούνια του βαρᾶνε ἀνάσταση. Ἄ! Είναι ἓνα θάμα!

— Καὶ σύ;

— Ἐγώ; Ἐγὼ αἰσθάνομαι κιόλας τὸν ἑαυτό μου ἐρωτευμένον ὡς τὰ μπούνια. Δὲν ἔχει νὰ κάνει παρὰ ἓνα γνέψιμο, νά, τόσο δά, κι ἀμέσως θὰ γονατίσω νὰ τῆς προσφέρω μιὰν καρδίαν—τὴ δικιά μου—εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς βακτηρίας. Μιὰν καρδίαν φλεγομένην. Σερβιρισθῆτε, κυρά μου, μόνο προσέξτε μὴν καῆτε! Ὅμως ἐσύ; Ἐσὺ τί εἶσαι; γυρίζει καὶ λέει τοῦ Βρανᾶ, πὺ χαμογελᾷ συγκαταβατικά. Ταρτοῦφος ἢ ἀπλῶς «δάσκαλος»;

Τότε αὐτός παύει νὰ χαμογελᾷ. Ἀπαντᾷ πολὺ σοβαρά, κυττάζοντας στὸ δάχτυλό του μιὰ βέρα πὺ φαρδαίνει μέρα μὲ τὴ μέρα.

— Ἐγώ... ἀλλάζει, λέει. Ἐγὼ... εἶμαι παντρεμένος.

Τῶπε αὐτὸ μ' ἓναν τρόπο αὐστηρό, πὺ ἔκοβε κάθε διάθεση γιὰ εὐθυμη συζήτηση πάνω στὸ ζήτημα.

Αὐτὴ εἶταν κι ἄλλη μιὰ φορά, πὺ ἀνοιξε τὸ στόμα του πάνω στὸ γάμο του καὶ ποτὲ πιά. Ὁ Λεωνῆς πρόσεχε νὰ μὴν τοῦ ἀγγίξει αὐτὸ τὸ θέμα, ἀποφεύγοντας εὐλαβικά κάθε κουβέντα πὺ θὰ μπορούσε ὁ ἀρρώστος νὰ τὴν πάρει γιὰ περιέργεια ἀστόχαστη. Τὸν ἔνιωθε πολὺ μυάγγιχτο σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο.

Ἀπεναντίας, σὰν τὸν ἔβλεπε ἔτσι σὲ δύσκολες στιγμές, γιὰ νὰ τὸν κάνει νὰ ξεδίνει ὁ νοῦς του, ἀρχίζε νὰ τοῦ

δηγείται διάφορες δικές του ιστορίες, ἀπὸ τὴν κωμικοτραγική ζωὴ ποὺ κάνανε στὴν ἐκπαιδευτικὴ περίοδο τοῦ Οὐλαμοῦ τῶν Ἐφέδρων Ἀξιωματικῶν. Τὶς δηγότανε μ' ἓναν τρόπο χαριτωμένο, ποὺ πολλὲς φορές τὰ κατάφερνε νὰ τὸν διασκεδάζει στ' ἀλήθεια. Ὁ Βρανὰς εἶτανε σ' ἄλλη διμοιρία. Οἱ διμοιρίες εἶτανε χωρισμένες ἀνάλογα μὲ τὸ μπόϊ τῶν μαθητῶν, κι ὁ Βρανὰς, ποῦτανε πολὺ κοντός, ἔμενε στὴν τρίτη διμοιρία. Ὁ Λεωνῆς, πρῶτο μπόϊ, εἶτανε στὴν πρώτη διμοιρία ποῦχε ὅλα τὰ ψηλὰ παλληκάρια.

Σύμπτωση, οἱ περισσότεροὶ δασκάλοι νᾶναι κοντούληδες. Καταντοῦσε ὀλάκερη σχεδὸν ἡ τρίτη διμοιρία νᾶναι κάτι σκεβρωμένοι, κακοταϊσμένοι δασκαλάκοι, ποὺ οἱ περισσότεροὶ τοὺς εἶτανε ἀνθρώποι ἡλικιωμένοι, σχολαστικοί, γρινιάρηδες, μὲ κάτι μικροσκοπικὰ γιαλιὰ παλιᾶς μόδας, μὲ κορδόνι στ' ἀφτί. Βάζανε κακομοίρικα τὸ γαλάζιο σκουφάκι τῆς Ἀμυνας, σὰ νυχτικὸ σκοῦφο, διαβάζανε πολὺ, δὲν τραγουδοῦσαν ποτέ, δὲ γλεντούσαν οὔτε τὴν Κεριακὴ ποὺ εἶχανε οἱ οὐλαμίτες τὴ μοναδική τους ἔξοδο κάτω στὴν πόλη.

Ἡ παρέα τοῦ Λεωνῆ τοὺς ἔλεγε «οἱ βαρβάδες», καὶ τὸ παρατσουκλι κόλλησε στὴν τρίτη διμοιρία. Ἀφοῦ κι ὁ Διοικητὴς τοῦ Οὐλαμοῦ φώναξε κακοκεφιασμένος μιὰ μέρα: «Μὰ σηκώσετε τέλος πάντων μιὰ φορὰ ψηλὰ τὰ κεφάλια σας καὶ σεῖς, ἐκεῖ κάτω, οἱ βαρβάδες!» Ὅταν ἡ συντροφιά τοῦ Λεωνῆ γύριζε, τὶς μικρὲς ὥρες, ἀπ' τὸ ξενύχτι τῆς Κεριακῆς, ἀφανισμένη στὸ γλέντι, ἔβλεπε τὸ ὑπόστεγο τῆς Γ' διμοιρίας νὰ φεγγοβολᾷ ἀπ' τὶς χαραμίδες. Οἱ «βαρβάδες» μ' ἀνχιμμένα τὰ σπερματσέτα τοὺς μελετοῦσαν ἀκόμα. Γι' αὐτὸ στὰ θεωρητικὰ δὲν τοὺς ἔβγαине κανένας. Ἡ παρέα τοῦ Λεωνῆ δὲ διάβαζε καθόλου. Κέρδιζε ὅμως βαθμοὺς ἀπ' τὸ παράστημα τὸ λυγερὸ κι ἀψεγάδιαστο, ἀπ' τὸ περήφανο ὕφος, ἀπ' τὰ δυνατὰ παραγγέλματα ποὺ ἀντιλαλοῦσαν μὲ στρατιωτικὴ βικιότητα πάνω στοὺς σανιδότοιχους τῶν παραπηγμάτων, ἀπ' τὴν ἀκρίβεια τῆς βολῆς, ποὺ δὲ γίνεται μὲ γιαλιὰ δεμένα μὲ τὸ κορδόνι, κι ἀπ' τὸ τίναγμα τῆς χεροβομβίδας, ποὺ πρέπει νᾶσαι ψηλὸς γιὰ νὰ φεύγει μακριά. Εἶχανε μιὰ παρέα ὀργανωμένη ὅλο κέφι καὶ

φασαρία, ένα είδος «τρεις Σωματοφύλακες» του ούλαμου, και σαν και κείνους είτανε και τουῦτοι... τέσσερις.

Εἶταν ὁ Δούρας. Ἐνας ἄσκημος δημοσιογράφος, πού δὲν ἤξαιρες πότε μιᾶ σοβαρὰ και πότε κοροϊδεύει. Αὐτὸς ταίριαζε σατυρικὰ τραγούδια και μονομιὰς τᾶπερνε και τὰ τραγουδοῦσε ὁ Οὐλαμός, κατόπι ὄλο τὸ στρατόπεδο τῆς Τούμπας, κ' ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ ὄλα τὰ καμπαρὲ τῆς Σαλονίκης. Κάτω ἀπ' τὸ σαρκασμὸ του ἔκρυβε, ἀρκετὰ καλά, μιὰ ψυχὴ τρυφερὴ κ' εὐαίσθητη. Ἡ μανία του εἶτανε νὰ συμπληρώσει τὶς δυὸ συλλογές του. Μιὰ ἀπὸ πίππες λαϊκῆς τέχνης, κι ἄλλη μιὰ ἀπὸ χεροβομῆδες ὄλων τῶν τύπων τοῦ μεγάλου πολέμου. Μέσα στὶς πίππες του εἶχε κάμποσες μεγάλες σὰ στυλιάρια, ἀπὸ κερασιὰ και γιασεμιά. Ὁ Λεωνῆς λεηλάτησε μιὰ μέρα τὸ γελιό του κ' ἔστησε μὲ δαῦτες ἕνα ἀντίσκηνο γιὰ ἑφτὰ ἄτομα, καρφώνοντάς τις χάμου γιὰ παλούκια. Τὴν ἄλλη, τὴ συλλογὴ μὲ τὶς χεροβομῆδες, μόλις τὰ κατᾶφερε μὲ μεγάλα τρεχάματα και ὑποχρεώσεις και παρακάλια νὰ τὴ συμπληρώσει, ἀνακάλυψε πὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν κουβαλᾷ μαζί του. Ζύγιζε πολλὲς ὀκάδες. Σὰν πῆρε τέλος ἡ ἐκπαίδευση κ' εἶτανε νὰ γυρίσουνε οἱ μαθητὲς πίσω στὰ συντάγματα, δοκίμασε νὰ βρεῖ κανένα μερακλὴ στὴ Σαλονίκη, νὰ τὴ χαρίσει, ἐκθειάζοντας τὴ σπουδαιότητά της και τοὺς κόπους του. Μὰ στάθηκε ἀδύνατο. Κανένας δὲ βρέθηκε νὰ δεχτεῖ τὸ ρέζιγο δῶρο. Εἶδε κι ἀπόδε, τὴν παράδοσε στὴν Ἀποθήκη Ὑλικοῦ και σύχασε.

Ὁ Μηνᾶς. Ἐνας ἐθελοντῆς ἀπ' τὴν Καπαδοκία—Μηνᾶς ὁ Καπαδόκης εἶταν ὁ τίτλος του στὴν παρέα. Αὐτὸς εἶταν ἕνας ἔφηβος Ἡρακλῆς, ὁ Πόρθος τῆς παρέας. Γιγαντόσωμος και χεροδύναμος, μὲ κοριτσιίστικο πρόσωπο. Ἐνα πρόσωπο τριανταφυλλί, μὲ κατακάθαρα γαλάζια μάτια παρθένας. Τὰ μαλλιά του, καστανόξανθα καρουλιαστά. Ὁ Δούρας τὸν ἔλεγε «τὸ Χερουβείμ μὲ τὶς κυλότες». Ὁ Μηνᾶς εἶταν ὁ μόνος ἀπ' τὴν παρέα πού δὲν ἔκανε λογοτεχνία. Οὔτε στὰ κρυφὰ οὔτε στὰ φανερά. Αὐτὸς εἶταν ἀπέραντα καλὸς κι ἀγνός. Δὲν ἄφινε μπροστὰ του νὰ ξεστομίζονται ἀδιάντροπες κουβέντες και κοκκίνιζε ὡς τᾶσπράδι τοῦ

ματιού, ἄμα τὸν πολυκύτταζε καμμιὰ γυναίκα μὲ λαίμαργο μάτι. Τὸνειρό του εἶτανε νὰ ὀργανώσει καμμιὰ φορὰ στὴν Ἑλλάδα τὴν ἀνατολίτικη ταπητουργία. Ἡ οἰκογένειά του ἤξαιρε τὰ μυστικά της πάππου πρὸς πάππου.

Εἶτανε κι ὁ Δούκας. Ὁ Δούξ, ὅπως τὸν ἔλεγαν οἱ ἄλλοι. Αὐτὸς εἶταν ἓνας διανοούμενος ἀπ' τ' Ἀϊβαλί, μακρῆς σὰ φουρνόφκιαρο, μὲ μεγάλα, λοξά, συμπαθητικὰ μάτια. Ἐνα μοῦτρο μακρουλὸ ἀλλὰ Γκρέκο. Μίγμα μυστικισμοῦ, ἐρωτισμοῦ καὶ σεμνότητος. Ὁ Δρίβας τοῦκανε μιὰ καλικατούρα. Τραγοπόδης μὲ ράσα. Τίτλος: «Ὁ Σάτυρος ποὺ καλογέρεψε». Ὅσο δὲν τὸν ἔβλεπαν οἱ γυναῖκες, τὶς κύτταζε πειναλέα καὶ τὰ ρουθούνια του παίζανε. Μόλις ὅμως γύριζε καμμιὰ νὰ τόνε δεῖ κατέβαζε τρομαγμένα τὶς λοξῆς ματιές του στὶς μῦτες τῶν ἀρβύλων του. «ὦ σιγανοπερπάτητη καὶ χαμηλοβλεπούσα». Ἀναγνωρισμένος αἰσθητικὸς τῆς παρέας. Ἐκανε κριτικὴ γιὰ ὅλες τὶς τέχνες, κ' ἔγραφε δοκίμια ἀξιόλογα πάνω στὸ τετράδιο «τακτικῆς χαρακωμάτων». Μιὰ μέρα φώναξε στὸ συνηθισμένο καφεενεδάκι τους τὴν ὀλομέλεια τῆς παρέας, νὰ τοὺς διαβάσει μιὰ μελέτη του, ποὺ θ'ἄπρεπε ν'ἀναι ὁ ὕμνος τῆς ἀπλότητος στὴν τέχνη. Ἡ μελέτη αὐτὴ εἶχε τὸν τίτλο «ἡ ἀπλότη», κι αὐτὸς ὁ ἀσυνήθιστος γλωσσικὸς τύπος ἔπαιρνε κι' ἔδινε σὲ κάθε σειρά. Ἡ ἀπλότη κ' ἡ ἀπλότη.

— Πῶς σ'ἄς φαίνεται; ρωτᾷ σὰν τέλειωσε, κάπως ἀνήσυχος γιὰ τὴν ὑποπτη ἡσυχία τῶν ἐταίρων.

Ὅλοι κυτταχτήκανε φλομωμένοι καὶ μονομιᾶς, μὲ ἀνεκκλάλητη χαρὰ, ἀνακάλυψαν μέσα στὰ μάτια τους πῶς κανένας δὲν κατάλαβε γρὺ. Σωπαίνανε λοιπὸν ὅλοι, ὥσπου ὁ Μηνᾶς εἶπε μὲ ἀπερίγραπτη ἀπλοϊκότητα, γεμάτος εἰλικρινὴ θαυμασμό:

— Ὅλεν, ἐγὼ πρώτην φορὰν ἄκουσα μιὰν «ἀπλότη» τόσο πολὺ μπερδεμένη νὰ εἶναι!

Ἐέσπασε τότες ἓνα τρανταχτὸ γέλιο, ποὺ συνεπῆρε καὶ τὸ Δούκα στὸ τέλος. Γελούσανε πολλὴν ὥρα. Κλαίγανε ἀπὸ τὸ γέλιο καὶ βαστούσανε τὰ πλεβρά τους. Τόση ἀθωότητα εἶχε ἡ ἀπορία τοῦ Μηνᾶ κ' ἡ σύντομη κριτικὴ του.

Ἡ παρέα τους εἶταν ἀχώριστη.

Εἶχανε κοινὸ ταμεῖο, πού τὸ κρατοῦσε ὁ Μηνάς, γιατί τις πιὸ πολλές φορές αὐτὸς τὸ συμπλήρωνε, εἶχανε κοινὰ μυστικά, κοινὲς περιπέτειες καὶ κοινὲς τις κυριακάτικες ἄδειες «διανυκτερεύσεως μετὰ θεαμάτων». Τοὺς ἔνωσε ἡ καλὴ καρδιά, ἡ ξεγνιασιὰ καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ διάθεση.

Ὁ Δρίβας δηγότανε χίλιες δυὸ μικροῖστορίες αὐτῆς τῆς ἀξέχαστης παρέας στὸν ἄρρωστο, πού τοῦ ἄρεζαν γιατί τοῦ ξαναθύμιζαν μ' ἓνα χιουμουρίστικο τρόπο τὴ σκληρὴ ζωὴ τοῦ Οὐλαμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄.

Ἐνα πρωτὶ ὁ γιατρὸς τῆς ὑπερεσίας, ἀλλάζοντας τὴ λαβωματιά τοῦ Βρανά, σταμάτησε τὴ δουλιὰ του συλλογισμένος. Στραβαχείλισε μιὰ κ' ἔστειλε νὰ φωνάξουν τὸ διευθυντὴ. Ἦρθε καὶ κεῖνος, ἔσκυψε κάμποσο πάνω στὴ μεγάλη ἀνοιχτὴ πληγὴ, κάτι μιλήσανε ξέχωρα μὲ τὸ γιατρὸ τῆς ὑπερεσίας, κατόπι εἶπανε στὸ λαβωμένο πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ «ἀπόξεση τοῦ μηραίου ὀστοῦ».

Ὁ Βρανὰς κύτταξε μὲ ἀγωνία τὸ διευθυντὴ καὶ τότε παρακάλεσε νὰ τοῦ ζηγήσει τί σημαίνει αὐτὴ ἡ νέα ἐγχείρηση. Ὁ ἐπίατρος χαμογέλασε μὲ τὰ στενὰ χεῖλια του, καὶ τοῦπιασε τὸ χέρι πολὺ καταδεχτικά, νὰ τότε γαληνέψει.

— Ἄ, δὲν εἶνε τίποτε. Ἀπλῶς ἐπρόκειτο νὰ βγάλουμε μιὰ φλουδίτσα ἀπ' τὸ τσακισμένο κόκκαλο, πού μπόδιζε τὴ συγκόλληση. Ἄν ἤθελε μάλιστα θὰ μπορούσανε νὰ τελειώσουν αὐτὴ τὴ μικρὴ ἐπέμβαση χωρὶς νὰ τὸν κοιμίσουνε καν. Ἔτσι μὲ τοπικὴ ἀναισθησία.

Εἶπε ἔντονα, μὲ προσβαλμένη τὴν περιφάνεια του.

— Δὲν εἶναι γιὰ τὸ πόνο, γιατρέ. Τὸ πόδι μου μοναχὰ νὰ γλυτώσει...

Κυλίσανε ὡς τὸ κρεβάτι του τὸ τροχοφόρο φορεῖο καὶ τότε πήρανε στὸ χειρουργεῖο. Σὰν τότε βγάζανε ἀπ' τὴν πόρτα, τὰ μάτια του γυρέβανε ἀκόμα τὰ μάτια τοῦ Λεωνή.

— "Αϊντε με τὸ καλό! τοῦκανε κουνώντας χαρωπὰ τὸ χέρι του, κ' ἡ καρδιά του χτυποῦσε.

Σὰν ἔκλεισε ἡ πόρτα, ἡ κάμαρα ἔγινε πολὺ ἀδειανή. Ὁ Λεωνῆς ἔνιωσε μιὰ δυνατὴ κεντιὰ λύπης, σὰ γύρισε καὶ κύτταξε τὸ κρεβάτι τοῦ φίλου του λακκουδιασμένο ἀπ' τὸ κορμί του. Ἀκούμπησε ὄρθιος δίπλα στὸ παράθυρο κ' ἔνιωθε τρομερὰ μόνο τὸν ἑαυτὸ του. Εἶχε τεντωμένο τὰφτί του πρὸς τὸ χειρουργεῖο, πολεμώντας μὲ κάποια ἀγωνία νὰ τσακώσει μιὰ κραυγὴ πόνου, πὺ θάρχότανε ἀπὸ κεῖ σὰν ἓνα «παρών».

Τίποτα...

Κάπνισε ἔτσι τρία τσιγάρα.

Σὰν τότε φέρανε πίσω εἶτανε πράσινος ἀπ' τὴ χλωμάδα καὶ δάγκανε μὲ πεῖσμα τὸ κάτω χεῖλι του. Δὲ μιλοῦσε. Μόνο ἡ κουβέρτα ἀνεβοκατέβαινε βιαστικὰ ἐκεῖ στὸ στήθος του. Ὁ Δρίβας δὲν τόλμησε νὰ τοῦ κάνει κουβέντα. Στὸ τέλος ἀποκοιμήθηκε. Τότε πῆρε ἓνας ὕπνος σὰν ἀποκάρωμα, χωρὶς νὰ μπορέσει νὰ λύσει πάνω στὸ ψιλοδρωμένο του μέτωπο τὴν ὄρθια ζάρα, πὺ στάθηκε ἀνάμεσα στὴ μαύρη μονοκοντυλιὰ τοῦ φρυδιοῦ του.

Πῆγε καὶ βρῆκε τὸ γιατρό. Αὐτὸς τοῦπε πὺς τώρα εἶναι σίγουρο πὺς τὸ λαβωμένο πόδι θά'ναι κοντήτερο ἀπ' τὸ ἄλλο. Τοῦ βγάλανε ἓνα κομμάτι κόκκαλο καὶ τοῦ καθάρισαν ἓνα γύρω τὰ κρέατα.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ λαβωμένος τὸν παρακάλεσε νὰ προσπαθήσει «νὰ ψαρέψει» ἀπ' τὸ γιατρό τὴν πραγματικὴ του κατάσταση.

— Τόκανα κιόλας χωρὶς νὰ περιμένω νὰ μοῦ τὸ πεῖς, τοῦ λέει ὁ Δρίβας. Εἶταν ἀνάγκη νὰ σοῦ ξύσουνε τὸ κόκκαλο γιὰ νὰ κολλήσει εὐκολώτερα τὸ σπασμένο «μηραῖον».

— Τὸ μοιραῖον! Καλαμπούρισε κεῖνος σκεφτικὸς.

Ὁ Δρίβας γιὰ νὰ τὸν ἀποτραβήξει ἀπ' τὶς μαῦρες ιδέες τοῦ διάβασε ἓνα κομμάτι τοῦ Παπαδιαμάντη. «Ἡ δρῦς ἡ βασιλική». Ὁ ἄρρωστος εὐχαριστήθηκε πολὺ. Μιὰ λάμψη

φώτισε μέσα στὰ μάτια του, σὰ μιὰ σπαθιά, στὸ σκοτάδι.

— Εἶναι ἡ χαρὰ τῆς γεροσύνης καὶ τῆς δύναμης, εἶπε μὲ ἐνθουσιασμό στὴ φωνή. Αὐτὸ εἶναι. Ἐνα τραγούδι τῆς υἱείας. Σὰν ὕμνος, σὰ δοξολογία. Ἡ δρυς ἢ βασιλική. Βουτᾶ στέρεα τὶς ρωμαλέες ρίζες της στὸ χῶμα, κι ἀγκαλιάζει τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ κραταιὰ μπράτσα της. Ὅμως...

Ἐκανε νὰ χαμογελάσει, κυττώντας λοξὰ τὸ Δρίβα, κ' ἔκοψε τὴν κουβέντα του.

— Ὅμως, τί; ρώτησε κεῖνος, χαρούμενος πού τὸν συνεπῆρε ἔτσι μὲ τὸ διάβασμά του.

— Δὲ θὰ γελάσεις μὲ τὴ σκέψη μου, ἔκανε ντροπαλὰ ὁ ἄρρωστος. Νά... συλλογιόμουνα πὼς μολαταῦτα ὑπάρχει μιὰ ἀφάνταστη τραγωδία στὰ δέντρα. Ἐγώ... εἶμαι ἓνας δάσκαλος, καὶ ποτές μου δὲ σκέφτηκα νὰ κάνω ποίηση. Λοιπὸν, τώρα δὰ πού μοῦ διάβαζες αὐτὸ τὸ κομμάτι, κ' ἐγὼ τᾶκουγα ἔτσι ἀκίνητος καὶ φασκιωμένος σὰν ἓνα βρέφος, στοχάστηκα μονομιᾶς αὐτὸ τὸ πράμα. Ὑπάρχει μιὰ πικρὴ τραγωδία μέσα σ' ὅλα τὰ δέντρα. Ὅλες αὐτὲς οἱ βασιλικὲς δρεῖς, κι ὅλα τὰ πλατάνια κ' οἱ λεῦκες, ἔ; Λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, πού ξεχειλίζουν ἀπὸ δύναμη καὶ υἱεία, εἶνε καταδικασμένα σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ νὰ μένουν ἀμετακίνητα. Γιὰ φαντάσου! Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ζοῦν αἰῶνες. Καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς αἰῶνες, χιλιάδες μέρες καὶ νύχτες, στέκονται στὴν ἴδια θέση... Ἀκόμα καὶ νὰ πάρει, συλλογίσου, φωτιά τὸ δάσος, πού ὅλα τὰ ζωντανά του θὰ τρέξουν ὅπου φύγει-φύγει νὰ γλυτώσουν... Εἶναι φριχτό. Λοιπὸν ἓνα μαμουνάκι, τὸ πιὸ φτωχὸ ἀπ' ὅλα. Λογουχάρη ἓνα σκουληκάκι. Ὑπάρχει τίποτα πιὸ γυμνὸ ἀπ' ἓνα σκουληκάκι; Ἐ, λοιπὸν αὐτὸ γράφει στὰ παλιά του τὴν υἱεία καὶ τὴ δύναμη τῆς «κραταιᾶς βασιλικῆς δρυὸς» τοῦ Παπαδιαμάντη... Νά, αὐτὸ ἤθελα νὰ πῶ, ἦ... κάτι τέτιο. Ὑπάρχει ἄλλη πιὸ χαρωπὴ ἐκδήλωση τῆς ζωῆς ἀπ' τὴν κίνηση; Ὅχι.

— Λοιπὸν;

— Τί, λοιπὸν; λέει ἐρεθισμένα ὁ ἄρρωστος. Ὅριστε, ἐγώ. Τί εἶμαι τώρα δὰ; Χειρότερος ἀπ' ἓνα βυζανιάρικο.

“Αν δὲ μὲ γνιαστοῦνε τὰ κάνω ἀπάνω μου... Τί εἶμαι; Μπορεῖ ν᾿ῤῥθει μιὰ γυναίκα νὰ μὲ δεῖρει καὶ νὰ μὴ μπορῶ νὰ κάνω τίποτ’ ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ κλαίγω... Μπορεῖ ἓνας χαμένος ἄνθρωπος πέντε παραδῶ ν᾿ῤῥθει νὰ μὲ φτύσει κατὰμουτρα... Μὲς στὸ στόμα. Νά, σὰ ν᾿ᾶμαι πτυελοδοχεῖο...”

Τὰ μάτια του βούρκωσαν, καὶ ντροπιασμένος γι’ αὐτὸ ἔκανε νὰ χαμογελάσει. Τὰ χεῖλι του πάλι ἐκεῖ στὴν ἄκρη ἔπιασε νὰ τρέμει, νὰ τρέμει...

Σὰν αὔριο ἔγινε «τὸ μεγάλο γεγονός» τοῦ Ἐξοχώτατου.

Ἦρθανε στὸ Ἑσκί-Σεχίρ οἱ ἀθηναῖες «ἀδελφές». Καὶ τὸ Β’. Διακομιδῆς πῆρε τὴ δικιά του. Ἡ ἀπογοήτεψη εἶτανε γενική. Ὅλοι κεῖνοι οἱ ἄντρες, γιατροί, νοσοκόμοι, ἀρρῶστοι καὶ λαβωμένοι, περιμένανε, μέρες τώρα, μὲ τόσο καρδιοχτύπι τὴ γυναίκα, πὺ θὰ γλύκαινε μὲ τὴ χάρη τοῦ φύλου της τὴν ἄγρια ἀτμόσφαιρα τοῦ στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου. Καὶ τώρα πὺ ἦρθε εἶτανε σχεδὸν ὀργισμένοι μαζί της, γιὰτὶ ἡ φτωχιά ἔλαχε νὰ μὴν εἶναι ὁμορφη. Εἶτανε χίλιοι πετακόσοι νοσηλευόμενοι, δέκα γιατροί, δυὸ διαχειριστὲς καὶ ὀγδόντα νοσοκόμοι. Τὸ ὅλον χίλιοι πεντακόσιοι ἐνενήντα δύο ἄντρες. Ὅλοι αὐτοὶ, περιμένοντας τὴν «ἀδελφή», πιάσανε καὶ φκιάσανε μὲ τὴ φαντασία τους τὸ ἴνδαλμά της. Καθένας κατὰ τὰ γοῦστα του. Καὶ τώρα πὺ ἦρθε, ὅλοι τους τ᾿ᾶχανε μαζί της, γιὰτὶ δὲ βρέθηκε νὰ μοιάζει μὲ κανένα ἀπ’ τὰ 1592 αὐτὰ ἴνδαλματα! Εἶτανε μιὰ γυναίκα καμμιὰ σαρανταριά χρονῶ, χωρὶς στῆθος, χωρὶς καμμιὰ στρογγυλάδα, ἴσια μπρός, ἴσια πίσω, μὲ στεγνὸ μοῦτρο πὺ δὲν εἶχε καμμιὰ ἔκφραση, λίγο μουστακάκι—τὸ μόνο πράμα πὺ δὲν ἔλειπε δὰ ἀπ’ τὸ νοσοκομεῖο—καὶ κάτι κοκκινωπὰ σημάδια στὰ λαιμά, ἀπὸ παλιὰ ἐγχείρηση ἀδένων. Πολεμοῦσε νὰ τ᾿ᾶχει σκεπασμένα μὲ ψηλοὺς γιακάδες, στυλωμένους ὡς τ᾿ᾶφτια μὲ μπανέλες. Ὅλη της ἡ κοκκετιὰ εἶτανε κάτι ἄθλια σγουράκια, πὺ τ᾿ᾶφκίανε μὲ χαρτάκια, καὶ βγαίνανε σὰν ἔντομα ἀπ’ τὴ γαλάζια καλύπτρα.

Ὁ Λεωνῆς, μὲ τίς ὑπερβολές του, μπόρεσε κ’ ἔκανε τὸν

ἄρρωστο νὰ γελάσει μὲ τὴν καρδιά του. Τόνε βεβαίωνε πῶς ὅλοι οἱ ἄρρωστοὶ γυρεύουνε τὸ ἐξιτήριο τους ἀπ' τὸ Νοσοκομεῖο, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπ' τὸ θέαμα τῆς ἀδελφῆς. Κ' εἶταν ἡ καημένη μιὰν ἀληθινὴ νοσοκόμα. Ὑπομονετικὴ, ἔμπειρη, εὐγενικὴ κι ἀφοσιωμένη στὴ δουλιὰ της. Ὁ Δρίβας ἔκανε κέφι νὰ τὴν περιγράφει γελοιογραφικὰ.

— Τί ἐπιπόλαια πού μιλάς γιὰ τὶς γυναῖκες, τοῦ κάνει σοβαρὰ ὁ Βρανάς. Δὲν ἀγάπησες ποτέσ σου. Αὐτὸ φαίνεται.

Ὁ Λεωνῆς συλλογίστηκε μιὰ στιγμὴ.

— Ποτέσ, λέει κατόπι χωρὶς δισταγμό. Ὡς τώρα πλησίασα τὴ γυναῖκα ὅπως ὁ διψασμένος τὴ βρύση. Δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω πῶς μπορεῖ νὰ μεταβάλει κανένας σὲ τραγωδία ἓνα ποτήρι νερό. Καὶ μάλιστα ὅταν ὁ καλὸς Θεὸς στήνοντας βρῦσες σὲ κάθε βῆμα, τὸ προσφέρει στὰ πλάσματά του τόσο πρόθυμα καὶ τόσο ἄφθονα. Κάποτε μάλιστα, σὰν ἔλειψαν οἱ βρῦσες, τσαλαβούτηξα καὶ μέσα στὶς λάσπες μὲ τὰ μούτρα. Νά. Μὲ τὴ χαρὰ τοῦ γουρουνιοῦ πού κυλιέται κι ἀλείβεται. Μπορεῖς νὰ τὸ φανταστεῖς;

— Δὲ θέλω.

— Λοιπὸν ἄκου νὰ δεῖς. Κανὰ μῆνα πρὶν λαβωθῶ, τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ μᾶς εἶχε στείλει στὸ Σεϊντι-Γαζὴ ἓνα φορτιὸ «ἀποτέτιες». Ἐνα φορτιό, εἶναι ἡ κυριολεξία. Τὶς ἔφερε τὸ μεγάλο αὐτοκίνητο τῆς ἐπιμελητείας, πού κουβαλοῦσε τὰ σφαγμένα βώδια. Νὰ δεῖς πῶς ἔγινε. Τὸ Γ' Σῶμα εἶχε ἐπιτελάρχη ἓνα συνταγματάρχη ρουμελιώτη πού ἔσερνε καὶ τὴ γυναῖκα του παντοῦ μαζί του. Δὲν ξαίρω τί λογιῆς εἶτανε ἀπὸ ἐπαγγελματικὴ μεριά, ἀλλὰ ἀπὸ ψυχολογία τοῦ φαντάρου ἐνιωθε ὅσο καὶ τὰ παπούτσια μου. Μιὰ φορὰ ἓνας στρατιωτικὸς θίασος ἀπὸ ἐρασιτέχνες ἔδινε μιὰ παράσταση ὅπου εἶταν καὶ ὁ ἐπιτελάρχης μας. Κάτι νούμερα ἀπὸ παλιὲς ἀθηναϊκὲς ἐπιθεωρήσεις, μὲ διαφορούμενα, σκαμπρόζικα. Λέει λοιπὸν ὁ κομπέρ σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ νούμερα γιὰ ἓνα κορίτσι. «Ἦρθε ἀπ' τὸ χωριὸ στὴν Ἀθήνα. Χωρὶς νάχει μοίρα στὸν ἥλιο. Λεφτὰ τίποτα. Νὰ τὰφίσω στὸ δρόμο; Ἀμαρτία. Τὸ συμμάζεψα, τὸ προστάτεψα. Τοῦ ἄνοιξα μιὰ τρυπίτσα νὰ βγάζει τὸ φωμί του!»

Χάχαχα, ή φανταρία. Ὁ Ἐπιτελάρχης νὰ κρεπάρει ἀπ' τὸ θυμό. Φωνάζει τοὺς θεατρίνους. Τοὺς βάζει μπροστά. «Τ' εἶν' αὐτά! Θὰ μοῦ διαφθείρετε τοὺς στρατιῶτες!... Αὐτοὶ εἶνε ἀγνὰ χωριατόπουλα, ποὺ τὰ παίρνει τὸ στράτευμα ἀθῶα καὶ σεῖς τοὺς μπάζετε ἀνηθικότητες στὸ κεφάλι!» Σὲ λίγες μέρες ἓνα κακούργημα. Ἐνα ἄγριο φονικό. Βρήκαμ' ἓνα φαντάρο μέσα στὰ στάχια, λίγο ἔξω ἀπ' τὸ Σεϊντι Γαζή, σκοτωμένο. Τὸ κεφάλι του τ'όχανε κάνει πῆττα μὲ μιὰ πέτρα. Γίνονται ἀνακρίσεις καὶ ξεσκεπάζονται πράματα καὶ θάματα. Τὸ σκοτωμένο τὸν εἶχανε γιὰ γυναίκα ὀλάκερος ἓνας λόχος ἀπὸ ἀγνὰ χωριατόπουλα. Καὶ τότε σκότωσε ἓνας ἐραστής περιφρονημένος. Αἰσθησις εἰς τὸ ἀκροατήριον, ἔ; Κατόπι ἄλλο. Στὸ στρατιωτικὸ θίασο μιᾶς μεραρχίας τοῦ ἴδιου Σώματος εἶταν ἓνας φαντάρος, ποὺ ἔπαιζε πολὺ πετυχεμένα γυναικείους ρόλους. Μὲ τὴν ξανθιά περούκα του, μὲ τὶς τουαλέττες του καὶ μὲ τὰ κουνήματά του εἶτανε τὸ ὄνειρο ὄλων τῶν ἀντρῶν τῆς Μεραρχίας. Μιὰ μέρα λοιπὸν κουβαλᾶνε δεμένο τὸν ὑποβολέα τοῦ θιάσου, γιατί χτύπησε μὲ τὸ πιστόλι του τὴν... πρωταγωνίστρια. Στὴ δίκη ἀνακαλύπτουν πὼς ἓνα σωρὸ ἀξιωματικοὶ κατέβαιναν ἀπ' τὴν προκάλυψη, πέρνανε αὐτὸν τὸν ἀστέρα, ντυμένο καὶ φκιασιδωμένο σὰ γυναίκα, ὅπως στὴ σκηνή, καὶ τότε γλεντούσανε ὡς τὸ πρωτῆ.

Ἔτσι ὁ Ἐπιτελάρχης τοῦ Γ'. Σώματος Στρατοῦ ἄρχισε νὰ προσγειώνεται. Κ' ἓνα πρωτῆ ἀκούσαμε στὸ Σεϊντι Γαζή πὼς φέρνουνε γυναῖκες γιὰ τὸ στρατό. Ποῦ τὸ μυρίστηκαν οἱ ἄντρες; Ποῦ κατάλαβαν τὴν ὥρα ποὺ θάρχόντανε; Φαντάζομαι πὼς θᾶναι κάτι σὰν τὸ ἔνστιχτο μερικῶν ἐντόμων, ποὺ πετᾶνε χιλιόμετρα μακριά, ἴσια καὶ σίγουρα, χωρὶς νὰ παραστρατίζουν, γιὰ νὰ βροῦν τὸ θηλυκό τους. Εἶτανε μεσημέρι, ἓνα καφετερὸ μεσημέρι, σὰν φάνηκε μακριά, μέσα στὸ κίτρινο γοπεῖο, τὸ αὐτοκίνητο ποὺ τὶς ἔφερε. Ἐνα πελώριο «τίλλορ» πράσινο. Ἐτρεμε ὁ τόπος σὰν περνοῦσε. Εἶτανε ξέσκεπο κι αὐτὲς μέσα, ὄρθιες, κρατημένες ἀπ' τὰ πλάγια κι ἀπάνω, ἀπ' τὰ σίδερα τῆς κατεβασμένης τέντας, νὰ τραντάζονται σὰν παλιοπράματα. Ἀσκημες, ἄγριες, με-

θησμένες απ' τὸν ἥλιο πού τις βαροῦσε κατακέφαλα, μπογιαντισμένες σὰ μασκαράδες. Ἐρχόντανε μέσα σ' ἓνα σύννεφο ἀπὸ σκόνη, πού τις ἀποθέωνε καὶ κολνοῦσε στὰ ἰδρωμένα μοῦτρα τους μαζὶ μὲ τις ἄλλες μπογιές. ὦ, κείνη ἡ ὑποδοχή. Ποῦ βρεθῆκανε τόσοι στρατιῶτες; Σὰ νὰ ξετρώπωναν μὲς ἀπ' τὸ χῶμα, σὰν ἀσπαλάκοι. Ὅλα τὰ ὄπλα, ὅλες οἱ στολές, ὅλες οἱ ἡλικίες. Τὶς περιμένανε ὥρες μέσα στὴ ζέστη τῆς Φρυγίας. Νηστικοί, λεροί, γεμάτοι τρίχες καὶ ψεῖρες, γεμάτοι χῶματα. Χουγιάζανε σὰν ἓνα πελώριο στόμα, σὰ φάνηκε τὸ αὐτοκίνητο. Μονομιὰς χημήζανε καταπάνω του, χημήζανε γύρω του καὶ πίσω του, χαθῆκανε μέσα στὴν ἀντάρα, πού εἶτανε μπουχός, σκόνη βρωμισμένη μὲ μπενζίνα. Βουλιάζανε μέσα σ' αὐτὸ τὸν κουρνιαχτὸ μὲ ἡδονή, κι ἀρχίσανε νὰ τρέχουν μαζὶ μὲ τὰ φτοκίνητο, δίπλα του, καταπόδι. Ἐνα κοπάδι ξεφρενιασμένα ἀπ' τὴν πείνα παλιόσκυλα πὶς ἀπ' ἓνα κάρρο μὲ σφαχτά. Οὐρλιάζανε, μουγκρίζανε, βλαστημούσανε σὰ νὰ κλαίγανε, φτύνανε αἰσχρολογίες, μουτζώνανε τὶς γυναῖκες, τὶς κάνανε συμβολικὲς χερονομίες. Φωνάζαν «ἀέρα!» ὅπως στὶς ἐπιθέσεις μὲ τὴ λόγχη, κι ὁ ἴδρος ἔτρεχε μὲς ἀπ' τὰ μάτια τους σὰ λασπωμένα δάκρια. Εἶταν ἡλικιωμένοι ἔφεδροι, πατεράδες μὲ παιδιά, καὶ μαζὶ τους κληρωτάκια ἀμούστακα. Ἐνα θέαμα παράξενο, ἄγριο σὰν κακὸ ὄνειρο. Τότες κατάλαβα τί μποροῦσε νάναί τὰ παλιὰ χρόνια μιὰν ἀρπαγὴ γυναικῶν, κ' ἓνας πολύνεκρος πόλεμος ἀνάμεσα σὲ δυὸ φυλές γιὰ τὴν κατοχὴ τῶν θηλυκῶν. Εἶδα τὸ σωφὲρ στρατιώτη, μόλις βρέθηκε μέσα στὸ λεφοῦσι, νὰ τόνε συνεπαίρνει κι αὐτὸν τὸ παραλήρημα. Ἄρχισε ξαφνικὰ νὰ κορνάρει καὶ νὰ οὐρλιάζει, στραβομουτσουνιάζοντας σὰ νὰ πονοῦσε, καὶ νὰ αἰσχρολογεῖ, μὲ τὰ μάτια κόκκινα, πεταγμένα ἔξω ἀπ' τὶς κόγχες.

Τὶς βάλανε σ' ἓνα σπίτι. Βάλανε φρουρὰ — θὰ μποροῦσαν νὰ τὶς λιανίσουνε ἂν τὶς ἀφίνανε ἀπροστάτευτες στὰ χέρια τους — καὶ βγαίνανε στὴν ἀναφορὰ καὶ στὸ γιατρὸ γιὰ νὰ τὶς ἐπισκεφτοῦνε. Λοιπὸν θὰ τὸ πιστέψεις; Πῆγα σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς φριχτὲς γυναῖκες. Εἶναι ἡ ἡδονὴ τοῦ τσαλαβουτήματος μέσα στὴ λάσπη. Τὴν ἔνωσες καμμιὰ φορὰ; Μπαίνεις

μέσα σ'ένα βουρκο ξυπόλυτος ὡς τὰ γόνατα, κάνεις πλάτς πλούτς καὶ χαιρέσαι. Σκοτώνεις τὴν ἀθωότητά σου μὲ πείσμα καὶ χαιρεκακία. . . .

— Ὅχι, λέει ζωηρὰ ὁ Βρανάς. Ἡ γυναίκα εἶναι κάτι καλύτερο. . . Μόνο ἐμεῖς δὲν εἴμαστε ἄξιοι νὰν τὴ δεχτοῦμε πάντα ὅπως εἶναι. . .

— Καθόλου παράξενο, κάνει ὁ Λεωνῆς. Πολλές φορές τὸ πιστεύω κιόλας. Σοῦ εἶπα γιὰ τὸ Δούρα. Ἄκουσε λοιπὸν μιὰ περιπέτειά του. Εἶναι ἡ ἄλλη μεριά τῆς μεντάγιας, πού σοῦ ἔδειξα τώρα δά. Εἶναι ἓνα περιστατικὸ πού σὰν τὸ συλλογίζουμαι λέω πὼς ὁ ρωμαντισμὸς εἶναι περισσότερο ἀπ' ὅσο νομίζουμε στοιχεῖο τῆς ζωῆς. Θυμᾶσαι ἴσως, ἐκεῖ κάτω ἀπ' τὴν Τούμπα, ἀπ' τὴ μεριά τῶν παραπηγμάτων τοῦ Οὐλαμοῦ μας, πού εἶταν ἓνα ὑπαίθριο καφενεδάκι κ' εἶχε μιὰ ροδακινίτσα. Τὴ θυμᾶσαι τὴν Τούμπα. Δὲ μεταστάθηκε στρατόπεδο πιὸ στεγνὸ, πιὸ ἄδεντρο, πιὸ διψασμένο. Λοιπὸν ὁ Δούρας, σὰν ἤθελε νὰ μᾶς πάει σὲ κεῖνο τὸ καφενεδάκι, ἔλεγε «πᾶμε στὸ δάσος». Τὸ δάσος εἶτανε, καταλαβαίνεις, ἡ ροδακινίτσα. Τὸ μοναδικὸ δέντρο σ' ὅλη τὴν περιοχὴ. Αὐτὴ τὴ ροδακινίτσα δὲν τὴν ξεχνῶ ποτές μου. Ἀπόμεινε θαρρεῖς κι ἀνθίζει σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς ψυχῆς μου μὲ ὅλα τῆς τὰ λουλούδια. Μιὰν ἀνοιξὴ ὀλάκερη, αὐτὴ τὴν ἀνοιξὴ πού περάσαμε στὸν οὐλαμό, τὴν εἶδα νᾶρχεται καὶ νὰ φεύγει μόνο πάνω σὲ κείνη τὴ ροδακινίτσα. Ἐκεῖ πρὸς τὰ τέλη τοῦ Μάρτη, πρὶ νὰ βγάλει ἀκόμα φύλλα, ἄρχισε νὰ βγάζει λουλουδάκια. Εἶταν ἓνα θάμα. Γιόμισε ξαφνικὰ ἀπὸ μπουμπούκια, πλῆθος μπουμπούκια μὲ κόκκινες μυτίτσες, σὰν ἀναμένα καρβουνάκια. Κατόπι αὐτὰ τὰ κουμπάκια ἄρχισαν νὰ σκάνουν σὰν πυροτεχνήματα. Κάθε μπουμποῦκι γινότανε μιὰ μικρὴ ἔκρηξη τριανταφυλλιά. Κ' ἔσκαζαν ἔτσι, ἓνα ἓνα, κάθε νύχτα κι ἀπὸ λίγα. Τὸ πρῶτ' βρῖσκामε τὰ καινούργια καὶ τὰ μετρούσαμε ἓνα ἓνα. Ὁ Δούρας εἶπε κάποτε: Ἔτσι μοῦρχεται νᾶρθω νὰ ξενοχτίσω κοντά τῆς νὰ τᾶκούσω στὰ σκοτεινὰ πού σκάνουνε! Σὰν ἀνοίξανε πιὰ ὅλα, ἡ ροδακινίτσα ἄρχισε νὰ βγάζει καὶ πράσινα φρέσκα φύλλα.

Ὁ Δούρας ὅμως δὲν πήγαιν' ἐκεῖ, «στὸ δάσος», μονάχα γιὰ τὴ ροδακινίτσα. Εἶτανε κ' ἓνα κορίτσι ἐκεῖ. Ἀντίκρου στὸ «δάσος», ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τοῦ δρόμου. Μιὰ βουλγαρόφωνη κοπελλίτσα, λυγερὴ καὶ χλωμὴ. Πολὺ χλωμὴ, σὰν ἀπὸ διάφανη πορσελάνα. Εἶχε λεπτὰ, ἀναιμικὰ χεῖλια, μικρά, ἄγουρα στηθάκια καὶ ἔξοχα ξανθιά μαλλιά. Ἀληθινὰ ἔξοχα. Μιὰ βασιλικιὰ κορώννα γινόντανε, βαριὰ καὶ ὀλόχρυση, σὰν τύλιγε τὶς μαλαματένιες πλεξοῦδες τῆς γύρω στὸ κεφάλι τῆς. Εἶτανε λιγνὴ καὶ περήφανη, δὲν ἤξαιρε γρὺ ἑλληνικά, κ' ἡ παρέα δὲν ἤξαιρε τὸνομά τῆς. Καθότανε μὲ μιὰ θειὰ τῆς—μπορεῖ νάταν καὶ γιὰγιά τῆς, αὐτὸ δὲν τὸ ἔξακριβώσανε ποτές—ποὺ ἡ παρέα τὴν ἔλεγε Μάϊκω. Αὐτὴ εἶτανε μιὰν ἡλικιωμένη γυναίκα μὲ γρίζα μαλλιά, μιὰ συμπαθητικώτατη γρηὰ βουλγάρρα, πολὺ καθαρὴ, ποὺ ὅλο χαμογελοῦσε. Εἶχε ἓνα μαγαζάκι μέσα στὸ σπιτάκι τους. Σ' αὐτὸ τό μαγαζὶ πουλοῦσε τὰ πιὸ ἀχρείαστα πράματα γιὰ τὸ φανταρόκοσμο. Χρωματιστὰ νήματα τοῦ κεντήματος, ντενεκεδένιες θῆκες γιὰ τὰ στέφανα τοῦ γάμου, μὲ δυὸ περιστερράκια ἀπὸ κίτρινο ντενεκὲ νὰ φιλιοῦνται μύτη μὲ μύτη. Ἀκόμα πουλοῦσε μπαχαρικά ἢ Μάϊκω, πολύχρωμα «καλουπάκια»—ἀγγέλους μὲ μαβιὲς ρόμπες—καὶ ξυλόχτενα γιὰ ἀργαλιοὺς καὶ κόκκινα κανατάκια, κρεμασμένα ἀράδα στὸ ταβάνι.

Τὸ κορίτσι κεντοῦσε πάντα, καθισμένο στὸ παράθυρο. Τὸ παράθυρο εἶτανε πράσινο κι αὐτὴ ξανθιά. Τὴ θυμάμαι ἀκόμα μέσα στὸ τετράγωνό του, σὰ μιὰ λαϊκὴ χαλκογραφία μέσα στὴν κορνίζα τῆς. Ἀντίκρου σὲ κεῖνο τὸ παράθυρο ἡ παρέα ἔβαζε ἀράδα τὶς καρέκλες τῆς, στρωνότανε κ' ἔπινε καφέδες καὶ τὴν καμάρωνε. «Ὁλημερὶς στὸν καφενὲ» καὶ τὰ λοιπά. Εἶχε ζουμπουλιά μάτια, ποὺ σπάνια τὰ σήκωνε ἀπ' τὸ τελάρο τῆς, καὶ τὰ χεράκια τῆς εἶτανε μικρά, διάφανα.

— Πῶς θὰ τὴ λέμε λοιπόν; ἀναρωτήθηκαν μιὰ μέρα «οἱ Τρεῖς Σωματοφύλακες».

Τότε ὁ Δούρας, ὁ δημοσιογράφος, εἶπε μὲ θερμὴ φωνή.

— Θὰ τὴ λέμε κοντέσσα. Ἔτσι: «Κοντέσσα!» Τῆς ἀξίζει!

— Τῆς ἀξίζει! εἶπαν ὅλοι, κ' ἤπιανε τὸν καφέ τους στὴν ὑγεία τῆς Κοντέσσας.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Βρανὰς ἀνασάλεψε ξαφνικὰ τὰ φρόδια του.

— «Κοντέσσα»; εἶπε καὶ χαμογέλασε.

— Λοιπὸν σὲ βεβαιῶνω πὼς τῆς ἐρχότανε γάντι αὐτὸ τὸνομα. Εἶτανε σὰ μιὰ ξενικιὰ παλατιανή, ξεσηκωμένη ἀπὸ παλιά μινιατούρα.

— Ὅχι γι αὐτό, κάνει ὁ ἄρρωστος κοκκινίζοντας λαφριά. Μόνο πὸς τοῦτο τὸ ἴδιο παρατσοῦκλι βγάλανε στὴ γυναίκα μου στὸ Μεγαλοχωρι...

— Στὸ Μεγαλοχωρι; Ὅχι δά! λέει ὁ Δρίβας χαρούμενος. Ὑπερετοῦσες στὸ χωριό μου! Καὶ δὲ μοῦ τὸ λὲς τόσον καιρό.

Τοῦ δηγήθηκε σύντομα πὼς εἶχαν ἐκεῖ τὰ δυὸ χτήματα τοῦ πατέρα καὶ τὸν Πύργο, πὸς πέρασε τὰ καλύτερα παιδιάτικα χρόνια του.

— Μπράβο! τώρα θυμᾶμαι, κάνει ὁ Βρανὰς. Οἱ χωριανοὶ μιλάνε μὲ ἀγάπη γιὰ τὴν οἰκογένειά σας. Ἐσᾶς εἶναι λοιπὸν πὸς λένε «οἱ καστρινοί»; Ἄνιστορᾶνε καλοθύμητα τὸν πατέρα σας. Εἶτανε φαίνεται ἐκεῖ πέρα κοσμοαγάπητος. (Γύρισε βιαστικὰ στὴν κουβέντα). Λοιπὸν, τί μοῦ λεγες; Ἀφήσαμε, θαρρῶ, τὴν Κοντέσσα στὸ παράθυρό της νὰ κεντᾶ;

— Ναί. Καὶ γιὰ νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε, μιὰ μέρα, στὶς δυὸ τᾶπομεσήμερο ἀκριβῶς, ὁ δημοσιογράφος ὁ Δούρας ἐρωτεύτηκε τελειωτικὰ τὴν Κοντέσσα. Ὁ ἴδιος μᾶς εἶπε τὴν ὥρα πὸς τοῦ συνέβηκε αὐτὸ τὸ περιστατικό. Ἀπὸ τότες τὴν κύτταζε ἐπίμονα, τῆς χαμογελοῦσε, τὴ χαιρετοῦσε μὲ τρόπο. Καί, ἐξ ἀντανακλάσεως, συμπαθοῦσε πιά τρομερὰ καὶ τὴ Μάϊκω. Γιὰ νὰ βρίσκεται σὲ δουλιὰ μαζί τους, ἄρχισε νὰ ψουνίζει ὅ,τι μποροῦσε. Στὴν ἀρχὴ βαζελίνα. Ἀνακάλυψε ἓνα ντενεκεδένιο κουτὶ στὸ μαγαζάκι της, κι ἀπὸ τότες τὸν ἔπιασε μανία μὲ τὸν καθαρισμό τοῦ ὄπλισμοῦ. Μὲ τὸ πὲ καὶ λάλησε μᾶς κατᾶφερε ὅλους νὰ κάνουμε καθρέφτες τὰ ντουφέκια καὶ τίς ξιφολόγχες μας. Τὰ κινητὰ οὐραῖα στά-

Ζανε βαζελίνα, τὰ φηκάρια μας στάζανε βαζελίνα, κ' οἱ γεμιστῆρες τῷ φυσιγγιῶν ἀκόμα. Ὑστερα, σὰ δὲ μποροῦσε πιά νὰ πάει παραπάνω αὐτὴ ἢ δουλιά, ἄρχισε νὰ ψουνίζει χαρτένια ἀγγελάκια καὶ γαλάζιες χάντρες, ἀπ' αὐτὲς ποὺ κάνουν ἀβασκαντάρια οἱ χωριανές. Καὶ θάταν ἄξιος νὰγοράσει ἀκόμα καὶ τὰ ξυλόχτενα τάργαλιου, ἃ δὲν τοῦ ὑπόδειχνε ὁ Μηνᾶς εὐλαβῶς, πῶς τὸ ταμεῖο τῆς παρέας δὲ βαστᾷ περισσότερο σὲ τέτιου εἴδους ἔξοδα. Ἡ βουλγαρούλα δὲν ἄργησε νὰ τὸν ἀγαπήσει. Τὰ μάγουλά της ἀνάβανε κάθε φορὰ ποὺ τὸν ἔβλεπε, καὶ τότες ἔσκυβε πιὸ πολὺ πάνω στὸ τελλάρο της. Κατόπι ἄρχισε νὰ στολίζεται γιὰ τὸ χατήρι του, κι ἀπ' τὴ Μάϊκω μάθαμε πῶς τὴν ἔπιασε μανία νὰ μάθει τὰ ρωμαίϊκα. Εἶτανε κάτι πολὺ συγκινητικό. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, ποὺ ὡς τότε βλέπαμε τὴν Κοντέσσα σὰ μιὰ συντροφικὴ ἀγάπη τῆς παρέας, σὰν τὴ ροδακινίτσα νὰ ποῦμε, καταλάβουμε πῶς τὸ εἰδύλλιο προχωροῦσε, καὶ βρῖσκουμε κάθε τόσο μιὰν ἀφορμὴ, κι ἀποτραβιούμαστε ἀπ' τὸ «δάσος» γιὰ νὰ φήνουμε τὸ Δούρα νὰλλάζει μὲ τὴν ἡσυχία του χαμόγελα καὶ λουλούδια μὲ τὴν Κοντέσσα.

— Κατόπι;

— Κατόπι... ἔ, τίποτα! Ἡ ἱστορία ἔφτασε ὡς σ' ἓνα φιλί, τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο. Ὁ Δούρας, ὁ σαρκαστῆς Δούρας, μᾶς τῶπε κ' ἔτρεμε τ' ἀχείλι του. Σὰν τέλειωσε ἡ ἐκπαιδευτικὴ περίοδο, καὶ τοιμαστήκαμε νὰ γυρίσουμε πίσω στὸ χαράκωμα γιὰ νὰ κάνουμε ἐξάσκηση στὰ συντάγματά μας, ὁ Δούρας εἶτανε πολὺ ταραγμένος. Εἶταν ἡ παραμονὴ τοῦ φευγιοῦ μας ἀπ' τὴ Σαλονίκη, καὶ ξέκοψε γιὰ νὰφίσει γιὰ μανάχος του στὴ Μάϊκω καὶ στὴν Κοντέσσα. Εἶτανε νύχτα, κ' ἔκατσε κάμποσην ὥρα στὸ σπιτάκι τους. Σὰ γύρισε στὴ διμοιρία ἔφερε μαζί του ἓνα μάλλινο κασκόλ, δυὸ ζευγάρια τσουράπια τρίχινα, ὅλα ἀπ' τὰ χεράκια τῆς Κοντέσσας, κι ἀκόμα ἕξη μαντυλάκια γαλάζια. Αὐτὰ εἶχανε στὴ γωνιὰ κεντημένο μὲ τριανταφυλλὶ μετάξι ἓνα λουλουδάκι, ποὺ ἤθελε νὰναι ἓνα λουλουδάκι ροδακινιάς. Ὁ Δούρας τῆς γύρεψε νὰ τὸ κεντήσῃ ἀντὶς γιὰ κάθε ἄλλο μονόγραμμα. Ὁ Δούρας τὸ βρῆκε πολὺ σωστό. Εἶτανε τὸ πιὸ κατάλληλο

οικόσημο για τήν Κοντέσσα, εἶπε. Κι ὅλοι βρήκανε πῶς ἓνας Δουξ ἔχει ἓνα λόγο παραπάνω σάν πρόκειται για οἰκόσημα. Κατόπι πέρασε κάμποσος καιρός. Εἶχαμε πιά ὀνομαστεῖ ἀνθυπολοχαγοὶ κι ἀναλάβαμε διμοιρίες, ὅπου μιὰ μέρα πῆρα στὸ λόχο μου ἓνα μπιλιέτο ἀπ' τὸ Δούρα. Μοῦ τῶστειλε μ' ἓνα σύνδεσμο. Μοῦγραφε, τὰ θυμάμαι σχεδὸν κατὰ λέξη, τοῦτα: «Λεωνή, παλιέ μου φίλε! Θυμᾶσαι τήν Κοντέσσα; Ἐγὼ τὴ θυμόμουνα πολύ. Εἶχα νὰ πάρω νέα της ἀπὸ τότες πού φύγαμε ἀπ' τήν Τούμπα. Τὴ θυμόμουνα τόσο πολὺ πού τὰ κατάφερα τὴν περασμένη βδομάδα νὰ μὲ στείλουν ἀπὸ τὸ Σύνταγμα στὴ Σαλονίκη μὲ φύλλο πορείας, γιὰ κάτι ὑλικά πού εἶχανε νὰ ψουνήσουν. Τῶκανα μόνο και μόνο γιὰ τήν Κοντέσσα, γιὰτὶ ξαίρεις ἀγαπῶ τὴ διμοιρία μου και δὲ θὰ τὴν ἄφινω εὐκολα γι' ἄλλο λόγο. Ἄπὸ τὸ Σταθμὸ ἔτρεξα ἴσια στὴ Μάικω. Τὴν ηῦρα γερασμένη, ζαρωμένη. Δυὸ κάτια. Πῶς μπόρεσε κι ἄσπρισε κ' ἔγινε τέτοιο χάλι μέσα σὲ τέσσερους μῆνες! Ἐνα χούφταλο σοῦ λέω. «Ποῦ εἶναι ἡ Κοντέσσα;» τὴ ρώτησα μὲ χτυποκάρδι. Καὶ βαστοῦσα ἓνα δεματάκι γι' αὐτή. Τῆς ἔφερνα ἀπὸ τὸ μέτωπο πέντε μεταξωτὰ μαντύλια ἀπ' τὶς ρουκέττες, κ' ἓνα χαλκωματένιο βραχιόλι, ἀπὸ πυροσωλήνα ὀβίδας. Ἡ Μάικω μὲ κυττοῦσε ἔτσι, χωρὶς νὰ μιλά, διπλωμένη στὰ δυὸ, μὲ τὰ χέρια δεμένα στὴν κοιλιά της. «Ποῦ εἶναι ἡ Κοντέσσα;» τῆς ξανᾶπα, και φοβόμουνα νὰκούσω τὴν ἀπάντηση. Τότες ἔλυσε τὰ χέρια της, σήκωσε τὸ δάχτυλο κ' ἔδειξε τὸν οὐρανό. Ἀγαπημένε μου φίλε! Ἡ Κοντέσσα μας πέθανε μὲ καλπάζουσα σὲ δυὸ βδομάδες. Ἡ Μάικω μοῦπε πῶς χαμογελοῦσε σάν πέθανε κ' ἔσφιγγε στὸ μάγουλό της τὴ φωτογραφία πού τῆς εἶχα δώσει. Κεῖνη πού βγάλαμε ὅλοι μαζί, σ' ἓνα φωτογράφο τοῦ δρόμου, κοντὰ στὴ ροδακινίτσα μας». Νά, ἔτσι τέλειωνε τὸ γράμμα κ' ἡ ἱστορία τῆς Κοντέσσας...

Ἐγινε μιὰ μικρὴ σιωπὴ, κατόπι ὁ Βρανὰς ρώτησε συγκινημένος:

— Τώρα... ὁ Δούρας τὴν ἀγαπᾶ ἀκόμα ποῦναι πεθαμένη;

— Ὁ Δούρας σκοτώθηκε σὲ λίγες μέρες στὴν ἐπίθεση τοῦ Σκρά, ἔκανε ἀπλὰ ὁ Δρίβας. Σκοτώθηκε κι ὁ Μηνάς...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄.

Ἦστερ' ἀπὸ τρεῖς - τέσσερεις μέρες, σὲ μιὰν ἐπίσκεψή του, ὁ γιατρὸς ἔφερε μαζί του πάλι τὸ διευθυντὴ κ' ἕναν ἄλλον, μὲ πολιτικά. Αὐτὸς εἶταν ἕνας ὠραῖος ἄντρας. Φοροῦσε μιὰν ἔξοχη γρίζα καμπαρδίνα μὲ ζώνη κ' ἕνα γαλάζιο σταυρὸ στὸ μπράτσο. Εἶταν ἕνας σπουδαῖος χειροῦργος ἀπ' τὴν Πόλη, ἐθελοντῆς τοῦ «Κυανοῦ Σταυροῦ». Ξέταζαν τὴ λαβωματιά καὶ κουβέντιαζαν γερμανικά μὲ τὸ Διευθυντὴ. Ὁ Βρανὰς τοὺς ἔκοψε μὲ ἄσκημον τρόπο.

— Σᾶς παρακαλῶ, κύριοι, σᾶς παρακαλῶ πολὺ νὰ μοῦ πῆτε καθαρὰ τί συμβαίνει μὲ τὸ πόδι μου. Εἶναι, θαρρῶ, ταπεινωτικὸ γιὰ ἕνα μάχιμο ἀξιωματικὸ νὰ μιλάτε μπροστά του σ' ἄλλη γλώσσα...

Ὁ πολίτης τοῦ γύρεψε ζωηρὰ συχώρεση. Εἶταν ἀπὸ ἐπαγγελματικὴ συνήθεια. Κατόπι ὁ διευθυντής, χωρὶς νὰ θυμώσει γιὰ τὸ ὕφος του, τοῦ ξήγησε πὼς ἀπ' τὴν πορεία τῆς θεραπείας ἀποδείχτηκε πὼς ἡ ἀπόξεση ποὺ ἔγινε δὲν εἶταν ἀρκετὴ γιὰ τὴ συγκόλληση τοῦ κοκκάλου. Θὰ γινότανε ἀνάγκη νὰ τοῦ κάναν ἄλλη μιὰν ἐγχείρηση...

Πάλι κάτι, ἕνα λεπτότατο νευράκι, ἄρχισε νὰ τρέμει, νὰ τρέμει, ἐκεῖ στὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν τοῦ λαβωμένου.

— Μὴ φοβᾶστε, ξαναλέει ὁ Διευθυντής, σὰ νὰ τῶδε μαζί μὲ τὸ Λεωνὴ αὐτὸ τὸ ἀδιόρατο πετάρισμα. Μὴ φοβᾶστε, δὲν εἶναι τίποτα.

Καὶ τρίβει μὲ τὸ δάχτυλο τὴν πόρπη τῆς ἐξάρτησής του.

— Δὲ φοβᾶμαι, κύριε Διευθυντά, κάνει ξερὰ καὶ κομμένα ὁ Βρανὰς, μὲ πείσμα καὶ κάποια ἔχτρα στὴ φωνή.

Μίλησε κι ὁ πολιτικὸς χειροῦργος.

— Μονάχα... θὰ σᾶς παρακαλέσω πολὺ νὰ δεχθῆτε νὰ σᾶς χλωροφορμίσω, κύριε ἀνθυπολοχαγέ, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ ἐργασθοῦμε ἀποτελεσματικώτερα.

— Κάνετε ὅ,τι θέλετε, λέει ὁ Βρανὰς σφιχτά.

Ἔτσι ὁ ἄρρωστος ξανακουβαλήθηκε κείνη τὴ μέρα στὸ

χειρουργεῖο. Σύρθηκε πάλι τὸ τροχοφόρο φορεῖο κοντὰ κοντὰ στὸ κρεβάτι του, σὰν ὑπομονετικὸ ὑποζύγιο, καὶ τότε πῆρε στὴν πλάτη του. Ὁ Δρίβας εἶδε μὲ ἀπορία πόσο λαφρὸ καὶ πόσο ἀδύνατο εἶχε γίνει τὸ κορμὶ του. Οἱ δυὸ νοσοκόμοι, τὸ σήκωναν σὰν παιδάκι. Τὴν ὥρα ποὺ τότε βγάζανε ἀπ' τὴ σάλα, ὁ Λεωνῆς τοῦσφιξε τὸ χέρι. Ὁ λαβωμένος τὸ κράτησε μιὰ στιγμὴ στὸ δικό του, καὶ στύλωσε κάμποσο τὰ μάτια του μέσα στὰ δικά του, χωρὶς νὰ μιλήσει. Ὁ Λεωνῆς, τοῦ φάνηκε πὼς μέσα σ' αὐτὴ τὴ φλογερὴ ματιὰ διάβασε μιὰν ἄφωνη, ἀπελπισμένη ἐπίκληση. Μιὰ σπαραχτικὴ κραυγὴ «γλυτώστε με!» εἶτανε πνιγμένη μέσα στὸ σκοτεινὸ βυθό, κρυμμένη πεισματικὰ ἀπ' τὴν ἄγρια περηφάνεια τοῦ λαβωμένου.

Τότε πήρανε, ἔκλεισε ἡ πόρτα τοῦ θαλάμου, καὶ ὁ Λεωνῆς ἄκουσε τὰ καρούλια τοῦ τροχοφόρου ποὺ στριγγλίζανε.

— Λάδωμα θέλουν, ἄκουσε νὰ λέει τὸ λογικὸ του.

Αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ ἐγχείρηση βάσταξε πολλὴν ὥρα, καὶ ὁ Δρίβας νόμισε πὼς ἄκουγε πίσ' ἀπ' τὴν κλειστὴ πόρτα τοῦ χειρουργεῖου ἓνα μπάσσο πνιγμένο μουγκρητό, ποὺ παρατοῦσε καὶ πάλι ξανάρχιζε, μονόηχο καὶ μακρόσυρτο, στὸν ἴδιο τόνο. Θυμήθηκε τὸ λοχία ποὺ ξύπνησε πάνω στὴν ἐγχείρηση. Ἐνα κρῦο μυρμίδισμα ἔτρεχε πάνω στὴ ραχοκοκκαλιά του καὶ ἔνιωσε μιὰν ἄγρια διάθεση νὰ χυθεῖ νὰ τσακίσει τὴν κλειδωνιὰ τοῦ χειρουργεῖου μὲ τὶς πατερίτσες του, νὰ μπεῖ νὰ γλυτώσει τὸ φίλο, ποὺ σὰ σφαχτάρι τότε πιλατέβανε κάτ' ἀπ' τὰ μαχαίρια τους ἐκεῖ μέσα.

— Ἀνοησίες! σκέφτηκε ἀμέσως κατόπι. Αὐτοὶ παιδεύονται νὰ τοῦ γλυτώσουν τὸ πόδι καὶ ἐγὼ κάθουμαι καὶ συλλογίζουμαι σὰν ἀμόρφωτος...

Τέλος πάντων ἄκουσε τὸ κλειδὶ τοῦ χειρουργεῖου νὰ γυρίζει. Ἐτρεξε καὶ ἄνοιξε τὴν πόρτα τοῦ θαλάμου. Εἶδε τοὺς νοσοκόμους νὰ βγαίνουνε μὲ ἄσπρες μπλοῦζες. Σπρώχνανε λαφριά τὸ φορεῖο πρὸς τὸ θάλαμο. Μέσα στὸ χειρουργεῖο, τὴν ὥρα ποὺ ἄνοιξε ἡ πόρτα, πῆρε τὸ μάτι του τὸ Διευθυντή, ἓναν ὑπίατρο καὶ τὸ χειροῦργο μὲ τὰ πολιτικά, νὰ κουβεντιάζουνε ζωηρά. Φορούσανε καὶ αὐτοὶ ἄσπρες

μπλοῦζες. Εἶτανε κ' ἡ ἀδελφὴ μέσα. Εἶδε κ' ἓνα νοσοκόμο πὸ ἀδειαζε κάπου μιὰν ἄσπρη λεκάνη, γιομάτη κόκκινα ὑγρά καὶ γάζες ματωμένες καὶ μπαμπάκια.

Ὁ Βρανὰς εἶταν ἀκόμα ὀλότελα ἀναίσθητος, πολὺ κίτρινος, σὰ νεκρός. Θαρρεῖς πὼς τοῦ σουρώζανε ὄλο τὸ αἷμα καὶ κατόπι τόνε φέρανε πίσω. Ὁ Λεωνὴς ἔβλεπε μὲ ἀγωνία νὰ πλησιάζει τὸ φορεῖο ἀργά-ἀργά, πάρα πολὺ ἀργά, σὰ βάρκα μ' ἓνα λείψανο. Πρώτη φορὰ τὰ χοντρά φρύδια τοῦ ἀρρώστου καὶ τὰ ξοῦριστα γένια του τοῦ φάνηκαν τόσο ἐξαιρετικὰ μαῦρα πάνω στὸ κίτρινο δέρμα τοῦ προσώπου του. Κι ὅταν οἱ νοσοκόμοι τράβηξαν ἀπὸ πάνω του τὸ σεντόνι γιὰ νὰ τὸν μετασηκώσουν καὶ νὰ τὸν ἀποθέσουνε στὸ κρεβάτι, ὁ Λεωνὴς ξετινάχτηκε σύγκορμος ἀπὸ μιὰ ξαφνικὴ τρομάρα, πὸ βίτσισε σὰν καμουτσί τὸ πετσί του. Μιὰ μικρὴ κραυγὴ τοῦ ξέφυγε κι ἀπόμεινε νὰ βλέπει μὲ τὰ μάτια του στυλωμένα.

«Αὐτό», πὸ βάζανε στὸ διπλανό του κρεβάτι, δὲν εἶτανε πιά ὁ Βρανὰς. Εἶταν ἓνα κακομοίρικο ἀπόκομμα τοῦ Βρανὰ. Σακατεμένο, μισὸ καὶ μίζερο. Ἐνας κορμὸς εἶταν, ἀναίσθητος καὶ λειψός, πὸ τέλειωνε σ' ἓνα πόδι κι ἄφινε νὰ τὸν σηκώνουνε σὰν ἓνα παλιοπράμα. Τέλειωνε μονάχα σ' ἓνα πόδι, πὸ ἔβγαινε μαυροκίτρινο καὶ μαλλιαρὸ μὲς' ἀπ' τὸ παντελόνη μιᾶς ὀλοκαίνουργιας πυτζάμας. Τᾶλλο της τὸ σκέλι εἶτανε ψαλλιδισμένο ψηλά, πολὺ ψηλά, κοντὰ στὸν καβάλλο, πιασμένο μὲ μεγάλες παραμάνες γύρω σ' ἓνα πολὺ χοντρὸν ὄγκο ἀπὸ ἐπίδεςμους.

Κεῖνη τὴν ὥρα ἔβγαινε ὁ Διευθυντὴς ἀπ' τὸ χειρουργεῖο καὶ μπῆκε μέσα στὸ θάλαμο. Ἐδωσε μερικὲς ὁδηγίες στοὺς νοσοκόμους, κατόπι, βλέποντας τὸ Δρίβα ἔτσι ἀναστατωμένο, τόνε χτύπησε χαϊδευτικὰ στὴ ράχη.

— Τί τοῦ κάνατε!... τί τοῦ κάνατε! ἔκλαψε κεῖνος, πνιγμένος ξαφνικὰ στὰναφυλλητά.

— Εἶταν ἀνάγκη, λέει ὁ Διευθυντὴς, καὶ κουνᾷ σκεφτικὰ τὸ καλοχτενισμένο κεφάλι. Εἶταν ἀπόλυτη ἀνάγκη. Εἶχε ἐμφανισθεῖ ἡ γάγγραινα...

— Μὰ δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ τὸ πεῖτε; Δὲν ἔπρεπε νὰ

τοῦ ζητήσετε τὴν ἄδεια;... Ἔτσι... Χωρὶς νὰ ξαίρει...
χωρὶς νὰ ξαίρει... Εἶναι φοβερό αὐτό...

— Ἦσυχάσετε, τοῦ λέει μαλακὰ ὁ ἐπίατρος. Εἶναι ἓνας
τύπος πεισματάρης, πού δὲ θὰ δεχότανε. Ὅποτε, ὁ θάνα-
τος εἶτανε σίγουρος. Κ' εἶναι ἓνας οἰκογενειάρχης, μὴν τὸ
ξεχνᾶτε. Μ' ἓνα μηχανικὸ πόδι μπορεῖ ἀκόμα νάναί ὠφέλι-
μος στὸ σπίτι του καὶ ἱκανὸς γιὰ τὸ ἐπάγγελμά του...

— Ἄχ, εἶναι φοβερό...

— Ναί. Προσπαθήστε νὰ τοῦ ἀπασχολήσετε τὸ πνεῦμα.
Ἀφίστε τον νὰ μὴν ξαίρει τίποτα ὡς πού νὰ δυναμώσει
καὶ νὰ γαληνέψει τὸ νευρικό του σύστημα, πού εἶναι ἀνα-
στατωμένο. Σᾶς ἀγαπᾶ πολύ. Πρέπει νὰ σᾶς πῶ πῶς ἐσᾶς
καλοῦσε ἀκόμα καὶ μέσα ἀπ' τὸ βάθος τῆς νάρκης του.
Οἱ νοσοκόμοι ἔχουν αὐστηρὲς διαταγὲς γι' αὐτό. Ἀλλὰ περισ-
σότερο ὑπολογίζω σὲ σᾶς. Προφυλάξετέ τον ἀπὸ ἓνα δυ-
νατὸ κλονισμό, ὅσο μπορεῖτε.

Ὁ Λεωνῆς κουνούσε «ναί! ναί!» τὸ κεφάλι του, μὴ
μπορώντας νὰ μιλήσει. Πῆρε τὰ δεκανίκια του καὶ βγῆκε
ἀπ' τὸ θόλαμο, νὰ μὴ βρεθεῖ ἔτσι κλαμένος κι ἀπροετοι-
μαστος μπροστὰ στὸν ἄρρωστο, τὴν ὥρα πού θὰ ξυπνοῦσε
ἀπ' τὸ λήθαργο.

Τὴν ἴδια στιγμή ἔβγαινε μέσ' ἀπ' τὸ χειρουργεῖο ἓνας
νοσοκόμος, κρατώντας ἓνα μεγάλον ἄσπρον κάδο. Ἐνα πόδι
ἔβγαινε ἔξω ἀπ' τὴ στεφάνη του, ἓνα πόδι γυμνὸ, κιτρινό-
μαυρο, τριχωτό. Ὁ κοκκινωπὸς μουσαμᾶς πού σκέπαζε τὸν
κάδο, τὸ ἄφινε ξέσκεπο ἀπ' τὴ φτέρνα ὡς τὸ μισὸ καλα-
μοπόδαρο. Σὰν πέρασε κοντά του, τότε σταμάτησε συγ-
κρουασμένος καὶ ρώτησε μέσ' στὰ δόντια του.

-- Ποῦ... τὸ πᾶς;

Τὰ μάτια του εἶτανε καρφωμένα πάνω σ' αὐτὸ τὸ πόδι.
Μόνο μέσα σ' ἓνα τρελλὸ βραχνὰ μποροῦσε νὰ νειρευτεῖ ἓνα
πόδι μέσα σ' ἓναν κάδο, μὲ τὴ φτέρνα ψηλά. Εἶχε δυὸ
δάχτυλα καβαλλικευτὰ κ' ἓναν κίτρινο κάλο στὸ μικρὸ
δαχτυλάκι, πού εἶτανε παραμορφωμένο ἀπ' τὸ παπούτσι,
πλατσουτὸ κοντὰ στ' ἄλλα. Σὰ μέσα σὲ βῦθος, ἄκουσε τὸ
νοσοκόμο πού τοῦ ἀπάντησε μὲ μικρὴ ἀπορία.

— Ποῦ ἄλλοῦ... Στὸ Νεκροθάλαμο.

Προσπαθοῦσε νὰ καταλάβει.

— Ἄ, στὸ Νεκροθάλαμο. Μὰ δὲ θὰ τὸ θάψετε;

Ὁ νοσοκόμος ἀκούμπησε κάτω τὸν κάδο πὸν τὸν βάραινε.

— Πῶς. Καὶ βέβαια. Μὲ τὴν πρώτη «ἐκφορά». Καὶ θαρρῶ πὼς εἶναι τυχερό!

— Θαρρεῖς πὼς εἶναι τυχερό;...

— Ναί. Στὴν αἴθουσα τῆς Ἁγίας Βαρβάρας πεθαίνει ἓνας μεταγωγικὸς μὲ περιπνευμονία. Ὡς τὰ μεσάνυχτα βαστᾶ δὲ βαστᾶ. Θὰ τὸ βάλουνε λοιπὸν στὴν κάσα του. Εἶναι ἀκόμα ἓνα πόδι πὸν περιμένει ἀπὸ χτές. Αὐτὸ τὸ ἄρχισαν κι ὅλας οἱ τσιμπολόοι...

— Οἱ «τσιμπολόοι»;

— Ἔτσι λέμε τὰ ποντίκια τοῦ νεκροθάλαμου. Ἐχουνε συνηθίσει θαρρεῖς νὰ τρῶνε ἀθροπινὸ κρέας, καὶ θεριέψανε. Τὴν περασμένη βδομάδα φάγανε τὴ μύτη καὶ τὴ φτέρνα ἑνὸς πυροβολητῆ πὸν πῆγε μὲ ἔντερικά.

Εἶδε τὸ Δρίβα πὸν δὲν τότε ρωτοῦσε ἄλλο, ξαναπῆρε τὸν κουβὰ καὶ κατέβαινε μὲ προσοχὴ τὴ σκάλα.

Ὁ Λεωνῆς ἔβλεπε τὸ πόδι νὰ κατεβαίνει μὲ τόσον ἀνάποδο τρόπο τὰ σκαλιά, ὡς πὸν χάθηκε σιγά-σιγά. Τότες ἔνιωσε ἓνα παράξενο σπαραγμὸ καὶ σὰν πῆγε νὰ τότε ξεδιαλύνει εἶδε πὼς εἶτανε μιὰ ἐπανάσταση τοῦ λογικοῦ του γιὰ τοῦτο ἐδῶ: Πῶς ὁ φίλος του κοιμώτανε ἐκεῖ ἀντίκρυ μέσα στὸ θάλαμο τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὴν ἴδιαν ὥρα ἓνα μέρος του, ὁ μισὸς πὲς, αὐτὸ τὸ πόδι του, ἀπ' τὸ μποῦτι ὡς κάτω, κατέβαινε τὴ σκάλα χωριστά, τραβοῦσε γιὰ ἄλλοῦ. Κατέβαινε τὴ σκάλα μὲ μιὰ στάση ὀλότελα ἀφύσικη, μὲ τὴ φτέρνα ψηλά. Κ' εἶταν ὡς τόσο περίεργο, περίεργο μ' ἓναν τρόπο βασανιστικό, τὸ πὼς εἶχε μαζὶ του, πάνω του, ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς ζωῆς. Τὸν κάλο κεῖνο στὸ μικρὸ δαχτυλάκι, τὰ δάχτυλα τὰ καβαλλικευτά. Θάχε ἀκόμα, ἂν ἔσκυβες νὰ δεῖς, τὰ σημάδια ἀπ' τὶς καλτσοδέτες... Ὅλα αὐτὰ εἶτανε σὰν πιστοποιητικὰ ζωῆς. Καὶ τραβοῦσε κάτω, κατέβαινε τὴ σκάλα σὰν ἄλλος ἄνθρωπος, κι ὁ Βρανάς, ὁ ἄλλος ὁ μισὸς Βρανάς, κοιμώτανε μέσα στὸ θάλαμο τοῦ Σωτῆρος...

Σάν τούπανε ύστερ' ἀπὸ κάμποση ὥρα—πόσην ὥρα;— πῶς ὁ Βρανὰς συνέφερνε σιγὰ-σιγὰ ἀπ' τὸ βῦθος του, σήκωσε τὸ κεφάλι, ἀναψε ἓνα τσιγάρο γιὰ νὰ σχηματίσει κάποιαν ἔκφραση στὴ φάτσα του, προβάρισε μοναχὸς του ἓνα χαμόγελο καὶ μπῆκε στὴν κάμαρη μὲ ὕφος ὅσο μποροῦσε πιὸ ἀνοιχτόκαρδο. Σταμάτησε στὴν πόρτα καὶ καμώθηκε ἓνα κίνημα εὐχάριστης ἀπορίας.

—Μπράβο!... Τελειώσατε κι ὅλας... Καὶ πρόφταξες καὶ ξεμέθυσες ἀπ' τὸ ναρκωτικό...

Ὁ ἄρρωστος ἀπόμεινε κάμποσο χωρὶς νὰ παντήσει, καὶ μόνο στὰ μάτια του ἔφεγγε τὸ ξύπνημά του. Ἀπόμεινε ἔτσι, μὲ τὰ χέρια ἀμετακίνητα, ἀκριβῶς στὴ θέση ποὺ τ'ἄχανε τοποθετήσει οἱ νοσοκόμοι πάνω στὸ σεντόνι του, δίχως ν'ἄχει τ'ἀνάκαρα νὰ τὰ μετασαλέψει... Κατόπι μίλησε κουρασμένος, πολὺ κουρασμένος, κ' ἡ φωνή του εἶτανε μικρὴ, ἀδύνατη κι ἀχρωμάτιστη σὰν ψίθυρος.

—Ναί... Δὲν εἶτανε τίποτα... Μόνο αὐτὸ τὸ χλωροφόρμι... Τὴ στιγμὴ ποὺ χάνεις τὶς αἰσθήσεις... Εἶναι μιὰν ἀγωνία ἀπερίγραφτη... Ὑστερα ἀπομένει μιὰν ἀηδία... Παντοῦ... Στὸ στόμα... στὸ στομάχι... στὸ μυαλό... Μιὰν ἀναγούλα παντοῦ... Θέλω ἀδιάκοπα νὰ κάνω ἐμετό... Κούραση... Τί κούραση...

Ὅλη τὴ νύχτα κοιμήθηκε βαθιά, πολὺ βαθιά, μ' ἓναν ὕπνο ποὺ ἔμοιαζε πολὺ μὲ λήθαργο. Φαίνεται ν'ἄβλεπε καὶ κάποιο εὐχάριστο ὄνειρο, γιὰτὶ ὁ Λεωνῆς τὸν ἄκουσε νὰ παραμιλᾷ. Ἐνα μικρὸ, σιγαλόφωνο παραμιλητὸ ποῦβγαίνει μὲ χαμόγελο...

—Ἄϊντε! ἄϊντε, ἄσε τ'ἀστεῖα καὶ βλέπει ὁ κόσμος...

Ὁ Δρίβας, γιὰ ν'ἄχει τὸ νοῦ του στὸν ἄρρωστο, κοιμήθηκε πολὺ ἀργά. Σάν ξύπνησε τὴ μέρα πιά, ὁ ἥλιος εἶτανε περιχυμένος γιορτάσιμα μέσα στὴν κάμαρη. Ὁ Βρανὰς εἶταν ὥρα ξυπνητὸς, κ' ἤπιε τὸ γάλα ποὺ τὸν ποτίσανε μὲ μεγάλη ὄρεξη. Ἐνιωθε πάντα πολὺ ἀποσταμένος καὶ δὲν εἶχε τ'ἀνάκαρα οὔτε νὰ γυρίσει δίπλα τὸ κεφάλι του. Εἶταν ὁμως εὐδιάθετος. Τόνε βαστοῦσε μιὰ περίεργη φλυαρία. Μιλοῦσε βιαστικὰ καὶ κάπως νευρικὰ, μὲ κείνη τὴ φωνὴ ποὺ εἶχε, θαρρεῖς, μικρύνει.

— Εἶμαι πολὺ καλύτερα, ξαίρεις, λέει τοῦ Λεωνῆ, σὰν ἔκατσε δίπλα στὸ κρεβάτι του σὲ μιὰ ξαπλωτήρα. Ξανά-σανα μ' αὐτὴ τὴν ἐγχείρηση, ἀδερφέ! Καὶ δὲν κατάλαβα, ξαίρεις, τίποτα. Μονάχα κεῖνο τὸ χλωροφόρμι. Μοῦπανε νὰ μετρῶ ἕνα-δύο-τρία... Καὶ γὼ ξαίρεις τί συλλογιόμουνα ὅλη τὴν ὥρα; Εἶναι νόστιμο. «Τὸ μῆραϊον». Τὸ πρόσεξες; Ὅλοι τους ἐδῶ μέσα, γiatροὶ μορφωμένοι κι ἀγράμματοι νοσοκόμοι, τὸ προφέρουν τὸ ἴδιο: «τὸ μῆραϊον». Κανένας δὲ λέει «τὸ μῆριαϊον», ποῦναι καὶ τὸ σωστό... Ὅμως, ξαλάφρεψα αὐτὴ τὴ φορά.

— Ἔ, φυσικά...

— Βάζω στοίχημα πὼς αὐτὸ τὸ χρωστῶ στὸν Πολίτη γiatρὸ. Ὑποπτεύουμαι ξαίρεις πὼς οἱ δικοί μας εἶναι γιὰ τὰ τούμπανα. «Βαφτίζω καὶ μυρώνω...»

— Καὶ μένα μοῦ φαίνεται γερὸς ἐπιστήμονας...

— Βλέπεις; Ἐπειτα, τί τὰ θέλεις. Τὸ πᾶν εἶναι ἡ ἐμπιστοσύνη. Αὐτὴ εἶναι πού δημιουργεῖ ἕνα θεραπευτικὸ ρεῦμα ἀπ' τὸ γiatρὸ στὸν ἄρρωστο. Τώρα... εἶναι βέβαια καὶ ἡ στολὴ πού κάνει τοὺς δικούς μας ἀντιπαθητικούς. Νὰ βλέπεις ἕναν ταγματάρχη, μὲ γαλόνια, μὲ πειθαρχικὰ δικαιώματα, μὲ σπαθιστήρα καὶ μὲ σπιρούνια, καὶ νὰ σοῦ λένε: «γiatρὸς»! Ἔ, ὁ γiatρὸς εἶν' ἄλλο πράμα. Δὲ μπορεῖ νά ναι σακαράκας...

Ἐνα παπαδίστικο μурμουρητὸ ἀκούστηκε στὸ δρόμο, κάτω ἀπ' τὰ παράθυρα. Ἐνα ψαλμουδιστὸ μурμουρητὸ, πού προχωροῦσε. Πολὺ γνώριμο.

Ὁ Δρίβας ἀνετρίχιασε. Αὐτὸς ἤξαιρε καλὰ ποιὸν περνούσανε κάτω.

— Ἄκου! λέει ὁ λαβωμένος, κόβοντας τὴν ἀκατάσχετη πολυλογία πού τὸν εἶχε πιάσει ἔτσι ξαφνικά. Ἄκου; Κάποιο λείψανο πάλι... Τί πολλοί... Σὰν τίς μῦγες.

— Ναί, δὲν εἶναι τίποτα... Τί μοῦλεγες λοιπόν;

— Πῶς δὲν εἶναι τίποτα, κάνει ἐρεθισμένος. Κάθεσαι ξαπλωμένος καὶ τὸ λὲς σὰ νὰ πᾶνε νὰ παραχώσουνε κανένα σκυλί. Εἶναι σίγουρα κανένας δικός μας πάλι. Γιὰ δές, σὲ παρακαλῶ.

— Ξαίρω, γι' αυτό. Εἶναι ἓνας ἀπ' τὰ μεταγωγικά, λέει ὁ Λεωνῆς μὲ παραλλαμμένη φωνή καὶ σηκώνεται στὸ παράθυρο γιὰ νὰ δεῖ ἔξω τάχα.

Μὲς ἀπ' τὸ κακοστρωμένο καλντερίμι περνοῦσε γρινιάζοντας ἢ ἀγγαρεία κηδείας, μὲ τὸ ὑπερφυσικὸ νεκροσέντουκο. Μπροστὰ ὁ παπάς, μ' ἓναν ξυλένιο σταυρὸ στὸ χέρι, τσαμπούνιζε τὶς εὐκὲς μὲς στὴ μύτη του, κουβεντιάζοντας συγχρόνως μ' ἓνα φαντάρο δίπλα του. Ὁ Λεωνῆς ἤξαιρε γιὰτὶ ἢ νεκρόκασσα εἶταν ἔτσι φαρδιά.

Ὁ ἄρρωστος ἔμενε σιωπηλός, μὲ τὸ φρύδι τεντωμένο, ὡς ποὺ μάκρυνε κ' ἔσβυσε ὁ σαματὰς τῆς κηδείας. Κατόπι λέει καθαρά κι ἀργά:

— Εἶδες; τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἓνας κοιμᾶται σὰν τὸ ζὸ καὶ ρουχαλίζει, γιὰ νὰ σηκωθεῖ τὸ πρωὶ μὲ τόση διάθεση, ἓνας ἄλλος ἀπὸ κάτω χαροπαλέβει. Κόσμος!... Ξαίρεις τί, Λεωνῆ;

— Γιὰ λέγε;

— Εἶναι κάτι παράξενο... Μόλις ἄκουσα τὸν παπά, συγκινήθηκα σὰ γυναίκα γι' αὐτὸν ποὺ περνούσανε. Γι' αὐτὸ νευρίασα ποὺ μίλησες ἔτσι ἀνέγνωιαστα καὶ νὰ μὲ συμπαθήσεις. Ξαίρεις, θάθελα πολὺ νὰ μποροῦσα νὰ συνοδέψω τὴν κηδεῖα αὐτουνοῦ τοῦ μεταγωγικοῦ.

Ὁ Δρίβας δὲ μίλησε.

Ὁ ἄρρωστος γύρισε ξαφνικὰ ἐρεθισμένος στὸ νοσοκόμο ποὺ στεκότανε ἀκίνητος σὲ μιὰν ἄκρη τοῦ θαλάμου.

— Ἐσὺ μωρέ, τοῦ λέει, τί στέκεσαι κεῖ σὰν τὸ εἶδωλο, ἀφοῦ τέλειωσες τὴ δουλιὰ σου; Δὲν πᾶς νὰ χαζέψεις καὶ πάρα ὄξω;

— Ἀλήθεια, ξήγησε ὁ Λεωνῆς. Ξέχασα νὰ σοῦ τὸ πῶ. Εἶναι τῆς ἀποκλειστικῆς ὑπηρεσίας μας, ξαίρεις. Ἐφῆς πλάγιασε μέσα. Καὶ θὰ μένει ἀδιάκοπα κοντά μας γιὰ κάθε χρειά. Διαταγὴ τοῦ κ. Διευθυντή.

Τὸ νέο δὲν τοῦ καλοῦρθε.

— Τοῦτες δὲ πάλι οἱ περιποιήσεις!... ἔκανε. Γι' αὐτὸ μοῦ φάνηκε πὼς ἄκουγα ὅλη τὴ νύχτα ρουχαλητὰ στὸν ὕπνο μου; Κ' ἔλεγα μαθῆς, ὁ Λεωνῆς δὲ ρουχαλίζει. (Ἀπο-

φασιστικά). Θα ἐπιθυμοῦσα ὅμως νὰ μὴν ξαναγίνει αὐτό. Νὰ κοιμᾶσαι ἀπ' ἔξω, τ' ἀκοῦς, νοσοκόμη;

Ὁ στρατιώτης στάθηκε προσοχή καὶ ρωτοῦσε μὲ τὸ μάτι τὸ Δρίβα. Κεῖνος τοῦγενεψε.

— Καλὰ λέει ὁ κύριος ἀνθυπολοχαγός. Μπορεῖς νὰ πλαγιάζεις ἀπέξω. Καλοκαίρι εἶναι. Ἐκεῖ στὸ διάδρομο, δίπλα στὴν πόρτα. Ἄν σὲ χρειαστοῦμε θὰ σὲ καλέσουμε. Καὶ τώρα ἀκόμα μπορεῖς νὰ πηγαίνεις. Τὸ παίρνω πάνω μου νὰ κανονίσω τὸ ζήτημα μὲ τὸν κ. Διευθυντή.

Ὁ νοσοκόμος κινήθηκε νὰ φύγει.

— Ἄκου δῶ, τὸν καλεῖ πίσω ὁ Βρανάς. Κάνε μου τὴ χάρη νὰ μοῦ φέρεις ἀπ' τὴν ἀποθήκη τὶς μπότες μου. Νὰ τὶς καθαρίσεις καλὰ καὶ νὰ τὶς φέρεις.

Ὁ στρατιώτης κοντοστάθηκε κυττώντας τὸ Δρίβα.

— Πήγαινε λοιπὸν, τοῦ λέει κεῖνος, ἀφοῦ σὲ διατάζει.

Σὰ βγῆκε ἔξω, ὁ ἄρρωστος ξηγήθηκε.

— Δὲ μπορῶ, βρὲ ἀδερφέ, νὰ πίνω ὅλη τὴ νύχτα τὶς ἀνάσες τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου... Εἶναι σὰ νὰ πίνεις μεταχειρισμένο νερό.

Σὲ λίγο ὁ νοσοκόμος ξαναγύρισε μὲ τὶς μπότες τοῦ Βρανά. Εἶταν ἀληθινὰ ἓνα ζευγάρι ἔξοχες μπότες λουστρινένιες, ποὺ λαμποκόπησαν στὸν ἥλιο.

Ὁ ἄρρωστος χαμογέλασε εὐχαριστημένος.

— Ἔτσι μπράβο. Σήκωσέ τις ψηλά, νὰ τὶς βλέπω ὡς κάτω. Ἔ; Δὲν εἶναι ὠραῖες, Λεωνή;

— Εἶναι θαυμάσιες.

— Τὶς ἔκανα στὴν Προύσσα. Ξαίρεις λοιπὸν πὼς ἡ Προύσσα κάνει ὠραιότερες μπότες ἀπ' τὴν Ἀθήνα κι' ἀπ' τὴ Σαλονίκη;

— Αἰῶνες στρατιωτικὸ κέντρο, βλέπεις.

— Καί, ξαίρεις, δὲν τὶς φόρεσ' ἀκόμα. Φαίνεται πὼς εἶναι γουρλούδικες...

— Γουρλούδικες;

— Μά, βέβαια. Ὅπως βλέπω, θὰ τὶς πρωτοφορέσω στὴν ἀναρρωτικὴ μου ἄδεια. Χά, χά. Θα πάω στὴ γυναίκα μου σὰν ἀξιωματικὸς τῆς ὀπερέττας. Θα περιμένει νὰ δεῖ κανέ-

ναν κουρελιάρη πολεμιστή, μαλλιαρό, γενάτο και μπαρουτοκαπνισμένο. Και θάποδεχτεῖ ἕναν κουραμπιέ τριζάτο και λουστρινάτον... Δὲν εἶναι ἀστεῖο;

— Ἀλήθεια...

— Γιὰ πές μου, Λεωνή; Ἄν προβάριζα τὸ δεξὶ γιὰ μιὰ στιγμή; Εἶμαι μερακωμένος ξαίρεις μ' αὐτὲς τὶς μπότες. Ψές τὶς ὄνειρευόμουνα νὰ τὶς φορῶ...

Ὁ Δρίβας χλώμιασε μὲ τὴν ἰδέα πὼς θὰ τοῦ ἐρχότανε νὰ ξεσκεπαστεῖ.

— Μὰ εἶσαι τρελλὸς γιὰ δέσιμο, παιδί μου.

— Σοῦ ἀστειεύουμαι, ἀδερφέ. Εἶναι δυνατὸν μαθές, τὴ στιγμή πού ἡ συγκόλληση τοῦ περίφημου «μηραίου» εἶναι ζήτημα ἀπόλυτης ἀκινήσιας; Ἐπειτα αὐτὸ θὰ ραίζε τὸ γῦφο... Λοιπὸν δὲ φαντάζεσαι, Λεωνή, τί δυσάρεστο συναίσθημα σοῦ δίνει αὐτὸς ὁ γῦφος!... Ὀλόκληρο τὸ πόδι μου σὰ νά'ναι χτισμένο μέσα σ' ἕνα μαρμαρένιο μνημεῖο. Εἶναι ἕνα σφίξιμο ἀπὸ κάτω, ἀπ' τοὺς ἀστραγάλους, ὡς τὴ λεκάνη. Μόνο ἡ γυναίκα τοῦ πρωτομάστορη, στῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι, θὰ μποροῦσε νὰ σοῦ πεῖ.

— Καὶ κεῖνοι οἱ ἐραστὲς τῶν παντρεμμένων κυριῶν; Οἱ ζουλιάρηδες οἱ πυργοδεσπότες τοὺς χτίζανε ζωντανούς στα ὑπόγειά τους... Γιὰ φαντάσου, ἀλήθεια, ἀγριότητες.

— Δηλαδή, ἐγὼ τοὺς καταλαβαίνω, λέει σοβαρὸς ὁ ἄρρωστος. Ὅποιος ἀγαπᾷ στα σοβαρά, μπορεῖ νὰ τὰ κάνει ὅλα.

— Νὰ χτίσεις ἕναν ἄνθρωπο, γιατί σοῦ ξελόγιασε τὴ γυναίκα; Ἐτσι ψύχραιμα, σιγὰ-σιγὰ, μὲ ἀσβέστη και πετράδι;...

— Κι αὐτό... Αὐτὸ ὅμως δὲ μποδίζει νὰ ξουριστεῖ κανεὶς λιγάκι. Κύττα δῶ. Κοντέβω νὰ γείνω σὰν τὸν παπὰ τῆς Μεραρχίας. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τόσες μέρες δὲ μποροῦσα νὰ δεχτῶ ξουράφι. Ἐλεγα νὰ φρεσκαριστῶ πιά τὴ μέρα πού θὰ ποδαρώσω. Σήμερα ὅμως... Ἄχ, σήμερα ἔχω μιὰ διάθεση! Μιὰ διάθεση! Ἄν δὲν εἶταν αὐτὴ ἡ γυψένια φασκιά, θαρρῶ πὼς θά'δυνα μιὰ κλωτσιὰ στα σκεπάσματα, και θὰ πεταγόμουνα νὰ χορέψω τὸν... πυρρίχιο! Γιὰ πές μου; Θυμᾶσαι κεῖνο τὸ συνάδελφό μου, τὸ δάσκαλο

ἀπ' τῆ Νιγρίτα, πού βγῆκε στὴν ἀναφορὰ τοῦ Οὐλαμοῦ καὶ ὑπόβαλε στὴ Διεύθυνση τοῦ σχολιοῦ νὰ ἀλλάξουμε στὶς ἐπιθέσεις τὸ «ἀέρα» μὲ τὸ «ἐλελεῦ!»;

Ὁ κουρέας δὲν ἄργησε νὰ ρθῆ. Προσεχτικὸς κι ἀρμηνεμένος. Ὁ ἄρρωστος τὸν εἶχε παραλάβει κι αὐτὸν μὲ τὴ φλυαρία του. Σὰν τέλειωσε τότε πουδράρησε καὶ τοῦβαλε τὸν καθρέφτη.

— Γαμπρός! ἔκανε ὁ Βρανὰς μὲ ξαλάφρεψη. Κατόπι πασπάτεψε μὲ τὴν ἄκρη τῶν δαχτύλων τὰ φτί του, κύτταξε πλάϊ μέσα στὸν καθρέφτη κ' εἶπε σιγά, τόσο σιγά, σὰ ν᾿ἄτανε μιὰ σκέψη πού ἀκούστηκε.

— Πῶς ἀδυνατίσα...

Τὸ κέφι του δὲν ἄργησε νὰ σβύσει, μὰ ἡ παράξενη φλυαρία του βάσταξε ὡς τὸ βράδι. Βεβαιώθηκε πρῶτα πῶς ὁ νοσοκόμος κοιμήθηκε ἔξω ἀπ' τὴν κάμαρα, κατόπι κοιμήθηκε κι αὐτὸς ἢ βυθίστηκε, ὡς τὸ πρῶτ.

Τὴν ἄλλη μέρα θυμήθηκε ξαφνικὰ πῶς ἀφότου τότε φέρανε στὸ νοσοκομεῖο δὲν τοῦ κόψανε τὰ νύχια τῶν ποδιῶ. Διάταξε τὸ νοσοκόμο νὰ τοῦ τὰ κόψει.

Ὁ Δρίβας μπῆκε πάλι στὴ μέση.

— Πρῶτον μὲν, τοῦ λέει, τοῦ λαβωμένου ποδιοῦ τὰ νύχια εἶναι ἀδύνατο νὰ τὰ κόψουνε, ἀφοῦ εἶναι στὸ γύφο.

Ὁ Βρανὰς ἔδειξε μεγάλη ἀπορία.

— Καλά, ρωτάει, καὶ τὸ κάτω μέρος τὸ χουνε γυψωμένο; Γιὰ ποιὸ λόγο;

— Γιατί κάθε κίνηση τῶν δαχτύλων ἢ τῆς φτέρνας πού θὰ σοῦ ἐρχότανε νὰ κάνεις, θὰ κινητοποιοῦσε ὅλο τὸ μυϊκὸ σύστημα ὡς ἀπάνω στὸ μερί.

— ... Καλὰ λές, ἔκανε ὁ ἄρρωστος, ἀφοῦ πρῶτα δοκίμασε μὲ τὸ γερὸ πόδι. Ὅμως εἶναι περίεργο, πῶς μπορῶ καὶ τὸ κουνῶ. Κυρίως αἰσθάνουμαι τὰ νύχια τοῦ λαβωμένου ποδιοῦ νὰ μ' ἐνοχλοῦν... Καταλαβαίνω. Εἶναι πού μεγαλώνουνε καὶ βρίσκουν ἀντίσταση στὸ γύφο. Εἶναι ἓνα ἐκνευριστικὸ συναίσθημα, ξαίρεις.

— Αὐτὸ εἶναι χωρὶς ἄλλο. Κάνε λοιπὸν ὑπομονὴ ὡς πού νὰ σπάσουν τὰ γύφο.

Ὁ Βρανᾶς ὥστόσο ἐπίμενε νὰ τοῦ κόψουε τὰ νύχια τοῦ γεροῦ ποδιοῦ, ὡς πού θύμωσε σχεδόν. Ἔγινε ἀνάγκη νὰ τοῦ κάνουνε τὸ χατήρι. Ὅμως δὲν ἔπαψε νὰ παραπονεῖται πὼς νιώθει ἓνα δυσάρεστο ἀνατρίχιασμα «μὲ τὰ νύχια τᾶλλουνοῦ ποδιοῦ, πού ἀκουμπᾶνε στὸ γύψο».

Σὰ νύχτωσε, παρακάλεσε τὸ Λεωνὴ νὰ φέσει ἀναμένο τὸ ἠλεκτρικὸ τοῦ θαλάμου, πού φωτιζότανε τὴ νύχτα μ' ἓνα λαδοκάντυλο.

— Δὲν ἔχω ὕπνο ἀπόψε, καὶ θέλω φῶς, εἶπε. Ἄν ὅμως ἐσένα σ' ἐνοχλεῖ τὸ λαμπιόνι καὶ σοῦ μποδίζει τὸν ὕπνο, δὲν ἐπιμένω.

— Μπά... κ' ἐγὼ δὲν ἔχω ὕπνο ἀπόψε, λέει κι ὁ Δρίβας. Ἄς κουβεντιάσουμε λιγάκι. Θέλεις;

— Ναί. Διάβασέ μου τίποτα, ἃ δὲ σοῦ δίνει κόπο.

— Ἢὰ σοῦ διαβάσω κάτι πού θὰ σ' ἀρέσει.

Τοῦ διάβασε Παπαδιαμάντη πολλὴν ὥρα. Ὁ Βρανᾶς δὲ μιλοῦσε καθόλου. Εἶχε τὰ μάτια του μισόκλειστα κι ὁ Λεωνὴς νόμισε πὼς ἀπονύσταξε.

— Θέλεις νὰ σταματήσω πιά, νὰ κοιμηθεῖς; Ἐαρρῶ πὼς σὲ νανούριξε τὸ διάβασμα.

Ὁ ἄρρωστος ἔπαιξε τὰ ματόφυλλά του καὶ ρώτησε.

— Τὸ διάβασμα;

— Δὲ μοῦ λὲς λοιπὸν πὼς τὸν πῆρες μιὰ μορφιά, καὶ μένα μ' εἶχες καὶ παιδεύομουνα μὲ τὸν Παπαδιαμάντη...

— Τὸν Παπά... τὸν Παπαδιαμάντη... τὸν Παπαδιαμάντη. Ἔκανε ὁ ἄρρωστος σὰ νὰ κοπίαζε νὰ θυμηθεῖ.

— Μὰ ναί. Τὸν Παπαδιαμάντη. Ἀλήθεια, δὲν τότε γνώρισες ἀπ' τὴ γλῶσσα του, ἀπ' τὸ ὕφος του... Ρώτησε σαστισμένος ὁ Δρίβας.

Κι ὁ ἄρρωστος ἀπάντησε μ' ἓναν τρόπο ὀλότελα ἀναπάντεχο. Εἶπε μὲ κάποιον δισταγμὸ, κρατώντας πάντα μισόκλειστα τὰ μάτια του.

— Πῶς! Τότε γνώρισα. Πῶς δὲν τότε γνώρισα. Μόλις μπῆκε μέσα, μονομιᾶς τότε γνώρισα. Τί κάνεις, μοῦ λέει. Τί νὰ κάνω, τοῦ λέω, ἔτσι κ' ἔτσι. Εἶμαι πολὺ καλύτερα. Περιμένω νὰ κολλήσει τὸ μηραῖον. Τὸ «μηραῖον»; μοῦ

κάνει. Μάλιστα, τοῦ λέω γώ. Τὸ μηραῖον. Ἐτσι τὸ προφέ-
ρουν ἐδῶ. Δὲν τὸ ξαίρατε; Ὑστερα...

Ὁ Δρίβας τρομαγμένος, ἄφισε νὰ τοῦ πέσει τὸ βιβλίο. Τινάχτηκε ἀπ' τὸ κρεβάτι του καὶ πῆγε κοντά του. Ἐσκυψε πάνω του καὶ τοῦπιασε τὸ χέρι. Ἐκαιγε λαφριά. Ὁ ἄρρωστος γύρισε πάνω του τῆ ματιά του. Εἶτανε χαμένη κ' ἐπαιζε μ' ἓναν παράξενο τρόπο. Σὰ νὰ προσπαθοῦσε νὰ παρακολουθεῖ ἓνα ἀντικείμενο πὺ ἀδιάκοπα καὶ γρήγορα ἄλλαζε θέση μπροστά του. Ὅμως, σκέφτηκε ὁ Δρίβας, ἴσως νᾶναι κι ἀπὸ τὸ φῶς πὺ τοῦρχεται κατὰματα.

— Ἐχεις πυρετό, Στρατή! ἔκανε. Κάθισε δίπλα του στὴν ξαπλωτήρα καὶ κρατοῦσε πάντα τὸ ζεστὸ χέρι του.

Ὁ ἄρρωστος σούρωξε τὸ πρόσωπό του σ' ἓνα δυνατὸ μορφασμό. Ἐκανε μιὰ προσπάθεια νὰ συγκεντρωθεῖ κι ἀπάντησε ἀργὰ ἀργά.

— Πυρετό;... Μπά!... Εἶμαι πολὺ καλά... Νυστάζω μάλιστα... Καληνύχτα, φίλε μου...

Ὁ Δρίβας σύχασε κάπως. Θὰ παραμιλοῦσε μέσα στὸ μισοῦπνιασμά του, συλλογίστηκε. Ἐσβυσε τὸ φῶς, ἄναψε τὸ λαδοκάντυλο καὶ κοιμήθηκε. Μόλις τότε πῆρε ὁ ὕπνος ἄκουσε πὺ τὸν καλοῦσε. Ὁ ἄρρωστος φώναζε τ' ὄνομά του σιγὰ-σιγὰ «Λεωνή!... Λεωνή!» Τότε κατὰλαβε πῶς ὅλη τὴν ὥρα πὺ κοιμότανε, τὸ μυαλό του βαστοῦσε νυχτέρι καὶ κρατοῦσε ἄγρυπνη καὶ προσεχτικιὰ τὴν ἀκουή του. Σηκώθηκε μονομιάς, ἄναψε τὸ φῶς καὶ πῆγε κοντά του.

Στὸ πρόσωπο τοῦ λαβωμένου εἶτανε πολλὴ ἀγωνία καὶ φόβος. Τὰ μυσίδια του παίζανε νευρικά. Σὰ μόλις νὰ πέρασε ἀπὸ μεγάλο κίντυνο. Ἀνάσαινε μὲ τὰ ρουθούνια του, βιαστικὰ καὶ δυνατά.

— Θέλεις τίποτα; τότε ρώτησε ὁ Δρίβας.

— Ὅχι... Ναί, λίγο νερό, σὲ παρακαλῶ...

Γιόμισε τὸ ποτῆρι, ἀνασήκωσε λίγο μὲ τὸ ζερβί του τὸ προσκέφαλο τοῦ ἄρρώστου καὶ τότε πότισε.

Μόλις τᾶπογεύτηκε. Φαινότανε πῶς τᾶπε ἔτσι. Ἐγνεψε πῶς δὲ θέλει ἄλλο. Ὁ Λεωνῆς ἀπόθεσε πάλι μαλακὰ τὸ κεφάλι του, κ' ἔβαλε τὸ ποτῆρι πάνω στὸ κομοδίνο, σκεπά-

ζοντάς το μ' ένα πιατάκι. Ὁ ἄρρωστος παρακολούθησε ὅλες αὐτὲς τὶς κινήσεις μὲ ἔντονη περιέργεια. Κάτι πολεμοῦσε νὰ καταλάβει μὲ κόπο. Σὰν ξανακάθησε ὁ Λεωνῆς δίπλα του, ὁ ἄρρωστος κύτταξε ἕνα ἕνα τὰ χέρια του, ἀπ' τὰ δάχτυλα ὡς τὸν ὦμο. Κατόπι τόνε κύτταξε κατάματα, τόνε κύτταξε στὸ κούτελο, στὴ μύτη, στὸ στόμα, στὸ σαγώνι, στὸ στῆθος. Ὑστερα ἔρριξε μιὰ λοξὴ ματιὰ στὸ δικό του τὸν ὦμο τὸ ζερβὴ, κατόπι στὸ δεξὴ.

— Τί βλέπεις ἔτσι; τόνε ρωτᾷ ὁ Λεωνῆς μὲ σφιγμένη καρδιά.

Τὸν ξανακύτταξε πάλι ξεταστικὰ καὶ δύσπιστα στὰ μάτια κ' εἶπε.

— Τίποτα.

Δὲν ἔπαψε ὡστόσο νὰ τὸν κατασκοπεύει ὅσο μποροῦσε πιὸ κρυφά, καὶ στὸ τέλος δὲ βάσταξε καὶ ρώτηξε ἀποφασιστικὰ καὶ ζωηρά.

— Γιὰ δές; Λεωνῆ... Δὲ θὰ μὲ παρεξηγήσεις ὅμως, ἔ; Πές μου...

— Ὅ,τι θέλεις, ἀγαπημένε μου, τοῦ λέει κεῖνος μὲ συγκίνηση.

— Πές μου. Ποιὸς ἀναψε τώρα δὰ τὸ ἠλεκτρικό;

— Ἐγὼ... Μὲ εἶδες... Ὁ νοσοκόμος πλαγιάζει ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα...

— Τὸ ξαίρω. Ὅμως... ἐσύ; Ἐσὺ ὁ ἴδιος; Εἶσαι βέβαιος;

— Ἐλα δά!

— Περὶεργο, κάνει συλλογισμένα. Μὲ ποιὸ χέρι;

— Μ' αὐτό.

— Μ' αὐτὸ μοῦδωσες καὶ τὸ νερό;

— Ναί, μὲ τὸ δεξί.

— Καὶ μὲ ποιὸ ἀνασήκωσες τὸ κεφάλι μου;

— Μὲ τοῦτο.

Ὁ ἄρρωστος φαινότανε σαστισμένος. Ἐσφιξε τὰ χεῖλη του καὶ σούφρωσε τὰ φρύδια μὲ ἀπορία καὶ φρίκη. Εἶπε δισταχτικὰ.

— Καὶ... τᾶλλο;

— Ποιὸ ἄλλο; Γιὰ Βρυάρεω μὲ πῆρες;

Ὁ Βρανὰς τότε ξανακύτταξε ὑποπτα καὶ εἶπε μὲ προσπάθεια νὰ ναι φυσικὸς καὶ καθησυχαστικὸς.

— Τίποτα . . . Σοῦ ἀστειεύτηκα. Δὲν τὸ κατάλαβες; . . . Νυστάζω φαίνεται . . .

Ὁ Δρίβας τοῦ χάρεισε τὸ μέτωπο. Εἶτανε νοτισμένο ἀπὸ δροσερὸν ἴδρω.

— Θάχεις πυρετό, τοῦ λέει. Σύχασε . . . Προσπάθησε νὰ κοιμηθεῖς. Κλείσε τὰ μάτια σου . . .

— Γιατὶ νὰ κλείσω τὰ μάτια μου; Ρώτησε ἀνήσυχα καὶ γρήγορα.

Ὁ Δρίβας εἶδε τὰ μάτια του νὰ παραμονεύουν τὶς κινήσεις του, καὶ νὰ καρφώνονται γιὰ μιὰ στιγμή στὸ χέρι του, πού τοῦ χάρεισε τὸ μέτωπο. Κατόπι ἄπλωσε μὲ τρόπο τὸ δάχτυλό του, κι ἄγγιξε τρεῖς φορές τὸν ὤμο τοῦ Λεωνῆ ἔτσι πού ἔσκυβε ἀπὸ πάνω του. Ἀντιλήφτηκε πού τότε πρόσεξε κ' ἔκανε νὰ χαμογελάσει.

— Αὐτὸ εἶναι, εἶπε σὲ λίγο, συλλογισμένος. Θάχω πυρετό. Ἀπ' αὐτὸ εἶναι. Μὴ σβύσεις τὸ φῶς ἂν θέλεις . . . Καὶ . . . τὴν πόρτα . . .

— Τὴν πόρτα;

— Εἶναι ἀνοιχτή;

— Ναί.

— Κλείδωσέ την, σὲ παρακαλῶ. Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ κοιμώμαστε μὲ ἀνοιχτὴ πόρτα. Ἔ;

— Βέβαια.

Ὁ Δρίβας λαγοκοιμήθηκε λίγο καὶ μόλις ἔφεξε σηκώθηκε γιὰ νὰ εἰδοποιήσει τὸ διευθυντή. Ὁ Βρανὰς κοιμώτανε ἀκόμα. Εἶτανε τρομαχτικὰ χλωμός, καὶ μέσα στὸ πρωῖνὸ φῶς τὰ πλωμένα χέρια του σκεδίαζόντανε λιγνά, λιγνά, πρασινωπά, πάνω στὴν ἄσπρη κουβέρτα, ἔτσι πού βγαίνανε ἀπ' τὸ μανίκι τῆς μαβιάς πιτζάμας.

Ἐσβυσε τὸ ἤλεκτρικό, ἔσυρε τὶς κουρτίνες, καὶ βγῆκε σιγὰ-σιγὰ στὸ διάδρομο. Ἐκεῖ, στάθηκε ἀνάμεσα στὶς πατερίτσες του, ὄρθιος μπροστὰ στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, ποῦ βλεπε μέσα στὴ μεγάλη αὐλή. Ἐνας χαρμόσυνος σαματὰς

ἀνέβαιν' ἀπὸ κάτω καὶ ὀρμοῦσε μέσα ἀπ' τὸ παράθυρο, μαζὶ μὲ τὸν ἀκράτο πρωϊνὸν ἀέρα.

Εἶταν οἱ νοσοκόμοι, ποὺ περνούσανε γραμμὴ μπροστὰ ἀπ' τὴ χύτρα καὶ πέρνανε τὸ πρωϊνὸ τους ρόφημα. Φορούσανε τὶς ἀνοιχτές, ριγωτὲς πιτζάμες τῆς ὑπερεσίας, καὶ γρινιάζανε εὐθυμα, ποὺ βρίσκανε πολὺ ἀραιὴ τὴ διάλυση τοῦ γάλατος.

Σὲ λίγο ἀνοιξε μὲ θόρυβο κ' ἡ μεγάλη σιδερόπορτα τῆς αὐλῆς. Ὁρμησε μὲ φασαρία μέσα, ἠρωϊκὰ σὰν πολεμικὸ ἄρμα, τὸ κάρρο τῆς Διαχείρησης, φορτωμένο σφαχτὰ καὶ λαχανικὰ. Ἀρνάκια μὲ τὰ πόδια κομμένα ἀπ' τὸ γόνατο, ξεγδαρμένα, ἀνοιχτὲς οἱ κοιλιές τους. Κατάντικρυ, πρὸς τοὺς στάβλους, ἓνας ἱππέας μὲ κομμένο χέρι σουλατσάριζε ἀργά. Μὲ τ' ἄλλο χτυποῦσε μιὰ ψιλὴ βίτσα στὶς γκέττες του. Τάδειανό του τὸ μανίκι εἶτανε ξηλωμένο ὡς τὴ μασκάλη. Ἐκεῖ κοντὰ στὸν ὄμο εἶτανε πιασμένο μὲ μιὰ μεγάλη παραμάννα, ποὺ γιάλιζε σὰν ἀσημένια. Εἶτανε ντυμένος μὲ μεγάλη φιλαρέσκεια. Τὰ κουμπιά του ἀστραφταν, κ' οἱ ἐπωμίδες του εἶτανε καινούργιες, πράσινες σὰν τὴ φρέσκια ἀνοιξιάτικη χλόη. Ψῆλὸ παλληκάρι μὲ λιγνὴ μέση. Φαινότανε ποὺ τέλιωνε ἡ θεραπεία του καὶ θάπερνε τὸ φύσημά του γιὰ τὴν πατρίδα. Ὁ Δρίβας πρόσεξε τὶς ἀσημένιες γωνίτσες στὸ γερὸ του μπράτσο. Θάτανε ὡς ἔξη ἐξάμηνα. Τότες ὁ Καραγκιόζης ποὺ εἶτανε μέσα του ἔκανε τούτη τὴ σκέψη. «Ἐνας στρατιωτικὸς χάνει τὸ μπράτσο ποὺ ὀρίζει ἢ διαταγὴ νὰ μπαίνουνε στὸ μανίκι του οἱ γωνίτσες τῶν τραυματῶν. Χάνει τὸ μπράτσο του, χάνει καὶ τὸ μανίκι του. Ποῦ πρέπει νὰ ράψει τὸ διάσημο τῆς λαβωματιᾶς του;» Ὁ ἱππέας λυγώντας μέσα στὸ πρωϊνὸ φῶς τὴ σβέλτη σιλουέττα του, ἔβγαινε στὸ δρόμο ἀπ' τὴ μεγάλη πόρτα. Περπατοῦσε μὲ μιὰ περίεργη αὐταρέσκεια, καὶ κύτταζε τὸν κόσμον ἀφ' ὑψηλοῦ, ἐξαιτίας τὸ κομμένο μπράτσο του. Εἶταν ἀκριβῶς τὸ ὕψος ποὺ θὰ εἶχε ἡ στάμνα τοῦ λεσβιακοῦ μύθου, μιὰ στάμνα κουτσαχειίλα, ποὺ σὰν τήνε πήγανε μιὰ μέρα στὴ βρύση κ' εἶδε τὰ γερὰ κανάτια νὰ γεμίζουν, εἶπε μὲ συμπόνεση:

Τὰ καημένα τὰ σταμνέλια,
ποῦνι ὄλα μὶ τὰχ'λέλια!

Ὁ γιατρὸς τῆς ὑπερεσίας ζέταζε τὰ σφαχτά, ἐπιστατοῦσε στὸ ζύγιασμα καὶ παραλάβαινε τὰ τρόφιμα τῆς μέρας. Εἶταν ὁ ἴδιος ποὺ πρόσεξε πρῶτος τὴ γάγγραινα στὸ Βρανά.

Ὁ Δρίβας κατέβηκε σιγὰ-σιγὰ στὴν αὐλὴ καὶ τὸν κάλεσε παράμερα. Τοῦ δηγήθηκε τὸ νυχτερινὸ παραμιλητὸ τοῦ φίλου του μὲ ὄλες τὶς λεπτομέρειες. Ὁ γιατρὸς ὑποσκέθηκε νὰ τ' ἀναφέρει ἀμέσως στὸ Διευθυντή, καὶ ν'ἄρθουε νὰ δοῦνε τὸν ἄρρωστο πρὶν ἀρχίσουε τὴν ἐπίσκεψη.

Ἀλήθεια, σὲ λίγην ὥρα ἤρθανε στὸ θάλαμο τοῦ Σωτῆρος κ' οἱ τρεῖς τους. Ὁ Διευθυντής, ὁ ἐφημερεύων κι ὁ χειροῦργος ἀπ' τὴν Πόλη.

Ὁ Βρανάς, εἶχε ξυπνήσει πιά. Κοιτότανε ἀκίνητος καὶ συλλογισμένος. Δὲν εἶχε καθόλου ὄρεξη καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία ὁ Δρίβας τὸν κατάφερε νὰ πιεῖ δυὸ τρεῖς γουλιές γάλα. Σὰν μπήκανε οἱ γιατροί, τοὺς ψαχοῦλεψε μὲ τὴ ματιά του ἕναν ἕνα, μὲ κεῖνο τὸν ζεταστικὸ τρόπο ποὺ πρόσεξε τὴ νύχτα ὁ Δρίβας. Κύτταζε τὶς μπλοῦζες τους, τὰ χέρια τους.

Ὁ Διευθυντής τοῦ χάιδεψε τὸ μέτωπο.

— Λοιπόν, φίλε, πῶς τὰ πᾶμε;

Ὁ ἄρρωστος ἀπάντησε κυττώντας προσεχτικὰ τὰ δάχτυλά του, ἕνα-ἕνα, σὰ νὰ τὰ μετροῦσε.

— Καλά... πολὺ καλά. Δὲν ἔχω τίποτα πιά...

— Ὠραῖα! Μποροῦμε νὰ δοῦμε μιὰ στιγμὴ τὸ τραῦμα; Σούρωσε τὰ φρύδια καὶ τὰ μάτια του γιόμισαν τρομάρα.

— Μὰ δὲν ἔχει πιά τίποτα τὸ τραῦμα μου, γιατρέ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη κὰν νὰ τὸ δῆτε. Πάει, σᾶς λέω, πολὺ καλά. Ἀφίστε το νὰ θρέψει λίγο, νὰ σηκωθῶ νὰ φύγω πιά ἀπ' ἐδῶ...

— Ἄ! δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ βιάζεστε τόσο πολὺ, κύριε ἀνθυπολοχαγέ, ἔκανε ὁ πολίτης μὲ χαδιάρικη ὠραία φωνή. Τὸ τραῦμα πρέπει ν'ἀλλάζεται κάπου-κάπου, γιὰ νὰ σηκωθῆτε γρήγορα. Εἶναι ἡ μέρα του σήμερα...

Ὁ ἄρρωστος δάγκασε τὰ χεῖλη του, δίστασε μιὰ στιγμὴ, κατόπι, γυρίζοντας τὴν τρομαγμένη ματιά του

ἀπ' τὸν ἕνα γιατρὸ στὸν ἄλλον, ρώτησε, νικημένος πιά.

— Λοιπὸν . . . δὲ θὰ μοῦ κάνετε κακό, ἔ;

— Ξαίρετε πὼς μόνο γιὰ τὸ καλό σας προσπαθοῦμε, λέει ὁ Διευθυντῆς ὅσο μπορεῖ πιὸ γλυκά, καὶ κάνει νόημα στὸ γιατρὸ τῆς ὑπερεσίας ν'ἀνοίξει τοὺς ἐπίδεςμους.

Γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο μαζεύουν κουβάρια τὸ σκέπασμα στὸ στῆθος τοῦ ἀρρώστου, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ. Ὁ Βρανὰς βογγᾷ σφίγγοντας τὰ δόντια του. Δυὸ νοσοκόμοι παραστέκουν μὲ γάζες καὶ μπαμπάκια μέσα σὲ γυαλιστερά νικελένια κουτιά, μὲ πένσες καὶ μ' ἐπίδεςμους. Ἡ ἐπιθεώρηση τελειώνει σύντομα. Ὁ διευθυντῆς μιλά πάλι γερμανικὰ μὲ τὸν πολίτη χειροῦργο. Αὐτὸς τοῦ γνέφει κι ἀπαντᾷ τάχα.

— Μὰ βέβαια δὲν εἶναι τίποτα. Πᾶμε περίφημα.

— Ὅριστε ποὺ τελειώσαμε κιόλας, λέει στὸν ἀρρωστο. Βλέπεις πὼς δὲν εἶτανε τίποτα σπουδαῖο. Τὸν συμβουλεύει νὰ προσπαθεῖ νὰ τρώει, νὰ τρώει ὅ,τι θέλει. Νὰ γυρέβει ὅ,τι τοῦ ἀρέσει. Τοῦ ὀρίζει κ' ἕνα γιατρικὸ τοῦ κουταλιοῦ καὶ κάτι ἐνέσες.

— Πότε θὰ μπορέσω νὰ τὸ πατήσω; ρωτᾷ ὁ λαβωμένος.

— Ποιό; κάνει ἀφαιρεμένος ὁ Διευθυντῆς.

— Τὸ πόδι μου . . . λέει παρακαλεστικά.

Ὁ Διευθυντῆς κοκκινίζει λαφριά καὶ ξεροβήχει.

— Μὰ . . . καμμιά δεκαπενταριά μέρες ἀκόμα, πρέπει νὰ μείνεις ἀκίνητος. Ἔτσι ποὺ εἶσαι . . .

— Εἶναι καὶ τὰ νύχια, ξαίρετε . . .

— Τὰ νύχια;

— Ναί. Μεγαλώνουν μέσα στὸ γύψο καὶ μ' ἐνοχλοῦνε τρομερά. Νιώθω ἕνα ἄσκημο ἀνετρίχιασμα ἀπ' τὶς ἄκριες τῶν δαχτυλιῶν ὡς ἀπάνω . . .

Οἱ γιατροὶ ἀλλάζουν μιὰ γρήγορη ματιά, κι ὁ πολίτης λέει:

— Σὲ δεκαπέντε μέρες ποὺ θὰ σπάσουμε τὸ γύψο . . .

— Δεκαπέντε μέρες, ξαναλέει ὁ Βρανὰς σὰ νὰ προσπαθεῖ νὰ συλλάβει τὸ χρονικὸ τους διάστημα. Κατόπι ρωτᾷ δειλά-δειλά. Πῆγτε μου, σᾶς παρακαλῶ, σὲ δεκαπέντε μέρες θὰ μπορέσω νὰ βάλω τὶς μπότες μου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄.

Ἄπο κείνο τὸ πρῶτ' ἄρχισε ἡ ἀδιάκοπη καὶ τρομαχτικὴ ἀγωνία. Ὁ Δρίβας τὴ θυμᾶται μέρα μὲ τὴ μέρα καὶ ὥρα μὲ τὴν ὥρα, τὴν ἀνιστορεῖ μὲ ὅλες τῆς τὶς λεπτομέρειες. Καὶ τοῦ ξαναφέρνουν ρίγη, καὶ τώρα ἀκόμα, ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρό, πὺ ξαναβλέπει τὰ θυμητάρια τοῦ πεθαμένου ἀραδιασμένα στὸ τραπέζι του.

Τὸ μαῦρο πορτοφολάκι μὲ τὸ ἀσημένιο μονόγραμμα, ἡ φωτογραφία τῆς γυναίκας, ἡ χρυσὴ βέρα, τὸ κομμάτι ἀπ' τὴν ὀβίδα, καὶ τὸ φτωχὸ βραχιολάκι μὲ τὸ σταματημένο ρωλόϊ...

Ὁ πολίτης γιατρὸς τοῦ ξήγησε τὴν κατάστασι τοῦ ἀρρώστου τὴν ἴδια μέρα.

Ὁ Βρανὰς εἶτανε καταδικασμένος. Μονάχα μερικὲς μέρες τοῦ ἀπομένανε. Ἡ γάγγραινα ἔφερε ἓνα εἶδος τοξίνωσι μέσα στὸν ὀργανισμό τοῦ λαβωμένου. Ἐνα λεπτὸ καὶ τρομερὸ δηλητήριο, πὺ χυνότανε ἀπ' τὴν πληγὴ καὶ κλάδιζε μέσα σ' ὄλο τὸ κορμί του. Φαρμάκωνε τὸ νευρικό του σύστημα καὶ τὰ κέντρα τοῦ μυαλοῦ. Ἀπ' τοὺς ἐρεθισμοὺς αὐτοὺς γεννιούντανε λογιῆς-λογιῆς ψευδαισθήσεις σὲ ὄλα τὰ αἰσθητήριά του. Ὁ ἀρρώστος ζοῦσε πιά μέσα σ' ἓναν κόσμον φανταστικό, εὐχάριστο ἢ τρομαχτικό, ἀνάλογον μὲ τὸ θέατρο πὺ τοῦ παίζανε τὰ διάφορα κέντρα του. Κουβέντιαζε μὲ πρόσωπα πὺ μόνο αὐτὸς τὰ ἔβλεπε, τᾶκουγε καὶ τᾶγγιζε. Ἀπαντοῦσε σὲ ἤχους πὺ ἀντηχοῦσαν μόνο στὰ δικά του τὰ τύμπανα, συζοῦσε μὲ καταπληχτικὰ ὄντα, πὺ πηγαινοερχόντανε μέσα στὴ στενόμακρη κάμαρη τοῦ νοσοκομείου, σερνόντανε καὶ βογγοῦσαν ἀνάμεσα στὰ δυὸ κρεβάτια τῶν λαβωμένων ἀξιωματικῶν.

Κεῖνο πὺ ἔκανε ἐξαιρετικὰ τραγικὸ αὐτὸ τὸ μαρτύριο, καὶ πολὺ δύσκολη τὴ θέση τοῦ Δρίβα, εἶτανε τοῦτο: Πολὺ συχνὰ στὴν ἀρχὴ καὶ κατόπι πιὸ σπάνια, ὁ ἀρρώστος εἶχε στιγμὲς πὺ τὸ μυαλό του κρατοῦσε ἓνα περίεργον κρι-

τικόν ἔλεγχο πάνω σ' αὐτὰ τὰ ὄραματα. Θαρρεῖς πῶς ἀπόμεινε μέσα στοῦ κάφκαλό του μιὰ γωνιὰ φωτεινή, ὅπου ἀποτραβήχτηκε τὸ λογικό. Ἀποκεῖ ἀγωνιζότανε νὰ φωτίσει, μὲ τὸ κεράκι ποῦ τοῦ ἀπόμεινε στοῦ χέρι, τὸ χάος καὶ τὸ τερατώδικο μπέρδεμα τῶν ἐντυπώσεων ποῦ κουβαλούσανε στὸν ἐγκέφαλο τὰ φηνιασμένα νεῦρα.

Ὁ ἄρρωστος καταλάβαινε πῶς μέσα σ' ὅλα αὐτὰ ὑπῆρχε κάτι τὸ τρομερὸ καὶ τὸ ἀσυνήθιστο, κάτι τὸ ἀπίθανο. Τὸ μυαλό του πολεμοῦσε νὰ συμβιβάσει τὸ φανταστικὸ κόσμο μὲ τὰ δεδομένα τῆς λογικῆς ποῦ ἀποθήκευε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ὡς τώρα. Ἔκανε ὑποχωρήσεις, ὀλοένα καὶ πιὸ μεγάλες, γιὰ νὰ μὴν παραδεχτεῖ τὴν καθαίρεσή του. Πολεμοῦσε νὰ ξεφύγει μὲ ὑποκρισίες καὶ μὲ πονηρὲς ἐπιφυλάξεις. Τότες ἡ ἀγωνία τοῦ παλληκαριοῦ ἔφτανε στοῦ κορύφωμά της. Ζητοῦσε βοήθεια ἀπ' τὸ Λεωνή, ποῦ ἡ παρουσία του δὲν τοῦ ξέφευγε, πολλές φορὲς οὔτε τὴν ὥρα τοῦ παραμιλητοῦ. Στὴν ἀρχή, χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ τοῦ ξανοιχτεῖ καθαρὰ γι' αὐτὰ ποῦ ἔβλεπε κι ἄκουγε γύρω του, δοκίμαζε νὰ ἐπαληθεύει τὴν πραγματικότητά τους, κάνοντας τοῦ Λεωνή ἀπ' ἔξ' ἀπ' ἔξω κουβέντα γι' αὐτά. Ἔτσι προσπαθοῦσε νὰ βγάζει συμπεράσματα καὶ νὰ ζυγιάσει τὴν πραγματικότητά τους, ποῦ τὴν ἀμφισβητοῦσε ἡ κρίση του. Καὶ μέσα σ' ὅλον αὐτὸν τὸν ἀγῶνα εἶτανε τὸ ἀπελπισμένο μπάλαιμα τοῦ λογικοῦ. Ἀγωνιζότανε νὰ μὴν ἀφίσει τὰ χαλινάρια του στὰ χέρια τῶν τεράτων, ποῦ γεννοῦσε κοπαδιαστὰ κι ἀδιάκοπα, σὰν τὰ σκουλήκια, τὸ φαρμακωμένο του μυαλό.

Ὁ Λεωνής, ποῦ ὑποπτεύτηκε ἀπ' τὴν πρώτη νύχτα ὅλη αὐτὴ τὴν ἀνομολόγητη τραγωδία, ἄρχισε θεληματικὰ νὰ παίρνει τὸν ἀπίθανο ρόλο του μέσα στὸν ζωτικὸ κόσμο τοῦ ἀρρώστου. Ἔκανε τὸ κάθε τι ποῦ μποροῦσε νὰ φίσει στοῦ φίλου του μιὰ μικρὴ ἀπόδειξη, ἢ ἓνα κουρελάκι ἀπὸ ἀπόδειξη, πῶς τὸ μυαλό του εἶναι ἐν τάξει κ' οἱ αἰσθήσεις του δουλεύουν φυσιολογικά. Εἶτανε μιὰν ἀδιάκοπη μονομαχία πονηριᾶς καὶ ὑποφίας κι ἀπὸ τίς δυὸ μεριές. Ὁ ἄρρωστος τοῦ ἔστηνε κάθε λίγο παγίδες. Καὶ πολὺ σπάνια σύχαζε ὀλότελα.

Εἶτανε φορές πού ὁ νοσοκόμος ἄρχισε νά τόν παίρνει κι αὐτόνε γιά τρελλό, κ' ἔγινε ἀνάγκη νά κάτσει νά τοῦ ξηγήσει ὅλα αὐτά τὰ πράματα.

Ξαφνικὰ ὁ Βρανὰς γύριζε ζωηρὰ τὰ μάτια του πρὸς τὴν πόρτα.

— Ἄκου! μὰ ἄκου, λοιπόν!

— Ἀκούγω, ἔκανε ὁ Λεωνῆς, πολεμώντας νά μαντέψει.

— Ἀφοῦ ἀκοῦς, πῶς δὲ σηκώνεσαι ν' ἀνοίξεις; Θὰ σπάσουν τὴν πόρτα, καημένε, καὶ σύ, πέρα βρέχει.

Σηκωνότανε λοιπόν κι ἀνοίγε τὴν πόρτα. Ἡ μορφὴ τοῦ ἀρρώστου ἰλάρωνε ἀπὸ εὐχάριστη ἀπορία.

— ὦ-χῶω! Κύττα κεῖ βίζιτες... Καλῶς τους! Καλῶς μου τους. Εὐχαριστῶ, ἐσεῖς τί γίνεστε;... Πῶς; Τὰ μάθατε πῶς εἴμαστ' ἐδῶ λαβωμένοι καὶ σηκωθήκατε... Μπράβο. Αὐτὸ θὰ πεῖ καλὴ καρδιά... Ἐαίρεις; Τίς προάλλες ἀκόμα μιλούσαμε γιά σᾶς. Ἐ, Λεωνῆ;

— Ναί, βέβαια.

— «Ναί, βέβαια», καὶ δὲ σηκώνεσαι νά περιποιηθεῖς λίγο τὰ παιδιά. Κ' εἶναι περισσότερο δικοί σου φίλοι... Νὰ μᾶς συμπαθᾶτε, μωρὲ παιδιά, πού δὲν ἔχουμε ἀρκετὲς κάρεκλης... Νοσοκομεῖο βλέπεις. Ὅμως, ἐσὺ Λεωνῆ, μποροῦσες θαρρῶ νά προσφέρεις τὸ κρεβάτι σου νά κάτσει ὁ Μηνὰς κι ὁ Δούρας. Ὁ Δούκας βολεύτηκε καλὰ στὴν ξαπλωτήρα...

— Πῶς! πῶς! ὀρίστε... ἔκανε ὁ Δρίβας, καὶ πρόσφερε τὸ κρεβάτι του στοὺς ἀόρατους ἐπισκέφτες.

Ὁ ἄρρωστος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε πιάσει ψιλὴ κουβέντα μὲ τὸ Μηνά.

— Καλὰ μοῦ τ' ἔλεγε ὁ Λεωνῆς... Ἄμ' ἐσὺ ἔγινες σωστός γίγαντας, μωρὲ παιδί μου! Νὰ μὴ βασκαθεῖς. «Ὁ Γκιούλιβερ στὴ χώρα τῶν νάνων» εἶσαι ἀνάμεσό μας... Ἄν σὲ βαστάξει τὸ κρεβάτι τοῦ Λεωνῆ... Μὰ — γιά στάσου — Λεωνῆ;

— Τί εἶναι;

— Ἐσὺ δὲ μοῦλεγες μιὰ μέρα πῶς ὁ Μηνὰς κι' ὁ Δούρας σκοτωθήκανε στὸ Σκρά;...

— Σοῦπα ἓνα τέτοιο πράμα; Ἀλήθεια... ἀκούστηκε τότες. Ὅμως, ὀρίστε πὺ εἶτανε λόγια τῆς καραβάνας. Καὶ οἱ δύο τους, βλέπεις, εἶναι θεόγεροι.

— Λέω καὶ γώ... Λοιπὸν, Δούρα; Μὴν κάνεις ἔτσι. Ἐλα, τώρα, καημένε! Τᾶμαθα γιὰ τὴν Κοντέσσα σου. Μμ, αὐτὰ ἔχει ὁ παλιόκοσμος. Κάνε κι ἄλλιῶς ἂν μπορεῖς. Ἐπειτα ξαίρεις, ὅλα αὐτὰ τὰ κορίτσια πὺ ἔχουνε πολὺ ξανθὰ μαλλιά, γαλάζια μάτια καὶ δέρμα διάφανο σὰν πορσελάνα, ὅλα τους σχεδὸν εἶναι προφυματικά... Ἐλα. Μὴν κλαῖς. Οἱ ἄντρες δὲν κλαῖνε. Πονᾶνε μονάχα... Λοιπὸν, νὰ σοῦ πῶ κάτι περίεργο. Ξαίρεις, Δούρα, ἔχω καὶ γώ τὴν Κοντέσσα μου. Μὰ κείνη δὲν εἶναι οὔτε χλωμή, οὔτε ξανθιά. Κείνη... Ἄα!

— Τί συμβαίνει; ρωτᾷ ἀνήσυχος ὁ Λεωνῆς.

— Τί θὰ πεῖ «τί συμβαίνει»; λέει τρομαγμένος ὁ ἄρρωστος. Ἐχεις, φίλε μου, κάποτε μιὰν ἀπάθεια πὺ δὲν ξαίρω πῶς νὰ τὴν ζηγήσω. Πῶς ἔφυγαν οἱ φίλοι μας καὶ δὲν τοὺς πῆρα χαμπάρι; Τί ὥρα φύγανε καὶ δὲν τοὺς εἶδα; Θαρρεῖς ἀνοιξε ἡ γῆς καὶ τοὺς κατάπιε!...

— Πῶς! ἐγὼ τοὺς εἶδα, τότε γαλήνεβε ὁ Λεωνῆς. Νὰ φύγουμε, μοῦ λέει σιγὰ σιγὰ ὁ Μηνάς, τὴν ὥρα πὺ μιλοῦσες μὲ τὸ Δούρα. Νὰ φύγουμε νὰ μὴν κουράζεται πὺ μιλεῖ τόσο.

— Καὶ τί πῶς μιλω; Σάμπως ἔχω τίποτα στὸ στῆθος; Στὸ μερί μου εἶναι τὸ τραῦμα. Καὶ βέβαια δὲ μιλω μὲ τὸ μερί μου, γιὰ νὰ κουράζομαι!... Λοιπὸν, θὰ τὸ πιστέψεις; Δὲν τοὺς πῆρα εἶδηση τί ὥρα σηκωθήκανε καὶ φύγανε ἀπ' τὴν κάμαρη. Μήτε εἶδα, μήτε ἄκουσα.

— Ἐ, φυσικά. Ἀφοῦ δὲ μπορεῖς νὰ γυρίσεις τὸ κεφάλι σου. Ἐσὺ σὰ μιᾶς ἀφαιρεῖσαι καὶ δὲν προσέχεις γύρω σου...

— Αὐτὸ θάναι... Αὐτὸ θάναι σίγουρα... Ἐ, μὰ βέβαια...

Περνοῦσε λίγη ὥρα, κατόπι ἄρχιζε νὰ κυττάζει μὲ θυμὸ καὶ μὲ ἀγωνία, μιὰ στοὺς τοίχους τοῦ θαλάμου, καὶ μιὰ στὸ Δρίβα.

Αὐτὸς ἔσκυβε στὸ βιβλίο του, περιμένοντας νὰ καταλάβει ὅπωςδῆποτε. Στὸ τέλος τότε φώναζε:

— Λεωνή!

— Τί εἶναι πάλι;

— Μὰ δὲ σηκώνεις τὸ κεφάλι σου νὰ δεῖς καὶ λίγο πλάϊ σου, καημένε; Δὲ βλέπεις γύρω σου; Δὲν ἀκοῦς τουλάχιστο; Τς, τς, τς! Τί ἰδέα πάλι τοὺς ἤρθε νὰ χτίσουνε τὸ θάλαμο; Μωρέ, τρελλαθήκατε;... Ἄκου πράματα! Τοὺς διάταξε, λέει, ὁ Διευθυντής... Μπετόν!... Θὰ χτίσουνε, λέει, πρῶτα τὴν πόρτα καὶ κατόπι τὰ παράθυρα... Ἄκου κεῖ τρέλλες! Γιὰ νὰ μὴ μπαίνουνε, λέει, τὰ μικρόβια καὶ φορμίσει τὸ πόδι μου... Ἐ, σίγουρα δὲν εἴμαστε καλά! Βρὲ ἠλίθιοι, λάθος θὰ καταλάβετε τὴ διαταγή! Εἶναι δυνατὸν, μαθές; Κι ὁ ἀέρας ὕστερα; Καὶ τὸ φῶς; Πόση ὥρα θὰ βαστάξει τὸ ὄξυγόνο τοῦ θαλάμου; Ὅριστε. Δὲν ἔχει ἀέρα ν' ἀνεσάνουμε, ἀπὸ τώρα κιόλας! Ὡχ!... Λεωνή!

— Στράτη!

— Σήκω λοιπόν, διώχ'τα αὐτὰ τὰ παλιοτόμαρα! Σήκω πὺ μπορεῖς καὶ πατᾶς τὰ πόδια σου... Δὲ βλέπεις θράσος! Ἐξακολουθοῦν νὰ χτυπᾶνε τὰ σφυριά τους, πὺ τραντάζει τὸ μυαλό... Μᾶς γράφουνε, δηλαδή... Σήκω λοιπόν, πάρε τὸ καμουτσί σου καὶ συγύρισέ τους!... Μωρέ, φοβᾶσαι; Δός μου τουλάχιστο τὸ πιστόλι σου νὰ τοὺς κανονίσω ἐγὼ ἀπ' ἐδῶ... Λυπηθῆτε με, μωρέ, δὲ βλέπετε... Λεωνή!

Κι ὁ Λεωνῆς σηκωνότανε κι ἄρχιζε νὰ χερονομεῖ, νὰ φωνάζει, καὶ νὰ διώχνει μὲ τὴν πατερίτσα του.

Ὁ ἄρρωστος σύχαζε σιγὰ-σιγὰ, ἢ ἀναπνοή του γινότανε πιὸ κανονική, ἢ καρδιά του χτυποῦσε πιὸ ἤρεμα. Μόνο ἔφαχνε, τρομοκρατημένος, μὲ λοξὲς ματιὲς πρὸς τὴν πόρτα καὶ προσπαθοῦσε νὰ στρέψει τὸ κεφάλι του πρὸς τὰ παράθυρα.

Ὁ Δρίβας σκούπιζε μ' ἓνα μαντύλι βρεγμένο σὲ κολώνια τὸ ἰδρωμένο μέτωπο τοῦ ἀρρώστου. Αὐτός, ἔκλεινε τὰ μάτια του, ἢ ἔκανε πῶς τὰ κλείνει, καὶ τὰ ξανάνοιγε πάλι μὲ ὑποψία καὶ ρωτοῦσε φοβισμένος.

— Ἐφυγαν;

— Ναί, μᾶς ξεφορτώθηκαν...

— Ὅλοι, ὅλοι; Γιὰ δὲς πίσ' ἀπ' τὴν κουρτίνα;

— Τίποτα.

— Κι ἀπ' τὴν ἄλλη;

— Οὔτε... Τοὺς ἔδιωξα ὅλους. Ἦρθανε, λέει, κατὰ λάθος...

— Πρέπει νὰ τοὺς ἀναφέρουμε. Εἶμαι βέβαιος πὼς εἶταν κακοήθεια... Ἄκου;

— Λέγε.

— Κύττα, σὲ παρακαλῶ, καὶ κάτω ἀπ' τὰ κρεβάτια. Δὲν ξαίρεις τί γίνεται...

Ἡ κατάσταση ὀλοένα καὶ χειρότερη. Δὲν ἔτρωγε πιά τίποτα. Ἀδυνατίζε γρήγορα, καὶ τὸ πετσί του κολνοῦσε στὰ κόκκαλα. Ζητοῦσε μονάχα νερό. Ἦθελε νὰ πίνει... νὰ πίνει... Ἡ δηλητηρίαση προχωροῦσε, κ' οἱ γιατροὶ τῶπανε καθαρὰ τοῦ Δρίβα.

— Καμμιά ἐλπίδα. Θὰ πεθάνει σήμερα; αὔριο; Μεθαύριο; Ζήτημα ἀντοχῆς τῆς καρδιάς... Πόσο θὰ βαστάξει;

Ὁ ἄρρωστος ἐξακολουθοῦσε νὰ ζεῖ τὴ διπλὴ ζωὴ του. Μόνο πὺ ἡ ἀγωνία του γινότανε πιὸ μεγάλη, οἱ ἐξάψεις του πιὸ συχνές, κ' ἡ λαμπίτσα τοῦ λογικοῦ ὅλο καὶ χαμήλωνε τὸ φωσάκι της. Τὰ ξάστερα διαλείμματα ὅλο καὶ λιγόστευαν.

Τὸ χρῶμα του πῆρε πιά κείνη τὴν ἀσκημὴ χωματιῶν ἐτοιμοθάνατων. Τὰ χαρακτηριστικά του ὦρα μὲ τὴν ὦρα σουρώνανε. Ἡ μύτη του ἔγινε σουβλερὴ καὶ σὰν πιὸ μακριά, καὶ στὴ μέση, ἐκεῖ πὺ καμπύλωνε, ἕνα κοκκαλάκι ξεχώριζε κάτω ἀπ' τὸ δέρμα, σὰν ἕνα συντεφένιο πραματάκι κάτω ἀπὸ λαδόχαρτο. Ἡ ζωὴ του συγκεντρώθηκε πιά στὴ φωνή του καὶ στὰ μάτια του, πὺ παίζανε, παίζαν ἀδιάκοπα, ἀκούραστα, πρὸς ὅλες τὶς μεριές, τρομαγμένα καὶ ὑποπτα. Κουραζόσουνα νὰ παρακολουθεῖς τὴν κίνησή τους. Τὰ νινιά τους κατόρθωναν νὰ κινιοῦνται σὲ σημεῖα τῆς κόγχης ἀπίθανα. Φοβέριζε, παρακαλοῦσε, ἀστερευότανε. Προσπαθοῦσε μὲ τὴν παραλλαμμένη φωνή του νὰ συνοδέψει ἕνα τραγούδι, πὺ μόνο αὐτὸς τὸ ἀκούγε. Κ' ἡ φωνή του ἀκουγότανε νὰ ψαλμουδεῖ μέσα στὴ νύχτα, παράξενη καὶ ἄγρια. Ὡρες ὦρες ὁ Δρίβας ἀνατρίχιαζε ἀπὸ μυστικὸ τρίμο. Ὑπάρχουν πολλὰ πράματα ἀνάμεσα γῆς καὶ οὐρανό. Συλλογιότανε πὺ νὰ τῶχε διαβάσει αὐτό.

Ἄν τυχὸν οἱ ἐτοιμοθάνατοι μὲ τὰ ἐκλεπτυσμένα τους αἰσθη-
τήρια ἄκουγαν κ' ἔβλεπαν πραγματικὰ ἕναν κόσμον ἄγνωστον,
ποῦ δὲ μπορούσανε νὰ τὸν πιάσουνε τὰ δικά μας; Τὶς στιγ-
μὲς αὐτὲς τὸν ἔπιανε μιὰ περίεργη δεισιδαιμονία, καὶ δὲν
τολμοῦσε νὰ γυρίσει νὰ ἰδεῖ τὸ κόνισμα τοῦ Σωτήρα, μὴν
σαλέφουνε τᾶγρια μάτια του μὲ τοὺς ἄσπρους βολβούς.

Στὸ τέλος ὁ ἄρρωστος δὲν κοιμότανε πιά. Παιδευό-
τανε ὅλη τὴ νύχτα μὲ τὸ δικό του κόσμον.

Τὸ πρῶτ' ἰσχυρὰ τοῦ Δρίβα.

— Κοιμήθηκες πολὺ, ἐφές, καημένε Λεωνή... Κοιμή-
θηκες πολὺ, κακομοίρη μου, καὶ δὲν πῆρες εἶδηση τὸ παι-
χνίδι ποῦ σοῦ σκάρωσα. Ξαίρεις πῶς ἔλειπα ὅλη τὴ νύχτα
ἀπ' ἐδῶ μέσα;

— Ἐλεipes;

— Ναί! λέει θριαμβευτικά. Ἐλειπα, φίλε μου, καὶ δὲ
μὲ πῆρε κανένας σας εἶδηση. Σηκώθηκα ὁμορφα ὁμορφα,
ἔβαλα τὶς μπότες μου καὶ τράβηξα. Βγῆκα ἀπ' τὸ Ἐσκι-
Σελὶρ καὶ τράβηξα ὡς τὴν Ἀγκυρα. «Δορύλαιον» τὸ σύν-
θημα «Ἀλέξανδρος» τὸ παρασύνθημα. Περπάτηξα, περπά-
τηξα, κουράστηκα... Μούδιασε τὸ πόδι μου, ἄρχισε νὰ μὲ
πονᾶ δυνατὰ ἐκεῖ στὴ λαβωματιά καὶ δὲ μπορούσα πιά νὰ
πάρω βῆμα. Ὅπου, πάνω σ' αὐτά, νὰ σου τον μπροστά
μου, γιὰ καλή μου τύχη, ἕνας Τοῦρκος συνάδελφος. Ἐνας
λοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ καβάλλα σ' ἕνα ἄσπρο ἄτι. Μὲ χαι-
ρέτησε, τὸν χαιρέτησα. Χαῖρ ὀλά, μοῦ λέει. Τί γυρεύεις
ἐδῶ; Μοῦ τῶπε μάλιστα στὸν πληθυντικό: Τί γυρεύετε
ἀπ' ἐδῶ μεριά, ζαμπὶτ ἐφέντη; Ἀπόρεσα μὲ τὸν τρόπο
του. Συλλογίστηκα: Πάει. Ἐπεσα μέσα στὶς τούρκικες προ-
φυλακὲς. Τώρα θὰ μὲ πιάσουν αἰχμάλωτο. Θὰ μὲ πετα-
λώσουν, ἔλεγα, οἱ Τοῦρκοι, ὅπως κάνανε στὴν Πέργαμο.
Θὰ μοῦ καρφώσουν τὸ πηλίκιο στὸ κούτελο μ' ἕνα καρφί,
ἴσια χτυπημένο πάνω στὸ ἐθνόσημο. Κ' ἔτρεμα... ἔτρεμα.
Ὅμως τὸ πόδι μου μὲ πονοῦσε τρομερά. Ἀφεδέρσιν, τοῦ
λέω, ἀμάν, τοῦ λέω, κύριε λοχαγέ. Εἶμαι λαβωμένος βα-
ριά. Τὸ «μηραῖον», τοῦ λέω. Τὸ λοιπὸν πῆρα τὰ μάτια
μου, τῶσκασα ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο. Πῆρα τὰ μάτια μου καὶ

προχώρεσα κατὰ τὶς προφυλακὲς. Νὰ ξεμουδιάσουν, εἶπα, τὰ πόδια μου, καὶ νὰ δῶ τὰ παιδιὰ τῆς διμοιρίας μου. Τὰ πεθύμησα. Ὁ Τοῦρκος γέλασε. Πατάει στὸν ἀναβατήρα, κατεβαίνει ἀπ' τᾶλογο. Κατεβαίνει ἀπ' τᾶσπρο του τᾶλογο. Εἶσαι πολὺ κουρασμένος, μοῦ λέει. Ἄκοῦς πράματα, φίλε μου; Εἶσαι μοῦ λέει πολὺ κουρασμένος, συνάδελφε. Μπούγιουρουν. Ἀνέβα πάνω στᾶλογο μου καὶ τράβα. Ἐγὼ ἔχω τὰ πόδια μου. Καὶ χτύπησε μὲ τὶς ἀπαλάμες τὰ γερὰ μεριά του. Ἄκοῦς, φίλε μου; Μὲ βοήθησε κιόλας κι ἀνέβηκα στὴ σέλλα, καὶ μοῦδωσε τὰ χαλινάρια στὸ χέρι. Ἀχά; Ἐχεις, μοῦ λέει, ἓνα ζευγάρι ἔξοχες μπότες. Ναί, τοῦ λέω, καὶ καμάρωνα πὺ τὶς πρόσεχε ὁ μερακλῆς ἀξιωματικός. Τὶς ἔκανα στὴν Προύσσα. Κάνουνε, λοιπόν, περίφημες μπότες στὴν Προύσσα, τοῦ λέω. Ὁ Τοῦρκος λέει: Βέβαια, βέβαια! Αἰῶνες στρατιωτικὸ κέντρο, βλέπεις. Ὅμως δὲν ξαίρεις, μοῦ λέει, τὰ νέα. — Τὰ νέα; — Μάλιστα, μοῦ κάνει, βάζω στοίχημα πὺς δὲν τὰ ξαίρεις. Ὑπογράφτηκε ἡ εἰρήνη, μοῦ λέει. — Πῶς; ὑπογράφτηκε ἡ εἰρήνη; Ὁ πόλεμος δηλαδὴ τέλειωσε; — Τέλειωσε. Οἱ δυὸ στρατιῆς βάλανε κάτου τᾶρματα, καὶ ὅλοι μαζί, ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίτες, εἶπανε: Δὲν πολεμοῦμε πιά. Ἄς σύρει καθέννας στὸ σπίτι του κι ἄς χωρίσουμε σὰν καλοὶ φίλοι. Εἴμαστε κ' οἱ δυὸ ράτσες παλληκαρίσιες καὶ τὸ δείξαμε. Ἐτσι τώρα στέκονται χωρὶς πόλεμο στὴν Ἀγκυρα ἀπ' ἔξω. Ἄν θέλεις, μοῦ λέει, μπορεῖς νὰ πᾶς καὶ σύ. Εἴσοδος ἐλευθέρα. Κ' ἔχει πολλὰ φροῦτα στὴν Ἀγκυρα. Ἀπ' αὐτὰ πὺ λαχταρᾶς. — Ἀχ! ναί, τοῦ λέω, τὰ λαχταρῶ πολὺ. Πρὸ πάντων λαχταρῶ πορτοκάλια. Μεγάλα πορτοκάλια, νὰ τὰ τρυπήσεις καὶ νὰ τὰ βυζαίνεις σὰ μαστάρια, κρεμασμένα ἀπ' τὶς πορτοκαλιές. Καὶ σταφύλια. Ἐνα πιάτο παγωμένα σταφύλια! — Τράβα τὸ λοιπόν, μοῦ λέει. Καὶ γελᾷ καὶ κουνάει τὸ χέρι του. Σπιρουνίζω καὶ γὼ τᾶλογο καὶ μιὰ καὶ δυὸ βρίσκουμαι ἔξω ἀπ' τὴν Ἀγκυρα. Κόσμος! Μυρμηγκιά. Εἶναι μιὰ φαρδιά στράτα, χιλιόμετρα ὀλάκερα. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά οἱ δικοὶ μας, ἀπ' τὴν ἄλλοι οἱ Τοῦρκοι. Εἶχανε πυραμίδες τὰ ὄπλα, τὰ γυλιὰ «ἀποθέσατε» καὶ στεκόντανε στὶς τετράδες τους «ἀνάπαυση».

ἽΩρες περνοῦσα ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ δυὸ στρατέματα καὶ δὲ σωνόντανε. Τόσος στρατός! Μοῦ χαμογελοῦσαν ὄλοι καὶ μὲ δείχνανε. — Τραβᾶει γιὰ τὴν ἸΑγκυρα, λέγανε, πάει γιὰ φροῦτα. ἸΑϊντε, ὦρα σου καλή! Καὶ δείχνανε μὲ θαυμασμὸ τὶς μπότες μου. Μπαίνω στὴν ἸΑγκυρα. Μιὰ πόλη γιομάτη φροῦτα, Λεωνή! ἸΑπ' ἐδῶ καρπούζια, ἀπ' ἐκεῖ σῦκα, ροδάκινα, πορτοκάλια, σταφύλια. ἸΑ! σταφύλια! Νὰ περνᾶς καὶ νὰ κρέμουνται, πᾶν' ἀπ' τὸ κεφάλι σου, ἀπ' τὶς κληματαριές, μεγάλα σὰ μωρά. Τὰ φράθηκα ἐπὶ τέλους. ἸΕκοψα, ἔκοψα... Φαντάσου λοιπόν. ἸΟλοι οἱ δρόμοι τῆς ἸΑγκυρας εἶναι σκεπασμένοι ἀπὸ κληματαριές. ἸΑπλώνεις καὶ κόβεις. Πῆρα καὶ μαζί μου μερικά. Μπορεῖς νὰ πᾶς νὰ τὰ πάρεις. Τᾶφησα κάτω, στὸ σταῦλο. ἸΕκεῖ ἔδεσα καὶ τᾶλογο τοῦ λοχαγοῦ... Τώρα ὅμως εἶμαι πολὺ κουρασμένος. Δὲ μπορῶ νὰ σαλέψω τὰ δάχτυλά μου. Νά, τέτια κούραση... Μὰ δὲν εἶταν καὶ λίγο, ἔ;

— Μὴ μιλᾶς, λοιπόν, τόσο πολὺ, τοῦ λέει ὁ Λεωνής, πολεμώντας νὰ καλμᾶρει τὸν ἐρεθισμὸ του. ἸΕτσι, κουράζεσαι περισσότερο...

— ἸΟχι. Σὰν κουβεντιάζω δὲν κουράζομαι... ἸΕνια σου καὶ ξαίρω γὼ τί κάνω... ἸΕπειτα, σὰν κουβεντιάζω φοβᾶμαι λιγότερο.

— Φοβᾶσαι;

— Ναί. Γίνονται κάτι μυστήρια τώρα-τώρα δῶ μέσα, καὶ δὲν παίρνει εἶδηση οὔτε ὁ Διευθυντής οὔτε κανένας. Θᾶπρεπε νὰ τὰ καταγγεῖλει κανένας στὸ Φρουραρχεῖο. Εἶναι κάτι κακοήθειες πὺ μοῦ κάνουν... Δὲ μὲ λυποῦνται. Τὴν ὦρα πὺ ἔλειπες ἔξω, ἦρθανε τέσσερεις τύποι καὶ μὲ παιδέψανε πολὺ. Εἶτανε τέσσερεις κ' εἶμουνα ἕνας. Τί νὰ τοὺς κάνω. Κι αὐτοὶ εἶτανε ψηλοὶ καὶ γεροὶ σὰ χαμάληδες, καὶ γὼ ἀνάσκελος, μὲ τὸ πόδι στὸ γύφο. Καὶ πάλι. Κεῖνο πὺ μὲ τάραξε πολὺ εἶτανε πὺ κ' οἱ τέσσερεῖς τοὺς δὲν εἶχανε πρόσωπο. ἸΟλα τοὺς σωστά, ὅμως κανένας τοὺς δὲν εἶχε πρόσωπο. Αὐτὸ εἶταν πὺ τοὺς ἔκανε κυρίως φοβερούς. ἸΑμέσως συλλογίστηκα πὺς αὐτοὶ ἦρθανε γιὰ κακό. ἸΑλλιῶτικα θᾶχανε σὰν ὄλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὸ

πρόσωπό τους. Για να μη γνωριστοῦνε, κατάλαβες. Μπή-
κανε μέσα χωρίς να κάνουνε καθόλου θόρυβο. Ἐγώ, ἐννοεῖς,
τοὺς κατάλαβα ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή πού στεκόντανε
ἀράδα αὐτοῦ, στὸ κρεβάτι σου δίπλα. Ἐτρεμα σύγκορμος
καὶ μ' ἔκοψε ψιλὸς ἴδρος. Ὅμως ἔκανα πῶς δὲν τοὺς ἀντι-
λήφτηκα. Οὔτε γύρισα νὰ τοὺς κυττάξω, γιὰ νὰ μὴν τοὺς
δύσω πρῶτος ἀφορμή. Αὐτοὶ τότες ἤρθανε κοντά μου, στά-
θηκαν στὸ προσκέφαλό μου, δυὸ δεξιά, δυὸ ζερβά. Μοῦ
τράνταξαν τοὺς ὠμους. Ἄϊντε! μοῦ λένε, τί κάνεις πῶς δὲ
μᾶς βλέπεις. Σήκω ἀπάνω νὰ χορέψεις στὸ ζερβί σου τὸ
πόδι τὸν πυρρίχιον. Ἐκανα νὰ τὸ ρίξω στ' ἄστεϊα. «Τὸν
πυρρίχιον»; Εἶπα καὶ ἔκανα πῶς τὸ βρῆκα πολὺ νόστιμο.
Αὐτοὶ τὴ δουλιὰ τους. Τὰ σκυλιά. Δὲ βλέπετε, μωρέ, τοὺς
λέω, πῶς τὸ ζερβί μου τὸ πόδι εἶναι σπασμένο, καὶ γιὰ νὰ
κολλήσει τὸ κόκκαλο πρέπει νὰ μένω ὀλότελα ἀκίνητος; Αὐτοὶ
τίποτα. Μὲ σήκωσαν μὲ τὸ στανιὸ καὶ μὲ βάλανε νὰ πηδῶ,
νὰ πηδῶ πάνω στὸ ἓνα πόδι. Ὅλο πάνω στὸ ζερβί πόδι.
Τί πόνος... Ἐκλαιγα. Εὐτυχῶς μπῆκε ὁ νοσοκόμος. Τὸ
σκάσανε μόλις ἀκούστηκε νὰ γυρίζει τὸ πόμολο τῆς πόρτας.

— Δὲ θὰ σάφισω πιά μονάχο, λέει ὁ Δρίβας.

Σὲ λίγο ὁ ἄρρωστος τὸν ξαναφώναξε.

— Λεωνή!

— Ἐδῶ εἶμαι.

— Ἐλα κοντά μου... Ἀκόμα. Θέλω νὰ μοῦ πεῖς τὴν
ἀλήθεια, ἔτσι νὰ δοῦμε καλὴ πατρίδα.

— Σοῦ δίνω τὸ λόγο μου.

— Ἐτσι... λοιπόν, πές μου εἰλικρινά. Πῶς τὸ βλέπεις
τὸ πόδι μου;

— Πῶς νὰ τὸ δῶ.

— Ἀκου... Μοῦ ὑποσχέθηκες... Λοιπόν, πές μου εἰλι-
κρινά. Ἐχει μακρύνει πολὺ, ἢ μοῦ φαίνεται; Αὐτὸ τὸ πρό-
σεξα μόλις σήμερα. Μὴ μοῦ πεῖς ὄχι. Τὸ νιώθω. Εἶναι πιὸ
μακρὶ ἀπ' τὸ γερό. Τὸ νιώθω πού βγαίνει ἔξω ἀπ' τὸ κρε-
βάτι δυὸ πιθαμές. Γιὰ κύττα; Εἶδες; Κουνῶ τὸ μεγάλο
δάχτυλο μέσα στὸ γύψο, καὶ τὸ νιώθω δυὸ πιθαμές ἔξω
ἀπ' τὸ κρεβάτι. Εἶναι ἔτσι, ἢ...

— "Η;

Τὰ μάτια του γιόμισαν δάκρια. Ἡ φωνή του χαμήλωσε ἀκόμα καὶ τὰ χεῖλι του ἔτρεμε.

— Λεωνή... "Ακου δῶ... Εἶναι ὥρες πού θαρρῶ...

— Σύχασε λοιπόν, κάνεις σὰν παιδί!

— Πές μου, μάκρυνε;

— "Ε, βέβαια. Σχετικὰ μὲ τ' ἄλλο, μάκρυνε λιγάκι. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία. Οἱ γιατροὶ τὸ θεωροῦν φυσικὸ ἐπακόλουθο...

— Φυσικό;... πρώτη φορὰ τὰκούγω... Πῶς δηλαδή;

— Μά, κάπως μοῦ τὸ ξηγοῦσε ὁ γιατρός. Τώρα μὴ γυρεύεις νὰ θυμηθῶ ἀκριβῶς τοὺς ὄρους... Ξαίρεις δά, οἱ γιατροὶ ὅσα πράματα ξαίρουν, καὶ κυρίως ὅσα δὲν ξαίρουν, τοὺς κολνᾶνε ἓνα ὄνομα, τὸ μισὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ καὶ τὸ μισὸ λατινικὸ καὶ συχάζουν. Κεῖνο πού μπόρεσα νὰ καταλάβω γιὰ τὸ πόδι σου εἶναι πῶς τὸ ράγισμα τοῦ κοκκάλου προκάλεσε ἓνα εἶδος διαστολὴ στὸ μέρος πού γίνεται ἡ συγκόλληση. Διαστολὴ τοῦ κοκκάλου καὶ τῶν ἰστῶν πού εἶναι γύρω. Τὸ πράμα θὰ περάσει μὲ τὸν καιρὸ, μόλις δουλέψει τὸ πόδι...

Ὁ ἄρρωστος φάνηκε νὰ σύχασε. Ξανάσανε βαθιά.

— "Αν εἶναι ἔτσι, λέει, δὲν πειράζει... Καὶ ἔτσι βέβαια θάναι... Ἀλλιῶς δὲν ξηγιέται τὸ πράμα. Εἶχα τρομάξει ξαίρεις τόσο πολὺ... Ὅλο καὶ συλλογιζόμουνα τὸν ξυλοπόδαρο τῆς ἀποκρηᾶς. Συλλογιζόμουνα κ' ἔλεγα: Δὲν εἶναι δυνατόν. Ἡ τὸ πόδι μου δὲν εἶναι ἐν τάξει, ἢ τό... μυαλό μου. Θὰ σοῦ μπιστευτῶ ἀκόμα κάτι. Νά. Τὸχα ἀποφασίσει ἀπ' τῆ δεύτερη ἐγχείρηση. "Αν κουτσαινόμουνα, δὲ θὰ ξαναγύριζα, ξαίρεις, πίσω στὴν γυναίκα μου... Θὰ γλύτωνα μὲ τὸ πιστόλι μου...

Πέρασαν ἓνα δυὸ ὥρες ἡσυχίας.

Ὁ Βρανὰς κοιμότανε ἢ εἵτανε πεσμένος σὲ βύθος, μὲ τὰ μάτια του μισόκλειστα, ἀλλὰ χωρὶς αὐτὴ τὴν ἀδιάκοπη κίνηση, πού φανέρωνε τὶς ἀγωνίες του. Κ' ἡ ἀνεσαμιὰ του εἵταν κάπως κανονικώτερη. Ἐκεῖ ὅμως κατὰ τὰ ξημερώματα ἔμπηξε μιὰ φωνή, γεμάτη χαρὰ καὶ ξάφνιασμα. Ὁ

Λεωνής είχε μέρες ν'ακούσει μέσα στη φωνή του ἀρρώστου τόνους τόσο δυνατούς και χαρμόσυνους.

— Μπά! μπά! Λεωνή! Μὰ σήκω, λοιπόν. Λεωνή!

'Αγωνιζότανε ν'ανασηκωθεί κι ὁ ἴδιος και δὲ μποροῦσε. Μόρφαζε φοβερά, τεντώνοντας τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του σὰν ἀρχαίας προσωπίδας. Τὸ μέτωπό του γιόμισε κόμπους ἰδρότα, χοντρούς, σὰ δροσοσταλίδες. Ἐδειχνε μιὰν ἀσυγκράτητη βιάση.

— Τί εἶναι; πετάχτηκε φοβισμένος ὁ Δρίβας.

— Μὰ ἀνοιξε λοιπόν! Ἄνοιξε λοιπόν!

Μιλοῦσε, φώναζε, λαχανιασμένος, μὲ τὰ μάτια του καρφωμένα πρὸς τὴν πόρτα. Τὰ δάχτυλα τοῦ χεριοῦ του, ἀπλωμένα πρὸς τὰ κεῖ, τρέμανε, τρέμανε.

— Κάνε γρήγορα, καημένε, δὲν τὴν ἀκοῦς πὺ φωνάζει;

Ὁ Λεωνής σηκώθηκε κι ἀνοιξε τὴν πόρτα. Κατόπι τὴν ξανάκλεισε. Τὰ μάτια τοῦ ἀρρώστου γιόμισαν δάκρια, και ἀπερίγραφη συγκίνηση τρικύμιζε τὰ χαρακτηριστικὰ του. Σάλευε τὸ κεφάλι του πάνω στὸ προσκεφάλι, τὰ μάτια του κλαίγανε και γελοῦσανε.

— Ἐσύ! ἐσύ ἐδῶ, Σαπφώ! Παναγία μου, τ' εἶναι τοῦτο; Κι ὁ πατέρας!... Μὰ τί σᾶς ἤρθε! Τί σᾶς ἤρθε! Σύχασε λοιπόν... Ἐαίρεις πῶς δὲ μᾶρέσουν αὐτὰ μπροστὰ στὸν κόσμο... Λεωνή!

— Τ' εἶναι, Στρατή;

— Νὰ μὲ συμπαθήσεις, καημένε... Μὰ αὐτὸ ξαίρεις δὲν τὸ περίμενα. Αὐτὸ δὰ εἶναι πάλι ἀπ' τᾶγραφα. Νὰ σᾶς γνωρίσω... Ἄπ' ἐδῶ ἡ γυναίκα μου, ἡ Κοντέσσα πὺ λές. Κι' ὁ πατέρας μου... Μὴν κάνεις ἔτσι πατέρα... Μᾶλλον νὰ καμαρώνεις πρέπει... Ἄπ' ἐδῶ ὁ Λεωνής. Ὁ Δρίβας ὁ Λεωνής. Συνάδελφός μου. Κουτσὸς κι αὐτὸς σὰν και μένα. Εὐχαριστήστε τον. Εἶναι ὁ καλύτερος ἄνθρωπος, κι ὁ καλύτερός μου φίλος... Παραπάνω, παραπάνω ἀπὸ φίλος... Παραπάνω ἀπὸ ἀδερφός... Κανένας δὲν ξαίρει. Μόνο ἐγώ... Νὰ, ἐδῶ μέσα εἶναι κάτι... Ἐδῶ... Για τὸ Λεωνή... Ὅμως, Σαπφώ! Παιδί μου, μὰ τί τρέλλα, τί τρέλλα εἶταν αὐτή; Και σύ, πατέρα, πῶς τὸ δέχτηκες! Νὰ σηκωθεί

γυναίκα πράμα, νάρθει μέσα σέ τοῦτο τὸν ἀγριόκοσμο... Ἐδῶ στὰ ἀνταφα τῆς Ἀνατολῆς... Μέσα σέ τόσους φαντάρους, πὺ μποροῦν νὰ φαγωθοῦνε σὰ λύκοι γιὰ μιὰ γυναίκα. Μέσα σέ τόσους τουρκαλάδες... Σὲ τόσους ἄντρες, πὺ ἔχουν ἀγριέψει καὶ δὲ σέβονται τίποτα... Ἄ! κάνατε πολὺ ἄσκημα... Μοῦ φαρμακώνετε τούτη τὴν τρελλὴ χαρά... ὦ, Παναγία μου... ὦ, Παναγία μου... Ἐσύ, πατέρα, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ στρέξεις... Αὐτὴ κάνει πάντα τοῦ κεφαλιοῦ της... Ὅμως εἶναι μωρὸ πράμα... Ἐπρεπε νὰ τὴν μποδίσεις... Πῶς; Φέρατε τίς φανέλλες καὶ τὰ δῶρα τοῦ Μεγαλοχωριοῦ γιὰ τὸ Στρατό;... Ἐρανος τοῦ Δήμου... Μὰ μποροῦσε τέλος πάντων ὁ Δῆμος νὰ στείλει μιὰν ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἄντρες... Ἦθελαν τὸν πατέρα καὶ τὴν γυναίκα ἐνὸς τραυματία;... Αὐτὸ δὰ πάλι... Τιμὴ μας! Μὰ ποῦ τὸ μάθανε; Ἐγὼ δὲ σᾶς τῶγραψα... Ἐγὼ δὲν ἔγραψα σὲ κανένα πῶς λαβώθηκα... Οἱ φημερίδες! Αὐτὲς οἱ πατσαβοῦρες μποροῦσαν νὰ μὴ χώνουν τὴ μούρη τους στὰ νοσοκομεῖα τῆς ζώνης τῶν ἐπιχειρήσεων... Ἐλα... Μὴν κάνεις ἔτσι, Σαπφῶ... Σοῦ ἀστειεύτηκα... Σαπφῶ, γιὰ πὲς μου. Τόσα χιλιόμετρα πὺ κάνατε, δὲ σᾶς ἔλαχε τίποτα;... Δὲ σᾶς πείραξε κανένας; Κανένας; Δὲν ἀκουσες λόγο ἄσκημο πίσω σου;... Καλά, καλά... Σύχασε... Ἄκου, Σαπφῶ, γιὰ πὲς μου... τὸ παιδί; Ἄ, ὄχι. Ὅσο καὶ νᾶναι σὲ καλὰ χέρια, δὲν ἔπρεπε νὰ τάφισεις μονάχο... Πῶς; Εἶναι καλὰ;... Ὁχι δά! Ὁχι δά! Ἀλήθεια, μιλάει πιά; Μι-λά-ει;... Γυρεύει τὸν πατέρα του... Τὸν πατέρα του...

Τὰ δάκριά του χήμηξαν μαζωμένα καὶ τρέχαν ἀπάνω ἀπ' τᾶσαρκό του πρόσωπο, τρέχαν ἀπ' τίς παραφτίδες πυκνὰ πυκνὰ καὶ βρέχανε τὸ προσκέφαλό του. Ὁ ἄρρωστος ἔκλαιγε, ἔκλαιγε σιωπηλά, κ' ἡ μαύρη μονοκοντυλιὰ τῶ φρυδιῶ ζάρωνε πάνω στὸ μέτωπό του σὰ μιὰ χοντρὴ βδέλλα, πὺ τὴ λαβώσανε καὶ ξετίναζε. Πάνω στὸ λαιμό του, πλάϊ στὸ καρύδι, μιὰ ἀρτηρία χτυποῦσε βιαστικά.

Ὁ Δρίβας δὲ μποροῦσε πιά νὰ κρατήσῃ τοὺς λυγμούς του. Ἐκατσε δίπλα του, ἔκλαιγε καὶ τοῦ σκούπιζε τὰ δά-

κρια και τόν ἴδρο. Ὁ ἄρρωστος ἐξακολουθοῦσε νὰ μιᾷ τῆς γυναίκας του. Μιλοῦσε γρήγορα-γρήγορα, λαφασμένα, σάν ὕστερα ἀπὸ τρέξιμο, και τὰ λόγια του σβύνανε στάνναφυλλητὰ και στὸ κλάμα...

— Παναγιὰ μου... Παναγιὰ μου... Σ' εὐχαριστῶ πού ἤρθες... Σὲ συλλογιοῦμαι τόσο πολὺ, τόσο πολὺ... Ἀπὸ τότε πού ἔφυγα... Ποτὲ δὲ θὰ μποροῦσες νὰ καταλάβεις... Εἴσουνα τόσο καλή, ἐσύ! Νά, σήμερα ἀκόμα, εἶσαι τόσο καλή, και γώ... Τὰ ξαίρω, μὰ θαρρεῖς δὲν τὰ ξαίρω ὅσα σ' ἔκανα νὰ τραβήξεις;... Εἶταν ὦρες πού... Νά, σοῦ τὰ λέγω τώρα πού ἔτυχε ἔτσι... Ποτὲ ἀλλιῶτικα δὲ θὰ μποροῦσα νὰ σοῦ τὰ πῶ... Ἦθελα νὰ σέρνουμαι στὰ πόδια σου, νὰ σοῦ φιλῶ τὰ χέρια σου... Ὅμως μὲ κρατοῦσε ἡ περηφάνια σου... Κ' ἡ δικιά μου... Αὐτὴ εἶναι πού φαρμακώνει ὅλα... Ἡ περηφάνια μας... Ἐλεγα πάντα πῶς ὡς τὸ τέλος δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ βροῦμε τὸ δρόμο πού βγάζει στὴν καρδιά... Πῶς θὰ γυρίζουμε... ὅλο λάθος... Στὰ κουτουροῦ... Γυρεύοντας... γυρεύοντας... Ὅμως ἐσύ, μυστικά, μὲς στὴν καρδιά σου, εἴσουνα καλή... καλή... Ἄχ, πόσο καλή... Σήμερα τὸ καταλαβαίνω. Κι αὐτὰ τὰ ροῦχα, ὁ ἔρανος... Δικαιολογίες... Σὲ καταλαβαίνω... Δικαιολογίες γιὰ τὴν περηφάνια σου... Γιὰ μένα... Γιὰ μένα... Νά, βλέπεις; Και γώ, ἔτσι, στὰ κρυφὰ σάγαποῦσα... Στὰ κρυφὰ εἶμουνα τόσο καλὸς μαζί σου... Τόσο καλὸς μὲ τὸν ἑαυτό μου... Θαρρῶ πῶς πῆγα ἐθελοντῆς ἔτσι... Γιὰ νὰ δώσω ἓνα τέλος... Ὅμως θὰ δεῖς! Θὰ δεῖς σὰ γυρίσω! Ἄ! Ἐχω γίνει ἄλλος ἄνθρωπος... Συλλογίστηκα τόσο πολὺ τὴ ζωὴ μας τοῦτα τὰ χρόνια πού λείπω... Σοῦγραφα γράμματα ἐρωτικά, και τᾶσκιζα... Ἀπόρεσα πόσο εἶμουνα ἄδικος μαζί σου... Ὅμως πῶς σάγαπῶ, Σαπφώ! Ἄχ, αὐτό, ποτὲ δὲν ἔπαψα νὰ σάγαπῶ σάν τρελλός... Θὰ μποροῦσα νὰ σκοτώσω ἄνθρωπο γιὰ σένα... Τὸ σκέφτηκα αὐτό... Θὰ μποροῦσα ἀκόμα και σένα... Σαπφώ! Σ' εὐχαριστῶ... Αὐτὸ βέβαια δὲ λέγεται... δὲ λέγεται... δὲ λέγεται...

Ἄρχισε νὰ μιᾷ πιά γρήγορα, χωρὶς φωνή, μόνο μὲ τὰ

χείλη. Τὸ πρόσωπό του ἔγινε ἀκίνητο, μὲ τὰ μυσίδια τσιτωμένα, ἀποξυλωμένα, καὶ μόνο τὰ χεῖλη του κινιούντανε ἀδιάκοπα, ἀδιάκοπα, μιλούσανε βιαστικά, καὶ κάπου-κάπου πολεμούσανε νὰ σχηματίσουν ἓνα χαμόγελο, πὺ γινότανε ἓνας μικρός, ἄσκημος μορφασμός. Σὰ σταματοῦσε αὐτό, ἀπόμενε μονάχα ἐκεῖ, στὴν ἄκρη τοῦ στόματος, ἓνα τρεμούλιασμα, ἓνα μικροσκοπικὸ νευράκι, πὺ πετάριζε ὀλοένα, πετάριζε κουραστικά... Τσίπι-τσίπι-τσίπι-τσίπι...

Σὰν πέρασε ἡ κρίση, ἔσφιξε μιὰ δυνατὰ τὰ ματόκλαδά του, κατόπι τὰ πεταλούδισε σκεφτικά, ἀργά, τ'ἀνοιξε πολὺ καὶ κύτταξε τὸ Δρίβα.

— Εαίρεις, Λεωνή; Σήμερα τὸ πρωτὶ εἶχα ἀναπάντεχες περιπέτειες... Ἦρθε ἡ γυναίκα μου νὰ μὲ δεῖ... Τὸ πίστευες;

— Μπά, καλῶς τὰ δέχτηκες...

— Φαντάσου, δὲ σοῦ τ'ῶπανε;

— Κάτι ἄκουσα... Ἔφερε ροῦχα γιὰ τοὺς φαντάρους...

Δῶρα ἀπ' τὸ νησί...

— Ναί! Δηλαδή, αὐτό, νὰ ποῦμε, εἶτανε ἓνας τρόπος γιὰ νὰ μπορέσει ν'ἄρθει. Δὲν εἶτανε σωστὸ βέβαια, καὶ στενοχωρέθηκα πολὺ... Μὰ τώρα, ἦρθε πιά. Πές μου, λοιπόν, πῶς θὰ γίνει; Ὄρες σπάνω τὸ κεφάλι μου νὰ βρῶ τρόπο, πῶς νὰ τὴ βολέψω. Ποῦ θὰ μείνει ὅσο εἶναι δῶ; Τὸ βράδι βέβαια δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ περάσει ἔξω... Εἶναι τόσα παλιόμουτρα ἐδῶ γύρω... Νὰ παρακαλέσω τοὺς γιατροὺς γιὰ τὴ φιλοξενία της, ἔ, δὲν τὸ θέλω. Ἐνα σωρὸ ἀξιωματικοὶ ἐκεῖ πέρα... Δὲ μ'ἀρέσουν ἐμένα αὐτά... Γιαὐτὸ ἤθελα νὰ σὲ παρακαλέσω... Δὲν ξαίρω ἂν θὰ μοῦ κάνεις κι αὐτὴ τὴ χάρη...

— Ὅ,τι θέλεις...

— Εἶναι πολὺ αὐτὸ πὺ σοῦ γυρεύω, μὰ συλλογέμαι, συλλογέμαι καὶ δὲ βρίσκω ἄλλη λύση... Θὰ θελήσεις νὰ τῆς δώσεις τὸ κρεβάτι σου; Θὰ μποροῦσες νὰ βολευτεῖς σ'ἄλλο θάλαμο ὡς πὺ νὰ φύγει; Θὰ σοῦ χρωστῶ... καὶ τί μπορῶ νὰ σοῦ χρωστῶ ἀκόμα, ἐσένα...

— Ἐνια σου καὶ τὸ σκέφτηκα πρὶν ἀπὸ σένα. Τὰ κα-

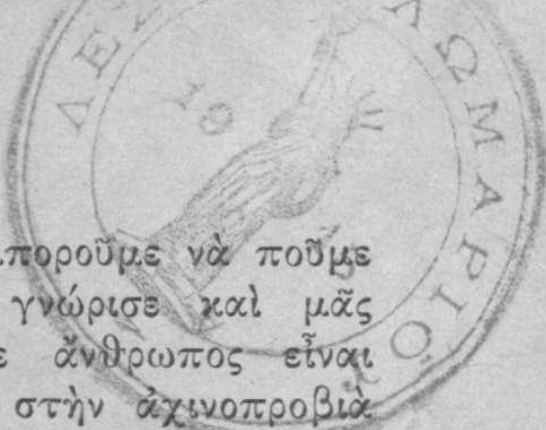
νόμισα κιόλας. Τὸ κρεβάτι μου εἶναι στὴ διάθεσή σου... Τὸ πράμα εἶναι τόσο ἀπλὸ καὶ τόσο εὐκόλο, πὺ δὲν ἀξίζει νὰ τὸ μεγαλοποιεῖς ἔτσι.

— Σ' εὐχαριστῶ. Εἶσαι ἀνεχτίμητος... Μόνο σὺ μπορεῖς μὲ τέτιον τρόπο νάσαι καλός... Ἔεε, Λεωνή! Συλλογέμαι καμμιά φορὰ τ' εἶναι ὁ κόσμος. Κύττα δῶ. Κάναμε μῆνες στὸν οὐλαμὸ μαζί, κι ὅμως εἴμασταν ξένοι... Κάτι περισσότερο μάλιστα ἀπὸ ξένοι... Εἶναι ἀνάγκη νὰ στὸ πῶ, μιὰ πὺ ἔτυχε. Τῶχω, ξαίρεις, βάρος στὴ συνείδησή μου ἀπ' τὴ μέρα πὺ εἶμαι δῶ μαζί σου. Λοιπὸν, στὸν οὐλαμὸ... δὲ σάγαπουῦσα καθόλου. Ὅλη τὴν παρέα σου, ἀλλὰ ἐσένα περισσότερο... Αὐτὲς οἱ εὐκόλες ἐπιτυχίες σου στὶς βαθμολογίες, τὸ ὕφος σου στὰ γυμνάσια... Ἡ συμπάθεια πὺ σοῦ δείχνανε οἱ ἀξιωματικοί... ὅλα αὐτά. Μιὰ μέρα πέρασες ἀπ' ἔξω ἀπ' τὴ διμοιρία μας. Ἐγὼ διάβαζα μὲ κάτι ἄλλους συναδέλφους, δασκάλους. Στυλώθηκες ὄρθιος ἀπὸ πάνω μας, μὲ τὰ χέρια στὴν κυλόττα κ' εἶπες «καλημέρα σας, παιδιά». Γύρισα καὶ σὲ κύτταξα, ἔτσι ψηλόν, ἀπὸ πάνω μου, καὶ ξαναγύρισα στὸ βιβλίο τὰ μάτια, χωρὶς νὰ σοῦ δόσω πίσω τὴν καλημέρα σου. Τῶκανα ξεπίτηδες. Γιὰ νὰ σὲ προσβάλω. Ἐσὺ δὲν τὸ πρόσεξες, κι αὐτὸ μὲ ταπείνωσε περισσότερο... Τ' εἶν' αὐτό; Ἐνα τίποτα. Ὅμως τὸ ξαναθυμήθηκα, καὶ μὲ τυραγνεῖ ἀπ' τὴ μέρα πὺ εἶμ' ἐδῶ μαζί σου... Τώρα πὺ σοῦ τὸ λέω, ξανεσαίνω σὰ νὰ βγάζω κάτι ἀπὸ πάνω μου... Λοιπὸν, λέω, πόσοι τέτιοι ἄνθρωποι δὲν ἀνταμώνονται μέσα στὴ ζωὴ. Περνοῦν ὁ ἕνας δίπλα στὸν ἄλλο, σκουντιοῦνται μὲ τοὺς ἀγκῶνες ἀπὸ ἀπροσεξία. «Παρντόν!—Τίποτα». Καὶ ὅμως αὐτοὶ μπορεῖ νάσαι προορισμένοι... Νά, ἐσύ... Κανένας δὲ μοῦδωσε ποτὲς πιὸ πολλὴν ἀφοσίωση στὴ ζωὴ μου. Κ' ἐγὼ πὺ δὲν ἀπάντησα στὴν καλημέρα σου...

Ἄρχισε νὰ κλαίει πάλι. Ἐκλαιγε ἡ νικημένη του περηφάνια μαζί του.

Ὁ Λεωνῆς τοῦ πῆρε τὸ χέρι μέσα στὰ δικά του. Εἶτανε κοκκαλιάρικο καὶ ζεστό.

— Ἐλα, σύχασε. Ἐτσι εἶναι ἡ ζωὴ. Οὔτε ἔχουμε καμ-

μιάν εϋθύνη γι' αὐτὰ ὅλα. Τώρα ἐμεῖς μπορούμε νὰ ποῦμε ἓνα «εϋχαριστῶ» στὸν πόλεμο πὸ μᾶς γνώρισε καὶ μᾶς πλησίασε τόσο πολὺ. Φαίνεται πὼς κάθε ἄνθρωπος εἶναι ἓνα θαυμάσιο πλάσμα, τυλιγμένο μέσα στὴν ἀχινοπροβιά τοῦ σκαντζόχερου. Ἡ σύμπτωση, ἢ ἓνα δυνατὸ περιστατικὸ σὰν ποῦναι ὁ πόλεμος, τινάζει καμμιά φορὰ τὰ ἀγκαθόπετσα, κ' οἱ καρδιές σμίγουν καὶ συναγροικιοῦνται...

— Ναί... Σήμερα θὰ μπορούσα νὰ πεθάνω γιὰ σένα, Λεωνή...

Πέρασε κάμποση ὥρα κι ὁ ἄρρωστος μιλοῦσε γιὰ διάφορα πράματα μὲ πολὺ ξαστερωμένο μυαλό.

Γιὰ μιὰ στιγμή σούφρωσε τὰ φρύδια του. Σὰν κάτι νᾶθελε νὰ θυμηθεῖ.

— Ἔχω ἀκόμα μιὰ χάρη νὰ σοῦ γυρέψω Λεωνή.

— Ὅ,τι θέλεις.

— Σῦρε τὸ κιβώτιο τῆς ἐκστρατείας κάτω ἀπ' τὸ κρεβάτι μου. Τὸ βρήκες; Ὠραῖα... Πᾶρε τώρα τὸ κλειδάκι, αὐτὸ ποῦναι κρεμασμένο ἀπ' τὴν ἀλυσσίδα, ἐκεῖ στὸ κομοδίνο. Αὐτὸ ποῦναι μαζὶ μὲ τὴ σφυρίχτρα μου. Μπράβο. Ἄνοιξε καὶ δῶσε μου ἓνα μαῦρο πέτσινο πορτοφολάκι πὸ ἔχω στὸ θερινὸ χιτώνιο. Εἶναι στὴν ἀπάνω τσέπη... Αὐτό. Ἄνοιξέ το... Ἔχει μέσα τὸ θραῦσμα πὸ μὲ χτύπησε, τὴ φωτογραφία τῆς γυναίκας μου, κ' ἓνα ρωλογάκι τοῦ χεριοῦ... Ναί;

— Ναί.

— Αὐτὸ τὸ ρωλογάκι εἶναι σταματημένο στὶς τέσσερις καὶ εἴκοσι τὸ πρωῖ. Σταμάτησε τὴν ὥρα πὸ ἔσκασε ἡ ὀβίδα. Τὴν ὥρα πὸ ἔπεσα. Δὲ θέλω νὰ μετακινηθοῦν οἱ δεῖχτες του... Θέλω νὰ τὸ κρατήσω ἔτσι γιὰ πάντα... Μιὰ θύμηση γιὰ τὸ γιό μου... Σοῦ εἶπα πὼς ἔχω ἓνα γιό; Ἔλα δῶ... Πᾶρε τώρα καὶ τὴ βέρα τοῦ γάμου μου ἀπ' τὸ δάχτυλο... Ἔτσι... Βάλ'τη κι αὐτὴ μέσα στὸ πορτοφόλι καὶ φύλαξέ τα ὅλα μαζὶ... Εἶναι ὥρες πὸ φοβοῦμαι μὴ μοῦ τὰ φειρίσει κανένας νοσοκόμος... Δὲν ἀξίζουν τίποτα γιὰ τοὺς ἄλλους, ὅμως... εἶναι βλέπεις ὅλα μου τὰ κειμήλια... Θὰ τὰ κρατήσεις ἐσύ, καὶ θὰ τὰ δό-

σεις στη γυναίκα μου... Ἐγὼ—μὴν κάνεις ἔτσι—ὥρες ὥρες σκοτίζουμαι. Θαμπώνει τὸ μυαλό μου καὶ ξεχνῶ... Εἶναι ἀστεῖο, ὅμως... Λοιπὸν θὰ τῆς τὰ δόσεις;

— Μά... δὲ θάργῃσεις νὰ πᾶς ὁ ἴδιος μὲ ἄδεια...

— Ναί... βέβαια... Ἄλλὰ ἐσὺ θὰ φύγεις σίγουρα σὲ λίγες μέρες. Μὴν ἀκοῦς τοὺς γιαιτρούς. Ἐγὼ ἔχω ἀκόμα πολὺ ψωμί νὰ φάω στὸ νοσοκομεῖο... Πῶς τῶπε ὁ Ναστρεντίν... «Ἐγὼ, ἀφεντικό, ἔτσι ποῦπεσα, καὶ φέτος ἐδῶ μπαϊράμι καὶ τοῦ χρόνου ἐδῶ πάσχα». Ξαίρεις τί γίνεται;... Λοιπὸν, θὰ τῆς τὰ δόσεις;

— Θὰ τῆς τὰ δόσω.

— Ὅρκισου μοῦ το, Λεωνή.

— Σοῦ τὸρκίζομαι.

— Σὰν ἀξιωματικὸς καὶ σὰν ἄντρας;

— Σὰν ἀξιωματικὸς καὶ σὰν ἄντρας.

— Μπράβο... Τώρα εἶμαι ἡσυχος. Ἡσυχος... Σ' εὐχαριστῶ.

Αὐτὰ εἶταν τὰ τελευταῖα λόγια του ποὺ εἶχανε νόημα.

Κατόπι ἔπεσε πάλι στὸ ἀσυνάρτητο παραμιλητό του.

Εἶτανε τὸ χαροπάλεμα ποὺ ἄρχιζε. Κάτι μισὲς κουβέντες, κάτι λέξεις, κάτι κουρέλια ἀπὸ φράσεις μόνο ξεχωρίζανε μέσα στὴν τρομαχτικὴ του ἀγωνία. Ἐβλεπε ἀνθρώπους ποὺ γυρίζανε πάνω σ' ἓνα αὐτοκίνητο σὰν πυροσβεστικὴ ἀντλία, καὶ τινάζανε μὲ τοὺς σωλῆνες τους ἀσφυξιγόνα ἀέρια, γιὰ νὰ δηλητηριάσουν τοὺς λαβωμένους. Γύρεβε τὴ μάσκα του. Ἡ ἀναπνοή του γινότανε κοντὴ, γρήγορη καὶ λαχανιασμένη.

Κατὰ τὸ βράδι παράδωσε.

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἥλιος ἔγερνε πάνω ἀπ' τοὺς χαμηλοὺς κίτρινους λόφους τοῦ Ἐσκί, κ' ἓνα μάτσο τριανταφυλλιῆς ἀχτῖδες μπῆκαν ἀπ' τὸ δυσμικὸ παραθύρι καὶ γιόμισαν τὸ νεροπότηρο τοῦ ἀρρώστου. Ἡ βιαστικὴ του ἀναπνοὴ σταμάτησε μ' ἓναν μεγάλο, βαθύτατον ἀναστεναγμό, ποὺ φούσκωσε τὸ μαλλιαρὸ στῆθος του κ' ὕστερα τάφισε νὰ καταπέσει ξεκουραστικὰ γιὰ πάντα. Κάτι σὰ μιὰ φυσούνα ποὺ ἄδειασε μὲ τὸ ἴδιο βᾶρος της. Τότες μονάχα τὰ χεῖλη του σταμάτησαν τὸ φριχτὸ παιχνίδι τους, ἢ ἀρτηρία στὸ λαι-

μό του σταμάτησε νὰ χτυπᾷ, καὶ τὰ φρύδια πῆξανε καὶ σταθήκανε. Σὰ μιὰ μεγάλη παρένθεση πού ἔκλεισε.

— — — —

Ἔστερα ἀπὸ λίγες μέρες, ἀκόμα δὲν πρόφτασε νὰ πάρει τὴν ἄδειά του ὁ Δρίβας, καὶ τὰ περιστατικά ἤρθανε τὸνα πάνω στᾷλλο. Ἡ καταστροφή. Ἡ σφαγή... Μέρη καὶ νύχτες γεμάτες ἀγριεμό. Ὅμως τούτη ἡ περίοδο τοῦ Νοσοκομείου ἀπόμεινε μέσα του τὸ πιὸ βαθὺ καρφί. Βρῆκε τὴν πικρὴ γοητεία τῆς νὰ κυριαρχεῖ μέσα στὸ θυμητικό του, τὶς τυραγνιστικὲς λεπτομέρειες πεντακάθαρης, ἀψὶ τὸ φαρμάκι τῆς. Ἀποροῦσε τώρα μὲ πόση ἐπιμέλεια εἶτανε θησαυρισμένα στὴ μνήμη του τόσα λόγια καὶ τόσα κινήματα, πῶς ἡ φαντασία του ξανάδινε ἔτσι ἔντονα, μία πρὸς μία, ἕνα πλῆθος ἀποχρώσεις ἀπὸ συγκινήσεις καὶ συναισθήματα, πού πέρασαν ἄψε-σβῦσε πάνω στὴν ψυχὴ του κεῖνες τὶς παράξενες μέρες. Σκέφτηκε: «Τί θησαυροὺς ἀποθηκεύει ἡ ζωὴ μέσα στὸν ἄνθρωπο πού ἔχει ξυπνητὲς τὶς αἰσθήσεις του καὶ ἀλέστα τὸ πνέμα του». Κατόπι, μονομιᾶς, ντράπηκε γιὰ τούτη τὴν ἐγωϊστικὴ διαπίστωση καὶ συμμάζεψε ἀπὸ μπροστά του τὰ θυμητάρια τοῦ σκοτωμένου. Τὰ ξανακύτταξε ἕνα-ἕνα μὲ τρυφερὴ συγκίνηση. Ξανάζησε τὸν ὄρκο τῆς φιλίας του καὶ τὴν ἱερὴ ἐπισημότητα τῆς ὑπόσχεσης πού ἔδωσε πάνω σ'αὐτά. Ξανάβαλε ὅλα αὐτὰ τὰ φτωχὰ πραγματάκια μέσα στὸ μικρὸ πορτοφόλι, ἔσυρε ἕνα μεγάλο φάκελλο καὶ τὸκλείσε μέσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

Μιὰ Ξεριακὴ τοῦ Θεριστῆ τὰδέρφια φορτώσανε τὰ πράματά τους στὸ μεγάλο αὐτοκίνητο τῆς γραμμῆς γιὰ τὸ Μεγαλοχωρι. Μιὰ διαδρομὴ, κάπου τρεῖς ὥρες, ἀνάμεσα ἀπὸ ἐλιῶνες, πέφκα καὶ συκιές. Πρωτὶ εἶταν ἀκόμα καὶ τὰ τζιτζίκια χαλούσανε τὸν κόσμο. Θᾶκανε δυνατὴ κάψη. Ὁ Δρίβας τὴν ἀγαποῦσε τὴ ζέστη. Τὸν ἔκανε νὰ χαίρεται

πιό πλούσια τὴν ἐξοχὴ καὶ τὴ θάλασσα. Μὲ συγκίνηση ξαναβρεθῆκανε στὸν Πύργο τους. Ἐνα παλιὸ ξωχόσπιτο, ἀρχοντικὸ μ' ὅλη τὴν παλαιϊκιά του ἀπλότητα. Ἀπ' αὐτὰ ποῦναι σπαρμένα σ' ὅλες τὶς λεσβιακὲς ἀκρογιαλιές, ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου εἶταν ἀδιάκοπα κάτ' ἀπ' τὸ χαντζάρι τῶν κουρσάρων. Σὰ μικρὰ κάστρα. Ἡ ἰσιόμπαστη πόρτα, χοντρή, καπλαντισμένη μὲ λαμαρίνα, μὲ πετρένιες παραστάτες καὶ μονόπετρη καμάρα ἀπὸ πάνω. Ὅλα δεμένα μὲ χυτὸ μολύβι, χοντροκάρφια χτυπητά, τὰμονιοῦ, καὶ σιδεροδεσιά. Τὸ ἰσόγειο μὲ τοὺς δυὸ σιδερόφραχτους φεγγίτες, τῶχανε γιὰ ἀποθήκη. Τὰ παλιὰ τὰ χρόνια οἱ παπουληδες στρίμωνχαν ἐκεῖ μέσα μαζὶ μ' ὅλες τὶς σοδιές καὶ τὰ ζωντανά τους, κι' ἀμπαρωνόντανε ἀπὸ μέσα, ὅταν οἱ βιγλατόροι σημαδέβανε κουρσάρικο στάνοιχτά, γιὰ, ἀκουγόντανε ἄξαφνα μὲς τ'ἀγρια μεσάνυχτα τὰ τρομπόνια τῶν κουρσάρων, ποὺ ὀλάρμενοι ξεμπουκάρανε ἀπ' τὸν κάβο Κόρακα. Εἶτανε τὰ φοβερὰ «μπασκίνια», ποὺ ρήμαζαν τὰ εἰρηνικὰ χωριὰ στὰ κατάγιαλα. Γι' αὐτό, στὸ κάτω μέρος τους αὐτοὶ οἱ πύργοι εἶναι χτισμένοι ὅλο πέτρα κι' ἀσβέστη, ντουβάρη χοντρὸ καὶ μπινιαλίδικο, σὰν καστρότοιχος. Δίχως παράθυρα, δίχως ξυλοδεσιές. Νὰ μὴ φοβᾶται τὴ φωτιά καὶ τὸ τσεκουῦρι. Ἀπάνω, ψηλὰ-ψηλὰ, εἶτανε οἱ κάμαρες. Ταβάνια δουλεμένα, ράφια ἀπὸ σκαλισμένο ξύλο, κι' ὁμορφα σαχνισίνια, ποὺ κρέμαζαν ἀνάερα σὰ μεγάλα μπαλκόνια, ἔξω ἀπ' τὸν πετρένιο κορμὸ τοῦ πύργου, κ' ἔδιναν ἕναν ἀέρα περιστεριώνα στὸ σπίτι. Σιγυρίσανε ὅπως-ὅπως δυὸ κάμαρες, κι' ἀμέσως ὁ Λεωνῆς εἶδε τὸ νουνὸ καὶ τὰ κανονίσανε γιὰ τὰ μερεμέτια καὶ τὰ κουτσοδούλια ποὺ χρειαζότανε.

Νιώσανε μιὰ γλυκιὰ θλίψη σὰ ξαναμπήκανε — ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια! — μέσα στὸ προγονικὸ σπίτι. Τοὺς φύλαγε ἕνα σωρὸ παιδιάτικες θύμησες, καὶ τὰ ξαναγύριζε στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ποὺ μοσκοβολοῦσαν ἀπὸ ἀγάπη. Εἶταν ἕνας σεβαστὸς γερόσπιτας, παλιὸ σκαρὶ, ὅμως καλοστεκούμενος. Τοὺς δέχτηκε καλὸς καὶ προστατευτικὸς, σὰν παπούς, μὲ τὴν τουρλωτὴ φέσα του, μὲ τὰ παλαιϊκὰ του τὰ σαλβάρια. Ἄνοιξε τὴν πόρτα του σὰ μιὰν ἀγκαλιὰ πάλι στὰ «καστρινάκια» του,

κ' ἔπιασε νὰ τοὺς ξεστορίζει χίλια δυὸ περιστατικὰ τῆς ζέγνιαστης ἡλικίας, πὺ τᾶχανε ὀλότελα ξεχασμένα.

Ἡ Ἀδριανὴ ἄξαφνα θυμήθηκε τὶς τρομάρες ποῦχε πάρει πολὺ μικρούλα, ἀπὸ μιὰν ὀμπρέλλα τοῦ πατέρα. Φαίνεται νὰ εἶτανε μιὰ ὀμπρέλλα ἐξαιρετικὴ. Μαύρη, θεόγερη κι ἀψηλὴ, καλὴ γιὰ ἓνα γίγαντα. Ἔτσι τῆς ἀπόμεινε μὲς στὴ θύμηση, φαρδιὰ σὰν κουπὲς ἐκκλησιᾶς. Ὅσο εἶτανε κρεμασμένη στὸ γαντζωτὸ παλοῦκι τοῦ τοίχου, ἐκεῖ, μόλις ἔμπαινες δεξιά, δὲν τὴν εἶχε ἀκόμα καταλάβει τί τέρας εἶτανε. Κρεμότανε κλειστή, μὲ τὶς φτεροῦγες τῆς διπλωμένες, ὑπουλῆ. Ὅμως ὅταν ἓνα καλοκαίρι ἔτυχε νὰ τὴν ἀνοίξουνε μπροστά τῆς γιὰ ξεσκόνισμα, τί τρομάρα! Μόλις τότες τὴ μυρίστηκε τί σοῖ πράμα εἶτανε. Χωρὶς νὰ τὸ περιμένει καθόλου ἔκανε ξαφνικὰ μπροστά τῆς «ζῶόμμ!» κι ἀνοίξε καταπάνω τῆς κάτι φτεροῦγες μαῦρες. Εἶτανε σὰ νὰ ξεκόλλησε ἀπ' τὸν τοῖχο καὶ τῆς χήμηξε μιὰ πελώρια νυχτερίδα. Χλώμιασε, ἄρχισε νὰ τρέμει χερσὸπόδαρα καὶ νὰ ξεφωνίζει. Θαρροῦσε πὼς θὰ τὴν ἄρπαχνε, μιὰ, μέσα στὸ μαῦρο θόλο τῆς, θὰ τὴν ἔκλεινε μέσα στὶς κρῦες τῆς μεμβράνες, καὶ θὰ τὴν τσιμποῦσε, θὰ τὴν τσιμποῦσε μέσα στὰ μάτια μὲ τὰ σιδερένια τῆς τὰ νύχια, πὺ εἶχαν οἱ φτεροῦγες ἐκεῖ στὶς ἄκρῆς.

Τί δὲν κάνανε γιὰ νὰ τῆς βγάλουν αὐτὴ τὴν τρομάρα. Τί δὲ σοφίστηκαν γιὰ νὰ τὴ φιλιώσουνε μὲ κείνη τὴν ὀμπρέλλα. Ἀδιαφόρετα ὅλα. Ἔκανε πὼς τᾶκουγε, ἔκανε πὼς τὰ δεχότανε, ἔκανε πὼς γελοῦσε ἀκόμα σὰν τὴ δουλέβανε μπροστά τῆς. Ὅμως αὐτὴ μονάχα ἤξαιρε τὸ χτυποκάρδι πὺ τῆς ἔδινε κεῖνο τὸ πράμα. Ἔκανε τὸ παλληκάρι, ὅσο εἶτανε κεῖ κοντά τῆς ἓνα γύρω οἱ μεγάλοι. Εἶτανε σίγουρη πὼς θὰ τὴ γλυτώσουν ἂν τύχει ἀνάγκη. Μόλις ὅμως ἀπόμειναν οἱ δυὸ τους ὀλομόναχες, αὐτὴ κ' ἡ ὀμπρέλλα, τίποτα δὲ μποροῦσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν τρομάρα τῆς. Ὅσο ἔφεγγε ἀκόμα ἡ μέρα, περνοῦσε γρήγορα γρήγορα, μὲ τὴ ράχη κολλητὰ στὸν τοῖχο κι ὅσο μποροῦσε ἀλάργ' ἀλάργα ἀπ' τὸ παλοῦκι πὺ κρεμότανε. Τὴ νύχτα ὅμως, τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο νὰ περάσει μονάχη τῆς ἀπὸ κεῖ. Ἠξαιρε πὼς αὐτὸ

τὸ μαῦρο τελώνιο τὴν παραφύλαγε, λουφασμένο μέσα στὸ σκοτάδι, νὰ τὴν ξεμοναχέψει γιὰ νὰ τὴν ἀρπάξει.

— Νά, ἐδῶ κρεμότανε! Εἶπε κι ἄγγιξε μὲ τὸ δάχτυλό της τὸ παλιὸ κρεμαστάρι, ποῦ τόσο ψηλὰ τῆς φαινότανε στὰ μικράτα της.

Τὸ γαντζωτὸ παλούκι εἶτανε πάντα κεῖ, στὸν τοῖχο, μπαίνοντας στὰ δεξιά. Μὰ δὲν εἶτανε πιά κεῖ ἢ τρομαχτική ὀμπρέλλα τοῦ πατέρα. Οὔτε κι ὁ καημένος ὁ πατέρας εἶτανε πιά κεῖ. Τὸν ξανάβλεπε νὰ σκύβει τοὺς ἀψηλούς ὤμους του, νὰ βγαίνει ἀπ' τὴ χαμηλὴ πόρτα.

Ὁ Λεωνῆς πῆρε τὴν ἀδερφή του στὴ βορεινὴ κάμαρη κ' ἡ ξυλένια σκάλια ἔτριζε δυνατὰ ὅσο ἀνεβαίνανε στὸ ἀπάνω πάτωμα. Ἔτσι ἔτριζε πάντα. Αὐτὴ καὶ τὰ παπούτσια τοῦ νουνοῦ. Τῆς ἔδειξε τοὺς καρυδένιους παραστάτες ἐνὸς παραθυριοῦ.

— Θυμᾶσαι;

Θυμότανε... Εἶταν ἐκεῖ ἓνα σωστὸ ἀρχεῖο τῶν ἀναστημάτων τους. Σ' αὐτὰ τὰ σανίδια πάνω ὁ Λεωνῆς μετροῦσε καὶ σημάδεβε τὸ μπόϊ του καὶ τῆς ἀδερφῆς του κάθε καλοκαίρι, σὰν τοὺς πηγαίνανε τὶς πᾶψες νὰ χαροῦνε ξοχὴ καὶ θάλασσα. Ἔβαζε τὴν ἀδερφή του ὄρθια νὰ κουμπάει στὸ ζερβὴ παραστάτη, κατόπι τραβοῦσε μιὰ μολυβιά στὸ ἀψηλὸς τῆς κορφῆς της. Ὑστερα τὴ βάρθαινε μὲ τὸ σουγιά του καὶ τὴν ἐπίγραφε: «Ναννὴ, Αὐγούστος, χίλια ἐνιακόσα τόσα». Κατόπι τεζάριζε κι αὐτὸς ὅσο μπορούσε κ' ἔδινε τὸ μολύβι στὴν Ἀδριανή, νὰ τοῦ τραβήξει τὸ σημάδι. Κεῖνη δὲν τὸν ἔφτανε καὶ τότε τῆς ἔλεγε μεγαλόπρεπα: «Δὲ μπορεῖς ἔτσι—παιδί μου—ἀνέβα στὸ σκαμνί». Στὴ δεξιά μεριά τοῦ παραθυριοῦ εἶτανε μόνο δυὸ σημάδια μὲ μιὰ μοναδικὴ χρονολογία. Κυττάχτηκαν μὲ συγκίνηση. Εἶτανε τὰ ναστήματα τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας. Ὁ Λεωνῆς ἐπίμενε μιὰ μέρα νὰ τοὺς σημάδεψει καὶ κεινῶν τὸ μπόϊ τους. Γελάσανε καὶ στάθηκαν ἐκειδὰ, νά, σὰ νᾶτανε χτὲς-προχτὲς. Στάθηκαν ὁ ἓνας ὕστερ' ἀπ' τὸν ἄλλο, πήρανε τὸ Λεωνῆ ὄρθιο στὴν ἀγκαλιά τους, καὶ κεῖνος τράβηξε τὶς μολυβιές. Κατόπι τὶς ἔσκαψε καὶ τὶς χρονολόγησε ὁ πατέρας.

Ἡ Ἀδριανὴ βούρκωσε. Ὁ Λεωνὴς ἔκανε πῶς δὲν τὸ πρόσεξε καὶ τῆς φώναξε εὐθυμα, μὲ τὸ μικράτο τῆς τῶνομα, σὰν τότες :

— Ναννή! Ἀκούμπησε ὄρθια.

Κεῖνη στάθηκε στὴν παλιά της θέση, χαμογελώντας μὲ τὰ δακρυσμένα της μάτια. Πῆρε τὸ παλιό της κεῖνο τὸ ὕφος, τὸ κατεργάριο. Πολεμοῦσε μὲ τρόπο νάνασηκωθεῖ στὰ νύχια της νὰ φάει ἓνα δυὸ πόντους. Κι ὁ Λεωνὴς, ὅπως τὸν παλιὸ καιρό, τῆς πατοῦσε μὲ τὴν ἀπαλάμη τὴν κορφή. Σὰν τῆς σημάδεψε τὸ μπόϊ, τοῦ λέει κι' αὐτὴ—ὅπως τότες :

— Λίλο, ἢ ἀράδα σου!

Ὁ Λεωνὴς τεζάρισε «εἰς προσοχήν», ἓνας μαγκλαρὰς ἐκεῖ πάνω, καὶ τῆς ξανάεισε μὲ κεῖνη τὴν παλιά του, τὴν προστατευτικὴ μεγαλοπρέπεια.

— Δὲ φτάνεις ἔτσι, παιδί μου! Δὲ βάζεις, λέω γώ, κἀνένα... τραπέζι νὰ κάνεις τὴ δουλιὰ σου!

Οἱ δυὸ καινούργιες χαρακιὲς σκαλίστηκαν πάλι μὲ προσοχή, καὶ τόσο πιὸ ψηλὰ ἀπ' τὶς παλιές! Ὁ Λεωνὴς ἔσκαβε δίπλα τους τὴ νέα χρονολογία. Καὶ τὸ κορίτσι ἔβλεπε ἀφαιρέμενο τὰ ροκανιδάκια ποὺ πέφτανε πάλι στὸ πάτωμα. Τῆνε πρόσεξε καὶ τῆς χαιδεψε τὸ κεφάλι.

— Ἀπὸ τούτη τὴ χαρακιά, εἶπε, ξεκινᾷ ἡ νέα μας ζωὴ. Ἄς εἶναι καλότυχη καὶ γιὰ τοὺς δυὸ μας ἢ «ἀφετηρία»...

— Ἀμήν, ἔκανε καὶ κεῖνη σιγά.

Ὁ Λεωνὴς ἔμαθε ἀπ' τὸ «νουνό», ἀπ' τὴν πρώτη μέρα κιόλας, σὰν ἦρθε στὸ σταθμὸ νὰ τοὺς καλωσορίσει καὶ νὰ τοὺς δώσει ἓνα χέρι γιὰ τὰ πράματα, πῶς ἡ χήρα τοῦ Βρανὰ διορίστηκε δασκάλα στὸ δημοτικὸ σχολιὸ τοῦ χωριοῦ, ἀπὸ τότες ποὺ μαθεύτηκε ὁ θάνατος τάντρός της. Ὁ πατέρας τοῦ Βρανὰ, πέθανε καὶ κεῖνος ἀπ' τὸν καημὸ του λίγο ἀργότερα. Ὁ κ. Σπανὸς τοῦπε ἀκόμα πῶς ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολιοῦ κι' ὅλοι οἱ συνάδελφοι τῆς νέας δασκάλας ἔχουν νὰ κάνουνε γιὰ τὴν ἐργατικότητα καὶ γιὰ τὴ θεληματικό-

τητά της. Τοῦκανε εὐχαρίστηση πού τᾶκουσε. Ἐνιωσε νὰ ἐχτιμᾶ αὐτὴ τὴν ἄγνωστή του γυναίκα, πού ρίχτηκε νὰ μπαλέψει τόσο θαρρετὰ τὴ ζωὴ, μόλις ἔχασε τὸ μοναδικό της τᾶποκούμπι. Μιὰν ἄλλη στὴ θέση της θάπόμενε μὲ τὰ χέρια κρεμασμένα, κεραυνωμένη ἀπ'τὸ χτύπημα. Θᾶκανε ἐπάγγελμα τὸ ρόλο τοῦ «θύματος πολέμου», καὶ θὰ περίμενε ἀπ'τὴ φτωχοσύνη κι ἀπ'τὰ ἐπιδόματα τῶν φιλανθρωπικῶν ὀργανώσεων νὰ δεῖ τὸ σπίτι της καὶ τὸ παιδί τοῦ σκοτωμένου.

Πολλὲς φορές τὸ μελέτησε νὰ πάει νὰ τῆς κάνει τὴ θλιβερὴ ἐπίσκεψη, νὰ πάρει τέλος ἢ ἱερὴ του ἀποστολή. Ὅλο δίσταζε κι ὅλο τὸ ἀνάβαλλε, καὶ δυὸ φορές ἔκοψε ἀπ'ἄλλο δρόμο μόλις ἀντίκρουσε τὸ σπίτι της. Εἶταν ἕνα κεραμιδιὸ σπίτι ποῦβλεπε ἀπὸ ψηλὰ στὴ θάλασσα, μὲ μιὰ ξώπορτα σχεδὸν τετράγωνη, βαμμένη μὲ πράσινη λαδομπογιά. Ἐπερνε τὸ μαῦρο πορτοφόλι στὴν τσέπη του κι ἔλεγε: Δὲν ἔχει ἄλλο, τούτη τὴ φορά θὰ χτυπήσω. Κ'ἔστερα, σὰν ἀντίκρυζε τοὺς σιδερένιους χαλκάδες πού κρεμόντανε γιὰ χτυπητήρια στὴν πράσινη πόρτα, ἕνας κόμπος δενότανε μέσα του καὶ προσπερνοῦσε.

Μιὰ μέρα βρέθηκε μπροστὰ στὴ δασκάλα ὅπως διόλου ἀναπάντεχα. Ἀνέβαινε νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸ γενοβέζικο κάστρο, πού στεκότανε στὴν κορφή τοῦ Μεγαλοχωριοῦ, ἀταίριαστο καὶ ἄγριο σὰ μεσαιωνικὴ περικεφαλαία πάνω στὸ κεφάλι ἑνὸς ἡμερου ξωμάχου. Ἐκεῖ, στρίβοντας ἕνα ἀπ'τὰ δαιδαλώδη ἀνηφορικὰ σοκάκια, ἄκουσε μονομιᾶς παιδιάτικες φωνές, πολλὲς πολλές, νὰ βγαίνουν ἀπὸ κάτι μεγάλα παράθυρα, ἀνοιχτὰ διάπλατα.

Χτυποκάρδησε καὶ ρώτησε μιὰ γρηᾶ πού ἔγνεθε στὸ κατώφλι της.

— Σᾶς παρακαλῶ, τεῖναι δῶ, κυρά μου;

Ἡ γυναίκα σηκώθηκε ὀρθια καὶ τοῦ ἀπάντησε μὲ φλύαρη προθυμία.

— Ξένος θάσαι, λέω, γιέ μου. Έδῶ, μαθές, εἶναι τὸ δημοτικὸ σκολιό μας...

— Μήπως ξαίρετε ἂν διδάσκει ἐδῶ ἡ κυρία Βρανά;

Ἡ γρηὰ κούνησε πολλές φορές δεξιά ζερβὰ τὸ κεφάλι της.

— Τὴν κυρία Σαπφὼ θὰ λές, γιέ μου, τοῦ μακαρίτη τοῦ Στρατῆ τοῦ δασκάλου, ποὺ σκοτώθηκε ἀξιωματικὸς στὸν πόλεμο;

— Γι' αὐτὴ λέω...

— Έδῶ εἶναι, γιόκα μου, ποὺ νὰ μὴν εἶτανε ἡ ἔρμη. Αὐτὴ ἀντίκρυ εἶναι ἡ τάξη της. Ἡ πόρτα εἶναι ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά... Ἄχ, παιδάκι μου, τί τοῦτανε γραφτό, λέω, τᾶμοιρου τοῦ παλληκαριού...

Τὴν εὐχαρίστησε κόβοντας στὴ μέση τὴν κλαψοκουβέντα της καὶ τράβηξε ἀποφασιστικά. Μπήκε ἀπ' τὴ σιδηρόπορτα, πέρασε ἀργὰ τὴ μεγάλη αὐλὴ τοῦ σκολιού καὶ βρέθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα τῆς μεγάλης αἴθουσας. Ἀπὸ μέσα ἀκουγότανε τὸ ὁμαδικὸ χελιδόνισμα ἀπ' τὶς παιδιάτικες φωνές, κι ἀνάμεσα, μιὰ γυναίκια φωνή. Ἐκεῖ κόμπιασε ἀκόμα μιὰ στιγμὴ καὶ χτύπησε. Μονομιὰς ἡ φασαρία τῶν παιδιῶν ἀπὸ μέσα καταλάγιασε κ' ἡ γυναίκια φωνὴ ἀπάντησε ζωηρά.

— Ἐμπρός!

Γύρισε τὸ πόμολο τῆς πόρτας καὶ μπήκε βγάζοντας τὸ καπέλλο του. Μονομιὰς ὅλα τὰ παιδάκια, καμμιὰ πενηνταριά θάτανε, σηκωθήκανε μὲ θόρυβο, ὄρθια μπροστὰ στὰ θρανία τους. Χαιρέτησαν στρατιωτικά, κι ἀπόμειναν ἔτσι ἀκίνητα νὰ τόνε βλέπουν, μὲ τὰ δαχτυλάκια κανονικὰ ἐνωμένα πλάϊ στὰ μετωπάκια τους. Τὸ κάνανε μὲ φανερὴ εὐχαρίστηση, σίγουρα ἀρμηνεμένα καὶ μαθημένα ἀπὸ ἄλλες φορές. Φαινότανε πὼς εἶτανε γι' αὐτὰ ἓνα παιχνίδι ποὺ τοὺς ἄρεζε ἐξαιρετικά. Μερικὰ τὸν κυττούσανε τσαχπίνικα, μὲ χαμογελαστὰ μάτια, κι ἄλλα, ποὺ τῶχανε πάρει πολὺ στὰ σοβαρά, τεζαίρνανε, σὰ νάχανε λόρδωση, πολὺ πίσω, σφίγγανε τὰ χειλάκια τους καὶ βλέπανε ὀλοῖσα μπροστὰ τους, γουρλωμένα.

Σαστισμένος λιγάκι ἀπ' τὴν παράξενη τούτη ὑποδοχὴ, ὑποκλίθηκε καὶ προχώρησε. Λίγο ἀκόμα καὶ θάπαντοῦσε κι αὐτὸς χαιρετώντας στρατιωτικά, καὶ θὰ διάταζε «ἀνά-

παυση!», κακομαθημένος ἀπ' τὴν πολυκαιρινὴ συνήθεια.

— Καθῆστε! τοὺς εἶπε, ἐπειδὴ τᾶβλεπε πού ξακολούθουσανε νὰ μένουνε κοκκαλωμένα στὴν ἴδια στάση, μαθημένα σίγουρα νὰ περιμένουν αὐτὴ τὴ διαταγή.

Τὰ παιδάκια κάθησαν μὲ θόρυβο, πολὺ ἱκανοποιημένα. Κατόπι ἔγινε μεγάλη ἡσυχία, καὶ τὴν ὥρα πού ἡ δασκάλα κατέβαινε ἀπ' τὴν ἔδρα τῆς νὰ τὸν ὑποδεχτεῖ, ἔνιωθε ὅλα κεῖνα τὰ ματάκια καρφωμένα πάνω του μὲ τεντωμένη περιέργεια.

Τῆς ἔδωσε τὸ χέρι του.

— Ἐπιτρέψετε μου, κυρία. Εἶμαι ὁ ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς Λεωνῆς Δρίβας. Ὁ Στρατῆς ὁ Βρανὰς εἶτανε πολὺ φίλος μου καὶ συνάδελφος... Καὶ ἔρχομαι...

— Καθῆστε σᾶς παρακαλῶ, ἔκανε κείνη. Τοῦδειξε ἓνα κάθισμα, ἐκεῖ κοντὰ στὰ πρῶτα θρανία.

Εἶτανε μιὰ καρέκλα τρύπια. Φαγωμένη ἢ ψάθα τῆς καὶ στὴ θέση τῆς μπλεγμένος διχτυωτὰ σπάγγος. Κάθισε μονομιάς, κάθισε στενοχωρεμένος μόλις τοῦπε «καθῆστε», καὶ τὴν ἔβλεπε ὄρθια νὰ κρατάει στὸ ἀριστερό της χέρι ἓνα κλειστὸ ἀναγνωστικὸ, μὲ τὸ δείχτη ἀνάμεσα στὶς σελίδες.

— Εἶσαστε φίλος του ;...

Ἡ φωνή τῆς εἶτανε καθαρὴ, μελωδικὴ καὶ στέρεα.

Προσπάθησε νὰ κάνει καὶ τὴ δική του πιὸ σταθερή.

— Ναί... Εἶναι μιὰ θλιβερὴ ἀποστολὴ πού μοῦ εἶχε ἀναθέσει ὁ μακαρίτης. Καί... τώρα πού ἀπολύθηκα καὶ ἤρθα ἐδῶ οἰκογενειακῶς, ἔχουμε, ξαίρετε, σπίτι καὶ χτήματα ἐδῶ...

— Ξαίρω, τὸν διέκοψε. Ὁ πύργος τοῦ Δρίβα... Κάτω στὴ θάλασσα... Οἱ «καστρινοί»...

Χαμογέλασε, ἀποθέτοντας μὲ ἀργὴ κίνηση τὸ βιβλίον στὴν ἔδρα.

— Ἀκριβῶς, ξανᾶπε καὶ κείνος. Οἱ «καστρινοί» πού ξαναγύρισαν ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια. Μόνο πού λείπουν οἱ μισοί... Εἶμαι μόνο μὲ τὴν ἀδερφή μου...

— Τὰ ἔμαθα, λέει καὶ κουνᾶ τὸ κεφάλι τῆς... Ἡ μητέρα σας πέθανε τώρα τελευταῖα. Ὅλοι ἐδῶ τοὺς ἀγαπούσανε πολὺ... τοὺς περίμεναν κάθε χρόνο...

— Ναί... Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ... Μὰ τώρα δὲν πρόκειται γι' αὐτά. Εἶναι τρεῖς μέρες πού ἤρθαμε κι ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή λογάριαζα νὰ σᾶς δῶ... μὰ οἱ δουλιές τοῦ σπιτιοῦ... οἱ μαστόροι... Ἐπειτα πρέπει νὰ σᾶς τὸ πῶ. Δίσταζα λιγάκι νὰ σᾶς φέρω μιὰ καινούρια θλίψη...

— Καινούρια θλίψη; Τὰ μάτια της ἄνοιξαν ἀνήσυχα, κ' ἔνωσε ἓνα δυσάρεστο συναίσθημα κάτω ἀπ' τὸ φῶς τους πού τότε τύλιγε.

Εἶπε γρήγορα.

— Ναί. Εἶναι κάτι θυμητάρια πού μοῦ παράδωσε ὁ μακαρίτης νὰ σᾶς φέρω... Μοῦ τᾶδωσε τὶς τελευταῖες του στιγμές... Καὶ γὼ ὑποσχέθηκα... λοιπόν...

Ἔβαλε τὸ χέρι του στὴ μέσα τσέπη τοῦ σακκακιοῦ.

— Τί πράμα; ἔκανε ἡ κοπέλα ζωηρά.

— Ἐνα πορτοφόλι μὲ κάτι...

Ἐνωθε γελοῖος, γελοῖος. Στὴν τσέπη του δὲν εἶτανε τὸ πορτοφόλι τοῦ σκοτωμένου. Τὸ κατάλαβε μονομιᾶς, μόλις ἔβαλε τὸ χέρι του μέσα. Εἶτανε στᾶλλο σακκάκι. Καὶ μολαταῦτα ἐξακολουθοῦσε νὰ ψάχνεται χαζὰ ὅσο τὴν ἔβλεπε νὰ περιμένει μὲ φανερὴ λαχτάρια. Σὰ νὰ μπορούσε ν' ἀλλάξει ἡ κατάσταση ἢ τὸ σακκάκι του μ' αὐτὸ τὸ ἠλίθιο ψάξιμο.

— Εἶναι πού... ἄλλαξα σακκάκι, ξήγησε στὸ τέλος καταντροπιασμένος. Ἐαίρετε... μπῆκα δῶ ὀλότελα κατὰ τύχη. Ἀνέβαινα γιὰ τὸ κάστρο κι ἄκουσα τὸ θόρυβο τῶν παιδιῶν... Χτὲς ἀκόμα τῶχα μαζί μου... Λογάριαζα νὰ σᾶς τὸ φέρω σπίτι...

— Δὲν πειράζει, λέει αὐτὴ εὐγενικά. Αὐτὸ εἶναι κιόλας τὸ προτιμώτερο. Ἐλάτε σπίτι τᾶπόγεμα... Θὰ εἶμαι κεῖ ἀπ' τὶς τέσσερεις καὶ πέρα... Θὰ σᾶς περιμένω... Μόνο, θὰ σᾶς εἶναι εὐκολο νὰ τὸ βρῆτε;

— Πῶς, τὸ ξαίρω. Ἐνα κεραμιδι μὲ πράσινη πόρτα δὲν εἶναι;

— Ἀκριβῶς... Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ καὶ σᾶς περιμένω.

Σηκώθηκε ἀπ' τὴ φριχτὴ καρέκλα του μὲ μεγάλη ἀνακούφιση. Τοῦσφιξε τὸ χέρι καὶ τότε ξέβγαλε ὡς τὴν πόρτα. Τὰ παιδάκια—φουρρ—τοῦ κᾶνανε πάλι τὴν ἱστορία τοῦ στρατιωτικοῦ χαιρετισμοῦ.

Σὰ βρέθηκε στὸ δρόμο, ἔνιωσε τάγεράκι δροσερὸ στάφτιά του. Κατάλαβε πόσο θάτανε γελοῖα κόκκινα καὶ πυρωμένα, σὰ νὰ τοῦ τὰ τραβήξανε δυνατά. Δὲν εἶχε πιά καμμιά διάθεση νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸ κάστρο. Ἦθελε νὰ γυρίσει πίσω, νὰ ποτραβηχτεῖ κάπου, κοντά, νὰ ταχτοποιήσει τὶς σκέψεις του. Κ' ἔκανε νὰ ξαναστρίψει πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὴν ἀκρογιαλιά. Ὅπου, κάνει μιὰ ἔτσι πρὸς τὰ παράθυρα τοῦ σχολιοῦ καὶ ξαναβλέπει ἐκεῖ τὴ δασκάλα νὰ τὸν κυττάζει ἀπὸ ψηλά, ἐνῶ συγχρόνως ὑπαγόρευε κάτι. Τότες κι αὐτὸς γυρίζει καὶ τραβάει μὲ μεγάλα βήματα τάνηφορικὸ λιθόστρωτο, ἴσια πρὸς τὸ παλιὸ κάστρο.

Χωρὶς νὰ μπορέσει νὰ τοῦ τραβήξει τὴν προσοχὴ καμμιά ἀπ' τὶς καλὲς βουερὲς κρύφτρες, ποὺ τότε καλοῦσαν μὲ τὶς φωνὲς τῶν παλιῶν θυμητικῶν, ἔκατσε λαχανιασμένος σὲ μιὰν ἴσπερὴ γωνιά, πάνω στὰ μισογκρεμισμένα μπιντένια. Ἄφισε τὴ ματιά του νὰ φύγει, σὰν τὸ χελιδόνι, πέρα μακριά, νὰ πλανηθεῖ πάνω ἀπ' τὸ πανόραμα τοῦ χωριοῦ καὶ πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα ποὺ ἔπαιζε μὲ τὸν ἥλιο, γαλάζια κι ἄσημένα. Ἐβλεπε τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ στὴν ποδιά τοῦ λόφου, νὰ σκαλώνουνε πρὸς τὸ κάστρο, κουρασμένα μὲς τὸ λιοπύρι, γονατισμένα ἀπ' τὸ λάφασμα. Κι ὁ νους του εἶτανε σ' αὐτὴ τὴ συνάντηση, ποὺ ἔγινε ἔτσι ἀπρόσμενα, ἔτσι γελοῖα. Μιὰ ὀργὴ κουφόβραζε μέσα του γιὰ ὅλα καὶ περισσότερο γιὰ τὸν ἑαυτό του. Γιὰ τὴ γρηὰ μὲ τὰ δράχτι, γιὰ τὰ μωρὰ ποὺ χαιρέτησαν στρατιωτικά. Αὐτὸ δὲ εἶτανε τραγικὰ караγκιόζικο. Ἐνας ἄθλιος μιλιταρισμός, ποὺ τὸν καλλιεργοῦσε στὰ παιδάκια μιὰ καμποτίνα τοῦ πολέμου. Αὐτὴ ἴσα ἴσα, ποὺ ἔπρεπε νὰ χεὶ γεφτεῖ τὴ φρίκη καὶ τὴν ἀηδία του περισσότερο ἀπ' ὅλους. Κατόπι τὸ κάθισμα μὲ τὰ μπλεγμένα σκοινάκια. Καὶ δὲν ἤξαιρε γιὰτὶ καθότανε σὰ γάδαρος τόσην ὥρα, ἐνῶ ἡ δασκάλα στεκότανε ἀντίκρου του ὀρθία. Τί, ἀντίκρου του, ποὺ εἶτανε σχεδὸν ἀπὸ πάνω του. Γιὰ νὰ τῆς μιλήσει γινότανε ἀνάγκη νὰ σηκώνει τὸ κεφάλι του, σὰν τὴν κόττα ποὺ πίνει νερό. Ὑστερα ἡ γελοῖα κίνησή του, κεῖνο τὸ ψάξιμο στὶς τσέπες του. . . «Ἐαίρετε, εἶναι ποὺ ἄλλαξα σακκάκι!» Σὰ νὰ τὸν περίμενε ἡ γυναίκα αὐτὴ νὰ

τὴν πληροφοροῦσε πὺς ἄλλαξε σακκάκι ἢ ἄλλο τίποτα . . .
Κι ἀκόμα . . . Κεῖνη ἡ αὐθόρμητη κίνηση, ποὺ μόλις πρόφταξε
καὶ τὴ σταμάτησε, νὰ δώσει πίσω τὸ στρατιωτικὸ χαιρε-
τισμὸ τῶν παιδιῶν καὶ νὰ διατάξει «ἀνάπαυση!» Ἀκόμα
δὲν ξέχασε τὸ ρεζίλεμά του μὲ κάτι παρόμοιο, τὴν πρώτη
μέρα ποὺ ἔβαλε τὰ πολιτικά του. Πῆγε στὸ ταχυδρομεῖο,
καὶ τὴν ὥρα ποὺ γύριζε τὸ κεφάλι του ἀπ' τὴ θυρίδα τοῦ
Ποστρεστάν, ἀφαιρεμένος, μ' ἓνα γράμμα στὸ χέρι, εἶδε πίσω
του ἓναν ταγματάρχη τῆς φρουρᾶς. Τότες, μὲ τὴν ἴδιαν
αὐθόρμητη κίνηση, ἔκανε κανονικὴ μεταβολή, χτύπησε τὰ
τακούνια του «εἰς προσοχὴν» καὶ σήκωσε τὸ χέρι πρὸς τὸ
κεφάλι ὅπου τὰ δάχτυλα, κανονικὰ κολλημένα, σκουντού-
φλησαν πάνω στὸ γῦρο τοῦ καπέλου του. Κατακόκκινος
ἀπ' τὴ ντροπή, ἔκανε πὺς σιάχνει τὸ φαθάκι του, κ' ἔφυγε
γρήγορα γρήγορα. Ὅμως πρόφταξε νὰ δεῖ πὺς ὁ ταγμα-
τάρχης χαμογέλασε κοροϊδευτικά, ἔπιασε τὸ πηλήκιό του
ἀπ' τὸ κεραμίδι καὶ τότε χαιρέτησε καὶ κεῖνος ἀνάποδα, σὰ
νὰ φοροῦσε φαθάκι. Ὡς ποὺ νᾶβγει ἀπ' τὸ μέγαρο τοῦ
Ταχυδρομεῖου ἐνιωθε πίσω στὸ σβέρκο του τὴν κοροϊδευτικὴ
ματιὰ τοῦ ταγματάρχου, κολλημένη σὰν καρπαζιά.

— Πὺς μπορῶ καμμιά φορὰ νὰ γίνομαι τόσο γελοῖος!
σκέφτηκε φωναχτὰ καὶ ξερρίζωσε μιὰ τούφα χαμομήλι
ἀπ' τὶς σκισμάδες τοῦ τείχους.

Βέβαια. Κι ἀκόμα τόσα ἄλλα. Εἶταν ἀνάγκη τώρα νὰ
κάθεται νὰ τῆς λέει γιὰ τοὺς μαστόρους τοῦ σπιτιοῦ;
Ἐπειτα κεῖνη ἡ λέξη: «Ὁ μακαρίτης!» Πάντα τοῦκανε
τὴν πιὸ ἀστεία ἐντύπωση, κι ὅσες φορές τὴ μεταχειρίστηκε
ὡς τότες, εἶτανε γιὰ νὰ κοροϊδέψει. «Ὁ μακαρίτης!» Γιατὶ
δηλαδή ὁ μακαρίτης; Τὴν εἶπε μολαταῦτα καὶ τὴν ξανᾶπε
δυὸ φορές γιὰ τὸ Βρανά. «Μοῦ τὰ παράδοσε ὁ μακαρίτης!»
Καὶ σὰν ξανᾶδε τὴ δασκάλα στὸ παράθυρο, κεῖνη ἡ κίνησή
του νὰ κατηφορίσει πρὸς τὴν ἀκρογιαλιά, ποὺ τέλιωσε μὲ
τὸ νὰ τραβήξει σχεδὸν τρέχοντας κατὰ τὴν ἀνηφοριὰ τοῦ
κάστρου! Αὐτὸ πάλι! Τῶκαμε ἀντίθετα μὲ τὴ θέλησή του.
Μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν εἶπε πὺς ἀνέβαινε πρὸς τὸ κάστρο
καὶ πὺς τυχαῖα ὅλως διόλου ἔπεσε πάνω στὸ σκολιό της.

Λοιπόν αὐτὴ τὸν εἶδε πού ἔκανε νὰ στρίψει πρὸς τὰ κάτω καὶ θὰ σκέφτηκε πὼς τῆς εἶπε ψέματα. Ἡ ματιά της τοῦλεγε ἀπὸ ψηλά: «Λάθος πᾶς, παιδί μου! Ἐσὺ κίνησες γιὰ τὸ κάστρο. Τράβα τὸ λοιπὸν κατὰ τὸν ἀνήφορο κι ἄς τὰ κόλπα». Κι αὐτὸς ὑπάκουσε σὰ νευρόσπαστο στὴ διαταγὴ της, ἔτσιδρα τσακωμένος στὰ πράσσα... Πόσες ταπεινώσεις...

Ἄναψε ἓνα τσιγάρο χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει. Τὸ πέταξε σὰν τοῦκαψε τὸ νύχι.

Καὶ τώρα συλλογιζότανε μήπως ὅλη αὐτὴ ἡ ἀναστάτωση κι ὁ ἐκνευρισμὸς του εἶχε κι ἄλλες ἀφορμές. Μήπως εἶτανε ἡ ἀντίδραση γιὰ τὴ διάψευση ποῦπαθε ὁ φαντασιόκοπος ἐγωϊσμὸς του. Ἄνακάλυψε λόγου χάρη μὲ ἀπορία πῶς, δίχως νὰ τὸ προσέξει, εἶχε κιόλας προετοιμασμένη μέσα στὴ φαντασία του ὀλάκερη τὴ σκηνὴ τῆς συνάντησής του μὲ τὴ γυναίκα τοῦ σκοτωμένου. Καὶ τί. Μιὰ σκηνὴ μελετημένη ὡς τὶς παραμικρότερες της λεπτομέρειες, πού θὰ παιζότανε στὸ σπίτι της. Βρῆκε πῶς εἶχε κιόλας προετοιμασμένες — ἀπ' τὴ Χώρα ἀκόμα, ἴσως κι ἀπ' τὸ μέτωπο — ὅλες τὶς φράσεις, πού μαυτὲς θὰ συνόδευε τὴν παράδοση τοῦ πορτοφολιοῦ. Ἄκόμα κ' οἱ χειρονομίες του εἶτανε ἕτοιμες, συγυρισμένες. Χειρονομίες σεμνές, συμμαζεμένες, ὅπως ἀρμόζει σὲ μιὰ τέτλια συγκινητικὴ παράσταση. Κ' ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου, ἔτσι δὲ σοβαρὴ, γεμάτη εἰλικρινὴ συγκίνηση. (Πῶς σχηματίζεται, λοιπόν, μιὰ πετυχημένη «εἰλικρινὴς συγκίνηση»;) Μιὰ λαφριά τρεμούλα στὴν καρδιά. «Κυρία μου, ἐπιτρέφετέ μου νὰ αὐτοσυστηθῶ. Εἶμαι ὁ τάδες. Ἐφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ. Στενὸς φίλος τοῦ Βρανά. Βρέθηκα τὶς τελευταῖες του στιγμὲς... Πέθανε μέσα στὴν ἀγκαλιά μου... Ἐγὼ τοῦκλειςα τὰ μάτια... Μοῦ εἶπε: Ὁρκίσου μου νὰ τὰ δώσεις αὐτὰ τῆς γυναίκας μου. Καὶ τὸ ὀρκίστηκα». Τέτοια κι ἄλλα παρόμοια. Ὅλα ἐν τάξει μὲ τὸ νῆ καὶ μὲ τὸ σῆ. Κι αὐτὴ θὰ τὸν ἄκουγε, πνιγμένη στὰ ναφυλλητά. Θᾶτανε μιὰ χωριανὴ κοπέλλα, χωμένη μέσα στὸ κακοκομμένο, τὸ ἐπαρχιώτικό της κοστούμι, ἄγρια πένθιμο καὶ ἄχαρο. Μιὰ γυναικούλα μᾶλλον ἄσκημη, μὲ μεγάλο στόμα. Θὰ κρατοῦσε στὴν ποδιά της τὰ κριβὰ θυμητάρια τοῦ σκο-

τωμένου, και θα τ'άβρεχε με τὰ δάκρια της, πολεμώντας να βαστάξει στὰ δόντια τὸν πόνο της μπροστὰ σ' ἓναν ξένο... «Νὰ με συμπαθήσετε, κυρία μου, ἢ κυρά μου (ἂν εἶτανε πολὺ χωριανούλα) ποὺ σᾶς ξανανοίγω τὴν πληγή... Σᾶς ἀφίνω νὰ χορτάσετε τὴ θλίψη σας μοναχὴ σας. Τὸ κλάμα σας εἶναι ἓνα ἱερὸ χρέος πρὸς τὸν πεθαμένο. Σᾶς ἀγαποῦσε φλογερά... Τὸ φάντασμά σας πῆγε και τότε βρῆκε ὡς μέσα στὰ βάρη τῆς Ἀνατολῆς».

Τὰ ξεφυλλίζει ὅλα αὐτὰ με ἀπορία, τὰ νακαλύπτει τώρα μόλις γιὰ πρώτη φορά, και βλέπει με συχασιὰ πὼς δὲ μπορεῖ νὰ γλυτώσει ἀπ' τὸ σαλιάρικο φιλολογικὸ ζό, ποὺ ἀνεχαράζει μέσα του ὅλες τις ὥρες, ἀκόμα και τις πιὸ ἱερὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς του. Κάθεται και σχηματοποιεῖ ὅλες του τις συγκινήσεις και τις γλεντᾶ «καλλιτεχνικὰ» με μιὰν ἐγωϊστικὴ ἀναισθησία... Και τσακώνει αὐτὸ τὸ φιλολογικὸ χτῆνος νὰ περιμένει — μῆνες τώρα — τούτη τὴ συνάντηση, ξερογλύφοντας σαδιστικὰ τὰ χεῖλη του γιὰ τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση ποὺ θα τοῦδινε ὁ σπαραγμὸς τῆς γυναίκας τοῦ σκοτωμένου.

Μία ἰδέα ξαφνικὰ τὸν ἔκανε νὰ φρίξει: Μήπως και μέσα σ' ὅλη τὴν τραγικὴ κωμωδία ποῦπαιζε στὸ Νοσοκομεῖο εἶταν ὁ ἴδιος ὁ καμποτίνος και ἠδονιζότανε ἄτιμα; Σύναζε σὰν «ἀποχτήματα» και τις ἀνατριχίλες ποὺ τοῦδιναν οἱ δαντικὲς παραισθήσεις τοῦ παραλοῖσμένου φίλου του; Νιώθει τσουχτερὴν ὀργὴ και ντροπὴ γιὰ τούτη τὴν ὑποψία, γιὰτὶ βλέπει πὼς δὲν εἶναι κι ὀλότελα ἀβάσιμη.

Σηκώνεται ἀπ' τις πέτρες και φεύγει, ὅπως φεύγει κανένας γιὰ νὰ μὴν ἀκούει τις μπομπές του. Κατεβαίνει ὅσο μπορεῖ πιὸ ἀργὰ πρὸς τὸ σπίτι, κόβοντας μέσ' ἀπ' τὰ χωράφια. Και λέει πὼς θάναί τὸ καλύτερο νὰ στείλει με κάποιον ἄλλο τὸ πορτοφόλι τοῦ σκοτωμένου στὴ δασκάλα. Με τὴν ἀδερφή του π. χ. Ναί, μᾶλλον ἔτσι θάτανε τὸ πιὸ σωστό.

Εἶτανε μεσημέρι σὰν ἔφτασε στὸν πύργο κ' ἡ Ἀδριανὴ τοῦ κουνοῦσε ἀπὸ μακριὰ τ'ἄσπρο της χέρι, ψηλά, ἀπ' τὸ παράθυρο.

— Τὸ φαί εἶναι ἕτοιμο, τοῦ φώναξε χαρωπὰ σὰν κόντεψε. Νὰ στρώσω τραπέζι;

Ἔφαγε κακόρεχτα καὶ γρίνιασε ἀδικαιολόγητα μὲ δυὸ ἐργάτες, πὺν τελέβανε κάτι κουτσοδούλια ἀκόμα στὸ μύστρισμα. Αὐτοὶ τὸν κυττάζανε μὲ ἀπορία καὶ κάτι μισομουρμούριζαν κοροϊδευτικὰ μὲς στὰ δόντια συναμεταξύ τους. Τὸ πρόσεξε, κι αὐτὸ τὸν ἔκανε περισσότερο κακόκεφο. Ἀποτραβήχτηκε στὴν κάμαρή του, κλειδώθηκε, γδύθηκε τσίτσιδος καὶ ξάπλωσε μ' ἕνα βιβλίον στὸ κρεβάτι του. Ἐνιωσε εὐχάριστα τὴ δροσιὰ τοῦ φρέσκου σεντονιοῦ κατὰσαρκά του. Στὴν τρίτη σελίδα πὺν περνοῦσε, κατάλαβε πὺς διαβάζει μηχανικὰ καὶ πὺς ἔπρεπε νὰ ξαναπεράσει τὰ διαβασμένα. Ὁ νους του ἔλειπε. Ἄκουσε τὰ τζιτζίκια νὰ φωνάζουν ὅλα μαζὶ, ἐρεθισμένα ἀπ' τὴν κάψη τοῦ μεσημεριοῦ, τὸ μονότονον ἐμβατήριον τοῦ καλοκαιριοῦ. Μαζὶ μὲ τὴν χιλιόφωνη φασαρία τους ἔμπαινε μέσα στὴν κάμαρη κ' ἡ ἀρμυρὴ θαλασσίλα. Χτυποῦσε στὸ ρουθούνι, φρέσκια, σὰν ἀνασασμὸς πὺν ἔβγαινε ἀπ' τὰ πράσινα ἔγκατα τοῦ πελάγου. Χωρὶς ἄλλο. Τὸ καλύτερον ποῦχε νὰ κάνει εἶταν αὐτό. Νὰ στείλει μὲ τὴν ἀδερφή του τὸ πορτοφόλι. Ἔτσι θ' ἄπαιρνε τέλος τούτη ἡ ἄνοστη ἱστορία, πὺν ἄρχιζε νὰ τὸν κακοκεφιάζει στὰ σοβαρά.

Προσπάθησε νὰ θυμηθεῖ τὴ φυσιογνωμία τῆς δασκάλας, νὰ τὴν ξανασυνθέσει μὲ ὅ,τι τοῦ ἀπόμεινε στὴ θύμηση ἀπ' τὴ συνάντησιν κι ἀπ' τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φωτογραφίας. Γρήγορα κατάλαβε πὺς δὲν ὑπῆρχε καμμιά σχέση ἀνάμεσόν τους. Ὅμως καὶ δὲ μπόρεσε νὰ συλλάβει μιὰν ὀρισμένη μορφή. Βρῆκε μονάχα πὺς τοῦ ἀπόμεινε ἡ ἐντύπωση μιᾶς λυγερῆς καὶ καλοδεμένης σιλουέττας, καὶ κάποια δυνατὴ μὰ ἀκαθόριστη αἴσθησις ἀπὸ δυὸ μάτια μεγάλα, ἰσκιωμένα βαθιά. Ἀκόμα, ἕνα στόμα σχεδὸν μεγάλο, μὲ χεῖλη ἐντονα σκεδιασμένα καὶ βαμμένα μὲ πολὺ κόκκινον. Εἶταν ἀντιπαθητικὸ αὐτὸ γιὰ μιὰ δασκάλα, μέσα σ' ἕνα σκολιό. Γιὰ μιὰ χήρα. Θ' ἄπρεπε νὰ τῆς κάνουν τὴ σχετικὴ παρατήρησιν... Ἐκοψε τὴ φόρα τῆς ἠθικολογίας του, ἐγκαίρως ξυπνώντας μέσα του τὸν Καραγκιόζη. Ὅμως κεῖνον τὸ μπόϊ τὸ λαμπαδιαστό! Τὸ βέβαιον εἶναι πὺς μόνον ἔτσι

δὲν τὴ φανταζότανε τὴ γυναίκα τοῦ Βρανά. Μέσα στὶς ἀδιάκοπες διαψεύσεις τούτῃ εἶτανε ἡ πιὸ χτυπητὴ. Στὴ θέση τῆς χωριατοπούλας βρῆκε μιὰ κυρία, μιὰ κοκέτα, ἓνα κορίτσι σβέλτο καὶ ἐπιβλητικό, ποὺ ἔκανε τὰ φτιά του νὰ κοκκινίσουνε σὰν παπαροῦνες. Μποροῦσε ὅμως νὰ τοῦμεινε ἡ ἐντύπωση αὐτὴ καὶ γιατί τὴν ἔβλεπε καθισμένος ἀπ' τὴ χαμηλὴ καρέκλα του, ἔτσι ποὺ ἀναγκαζότανε νὰ σηκώνει τὸ σαγῶνι του γιὰ νὰ τῆς μιλήσει. Τὸ βέβαιο εἶναι πὼς τὰ μάτια της δὲν ἤξαιρε ἀν εἶτανε μαῦρα ἢ καστανά. Τὸ κάτω τῆς γραφῆς ὅλα αὐτὰ δὲν εἶχανε πιά καμμιά σημασία. Οὔτε κ' εἶτανε δική του δουλειὰ νὰ κάθεται νὰ ξομπλιάζει μιὰ γυναίκα βαθιὰ λαβωμένη ἀπ' τὴ δυστυχία, ποὺ τὸν ἔφερε ἀντίκρου της μιὰν ὑποχρέωση ἱερὴ καὶ ἓνας ὄρκος δοσμένος σ' ἓνα σκοτωμένο. Κ' ὕστερα, αὐτὸ πιά εἶτανε ἀποφασισμένο. Ἡ Ἀδριανὴ θὰ ξεμπερδεβε τούτῃ τὴ δουλιὰ.

Κάπνιζε πολλὰ τσιγάρα, τ'ὄνα πάνω στ' ἄλλο, ἀνάβοντας ἀπὸ τὰ ποτσίγαρο τὸ «ἀσβεστον πῦρ». Εἶδε τὸ βιβλίον ξαφνικὰ νὰ κοίτεται πάντα ἀνοιγμένο δίπλα του. Τοῦ φάνηκε σὰν ἓνας ἀδιάκριτος συνομιλητῆς, ποὺ ἐπίμενε νὰ τοῦ ἀνοίξει κουβέντα κι ἄς μὴν εἶχε διάθεση αὐτὸς νὰ τὸν ἀκούσει, καὶ τ'ὄκλεισε, φλάπ! ἐκδικητικὰ. Κατόπι θύμωσε, ἢ καμώθηκε πὼς θύμωσε—γιὰ νάναϊ ἐν τάξει μὲ τὴ συνείδησή του: Τσάκωσε τὸν ἑαυτό του κι ἀνασηκωνότανε νὰ δεῖ τὸ ξυπνητῆρι ποὺ ξεκούκκιζε τὸ κομπολόϊ τῶν στιγμῶν ἀντίκρου του, πάνω στὸ τραπέζι. Εἶτανε ἡ τρίτη φορὰ ποὺ ἀνασηκώθηκε νὰ τὸ κυττάξει. Μάλιστα. Παραμόνεβε τὶς τέσσερις τὰ πόγεμα. Αὐτό! Καὶ κόντεβε ἡ ὥρα. Μόλις ἔχω καιρὸ νὰ ντυθῶ, σκέφτηκε. Πετάχτηκε πάνω, ξουρίστηκε καὶ φρεσκαρίστηκε μὲ δροσερὸ νερὸ τοῦ πηγαδιοῦ.

Βγαίνοντας ἀπ' τὸν πύργο, ξανάψαξε στὴ μέσα τσέπη τοῦ σακκακιοῦ του, νάναϊ σίγουρος πὼς τούτῃ τὴ φορὰ τὸ πορτοφόλι τοῦ Βρανά εἶν' ἐκεῖ.

— Μιὰ δουλιὰ ποὺ εἶναι γιὰ νὰ γίνει, ἄς γίνει, γιὰ νὰ μοῦ λείψει ἡ ἔγνια της, συλλογίστηκε.

Καὶ τράβηξε στὸ σπίτι τῆς δασκάλας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄.

Χτύπησε τὸ χαλκὰ τῆς ὀξώπορτας καὶ σὲ λίγο τοῦ ἄνοιξε μιὰ ἠλικιωμένη γυναίκα, καμμιὰ πενηνταριά χρονῶ. Ψηλή, μὲ τὸ κεφάλι μπαμπουλωμένο σὲ μαῦρο μαγουλίκι.

— Ἡ κυρία Βρανά; ρώτησε.

Ἡ γυναίκα τοῦκανε μὲ τὸ κεφάλι «ναὶ» καὶ τοῦγενεψε μὲ τὰ χέρια «ὀρίστε, περάσετε». Τοῦκανε ἐντύπωση αὐτῆ ἢ ἀγέλαστη φάτσα μὲ τὰ φλογερά, σχεδὸν ἄγρια μάτια.

Περάσανε μιὰν αὐλὴ στενόμακρη, πλακόστρωτη, ἢ κάθε πλάκα χρισμένη τὸ περιγύρι της μὲ ἀκράτον ἀσβέστη. Δεξὰ-ζερβὰ εἴτανε μιὰν ἀράδα κεραμιδένιες γλάστρες, μὲ λαϊκὰ λουλούδια καὶ μυριστικά, ὅλες κάτασπρες ἀπ' τὸν ἀσβέστη. Στὴν πόρτα, ἀπ' τῆ μιὰ κι ἀπ' τὴν ἄλλη, σὰ χαρωποὶ λακέδες, δυὸ ὀλοπράσινες λέφκες πεταλουδίζανε τὰ δροσερὰ φύλλα τους. Μιὰ γιασεμιά, σκαλωμένη στὸν τοῖχο, χιονισμένη ἀπ' τὴν ἀνθισή της. Ἀναθυμήθηκε τὸ μῦρο της μέσα στὴν αἴθουσα τοῦ σκολιοῦ. Στὸ βάθος μιὰ μεγάλη βυσσινιά. Εἴτανε μιὰν ἀτμόσφαιρα πάστρας καὶ νοικοκυροσύνης, ποὺ θᾶπρεπε νὰ δίνει ἀέρα στὴν καρδιά. Μολατσαῦτα μέσα σὲ κείνη τῆ δροσερῆ σιωπῆ, ἐνιωσε ἓνα πνεῦμα θλιμένου μυστήριου.

— Θᾶναι ἀπὸ τούτη τῆ μαυροφορεμένη γυναίκα, συλλογίστηκε μονομιάς. Κι αὐτῆ ἢ καταθλιπτικὴ αἴσθησις τῆς σιωπῆς βγαίνει ἀπ' τὰ γενεψίματά της. Θᾶναι βουβὴ χωρὶς ἄλλο.

Ἡ γυναίκα τὸν ἔμπασε σὲ μιὰ φαρδιά σάλα, στολισμένη μὲ ἐπαρχιακὴ γραφικότητα.

Ἡ δασκάλα εἴτανε στὸ βάθος σ' ἓνα πολὺ μεγάλο καναπέ, ποὺ ἔπιανε πέρα γιὰ πέρα τὸν τοῖχο πρὸς τὴ μεριὰ τῆς θάλασσας.

— Καλῶς ἤρθατε, λοιπόν, στὸ φτωχικό μας!

Ἐβαλε τὸ χειροτέχνημα ποὺ κρατοῦσε σ' ἓνα καλαμέριο πανεράκι καὶ σηκώθηκε νὰ τὸν δεχτεῖ. Τοῦδειξε νὰ καθίσει στὸν ἴδιο καναπέ. Ἐκεῖ εἴτανε δυὸ παράθυρα ποὺ

βίγλιζαν από ψηλά τὸ πέλαγο καὶ τὴν Ἀνατολή. Κάθησε ἀντίκρου του, σὲ μιὰ πολὺ φαρδιά καρέκλα μὲ ἀκουμπιστήρια γιὰ τοὺς ἀγκῶνες, κ' εἶπε τῆς γυναίκας νὰ τοιμάσει γλυκὸ καὶ καφέδες. Ἔτσι πού γύρισε πλάϊ τὸ πρόσωπό της εἶδε τὰ σκοῦρα ματόκλαδά της, πυκνὰ καὶ γυριστά.

Φαινότανε ἡσυχὴ καὶ ξέγνιαστη, κι αὐτὸς συλλογίστηκε πάλι πῶς θὰ τῆς ἔρθει τὸ μήνυμα καὶ τὸ θλιβερὸ πακέτο τοῦ σκοτωμένου. Τὸν ἔβλεπε ὀλόϊσα, θαρρετὰ καὶ μέσα στὴν ξάστερη ματιά της εἶτανε μιὰ ἡρεμὴ ἀπαντοχὴ.

Ἐβγαλε μὲ στενοχώρια τὸ πορτοφόλι. Σηκώθηκε καὶ τὴν πλησίασε.

— Νά, αὐτὸ εἶναι, λέει συνεπαρμένος ἀπὸ μιὰ ξαφνικὴ συγκίνηση, πού δὲν τὴν περίμενε. Ἄρχισε νὰ τῆς παραδίνει ἕνα ἕνα τὰ θυμητάρια τοῦ πεθαμένου. Ἡ φωτογραφία σας...

Χωρὶς νὰ τὸ θέλει ξαναπρόσεξε πῶς καθόλου δὲν τῆς ἔμιαζε. Τὴν πῆρε σιωπηλή. Τῆς ἔδωσε κατόπι τὸ δαχτυλίδι τοῦ γάμου. Ὑστερα τὸ σπασίδι τῆς ὀβίδας, πού αὐτὴ τ'ἀγγίξε μὲ φανερὴ ἀποστροφή, καὶ στὸ πέλος τὸ ρωλογάκι.

— Αὐτό, τῆς λέει, κι ἀκούει ὁ ἴδιος μὲ προσοχὴ τὴ μπόσσα φωνή του, σταμάτησε τὴ στιγμὴ πού ἔγινε ἡ ἔκρηξη. Ἀπὸ τότες δείχνει αὐτὴ τὴ στιγμὴ. Ὁ Βρανὰς (δὲν εἶπε πιά «ὁ μακαρίτης») εἶπε πῶς θέλει νὰ μείνει γιὰ πάντα ἔτσι. Νὰ μείνει νὰ τ'ὄβρει τὸ παιδί του, σὰ μεγαλώσει...

Κάτι τρεμούλιαζε μέσα του. Ἐδωσε καὶ τὸ πορτοφολάκι καὶ κάθισε πίσω.

Ἡ γυναίκα κύτταξε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ ρωλογάκι, κατόπι σήκωσε πάνω του τὰ μάτια της. Εἶπε, βάζοντας πάλι ἀργὰ-ἀργὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πράματα στὸ πορτοφόλι.

— Ναί... Εἶναι ἕνα φτηνὸ ρολογάκι, πού δὲν κοστίζει σπουδαῖα πράματα... Ὡς τόσο σὰς εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ ὅλα... Γιὰ τὸν κόπο πού κάνατε νὰ τὰ φυλάξετε, κατόπι νὰ μοῦ τὰ φέρετε... Εἶτανε πολὺ εὐγενικὸ ἀπὸ μέρους σας. Τὸ κιβώτιό του ὅμως πού μοῦ παραδόθηκε ἀπ' τὴν Ὑπηρεσία Κληρονομιῶν εἶτανε λεηλατημένο...

Ἡ φωνὴ της εἶτανε κρύα. Προβλητικὴ ἢ ἀπλῶς ἠλίθια;

Ἐνίωσε σὰ νὰ τοῦ τραβούσανε δυὸ χαστούκια. Κατάλαβε ξαφνικὰ πόσο ἀστεία εἶταν ἡ θέση του κ' ἡ θέση τοῦ σκοτωμένου, κι ὅλη ἡ συγκίνησή του ἔγινε κρυφὴ ὀργὴ κι ἀηδία.

— Αὐτὸς «ὅμως» σᾶς ἀγαποῦσε πολὺ, κυρία, λέει στὸ τέλος μὲ αὐστηρὴ πίκρα. Σᾶς παραλαλοῦσε... Στὸ παραλόισμά του σᾶς ἔβλεπε κοντὰ του.

Τὰ λέει αὐτὰ καὶ συγχρόνως συλλογιέται πὼς κεῖνο τὸ «ὅμως» μποροῦσε καὶ νὰ λείπει. Ἡ δουλιὰ του δὲν εἶτανε νὰ χαρακτηρίζει ξένες ὑποθέσεις.

Ἡ δασκάλα πρόσεξε σίγουρα αὐτὸν τὸ νέο τόνο μέσα στὴν κουβέντα του, γιατί κοκκίνησε καὶ τὰ μεγάλα τόξα τῶ φρυδιῶ της σάλεψαν λαφριά. Κατέβασε τὰ μάτια της στὸ μαῦρο πορτοφόλι. Εἶπε ἀργά, μ' ἓναν τόνο ψυχρὰ ἐπεξηγηματικό:

— Μάγαποῦσε... Ἀλήθεια... Καὶ γὼ ἔκανα ὅ,τι μποροῦσα γιὰ νὰ τοῦ κάνω εὐτυχισμένη τὴ ζωὴ... Εἶταν ἓνας ἄτυχος ἄνθρωπος...

Δίστασε γιὰ λίγο, κατόπι σήκωσε ἀπάνω τὰ μάτια της καὶ ξανάπε ὑπογραμμίζοντας.

— Εἶναι πολλοὶ ἄτυχοι ἄνθρωποι...

Ἡ γυναίκα μὲ τὸ βουτηγμένο στὸ πένθος κεφάλι, ξαναμπῆκε μὲ τὸ δίσκο τοῦ γλυκοῦ. Στὸν ἴδιο δίσκο εἶτανε δυὸ φλυτζάνια καφές. Ἡ δασκάλα σηκώθηκε, ἔβαλε σ' ἓνα συρτάρι τὸ μαῦρο πορτοφολάκι, ἔκλεισε τὸ συρτάρι καὶ πῆρε ἀπ' τὰ χέρια τῆς γυναίκας τὸ δίσκο. Τὸν ἀπόθεσε σ' ἓνα χαμηλὸ τραπεζάκι καὶ πρόσφερε. Οἱ κίνησές της εἶτανε σίγουρες καὶ χαριτωμένες. Τὰ χέρια της χλωμά, περιποιημένα μὲ φροντίδα. Ὁ Δρίβας δὲ μποροῦσε νὰ συνέρθει ἀκόμα. Εἶτανε γεμάτος ἀπὸ διαμαρτυρίες πού δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὶς ἐκφράσει, κι ἀπορίες πού δὲ μποροῦσε νὰ τὶς ξεδιαλύνει.

— Σᾶς συστήνω τὸ βύσσινο, λέει κείνη μὲ φανερό καμάρωμα. Τῶφκιασα ἐγὼ ἢ ἴδια ἀπ' τὴ βυσσινιά τῆς αὐλῆς... Κ' ἔδωσε περίφημα. .

Τὸν ἔβλεπε καὶ περίμενε μὲ μιὰ παράξενη ἀπλοϊκότητα νὰ τῆς πεῖ τὴ γνώμη του γιὰ τὸ γλυκό της.

Κείνη τὴ στιγμὴ, ἀπ' τὸ βάθος τῆς αὐλῆς, ἀκούστηκαν ἄγριες τσιριξιές. Εἶτανε μιὰ σκληριὰ παράτονη καὶ τραγικὴ, ποὺ δὲν ἤξαιρες νὰ πεῖς ἂν βγαίνει ἀπὸ λαρύγγι ἀνθρώπινο ἢ ἀπὸ ζό, ποὺ τὸ παιδέβουν.

Ὁ Δρίβας γύρισε ξαφνιασμένος. Ἡ κοπέλλα μὲ φανερὴ ταραχὴ ἔγνεψε «πήγαινε» στὴν ψηλὴ γυναίκα, ποὺ τὴν κύτταξε κατάματα μόλις ἀκούστηκε ἡ φωνή. Πισωπλάτησε σιωπηλὴ καὶ μαύρη, χωρὶς νὰ κάνει θόρυβο. Ἡ τσιριξιὰ λίγο-λίγο ἀδυνατίζεε ὡς ποὺ καταλάγιασε. Ὅπως στὸ νοσοκομεῖο μὲ τοὺς λαβωμένους. Ἐγινε μιὰ δύσκολη σιωπὴ καὶ ξαφνικὰ ὁ Δρίβας ρώτησε:

— Δὲ μιλάει αὐτὴ ἡ γυναίκα;

Ἡ δασκάλα πῆρε τὴν κουβέντα μὲ κάποια ἀνακούφιση καὶ τοῦπε τὴν ἱστορία της.

Ὅχι δὲ μιλοῦσε. Οἱ τσέτες τῆς κόψανε τὴ γλῶσσα. Βρήκανε στὸ σπῖτι της μιὰν ἐλληνικιά σημαία— εἶταν ἀπ' τὸ Παπαζλί. Τὴ δέσανε στὸ στῦλο, ἀπλώσανε χάμου τὴ σημαία καὶ παιδέψανε πάνω τὰ δυὸ κορίτσια της. Κατόπι τὰ σφάζανε μὲ τὸ σατύρι τῆς κουζίνας. Βάλανε τὸ λαιμὸ τους πάνω στὸ κρεατοσάνιδο καὶ χωρίσανε μὲ τὸ σατύρι τὰ κεφάλια τους. Αὐτὴ σπάραζε δεμένη, παρακαλοῦσε κ' ἔβριζε τὸ Μωχαμέτη. Τότες τῆς ἀνοιξαν τὸ στόμα, σύρανε ἔξω τὴ γλῶσσα της καὶ τὴν κόψανε. Σὰν ἤρθε ἀπ' ἀντίκρου εἶτανε μισότρελλη ἀπ' τὴ δυστυχία. Ἡ Σαπφὼ τήνε συμμάζεψε σπῖτι καὶ ἀπὸ τότες ζούσανε μαζί. Φροντίζει τὸ σπῖτι σὰ λείπει στὸ σκολιό. Νιάζεται καὶ τὸ παιδί...

Γύρισε ζωηρά.

— Τὸ παιδί; Ἦθελε νὰ πεῖ: Ποῦντο τὸ παιδί τοῦ Βρανά;

Εἶδε στὸ πρόσωπό της κεῖνο τὸ τριανταφυλλὶ σύννεφο νὰ περνᾶ γρήγορα. Κόμπιασε, σὰ νὰ μετάνιωσε ποὺ τῆς ξέφυγε ὁ λόγος. Εἶπε σφιχτά.

— Τὸ παιδί... Μὰ εἶναι, ξαίρετε, ἄρρωστο... Ἀφίστε-τα...

Ἄρχισε νὰ τόνε ρωτᾷει γιὰ τὸ σπῖτι του, γιὰ τὴν ἀδερφή του, γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, τοῦ Μεγαλοχωριοῦ. Ἐκεῖ εἶτανε ποὺ μποροῦσε νὰ πεθάνει κανένας ἀπὸ πλήξη, δὲν εἶν' ἔτσι; Διαμαρτυρήθηκε ζωηρά. Αὐτό, ὄχι! Σὲ κεῖνον

ἄρρεσε πάρα πολύ. Ἴσα ἴσα. Ἀπ' τὴν ὥρα ποὺ ἔχωσε τὰ πόδια του στὴν ἀμμουδιά, καὶ βούλιαξε μέσα στὴ φυλλωσιὰ τὰμπελιοῦ ἄρχισε νὰ ξαναζεῖ τὴν ἀληθινὴ, τὴ μεγάλη ζωὴ.

— Ἄς μὴν παρεξηγοῦμε τὰ πράματα, λέει ἡ δασκάλα καὶ χαμογελᾷ σχεδὸν κοροϊδευτικά. Γιὰ σᾶς ἡ ζωὴ τούτη εἶναι μιὰ μικρὴ παρένθεση. Μιὰ νότα ἀλλαγῆς. Γιὰ μᾶς ὅμως, ποὺ ζοῦμε καὶ ζένουμε μέσα στὸ χωριὸ χρόνον καιρό, ἡ ξεκουραστικὴ ἀλλαγὴ θὰ γινότανε μὲ μιὰ δραπέτευση πρὸς τὴν πόλη. Αὐτὸ εἶναι... Καθένας βλέπει τὰ πράματα ἀπ' τὴ γωνιά του...

Αὐτὸ εἶταν. Ὁ Δρίβας ὁμολόγησε πὼς εἶχε ὀλότελα δίκιο καὶ συλλογίστηκε πὼς μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἀπλὸ συλλογισμὸ εἶταν ἴσως ὅλη ἡ φιλοσοφία τῆς ζωῆς. Ἐνιωθε μ' ὅλα αὐτὰ ἓνα ἀσώπαστο πεῖσμα μέσα του, ποὺ ἔβγαινε πάντα ἀπ' τὴν παλιά, τὴν ἀποτυχεμένη σκηνοθεσίᾳ ποῦχε κάνει γιὰ τούτη τὴ συνάντηση. Πόσες διαψεύσεις! Ἦθελε πολὺ νὰ τῆς μιλήσει γιὰ τὸ σκοτωμένο φίλο του καὶ δὲν ἤξαιρε πὼς νὰ γυρίσει τὴν κουβέντα. Στὸ τέλος εἶδε κάτω ἀπ' τὸν καθρέφτη μιὰ φωτογραφία ἴσαμε ἓνα δελτάριο. Ἡ κορνίζα τῆς εἶτανε φτηνὴ καὶ μαύρη. Ἀπὸ κάτω, μέσα στὴν ἴδια κορνίζα κρεμότανε ἓνα μετάλλιο. Σηκώθηκε καὶ πῆγε κοντά. Ἦταν ὁ Βρανάς, φωτογραφημένος μέσα στὴν ἀτσάκιστη στολή του — θάτανε ἡ πρώτη ποὺ ἔρραψε σὰν ὀνομάστηκε ἀξιωματικός. Στὸ μανίκι του φαινόντανε ἀράδα τὰ ἐξάμηνα τοῦ μετώπου. Φανερὸ πὼς ἡ πόζα του κανονίστηκε κυρίως ἀπ' τὸν τρόπο ποὺ θὰ φωτογραφιζόντανε καλὰ αὐτὰ τὰ διάσημα τοῦ πολέμου. Φοροῦσε καὶ τὸ σπαθί του, καὶ τὸ κρατοῦσε ὅπως οἱ ἐπαρχιωτὲς οἱ δασκάλοι τὸ μπαστούνι τους. Ἀπὸ κάτω εἶταν ὁ σταυρὸς τοῦ πολέμου. Τόνε στείλανε ἀπ' τὸ Σύνταγμα στὴ χήρα, σὰν πέθανε. Αὐτὸ τοῦ τῷπε μὲ κάποιον τόνο καυκησιᾶς, καὶ τοῦδειξε ἀκόμα ἓνα ἔγγραφο τῆς Μεραρχίας, δαχτυλογραφημένο καὶ σφραγισμένο. Τῷχε κι αὐτὸ κορνιζωμένο, ἀκουμπισμένο στὸ τραπέζι, ἀνάμεσα σὲ δυὸ στοῖβες βιβλία. Τῆς ἔγραφαν μέσα σ' αὐτὸ πὼς πρέπει νὰναι πολὺ περήφανη γιὰ τὸν ἔνδοξο θάνατό του. Γύρισε καὶ τὴν κύτταξε. Φῶς φανερὸ πὼς εἶτανε, ἡ

ἔδειχνε πὼς εἶτανε. Ἐνιωσε νὰ φουσκώνει ἀνίκητα ἡ ἀντιπάθειά του πρὸς αὐτὴ τὴ γυναίκα. Τοῦ φαινότανε πὼς ἡ ἀναισθησία τῆς ἔβριζε ὄχι μονάχα τὸ φίλο του μὰ κι ὅλους τοὺς σκοτωμένους τοῦ πολέμου. Εἶταν ὁ πρόστυχος ρωμαντισμός, ποὺ χωρίζει τοὺς «μετόπισθεν» ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ζήσανε τὸν πόλεμο.

Ἐνιωσε τὴ γκριζα ματιά του νὰ τὴ στενοχωρεῖ καὶ γύρισε πρὸς τ'ἀνοιχτὸ παράθυρο. Ἀπλώσε τὸ χέρι τῆς πρὸς τὴ θάλασσα, μὲ μιὰ πλατιά καὶ λεύτερη κίνηση ὀλάκερου τοῦ μπράτσου.

— Κυττάχτε, λέει. Πάντα τούτη τὴν ὥρα ἀρχίζει νὰ φυσᾷ. Αὐτὸ γίνεται κάθε ἀπόγεμα, σχεδὸν μὲ τὸ ρωλόϊ. Βλέπετε κείνη τὴ μαβιά γραμμὴ, ποὺ χαρακώνει κοντὰ στὴν Ἀνατολὴ τὸ πέλαγο; Σὲ λίγο θ'ἀναι ἔτσι ὅλη ἡ θάλασσα. Εἶναι ποὺ βγάζουν τὰ μπουγάζια ἀπ' ἀντίκρου.

Στεκότανε μισόγερτη πρὸς τὸ παράθυρο καὶ δὲ μπόρεσε νὰ μὴ θαμάξει τὴ στέρεη λυγεράδα, ποὺ μὲ χίλιους τρόπους φανέρωνε τὸ μπόϊ τῆς. Εἶταν ἓνα σκαρὶ γερὸ καὶ συνάμα τρισχαριτωμένο, ποὺ θύμιζε τὸ κινητικὸ θάμα τῶν αἰλουροειδῶν. Τὸ κεφάλι τῆς, φουντωμένο ἀπ' τὰ πλούσια κύματα μιᾶς κόμης βαθιὰ καστανῆς, ποὺ ἔρριχνε ἀναλαμπές μετ'ἀλλου, στύλωνε λαφριά πρὸς τὰ πίσω, πάνω σ' ἓνα καμαρωτὸ λαιμό. Ἀναθυμήθηκε τὰ λόγια τοῦ Βρανά. Πὼς οἱ χωριανὲς τὴν παρανομιάζουν «ἡ κοντέσσα».

Καταλάβαινε τώρα πὼς αὐτὴ ἡ ἀφθονία τῆς ζωῆς, ποὺ ξεχειλίζε ἀπ' τὸ κορμί τῆς, τοῦ τὴν ἔκανε πιὸ ἀντιπαθητική. Μπροστὰ στὰ μάτια του ξεπέταξε ζωηρὰ ἡ θύμηση ἑνὸς τυραγνισμένου κορμιοῦ, ποὺ τὸδε νὰ λιώνει σὰν τὸ κερί. Κ' ἡ στερνὴ ἀναλαμπὴ τῆς ζωῆς του ν'ἀναι μιὰ κραυγὴ ἀγάπης γιὰ τούτη τὴ γυναίκα. Τώρα τὸ κουτσουρεμένο κορμὶ τοῦ Βρανά θὰ τῶχε σκάψει ἀκόμα πιὸ φριχτὰ ἢ ἀποσύνθεση. Καὶ τούτη ἐδῶ χαιρότανε τὴ ζωὴ σὰν ἀνοιχτὸ ἑκατόφυλλο. Εἶτανε καλοβολεμένη μέσα στὸ θαυμασιό καὶ στέρεο τομάρι τῆς. Ἐδειχνε τὸ πέλαγο, ἴσως γιὰ νὰ δείξει τὸ μπράτσο τῆς, καὶ μιλοῦσε γιὰ τ'ἀγεράκι ποὺ κάνει μαβιά τὴ θάλασσα. Μεταχειριζότανε φράσες θαλασ-

σινῶν, πού μυρίζανε κύματα. «Τὰ μπουγάζια εἶναι πού βγάζουν ἀπ' ἀντίκρυ». Γιὰ τὸ Βρανὰ πιά τὰ μπουγάζια δὲ βγάζουν ἀπ' ἀντίκρυ. Γι' αὐτὸν οὔτε θάλασσα, πού τὴ χαρακώνει τὰ γέρι, εἶτανε πιά, οὔτε τούτη ἢ γυναίκα, πού σπαρταροῦσε ἀπὸ ζωντάνια καὶ μορφιά. Ὅμως τὴν εἶχε μιὰ φορὰ δική του... Μιὰ φορὰ; Γιατί «μιὰ φορὰ;» Εἶτανε καὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντα ἡ γυναίκα τοῦ σκοτωμένου. Ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης του εἶτανε τόσο φοβερή, πού ξεσήκωσε τὸ φάντασμά της καὶ τὸ περπάτηξε ὡς τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, γιὰ νὰ τὴν πάει κοντά του. Δὲ θὰ μπορούσε σήμερα ἡ ἴδια αὐτὴ δύναμη θὰ κάνει τὸ ἀντίθετο; Νὰ φέρει κοντά της τὸ φάντασμα τοῦ Βρανὰ; Θὰ χαιρότανε ἐκδικητικὰ νὰ μπορούσε νὰ τῆς πεῖ τούτη τὴ φοβερὴ σκέψη του, μόνο γιὰ νὰ τὴ δεῖ νὰ πανιάζει ἀπὸ τὴν τρομάρα... Ἐχτὸς ἀπ' αὐτὸ ἤθελε ζωηρὰ νὰ τὴ ρωτήσῃ γιὰ τὸ παιδί τοῦ Βρανὰ καὶ δὲν τολμοῦσε. Αἰσθανότανε πὼς θὰ τῆς εἶτανε μιὰ πολὺ βαριά κουβέντα, καὶ φαντάστηκε καμμιὰν ἀρρώστια πού θ'ἄτανε φοβερὸ νὰ τὴ θυμίζει κανένας σὲ μιὰ μητέρα. Φαντάστηκε ἄξαφνα πὼς μπορούσε νά'ναι ἓνα παιδάκι τυφλὸ ἢ τρελλό.

Τοῦ μιλοῦσε γιὰ τὰ δικά του, γιὰ πράματα πού κατὰ βάθος δὲν τὴν ἐνδιαφέρανε, καὶ τῆς ἀπαντοῦσε σύντομα καὶ τυπικά, ὅσο μέσα του ἀνεχάραζε τὶς κακὲς του σκέψεις.

— Ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ γνωριστῶ μὲ τὴν ἀδερφή σας, τοῦ εἶπε. Ἄκουσα νὰ λένε πὼς εἶναι ἓνας ἀληθινὸς ἄγγελος.

— Αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια, κάνει αὐτὸς ἀπλά. Νὰ ἔρθετε στὸν πύργο νὰ τὴ δεῖτε. Κεῖνη ἀπ' τὸ συγύρισμα τοῦ σπιτιοῦ δὲν ἤρε καιρὸ ἀκόμα νὰ ξεπορτίσει. Εἶναι καὶ τὸ πένθος βέβαια, πού τὴν κρατᾶ μακριὰ ἀπ' τὶς φασαρίες. Μεθαύριο ἐλπίζω νὰ διώξω πιά ὀλότελα τοὺς μαστόρους. Ἐλᾶτε, ἂν δὲ σᾶς δίνει κόπο.

— Θὰ ἔρθω, χωρὶς ἄλλο, τοῦ λέει. Φέτος μὲ τὰ χασομέρια ἀπ' τὶς στρατιωτικὲς καὶ τὶς προσφυγικὲς ἐπίταξες, ἔγινε ἀνάγκη νὰ κρατήσουμε κάμποσο τὰ μαθήματα. Μὰ ἔτσι καὶ κλείσουμε τὰ σκολιά, θὰ μπορῶ νὰ τῆς κάνω ἀρκετὲς ὥρες συντροφιά, ἂν αὐτὸ θὰ τῆς εἶναι εὐχάριστο.

— Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ ἀπὸ μέρος της, καὶ θὰ σᾶς περιμένουμε, λέει ὁ Δρίβας κι ἀπλώνει τὸ χέρι του. Τὸν ἀποχαιρέτησε ἀφοῦ τὸν ἔβαλε νὰ τῆς ὑποσκεθεῖ πὼς δὲ θάναί ἢ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ πού τότε βλέπει στὸ σπίτι της. «Τί περιττὲς καὶ σαχλὲς τυπικότητες» ἔλεγε μέσα του ὅλη τὴν ὥρα.

Βγαίνοντας τὴν ὀξώπορτα ξανάκουσε τὶς ἄγριες τσιριξιές. Ἐβγαίναν ἀπ' ἓνα χαμόσπιτο, σὰν παράρτημα τοῦ σπιτιοῦ, πού εἵτανε στὸ βάθος τῆς αὐλῆς. Σκέφτηκε ξαφνικὰ πὼς ἐκεῖ μέσα εἵτανε τρελλὸ τὸ παιδί τοῦ Βρανά. Εἶχε γιὰ δεσμοφύλακα τὴν ψηλὴ πρόσφυγα μὲ τὴν κομμένη γλώσσα. Ἐνιωθε πλημμυρισμένος ἀπ' τὰ πιὸ ἀντιφατικὰ συναισθήματα.

Τράβηξε πρὸς τὴν ἀμμουδιά. Ὁ ἥλιος ἄγγιξε τὴ θάλασσα σὰν πελώρια ἀσπίδα, κοκκινισμένη στὴ φωτιά. Ἐλεγε πὼς θάκούσεις τὸ νερὸ νὰ τσιτσιρίζει καὶ νὰ χουχλακίζει γύρω στὸ φλογισμένο χάλκωμα. Πάνω στὰ νερὰ παίζανε χρυσαφιές καὶ ζουμπουλιές ἀνταύγειες, καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἀνατολῆς εἶχανε ἓνα τρυφερὸ χρῶμα φράουλας, ἀπαλὸ σὰν παιδιάτικη σάρκα.

Ἀνάμεσα στὰ καφενεῖα τῆς ἀκρογιαλιᾶς, κοντὰ στὸ λιμάνι, εἶδε ἓνα μὲ μιὰν ἔξοχη ταρατσα, ἀπλωμένη πάνω ἀπ' τὰ νερὰ. Ἐκατσε κεῖ καὶ παράγγειλε ἓνα «τσιπούρο».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'.

Δὲν ἄργησε πολὺ κ' ἡ ταρατσα γιόμισε κόσμο καὶ φασαρία. Ὁ Δρίβας ἔγινε τὸ κέντρο μιᾶς μεγάλης παρέας, πού τότε τριγύριξε καὶ δὲν εἵτανε τρόπος νὰ τῆς ξεφύγει. Εἶταν ἐκεῖ ὁ «νουνὸς» τῶν ἀδερφιοῦν ὁ κ. Σπανός, πού ὅλοι τότε λέγανε μὲ τὸν τίτλο του: «ὁ κ. Δήμαρχος». Ἀκόμα ὁ Διευθυντῆς τῶ σχολιῶν μὲ δυὸ ἄλλους δασκάλους, ὁ Τελώνης κι ὁ κ. Δαφνῆς, τὸ μεγάλο τζάκι τοῦ χωριοῦ. Ἐλαιοβιομήχανος καὶ σαπουνάς. Καὶ τὸ ἐργοστάσιο τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ δικό του. Ὁ νουνὸς μίλησε πολὺ γιὰ τὸν

πατέρα τοῦ Λεωνή, κι αὐτὸ τότε φχαρίστησε. Κεῖνος ποὺ εἶτανε πολὺ κουραστικὸς εἶταν ὁ Τελώνης. Ὁ κ. Φίλιππας. Ἕνας μεσόκοπος ἄνθρωπος, κουφὸς καὶ πάντα στολισμένος σὰ γαμπρός. Ξουρισμένος πάντα τῆς ὥρας, πουντραρισμένος καὶ περιαιτολόγος. Ἄμα τὰ κατάφερνε νὰ ξεμοναχέψει ἕναν ἀκροατὴ, τοῦ δηγότανε, ὥρες, ἕνα πλῆθος ἀσήμαντες μικρολεπτομέρειες τῆς ζωῆς του, καὶ κάθε τόσο ρωτοῦσε τὸ θῦμα του: «ἀκοῦς;». Εἶταν ἀπ' τὴν Ἀθήνα — φυσικὰ — ὅπως ὅλοι γενικὰ οἱ παλιοελλαδίτες ὑπάλληλοι, σὰν πρωτοδιοριστοῦνε στὶς ἐπαρχίες τῶν νέων χωρῶν. «Ἐκειδὰ — κάτ', ἀπ' τ'ν Ἀθήνα». Τὰ ματάκια του εἶτανε σὰ σταφιδίτσες, καὶ παρίστανε στὸ Μεγαλοχωρὶ τὸ ἀθηναϊκὸ σίκ, διδάσκοντας μὲ τρόπο τοὺς ἐπαρχιωτὲς σὰ λάχαινε βολικά. Εἶταν ἕνα κοτσονάτο γεροντοπαλλήκαρο, κ' εἶχε τὴν εὐτυχισμένη βεβαιότητα πὼς κάθε Μεγαλοχωρίτισσα εἶτανε λαφριά ἢ ἀγιάτρευτα ἐρωτοχτυπημένη μαζί του.

Ὁ Λεωνής, ποὺ τοῦ ἄρεζε νὰ μελετᾷ τοὺς τύπους του, ἐρέθιζε τὴ φλυαρία του.

— Λοιπόν, κ. Φίλιππα;

Καὶ ὁ κύριος Φίλιππας ἔσκυβε ἐνθουσιασμένος καὶ τοῦ δηγότανε μὲ τὸν ἐμπιστευτικὸ τόνο ποὺ βάζουνε στὴ φωνή τους οἱ κουφοί.

— Ἔτσι ποὺ λέτε, κ. Δρίβα. Τὸ κλίμα μας ἐδῶ εἶναι εὐχάριστο, μὰ δὲ βλάφτει καὶ λίγη προφύλαξη. Ἐγώ — ἀκοῦτε; — ἔχω αὐτὸ τὸ λαφρὶ πανωφοράκι γιὰ τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ ρίχνω στὶς πλάτες μου πάντα, τὸ πρωτὶ σὰ θὰ σηκωθῶ, καὶ τὸ βραδάκι σὰν ἀρχίζει νὰ δροσίξει. Ἐπίσης προσέχω πολὺ τὴν καλὴ καὶ θρεφτικὴ διαίτά μου. Τὸ πρωτὶ λίγο φρέσκο βούτυρο, φρυγανιὰ μὲ τὸ τσάϊ. Βρίσκεται καὶ θαυμάσιο μέλι ἐδῶ ψηλὰ στὰ χωριά. Καὶ τὰ ψάρια — ἀκοῦτε; — ποὺ τ'ἄχουμ' ἐδῶ ὀλοζώντανα καὶ θεόφτηνα, δὲ λείπουν ἀπ' τὸ τραπέζι μου. Τὸ φώσφορο, ἔ; Τὸ κρέας τὸ ἀποφεύγω ὅσο μπορῶ... Δὲν εἶμαι βέβαια ὑπὲρ τῆς ἀκρεοφαγίας, ἀλλὰ... ἢ νέα διαιτητικὴ τέλος.

— Καταλαβαίνω... Γι' αὐτὸ εἴστε ἔτσι γερός καὶ ἀνθηρός.

— Πῶς εἶπατε, παρακαλῶ;

— 'Ανθηρός, ξαναλέει ὁ Λεωνής.

— Καλά, μὴ φωνάζετε ἔτσι σᾶς παρακαλῶ. 'Ανθηρός; Βέβαια. Εἶναι ζήτημα καλῆς συντηρήσεως.

— Ναί... Καὶ ὅπως ἔμαθα τὸ πρόσεξαν αὐτὸ ἀρκετὲς Μεγαλοχωρίτισσες, ἔδωνὰ πού τὰ λέμε...

Ὁ κ. Φίλιππος χαμογελοῦσε ἱκανοποιημένος καὶ δάγκανε τὸ δάχτυλο κυττάζοντας γύρω.

— Σσσς, σᾶς ἀκοῦνε... Ὡστε ἀκόμα δὲν ἤρθατε σᾶς τὰ προφτάσανε κιόλας... Μὴν πιστεύετε. Εἶναι ὑπερβολές... ὑπερβολές. Βέβαια εἶναι κ' ἔδῳ μερικὲς κοπέλλες ὅπως πρέπει, τοῦ κόσμου, πού δὲν στεροῦνται γούστου, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει... δὲν σημαίνει...

Ὁ κ. Δαφνῆς ρωτοῦσε γιὰ τὸ ἐπάγγελμά του μὲ προστατευτικὸ ἐνδιαφέρο.

— Πῶς; Ζωγράφος; Καὶ τί ἀπόδοση νόμιζε πῶς θὰ εἶχε ἀπ' τὴν τέχνη του... Ναὶ βέβαια, ἡ καλλιτεχνία... Ἄλλοῦ ξαίρου νὰ ἐχτιμήσουνε ἓνα καλὸ κάρδο. Ὅμως στὴν Ἑλλάδα... χμ, στὴν Ἑλλάδα... Ἐκεῖνος ὡς τόσο ἐχτιμοῦσε πολὺ τοὺς καλλιτέχνες.

Ὁ νουνὸς σηκωνότανε νὰ φύγει. Κάποια μέρα ἀπ' αὐτὲς θὰ πῆγαινε νὰ τοὺς δεῖ στὸν πύργο οἰκογενειακῶς, τώρα πού ταχτοποιηθήκανε πιά. Ἡ νουνὰ ἐπιθυμοῦσε πολὺ νὰ δεῖ τὰ «καστρινάκια» τῆς, πού τόσο τὰ θυμότανε ἀπ' τὰ μικράτα τους ὅλα τὰ χρόνια πού τοὺς λείπανε. Ὁ Λεωνῆς σηκώθηκε κι αὐτὸς σὲ λίγο νὰ τραβήξει κατὰ τὸ σπίτι. Μαζὶ του σηκώθηκε κι ὁ ἓνας ἀπ' τοὺς δυὸ δασκάλους. Ὁ νεώτερος. Τόνε λέγανε κ. Ξυνέλλη. Πάτροκλο Ξυνέλλη. Ἐνα πολὺ ἀντιπαθητικὸ σουλούπι. Φοροῦσε κανελλιὰ ροῦχα, κανελλιὰ σὰν τὰ μαλλιὰ του, καὶ τὰ φοροῦσε σὰ μιὰ κρεμάστρα. Εἶχε μάτια κουκουλωτά, πολὺ κοντόθωρα, ὀπλισμένα μὲ χοντροὺς φακούς. Μὰ τόσο πρησκομάτης! Θαρροῦσε πῶς τὰ μάτια του, γιὰ νὰ τόνε βοηθήσουνε νὰ πλησιάσει τὰντικείμενα κοντά τους, ξεβγαίνανε ἀπ' τὰ ματόφυλλά τους σὰν τοῦ σαλίγκαρου. Αὐτὸς φάνηκε ξεχωριστὰ ἐνθουσιασμένος ἀπ' τὴ γνωριμιὰ τοῦ Λεωνῆ. Γύρεβε τὴ ματιὰ του νὰ τὴν τσακώσει μέσα στοὺς φακούς του, ἔσκυβε

πολύ κοντά του σὰ μιλοῦσε, κρεμόταν ἀπ' τὰ χεῖλια τοῦ Δρίβα σὰν τὸν ἀκουγε νὰ δηγιέται τίποτα, καὶ ξεκαρδίζότανε μὲ κουραστικὴ ὑπερβολικότητα γιὰ τὸ παραμικρὸ του ἀστεῖο. Προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ τοῦ δείξει πὼς εἶταν ὁ διανοούμενος τοῦ χωριοῦ, ὁ παραρριχμένος καὶ παραξηγημένος...

— Θὰ σᾶς συνοδέψω λιγάκι πρὸς τὸν πύργο, ἂν θέλετε, τοῦ εἶπε. Θᾶθελα πολὺ νὰ περπατήσω στὴν ἀμμουδιά σας τούτη τὴν ἔξοχη βραδιά.

— Θὰ μοῦ κάνετε εὐχαρίστηση.

Καληνύχτησαν τοὺς ἄλλους καὶ τράβηξαν μαζὶ.

— Εἶναι χαριτωμένος τύπος ὁ τελώνης σας, λέει ὁ Λεωνῆς, κάτι νὰ πεῖ.

— Ναί. Ἐξοχος. Καὶ σεῖς βρήκατε τὸ κουμπί του. Ἐχει τὴν ἰδέα πὼς τὸν λατρεύουν ὅλες οἱ κοπέλλες. Εἶναι ἢ πιὸ μεγάλη ἀπ' τὶς ἀδυναμίες του.

— Ἐ... Καθένας μας ἔχει τὶς δικές του.

— Χωρὶς ἄλλο. Ἐπειτα ὁ κ. Φίλιππας εἶναι ἀκίντunos, κάνει ὁ δάσκαλος δισταχτικά.

— Ἀκίντunos;

— Ναί... Λένε δηλαδή πὼς δὲν παντρέβεται γιὰτὶ δὲν τολμᾷ. Δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη στὶς δυνάμεις του. Τ' ἀρέσει ὅμως πολὺ νὰ περνᾷ γιὰ λιγάκι μουντάρης... Εἶναι ἢ χαρά του.

— Αὐτὸ εἶναι νόστιμο!

— Φαίνεται πὼς εἶναι φυσικὸ γι' αὐτοὺς τοὺς τύπους.

— Ἴσως. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς καθένας γυρέβει μὲ τὸν τρόπο του τὴν ἐρωτικὴ του ἀπολύτρωση.

— Αὐτὸ εἶναι βέβαιο. Ὁ κ. Φίλιππας τὴ βρίσκει μέσα στὶς φῆμες πὺ αὐτὸς βάζει μὲ τρόπο σὲ κυκλοφορία, ἢ ἄλλοι, γιὰ νὰ κάνουνε κέφι. Ὅμως εἶμαι βέβαιος πὼς στὸ τέλος τὰ πιστεύει κι ὁ ἴδιος καὶ δημιουργεῖ τὴν εὐτυχία του μέσα σ' αὐτὰ τὰ φαντασιοκοπήματα. Λόγου χάρη τώρα τελευταῖα φαντάζεται πὼς τὸν γλυκοκυττάζει κ' ἡ δασκάλα μας. Κάποιος τοῦ τὸ σφύριξε κι αὐτὸς τῶδεσε σὲ καλὸ πανί... Εἶναι εὐτυχισμένος μὲ τὸ νέο θῦμα του...

Ὁ Λεωνῆς τσίτωσε τάφτι.

— Ποιά; Ἡ κυρία Βρανά; ρώτησε μὲ ἐνδιαφέρο πού δὲν ξέφυγε τὴν προσοχὴ τοῦ Ξυνέλλη.

— Ναί. Τὴν ξαίρετε;...

— Δηλαδή τὴ γνώρισα σήμερα. Πῆγα νὰ τῆς παραδόσω κάτι πράματα τάντρός της.

— Ἐνα πορτοφόλι μὲ κάτι θυμητάρια;

Ὁ Δρίβας σταμάτησε. Σταμάτησε κι ὁ δάσκαλος καὶ γιὰ μιὰ στιγμή δὲν ἀκούστηκε παρὰ τὸ κυματάκι πού σουσούριζε.

— Ποῦ ξαίρετε σεῖς γιὰ τὸ πορτοφόλι; ρώτησε μὲ ἀπορία. Σᾶς εἶπε ἡ κυρία Βρανά;

Ὁ δάσκαλος γέλασε.

— Μὰ τὸ ξαίρει ὄλο τὸ Μεγαλοχώρι, φίλε μου! Δὲ μιλάνε παρὰ γι αὐτό.

Ἡ ἀπορία τοῦ Λεωνῆ μεγάλωνε.

— Μὰ πῶς! ρώτησε.

— Ἀπλούστατα, ἀπ' τὰ παιδάκια τῆς τάξης πού κάνει μάθημα ἡ κυρία Σαπφῶ.

Ἀλήθεια! Εἶταν ἀπλούστατο καὶ δὲν τὸ σκέφτηκε καθόλου.

— Καὶ τί ἐνδιαφέρει «ὄλο τὸ Μεγαλοχώρι» τούτη ἡ ἱστορία, πού εἶναι ὑπόθεση ὀλότελα ἰδιωτική; ρώτησε στὸ τέλος τὸ δάσκαλο μὲ φανερὴ δυσαρέσκεια.

Αὐτὸς κατάλαβε πῶς μέσα σὲ «ὄλο τὸ Μεγαλοχώρι» εἶτανε κι ὁ ἴδιος. Ἀπάντησε κουνώντας τὰ χέρια του μέσα στὸ μισοσκόταδο σὰ νὰπολογιότανε.

— Μὰ εἶναι πολὺ φυσικό, φίλε μου! (Αὐτὸ τὸ «φίλε μου» τὸλεγε καὶ τὸ ξανάλεγε μὲ ἐκνευριστικὴ ἐπιμονή). Εἶναι ὀλότελα φυσικό. Αὐτὲς οἱ μικροῖς ιστορίες ἀποτελοῦν τὰ γεγονότα μέσα σ' ἓνα χωριό. Γιὰ τί ἤθελες νὰ μιλήσουν ἐδῶ. Γιὰ τὸ νέο ἔργο πού ἀνεβάστηκε στὸ θέατρο, ἢ γιὰ τὴν τελευταία ταινία; Τὰ παιδάκια δηγηθήκανε στὰ σπίτια τους γιὰ τὴν ἐπίσκεψή σας, γιὰ τὸ πορτοφόλι πού εἶχατε ξεχάσει στὸ ἄλλο σακκάκι, γιὰ τὸ κάλεσμα πού σᾶς ἔκανε ἡ κυρία Σαπφῶ στὸ σπίτι της. Καὶ τὸ ἴδιο τὰπόγεμα, πί-

νοντας τὸν καφέ τους οἱ Μεγαλοχωρίτες θὰ κουβέντιασαν γι αὐτό. Εἶμαι σίγουρος μάλιστα πὼς πολλὰ ζευγάρια μάτια στὴ γειτονιά παραμόνεψαν τὴν ἐπίσκεψή σας πίσω ἀπ' τὶς γερτὲς γρίλλιες. Ξαίρετε, ὅλα ἐδῶ γίνονται πίσω ἀπ' τὶς γερτὲς γρίλλιες...

Ὁ Λεωνῆς ἔνιωθε νὰ τὸν συνεπαίρνει ἓνα κῦμα ὀργῆς. Ἡ ἔντιμή του φύση ἐπαναστατοῦσε ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴν ἐπαρχιώτικη κοινωνικὴ ἀθλιότητα.

— Αὐτὸ εἶναι κακοήθεια, εἶπε ἐρεθισμένος.

Ὁ Ξυνέλλης ἔκανε μιὰν ὑπόκλιση, κ' ἡ ἀδύνατη σιλουέττα του, ὅλο γωνιές, ἀγκῶνες καὶ γόνατα, ἔκανε σὰ μέγας σουγιάς, πὺ πῆγε νὰ κλείσει καὶ πάλι τὸ μετάνιωσε. Εἶπε ἤσυχα μὲ τὴ δυσάρεστη φωνή του.

— Καθόλου ἀπίθανο νᾶχετε δίκιο πὺ χαρακτηρίζετε ἔτσι τὸ πράμα. Καὶ βέβαια... μᾶλλον ἔτσι εἶναι. Ὅμως αὐτὸ δὲν τὸμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι φυσικώτατο. Κάθε τι πρέπει νὰ τὸ κρίνουμε μέσα στὸ περίγυρό του καὶ μέσα στὶς σχετικότητές του.

— Ὁραῖα. Τότε ἐπιτρέψτε μου νὰ ρωτήσω ἐσᾶς — τὸ δάσκαλο κύριο Ξυνέλλη — πὼς τὶς κρίνετε αὐτὲς τὶς ἀηδίες μέσα στὸ δικό σας περίγυρο καὶ μέσα στὶς δικές σας τὶς σχετικότητες.

Ὁ δάσκαλος γέλασε τὸ μικρὸ, ψυχρὸ του γέλιο.

— ὦ φίλε μου! Ἐγὼ βέβαια καταδικάζω ὅλο αὐτὸ τὸ χωριάτικο κουσέλι γύρω στὶς ἰδιωτικὲς ὑποθέσεις τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Ἄλλως τε ἡ κυρία Βρανὰ εἶναι συναδέρφισσά μου ἀγαπητὴ καὶ δὲ θὰ ἐπιτρεπότανε νὰ πῶ ἐνάντιά της τίποτα ἀπ' αὐτὰ πὺ σαλιαρίζουν οἱ ὀχτροί της.

— Καὶ τί σαλιαρίζουν οἱ ὀχτροί της, ἂν ἐπιτρέπεται;

— Χό! ἀνοησίες. Πὼς ὁ θάνατος τοῦ Βρανὰ, πὺ εἶναι βέβαια ἓνας τίτλος τιμῆς γιὰ τὸ χωριό, δὲν τῆς κόστισε καθόλου, καὶ πὼς ἀπεναντίας τόνε δέχτηκε σὰν ἀπελευθέρωση...

Ὁ Δρίβας εἶπε μὲ κακία:

— Φαντάζομαι πὼς τὸ Μεγαλοχώρι θὰ δοκίμαζε μεγάλη θλίψη ἂν αὔριο οἱ ἐφημερίδες φέρνανε στὴ λέσχη του

τὴν εἶδηση πὼς ὁ Βρανὰς δὲν πέθανε. Πὼς ζεῖ π. χ. στὴν αἰχμαλωσία καὶ κουβαλᾷ στὴ ράχη του ράγες τοῦ σιδηρόδρομου. Θὰ ἔχανε μονομιᾶς τὸ μοναδικό του σκοτωμένο ἀξιωματικὸ ἀπ' τὸ πανελλήνιο πάνθεο. Τί ἀπογοήτεψη, ἔ;

— Βέβαια! γέλασε ὁ Ξυνέλλης. Νὰ ἓνα περίφημο δῖλημα γιὰ τοὺς Μεγαλοχωρίτες! Τί γελοῖοι ποὺ εἴμαστε οἱ ἄνθρωποι...

— Καὶ τί λένε ἄλλο γιὰ τὴν κυρία Βρανά;

— Πὼς τῶχει ἔχτρα τὸ σακάτικο παιδί της.

— Μὰ τί ἔχει τὸ παιδί της; ρώτησε ὁ Δρίβας συνεπαρμένος ἀπὸ ἀκατανίκητη περιέργεια.

— Ἄ, δὲ σᾶς εἶπε τίποτα σχετικὰ; Εἶναι ἓνα πλάσμα τερατώδικο, ποὺ δὲν τῶδε ἀκόμα τὸ χωριό. Εἶναι σημαδεμένο, παραμορφωμένο παιδί, κ' ἔχει μιὰ πρόσφυγα νὰ τὸ φροντίζει. Εἶναι μιὰ γυναίκα μισότρελη, καὶ τὴ διάλεξε — λένε — νᾶναι μὲ κομμένη γλώσσα, γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ βγάλει κουβέντὰ ἀπὸ τὸ στόμα της. Αὐτὴ τὸ ταΐζει καὶ τὸ καθαρίζει...

— Μὰ τί ἔχει; ξαναλέει ὁ Δρίβας.

Ὁ δάσκαλος ἔβαλε τὰ χέρια στὶς τσέπες τοῦ πανταλονιοῦ κι ἄλλαξε τὸ πόδι ποὺ ἀκουμποῦσε, εὐχαριστημένος νὰ τὰ πεῖ.

— Σᾶς εἶπα. Εἶναι ἓνα παιδί σακάτικο ἀπὸ γεννήσιο του. Λένε πὼς ἔχει ἓνα κεφάλι δυσανάλογα μεγάλο, μὲ πρησμένο κούτελο κι ἀλλοίθωρα μάτια. Εἶναι τριῶ χρονῶ κι ἀκόμα δὲ μπορεῖ νὰ σταθεῖ στὰ πόδια του, οὔτε νὰ σημαδέψει λέξη. Τὰ μέλη του εἶναι ἀτροφικὰ καὶ μαλακά, καὶ ἔχει ἓνα εἶδος βουλιμία ποὺ τὸ κάνει νὰ οὐρλιάζει σὰ θεριό. Τῶχουν ἀπομονωμένο μέσα στὸ σπίτι, σ' ἓνα ξεχωριστὸ οἶκημα. Στριγγλίζει ὡς ποὺ νὰ τοῦ πᾶνε φαί. Τρώει ἀδιάκοπα καὶ λερώνεται. Καὶ σὰ δὲν τὸ προφτάσουν τρώει τὶς βρῶμες του. Εἶναι, ὅπως φαίνεται, κάτι φοβερό.

Ὁ Λεωνὴς θυμήθηκε τὸ ξεσυρτὸ οὐρλιαχτὸ ποὺ ἄκουσε. Ξανᾶδε τὸ γνέψιμο τῆς δασκάλας πρὸς τὴ βουβὴ γυναίκα μὲ τὰ ἄγρια μάτια. Εἶτανε γεμάτος φρίκη καὶ λύπη.

— Ἄν εἶν' ἔτσι, εἶπε συλλογισμένα, αὐτὸ θὰ πεῖ πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ γυναίκα πολὺ δυστυχισμένη.

— Μμ, ἔκανε μὲ ἀμφιβολία ὁ δασκαλάκος. Θαρρῶ πὼς εἶναι κανένας δυστυχισμένος ὄχι ὅσο φανταζόμαστε νᾶναι, ἀλλὰ ὅσο εἶναι ὁ ἴδιος ἱκανὸς νᾶναι.

— Νομίζετε δηλαδή πὼς ἡ κυρία Βρανὰ δὲν ἔχει συναίσθηση τῆς δυστυχίας της;

— Λένε δηλαδή, λέει ὁ δάσκαλος. Ἐγὼ δὲν ξαίρω τίποτα. Ὅμως λένε πὼς θὰ τᾶφινε αὐτὸ τὸ παιδί νὰ φοφήσει ἀπ' τὴν πείνα ἂν δὲν ἐπρόκειτο νὰ χάσει μαζί του καὶ τὸ σχετικὸ ἐπίδομα, πὺ πέρνει σὰν ὄρφανὸ τοῦ πολέμου... Λένε ἀκόμα πὼς βάζει τὴ βουβὴ νὰ τὸ δέρνει μὲ ἀγριλιές γιὰ νὰ τὸ κάνει νὰ φοβηθεῖ, νὰ μὴν οὐρλιάζει...

— Αὐτὰ φαντάζομαι πὼς θᾶναι καθαρὴ ἀτιμία, εἶπε ἔντονα ὁ Δρίβας. Ἄν αὐτὴ ἡ γυναίκα εἶτανε τόσο πρόστυχη, δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ δουλεύει γιὰ νὰ ζήσει... Ἴσα-ἴσα μοῦκανε ἐντύπωση πολὺ περήφανου ἀνθρώπου...

— Καὶ γὼ ἔτσι νομίζω, κάνει πάλι ὁ Ξυνέλλης μὲ τὴν κίνηση τοῦ σουγιά πὺ μισοκλείνει. Ἐπειτα εἶναι κιόλας μιὰ συναδέρφισσά μου ἀγαπητή... Δὲ μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ πῶ τίποτα εἰς βᾶρος της.

Ὁ Δρίβας καληνύχτησε ἀπότομα, κ' ἔκανε πὼς δὲν εἶδε μέσα στὴ διάφεγγη νύχτα τὸ χέρι πὺ τοῦ ἀπλωνε ὁ δάσκαλος. Τράβηξε πρὸς τὸν πύργο μὲ φουσκωμένη καρδιά...

Ὁ πύργος ἔπεφτε ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, καμμιὰ κατοσταριὰ μέτρα μακριὰ ἀπ' τὸ τελευταῖο σπίτι πρὸς τὴν ἀκρογιαλιά. Στεκότανε ξεμοναχεμένος μέσα σ' ἓνα λαμπρὸ ἀμπέλι, τριγυρισμένο ἀπὸ λογιῆς φρουτόδεντρα. Τὸ χτήμα αὐτό, ὅπως καὶ τᾶλλο, τὸ λιοχώραφο, πὺ εἶταν ἀπ' τὰ πιὸ μερακλίδικα χτήματα στὴν περιφέρεια, εἶτανε τὸ πάθος τοῦ συχωρεμένου τοῦ Δρίβα, κι ὁ κ. Σπανὸς ἀληθινὰ τὰ δούλεψε καὶ τὰ γνιάστηκε· σὰ δικὸς ἀνθρώπος καὶ σὰ σωστὸς χτηματίας. Τᾶμπέλι ἔσερνε τὶς κοκκινωπὲς κλιματίδες του ὡς τὴν ἀμμουδιά. Μιὰ περίφημη ἀμμουδιά, πὺ ἀπλωνότανε στὸ κατάγιαλο ἀπ' τὴν κάτω μεριά τοῦ χτήματος. Ἀπ' τὸν

πύργο ἔβγαινε κανείς ὀλοῖσα στὸν ἄμμο, ἀπὸ μιὰ μεγάλη ξυλένια πόρτα, ποὺ χωροῦσε νὰ μπαίνει κι ὁ ἀραμπὰς στὸν καιρὸ τοῦ τρύγου. Τὴν λέγανε σ' ὄλο τὸ χωριὸ «ἡ πορτάρρα», κι ἀπ' αὐτὴ λέγαν ἔτσι κι ὅλη τὴν ἀκρογιαλιά.

Ὁ Λεωνῆς προχωροῦσε ὀλομόναχος μέσα στὴ μαβιὰ νύχτα, ὀλόκοντα στὸ κῦμα, ποὺ χαϊδεβότανε σὰ γάτα στὸν ἄμμο. Εὐχαριστιότανε νὰ περπατᾷ χαλώντας μὲ τὰ παπούτσια του τὴν ἰσάδα τῆς γλειμμένης ἀμμουδιάς. Ἐνιωθε τὸ κεφάλι του ζαλισμένο ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὶς ἀποκαλύψεις.

Βιαζότανε νὰ μείνει μόνος, ν' ἀποτραβηχτεῖ στὸν ἑαυτὸ του, ν' ἄβρει μιὰν ἄκρη σ' ὅλα αὐτά.

Ἐβλεπε μὲ περίεργη μελαγχολία κείνη τὴν παλιὰ σκηνοθεσία του : Μιὰ χωριανούλα χαροκαμένη, ἀποτραβηγμένη στὴ θλίψη τῆς, ὅπως ξαίρει μονάχα στὴν ἐπαρχία νὰ παραδίνεται ὁ κόσμος στὴ θλίψη του, σύγκορμος καὶ σύψυχος. Εἶτανε γεμάτη ἀπ' τὴ θύμηση τοῦ σκοτωμένου πολεμιστῆ, σὰν ἓνα μυρογιαλί γεμάτο ὡς ἀπάνω ροδόσταμα. Καὶ πλάϊ τῆς βλάσταινε τὸ παιδί τῆς ἀγάπης, τὸ παιδί τοῦ σκοτωμένου. Ἐνα λουλούδι πάνω σ' ἓναν τάφο. Καὶ τώρα, ὅλη τούτη ἡ ρομαντικὴ σκηνογραφία ἀναστατώθηκε, γκρεμίστηκε σὰ μὲ μιὰ γερὴ κλωτσιὰ πάνω στὸ κεφάλι του. Τώρα ἔνιωθε νὰ μπαλέβει μέσα στὰ ναποδογουρισμένα σκηνικά, παραζαλισμένος κι ἀξιολύπητος. Μήπως λοιπὸν εἶταν ἀκόμα τούτη ἡ σκηνογραφία του, ἡ δικιά του ἡ σκηνογραφία, ποὺ ὑπεράσπιζε πρὶν ἀπὸ λίγην ὥρα μὲ τόσο κωμικὸ πάθος; Εἶταν ὁ ἐγωϊστής; Γιὰ ὁ ἱππότης; Καραγκιόζης ἢ Δὸν Κιχώτης; Ἡ ψυχὴ του ἔδιωχνε ἀποτροπιασμένη ὅλα αὐτὰ ποὺ τοῦ σφύριζε ὁ Εὐνέλλης. Ψυχολογοῦσε αὐτὰ ποὺ ἀντιλήφτηκε μονάχος του, τ' ἄφαχνε ἀπὸ δῶ, τ' ἄφαχνε ἀπὸ κεῖ καὶ πολεμοῦσε νὰ βγάλει συμπεράσματα.

Δηγήθηκε τῆς Ἀδριανῆς μὲ λίγα μασσημένα λόγια τὴν ἐπίσκεψή του στὴ χήρα τοῦ σκοτωμένου φίλου του, καὶ πὼς τῆς παράδοσε τὰ θυμητάρια του. Τῆς εἶπε ἀκόμα πὼς ἡ δασκάλα ἐπιθυμεῖ πολὺ νὰ τὴ γνωρίσει, καὶ γι αὐτὸ θάρθει στὸν πύργο μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς μέρες.

— Θὰ εἶτανε σπαραγμὸς σὰν τῆς ἔδοσες τὰ πράματα τοῦ πεθαμένου, εἶπε μὲ συμπόνια τὸ κορίτσι.

Χαμογέλασε σαρκαστικά.

— "Ὁχι καὶ πάρα πολύ, τῆς λέει. Ὀλοένα καὶ πιστεύω πὼς ἡ κοινωνικὴ κριτικὴ μας γίνεται μ' ἓναν τρόπο ὀλοτέλα ὑποκειμενικό. Τὶς πιὸ πολλές φορές δὲν κάνουμε ἄλλο παρὰ νὰ προβάλλουμε τὸν ἑαυτό μας πάνω σὲ ξένες καταστάσεις. Ἔτσι τὴν παθαίνουμε κατὰ τὸν ἀστεϊότερο τρόπο... Ἴσως κιόλας αὐτὸ νᾶναι ἀποτέλεσμα τῆς ρωμαντικῆς ἀνατροφῆς μας.

"Ὀλη τῆ νύχτα συλλογιότανε γύρω στὶς ἐντυπώσεις τῆς μέρας, καὶ σὰν τὸν καταπῆρε ὁ ὕπνος τὶς πρωινὲς ὥρες, οἱ σκέψεις του συνεχίστηκαν ἔτσι, μπερδεμένες μὲ τὶς ὄνειροφαντασιές του.

Εἶδε ἓνα ἀφύσικο παιδί, μὲ κεφάλι μεγάλο, σὰν ἓνα βαρελάκι τῆς μπύρας, νᾶρκουδάει πάνω στὰ τέσσερά του ἄκρα, πὺ εἶτανε μαλακὰ σὰ ζυμαρένια, λιγνὰ καὶ μακριά. Αὐτὰ τὰ χεροπόδαρά του εἶταν ἀπευθείας κολλημένα στὸ τερατώδικο κεφάλι. Τὰ γόνατά του εἶταν χοντρά σὰν κόμποι παλαμαριοῦ, καὶ τὸ τέρας ἐτοῦτο περπατοῦσε στὸ πάτωμα μὲ τὸν τρόπο πὺ θὰ περπατοῦσε μιὰ πελώρια ἀράχνη. Προχωροῦσε πρὸς τὸ κρεβάτι του, καὶ σὰν ἤρθε πολὺ κοντὰ του ὁ Λεωνῆς εἶδε τὸ φαρδὶ μοῦτρο του, σὰν ὑπερφυσικὴ μουτσούνα. Τὸ μοῦτρο ἐνὸς γέρικου παιδιοῦ, μὲ τὰ πετσιαὰ πανιασμένα στὰ μάγουλα, καὶ πλῆθος, πλῆθος ρυτίδες στὸ φουσκωμένο κούτελο, σὰν σοῦρες τσακισμένου μεταξωτοῦ. Τὰ μάτια του εἶταν τεράστια, καντηλιασμένα σὰν τοῦ Ξυνέλλη, καὶ γύριζαν κυκλικὰ μέσα στὶς κόγχες τους, σὰν μέσα σὲ καφκιά. Προσέχοντας αὐτὴ τὴν κίνησή τους, εἶδε πὺς τὸ ἓνα τὸ μάτι του ἀντὶς γιὰ νινὶ εἶχε ἓνα ρολοῖ. Ἐνα πλακὲ ρολοῖ τοῦ χεριοῦ σὲ μεγέθυνση. Εἶτανε γνώριμό του αὐτὸ τὸ ρολοῖ. Ποῦ νὰ τῶδα αὐτὸ τὸ ρολοῖ, συλλογιότανε, κάπου τῶδα... Οἱ ὠροδεῖχτες του, λέει, γύριζαν, γύριζαν ἀσυγκράτητα κι ἀδιάκοπα, πὺ πονοῦσαν τὰ μάτια σου ἀπ' τὴν κούραση νὰ τοὺς κυνηγᾶς. Ὅμως καταλάβαινε πὺς τώρα δὰ θὰ σταματήσουν, δὲ γίνεται, θὰ σταματή-

σουν. Τὸ περίμενε μὲ ἀγωνία καὶ χόπ! σταμάτησαν. Εἶταν ἀκριβῶς στὶς τέσσερεις καὶ εἴκοσι. «Τέσσερεις καὶ εἴκοσι»! συλλογίστηκε μὲ ἀνακούφιση σχεδὸν ἡδονικῆ. Αὐτὸ εἶναι. Τὸ ρολοῖ τοῦ Βρανά! Καὶ σύχασε πιά, κι εἶτανε πιά ὄλος ἀκουή καὶ μόνο ἀκουή, κ' εἶτανε τὸ κῦμα πὺ σουσούριζε γλυκὰ πάνω στὴν ἀμμουδιά, καὶ δὲν εἶτανε πιά τὸ κῦμα πὺ ἔκανε αὐτὸ τὸ μурμουρητό, μόνο εἶτανε ὁ Βρανάς, ὁ Βρανάς πὺ παραμιλοῦσε, τὸ στόμα τοῦ Βρανά εἶταν πὺ παραμιλοῦσε καὶ γελοῦσε κ' ἔτρεμε, ἔτρεμε κεῖ στὴν ἄκρη, πάνω σ' ἓνα πρόσωπο ὀλότελα ἀκίνητο.

Εἶτανε πολὺ ἀργὰ πὺ σηκώθηκε ἀπ' τὸ κρεβάτι. Ἐφαγε ἓνα σταφύλι καὶ φώναξε τὴν ἀδερφή του νὰ κατεβοῦνε γιὰ κολύμπι. Ντύθηκαν ἀπ' τὸ σπῖτι τὰ μπανιερά καὶ τυλιγμένοι στὰ μπουρνούζια τους, περάσανε μὲς ἀπ' τὰμπέλι καὶ βγήκανε στὴν πορτάρα. Κοντολογοῦσε τὸ μεσημέρι κι ὁ ἥλιος βάραγε ἀσημένιες σπαθιῆς στὰ μπουνατσιασμένα νερά. Ὁ ἀμμουδερός κόρφος τοῦς ἀνοιγε τὴ δροσερὴ ἀγκαλιά του. Τὰ χορταρένια τους πέδιλα ἀράδιαζαν βαθιῆς λακκοῦδες στὸ γιαλιστερόν ἄμμο. Κατόπι τὰ κυματάκια βγάζανε τὶς ὄγρες γλωσσίτσες τους, γλείφανε ἀθόρυβα τὶς πατημασιῆς καὶ τὶς σβήνανε.

Τὰ δέρφια πετάζανε τὰ μπουρνούζια καὶ χημήξανε μὲ μικρὲς τσιριξιῆς στὴ θάλασσα. Τὸ νερὸ βίτσιζε τὰ γερά τους μέλη, ἔτσι πὺ τρέχανε στὴ μαλακιὰ ρηχοπατιὰ, ὡς πὺ νὰ βροῦνε κάμποσο βάθος γιὰ νὰ πέσουνε. Ἡ Ἀδριανὴ χαμοκολυμποῦσε, χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ νοιχτεῖ στὰ πολὺ βαθιά. Μόλις ὁ βυθὸς σκοτείνιαζε ἀπὸ κάτω της, τὴν ἔπιανε σύγκρυο. Μὰ ὁ Λεωνῆς, πὺ ἡ θάλασσα εἶταν ἀπ' τὶς μεγάλες χαρὲς τῆς ζωῆς του, ἄφισε πίσω τὸ κορίτσι καὶ τράβηξε ἀνοιχτά. Τόνε μεθοῦσε τὸ ἄπειρο νερό, πὺ ὡς ἓνα σημεῖο διαπερνοῦσε ὁ ἥλιος τὴ μάζα του σὰ μαβὶ κρύσταλλο.

Ἐπαιζε μὲ τὴ θάλασσα σὰ μὲ μιὰ γυναίκα.

Τὴ χάϊδεβε, τὴν προκαλοῦσε, τὴν παίδεβε. Κυλιότανε πάνω της σὰν πάνω σ' ἓνα πελώριο ζό, σπαργωμένο ἀπὸ ἀκατέλυτα νιάτα. Τὴν ἔσπρωχνε μὲ τοὺς γεροὺς ὤμους του, πού νὰ τοῦ γλείφει τὶς πλάτες, νὰ ξεχειλᾷ μπροστὰ ἀπ' τὰ λαιμά του, καὶ νὰ τοῦ μουρμουρίζει πίσω ἀπ' τὰφτιά. Τὴν ἔκανε νὰφροκοπᾷ ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ μεστά του γόνατα, τὴ ρουφοῦσε, τὴν ξεφουσοῦσε καὶ τὴ μπάτσιζε. Τσίριζε σὰν τὸ παιδί ἀπὸ τρελλὴ χαρὰ μ' αὐτὸ τὸ παιχνίδι, πού τοῦδινε δυνατὰ τὴν αἴσθησι τῆς δικιᾶς του νιότης. Τὴ γεβότανε τώρα τὴ ζωὴ του σὰν τὰψι κρασί, τὸ πιπεράτο καὶ τὰφριστό. Τὴ χαιρότανε σ' ὄλο της τὸ νόημα, καὶ τὴ ζοῦσε μ' ὅλες τὶς αἰσθηῆσες του, τεντωμένες μὲ ἀδηφαγία, ἀκοίμητες καὶ ἀχόρταστες. Γιατὶ βεβαιώθηκε γιὰ τὴν ἀξία της ὅλα τὰ χρόνια πού χαμοζώησε κάτ' ἀπ' τὸν βαρὴν ἴσκιό τοῦ θανάτου.

Σὰν χόρταινε νὰ δρασκελᾷ τὴ θάλασσα, ὑποταγμένη ἀπὸ κάτω του σὰν ἓνα βαρβάτο φαρί, τῆς παραδινότανε, θεληματικὰ ἀφημένος στὸ ἔλεός της. Ἀνασκέλωνε, ἔκλεινε χαμογελώντας τὰ μάτια του, ἄπλωνε τὰ χέρια του τεμπέλικα καὶ τῆς δινότανε μ' ὄλο τὸ κορμί του, σὰν ἓνα φύκι, νὰ τόνε κάνει αὐτὴ ὅ,τι θέλει. Ὁ ἥλιος τότες ἔσερνε στὸ πρόσωπο καὶ στὰ στέρνα του τὶς φλογερές του ἀπαλάμες κ' ἡ θάλασσα τὸν ἔπερνε πάνω στὸ ἄπειρο στῆθος της, καὶ τὸν ἀνασῆκωνε λικνιστά, σὰ νὰ ἀνάσαινε κάτωθι του. Εἶτανε φορὲς πού αὐτὴ ἡ νωθρὴ κίνηση τοῦ χλιοῦ νεροῦ τοῦδινε τὴν ἐντύπωση τῶν γυναίκιων λαγόνων, σὰν τὶς κυβερνᾷ ὁ δημιουργικὸς ρυθμὸς. Κάτω ἀπ' τὰ κλεισμένα ματόφυλλά του ὁ ἥλιος τοῦ ἀναβε πορτοκαλλιά καὶ πράσινα πυροτεχνήματα. Ἀνθίζανε κυκλικὰ, ἀνεμίζανε κυματιστά, κι ἀλλάζανε ἐξαίσια χρώματα μόλις ἔκανε νὰ παίξει τὸ βολβό. Καὶ τὸ νερὸ τόνε φιλοῦσε, τοῦ γαργαλοῦσε τὸ ρουθοῦνι μὲ ἀρμυρὲς φουσκαλίτσες, ἔχωνε τὰ δροσερὰ δαχτυλάκια του μὲς τὰφτιά καὶ τρύπωνε ἀνάμεσα στὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶ του ἀπ' τὴ μπλεξιὰ τῶν πεδίλων.

Τότες ἐνιωθε τὸν ἑαυτό του ἀπέραντα εὐτυχισμένο, ἐκμηδενισμένο ἀπὸ εὐτυχία, ἀφομοιωμένον ἡδονικὰ μὲ τὴ

φύση, τὴν κραταιὴν παμμήτορα. Ἐνωθε νὰ μετουσιώνεται καὶ τὸ κορμί του σὲ γαλάζιο νερό, ἀγνὸ καὶ ἀμόλυντο, καὶ τὸν ἥλιο νὰ τὸν διαπερνᾷ πέρα γιὰ πέρα. Δὲν εἶχε πιά βάρος, δὲν εἶχε πιά μέλη. Δὲν εἶχε σκέψη, τὴ σκέψη, ποὺ εἶτανε τὸ σκουλήκι τὰκοίμητο μέσα στὸν ὠραῖο καρπὸ. Καὶ στὴ θέση τῆς σκέψης ἔνωθε τὸ γαλάζιο, τὸ γιορτερό λουλακί. Ὅλο εἰρήνη, χαρὰν ἡρεμῆ καὶ τεμπέλικη καλοσύνη. Δὲν εἶτανε πιά ὕλη. Εἶτανε μιὰν εὐτυχισμένη ἰδέα, ποὺ καράβιζε, ὅλο λαφράδα. Ἐνα ξερὸ πλατανόφυλλο πάνω στὴν ἐρωτικὴ θάλασσα. Καὶ σὰν τράβηξε γιὰ ὄξω, κολυμπώντας ὀκνὰ πάνω στὴ ράχη, ἢ θάλασσα, ἢ γαλύφα, τοῦχε φκιάσει μιὰ περίφημη χωρίστρα στὴ μέση τοῦ κεφαλιοῦ.

Ἡ Ἀδριανὴ λιαζότανε κιόλας, ξαπλωμένη στὸ μπουρνούζι της. Ἐπεσε δίπλα της γελώντας μ' ὅλη του τὴν καρδιά.

Ἀνασήκωσε τὴν κουκούλα ποῦχε κατεβασμένη ὡς τὴ μύτη της καὶ τότε ρώτησε τί ἔχει.

Ἀπάντησε ὅλος κέφι.

— Ἐγώ; Τίποτα. Γελῶ ἔτσι. Ἀπὸ φχαρίστηση. Ἀπὸ ὑγεία. Εἶναι θαυμάσιο πράμα, λοιπὸν, ἢ ὑγεία. Τόσο θαυμάσιο ὥστε δὲ σὲ εἰδοποιεῖ κὰν ὅταν εἶναι κοντά σου. Σὰν μᾶς ἀφίσει μονάχα πληροφορούμαστε γιὰ τὴν ὑπαρξή της... ἀναδρομικῶς. Δὲν εἶναι παράξενο;

— Ἀλήθεια...

— Αὐτὸ τὸ συλλογιζόμουνα πολὺ σὰ λαβώθηκα. Μόλις ἢ σφαίρα πέρασε τὸ μερί μου, ἀνακάλυψα μονομιᾶς τὸ ἕνα μου τὸ πόδι. Λοιπὸν ποτὲς ὡς τὴ μέρα ποὺ κρεβατώθηκα δὲ συλλογίστηκα οὔτε μιὰ φορά: «Εἶμαι γερός. Τὰ μπράτσα μου, τὰ πόδια μου, εἶναι σὰ φτερά. Δὲ νιώθω τὸ βάρος τοῦ κορμιοῦ μου. Κινιοῦμαι μέσα στὸν ἀγέρα σὰν ἀγέρας. Αὐτὸ εἶναι ἢ ὑγεία!» Ἐσὺ τὸ σκέφτηκες καμμιά φορά ἔτσι; Δηλαδή νάσαι συνειδητὰ γερὴ;

— Ὁχι.

— Βλέπεις; Ἀπὸ τότες ὅμως... Ἄχ, μοῦ εἶναι τόσο καφτερὴ πιά ἢ αἰσθησιὴ τῆς ζωῆς! Νά. Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο καλὸ ποὺ ἀφίνει ὁ πόλεμος σὲ κείνους ποὺ τοῦ ξέφυγαν ζωντανοὶ κι ἀσακάτεφτοι. Τοὺς δίνει τὴν ἀξία τῆς ζωῆς...

Καὶ νὰ συλλογιστεῖ κανεὶς πὼς εἶναι ἄνθρωποι ποὺ πεθά-
νανε, καὶ δὲν πήρανε εἶδηση πὼς ἐν τῷ μεταξὺ εἶχανε ζήσει
τόσα χρόνια γεροί! γεροί! γεροί!

Τίναξε μιὰ φούχτα ἄμμο στὸ νερὸ καὶ ἄκουσε τὰ κου-
κουτσάκια του νὰ τσουρτσουλίζουν μὲ δροσερὸ σούσουρο.

Ἡ Ἀδριανὴ τότε κύτταξε στοχαστικά. Εἶπε σὲ λίγο:

— Θαρρῶ πὼς αὐτὴ ἢ ἔντονη αἴσθηση τῆς ζωῆς σὲ
συνεπαίρνει... Σὲ διαφθείρει.

Γέλασε.

— ὦ! μὲ διαφθείρει.

— Ναί. Σὲ κάνει ἐγωϊστή. Ξεχνᾷς κείνους ποὺ δὲ ζοῦνε
πιά. Ποὺ στερήθηκαν γιὰ πάντα ὅλα αὐτὰ τὰ δῶρα τῆς
ζωῆς. Καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς τὸ κάνανε ἀπὸ ἀγάπη...

Ὁ Λεωνῆς ἄργησε λιγάκι νὰπαντήσει. Κατόπι εἶπε μὲ
φωνὴ θαμπή, ποὺ τῆς ἔλειψε μονομιᾶς ὅλο τὰναφτέριασμα
τῆς προτερυνῆς χαρᾶς.

— Δὲν τοὺς ξεχνῶ, λέει. Δὲν τοὺς ξεχνῶ οὔτε μιὰ στιγμή...

Ἄν κι αὐτό... δὲν ἀλλάζει θαρρῶ τὴν κατάστασή τους...

— Βέβαια, λέει σιγανὰ ἢ Ἀδριανή. Ἀλλάζει ὅμως τὴ
δική μας. Μᾶς κάνει λιγώτερο ἄνθρώπους.

Ὁ Λεωνῆς δὲν ἀντιμίλησε. Ἡ ἀδερφή του ἔλεγε ἀπλῶς
τις ιδέες του. Εἶχε τὸ μάγουλό του πάνω στὸ ζεστὸν ἄμμο,
καὶ μὲς ἀπ' τὰ μισόκλειστα ματόκλαδά του ἔβλεπε ὅλη τὴν
τριανταφυλλιὰν ἄμμουδιὰ νὰ ἀχνίζει διάφανους ὑδρατμούς.
Ἄνεβαίνανε τρεμουλιαστοὶ καὶ κάνανε τὸν ἀγέρα νὰ κυμα-
τίζεται μπροστὰ στὰ μάτια του, σὰ ρευστὸ κρύσταλλο ποὺ
ἀνεμίζεται. Ἄκουγε μιὰ πιεσμένη ἀρτηρία του, ἐκεῖ κοντὰ
στάφτί, ποὺ ζουλιότανε στὸν ἄμμο. Τὴν ἄκουε νὰ δουλεύει
στέρεα καὶ κανονικά, μὲ τὸν ἦχο καὶ μὲ τὸ ρυθμὸ μιᾶς
ρωμαλέας μηχανῆς, σὰ δουλεύει στὸ κῆτος ἐνὸς βαποριοῦ
ποὺ ἀρμενίζει. Ντούπου-ντούπ, ντούπου-ντούπ... Ἐκλείσει
τὰ μάτια του καὶ ξανᾶδε τὸ κίτρινο πρόσωπο τοῦ Βρανά.
Τὰ πηχτὰ φρύδια, δεμένα πάνω στὸ κερένιο κούτελο, σὰ
μιὰ χοντρή πινελιὰ μὲ μαῦρο τυπογραφικὸ μελάνι. Εἶδε τὸν
ἀδύνατο λαιμό του, τὴ σουβλερὴ μύτη του, τὸ στόμα του
μὲ τὰ ξεθωριασμένα χεῖλη, κλεισμένα πεισματικά. Εἶδε τὰ

μάτια του πού γυάλωσαν μισόκλειστα, παγωμένα απ' τή φρίκη τῶν ὄραμάτων. Ὁ Βρανὰς δὲ θάβλεπε πιά τή θάλασσα νὰ τὴ βιτσίζει ὁ ἥλιος μὲ ἀργυρὲς βέργες. Δὲ θάβλεπε τὸν οὐρανό, τᾶστρα μέσα στὸ νερό, τὰ σταφύλια, τὶς γυναῖκες... Τὶς γυναῖκες!...

Ἡ θωριὰ τῆς Σαπφῶς πέρασε σὰ ζεστὴ ἀστραπὴ μέσα του. Τί ὄμορφη πού εἶταν μὲ τὴ μελάτη ἐπιδερμίδα της. Εἶχε βαριὰ ματόκλαδα, πού πέφταν καὶ ἰσκιώνανε τὰ μάτια της, ὅπως πέφτουνε δυὸ σκοτεινὰ βελουδένια παραπετάσματα. Τὰ στήθη της φούσκωναν σὰν κοριτσίστικα καὶ στὰ μάτια της ἔφεγγε ἓνα χρῶμα... ἓνα χρῶμα...

Πετάχτηκε ὄρθιος καὶ τίναξε τὸν ἄμμο απ' τὶς γάμπες κι απ' τὰ μπράτσα του.

— Εἶναι, ξαίρεις, ἓνα χτῆνος καὶ μισό, εἶπε δυνατά.

— Ποιός; ρώτησε μὲ ἀπορία ἢ ἀδερφή του.

— Αὐτή! Ποιός. Ἡ κυρία Βρανά. Φαντάσου πὼς κρέμασε στὸ ντουβάρι τὸ σιδερένιο σταυρὸ πού τῆς στείλανε στὴ θέση τ' ἀντρός της. Τὸν ἔχει στὴν κορνίζα καὶ τὸν καμαρώνει... Καὶ ἓνα ἔγγραφο τῆς Μεραρχίας: «Δύνασθε νὰ εἶσθε ὑπερήφανος διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἥρωος συζύγου σας. Ἐπese ὡς Ἑλλήν ἀξιωματικός!»

Ἀποφάσισε κατὰβαθὰ του νὰ μὴν ξαναπατήσει ποτέσ του πιά στὸ σπίτι της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι΄.

Σὰν αὔριο ὁ νουνὸς πῆγε νὰ καλωσορίσει τὰ δέρφια «φAMILIKῶς». Βρήκανε τὸ Λεωνὴ στὴν Πορτάρρα, μπροστὰ στὸ τριπόδι του, νὰ δουλεύει. Ἐκεῖ κοντὰ εἶτανε καὶ τὰγοράκι τῆς παραδουλέφτρας, πού καμάρωνε νὰ κουβαλᾷ τὰ σύνεργα τῆς ζωγραφικῆς στὶς καλλιτεχνικὲς του ἐκδρομές. Ἡ οἰκογένεια Σπανοῦ τότε τύλιξε μονομιὰς μὲ τὴν ἐγκάρδια φασαρία της. Ἡ κυρία Εὐτυχία— καλέ, καλέ, καλέ! — ἔτρεξε κοντὰ του μὲ μικρὰ μικρὰ πηδηματάκια, σὰν τριανταφυλλιά λαστιχένια τόπα. Ἐκλεισε τὸ κόκκινο ὀμπρελλίνο της

καὶ τότε φίλησε στὰ δυὸ μάγουλα, ἀνεβασμένη στὶς μύτες τῶν παπουτσιῶ της γιὰ νὰ τότε φτάσει. Εἶτανε μιὰ κοντόπαχη γυναικούλα, μ' ἓνα δέρμα πολὺ τριανταφυλλὶ σὰ νιογέννητου βρέφους. Τὰ μικρὰ γαλανὰ ματάκια της τὴν κάνανε πολὺ συμπαθητικιά. Γιόμιζαν μὲ τὸ τίποτα δάκρια, κι ὁ κ. Σπανὸς τῆς θύμιζε συχνὰ τὴ σύσταση τῶν γιατρῶν.

— Τὴν καρδιά σου, Εὐτυχία μου...

Γιατὶ ἡ κυρία Εὐτυχία ὑπόφερε ἀπ' τὴν καρδιά της. Αὐτὸ τὸ ἀνακάλυψε κατὰ τύχη στὴν Ἀθήνα, στὰ νιάτα της, ὅταν πήγανε νιόπαντροι στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες. Ἱστορικὸ ταξίδι, πὺ στάθηκε μέσα στὴ ζωὴ της σὰ χρονολογικὸ σταθμὸς. Ἡ κυρία Εὐτυχία χρονολογοῦσε πιά μὲ Ὀλυμπιάδες. Σὰν τοὺς ἀρχαίους. Μὲ κείνη τὴν εὐκαιρία πῆγε τότες καὶ κυττάχτηκε σ' ἓνα σπουδαῖο γιατρό, καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιο εἶτανε. Δὲν πάει καθέννας στὴν Ἀθήνα κάθε μέρα. Στὴν ἀρχὴ δὲν τῆς εὔρισκε τίποτα. Ὅμως αὐτὴ ἐπίμενε, τοῦπε πὼς τὴν κουράζουν οἱ σκάλες, πὼς κόβεται ἡ ἀνάσα της. Τότες ὁ γιατρὸς τὴν ἔβαλε νὰ κάνει βῆμα σημειωτό, ἐν-δυό, ἐν-δυό, κατόπι μέτρησε τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς της. Αὐτὸ εἶτανε. Σηκώθηκε χαρούμενος «Δεξιὰ καρδιακὴ ἀνεπάρκεια — ἑλαφρὰ δυσσυστολία». Νὰ μὴ συγκινεῖται, νὰ μὴν κουράζεται. Ἔτσι τὸ ταξίδι δὲν πῆγε στὸ βρόντο. Ὁ γυρισμὸς τους ἀπ' τὴν πρωτεύουσα εἶτανε ἓνας ἀληθινὸς θρίαμβος. Εἶδανε τὸ βασιληά, εἶδανε τοὺς εὐζώνους, εἶδανε τὸ Λούη πὺ νίκησε τοὺς φράγκους στὴν τρεχάλα, καὶ γύρισαν στὸ νησί μὲ τὴν «δεξιὰν καρδιακὴν ἀνεπάρκειαν» πὺ εἶτανε κ' ἐξακολουθοῦσε νάναί περίφημη. Καμμιὰν ἄλλη μέσα στὸ Μεγαλοχώρι δὲν εἶχε ἓνα τέτιο πράμα, πὺ νὰ μιάζει κὰν ἀπὸ μακριὰ μὲ «ἑλαφρὰν δυσσυστολίαν». Γιαὐτὴν εἶτανε πὺ ἔπρεπε νὰ φυλάγεται ἀπὸ συγκινήσεις. Ἀλλιῶς θὰ τὴν ξεχνοῦσε. Εὐτυχῶς πὺ συγκινιότανε τόσο εὐκολὰ ἢ καημένη ἢ νουνά! Ἔτσι καὶ τώρα. Τότες χαιδεψε, τότες φίλησε, κουνοῦσε τὸ χέρι του, τὸ χτυποῦσε μέσα στὶς μικρὲς μαλακὲς ἀπαλάμες της.

— Καλέ, τὸ καστρινάκι μας, καλέ τὸ Λίλο μας! Φτοῦ, φτοῦ, φτοῦ, πὼς λεβέντωσες, νὰ μὴ μοῦ βασκαθεῖς! Ἐγὼ

ἤμουνα πού σέ νταντάνιζα στὸνα μου τὸ χέρι; Ἐγὼ ἤμουνα πού σ'ἔβαζα καβάλλα πάνω στοὺς ὤμους τῶν κοριτσῶ σὰν πατούσανε τὰ σταφύλια; Ἄχ, γιόκα μου, νὰ μὴ ζοῦνε λέω καὶ κεῖνοι οἱ ἀγιασμένοι...

Θυμήθηκε τοὺς γονιούς του καὶ τὴν πήρανε πάλι τὰ δάκρια καὶ σκούπιζε ὀλοένα τὰ ματατάκια της τὰ καλοσυνάτα μ' ἓνα μαντυλάκι, τριανταφυλλὶ καὶ κεῖνο.

— Φτάνει σου πιά, Εὐτυχία, νὰ τόνε γνωρίσουμε καὶ μὲ τίς κόρες! Θᾶναι ξεχασμένοι ὀλότελα τόσα χρόνια πῶχουνε νὰ ἰδωθοῦνε...

Ὁ Λεωνῆς ἔσφιξε τὸ χέρι τῆς Λουλοῦς καὶ τῆς Ἀσπασίας, πού εἶτανε μερικὰ χρόνια μικρότερές του. «Πῶς τοῦ φαινότανε;» Ἄλλαξαν βέβαια. Ἄλλαξαν πολύ. Τὰ κορίτσια δὲ ἀλλάζουνε ἀπ' τὴ μιὰ μέρα ὡς τὴν ἄλλη. Τὰ γόρι σὰ θὰ γεννηθεῖ κ' ἡ κόρη σὰ διαπλάσει.

Κεῖνες γελοῦσανε μὲ τὴν καρδιά τους. Πῶς! Οὔτε κι αὐτὲς θὰ τόνε γνωρίζανε ἂ δὲ τοὺς τὸ λέγανε. Πῶς ἀψήλωσε, καλέ!

— Τὸ μπόϊ τοῦ πατέρα του, λέει ὁ κ. Σπανός.

Ἡ Λουλοῦ εἶτανε ἡ μεγαλύτερη. Εἶχε μεγάλα καστανὰ μάτια, κι ὄμορφα χέρια. Μὰ ἓνα στῆθος! Ἐτσι πού ἔγερνε λιγάκι μπρός, περπατώντας πάνω στὴ μαλακιὰν ἀμμουδιά, τοῦ φάνηκε πῶς εἶτανε ἀπ' τὸ βάρος τοῦ στῆθους της πού λυγοῦσε. Ἡ Ἀσπασία εἶτανε πιὸ νόστιμη. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς μάλιστα πολὺ νόστιμη. Εἶχε λακκάκια στὰ μάγουλα καὶ κάτασπρα μικρὰ δοντάκια. Αὐτὸ ὅμως τὴν ἔκανε νὰ γελᾷ συχνὰ χωρὶς λόγο, πράμα πού τὴν ἔδειχνε κάπως ἀνόητη.

Ὁ Λεωνῆς ἔγνεψε στὸ παιδὶ νὰ συμμαζέψει τὰ σύνεργά του, καὶ πῆρε ἀπ' τὸ τριπόδι τὸ μεγάλο χαρτόνι πού ζωγράφιζε, γιὰ νὰ τὸ κλείσει μέσα σ' ἓνα χοντρὸ δοσιέ, πού φύλαγε τὰ χαρτιὰ τῆς δουλιᾶς του.

— Ἄ! ἔκανε ὁ κ. Σπανός. Σήκωσε τὰ φρύδια του, σήκωσε καὶ τὸ χέρι του ὄρθιο ὡς τὰ φρύδια του. Δὲν ἐννοοῦμε νὰ σ' ἐνοχλήσουμε στὴ δουλιὰ σου. Θὰ πᾶμε στὴν Ἀδριανὴ καὶ σὰν τελιώσεις ἔρχεσαι καὶ σὺ καὶ μᾶς βρίσκεις.

— Ούτε συζήτηση! γελά ο Λεωνής. Τò τοπεῖο δὲν εἶτανε γιὰ νὰ φύγει...

Ἡ Λουλοῦ παρακαλεῖ νὰ δεῖ τὴν ζωγραφιά.

— Εἶναι ἓνα σκίτσο, λέει ὁ Λεωνής. Ἐνα παιδὶ μπροστὰ στὴ θάλασσα. Ὅριστε. Περισσότερο μιὰ μελέτη τοῦ δυνατοῦ φωτός...

Εἶναι τὸ λιοκαμένο ἀγόρι τῆς παραδουλέφτρας μὲ τὰ σοκολατιὰ μπράτσα καὶ πόδια, ὄρθιο μπροστὰ σὲ μιὰ γαλάζια, χαρούμενη θάλασσα...

Ἡ κυρία Εὐτυχία συγκρίνει μὲ τὴ ματιά της τὸ μοντέλλο καὶ τὴ ζωγραφιά, καὶ στ' ὀλοστρόγγυλο πρόσωπό της φαίνεται ὅλη ἡ καλοπροαίρετη προσπάθειά της νὰ βρεῖ τὸ μισίδι τους. Τὸ προσπαθεῖ ὀλοένα μὲ συγκινητικὴ ἐπιμονή.

Ἡ Ἀσπασία σκύβει πάνω στὸ χαρτὶ κι ἀνακαλύπτει πὼς τὸ παιδὶ δὲν ἔχει μάτια! Γελά μὲ ὅλα της τὰ δόντια καὶ μὲ τὰ δυὸ λακκάκια της γι' αὐτό. Ἡ Λουλοῦ, πιὸ στοχαστικὴ, συμπεραίνει εὐγενικὰ πὼς δὲν πρόφταξε νὰ τὰ ζωγραφίσει ὁ Λεωνής. Ἡ ζωγραφιά θὰ εἶταν ἀτέλιωτη.

Κι ὁ Λεωνής, ποὺ εἶναι συνηθισμένος ἀπ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν κριτικὴ, μὲ τοὺς χωριανούς καὶ τὶς γυναῖκες ποὺ τότε τριγυρίζουνε σὰ ζωγραφίζει στὸ ὑπαιθρο, ἀκούει καὶ γελά καλόκαρδα. Καὶ προσπαθεῖ ὅσο μπορεῖ νὰ ξηγήσει. Ὁ δυνατὸς ἥλιος, κ' ἡ ἀντηλιὰ τῆς ἀμμουδιάς καὶ τῆς θάλασσας, αὐτὴ μελετᾷ κυρίως μὲ κείνη τὴ σπουδὴ του, τρῶνε ὅλες αὐτὲς τὶς λεπτομέρειες, ποὺ δὲν εἶχανε σημασία γιὰ τὸ θέμα του.

Ὁ νουνὸς λέει «βέβαια, βέβαια». Τὸ ἴδιο καὶ ἡ κυρία Εὐτυχία, ποὺ κάνει μιὰ κίνηση πὼς δὲ γίνεται, ἔτσι θὰ εἶναι, ὅπως τὸ λέει ὁ Λεωνής. Ἡ Λουλοῦ σηκώνει καρτερικὰ τὸ στῆθος της καὶ δὲν ἐκφράζει τίποτα. Μόνο ἡ Ἀσπασία ξαναγελά μ' ἓναν τρόπο ποὺ δείχνει πὼς «ἄς τὰφίσουν αὐτὰ καὶ δὲν τὴν καταφέρνουνε κείνη πὼς σὲ μιὰ ζωγραφιά τὰ μάτια εἶναι μιὰ λεπτομέρεια ποὺ δὲν ἔχει σημασία, καὶ πὼς ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἀντηλιὰ τὰ τρῶνε τὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ!»

Τέλος ὅλοι μαζὶ τραβᾶνε πρὸς τὸ σπίτι, κ' ἡ Ἀσπασία κόβοντας μέσα στὰ κλήματα τσιμπορωγάει ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ.

Ἄλλες χαρὲς μὲ τὴν Ἀδριανή. Τὰ κορίτσια τὴ βρῖσκουνε πολὺ ὠραία. Τῆς χαϊδέβουν τὰ ὀλόχρουσα μαλλιά καὶ ξεφωνίζουν γιὰ τὴν ἀτλαζωτὴν ἐπίδερμίδα της. Τὴ μαλῶνουνε πού τὴ μαβρίζει μὲ τὸ λιάσιμο.

— Ἀλλάξε ὁ κόσμος, συμπεραίνει ἡ κυρία Εὐτυχία. Στὰ χρόνια της δένανε μάρτη στὸ χέρι, καὶ μπαμπουλωνόντανε οἱ κοπέλλες σὰ χανούμισσες, νὰ μὴν τὶς ἀρπάξει τὸ πετσὶ ὁ ἥλιος. Καὶ τώρα... Ὅπως καὶ νᾶναι, ἀμαρτία ἀπ' τὸ Θεὸ εἶτανε νὰ τσουρουφλίζεται τέτιο γαλατένιο δέρμα, σὰν τῆς Ἀδριανῆς.

Ἡ Λουλοῦ φυλάγει ἓνα πικρὸ παράπονο γιὰ τὸ Λεωνή. Ἐπρεπε, λέει, μιὰ πού ἤθελε νὰ κάνει κεῖνος πρῶτος βίζιτα σ' ἓνα σπίτι τοῦ Μεγαλοχωριοῦ, τὸ σπίτι αὐτὸ νᾶναι τὸ δικό τους, τὸ σπίτι τοῦ νουνοῦ κι ὄχι τῆς δασκάλας τους.

— Αὐτό, βέβαια! κουνάει μαλωτικά τὸ κεφάλι της κ' ἡ νουνά.

Ὁ Λεωνῆς, κάπως στενοχωρημένος, πολεμᾷ νὰ ξηγήσει πῶς αὐτὸ δὲν εἶτανε βίζιτα, εἶτανε μιὰν ἱερὴ ὑποχρέωση πού εἶχε καθῆκον νὰ τὴν τελειώσει.

Καὶ ἡ κουβέντα γυρίζει πάνω στὴ Σαπφῶ.

Ἡ νουνά βρίσκει πῶς εἶναι μιὰ κοπέλλα δυστυχισμένη, πού ζεῖ ἀποτραβηγμένη, ἀπὸ τὴ χηριά της κ' ἐδῶ. Σκολιό, σπίτι καὶ μοναχικοὶ περίπατοι. Σωστὴ καλόγρηα. Καὶ τίμια ὅσο νὰ πεῖς. Ψέματα, Σπύρο;

Ὁ κ. Σπανὸς ἐπιβεβαιώνει μὲ τὸ φρύδι του, «πῶς!»

Ἡ Λουλοῦ, ὄλη ἀγαθότητα, ὁμολογεῖ πῶς ἡ κυρία Σαπφῶ εἶναι ἡ ὁμορφότερη κοπέλλα στὸ Μεγαλοχώρι καὶ σ' ὅλα τὰ χωριά ἓνα γύρο. Αὐτὸ δὲ φαίνεται ἀπ' τὴν πρώτη πού θὰ τὴ δεῖ κανένας. Καὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ ὁμορφάδα της, εἶναι κ' ἡ γλύκα της. Αὐτὸ πού λένε: «ἔχει τὸ γκέλ».

Ἡ Ἀσπασία γελά, γελά καὶ λέει πῶς ἡ κυρία Σαπφῶ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ φαντασμένη. Τὸ πῆρε στὴ μύτη της πῶς εἶναι ὁμορφη καὶ μᾶς παρασταίνει τὴν Κασσιανὴ γιὰ νὰ παντρεφτεῖ μιὰν ὦρα ἀρχύτερα. Τὴν ξαίρει δὲ ὅλος ὁ κόσμος αὐτὴ τὴν ψωροπερηφάνια της. Ἡ «κοντέσσα!» Ἀμ'

κεῖνο τὸ βάψιμό της, χήρα γυναίκα; Ἄϊντε ἄς μὴ μιλάμε!

Ὁ δήμαρχος μαλώνει μαλακὰ τὴν κόρη του. Λέει πὼς αὐτὰ εἶναι κακογλωσσιές καὶ πὼς κανένας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὀρίζει τί θὰ κάνει καὶ τί δὲ θὰ κάνει ὁ ἄλλος. Φτάνει νὰ μὴ σὲ βλάπτει καὶ νὰ μὴν εἶναι ἄτιμα πράματα. Ἔτσι δὲν εἶναι, παρακαλῶ;

— Ἔτσι λέω καὶ γώ, ἀπαντᾷ ὁ Λεωνῆς. Ὅσο γιὰ μένα δὲ βλέπω σ' αὐτὴ παρὰ τὴ γυναίκα ἐνὸς σκοτωμένου συνάδελφου, ποὺ τὴ λάτρευε. Θὰ τὸ λογάριαζα γιὰ μεγάλη μου χαρὰ νὰ μποροῦσα νὰ τῆς φανῶ σὲ ὀτιδήποτε χρήσιμος. Θὰ σᾶς παρακαλέσω μάλιστα καὶ σᾶς, νουνέ, σὰν δήμαρχος, νὰ τὴν προστατέψετε καὶ νὰ τὴ νιάζεστε σὰν πατέρας.

— Τὸ κάνω ὅσο μπορῶ, καὶ θὰ τὸ κάνω πάντα, λέει μὲ συμπάθεια ὁ κ. Σπανός. Εἶναι κιόλας τὸ καθῆκον μας. Οἱ χῆρες καὶ τὰ ὄρφανὰ τοῦ πολέμου εἶναι ὑπὸ τὴν προστασίαν ὀλοκλήρου τοῦ Ἔθνους, καὶ ὡς δήμαρχος ἐκπροσωπεύω ἓνα μικρὸ τμῆμα τοῦ Ἔθνους...

Ἡ κυρία Εὐτυχία, ποὺ θαμάζει ἀπερίγραπτα τὸν ἄντρα της γιὰ τὴν ἐπίσημη ιδιότητά του, κάνει πολλές φορές «ναί, ναί» μὲ τὸ παχουλό της διπλοσάγωνο, καὶ καμαρώνει γιὰ τὴν πετυχημένη φράση. Πῶς ξαίρει καὶ τὰ λέει... πῶς ξαίρει! Καὶ τὰ ματάκια της βουρκώνουν.

Ἡ Ἀσπασία ὡστόσο δὲν τὰ βάζει κάτω. Χαμογελᾷ καὶ δαγκάνει ἓνα σοκολατάκι.

— Μποροῦσε ὅμως νὰ κάνει λιγώτερους ρωμαντικούς περίπατους καὶ νὰ κατακαθίζει στὸ σπίτι της περισσότερες ὥρες, κοντὰ στὸ παιδί της, ἀντὶ νὰ τὰφίνει σὲ ξένα χέρια...

Ὁ Λεωνῆς ξαναθυμᾶται τὴν ἄγρια στριγγλιά, τὴ γυναίκα μὲ τὰ γέλαστο πρόσωπο, τὶς κουβέντες τοῦ Εὐνέλλη.

— Δὲ μπορεῖ, λέει, νὰ ξαίρει κανένας τὴν καρδιὰ τᾶλλουνοῦ.

— Σωστά! συμφωνεῖ κ' ἡ νουνά, ποὺ δὲ βαστᾷ νὰκούει γιὰ σακάτικα παιδάκια.

Ἡ Ἀσπασία νευριάζει ποὺ δὲν εἶναι κανένας νὰ πάρει τὸ μέρος της. Λέει μὲ καχία:

— 'Αλήθεια, λένε πώς ό τελώνης θά τή γυρέψει.

Αυτό πάλι! Όλοι τ'άκούγανε για πρώτη φορά. Χωρίς άλλο θά εΐτανε έφεύρεση τής 'Ασπασίας. 'Η Λουλοῦ τήν κύτταξε με άγαθή άπορία. Τή Λουλοῦ τήν ένδιάφερε πολύ ποιός παντρεύεται και ποιός άρραβωνιάζεται. Εΐτανε πια στήν ώρα της κι άρχισε να τήν άπασχολεί τó ζήτημα του γάμου, παρ' όλη τή χρυσή σιγουράντζα τής προίκας της.

— 'Αλήθεια; ρώτησε, γιατί ήξαιρε τί πειραχτήρι εΐτανε ή άλλη.

— Έτσι έμαθα, λέει ή 'Ασπασία. 'Ο κύριος Φίλιππας άρχισε, λένε, ναγαπά κι αυτός τους μοναχικούς περίπατους. Και μιá νύχτα, πάνω στή Λέσχη, φαίνεται πώς κάτι σημαδιακό ξεστόμισε για τήν κυρία Σαπφώ...

— Έ! ποτές μου δέν άκουσα τίποτα τέτιο! γέλασε ό κ. Σπανός. Έχτός πια άν του λόγου σου ξαίρεις καλύτερα από μάς τί λένε και τί δέ λένε πάνω στή Λέσχη...

— Μακάρι να γενότανε τίποτα τέτιο, λέει ειλικρινά και ή κυρία Εύτυχία, πού σά βαριά νοικοκερά, ποτές της δέν έρριξε τó μάτι της πάνω σέ γαμπρό παλιοελλαδίτη, τής βαλίτσας άνθρωπο. Μακάρι. 'Η κυρία Σαπφώ θάβρισκε ένα αποκούμπι ή καημένη.

— Άμ' δέ θά τόν καταδεχότανε ποτές ή κοντέσσα κ' ένια σας, κορόϊδεψε ή 'Ασπασία.

Ό Λεωνής άρχισε να πλήττει μ' αυτό τó κουραστικό και κακόγλωσσο κουσέλι και θά εΐχε όλη τή διάθεση να τó σκάσει άν μπορούσε. Ένωσε μιá ψυχόρμητη άνάγκη να υπερασπιστεί τή δασκάλα, όπως του σύμβαινε με κάθε τι πού πίστευε πως άδικέται.

— 'Ασπασία, λέει γλυκά στο κορίτσι. Εΐσαι τόσο όμορφη, τόσο εύτυχισμένη άνάμεσα στους δικούς σου... 'Ακόμα, τόσο καλή, τó ξαίρω. Όμως μάς καμώνεσαι τήν κακιά.

— Τήν κακιά; λέει ή 'Ασπασία και κοκκινίζει.

— Ναί. Εΐμαι βέβαιος πως και συ καταβάθος έχτιμάς μιá γυναίκα, πού δουλεύει για να ζήσει, πού είναι όλομώναχη στον κόσμο, κ' έχει άπάνω της τή δυστυχία ενός σακάτικου παιδιού.

Ἡ Ἀδριανὴ πήγαινε νὰ τὰ χάσει. Θυμότανε τὴν ἐπιγραμματικὴ κρίση τοῦ ἀδερφοῦ της γιὰ τὴ δασκάλα, ὕστερ' ἀπ' τὸ μπάνιο, καὶ τώρα...

— Ἐσεῖς τέλος πάντων τὴ γνωρίσατε, λέει ἡ Ἀσπασία. Τὴ γνωρίσατε ἀπὸ κοντά, δὲν εἶν' ἔτσι; Πῆτε μας λοιπὸν πῶς σᾶς φάνηκε. Εἶμαι πολὺ περίεργη.

Τόνε κύτταξε προκλητικὰ μὲ τὰ τσαχπίνικα μάτια της, καὶ τὰ ματόκλαδά της παίζανε λίγο κοροϊδευτικά.

— Πῶς μοῦ φάνηκε, λέει συλλογισμένα, σὰ νὰ ξαναβάζει ὁ ἴδιος τὸ ρώτημα στὸν ἑαυτό του. Καὶ κυττάζει ἓνα γύρω πὸ ὄλοι, κ' ἡ Ἀδριανὴ μαζί, περιμένουν νὰκούσουνε μὲ φανερὸ ἐνδιαφέρο. Πῶς νὰ μοῦ φανεῖ... Τὴν εἶδα τόσο λίγο... Καὶ ἤμουνα τόσο ταραγμένος μὲ τὴ δύσκολη ἀποστολὴ πὸ πήγαινα νὰ τελειώσω... Μήπως μπορῶ νὰ ξαίρω; Μοῦ φάνηκε μιὰ κοπέλλα πολὺ ὅπως πρέπει...

— Καὶ ὁμορφη; ρωτᾷ κάπως νευρικὰ ἡ Ἀσπασία. Δὲν εἶναι ὁμορφη; Ἡ πιὸ ὁμορφη ἀπ' ὄλες, λένε.

Γέλασε ἀνακουφισμένος πὸ βρῆκε μιὰ διέξοδο.

— Λοιπὸν σᾶς βεβαιώνω, λέει, πῶς ἀκόμα δὲν ἔχω γνώμη. Πρῶτα γιὰτὶ δὲν ἤῤρα καιρὸ καὶ διάθεση νὰ τὴν κυττάξω σὰ γυναίκα, καὶ δεῦτερο γιὰτὶ... ἔξω ἀπ' τὶς παροῦσες δὲν εἶδα ἀκόμα τὶς ἄλλες ὁμορφες τοῦ τόπου σας!

Γύρισε καὶ κύτταξε καὶ τὴ Λουλοῦ, γιὰ νὰ μοιράσει δίκια τὸ κομπλιμέντο του. Τότες μόλις εἶδε πῶς ἡ κοπέλλα τὸν ἔβλεπε σιωπηλῆ, μὲ τὰ γλυκά, ἀγαθὰ μάτια της, μάτια πιστοῦ σκυλιοῦ, πὸ γυρέβει ἀφέντη νὰ τοῦ ἀφοσιωθεί. Χαμογέλασε βιαστικὰ καὶ γύρισε τὸ πρόσωπό της ἀλλοῦ.

Σὰ σηκωθήκανε νὰ φύγουνε, τὰ δέρφια τοῦς συνοδέψανε ὡς τὴν ἄκρη τῆς ἀμμουδιᾶς. Κι ὁ Λεωνῆς, ὅσο ἔβλεπε τὴ σιλουέττα τῆς Λουλοῦς νὰ λιχνίζεται στὰ τακούνια της γιὰ νὰ βρεῖ τὴν ἰσορροπία πάνω στὸν ἄμμο πὸ βουλιάζει, συλλογιότανε κεῖνο τὸ πακέτο τοῦ στήθους της, πὸ θὰ τὸ σηκώνει, ἢ ἄμοιρη, σ' ὄλη της τὴ ζωὴ, ὅπου κι' ἂν πάει...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄.

Εΐτανε Κεριακή πρωΐ κι ὅλες οἱ ἐκκλησιῆς τοῦ Μεγαλοχωριοῦ χτυπούσανε πένθιμα, μ' ὅλες τους τῖς καμπάνες. Ἡ περιφερειακὴ Ἐνωσὴ τῶν Ἐφένδρων ἔκανε μεγάλο μνημόσυνο γιὰ τοὺς Μεγαλοχωρίτες νεκροὺς τοῦ πολέμου. Συλλειτουργοὺς στήν Κάτω Παναγιᾶ, μὲ τὸ Μητροπολίτη τῆς ἐπαρχίας κι ὅλο τὸ παπαδολοῖ τῆς περιφέρειας. Τὸ Μεγαλόχωρι μοναχό του εἶχε ὀγδονταδύο παιδιὰ σκοτωμένα. Γύρω στὸ κενοτάφιο, ποὺ στήθηκε στὴ μέση τῆς ἐκκλησιᾶς, ἀραδιαστήκανε κυκλικὰ ὀγδονταδύο πιάτα κόλλυβα. Στὴ μέση ἓνα μεγάλο συνὶ τῆς Προσφυγικῆς Ἐνωσῆς, γιὰ τὰ σφαγμένα γυναικόπαιδα καὶ γιὰ τοὺς αἰχμάλωτους ποὺ μαρτυρήσανε στὴ σκλαβιά. Πάνω στὸ κενοτάφιο μιὰ πολεμικὴ κάσκα στεφανωμένη μὲ δάφνη.

Ὁ Λεωνῆς εἶτανε μέλος τῆς Κεντρικῆς Ἐχτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ προσκαλέστηκε ἐπίσημα. Ἡ Ἐνωσὴ τοῦχε φυλάξει ἓνα τιμητικὸ στασίδι πλάϊ στὸ κενοτάφιο. Κοντὰ του στεκότανε τὸ προεδρεῖο τῆς τοπικῆς ὀργάνωσῆς, κι ὁ σημαιοφόρος μὲ τὸ μεταξωτὸ λάβαρο. Ἄσπρο μὲ μαῦρο περιθώριο.

Ἡ τελετὴ ἐπροκάλεσε ἀληθινὴ κοσμοπλημμύρα. Ἡ μεγάλη ἐκκλησιὰ εἶτανε, ρώδι-γεμάτη. Καὶ τὸ πλῆθος στριμωχνότανε, μυρμηγκιά, στὸ πρόκλητο καὶ στὸ περιβόλι τῆς Κάτω Παναγιᾶς, κι ἀκόμα ἔξω, στὸ δρόμο. Μέσα εἶτανε οἱ ἔφεδροι, ὅλες οἱ χαροκαμένες γυναῖκες, παιδιὰ μαβροντυμένα καὶ μαβρομαντυλοῦσες πρόσφυγες.

Ὁ Λεωνῆς εἶδε τὴν κυρία Σαπφῶ σ' ἓνα στασίδι τοῦ παγκαριοῦ, κοντὰ στὸ Δήμαρχο, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δασκάλους. Τὸν εἶδε κι αὐτὴ, καὶ αὐθόρμητα χαιρετήθηκαν μὲ μιὰν ἀδιόρατη κίνηση. Τὸ μνημόσυνο τέλιωσε μέσα σὲ βαθιὰ σιωπὴ, ποὺ μονάχα τὰναφυλλητὰ τῆ γιόμιζαν. Τὰ λυπητερὰ τροπάρια ἀπλωναν τὴν πικρὴ τους ποίηση μαζὶ μὲ τὰ βαριὰ σύνεφα τοῦ λιβανιοῦ πάνω ἀπ' τὰ σκυφτὰ κεφά-

λια του κόσμου. Εΐτανε μιὰ βαριά όμίχλη, πού χτυποῦσε στο κεφάλι μεθυστικά. Σάν τέλιωσε τὸ μνημόσυνο ἔγινε τὸ «προσκλητήριο τῶν νεκρῶν». Ὁ πρόεδρος ἔκφωνοῦσε ἕνα ἕνα τὰ ὀνόματα τῶν σκοτωμένων ἐφέδρων, κι ὁ γραμματέας ἀπαντοῦσε, ἔκφωνώντας τὴ στρατιωτικὴ θέση πού ἔπεσε ἢ χάθηκε ὁ καθένας τους.

Ἐκανε μεγάλη ζέστη, κ' ἡ ἀτμόσφαιρα μέσα στὴν ἐκκλησία γινότανε πνιγερὴ ἀπ' τὴν ἄχνη τῶν κεριῶν, ἀπ' τὶς ἀναπνοές κι ἀπ' τὸ λιβάνι. Κάπου κάπου, μόλις ἀκουγότανε κανένα ὄνομα, ἀπαντοῦσε μὲς ἀπ' τὴ μάζα τῶν γυναικῶν μιὰ τσιριζιὰ ἀσυγκράτητου θρήνου. Τότες ὅλοι γύριζαν κατὰ τὸ μέρος πού ἀκούστηκε ἡ φωνή, κ' ἕνας ἄπειρος ψίθυρος συμπόνιας γιόμιζε τὴν ἐκκλησία κι ἀντιχτυποῦσε στοὺς βουερούς θόλους. Σάν τῆς μπουνατσιασμένης θάλασσας, πού ξαφνικὰ ταραζέται, σαλέβει καὶ πάλι καταλαγιάζει. Βγάλανε σηκωτὰ στὰ χέρια δυὸ τρεῖς γυναικοῦλες λιγοθυμισμένες.

Σάν κόντεβε νὰ τελιώσει τὸ προσκλητήριο, ὁ δάσκαλος ὁ Ξυνέλλης, πού καθότανε κοντὰ στο δεξιὸ ψάλτη, κατέβηκε ἀπ' τὸ στασίδι του καὶ προχωροῦσε ὀλοένα πρὸς τὸ δεσποτικό. Τὴν ὥρα πού ὁ Δεσπότης ἔλεγε στο τέλος μερικὰ τυπικὰ καὶ ἀνούσια λόγια, ὁ Ξυνέλλης εΐτανε πιὰ κοντὰ στο Δρίβα. Τοῦσφιξε τὸ χέρι σημαντικὰ καὶ τοῦπε σιγά:

— Ξαίρετε... Μοῦ ἔχουν ἀναθέσει ἀπ' τὴν Ἐνωσὴ νὰ μιλήσω...

Ὁ Λεωνῆς τοῦκανε μὲ τὰ μάτια «μπράβο!» καὶ τότες ὁ δάσκαλος κόντεψε περισσότερο, τοῦγενεψε νὰ σκύψει καὶ τοῦπε:

— Βλέπετε αὐτὸ ἐκεῖ τὸ πιάτο μὲ τὴ χρυσὴ οὔγια, πού ἡ λαμπάδα του ἔχει μιὰ μπλὲ κορδέλλα; Εἶναι τὰ κόλλυβα τοῦ Βρανά.

Ὁ Δρίβας τὸ πρόσεξε, ζωηρὰ συγκινημένος.

Εἶταν ἕνα πιάτο κόλλυβα ἐξαιρετικὰ περιποιημένο, πασπαλισμένο μὲ ζάχαρη, σάν ἕνας κῶνος ἀπὸ χιόνι. Στὴ μέση ἔκαιγε μιὰν ἄσπρη λαμπάδα πού, ἀντὶς γιὰ πένθιμη κορδέλλα, εἶχε μιὰ μὲ τὰ ἐθνικὰ χρώματα. Πάνω στὴν ἀσπράδα τῆς ζάχαρης εΐτανε σκεδιασμένες μὲ μαύρη ψιλὴ

σταφίδα καὶ χρυσωμένες σκελίδες ἀμυγδάλου οἱ λέξεις: «Μιά φορά κανεὶς πεθαίνει».

Ἐνίωσε πάλι νὰ φουσκώνει μέσα του ἓνα κύμα ὀργῆς ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴ γυναίκα. Νᾶτανε ψυχικὴ παχυδερμία ἢ δασκάλικος σπαρτιατισμὸς τῆς κακῆς ὥρας; Τὰ χρυσωμένα μύδαλα σφάνταζαν σὰ χρυσὰ γαλόνια ἀξιωματικοῦ ἀνάμεσα στ' ἄλλα τὰ φτωχοκόλλυβα τῶν φαντάρων, ὁ στίχος εἶτανε μιὰ χοντρή κοροϊδία, κ' ἡ λαμπάδα ἔκανε φτηνὸ πατριωτισμὸ μὲ τὴν κορδέλλα της... Ξαναθυμήθηκε τὸ παράσημο, κρεμασμένο στὸ ντουβάρη, καὶ τὴν κορνιζωμένη ἐπίσημη εἰδῆση τοῦ θανάτου τοῦ Βρανά. Γύρισε χωρὶς νὰ τὸ θέλει πρὸς τὸ παγκάρι μὰ δὲ μπόρεσε νὰ τὴ δεῖ. Ὁ νουνός, γέρνοντας γιὰ νὰκούει καλύτερα τὸ Δεσπότη, τῆς ἔκρυβε ὄλο τὸ πρόσωπο. Εἶδε μόνο τὸ χέρι της, μακρουλό, μὲ τὰ λιγνά του δάχτυλα, νὰ φέγγει πάνω στὰ μαῦρα της. Ἐνίωσε μιὰ δυνατὴ περιέργεια. Νὰ μποροῦσε νᾶτανε κοντά της, καὶ νὰ παραφύλαγε σκυμμένος πάνω ἀπ' τὰ μάτια της, χωρὶς νὰ τὸ ξαίρει. Νᾶσκυβε νὰ δεῖ μέσα τους, σὰ μέσα σ' ἓνα πηγᾶδι, σὰν τί ἴσκιος νὰ πέρασε τὴ στιγμὴ ποὺ ἐκφωινήθηκε τὸνομα τ' ἀντρός της καὶ ἡ μάχη ποὺ χτυπήθηκε.

Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ὁ Ξυνέλλης ἄρχισε κιόλας νὰ ἀπαγγέλλει τὸ λόγο του, ἀνεβασμένος στὸ πρῶτο σκαλὶ τοῦ δεσποτικοῦ. Εἶτανε κάμποσα χερόγραφα κι ὅσο τὰ διάβαζε τὸ χέρι του ἔτρεμε. Κι ὁ ἴδιος εἶχε χλωμιάσει τρομαχτικά, καὶ μόνο κοκκίνιζαν πάνω στὸ σαγῶνι τὰ σπειράκια του. Δυὸ φορές σταμάτησε καὶ σκούπισε μὲ τὸ μαντύλι τοὺς χοντροὺς φακοὺς τῶν γυαλιῶ του, ποὺ θάμπωναν ἀπ' τὴν ἄχνη κι ἀπ' τὸν ἴδρω.

Ὁ Ξυνέλλης εὐχαριστοῦσε τοὺς ἐφέδρους γιὰ τὴν τιμὴ ποὺ τοῦ κάνανε νὰ τοῦ ἀναθέσουν νὰ χαιρετήσῃ ἀπὸ μέρους των τοὺς πεθαμένους συναδέλφους. Οἱ ψυχές τους ἐτούτῃ τὴ στιγμὴ φτερουγίζαν ὀλόασπρες πάνω ἀπ' τὶς τρεμουλιαστές φλογίτσες τῶν κολλύβων. Αὐτὲς τὶς φλόγες, τὶς μικρές, τὶς χρυσές, τὶς ἀναψε ἢ ἀσβεστη ἀγάπη τους γιὰ τοὺς πεθαμένους συντρόφους τῆς μάχης, τῆς νίκης καὶ τῆς δυστυχίας. Αὐτός, ὁ Ξυνέλλης, τὸ λογάριάζε γιὰ τὴν πιὸ

μεγάλη τιμή του, για τήν πιό ιερή του ιδιότητα τὸ πῶς
μπορεῖ νάχει κι αὐτὸς τὸν τίτλο τοῦ ἐφέδρου. (Ὁ Δρίβας
ἤξαιρε πῶς τὸν ἀπόχτησε στὰ ἔμπεδα, ὡς πὺ νὰ φύγει
«ἀπαλλαγέντας» ὡς στενοθώρακας). Αὐτὰ κι ἄλλα πολλά.
Καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν ζωντανῶν καὶ τῶν σκοτωμένων πολε-
μιστῶν ἐκφράζει μιὰ παράκληση καὶ διατυπώνει μιὰν εὐχή.
Ἡ παράκληση: Νὰ μὴν ἀφίσει ἡ πατρίδα μέσα στὴ γύμνια
καὶ στὴ φτώχεια τὰ ὄρφανὰ καὶ τὶς χῆρες τῶν σκοτωμένων,
καὶ τὰ σπίτια τῶν ὄσων γύρισαν μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα.
Ἡ εὐχή: Κάποτε, μὲ χρόνια μὲ καιροῦς, νὰ μπορέσουμε νὰ
δόσουμε στοὺς σκοτωμένους τὴν ἀπολύτρωση τῆς ἐκδίκησης...

Ὁ Δρίβας στὴν ἀρχὴ ἀκουγε ἀψήφιστα τὸ ρήτορα.
Διασκέδαζε μάλιστα μὲ τὴ συγκίνηση πὺ καταπῆ τὸ
δάσκαλο ἀμέσως μόλις ἄρχισε. Ὅμως σιγὰ ἄ, ὅσο τὸν
ἀκουγε ἐνιωθε τὴν ἀηδία καὶ τὸ θυμὸ νὰ τόνε συνεπαί-
νει. Καὶ μόλις ὁ Εὐνέλλης κατέβηκε, ἰδρωμένος καὶ κίτρ-
νος ἀπ' τὸ βῆμα του, ὁ Λεωνῆς ὄρμησε ἀσυγκράτητα καὶ
χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἀπὸ κανένα τὴν ἄδεια ἀνέβηκε στὸ σκαλι
τοῦ θρόνου. Ἐνα σούσουρο συμπαθητικῆς ἀπορίας σκόρ-
πισε ἓνα γύρω.

Νὰ τόνε συμπαθήσουνε, εἶπε, οἱ συνάδελφοι τοῦ Μεγα-
λοχωριοῦ, πὺ ἀνέβηκε νὰ μιλήσῃ χωρὶς τὴν ἄδειά τους.
Νὰ τόνε συχωρέσῃ κι ὁ Μητροπολίτης κ' ἡ Προσφυγικὴ
Ἐνωσι. Ὅμως νομίζει πῶς ὁ «συνάδελφος», πὺ μίλησε
πρίν, δὲ μπόρεσε ἴσως νὰ ἐκφράσῃ ὀλότελα κεῖνα πὺ
ἤθελε νὰ πεῖ σὲ τούτῃ τὴ συγκινητικὴ περίσταση. Πι-
στεύει ἀκόμα πῶς μέσα στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ τῆς ἀλήθειας
καὶ τῆς ἀγάπης ἔχουνε θέσῃ μόνο τὰ λόγια τῆς ἀλήθειας
καὶ τῆς ἀγάπης. Καὶ μπροστὰ στὶς ὀγδοντατρεῖς μικρὲς
φλόγες πὺ ἀντιπροσωπεύουν τὴν παρουσία ἀνάμεσό τους
τῶν ὀγδοντατριῶν σκοτωμένων, μόνο ἡ Ἀλήθεια κ' ἡ Ἀ-
γάπη ἔχει τὸ λόγο. Καὶ λοιπὸν εἶναι καιρὸς νὰ ψάξουμε
πίσω ἀπ' τὶς λέξεις ἃ θέλουμε νὰ βροῦμε τὴν ἀλήθεια
καὶ τὴν ἀγάπη. Τί εἶναι αὐτὴ ἡ «Πατρίδα» πὺ παρα-
καλεῖται νὰ μὴν ἀφίσει τὰ ὄρφανὰ τῶν νεκρῶν καὶ τὰ
σπίτια τῶν ζωντανῶν ἐφέδρων νὰ πεθαίνουνε τῆς πείνας;

Είναι όλοι οί άλλοι πού είχανε τήν τύχη νά μήν πάθουνε άπ' τόν πόλεμο. Είναι κυρίως εκείνοι πού κυβερνοῦν τόν τόπο. Τούς λέμε λοιπόν: Δέν είναι παρακάλεση αύτό πού διατύπωσε πριν ό «συνάδελφός σου». Είναι αξίωση. Είναι αίτημα δικαιοσύνης, πού πρέπει νά λυθεῖ μέ νόμους θετικούς κι όχι μέ ζητιάνικες παρακάλεσες και μέ ρωμαντικές φιλανθρωπίες. Δεύτερο. Είναι λάθος, λέει, μεγάλο λάθος, πώς οί σκοτωμένοι γυρέβουν για νάπολυτρωθοῦνε νέες άνθρωποσφαγές, νέα φονικά, νέες άτιμώσεις γυναικῶν, νέες θηριωδίες. Όχι... Οί νεκροί είναι πιά μέσα στην οὐσία τοῦ Θεοῦ. Είναι χωρίς πάθη και χωρίς φανατισμούς. Μαζί μέ τή σάρκα τους γδύθησαν όλες τις χτηνωδίες της. Οί νεκροί δέν πίνουν αίμα. Πολύ περισσότερο δέν πίνουν τό αίμα τῶν συναδέρφων τους. Κάθε νέος πόλεμος δέν είναι για νά φέρει καμμιά ξόφληση. Άνοίγει μονάχα νέες μερίδες για ξόφληση. Άν οί σκοτωμένοι μας μπορούσαν έτούτη τή στιγμή νά μιλήσουν, τά χλωμά τους χείλη θά σάλεуαν μονάχα πάνω στο μεγάλο λόγο τοῦ Χριστοῦ: «Άγαπάτε... Ειρήνη ὑμῖν...» Θα λέγανε: Εἴστε οί πολλοί. Κάντε τήν άγάπη νόμο και βάλτε τη νά σας κυβερνήσει. Μόλις τό θελήσετε θα γίνει.

Εἶταν ωραῖος ἔτσι πού μιλοῦσε. Χερονομοῦσε πλατιά και τά μαλλιά του σάλεβαν στο μέτωπό του μέ τις βίαιες κινήσεις του. Εἶχε γίνει άσπρος σαν τό κερί κ' ἡ φωνή του άπλωνε δυνατή και θερμή.

Σάν κατέβηκε κ' ἔφευγε σκουντώντας τόν κόσμο, εἶτανε κιόλας μετανιωμένος για τό κίνημά του, πώς δέ μπόρεσε νά τό κυριαρχήσει. Ένα πλήθος χέρια άπλωνόντανε άπό παντοῦ για νά σφίξουνε τά δικά του, και τά μάτια πού αντίκριζε εἶτανε βουρκωμένα.

Βγαίνοντας άπ' τήν εκκλησιά, εκεί κοντά στο παγκάρι, σχεδόν σκόνταψε πάνω στη δασκάλα. Αἰστάνθηκε νά τόν κυττάζει, και τοῦ φάνηκε πώς τά μάτια της εἶτανε πελώρια, γεμάτα ἴσκιους και άπορίες.

Συλλογίστηκε στο δρόμο: Θαχε γοῦστο νά νόμισε πώς μίλησα για νά τή διδάξω!

Ἡ Ἀδριανὴ γύρισε ἀργότερα σπίτι. Τοῦσφιξε τὰ χέρια συγκινημένη ἀκόμα.

— Ἐκανες μιὰν ὠραία πράξη, τοῦ εἶπε.

— Παραφέρθηκα, τῆς ἀπάντησε. Δὲ μπόρεσα νὰ βαστάξω τὴν κακοήθεια. Μὰ εἶναι ἀξιολύπητοι οἱ φαντάροι. Τοὺς ἀπατοῦν ὡς πὺ νὰ τοὺς σκοτώσουν, καὶ σὰν τοὺς σκοτώσουν κ' ὕστερα τοὺς συκοφαντοῦν. Εἶναι ἀτιμία...

Ἡ Ἀδριανὴ ρώτησε σιγά:

— Ἄν ὅμως ὅ,τι κάνουν κι ὅ,τι λένε εἶναι ἀπὸ καλὴ πίστη;

— Ὁχι, λέει ἐρεθισμένος. Στὸ βάθος εἶταν ὁ ἐγωϊσμός. Ἐνας χτηνώδης ἐγωϊσμός τῶν κουραμπιέδων, πὺ ἔφτανε ὡς τὸ σημεῖο νὰ κάνουνε τὴ φιάκα τους μὲ τοὺς σκοτωμένους. Πέρνουνε πόζες πάνω σὲ πτώματα, πὺ βρώμησαν οἱ πληγῆς τους... Δὲν ἔβλεπε τὴ χήρα τοῦ Βρανά;

Τῆς εἶπε γιὰ τὸ σταυρὸ τοῦ πολέμου, γιὰ τὸ στίχο πάνω στὰ κόλλυβα, γιὰ τὶς χρυσῆς μυγδαλόψυχες, γιὰ τὴ λαμπάδα μὲ τὰ ἐθνικὰ χρώματα...

Ἡ Ἀδριανὴ εἶταν ὄλο ἀπορία.

— Κι ὅμως πῆρες τὸ μέρος της, λέει, στὸ σπίτι τοῦ νουνοῦ τόσο ζωηρά!

Ἐκανε νὰ τῆς ἀπαντήσῃ πὺς αὐτὸ εἶταν ἄσχετο, πὺς ὑπερασπιζόταν ἐκεῖ τὴ γυναίκα τοῦ σκοτωμένου φίλου του. Ὅμως τὴν κύτταξε καὶ δὲν ἀπάντησε.

Τὸ βράδι, στὸ καφενεῖο τῆς ἀκρογιαλιᾶς, ὁ Δρίβας βρῆκε μιὰ μεγάλη παρέα. Μόλις τὸν εἶδανε τοῦ φάνηκε πὺς ἀλλάξανε κουβέντα. Σὰν πλησίασε, μέσα στὸν ἀέρα σὰ νὰ πετοῦσαν ἀκόμα κουβέντες πὺ τὸν ἀφοροῦσαν. Εἶτανε καὶ κυρίες ἐκεῖ. Ὁ Δήμαρχος μὲ τὶς κόρες του, κι ὁ ἐργοστασιάρχης ὁ κ. Δαφνῆς μὲ τὴ γυναίκα του. Ἀκόμα ὁ τελώνης κ' οἱ δασκάλοι τοῦ χωριοῦ ἐξὸν ἀπ' τὴ Σαπφώ. Εἶτανε κι ὁ νέος γιατρὸς τοῦ Μεγαλοχωριοῦ. Ἐνας κομφεούμενος τζιτζιφιόγγος μὲ γραμμένα χαρακτηριστικά, ὠραῖος σὰν τενορίνος ὀπερέττας. Μαῦρο ματόφρυδο καὶ μα-

γουλάκι κόκκινο. Μόλις είχε ἔρθει ἀπὸ τὸ Παρίσι, «ἄρτι ἀφιχθεῖς» στὶς ἐφημερίδες τῆς Χώρας, μὲ μιὰ πλουσιώτατη συλλογὴ γραβάττες, ποὺ ἄρχισαν κιόλας νὰ μιλάνε γι αὐτὲς στὸν τόπο. Ὁ τελώνης εἶτανε νὰ σκάσει μὲ τὸν καινούργιο ἀντιπρόσωπο τῆς κομψότητος. Ἐδῶ μύριζε Παρίσι, δὲν εἶτανε πιά «ἀθηναϊκὸν σίκ» καὶ κουροφέξαλα. Τοῦκοψε κιόλας τὸν ἀέρα μονομιάς, μόλις ὁ κύριος Φίλιππος κάποτες πῆγε νὰ νοίξει τὸ στόμα νὰ ὑπερασπιστεῖ τὸ γοῦστο τῆς Ἀθήνας. Εἶπε μὲ τὸ ἥσυχο ὕφος του, ποὺ εἶταν ὅλο αὐτάρεσκη βεβαιότητα:

— Ἡ Ἀθήνα; Μιὰ γαλλικὴ ἐπαρχία, βέβαια. Καὶ μάλιστα ἀρκετὰ ὀπισθοδρομική...

Ὁ Δρίβας χαιρέτησε «τὴν ὀμήγυριν» ὀπλισμένος μὲ τὴν κοροϊδιστικὴ διάθεσή του.

Ὁ Δήμαρχος τότε σύσταινε στοὺς καινούργιους. Ὁ Εὐνέλλης μόλις τὸν εἶδε σηκώθηκε καὶ τοῦβαλε μιὰ καρέκλα νὰ καθίσει κοντά του. Πολὺ περιποιητικὸς.

— Μὲ φέρατε κάπως σὲ δύσκολη θέση τὸ πρωῖ, λέει, καὶ χαμογελᾷ, ἴσον: «νὰ μὲ συμπαθᾶτε ποὺ σᾶς ἔκανα νὰ μὲ φέρετε σὲ δύσκολη θέση». Ὅμως τᾶπατε ἔξοχα, φίλε μου! Τᾶπατε ἔξοχα. Θρίαμβος! Κάματε, ξαίρετε, σπουδαία ἐντύπωση. Χαλάλι σας! Δὲ σᾶς φυλάω κάκια...

— Ἀλήθεια... ἀλήθεια, λέει μὲ ἐνθουσιασμὸ ἢ Ἀσπασία. Εἶτανε ἀναπάντεχο καὶ ὠραῖο!

— Καί... ὀλίγον τι τολμηρό, δὲν εἶν' ἔτσι; χαμογελάει προστατευτικὰ κι ὁ γιατρὸς καὶ σηκώνει τὰ γραφτά του φρύδια μὲ σημαντικὴ ἐπιφύλαξη.

Ὁ Λεωνῆς τοὺς κυττάει ἕνα γύρω χαμογελαστὰ καὶ σταματᾷ τὴ ματιὰ του στὸν Εὐνέλλη.

— Νὰ μὲ συχωρέσετε, λέει, ἂν εἶπα πράματα ἀλλιώτικα ἀπὸ κεῖνα ποὺ πιστεύετε. Δὲν ἀμφιβάλλω κιόλας πὼς καὶ ἄλλοι (μιὰ ματιὰ στὸ γιατρὸ) δὲ συμφωνοῦνε μαζί μου. Σᾶς βεβαιώνω πὼς λυπήθηκα ποὺ δὲ μπόρεσα νὰ συγκρατηθῶ ἀπὸ τὸ νὰ μιλήσω. Μὰ τῶνισα σὰ μιὰν ἀνάγκη καὶ σὰν ἕνα καθῆκον...

— Ἐγὼ εἶμαι ὀλότελα μὲ τίς ιδέες σας, κάνει ἢ Ἀσπα-

σία, καὶ τοῦ χαμογελαῖ μὲ ὄλα τῆς τὰ δόντια, ποὺ ἀστράφτουν κάτω ἀπ' τὸν ἠλεκτρικὸ γλόμπο τῆς ταράτσας. Ὁ γιατρὸς σημειώνει αὐτὸ τὸ χαμόγελο. Χτυπᾷ μὲ κομψὴ κίνηση ἓνα τσιγάρο στὸ νύχι καὶ ἐπεξηγεῖ. Ἡ κουβέντα του εἶναι φιλάρεσκα ἀργοπορεμένη. Ὑπογραμμίζει καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα.

— Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ἡ πατρίδα ἔχει ὑποχρεώσεις ἀντίκρου στοὺς πολεμιστὲς καὶ γενικὰ ἀντίκρου στὰ κάθε λογῆς θύματα τοῦ πολέμου. Ἀλλά, νομίζω, πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὰ πράματα. Ἄλλο τὰ καθήκοντα τῆς ὀλότητος πρὸς τοὺς ἐφέδρους καὶ τοὺς πρόσφυγες, καὶ ἄλλο «ἀξιώσεις» τῶν ἐφέδρων καὶ τῶν προσφύγων. Αὐτὸ εἶναι πιὰ κοινωνικὴ ἀπειθαρχία. Τραβάει πρὸς τὴν ἀναρχία...

— Μυρίζει μπολσεβικισμό, ἀποσώνει ὁ κ. Δαφνῆς καὶ ἡ σουβλερὴ μύτη τῆς κυρίας Δαφνῆ διαγράφει ἓνα κανονικὸ τόξο ἀπ' τὰπάνω πρὸς τὰ κάτω, ποὺ θὰ πεῖ «βέβαια».

— Δὲν ἤθελα νὰ εἰπῶ τὴ λέξη, χαμογελαῖ ὁ γιατρὸς.

Ἡ Λουλοῦ δὲ μιλάει. Μόνο περνᾷ τὰ τρυφερὰ μάτια τῆς ἀπ' τὸ γιατρὸ στὸ Λεωνῆ κι ἀπ' τὸ Λεωνῆ στὸ γιατρὸ ὅπως τὰ παιδάκια ποὺ κυττᾶνε νὰ διαλέξουνε ἀνάμεσα σὲ δυὸ κλεισμένες γροθίτσες κείνη ποὺ κρατᾷ μυστικὰ τὸ πετραδάκι τῆς «μάννας».

Ἀπὸ
τοῦτο
ὡς σὲ
τοῦτο
πιὸ κα-
λύτε-
ρῶναι
τοῦτο!

Ὁ Λεωνῆς ἔχει ὅλη τὴ διάθεση νὰ ξεθυμάνει. Τοὺς πέρνει στὸ ψιλὸ μὲ ἀψεγάδιαστη εὐγένεια καὶ σοβαρότητα. Ἡ Ἀσπασία φαίνεται νὰ γλεντᾷ πολὺ μ' αὐτὸ τὸ παιχνίδι.

— Δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε, λέει ὁ Δρίβας, τὶς ἀξιώσεις τῶν θυμάτων τοῦ πολέμου, ἀφοῦ εἶναι δίκιες. Μόνο οἱ ἔνοχοι φοβοῦνται τὸ δίκιο. Οἱ ἔνοχοι τοῦ πολέμου, ποὺ εἶναι λογῆς λογῆς. Στὸ στράτευμα, στὴν πολιτικὴ καὶ στὰ

μετόπισθεν. Ἀνάμεσά μας ὅμως, εὐτυχῶς, δὲν ὑπάρχουν τέτιοι, ἐπομένως καμμιά ἐπιφύλαξη δὲν ἔχει τὸν τόπο της.

— Βέβαια! λέει ὁ κ. Δαφνῆς κάπως κοκκινισμένος. Ἐδῶ ὅλοι κάμανε τὸ καθῆκον τους. Ἰστοῦσε ὁ πόλεμος καὶ κατόπι. Οἱ κατάλογοι τῶν περνεμένων δημοσιεύτηκαν στὶς φημερίδες. Τὸ πράμα εἶναι ἡλίου φαινότερον. Κι ὁ Δῆμος ἔκαμε τὸ καθῆκόν του ἐπίσης. Νομίζω; Συσσίτιο γιὰ τοὺς πρόσφυγες, ὑποδοχὴ μὲ βοθητήματα γιὰ τοὺς ἀπολυμένους ἐφέδρους, μνημόσυνα... Ἀκόμα τὸ δημοτικὸ συμβούλιο ψήφισε 40 χιλιάδες γιὰ τὸ μνημεῖο τῶν πεσόντων... Θὰ λαξευθεῖ στὴν Ἀθήνα.

— Βλέπετε λοιπόν; Κάνει ὁ Λεωνῆς. Αὐτὰ ποὺ ἔλεγα...

Ἄνθρωπος μπῆκε στὴ μέση.

— Ἐγώ, κ. Δρίβα, λέει, ἔχω κυρίως νὰ σᾶς συγχαρῶ γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ μέρος τῆς ὁμιλίας σας. Τάπατε ὀλίγη ἀπροετίμαστος, φαντίζομαι, καὶ ὅμως τάπατε ἔξοχα.

— Ὅχι δά, κάνει ὁ Λεωνῆς, μὲ κολακεύετε μὲ τὶς ὑπερβολές σας. Τὰ μελετοῦσα χρόνια ὀλάκαιρα. Ἀπ' τὸ 17 ὠς τὸ 22.

— Καλά... Ἀστειεύεσθε ὅσο θέλετε, χαμογελᾷ ὁ δάσκαλος. Μ' αὐτὸ δὲ θὰ πάψω νὰ λέω καὶ νὰ ξαναλέω πῶς ὁ λόγος σας εἶταν ἓνα θαυμάσιο λυρικὸ ποίημα... Σὰν ἄνθρωπος ποὺ κάπως ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὴ λογοτεχνία δὲ μπορῶ νὰ τάρνηθῶ πῶς μ' ἐνθουσίασε. Εἶτανε ἓνα ἀληθινὸ πολεμικὸ λογοτέχνημα...

Ἄνθρωπος τόνε χάιδεψε στὴ ράχη.

— Εἶστε ὑπερβολικὰ καλός, λέει, ἐχτὸς ἂν δὲν ἔχετε μεγάλες ἀξιώσεις ἀπ' τὴ λογοτεχνία.

Ἄνθρωπος ἐπεμβαίνει μὲ ἡσυχὸν πεῖσμα.

— Μὲ τὴν εὐκαιρία, λέει, σᾶς συστήνω τὴν ἐφημερίδα «Ἑλληνισμός». Ἐκεῖ μπορεῖτε νὰ βρῆτε ἓνα ἀληθινὸ πολεμικὸ λογοτέχνημα. Εἶναι μία ἐπιφυλλίδα ποὺ τὴ γράφει κάποιος ἀπόστρατος ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Εἶναι ἀλήθεια ἓνα θαυμάσιο ἀνάγνωσμα. Σὲ μιὰν ἐποχὴ ἡττοπᾶθειας ποὺ περναῖμε εἶναι ἓνα λουτρὸ παλιγγενεσίας. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ἄφησε οὔτε τὸν πατριωτισμὸ του στὴν Ἀνατολή, οὔτε τὴν ἀνδρεία του.

— Ἀλήθεια, βεβαιώνει ὁ Δρίβας. Ἀπὸ τὸ ἀνάγνωσμά του φαίνεται ἓνας ἥρωας. Εἶτανε παρὼν σ' ὅλες τὶς μάχες καὶ πολεμοῦσε σὰν τιτάνας. Τὸ ἴδιο κι ὅλοι οἱ ὀπλίτες. Σὰν ἔπεφτε ὀβίδα μέσα στὴν πυροβολαρχία του, στεκόντανε προσοχὴ καὶ χαιρετούσανε κανονικά. Κατόπι... νικηθήκαμε. Τόνε πιάσανε καὶ αἰχμάλωτο καὶ τοῦ κάνανε ὅλους τοὺς ἐξευτελισμοὺς οἱ Τοῦρκοι. Θυσίασε τὸ φιλότιμό του καὶ δὲν αὐτοχτόνησε. Χάριν τῆς ἱστορίας. Γιὰ νὰ γράψει τὴν ἐπιφυλλίδα του. Ἀλλιῶτικα ἐμεῖς θὰ χάναμε τὸ λουτρόν παλληγενεσίας, καὶ τὸ Δημόσιο κάμποσα χιλιάρικα...

— Τὸ Δημόσιο;

— Ναί. Δὲ τὰ ξαίρετε; Ὁ ἄνθρωπος πλερώνει κάποια ἐπανόρθωση στὸ δημόσιο ταμεῖο ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἀνωμαλία πού τοῦ ἔλαχε στὴν παραλαβὴ τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου... Νά, αὐτό, πού λέτε, φίλτατε κ. Ξυνέλλη, εἶναι μιὰ καλὴ παρτίδα πολεμικῆς πρόζας...

— Ἐξοχος εἶστε! κάνει ὁ δάσκαλος, ἐνθουσιασμένος τάχα. Ἐχετε ἓνα κέφι ἀπόψε!

— Θαρρῶ πὼς ἀκούγω τὸν πατέρα του, λέει καλόκαρδα ὁ Δήμαρχος. Ἄναβε καὶ κεῖνος ἔτσι σὰν ἔβλεπε τὸ ἄδικο.

Ὁ γιατρὸς ἔφαξε τὸν κόμπο τῆς γραβάττας, βεβαιώθηκε πὼς εἶτανε ἐν τάξει καὶ εἶπε τοῦ Λεωνῆ μὲ ὕφος πού, φῶς φανερό, τὸ λογάριαζε γιὰ ἐπιστημονικό.

— Ξαίρετε τί συμβαίνει μὲ τὴν περίπτωσή σας, κ. Δρίβα; Εἶναι κάτι πολὺ φυσικό. Ἐχετε τὴν ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων πού γυρίζουν ἀπὸ μιὰ τρομαχτικὴ καταστροφή.

Ψευτογέλασε καλοκάγαθα.

— Νά, λέει, μιὰ ἀκόμα παρατήρηση πολὺ σωστή. Καὶ εἶναι βέβαια ἐπίσης φυσικὸ τὸ ὅτι θὰ προτιμοῦσα νὰ βρίσκουμαι «καὶ γὼ» στὴν περίπτωση καὶ στὴν ψυχολογία τῶν ἀνθρώπων πού δὲ γυρίζουν ἀπὸ μιὰ τρομαχτικὴ καταστροφή.

Πάνω στὴν ὥρα κόντεψαν τὴν παρέα δυὸ κοριτσάκια. Εἶτανε δυὸ ξυπόλυτα προσφυγάκια, πού στεκόντανε στὸ ἰσκιωμένο μέρος τῆς ἐξέδρας, γιὰ νὰ μὴν τὰ δεῖ καὶ τὰ διώξει ὁ καφετζής. Μὲ γνεψίματα ἔδινε τῶνα στὸ ἄλλο κουράγιο νὰ πλεβρίσουνε τὴν παρέα. Στὸ τέλος τὸ μικρό-

τερο πήρε τὴν ἀπόφαση, ἤρθε κοντὰ κ' ἔδειξε μὲ τὰ μάτια καὶ μὲ τὸ σαγώνι τοὺς περισσεμένους μεζέδες καὶ τᾶλλα τᾶπομεινάρια.

— Νὰ τὰ πάρω;

Ἡ κυρία Δαφνὴ ἔκανε ὀλοπρόθυμα «πῶς! πῶς!» Σηκώθηκε μάλιστα ἀπ' τὴν καρέκλα τῆς καὶ τοῦδωσε ἕνα σωρὸ ἀποφάγια. Πῆρε θάρρος τότε καὶ τὸ μεγαλύτερο καὶ κόντεψε. Ἄρχισαν νὰ τρῶνε βιαστικὰ καὶ λιμάρικα, καὶ τὸ μικρὸ ἔχωσε τὸ μουτράκι του μέσα σὲ μιὰ καρπουζόφλουδα. Ἦν ἔξυνε μὲ τὰ δόντια του καὶ τρέχανε τὰ ζουμιὰ ἀπ' τὰ σαγώνια του.

Ὁ κ. Φίλιππας ἔδειξε μὲ μιὰ γριμάτσα τὸν ἀποτροπιασμό του γιὰ τὸ δεῖγμα αὐτὸ τῆς κακῆς ἀνατροφῆς. Ὁ ἐργοστασιάρχης ἔβγαλε καὶ τοὺς ἔδωσε ἀπὸ μιὰ δραχμὴ, καὶ τοὺς εἶπε νὰ πᾶνε σπίτι γιὰτὶ τὰ καλὰ παιδιὰ δὲ γυρίζουν ἔξω τέτιαν ὥρα. Ἡ Λουλοῦ δὲν ἤυρε στὸ τσαντάκι τῆς ψιλὰ καὶ τοὺς ἔδωσε ἕνα τᾶλληρο. Ὁ γιατρὸς ἔβαλε τὸ χέρι στὴ μέσα τσέπη τοῦ σακκακιοῦ του, μὰ πρόφταξε κ' εἶδε τὴ χαμογελαστὴ ματιὰ τοῦ Λεωνῆ πὺ κυνηγοῦσε αὐτὸ τὸ χέρι του. Σταμάτησε δυσαρεστημένος καὶ τὰ δάχτυλά του ἀνέβηκαν μὲ τρόπο στὸ πέτο καὶ στερέωσαν τὸ λουλούδι τῆς μπουτονιέρας. Ἡ Ἀσπασία παρακολουθοῦσε αὐτὴ τὴ ματιὰ τοῦ Δρίβα.

Σὰ φύγανε τὰ ζητιανάρια, στάθηκε μιὰ μικρὴ στενόχωρη σιωπὴ. Κ' ἐκεῖ πετάγεται ὁ τελώνης καὶ λέει:

— Εἶδατε ὅμως τί χαριτωμένα μουτράκια, ἔ; Ὅλο ἐξυπνάδα καὶ ἔκφραση. Στράφτει τὸ μάτι! Ἡ ἑλληνικὴ ράτσα...

— Θὰ γίνουν ὠραῖες κοπέλλες σὲ λίγα χρόνια! τοῦ φωνάζει ὁ Λεωνῆς.

Ὁ κ. Φίλιππας σουρώνει τὰ χεῖλη μὲ προκαταβολικὸ θαυμασμό, σὰν ἄνθρωπος πὺ ξαίρει ἀπ' αὐτὸ τὸ εἶδος.

— Ὠραῖες!... Ἐκεῖνο τὸ μεγάλο ὑπόσχεται πολλά!

— Κρῖμα πὺ ἐν τῷ μεταξύ... θᾶχουμε γεράσει.

— Εἶστε κακὸς ἀπόψε, λέει ὁ Εὐνέλλης καὶ τοῦ χτυπᾷ χαϊδευτικὰ τὸ γόνατο.

Ἡ παρέα ἄρχισε νὰ διαλεῖ.

Τὸ σύνθημα τῶδωσε ὁ Δήμαρχος μὲ τὶς κόρες του. Σηκώθηκαν ἀμέσως ὅλοι.

Ἡ Ἀσπασία, καληνυχτίζοντας, εἶπε στὸ Λεωνή πὼς μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς βραδιὲς τὸν περιμένουνε χωρὶς ἄλλο σπίτι τους μὲ τὴν Ἀδριανή.

Στὴν ἀδιανή ἐξέδρα ἀπόμεινε μονάχος ὁ Λεωνῆς μὲ τὸν Ξυνέλλη.

Τραβήξανε τὶς καρέκλες ὡς τὸ καγκέλλωμα, στὴν ἄκρη κι ἀνάψανε τσιγάρα. Τὸ φεγγάρι εἶτανε νέο κι ὁ οὐρανὸς πεντοβολοῦσε ἀπ' τὴν ἀστροφεγγιά. Ὁ Λεωνῆς παρακάλεσε τὸν καφετζὴ νὰ σβύσει τὸ ἠλεκτρικό. Μονομιὰς θάρρεις κ' ἡ θάλασσα ἤρθε πιὸ κοντά τους. Τοὺς τύλιξε φιλικὰ ἡ μαβιὰ νύχτα, κι ὁ οὐρανὸς ὁ κεντημένος. Τὸ κυματάκι ἔκλυε μπουκιὲς κάτ' ἀπ' τὸ σανίδωμα καὶ μέσα στὸ σκοτεινὸ νερὸ ἀνεβοκατεβαίνανε χορευτικὰ τᾶστρα. Μιὰ χανόντανε καὶ μιὰ ἀνάβανε.

— Τί ὁμορφα ποὺ εἶναι! ἀνεστέναξε ὁ Δρίβας.

Ὁ δάσκαλος ἔρριξε τὸ τσιγάρο του στὴ θάλασσα καὶ τσιτσιρίξε τὸ σβύσιμό του.

— Στὴν ἀρχή, λέει, δὲν τὸ κατάλαβα πὼς κοροϊδέβετε. Μιλοῦσατε τόσο σοβαρῶς.

Δὲν τάφινετε, κάνει κεῖνος βαρετά.

— Ὅχι, ἐπιμένει ὁ δάσκαλος. Συχωρέστε μου νὰ σᾶς τὸ πῶ. Σᾶς θαυμάζω τόσο. Ἐχτιμῶ πολὺ τὸ πνεῦμα...

— Καὶ τὴ λογοτεχνία, συμπληρώνει ὁ Δρίβας, σκυμένος πάνω ἀπ' τὸ νερό.

— Ἐπιμένετε νὰ μὲ πειράζετε, μὰ δὲν ἔχει νὰ κάνει. Εὐχαριστήθηκα πολὺ ἀπόψε. Τοὺς βάλατε ὅλους στὴ θέση τους μιὰ μορφιά. Κεῖνος ὁ γιατρὸς πρὸ πάντων, εἶτανε ἀξιολύπητος, ξαίρετε. Τὸν ταπεινώσατε μπροστὰ στὶς δημορχοποῦλες. Δὲ θὰ σᾶς τὸ σχωρέσει ποτέ. Νὰ τὸ θυμάστε. Ἡ δὲ Ἀσπασία, ἄλλως τε, σᾶς ἔδειχνε φανερὴ τὴν προτίμησή της...

— Μήπως εἶστε ἐρωτευμένος μαζί της; Ρώτησε τυχαῖα ὁ Δρίβας.

— Ἐγώ; Τὸ κρῦο γελάκι τοῦ δασκάλου ἀκούστηκε

ἄσκημα πάνω στὸ πάνε κ' ἔλα τοῦ νεροῦ. Ἐγώ; Ὅχι δά. Ποῦ σᾶς ἤρθε αὐτὴ ἡ ἰδέα...

— Ἐλεγα... Μοῦ φάνηκε πὼς τὴ βλέπατε ἀλλιῶτικα. Δὲν εἶναι παράξενο δηλαδή. Εἶν' ἓνα κορίτσι καλοκαμωμένο καὶ πικάντικο. Μπορεῖ νὰ ἀρέσει στὸν κάθε ἄντρα...

— Ναί, δὲ σᾶς λέω, κόμπιασε ὁ Ξυνέλλης. Κεῖνα τὰ λακκάκια, κεῖνο τὸ στῆθος...

— Λοιπὸν;

— Νὰ σᾶς πῶ, φίλε μου. Ἄν ἐπρόκειτο βέβαια νὰ παντρευτῶ μιὰ γυναίκα νόστιμη καὶ καλοπροικισμένη, θὰ πετοῦσα τὸ σκοῦφο μου χωρὶς ἄλλο γιὰ τὴ δεσποινίδα Ἀσπασία. Ἄν ὑποθέσουμε δηλαδή πὼς θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ κάτι τέτιο μ' ἓνα φουκαρὰ δάσκαλο. Ὅμως...

— Ὅμως;

— Νά. Δὲν εἶναι ἡ γυναίκα ποὺ θὰ μὲ κυρίευε. Δὲν εἶναι, νὰ ποῦμε, ἡ κυρία Σαπφώ.

Ὁ Δρίβας σήκωσε τὸ κεφάλι του. Εἶδε τοὺς χοντροὺς φακοὺς τοῦ δασκάλου ποὺ γυαλίζανε ἀπ' τὴν νεροφεγγιά.

— Σᾶς ἀρέσει πολὺ ἡ κυρία Σαπφώ; ἔκανε μὲ ἀδιαφορία.

— Ἀρέσει σ' ὅλους! λέει σιγανά, μὲ ζεστὴ φωνὴ ὁ Ξυνέλλης. Αὐτὴ, μάλιστα. Εἶναι γυναίκα. Εἶναι «ἡ γυναίκα». Ξεχωρίζει ἀπ' ὅλες, δὲν εἶν' ἔτσι;

— Ζήτημα γούστου...

— Ὅχι. Μὴν τὸ λέτε ἔτσι. Δὲν τὸ πιστεύετε οὔτε σεῖς. Ἡ κυρία Σαπφὼ εἶναι ἡ γυναίκα ποὺ ὄνειρεύονται ὅλοι οἱ ἄντρες μέσα στὸ Μεγαλοχώρι. Ὅλοι, τᾶκούτε; Παντρεμένοι καὶ λέφτεροι. Νιοὶ καὶ γεροντομπασμένοι...

— Τὸ πιστεύω. Ἀφοῦ ὅλοι τὴν κακολογοῦν...

— Δὲν ἔχετε ἄδικο. Γιατὶ δὲ λογαριάζει κανένα.

— Εἶναι σὰ νὰ λέμε ἓνα εἶδος Πηνελόπη χωρὶς ἀργαλιό, ποὺ ὁ Ὀδυσσεὺς της δὲ θᾶρθει ποτέ, κ' ὅλοι οἱ Μεγαλοχωρίτες παριστάνετε τοὺς «μνηστήρας»;

— Ὅχι. Εἶναι ἀπλῶς ἓνα φαρὶ ἀντάρτικο καὶ περήφανο. Δὲν τὴν ξαίρετε σεῖς. Εἶναι «ἡ Κοντέσσα». Δὲ φαντάζεστε. Πρέπει νὰ βρεθεῖ κεῖνος ποὺ θὰ τὴ χαλιναρώσει, ποὺ θὰ τὴν ὑποτάξει... Θὰ εἶταν κάτι ἔξοχο.

Ἐγινε σιωπή. Μιά σιωπή γεμάτη ἀπ' τὴ δασκάλα.

— Ἐσεῖς, δὲ δοκιμάσατε; Ρωτᾷ ξαφνικὰ ὁ Λεωνῆς.

Ὁ δάσκαλος ξεροκατάπιε. Μιλᾷ ταπεινά.

— Ἐγώ, λέει, δὲν ἔχω τὰ χαρίσματα ποὺ χρειάζονται. Δὲν εἶμαι οὔτε ὁμορφος οὔτε θαρρετός. Εἶμαι ἓνας διανοητικὸς ἄνθρωπος χωρὶς ἱκανότητες γιὰ τέτιες ἐπιτυχίες...

— Τὴν ἀγαπᾶτε ὅμως...

— Αὐτό..., ὄχι ἀκριβῶς δηλαδή, ἐχτὸς ἃ λογαριάζετε πὼς ὅλοι ἐδῶ τὴν ἀγαπᾶνε. Τὴ θαυμάζω ὅμως. Θὰ ἔκανα τὸ πᾶν γι' αὐτὴ, ἂν τὸ ἤθελε. Δὲ βρίσκετε πὼς τὸ ἀξίζει;

— Ἐξαρτᾶται... Τὸ ξαίρει πὼς τὴν ἀγαπᾶτε;

— Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξαίρει. Εἶναι μιὰ σφίγγα... Διστάζει λίγο, καὶ κατόπι ἀποσώνει: Κάποτε τῆς ἔγραψα τέσσερα τραγούδια...

— Ἄ;

— Ἐχετε δίκιο νὰ μὲ κοροϊδέβετε...

— Κάθε ἄλλο. Θὰ φχαριστιόμουνά μάλιστα νὰ μοῦ τὰ διαβάζατε καμμιά μέρα.

— Θᾶναι τιμὴ γιὰ μένα καὶ γι' αὐτά, λέει ζωηρὰ ὁ δάσκαλος. Ἐξάλλου τάχῃ δημοσιέψει σ' ἓνα Ἀθηναῖικο περιοδικό, ποὺ ξαίρω πὼς τὸ παίρνει.

— Δὲν τὰ πρόσεξε λοιπόν;

— Ἀμφιβάλλω... Ἄν καὶ εἶχανε μέσα σημαδιακὰ πράματα... Μᾶλλον εἶμαι βέβαιος πὼς δὲν τὰ πρόσεξε. Γιατὶ ἓνα βράδι, τὸ χειμῶνα, ποὺ κάναμε τὸ παιχνίδι τοῦ ταχυδρομείου σὲ μιὰν οἰκογενειακὴ συναναστροφή στοῦ Δημάρχου, ἐγὼ ἀπάντησα μὲ ἓνα τετράστιχο. Κι αὐτὴ ρώτησε μὲ ἀπορία: «Ὡστε σκαρώνετε καὶ ρίμες, κ. Ξυνέλλη;». Ἔτσι εἶπε...

Ὁ Λεωνῆς ἀνακλαδίστηκε, τεντώνοντας τὰ μπράτσα του.

— Δὲ φεύγουμε καὶ μεῖς πιά; λέει καὶ σηκώνεται. Θὰ τὰκούσω λοιπόν μιὰ μέρα τὰ ποιήματά σας. Σύμφωνοι;

Δίνει τὸ χέρι καὶ καληνυχτίζει τὸ δάσκαλο, γιὰ νὰ προλάβει τὴ συνοδιά του. Κι ὁ Ξυνέλλης τὸν καληνυχτίζει συγκινημένος κατάβαθα.

Ὁ Λεωνῆς τραβάει ἀργὰ σπῖτι του. Ἀκούει τὰ βή-

ματά του πάνω στὸν καθάριον ἄμμο. Σ' ὅλη τὴν ἀκρογιαλιά σέρνεται τὸ γλυκὸ καὶ λυπητερὸ τραγούδι τῆς θάλασσας. Τὸ νυχτερινὸ τραγούδι τῆς θάλασσας. Στάνοιχτὰ κουνιότανε μιὰ βάρκα μὲ τὸ πυροφάνι. Ἡ φλόγα, μιὰ κρυβόταν ἀπ' τὴν κουπαστὴ πού σκαμπανέβαζε, καὶ μιὰ φεγγοβολοῦσε κόκκινη κόκκινη. Ἡ ἀντιλαμπὴ τῆς ἔπαιζε τότες μιὰ βυσσινιά κορδέλλα μέσα στὸ νερό, καὶ τὸ καραντι τοῦ ψαρὰ ξεχώριζε μέσα σὲ τριανταφυλλιά πάχνη ἀπὸ φῶς.

Σταματᾷ καὶ χαίρεται τὸ θέαμα κατόπι πάλι προχωρεῖ. Συλλογέται ὅλους αὐτοὺς τοὺς τύπους. Τοὺς φυλλομετρᾷ σὰν βιβλία ἐνδιαφέροντα ἢ κουτά. Βλέπει μέσα στὴ νύχτα τὰ χοντρά γιαλιά τοῦ δασκάλου, πού κακολογεῖ μιὰ γυναίκα γιατί τὴ θέλει πολὺ. Ξαναλέει: «Καθένας βρίσκει τὴν ἐρωτικὴ του ἀπολύτρωση μὲ τὸ δικό του τρόπο». Θυμᾷται τὴ θερμὴ, τὴ σιγανὴ κουβέντα του γιὰ τὴν πεθυμιά τοῦ χωριοῦ, πού εἶναι ὅλο σιωπὴ καὶ σκληρότητα, καὶ τυλίγει ἀσφυχτικά, μὲ χίλιους τρόπους, τὴ Σαπφώ.

Ὅλοι οἱ ἄντρες μέσα στὸ Μεγαλοχώρι, χιλιάδες ἄντρες, παντρεμένοι καὶ λέφτεροι, τὴ λαχταροῦν. Εἶναι μικρὴ, εἶναι ὁμορφῆ, εἶναι χήρα. Εἶναι μονάχη. Εἶναι Πηνελόπη δίχως Ὀδυσσεά. Καὶ λοιπὸν καθένας ἀπλώνει τὴν ἀποθυμιά του καταπάνω τῆς. Τὴ θέλουν ὅλοι, τὴν ἔχουνε τριγυρίζει μὲ τὶς φλογερὲς ἀνάσες τους, κοπάδι ὀλάκερο, σκυλλοῖ μὲ πεινασμένα μάτια καὶ μὲ κρεμασμένες γλῶσσες. Τοὺς ταραζεῖ τὰ ὄνειρα. Σκόλωψ τῇ σαρκί. Κι ὅλοι καμώνονται τὸν ἀνήξαιρο. Καθένας μαντέβει τὸν ἄλλο, ὅμως κανένας τους δὲν κοττᾷ νὰ κυττάξει κατὰματα τὸν καημὸ του, νὰ τὸν πεῖ μὲ τὸνομά του. Μόνο ὁ Ξυνέλλης. Οἱ ἄλλοι μασκαρέβουνε τὴν ἀποθυμιά τους προσεχτικά. Τὴν παραλλάζουνε σὲ κουτσομπολιό, σὲ κοινωνικὴ κριτικὴ, ὡς καὶ σὲ πατριωτισμό, γιὰ νὰ τὴν περπατήξουνε στὸ δρόμο. Κι αὐτὴ, ἡ Κοντέσσα, περνᾷ μέσ' ἀπ' τὸ κοπάδι τῶν τραγιῶν, ἀνέγγιχτη. Μοσκοβολᾷ γιασεμί, λυγáει σὰν ἓνα ἀνθισμένο κλωνάρι μηλιάς. Πῶς τ'όπε ἡ ἀρχαία ἢ συμπατριώτισσά τῆς; Ὅρπακι βραδίνῃ μάλιστα σὲ εἰκάσδω! Ἐτσι θὰ τῆς ἔλεγε, ἂν τὴν ἀντάμωνε στὸ γιαλό.

Κι αὐτὴ εἶναι ἡ γυναίκα τοῦ Βρανά! Τὸ ἤθελε πολὺ νὰ τῆς ἔρθει, κεῖνος ὁ φουκαράς, μιὰ μέρα. Νὰ τῆς ἔρθει ξαφνικὰ μέσα στὶς λουστρινένιες μπότες του. Ἔτσι σὰν ἀξιωματικὸς τῆς ὀπερέττας. Τὶς κουβάλησε μαζὶ του τέλος πάντω τὶς περίφημες μπότες. Τῆ μιὰ ἀδιανή. Τὸ πόδι του τὸ πῆρε μαζὶ του κεῖνος μὲ τὰ κοιλιακά. Εἶχε μεγάλον καημὸ ὁ Βρανὰς νὰ πάει συνοδιὰ ὡς τὸ νεκροταφεῖο τὸ πόδι του! Πῆρε ὅμως μαζὶ του ἓνα δυὸ χέρια περίσσια γιὰ ἀντισήκωμα.

Τῆ νύχτα ἀκόμα στὸ κρεβάτι του ἔκανε χάζι νὰ συλλογιέται αὐτό: Τὴν Κοιλιάδα τοῦ Ἰωσαφάτ. Σὰ θὰ βαρέσει ἡ σάλπιγγα τῆς Δευτέρας Παρουσίας τὸ φοβερὸ ἐγερτήριο, καὶ μέσ' ἀπ' ὅλους τοὺς τάφους θὰ γιουργιάρουνε, λεφούσι, οἱ νεκροὶ γιὰ τὸ μεγάλο «παρών». Χαλασμὸς Κυρίου. Καὶ τότες οἱ νεκροὶ τοῦ Β' Σ. Ν. Διακομιδῆς θάνασηκωθοῦνε μέσα στὸ νεκροταφεῖο τοῦ Ἐσκὶ καὶ θάναι σαστισμένοι. Ὁ Βρανὰς θάχει τὴν ἀδιανὴ μπότα του καὶ δὲ θὰ ξαίρει πιά τί νὰ βάλει μέσα. Θὰ βλέπει τὸ τρίτο χέρι του καὶ θὰ λέει, ὅπως τότες στὸ παραμιλητό του: «Νὰ λοιπὸν ποὺ εἶχα δίκιο. Τὰ χέρια εἶναι τρία!» Κι ὁ ἄλλος μὲ τὰ κοιλιακά, ποὺ θαῦρει μαζὶ μὲ τὰ δικά του καὶ τὸ ποδάρι τοῦ Βρανά, θὰ πολεμᾷ νὰ θυμηθεῖ — ὕστερ' ἀπὸ τόσες χιλιάδες χρόνια θανάτου — «Μωρέ, γιὰ στάσου. Πόσα πόδια εἶχα τὸ λοιπόν;»

Ἀποκοιμήθηκε στὸ τέλος, νανουρισμένος ἀπ' τὸ μακρυνὸ σαματὰ τῆς θάλασσας. Σὰν τέτιο σαλαγητὸ θὰ κάνανε μὲ τὶς ἀλαφρὲς πατησιές τους οἱ σκιές, στρατὸς ἀτέλιωτος. Μιλλιούνια ἀσκέρι, ποὺ θὰ ἐρχότανε ἀπὸ πολὺ, πολὺ μακριά. Ἀπὸ τὴν Κοιλιάδα τοῦ Ἰωσαφάτ. Καὶ δὲν εἶτανε πιά τὰ κύματα, μόνον εἶτανε τὸ κούφιο ποδοβολητὸ τῶν πεθαμένων, ποὺ σουσοῦριζε πάνω στὴ μαλακιὰν ἀμμουδιὰ τῆς πορτάρας. Ἐνα θρόϊσμα ἄπειρο, ἀλαφρὶ. Σὰ νὰ περπατούσανε ἀμέτρητα ξυπόλυτα πόδια πάνω σὲ ξερὰ πλατανόφυλλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄.

Κεῖνες τὶς μέρες τέλιωνε καὶ τὸ σχολικὸ ἔτος. Κλείσανε τὰ σκολιὰ κι ὁ Δήμαρχος, σὰν ποὺ τὸ συνήθιζε κάθε χρόνο, ἔκανε τραπέζι μιὰ νύχτα σ' ὄλο τὸ διδαχτικὸ προσωπικό. Εἶτανε καλεσμένοι κι ὁ Δρίβας μὲ τὴν ἀδερφή του, ὁ γιατρὸς καὶ κάποιος Σισμάνογλου μὲ τὸ συνέταιρό του τὸν κ. Σκαλιώτη καὶ τὴν κ. Σκαλιώτη. Αὐτὸς ὁ Σισμάνογλου εἶταν ἕνας ἐπιχειρηματίας σμυρνιός, καὶ μαζὶ μὲ τὸ Σκαλιώτη εἶχαν ἀγοράσει τὰ ὑλικά ἐνὸς αὐστριακοῦ βαποριοῦ, ποῦπεσε ἔξω σὲ μιὰ κακοτρόχαλη ἀκρογιαλιὰ κάπου ἐκεῖ κοντά. Ἦρθανε ἀπὸ τὴ Χώρα καὶ ἐγκατασταθήκανε ὄλοι μαζὶ στὸ μικρὸ ξενοδοχεῖο τοῦ λιμανιοῦ. Θὰ μένανε στὸ Μεγαλοχώρι ὡς ποὺ νὰ τελιώσει τὸ ξεμοντάρισμα καὶ τὸ κομμάτιασμα τοῦ ναβαγισμένου βαποριοῦ. Εἶτανε νᾶρθει κ' ἕνας βουτηχτῆς ἐπιταυτοῦ. Ἦρθανε συστημένοι στὸ Δήμαρχο, καὶ μάλιστα τοῦ πρότειναν νὰ ἔμπει μέσα στὴν ἐταιρεία. Ὁ σμυρνιὸς τοῦ παράστανε μὲ πολὺ γοητευτικὰ νούμερα τὰ κέρδητα. Μὰ ὁ κ. Σπανὸς ἀρνήθηκε. Ἄνθρωπος τῶν σίγουρων ἵταλαβεριῶν. Μὲ τὴν εὐκαιρία τοὺς προσκάλεσε κεῖνο τὸ βράδι σπῖτι του. Εἶτανε στὸ τραπέζι κ' ἕνας ἐξᾶδερφος τοῦ Δημάρχου, ποὺ τότε ξαίρανε ὄλοι μὲ τὸ μικρὸ του τῶνομα. Ὁ Κυργιαννάκης. Ἐνα ζαρωμένο γεροντοπαλλήκαρο, πετσὶ καὶ κόκκαλο, ποὺ ἔκανε ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ κομφεύεται μέσα στὰποφόρια τοῦ κ. Σπανοῦ. Κατὰ βάθος εἶταν ἕνας ἀχαίρευτος τεμπέλης, κι ὁ Δήμαρχος τὸν εἶχε στὶς δουλιές του καὶ γιὰ τὸ ψούνιο τοῦ σπιτιοῦ σὰν ἕνα εἶδος ψευτοφροντιστή. Αὐτὸ γιὰ νὰ τοῦ δικαιολογεῖ τὸ χαρτζηλίκι καὶ γιὰ νὰ τὸν ταΐζει χωρὶς νὰ φαίνεται πὼς τοῦ κάνει ψυχικό. Εἶχε μιὰ φωνούλα ἀδύνατη, σὰ γυναικίσια, καὶ ὅτιδῆποτε νὰ τοῦλεγε, ἀνοιγε τὰ ξέθωρα ματάκια του ἐκστατικός, κ' ἔλεγε κλαψιάρικα: «Πολὺ περίεργον!» Μακάρι καὶ νὰ τοῦλεγε γιὰ τὸ πιὸ φυσικὸ πράμα. Ὁ Κυργιαννάκης εἶτανε παρθένος. Αὐτὸ τῶξере ὄλος ὁ κόσμος.

Τοῦ ἄρεζε μολαταῦτα νὰ κάνει γλυκὰ μάτια σ' ὄλα τὰ κοριτσόπουλα, πὸν τὸν κάνανε γοῦστο. Τᾶξαιρε καὶ τὰ γραμματάκια του καὶ διάβαζε μὲ μανία κάθε λογιῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς ἐπιφυλλίδες. Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ τὰ κατάφερε νὰ πιστέψει πὼς εἶναι σπουδαῖο μυαλό, σοφὸς παραγνωρισμένος. Σκαρφιζότανε λογιῆς λογιῆς θεωρίες καὶ τὶς ξηγοῦσε μὲ πάθος, μὸλις τσάκωνε κανέναν ἀκροατὴ καλοπροαίρετο. Ζεβζέκης.

Τὸ τραπέζι τῶχανε στρωμένο σ' ἓνα μεγάλο δροσερὸ χαγιάτι. Τσίπουρο μὲ λογιῆς λογιῆς ὀρεχτικά, ψάρια, πουλερικά καὶ φροῦτα τῆς ἐποχῆς. Ἡ Ἀδριανὴ δὲν εἶχε καμμιάν ὀρεξὴ νὰ βρεθεῖ μέσα σὲ τούτη τὴ φασαρία, μὰ οἱ δημαρχοπούλες ἐπίμεναν. Εἶτανε μιὰ συντροφιά παρδαλὴ κι ἀσυνάρτητη, σὰν γύρω σὲ τραπέζι βαποριοῦ. Ἡ κυρία Εὐτυχία, ὀλοστρόγγυλη καὶ φρέσκη φρέσκη, κάτω ἀπ' τὸ πλούσιο ἠλεκτρικό, εἶτανε τριανταφυλλιὰ σὰ μιὰ ντομάτα ὠριμὴ μὰ καλοδιατηρημένη. Ἐλεγεσ πὼς νὰ χάραζες ἔτσι δὰ μὲ τὸ νύχι σου τὸ τσιτωμένο δέρμα της, θὰ ἔσταζε μελτές ἀντὶς γιὰ αἷμα. Τοὺς περιποιότανε ὄλους μὲ κείνη τὴν κουραστικὴ της ἐπιμονή, καὶ γύρεβε εὐκαιρίες γιὰ τρυφερὰ δάκρια. Ἡ εὐκαιρία δὲν ἄργησε νὰ παρουσιαστεῖ. Ὁ κ. Δήμαρχος, στάστεϊα στά σὸβαρα, ξεφούρνισε μιὰ πρόποση γιὰ τοὺς δασκάλους. Τοὺς εὐχαριστοῦσε ἀπὸ μέρος τοῦ τόπου γιὰ τοὺς κόπους τῆς χρονιάς, γιὰ τὴν πρόοδο τῶν παιδιῶν. Εὐκὴθῆκε καλὴ ἀντάμωση στὸ διευθυντὴ καὶ σ' ἓναν ἄλλον ἀκόμα ἀπ' τοὺς δασκάλους, πὸν εἶτανε ἀπ' ἄλλοῦ καὶ θὰ φεύγανε σὰν αὔριο νὰ κάνουνε τὶς πᾶψες στά χωριά τους. Ὁ διευθυντὴς ἀπάντησε ἀληθινὰ συγκινημένος, καὶ ἡ κυρία Εὐτυχία, ροβίθι τὸ δάκρι.

Ὁ Εὐνέλλης ἔτρωγε τὶς ἄλυσές του — τί δὲ θᾶδινε νὰ βγάλει λόγο. Στριφογύριζε πάνω στὴν καρέκλα του σὰ νὰ τοῦ μπήγανε καρφίτσες. Ὅμως εἶδε τὰ γκρίζα μάτια τοῦ Λεωνὴ νὰ τὸν καμακίζουν ἀπ' ἀντίκρου μὲ τὴ σουβλερὴ τους εἰρωνία, χαμογέλασε ἀφοπλισμένος καὶ κατάκατσε.

Ὁ Λεωνὴς διασκέδαζε μὲ τὸ δικό του τρόπο. Παρακολουθοῦσε τὸν καθένα, ἔφαχνε νὰ βρεῖ τὶς χαρακτηριστικῆς

γραμμές στο σουλούπι του και στην ψυχολογική του φυσιολογία. Έκανε γούστο να συνταιριάζει τις ανακαλύψεις του ψυχολόγου, με τις παρατηρήσεις του ζωγράφου. Κείνο το τρίο, λόγου χάρη, του αυστριακού βαποριού, είχε πολύ χάζι.

Ο Σισμάνογλου είταν ένας χάσικος τύπος Σμυρνιού. Πολυλογάς, έρωτιάρης, επιπόλαιος, ανοιχτόκαρδος, γλεντζές και επιχειρηματίας. Γελοῦσε θριαμβευτικά, μ' ὄλο του τὸ στόμα, μ' ὄλα του τὰ δόντια, μ' ὄλο του τὸ πρόσωπο. Σὰν πὸν γελοῦν ὄλοι οἱ ἀνθρώποι σὰν εἶναι καλοζωῖσμένοι, ξένιαστοι, καὶ καλοβαλμένοι μέσα σ' ἓνα κοστούμι ροῦχα πὸν τοὺς ἔρχεται περίφημα. Ὁ Ξυνέλλης π.χ. εἶτανε τὸ ἀντίθετο. Ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια, δημόσιος ὑπάλληλος. Μακρής, ἀδύνατος, κακοταῖσμένος, γεμάτος τεθλασμένες, ὄλο ἀγκῶνες καὶ γόνατα. Δὲν εἶχε τίποτα ἀνετο ἀπάνω του. Κάθε λίγο ἔσιαχνε τὰ μεγάλα γιαλιά του Ἡ παραμικρὴ τους μετακίνηση ξετόπιζε τὴν ὀπτική ἀχτίνα ἀπ' τὸ κέντρο τῶν φακῶν καὶ τὸν ἔκανε νὰ βλέπει μὲ τὴν περιφέρειαν τῶν γιαλιῶν. Αὐτὸ τὸν ἐνοχλοῦσε φοβερά. Ἐκανε γριμάτσες, ψήλωνε τὰ φρύδια ὡς τὰ μαλλιά του καὶ στράβωνε δεξιὰ τὸ στόμα του. Ἐπειτα τὸ κοστούμι του δηγότανε ὄλη τὴ λυπητερὴ καὶ ἐκνευριστικὴ ἱστορία τῆς μοναδικῆς φορεσιᾶς, πὸν ἀρχίζει νὰ γερνᾷ πάνω στὸν ἀνθρώπο ἀνεπανόρθωτα. Κι αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος νὰ εἶναι νέος. Πρὸ πάντων ὁ γιακὰς καὶ τὰ μανίκια ὁμολογοῦσανε μεγαλόφωνα τὸ τί τραβήξανε ἀπ' τὴ μπενζίνα. Τὰ μανίκια ἐξ ἄλλου εἶτανε πολὺ κοντά, ἔτσι, πὸν τὰ μανικέτια βγαίνουν ἔξω τέσσερα δάχτυλα. Εἶτανε καθαρὰ, φυσικά, αὐτὰ τὰ μανικέτια. Ὅμως ὁ Λεωνῆς πρόσεξε πὸς εἶταν ἀπὸ κείνα τὰ διπλά, πὸν σὰ λερῶσουνε μπορεῖ κανένας νὰ τὰ γυρίσει τὰ μέσα ὄξω. Κι αὐτὰ εἶτανε γυρισμένα ἀπὸ μέσα.

Ὁ κ. Σκαλιώτης, αὐτὸς φῶς φανερὸ πὸς κινιότανε ὑποταγμένος γύρω στὸ συνέταιρό του. Οἰκονομικὰ καὶ κατόπι, βέβαια, καὶ ἠθικά. Αὐτὸ φαινότανε καθαρὰ. Πρῶτα, δὲν εἶχε κείνη τὴν ἀνεση, πὸν ἔδινε ἢ ἀρχοντιά στὸ ντύσιμο καὶ στὸ κάθε τι τοῦ Σισμάνογλου. Ἀδύνατο λοιπὸν νὰ ἔχουνε τὶς ἴδιες μερίδες στὴν ἔταιρία. Ἐπειτα συμφω-

νοῦσε ἀπόλυτα μὲ τὶς κουβέντες τοῦ Σμυρνιοῦ. Καταλάβαινες πὼς φύλαγε μέσα του προκαταβολικὲς κυρώσεις γιὰ κάθε λογῆς ἰδέα του. Γελοῦσε ἐπιδειχτικὰ μὲ τὸ παραμικρὸ του ἀστεῖο. Τύπος δορυφόρου. Κοντούλης, κοντολαίμης, μὲ κοιλίτσα στρογγυλούτσικη. Ὑποπτεοῦσυνα πὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος θὰ γινότανε μονομιὰς σκληρὸς καὶ θρασῆς γιὰ τοὺς ὑποταχτικούς του, μόλις τυχὸν θ' ἀναποδογύριζε τὸ κλάσμα τῆς ζωῆς, κι ἀπὸ παρονομαστῆς ποὺ εἶτανε θὰ καβαλλίκεβε καμμιά φορὰ ἀριθμητῆς.

Ἡ γυναίκα του, αὐτὴ μπορούσε νὰ λογαριαστεῖ γιὰ κομψὴ γυναικούλα. Μικροκαμωμένη καὶ καλοδέματη, μὲ μπαρμπουνίσια σερπετάδα καὶ φιλήδονα μυγδαλάτα μάτια. Εἶχε ἓνα ζευγάρι γάμπες προκλητικὲς καὶ ἐξαιρετικὰ ἐκφραστικὲς, ποὺ ποτὲς δὲν ἔλεγαν νὰ συχάσουν. Μασσοῦσε γερά, φλυαροῦσε πολὺ μὲ τὰ μάτια της καὶ μὲ τὰ πόδια της καὶ μιλοῦσε σπάνια, ἀκριβῶς σὰ δὲν εἶταν ἀπαραίτητο.

Ὁ Λεωνῆς προσπαθοῦσε νὰ βρεῖ γιὰτὶ μόλις τοῦ τῆ σύστησαν τοῦμεινε ἡ ἐντύπωση πὼς κάποτε αὐτὴ ἡ γυναίκα θὰφίσει τὸν ἄντρα της. Ὑστερα θυμήθηκε πὼς τῆ λέγανε Νόρα.

Ὁ γιατρὸς εἶτανε πάντα ὁ τύπος τοῦ «ἄρτι ἀφιχθέντος», ποὺ εἶδαν τὰ μάτια του κὰν καὶ κὰν καὶ ὅμως ἀνέχεται μὲ συμπαθητικὴ συγκατάβαση τὸ ἐπαρχιακὸ περιβάλλο. Ἐξακρίβωνε συχνὰ τῆ θέση τῆς γραβάττας, μὲ μιὰν ἔγνια ποὺ μπορούσες νὰ φανταστεῖς πὼς πρόκειται γιὰ τὸν ἄξονα τῆς ὑδρόγειας σφαίρας. Νὰ ξεκλίνει μιὰ στάλα; Θὰ βουλιάξουνε χῶρες καὶ χωριά. Τὸ κοστοῦμι, παριζιάνικο τῆς ὥρας, καὶ στὴν μπουτουνιέρα μιὰ μεγάλη μαργαρίτα — μ' ἀγαπᾶ δὲ μ' ἀγαπᾶ. Κι αὐτὴ πεντακάθαρη, μὲ κάτασπρη τραχηλιά, φρεσκοσιδερωμένη μὲ πολλὴ κόλλα. Τὸ ὠραῖο λουλοῦδι εἶτανε τόσο ἐπιδειχτικὰ ἐγκαθιδρυμένο στὴν κουμπότρυπα, ποὺ ὁ Λεωνῆς συλλογίστηκε πὼς ἂν αὐτὴ ἡ μαργαρίτα εἶχε λίγη φαντασία, θὰπρεπε τὸ δίχως ἄλλο νὰ πιστεύει πὼς ὁ γιατρὸς εἶτανε ἓνα ἀπίθανο ἀνθοδοχεῖο, ποὺ ὁ Θεὸς τὸ ἔπλασε ἐπιταυτοῦ, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦσε ἐλόγου της.

Ὁ γιατρός ἔκανε τὰ γλυκὰ μάτια συγχρόνως στὴν Ἀσπασία καὶ στὴ Λουλοῦ. Ἡ Λουλοῦ ὄνειροπολοῦσε κι ὅταν δὲν ὄνειροπολοῦσε τὰ μάτια τῆς περνοῦσαν ἐχτιμητικὰ ἀπ' τὸ Δρίβα στὸ γιατρό κι ἀπ' τὸ γιατρό στὸ Σισμάνογλου. Τὸ ὕφος τοῦ ζωέμπορα ποὺ διαλέγει τὰ ζωντανά του στὴν ἐμποροπανήγυρη. Ἡ Ἀσπασία γλυκοκύνταζε τὸ Λεωνὴ κ' ἔκανε ἀνακοινώσεις πρὸς ὄλους γιὰ τὰ λακκάκια τῆς καὶ γιὰ τὰ δόντια τῆς. Ὁ Εὐνέλλης εἰσπραχνε μὲ εὐγνωμοσύνη κάθε θηλυκιὰ ματιὰ ἀπ' ὅπου κι ἂν τοῦ ἐρχότανε. Μὰ σὰ μιλοῦσε στὴ δασκάλα εἶτανε πάντα ζωηρὰ ταραγμένος. Ὁ Κυργιαννάκης εὔρισκε «πολὺ περίεργον» τὸ κάθε τι, ἀκόμα καὶ πὼς πέτυχε ἔτσι ἡ μαγιονέζα τῆς Κ^ας Εὐτυχίας. Σούρωνε τὸ μουτράκι του, κ' ἓνα πλῆθος ζαρωματίτσες μικρὲς μικρὲς, σμίγανε πάνω στὴ φάτσα του μὲ τοὺς πιὸ ἀναπάντεχους συνδυασμούς, γιὰ νὰ γράψουνε διάφορα συναισθήματα. Καβαλλίκεβαν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, ἡ ζευγαρώνανε δυὸ δυὸ σὲ γωνιὲς καὶ τότε μιὰ τρίτη ἐπέμβαινε κ' ἔχωνε τὴν οὐρίτσα τῆς στὸ διχάλι τους.

Ἡ κυρία Σκαλιώτη τσάκωσε ἓνα δυὸ φορές τὸ Σισμάνογλου νὰ ἀφαιρεῖται παθητικὰ μὲ τὰ μάτια του πάνω στὴν Ἀδριανή. Προσπάθησε νὰ τοῦ τὸ πληροφορέσει μὲ μιὰ ἐπίμονη ματιὰ τῆς. Ὅταν ὅμως ὁ σμυρνιὸς δὲ στάθηκε βολετὸ νὰ πάρει εἶδηση ἀπ' αὐτὲς τὶς ὀπτικὲς κραυγές, ἡ Νόρα κατέβασε νευριασμένη τὰ μάτια τῆς στὸ πιάτο τῆς. Ἐκεῖ οἱ θλιμμένες τῆς ματιὲς ἀντάμωσαν ἓνα προκλητικώτατο πόδι κοκκινιστῆς γαλοπούλας. Πῆρε τὸ λοιπὸν ἀπελπισμένη τὸ μαχαίρι καὶ βάλθηκε νὰ τὸ ξεκοκκαλίζει μὲ ἐγκαρτέρηση.

Κεῖνη ποὺ δὲν ἔπαψε οὔτε μιὰ στιγμή νὰ προσέχει ὁ Δρίβας, ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα ποὺ μελετοῦσε τοὺς ἄλλους, εἶτανε ἡ Σαπφώ.

Ἡ δασκάλα φοροῦσε ἓνα ἀπλὸ φορεματάκι ἀπὸ θαμπὸ μεταξωτό, μὲ ἄσπρη τραχηλιά. Εἶταν ἓνα ντύσιμο σεμνὸ μαζὶ καὶ κοκκέτικο, ποὺ χυνότανε σὰ νερὸ πάνω στὸ κορμί τῆς καὶ ἀνάδειχνε τὴ θαυμαστὴ του φόρμα σὲ βαθμὸ ἀπίστευτο. Ὁρες ὠρες τοῦ ἔκανε τὴν ἐντύπωση μεστοῦ καὶ

ρωμαλέου φειδιοῦ, πού λυγáει καὶ σαλεύεται μόνο γιὰ νὰ χαρεῖ τὴν ἡδονὴ τῆς λυγεράδας του, γιὰ νὰ παίξει μὲ τὴ χάρη του τὰ ἴδια. Τὰ μαλλιά της, ἄφθονα καὶ κυματιστά, εἶτανε γιομάτα ζεστοὺς ἴσκιους, καὶ ἀναλαμπές μετáλλου. Ἐσκυβε τὸ κεφάλι της νάκούσει καλύτερα τὸ Δήμαρχο, καὶ τότες πίσω ἀπ' τάφτί της, πάνω ἀπ' τὰ λαιμά, κρέμαζαν δυὸ μικρὲς γιαιστερὲς μπουκλίτσες σὰ μεταξωτὰ δαχτυλιδάκια, πού ὑπογράμμιζαν τὴν ἀφθονὴ ὑγεία καὶ τὴ δροσεράδα τοῦ δέρματος. Αὐτὰ τὰ δαχτυλιδάκια τὰ πρόσεξε κι ὁ γιατρός. Καὶ μιὰ στιγμὴ, ἡ κοπέλλα, σὰ νὰ ὑλοποιήθησαν οἱ ἀντρίκιες ματιές καὶ τὴ γαργάλεψαν, ἔβαλε ἀσυναίσθητα τὸ χέρι στὸ ριζάφτι καὶ πέρασε ἀλαφρὰ τὶς ρῶγες τῶν δαχτύλων της κάτω ἀπ' τὸ λουβί.

Ἡ Ἀδριανὴ ἔφερε τὸ κάθισμά της κοντὰ στὴ δασκάλα καὶ ἔπιασε φιλὴ κουβέντα μαζί της. Τὰ λέγανε σιγανά, σχεδὸν ἀποτραβηγμένες ἀπ' τὴν παρέα. Θὰ μίλησαν καὶ γι' αὐτόν, γιατί ἓνα δυὸ φορές σήκωσαν μαζί τὰ μάτια τους ἀπάνω του. Τὸ δυνατὸ φῶς πού τὶς ἔλουζε κατακέφαλα, ἔκανε τὰ πυκνὰ ματόκλαδα τῆς δασκάλας νὰ παίζουνε σὰ φτερὰ πεταλούδας. Πάνω στὸ στρογγυλὸ πηγούνι τὸ κάτω χεῖλι της ἔκανε μιὰν ἰσκερὴ φωλίτσα. Μιὰ στιγμὴ σήκωσε τὸ πρόσωπό της πρὸς τὸ δυνατὸ γλόμπο. Τότες τὸ φῶς γιόμισε τὰ μάτια της. Τὰ φώτιζε ὡς τὸ βάθος καὶ πρώτη φορὰ ὁ Λεωνῆς μπόρεσε νὰ μελετήσῃ τὸ παράξενο χρῶμα τους. Εἶτανε ἀνοιχτὰ καστανά, καὶ στὸ φῶς γινόντανε χρυσά, ὀλόχρυσά, σὰ νάτανε τὸ εἶδωλο μιᾶς θεότητος. Τοῦ θύμιζαν ἓνα ζευγάρι μάτια ὠραίου ἀγριμιοῦ, τὰ μάτια ἑνὸς αἰλουροειδοῦς ἴσως, φωτισμένα ξαφνικὰ κάποια νύχτα μέσα σὲ μιὰν ἀγριοτοπιὰ τῆς Ἀνατολῆς ἀπ' τὸν προβολέα τοῦ αὐτοκινήτου. Εἶτανε μιὰ γυναίκα μὲ χρυσὰ μάτια! Κι αὐτὰ τὰ μάτια, ὅσες φορές στυλωνόντανε στὰ δικά του, τότε κύτταζαν ἡσυχά, μὲ μιὰ ματιὰ λυπημένη καὶ στοχαστικὴ. Τότες αὐτὸς ἔχανε τὴν ἐγωϊστικὴ του ἀντικειμενικότητα τοῦ παρατηρητῆ κ' ἐνιωθε νὰ τὸν ἐνοχλεῖ μιὰ μικρὴ ταραχὴ. Ἦπτε ἓνα ποτήρι κρασί καὶ χαμογέλασε κουτά. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ κοπέλλα σήκωσε τὰ μάτια της ἀπὸ πάνω του.

Ὁ γιατρός ἔκανε ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ παίξει ἓνα ἐνδιαφέροντα ρόλο. Δηγότανε ἐντυπώσεις του ἀπ' τὸν πόλεμο, ὅπως τὸν εἶδε μέσα σ' ἓνα νοσοκομεῖο στὸ Παρίσι, πού ὑπερέτησε «ἐσωτερικός». (Προσπάθησε νὰ δώσει νὰ καταλάβουν ἓνα γύρω του πόσο σοβαρὸ πρᾶμα εἶταν αὐτὸ τὸ «ἐσωτερικός»). Εἶτανε τότες πού οἱ Γερμανοὶ βαρούσανε μὲ τὴ Μπέρτα. Μιὰ ὀβίδα ἔπεσε κοντὰ στὸ νοσοκομεῖο, κ' εἶτανε σὰν ἓνας οὐρανόλιθος, χοντρός καὶ μυστηριώδης. Γκρεμίστηκε μὲς ἀπ' τὰ σταχτιά σύννεφα, χωρὶς νάκουστεῖ κρότος κανονιοῦ. Οἱ λαβωμένοι ταραχτήκαν, τοὺς συνεπῆρε ὁ πανικός κ' ἓνας μικρὸς ἐγγλέζος, μὲ κομμένα ἀπ' τὰ γόνατα καὶ τὰ δύο του πόδια, ἄρχισε νὰ φωνάζει σὰν τρελλός. «Δόστε μου τὰ παπούτσια μου νὰ φύγω! Δόστε μου τὰ παπούτσια μου νὰ φύγω!»

Ἡ διήγησις ἔκανε σ' ὅλους αἰσθησι. Ἡ κυρία Εὐτυχία σκούπισε τὰ βρεγμένα της μάγουλα. Ὁ Λεωνῆς γύρισε κ' εἶδε τὴν ἀδερφή του καὶ τὴ Σαπφώ. Σιωπηλές, εἶχανε στυλωμένα τὰ μάτια τους πάνω στὸ γιατρό. Κεῖνος ἔδρεπε μὲ μελετημένη φυσικότητα τὴν ἐπιτυχία καὶ ξηγοῦσε κάτι λεπτομέρειες ἰδιαίτερα στὴν Ἀσπασία. Συλλογίστηκε πῶς φτάνει νὰ τ' ὀφθελε καὶ θὰ μπορούσε νὰ κάνει τὴ δασκάλα νὰ τὰ χάσει. "Ε! "Ἡξαίρε κεῖνος μιὰν ἄλλη ἱστορία γιὰ ἓνα πόδι, γιὰ κάτι μπότες... Μὰ θὰ εἶταν αἰσχρὸ νὰρχίσει νὰ παραβγαίνει μ' αὐτὸν τὸ γελοῖο γιὰ νὰ κάνει φιγούρα. Δὲ θ' ἄλεγε λοιπὸν ποτές τὴν ἱστορία του. Ποτές! "Ἐνιωσε σὰν κανένα σπουδαῖον ἡρωϊσμὸ τούτη τὴν ἀπόφασή του.

Τότες ὁ Σισμάνογλου δηγήθηκε πῶς βρέθηκε στὴν καταστροφή σὲ μιὰ ἀμαξοστοιχία, πού κουβαλοῦσε ἀπ' τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς ἄρον ἄρον τοὺς ἄρρωστους καὶ τοὺς λαβωμένους ἐνὸς ἐλληνικοῦ Νοσοκομείου. Ὁ Σισμάνογλου εἶτανε προμηθευτῆς τοῦ Στρατοῦ καὶ παραλίγο νὰπομείνει μέσα. Τὸ λοιπὸν τὸ τραῖνο εἶτανε φάρκα-γεμάτο λαβωμένους καὶ τυφικούς. "Ολοι τους βρωμούσανε, κ' οἱ πληγές τους σαπίζανε, μέρες ἀνάλλαγες, γεμάτες σκόνη καὶ πῦο. Λερωνούντανε, φωνάζανε σὰν τὰ τσακάλια, γυρέβανε νερὸ καὶ νερὸ σταλιά δὲν εἶτανε. Τὸ τραῖνο σφύριζε κ' ἔτρεχε σὰ νὰ

τὸ συνεπῆρε κι αὐτὸ ὁ πανικὸς τῆς ἥττας. Φώναζε μὲ τὴ σφυρίχτρα του καὶ μὲ τοὺς ἀρρώστους του, κ' ἔσῆρνε πίσω του τὸν ἀντίλαλο τοῦ οὐρλιαχτοῦ, μέσα στὶς λαγκαδιές καὶ μέσα στοὺς ἔρημους κάμπους. Εἶτανε σὰν ἓνα ἄλογο ποὺ ξεχαλιναρώθηκε καὶ τρέχει ἀλαφιασμένο ἀπ' τὴν τρομάρα, στὰ στραβά. Ὁ ἥλιος ἔκαιγε κ' οἱ πληγῆς βρωμούσανε. Οἱ μῦγες, πολλὲς πολλές, βουΐζανε σύννεφο, καὶ κολνούσανε στὸ πετσί. Πολλοί, λαβωμένοι ἢ τυφικοί, ξεφυχούσανε μέσα στὶς βρωμιές τους, διπλωμένοι δυὸ κάτια. Τότες οἱ ἄλλοι, οἱ ζωντανοί, ἓνα γύρω τους, ἀναδεβόντανε μὲ κόπο, τοὺς σέρνανε, ἔτσι ποὺ εἶτανε ζεστοὶ ζεστοὶ ἀκόμα, τοὺς τραβούσανε ὡς τὴν πορτέλα τοῦ βαγονιοῦ καὶ τοὺς ἀμολούσανε ἔξω. Ἔτσι γλύτωναν ἀπ' τὶς βρωμιές τους καὶ κάπως ἀπλοχωρούσανε οἱ ἀποδέλοιποι. Τὰ κουφάρια πέφτανε δίπλα στὶς πυρωμένες ράγες, ἢ πάνω στὶς ράγες. Οἱ ρόδες τὰ κόβανε ἢ τὰ σκουντούσανε ἀπότομα, σὰ νὰ τοὺς δίνανε ἄλλη μιὰ γερὴ κλωτσιά. Τότες, ἂν εἶτανε κατηφοριά, οἱ πεθαμένοι ἀρχίζανε νὰ κυλοῦνε, νὰ κυλοῦνε πρὸς τὰ κάτω, μὲ τὰ μούτρα μέσα στὰ ξεράγκαθα, μὲ τὰ σκέλια ἀνοιγμένα καὶ τὴν κοιλιά ξεγυμνωμένη.

Καὶ τὸ τραῖνο ἔτρεχε, ἔτρεχε καὶ σφύριζε, ἔτρεχε καὶ οὐρλιαζε. Κάποτε φτάσανε στὸ τέρμα. Εἶτανε ὁ τελευταῖος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς. Ἀπ' ἐκεῖ δούλευε πιά αὐτοκίνητο καὶ ποδαράδα. Οἱ λαβωμένοι τότες κατεβήκανε, χτυπιόντανε συναμεταξύ τους ποιοὺς νὰ πρωτοκατεβεῖ. Εἶδανε ἀραδιασμένα τὰ μεγάλα φορτηγὰ νὰ φορτώνουνε φαντάρους καὶ γυναικόπαιδα καὶ θέλανε νὰ προφτάξουνε νὰ πιάσουνε θέση, ποὺ θὰ εἶτανε μιὰ θέση στὴ ζωὴ. Ὅσοι εἶτανε χτυπημένοι στὰ πόδια, παρακαλούσανε νὰ τοὺς πιάσουνε, νὰ τοὺς σηκώσουν ἢ νὰ τοὺς σκοτώσουν. Στὸ τέλος περπατούσανε μὲ τὰ χέρια, σέρνοντας πίσω τὸ τσακισμένο κορμὶ σὰ σερπετό. Ἔτσι πολλοὶ κουτρουβαλούσανε ἀπ' τὴν πορτέλλα μὲ τὸ κεφάλι. Ἐνας λοχίας τοῦ μηχανικοῦ μὲ καινούργιο χιτώνιο καὶ γαλόνια, μπόρεσε κ' ἔβγαλε τὴν ξιφολόγχη του, ἔκλεισε τὰ μάτια του καὶ τὴν ἔσπρωχνε σιγὰ-σιγὰ, τρίχα μὲ τρίχα, μέσα στὸ στῆθος του, σφίγγοντας τὰ δόντια. Εἶ-

τανε ξαπλωμένος ανάσκελος μέσα σένα φορεϊο, με την κοι-
λιά φερισμένη από θραύσμα. Ἄδιασαν όλα τὰ βαγόνια
κι ὁ τόπος γιόμισε βόγγους. Φωνάζανε τὰ τζιτζίκια, φωνά-
ζανε κ' οἱ λαβωμένοι, καὶ θαρροῦσες πὼς οἱ φωνές ἔβγαι-
ναν μὲς ἀπ' τὰγκαθόχορτα. Ἐκλαιγε ἡ γῆς.

Τότες ἔγινε κάτι πρωτάκουστο.

Ἐνα συνεργεῖο μηχανικοῦ, πού εἶτανε πάνω στὸ τραῖνο,
μπροστά, στὴ μηχανή, κατέβηκε καὶ γύρισε τὶς ράγες τοῦ
σιδερόδρομου ὡς τὰ χεῖλια ἐνὸς γκρεμοῦ, πού μάβριζε τὸ
μάτι σου νὰ δεῖς ὡς τὸ βάθος. Κατόπι ἀνέβηκε μπροστά
στὴ μηχανή ἕνας μονάχα. Ἐνας μικρὸς ἀνθυπασπιστῆς τοῦ
μηχανικοῦ. Μάβρος καὶ ξεραγκιανός. Ἐβαλε μπρὸς ὀλοτα-
χῶς κι ὄλο τὸ τραῖνο χήμηξε μονομιᾶς πρὸς τὸ βάραθρο.
Ὁ ἀνθυπασπιστάκος τιμονιάρησε ψύχραιμα ὡς τὴν ἄκρη καὶ
τὴν τελευταία στιγμή πήδηξε ἔξω σὰν τὴ γάτα. Τὴν ἴδια
στιγμή, τὰ βαγόνια, ὅλα τὰ βαγόνια τῆς γραμμῆς, δεμένα
τῶνα πίσ' ἀπ' τᾶλλο σὰν πελώρια φορτηγὰ ζά, ὄρμησαν
κατακέφαλα πρὸς τὸ χάος καὶ γκρεμίστηκαν μὲ φοβερὴ
χλαπαταγή, πού τὴν ἀντιλάληξαν πέρα γιὰ πέρα ὅλα τὰ βουνά.

Ἡ μηχανὴ οὐρλιαξε λίγο, ὕστερα σιγὰ-σιγὰ καλμάριζε
τὸ γαύγισμά της, ὡς πού σῶπασε κι αὐτὴ καὶ γιόμισε σιωπὴ
ὁ τόπος.

Σὰν τέλιωσε τὴ φοβερὴ διήγησή του ὁ Σισμάνογλου,
ὄλοι σωπαίνανε. Κ' ἡ σιωπὴ τούτη γύρω στὸ τραπέζι τὸ
φορτωμένο μὲ φροῦτα καὶ μὲ φαγιὰ καὶ μπουκάλια, εἶτανε
σὰν ἕνας ἀντίλαλος τῆς φοβερῆς σιωπῆς, πού γιόμισε τὴ
λαγκαδιὰ ὕστερ' ἀπ' τὴν τραγωδία τοῦ τραίνου.

Ἡ κυρία Εὐτυχία ἐκλαιγε εὐτυχισμένη. Ἐκλαιγε ἄφθονα
μὲ ὄλους τοὺς ἡδονισμοὺς μιᾶς πιθανῆς «δυσσυστολίας».
Καὶ ὁ κ. Σπανὸς γύρισε καὶ τὴν εἶδε ἀλλοπαρμένος, χωρὶς
νὰ τὸ σκεφτεῖ νὰ τὴν κάνει προσεχτική. «Τὴν καρδιά σου,
Εὐτυχία μου!» Μὲς ἀπ' τὰ μάτια ὀλονῶν περνοῦσαν οἱ με-
γάλοι ἴσκιοι τῶν βαγονιῶν, πού οὐρλιάζανε καὶ τρέχανε στὸ
βάραθρο. Ξαφνικὰ ὁ Κυργιαννάκης ἀνεστέναξε μέσα στὴ
γενικὴ σιωπὴ καὶ εἶπε μὲ τὴ γυναικίσια φωνούλα του.

— Πολὺ περίεργον!

Ὁ Λεωνῆς τότες, πὺ ἀδιαζε σιγανὰ ἄλλο ἕνα ποτήρι κρασί, τὸν ἔπιασε ξαφνικὰ ἕνα γέλιο, ἕνα γέλιο. Πολεμοῦσε νὰ σταματήσει τὸ νευρικὸ αὐτὸ ξέσπασμά του καὶ δὲ μποροῦσε πιά. Ὁλοένα καὶ γελοῦσε περισσότερο, ἔσφιγγε τὰ νεῦρα του, ἔνωθε τὸ στῆθος του νὰ πονεῖ, καὶ γελοῦσε, γελοῦσε... Ἡ Ἀδριανὴ τότε κύτταζε ἀνήσυχα.

— Εἶναι φοβερὸ ὅμως, εἶπε κατατρομαγμένος ὁ Εὐνέλλης, κ' ἔσιαζε τίς χοντρές ταρταροῦγες πίσω ἀπ' τὰ φτιά του.

— Ποιὸ εἶναι φοβερὸ; κάνει ὁ Λεωνῆς ζωηρά.

— Νὰ.. αὐτό.

— Αὐτό; Ποιὸ δηλαδή;

— Ὁ πόλεμος, λέει μὲ ἀπορία ὁ Δάσκαλος. Προφέρει τὴ λέξη σιγά. Ὁ πόλεμος...

Εἶπε δυνατὰ, ἐρεθισμένος:

— Ἄ, ὁ πόλεμος! Ὁ πόλεμος! Πῆτε τον ἐπιτέλους! Ἔτσι μὲ τὸνομά του, νὰ τὸ συνηθίζουμε. Εἶναι «φοβερὸ» πράμα, λοιπόν; Μὰ δὲν πρόκειται γι' αὐτὸ κυρίως. Ὁ πόλεμος, τί νὰ κάνει; Εἶναι ἔτσι τὸ φυσικὸ του. Νάσαι φοβερὸς καὶ ἄτιμος. Ἐμεῖς ὅμως; Ἐμεῖς πὺ τὸν κάνουμε, πὺ στέλνουμε σ' αὐτὸν τοὺς ἀθῶους; Πὺ τοῦ γράφουμε στίχους, πὺ τὸν τραγουδάμε, πὺ βάζουμε τὸ θεὸ νὰ τὸν πατρονάρει; Ἐμεῖς πὺ τὸν δικαιώνουμε γιὰ παράγοντα τῆς ζωῆς; Πὺ κάνουμε φιγούρα μὲ τὴ χτηνωδία του, πὺ μιλοῦμε γιὰ νέο πόλεμο πρὶν ἀκόμα μᾶς ξεράσει καλὰ καλὰ ὁ πρῶτος; Ἐδῶ σὲ θέλω νὰ μοῦ πεῖς: Ἐμεῖς τί εἴμαστε;

Τ' ἄλεγε στάληθεια ἐρεθισμένος, κι ὅλη τὴν ὥρα πὺ μιλοῦσε συλλογιότανε: τί ρητορισμός!

Κύτταξε τὸν Εὐνέλλη πὺ τᾶχε πιά χαμένα, κύτταξε τὸ γιατρό, κύτταξε τὸ Σισμάνογλου. Κατόπι κύτταξε τὴ δασκάλα. Κάμποσο. Μ' ἕναν τρόπο πὺ συνειδητὰ ἤθελε νάσαι ὑβριστικὸς. Ξαναγιόμισε τὸ ποτήρι του, τὸ σήκωσε ψηλά. Γέλασε, ζαλισμένος.

— Ἀστειεύομαι. Ὅλα αὐτὰ εἶναι περασμένα-ξεχασμένα. Τί τὰ ξαναλέμε; Χαλᾶνε τὴ χώνεψη χωρὶς κανένα ὄφελος. Ἐλα! ἄς πιοῦμε ἕνα ποτήρι στὴν ὑγεία τῆς καλῆς καὶ φιλόξενης οἰκογενείας τοῦ νουνοῦ. Ἐβίβα!

— Έβίβα! φώναξαν όλοι.

Ένωθε τὸ πιότὸ νὰ τότε χτυπᾶ στὸ κεφάλι. Τότε πλημμύριζε μιὰν ἐξαιρετικὴ διάθεση κακίας. Εἶπε πρόσχαρα :

— Ἄς παρακαλέσουμε τώρα τὸν κ. Ξυνέλλη νὰ μᾶς ἀπαγγεῖλει ἓνα ποίημά του. Σᾶς κάνω τὰ ἀποκαλυπτήριά του. Εἶναι ἓνας λογοτέχνης πὸ τιμᾶ τὸ Μεγαλοχώρι καὶ θὰ τιμήσει, σίγουρα, τὴν Ἑλλάδα.

— Ναί! ναί! ἓνα ποίημα! συμφώνησαν όλοι, καὶ κύτταξαν μὲ εὐχάριστη ἀπορία τὸ δάσκαλο.

— Παρακαλῶ... παρακαλῶ... λέει κεῖνος, κόκκινος ὡς τᾶσπράδι τοῦ ματιοῦ του. Ὁ κ. Δρίβας ἀστειεύεται, ὅπως πάντα. Ἐγὼ δὲ... δὲν κάνω στίχους...

— Πῶς! κάνει ἤσυχα ἢ Σαπφῶ. Ἐγὼ ξαίρω πῶς γράφετε. Ἐλάτε λοιπόν, μὴν εἶστε τόσο μετριόφρων. Θυμᾶμαι κιόλας μερικούς...

Ὁ Ξυνέλλης χλωμιάζει καὶ τὴν κυττάει τρομαγμένος. Τὰ μάτια του παίζουνε σαστισμένα.

— Ξαίρετε;

— Ναί, βέβαια, ξαίρω, ξαναλέει μὲ ἤρεμία ἢ δασκάλα καὶ τὸν κυττάζει κατάματα. Ἐχουνε δημοσιευτεῖ μερικοὶ στὴν «Οἰκογενειακὴ Ἀνθολογία» :

Καημέ, πὸ ὅσο μὲ κατελεῖς
τόσο βαθιὰ σὲ κρύβω...

Οἱ δασκάλοι κάνουνε «ἄ!» καὶ χεροκροτοῦνε γιὰ τὸ ξεσκέπασμα.

— Εἶδες ἐκεῖ; Κᾶτ' ἀπ' τὴν ψάθα...

— Περνάει τοὺς στίχους του, συμπληρώνει ὁ γιατρός.

Ὁ Ξυνέλλης εἶναι κατατρομαγμένος, ἀναστατωμένος ἀπ' τὴ συγκίνηση. Ὁ Δρίβας τότε χαίρεται ἔτσι νὰ κοκκινίζει σὰν ψημένος ἀστακός, καὶ νὰ παίξει τὰ κουκουλωτὰ μάτια του, σὰ νὰ γυρεύει θολάμι νὰ τρυπώσει νὰ χωθεῖ κάπου.

— Σᾶς παρακαλῶ, μουρμουρίζει σαστισμένος. Ρίχνει λοξὲς γρήγορες ματιὲς στὴ Σαπφῶ καὶ τρίβει ἀνάμεσα τὰ δάχτυλά του... Σᾶς βεβαιώνω, δὲ θυμᾶμαι τίποτα... Ἐγώ...

— Δὲ γίνεται, κάτι πρέπει νὰ πῆτε, παρακαλεῖ κ' ἢ Ἀσπασία, πὸ ἀγαπᾶ τὰ ποιήματα τοῦ Πολέμη.

Ὁ δάσκαλος γυρίζει τοὺς φακούς του πρὸς τὸ Δρίβα. Πίσ' ἀπ' αὐτὰ τὰ χοντρά γιαλιὰ εἶναι δυὸ μάτια κουκουλωτά, πολὺ μυωπικά, καὶ γυρέβουν ἔλεος. Ὁ Δρίβας κάνει πὼς δὲν καταλαβαίνει αὐτὴ τὴν παρακάλεση.

— Δὲν πειράζει, τοῦ λέει. Δὲ θέλουμε νὰ θίξουμε τὴ μετριοφροσύνη σου. Ἄς εἶναι καὶ κάτι ξένο. Δυὸ τόσο ὠραῖες κοπέλλες σὲ παρακάλεσαν προσωπικά... Δὲν εἶναι σωστό... Πῆτε μας π. χ. κάτι ἀπ' τὸ Γρουπάρη. Τὸν «Ὁρθρο τῶν ψυχῶν» ἔξαφνα, ποὺ εἶναι καί... ἐπίκαιρο.

Ὁ Ξυνέλλης συνέρχεται κάπως. Εὐχαρίστως, λέει. Ἄφοῦ ἡ συντροφιά ἐπιμένει τόσο... Κι ἀρχίζει νὰ παγγέλνει. Δὲν τὰ λέει ἄσκημα. Ἡ φωνὴ του κυματίζεται ἐκφραστικῆ. Χρωματίζει καλὰ, δίχως στόμφο. Ὁ Λεωνῆς κυττάζει προσεχτικὰ τὴ δασκάλα. Ἀφίνεται ἡδονικὰ στὴν προστυχιά ποὺ τὸν κυριέβει. Τὸ ποίημα, μιλεῖ γιὰ τὸν κάμπο τῆς μάχης. Ἡ αὐγὴ χαράζει κι ὁ τόπος εἶναι στρωμένος κουφάρια. Ἐνας λαβωμένος σαλπιχτῆς ἀνασηκώνεται παραλοῖσμένος, βάζει τὴ σάλπιγγά του στὸ στόμα καὶ βαράει «έωθινό». Οἱ κραξὲς βγαίνουνε ξεσκισμένες, ἄγριες καὶ παράφωνες. Ἐγερτήριο!

— Μὰ δὲν ξυπνάει στὸ ῥθρινὸ κανένας πεθαμένος...

Ἡ φωνὴ τοῦ Ξυνέλλη ἀπλώνεται χαμηλωμένη, σχεδὸν τρομαγμένη. Ὁ Δρίβας κυττάζει πάντα προσεχτικὰ τὴ δασκάλα. Αὐτὴ νιώθει τὴ ματιά του νὰ τὴν ἀγγίζει ὀχτρικά. Τὰ ματόφυλλά της παίζουν ἀνήσυχα καὶ τὸν κυττάζει κι αὐτὴ. Τὰ μάτια τοῦ Δρίβα εἶναι σκληρά, εἶναι ἐνοχλητικά, γεμάτα ἔλεγχο καὶ σαρκασμό. Ἀκόμα γεμάτα πρόστυχη περιέργεια. Ὑπογραμμίζουν ρυθμικὰ τὸ στίχο.

— Μὰ δὲν ξυπνάει στὸ ῥθρινὸ κανένας πεθαμένος...

Αὐτὴ τότε βλέπει σαστισμένη. Σχεδὸν μὲ τρόμο. Τὰ μάτια της ἀνοίγονται διάπλατα. Μεγαλώνουν, μεγαλώνουν πελώρια. Εἶναι δυὸ μεγάλες στάλες χρυσές, ποὺ γεμίζουν τὸ πρόσωπό της, κατόπι τὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο, κατόπι ὅλη τὴν κάμαρη. Ἐνας κόσμος ὀλάκερος, χρυσός, ὀλόχρυσος, ἓνας κόσμος ἀπίθανος, ποὺ στριφογυρνᾷ τὴ ρόδα του μέσα σὲ κιτρινωπὴν ἄχνη.

— Μοῦ φαίνεται πὼς ζαλίστηκα γιὰ καλὰ, συλλογέται,

καὶ γυρίζει τὰ μάτια του στὸ δάσκαλο, νὰ παινέσει καὶ νὰ χεροκροτήσει. Αἰστάνεται ντροπὴ μὰ καὶ πείσμα. Σηκώνεται καὶ καθίζει πολὺ κοντὰ στὸ δάσκαλο.

Ὁ Εὐνέλλης εἶναι ἀλήθεια εὐτυχισμένος μὲ τὰ ὑπερβολικὰ συχαρητήρια τοῦ ζωγράφου. Σφίγγει καὶ κουνᾷ μὲ διάχυση τὸ χέρι του, καὶ δὲ λέει νὰ τᾶφίσει.

— Σᾶς εὐχαριστῶ, λέει, κ' ἡ φωνή του βγαίνει μὲς ἀπ' τὴν καρδιά του. Εἶναι ἡ καλύτερη τιμὴ ποὺ μποροῦσα . . . Σᾶς εὐχαριστῶ . . . "Ἄν ξαίρατε πόσο σᾶς θαυμάζω . . .

Βλέπει λοξὰ καὶ προσθέτει ἐμπιστευτικά.

— Σᾶς βεβαιώνω, μοῦ δίνετε τὴ μεγαλύτερη χαρά . . . Στὴν ἀρχὴ νόμισα, πῶς μὲ κοροϊδέβατε. Πῶς θελήσατε νὰ μὲ ἐκθέσετε . . .

— Πῶς μπορέσατε! παραπονέθηκε μὲ τὴν ἴδιαν ὑπερβολὴ ὁ Λεωνῆς.

— Νά, ἔτσι μοῦ φάνηκε. Πῶς τὸ κάνατε γιὰ νὰ μὲ ντροπιάσετε μπροστὰ στὰ μάτια της.

Ὁ Λεωνῆς γελᾷ καὶ χτυπᾷ χαϊδευτικὰ τὴ στενὴ πλάτη τοῦ δασκάλου. Συνάμα συλλογέται τὴν τελευταία λέξη τοῦ Εὐνέλλη: «στὰ μάτια της». Μπορεῖ νὰ τῶπε ἔτσι, στὰ κουτουροῦ, πάλι ὅμως μπορεῖ καὶ νᾶχε τὴ σημασία του. Τᾶδε λοιπὸν κι ὁ Εὐνέλλης τὰ χρυσὰ μάτια;

Κυττάζει πάλι τὸ δάσκαλο μὲ περιέργεια, ὅπως ἓνας ἐντομολόγος ἓνα μαμούδι. Κυττάζει τὰ μάτια του τὰ ἄσκημα, τὰ κυρτά του γιαλιὰ μὲ τίς χοντρές ταρταροῦγες. Εἶναι σὰ μάτια ἐνὸς πελώριου καλαμαριοῦ. Κυττάζει τὰ γερτὰ τᾶφτιά του. Πέφτουνε χλωμὰ καὶ φαίνονται μαλακά, σὰ νᾶναι ἀπὸ ζυμαρένιο φύλλο γιὰ μπακλαβά. Λέει μὲς στὸ νού του πῶς ὁ Θεὸς τοῦ τᾶδωσε μόνο γιὰ νὰ σιαλώνουνε πάνω τους τὰ πιασίδια τῶ γιαλιῶ του. Ἐτσι τοῦρχεται μιὰ διαβολεμένη διάθεση ν' ἀπλώσει τὸ χέρι του καὶ νὰ τὰ τραβήξει, νὰ τὰ τραβήξει δυνατὰ, νὰ δοκιμάσει πόσο μαλακὰ εἶναι, ὡς πόσο νὰ λαστιχάρουν. Χαμογελᾷ καὶ τοῦ χαϊδέβει πάλι τὴ ράχη. Ἀπαγγέλνει σημαντικὰ στᾶφτί του.

— «Μὰ δὲν ξυπνάει στ' ὀρθρινὸ κανένας πεθαμένος». Ξαναλέει πολὺ σιγά: «Κανένας πεθαμένος» . . .

— Εἶδατε, λέει ὁ δάσκαλος. Ὅλο τὸ ποίημα θαρρεῖς πῶς εἶναι γιὰ νὰ βγεῖ αὐτὸς ὁ στίχος...

— Αὐτὸ εἶναι, ἀκριβῶς. Βεβαιώνει ὁ Δρίβας. Τοῦ κλείνει πονηρὰ τὸ μάτι, τάχα πῶς τὸ κατάλαβε! Λέει κατόπι: Προσέξατε; Δὲν πήγανε στὸ βρόντο τὰ ποιήματά σας, ἔ;

— Ναί... λέει συλλογισμένος ὁ Ξυνέλλης. Σηκώνει τὰ μάτια του, τὸν κυττάζει ζεταστικὰ καὶ ξαναλέει: Ναί... Θυμότανε κ' ἓνα στίχο!

— Εἶστ' εὐχαριστημένος γι' αὐτό;

Ὁ δάσκαλος σηκώνει τοὺς ὤμους. Κι αὐτὸς δὲν ἤξαιρε. Ὡς τώρα νόμιζε πῶς θὰ τὸν χαροποιοῦσε πολὺ νὰ τᾶχε προσέξει, καὶ τώρα, νὰ πὺ εἶναι κιόλας μετανιωμένος πὺ τᾶστείλε καὶ δημοσιεύτηκαν. Φοβᾶται μήπως γέλασε μαζί του.

Ὁ Λεωνῆς τότες σκύβει πολὺ κοντὰ στὰφτί του, τὸν ἀγκαλιάζει σχεδὸν καὶ τοῦ λέει: «τὴν ἀ-γα-πᾶ-τε;» Κατόπι κυττάει μέσ' ἀπ' τοὺς φακοὺς τ' ἀνήσυχα μάτια τοῦ δασκάλου, ἀπὸ κοντὰ κοντά.

Αὐτὸς τρομαγμένος, διστάζει, ὕστερα τοῦ ἀπαντᾷ δειλά:

— Καὶ σεῖς;

Αὐτὸ εἶτανε γιὰ τὸ Δρίβα κάτι ὀλότελα ἀναπάντεχο. Πατάει ἓνα γέλιο, ἓνα γέλιο γάργαρο, χαχανιστὸ καὶ παρατεταμένο.

— Ὡραῖα. Μοναχοί σας λέτε τᾶστεῖα σας, καὶ τὰ γελάτε μοναχοί σας! Διαμαρτύρεται ἡ Ἀσπασία. Αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου ὠραῖο.

— Ἐδῶ! Ὁ κ. Ξυνέλλης... Κάνει ὁ Λεωνῆς καὶ γελάει πάντα. Αὐτός! Καὶ δείχνει τὸ δάσκαλο, πὺ χλωμιάζει καὶ νιώθει τὴν ψυχὴ του νὰ κατεβαίνει στὶς φτέρνες του. Ὁ Δρίβας χαίρεται μὲ σκληρότητα τὴν ἀγωνία του. Ἐξακολουθεῖ νὰ γελά.

— Τί λέει ἐπὶ τέλους ὁ κ. Ξυνέλλης; ρωτᾷ ἡ Ἀσπασία.

— Λέει... Ἄχ! μοῦ λέει... γιὰ μιὰ θεωρία τοῦ Κυργιαννάκη!

Ὁ δάσκαλος ξεροκαταπίνει καὶ νιώθει τὴν ψυχὴ του νὰ ξανανεβαίνει στὴ θέση της, ὅπως ὁ κολυμβητὴς τοῦ Καρτεσίου. Χαμογελά ἀδέξια.

— Χέ χέ...

Ὁ Κυργιαννάκης τεντώνει τὸ λαιμάκι του μὲ πολὺ ἐνδιαφέρο. Οἱ ζαρωματίτσες τῆς φάτσας του σχηματίζουνε γρήγορα γρήγορα τὴν ἔκφραση: «ρωτῶ καὶ περιμένω».

— Ἐλεγα γιὰ τὴ θεωρία περὶ χημικῆς ἀναπαραγωγῆς, ζηγᾶ μὲ ἀνακούφιση ὁ δάσκαλος. Καὶ ξαναγελά. Χε-χέ...

— Μάλιστα... Φαντασθῆτε... Περὶ χημικῆς ἀναπαραγωγῆς! Ξαναλέει ὁ Δρίβας καὶ πατάει ἓνα καινούργιο γέλιο.

— Παρακαλῶ! Σᾶς φαίνεται τόσο ἀστεία ἡ θεωρία μου; Τσαμπουνάει ἡ φωνίτσα τοῦ Κυργιαννάκη. Σᾶς φαίνεται ἀστεία; Πολὺ περίεργον! Καὶ κάνει ν' ἀρχίσει νὰ ζηγᾶει τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἀναπαραγωγή τοῦ ἀνθρώπινου γένους, πού θὰ γίνεται χωρὶς ὁ ἔρωτας νᾶχει κανένα πάρε-δῶσε, οὔτε ὁ γάμος.

— Καλὲ δὲν τὶς ἀφίνετε αὐτὲς τὶς κουταμάρες! Λέει κόκκινη κόκκινη ἡ κυρία Εὐτυχία, καὶ λογαριάζει τὰ κορίτσια νᾶκοῦνε αὐτὲς τὶς ἀηδίες τοῦ ζεβζέκη.

Ὁ Κυργιαννάκης ὅμως δὲν ἐννοεῖ νὰ χάσει ἔτσι εὐκολὰ τὴν εὐκαιρία. Πηγαίνει τὴν καρέκλα του κοντὰ στὸ γιατρό. Αὐτὸς μονάχα, σὰν ἐπιστήμονας, μπορεῖ νὰ τὸν καταλάβει. Καὶ τοῦ τὰ λέει χαμηλόφωνα. Εἶτανε πολὺ ἀπλό. Θὰ παίρνανε ἀπὸ ἓναν ἄντρα ἓνα σπερματοζωάριο, ἀπὸ μιὰ γυναίκα ἓνα ὠάριο καὶ μέσα σὲ εἰδικὰ ὑγρά καὶ σὲ κλιβάνους ἐπιταυτοῦ, θὰ γινότανε ἡ ἐπώαση καὶ θὰ βγαίνανε τὰ μωρέλλια. Χωρὶς πόνους, χωρὶς φασαρίες, καὶ χωρὶς γκαστρολογήματα ρέζιγα. Ὁ ἔρωτας θὰ πακετᾶρεται σὲ ἀποστειρωμένες ἀμποῦλες καὶ θὰ ταξιδέβει κολι-ποστάλ. Ἐτσι θὰ μποροῦσε νὰ τεκνοποιήσῃ κανένας μὲ ὅποιαδῆποτε γυναίκα ὅποιασδῆποτε χώρας καὶ φυλῆς, κι ἄς μὴν τὴν εἶδε ποτὲς στὰ μάτια του.

— Ἐξοχα! κάνει ὁ γιατρὸς καὶ χαμογελά διακριτικά. Εἶναι ἓνα σύστημα πολὺ μοντέρνο, πολὺ πραχτικό, καὶ πολὺ σεμνό. Λύνει καὶ τὸ ζήτημα τῆς εὐγονίας...

— Ὅχι, μὰ πῆτε μου, δὲν εἶναι; Λέει δυνατὰ ὁ Κυργιαννάκης καὶ κυττάζει θριαμβευτικὰ γύρω, μὲ τὴν κρυφὴν ἐλπίδα νὰ προκαλέσῃ καμμιά συζήτηση. Ὅμως κανένας

δὲν τὸν προσέχει γιατί ἡ θεωρία του εἶναι πιά πολὺ γνωστή.
— Ἀκοῦνε τὸ δήμαρχο πού μιλάει γιὰ τὴν ἐπιχείρηση τοῦ αὐστριακοῦ βαποριοῦ.

— Ναὶ βέβαια, εἶναι μιὰ καλὴ δουλιὰ. Θεωρητικὰ τὸ κέρδος εἶναι σίγουρο καὶ μεγάλο. Μόνο, νά. Δὲν ξαίρει κανένας σὲ τί κατάσταση θὰ βγοῦνε τὰ ὑλικά ὕστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ πού σαπρακιάζουνε μέσα στὴ θάλασσα...

— Ἄ, μπά! βεβαιώνει ὁ κ. Σκαλιώτης. Μελετήσανε καλὰ τὸ πράμα κ' ὕστερα ἀφίσανε μπόι. Ἄμὲ πῶς! Ἔτσι μονάχα; Κατεβάσανε εἰδικὸ βουτηχτὴ καὶ τῶδε τὸ καράβι. Εἶναι κοσκινισμένα ὅλα, ἓνα κι ἓνα. Πράμα στέρεο καὶ κέρδος πεντακόσα τὰ ἑκατό. Ἀστειέβεσαι; Τὸ πήρανε ἀπ' τὴν ἀσφαλιστικὴ ἐταιρεία γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί.

Χερονομεῖ ζωηρὰ ὅσο μιᾶ καὶ πάνω στὸν κοντὸ λαιμό του φουσκώνει μιὰ φλέβα, πού τὴ ζουλᾶ τὸ σκληρὸ κολλάρο του.

Ὁ Σμυρنيὸς λέει ἀκόμα πῶς ἔτσι θὰ δόσουνε δουλιὰ σὲ μερικὸς βαρκάρηδες καὶ σὲ καμμιά δεκαριά ντόπιους ἐργάτες. Χώρια ὁ βουτηχτὴς πού ἔρχεται ξεπίτηδες.

— Αὐτὸ εἶναι πολὺ εὐχάριστο, λέει καὶ ἡ κυρία Εὐτυχία σὲ μιὰν ὀρμὴ φιλανθρωπίας. Θάνοίξει δουλιὰ γιὰ καμπόσους φτωχοὺς πού πεινᾶνε.

Ἡ συντροφιά διάλυσε κατὰ τὰ μεσάνυχτα. Ἡ Ἀδριανὴ γύρεψε νὰ συνοδέψουν τὴ δασκάλα ὡς τὸ σπίτι, μὰ αὐτὴ τ' ἀρνήθηκε. Ἔτσι κι ἀλλιῶς θὰ τὴν πηγαίναν ὡς τὴν πόρτα της οἱ δασκάλοι, μιὰ πού εἶταν ὁ δρόμος τους ἀπ' ἐκεῖ. Μίλησε κάμποσο καὶ πολὺ ἐγκάρδια μὲ τὴν Ἀδριανὴ πρὶν χωρίσουνε. Μὲ τὰ πολλὰ ὑποσκέθηκε κιόλας νὰ πάει νὰ τὴ δεῖ στὸν πύργο.

Τ' ἀδέρφια περπατήξανε κάμποσο χωρὶς νὰ μιᾶνε. Ἄξαφνα λέει ἡ Ἀδριανὴ.

— Ξαίρεις πῶς φέρθηκες ἀπόψε ἄσκημα στὴν κυρία Σαπφῶ;

— Ξαίρω, λέει κεῖνος. Εἴμουνα σχεδὸν χυδαῖος μαζί της. Τί «σχεδὸν» πού... Θαρρῶ πῶς ζαλίστηκα καὶ λίγο.

— Πάει νὰ πιστέψει κανεὶς πῶς τὴ μισεῖς...

Διστάζει νὰ τῆς ἀπαντήσῃ.

— Ἴσως καὶ νὰ τῆ μισῶ, λέει συλλογισμένα. Εἶναι ἓνα σωρὸ μπερδεμένες σκέψεις μέσα στὸ μυαλό μου γι' αὐτή...

Ἡ Ἀδριανὴ τονίζει μὲ ἐνθουσιασμό.

— Ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ, ἀπ' τὴν πρώτη βραδιὰ κιόλας ποὺ τὴ γνώρισα. Μοῦ φαίνεται ἓνας ἐξαιρετικὸς τύπος ἐδῶ πέρα...

Ὁ Λεωνῆς δὲ μεταμίληξε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'.

Ἐνα ἀπόγεμα ἡ δασκάλα πῆγε στὸν πύργο νὰ δεῖ τὴν Ἀδριανὴ ὅπως τῆς ὑποσκέθηκε. Ὁ Λεωνῆς ἔλειπε. Γύριζε στὰ χωράφια ἢ στὸ γιαλό, ὅπως πάντα. Οἱ δύο κοπέλλες δὲν ἄργησαν νὰ μποῦνε σὲ μιὰ κουβέντα ἐγκάρδια. Ἡ ἀντάμωσή τους εἶτανε καὶ γιὰ τὶς δύο τους μιὰ χαρούμενη ἀνακάλυψη. Ἀνοιξάνε μ' ἐμπιστοσύνη τὶς καρδιές, καὶ τὰ λέγανε σὰ φιλενάδες χρονῶ. Πάνω σ' αὐτὰ ἤρθε κι ὁ Λεωνῆς. Ἀνέβαινε τεμπέλικα τὴ σκάλα, ποὺ ἔτριζε πάντα. Βαστοῦσε τὸν παναμά του γεμάτον σῦκα. Στὸν ὦμο του εἶτανε τὸ μπανιερὸ, βρεγμένο.

Ἡ ἀδερφή του ἔτρεξε νὰ τόνε προπάρει καὶ νὰ τὸν ξεφορτώσει.

Ἐκανε «ἄ!» σὰν εἶδε τὴ Σαπφώ, καὶ τὴν καλωσόρισε φιλικὰ κι ἀνοιχτόκαρδα.

— Εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένη ποὺ γνώρισα τὴν ἀδερφή σας, τοῦ λέει ζωηρά. Θὰ μοῦ εἶναι μιὰν ἀληθινὴ εὐτυχία ὅσο θὰ μπορῶ νὰ χαίρουμαι τὴ συντροφιά της.

— Καὶ γιὰ μένα, λέει ἀπλὰ ἡ Ἀδριανή. Ἀπ' τοῦ νουνοῦ κιόλας τὸ κατάλαβα γὼ πὼς οἱ δύο μας θὰ συνεννοηθοῦμε περίφημα.

— Μπράβο, τότε σᾶς συγχαίρω καὶ τὶς δύο σας, κάνει ὁ ζωγράφος εὐθυμα. Ἐν τῷ μεταξύ... μήπως σᾶς ἐνοχλῶ;

— Ἀπεναντίας, λέει ἡ Ἀδριανὴ καὶ συγυρίζει ὀλοένα σὲ πυραμίδα μέσα σὲ μιὰ χωματένια κούπα τὰ μελαχροινὰ σῦκα. Ἀπόδειξη πὼς μιλούσαμε γιὰ σένα.

— Για μένα!

— Ναί. Λέγαμε για τὸ ἐπεισόδιο τοῦ μνημόσυνου. Ἡ κυρία Σαπφὼ μοῦλεγε πὼς τὰ λόγια σου τῆς σηκώσανε ἓνα σωρὸ ἀπορίες...

— ὦ! κάνει μὲ τὸ ἴδιο μισοειρωνικό του ὕφος. Μήπως θὰ μπορούσα νὰ τὶς ἀκούσω καὶ γώ;

Ἡ δασκάλα τοῦ ζηγᾶει ἤρεμα πόσο κεῖνο τὸ μνημόσυνο στάθηκε κρίσιμο γιὰ τὴν ψυχὴ της. Ὅσο μιλοῦσε ὁ Ξυνέλλης τᾶβρισκε σωστὰ καὶ λογικὰ κεῖνα ποὺ ἔλεγε. Κατόπι μίλησε ὁ Λεωνῆς καὶ τότες εἶδε μὲ μεγάλη ἀπορία πὼς αὐτὰ εἶτανε τὰ σωστὰ καὶ τὰ λογικά. Εἶτανε μιὰν ἀποκάλυψη ποὺ τὴ δέχτηκε μὲ χαρά. Νά, σὰν ἓναν δικό σου, ποὺ τὸν περιμένεις νᾶρθεῖ ἀπ' τὴν ξενητιά. Δὲν τὸν ξαίρεις, δὲν τὸν εἶδες καμμιά φορά, ὅμως τὸν περιμένεις. Καὶ σὰν ἔρθει κάνεις χαρές...

Ὁ Δρίβας ἀκουγε μὲ περιέργεια τὴν ἐκφραστικὴ κουβέντα της.

— Σᾶς εὐχαριστῶ, λέει, ποὺ μπόρεσα νὰ κερδίσω μονομιάς τὴ σκέψη σας. Ὅμως τῶξαιρα πὼς γιὰ μερικὰ πράματα εἶχατε τὶς ἴδιες ιδέες μὲ τὸν κ. Ξυνέλλη.

— Πῶς τὸ ξαίρατε;

— Μὰ εἶτανε πολὺ εὐκολο. Τὰ παιδάκια στὸ σκολιό, ποὺ τὰ μαθαίνετε νὰ κάνουν τὸ στρατιωτικὸ χαιρετισμό... Ἐπειτα στὸ σπίτι σας... Τὸ κορνιζωμένο παράσημο... Τὸ χαρτὶ τῆς Μεραρχίας... Κατόπι στὴν ἐκκλησία... Ὁ στίχος πάνω στὰ κόλυβα...

Εἶχε ἀρχίσει νὰ γλυστρᾷ σ' ἓναν τόνο λαφριά κοροϊδεφτικό, καὶ σὰν τὴν εἶδε ποὺ εἶχε γίνει κόκκινη σὰ νὰ τὴ χαστούκισε, ντράπηκε γιὰ τὴν ἀναντρία του.

— Ἀκούστε, τῆς λέει σοβαρά. Συμπαθᾶτε με ποὺ μιλῶ ἔτσι. Πρέπει νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νᾶμαι εἰλικρινῆς μαζί σας. Εἶναι ἀνάγκη... Ἐπειτα εἶναι φορὲς στὴ ζωὴ ποὺ σοῦ ἀποκαλύπτονται πράματα τόσο σοβαρά! Καταντᾷ τότες μιὰ πράξη ὄχι ἔντιμη κάθε προσπάθεια νὰποσκεπάσεις μὲ συμβατικότητες τὴν ἀλήθεια σου καὶ νὰ λοξέψεις...

— Σᾶς παρακαλῶ, λέει ἡ δασκάλα μὲ ὀρμητικὸ τόνο.

Ἡ εἰλικρίνειά σας θάναι γιά μένα μιάν ἀπόδειξη γιά τήν ἐχτίμησή σας. Μοῦ εἶναι μιάν ἀνάγκη... Καί μοῦ εἶναι πολύτιμη ὅσο καί ἡ εἰλικρίνεια τῆς Ἀδριανῆς...

— Ὡραῖα. Λοιπὸν πρέπει νὰ σᾶς τὸ πῶ πῶς ὅλα αὐτὰ πού εἶδα σὲ σᾶς μοῦφεραν φρίκη.

Σήκωσε τὸ κεφάλι της, φοβισμένη γιά τὴ δυνατὴ λέξη.

Προσπάθησε νὰ τῆς παραστήσει πόσο κατεβάζει τὸν ἄνθρωπο ὁ πόλεμος, πόσο ἀπίστευτα τὸν κατεβάζει, καὶ πῶς μόνο ἡ συστηματικὴ καὶ διαστρεμμένη ἀνατροφή τῶσων αἰώνων μπορεῖ καὶ τὸν συντηρεῖ ἀκόμα σὰν ἓνα μέσο τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου. Μιλοῦσε μὲ πάθος. Βίαια σχεδόν. Ἡ δασκάλα τὸν ἄκουγε καὶ τὸν ἔβλεπε ὅλη προσοχή. Τὸ φῶς τῆ χτυποῦσε κατάφατσα ἀπ' τὸ παράθυρο. Τὰ μάτια της εἶτανε πάλι χρυσά, σὰ δυὸ στάλες καθάριο λάδι.

— Ἔχετε δίκιο, τοῦ λέει ὕστερ' ἀπὸ λίγη σιωπὴ. Ποτέ μου δὲ μπόρεσα νὰ τὰ σκεφτῶ μοναχὴ μου αὐτὰ τὰ πράματα. Εἶναι ντροπὴ...

Ὁ ζωγράφος τήνε κύτταξε σοβαρά, ὅπως θάκανε μ' ἓναν ἄντρα πού θάρχιζε νὰ τὸν ἐχτιμᾷ.

— Δὲν ὑπάρχει λόγος, λέει, νὰ ντρέπεστε. Ἐγὼ ὁ ἴδιος σηκώθηκα καὶ πῆγα ἐθελοντῆς νὰ πολεμήσω. Πίστευα στὸν πόλεμο καὶ στὴν ἠθικὴ του. Καὶ μιὰ πού πίστευα στὴν ἠθικὴ του, πίστευα καὶ στὸ «δίκαιό» του. Τοὺς ντουφεκισμοὺς τῶν φαντάρων πού ἀποδειλιάζανε... τὸ κάψιμο τῶν χωριῶν... Ὅλα τὰ δικαιολογοῦσα. Γιατὶ μοῦ ἔλειπε ἡ ἀγάπη. Νά, γι αὐτὸ δὲν ἔβλεπα τὸν πόλεμο. Χρειάζεται αὐτὴ γιά ν' ἀνοίξει τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου...

— Ἡ ἀγάπη... ξαναλέει σιγὰ ἡ δασκάλα. Ποιὰ ἀγάπη;

— Ἡ ἀγάπη. Γιά ἓναν ἄνθρωπο ἢ γενικὰ γιά τὸν ἄνθρωπο. Αὐτὴ πού φεύγει ἀπ' τὴν καρδιά μας μόλις ὑποδουλωθοῦμε σ' ἓνα ὁποιοδήποτε σύστημα. Αὐτὴ πού δὲν τὴν εἶχε π. χ. ἡ σπαρτιάτισσα πού εἶπε στὸ γιό της τὸ «τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς». Αὐτὴ πού δὲν τὴν εἶχε ὁ ρῶσσοσ ὁ ἐργάτης, πού ἔσφαξε τὸ παιδί του μπροστὰ σ' ἓνα μνημεῖο τῆς κομμουνιστικῆς ἐπανάστασης.

Τὴν κύτταξε κατάματα, σχεδόν σκληρὰ καὶ εἶπε ἀκόμα:

— Αὐτὴ πού δὲν εἶχατε οὔτε καὶ σεῖς. Δὲν ἀγαπούσατε τὸν ἄντρα σας. Γι' αὐτὸ βάλσατε τὸ στίχο στὰ κόλλυβα καὶ τὰ ἐθνικὰ χρώματα στὴ λαμπάδα του... Γι' αὐτὸ δὲ μπορέσατε νὰ δῆτε τὸν πόλεμο...

— Δὲν τὸν ἀγαποῦσα, ὁμολόγησε θαρρετὰ ἡ δασκάλα, κ' ἓνα πορφυρὸ κῦμα ἀπλώθηκε ὡς τὶς ἄκριες τῶν ἀφτιῶν της.

Εἶτανε μιὰν ὁμολογία ἔντονη, σχεδὸν πεισμωμένη, πού τ' ἀδέρφια κυττάχτηκαν. Κεῖνη εἶδε μὲ ἡσυχία αὐτὴ τὴ ματιά τους. Κατέβασε τὰ μάτια στὶς ἄκριες τῶν χεριῶν της, πού κρατοῦσε ἀνάμεσα στὰ γόνατα μὲ ἐνωμένες τὶς παλάμες. Καθότανε ἔτσι σ' αὐτὴ τὴ σεμνὴ στάση, καὶ μιλοῦσε ἀργὰ καὶ σιγὰ.

— Θαρρῶ, λέει, πὼς μπορῶ νὰ μιλήσω σὲ σᾶς ἔτσι. Καταλαβαίνω τώρα πιά πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς μιλήσω. Ἔχω ἀνάγκη νὰ μὴ μὲ περιφρονεῖτε ἐσεῖς οἱ δύο... Νά. Σὲ τέσσερους μῆνες, λέει, κλείνω τὰ εἰκοσιδύο μου χρόνια. Λοιπὸν μέσα σ' αὐτὰ τὰ εἰκοσιδύο χρόνια εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού ἀνοίγω τὴν καρδιά μου σὲ ἄνθρωπο. Πρέπει νὰ σᾶς τὰ πῶ ἀπ' τὴν ἀρχή. Θὰ μοῦ εἶναι μιὰ ξαλάφρωση. Σὰν ἔχασα τὴ μητέρα μου εἶμουνα δώδεκα χρονῶ. Μὲ πῆρε κοντά της μιὰ γρηὰ θειά μου, πού μ' εἶχε κιόλας βαφτισμένη. Δὲν εἶχα ἄλλον ἀπ' αὐτὴ στὸν κόσμο. Καλὴ γυναίκα, Θεὸς χωρέσ' τη. Παλιὰ δασκάλα. Αὐτὴ μ' ἔστειλε στὴ χώρα καὶ τέλειωσα τὸ Ἀνώτερο. Σὰ γύρισα κοντά της δὲν ἔζησε πολὺ. Ἄρρωστη, μισὴ γυναίκα. Τὸνα της τὸ πόδι στὸ λάκκο. Καημὸ τ' ὄχε νὰ μὲ παντρέψει ὅπως ὅπως πρὶν πεθάνει. Τότες μὲ γύρεψε ὁ δάσκαλος ὁ Βρανάς. Εἶπα τὸ ναὶ σὰ νάπαιζα τὶς κουμπάρες... Δὲν ἤξαιρα... Δεκαεφτὰ χρονῶ εἶμουνα σὰ μὲ πῆρε κ' εἶτανε εἰκοσιέξη. Αὐτὸς μ' ἀγάπησε. Ἀλήθεια. Εἶταν ἓνα εἶδος ἀγάπη βαριά. Μὲ τσάκιζε σὰν ἓνας βράχος. Τὸν ἔπιασε ὅπως σὲ πιάνει μιὰν ἀρρώστια. Προσπάθησα νὰ τὸν ἀγαπήσω καὶ γώ. Πολέμησα μ' ὅλη μου τὴν καρδιά. Θαρρεῖς καὶ μεγάλωσα μονομιᾶς. Μέσα σ' ἓνα χρόνο ἡ ψυχὴ μου εἶτανε κιόλας γρηὰ. Ἔκανα προσευχές καὶ γύρεβα νὰ μοῦ δώσει ἡ Παναγία ἀγάπη γιὰ τὸν ἄντρα μου. Ἔκανα ὅτι μποροῦσα

νά τοῦ δώσω δυὸ παραδῶν εὐτυχία... Δὲ βαριέσαι. Τίποτα δὲν ἔκανα... Αἰσθανότανε ἀδιάκοπα πῶς δὲν τὸν ἀγαπῶ... Πῶς δὲν τὸν θέλω... Ἄπλωνε τὸ χέρι του ἀπάνω μου καὶ τὸ πετσί μου τραβιότανε πίσω... Αὐτὸ τὸν ἐξαγρίωνε μαζί μου. Προσπαθοῦσα. Ὅμως μοῦ εἶτανε κάτι ἀποτροπιαστικὸ καὶ ἀνίκητο. Εἶτανε μιὰν ἀγάπη πού τῆ μπούκωνα μὲ τὸ ζόρι στὸν ὀργανισμό μου κι αὐτὸς τὴν ἔβγαζε πίσω· τότες ἄρχισε νὰ ζουλεύει. Μοῦ φερνότανε βάρβαρα. Μιὰ μέρα σήκωσε τὸ χέρι του ἀπάνω μου.

Ὁ Δρίβας ἄκουγε σαστισμένος.

— Τόκανε αὐτό;

Κούνησε τὸ κεφάλι της ἀπάνω κάτω.

— Ναί. Μ' ἔδειρε... Μ' ἔδερνε... Κατόπι μετάνιωνε... Ἐκλαιγε σὰν τὸ μωρό, αὐτὸς πού μποροῦσε νὰ πεθάνει ἀπ' τὸ πείσμα του γιὰ νὰ μὴν ταπεινωθεῖ. Γύρεβε τίς χτυπισιὲς νὰ τίς φιλήσει. Ἀγκάλιαζε τὰ πόδια μου καὶ μὲ χαιδεβε... Καὶ δὲν ἀργοῦσε νὰ ξαναγίνει ὁ ἴδιος. Ἀποτραβήχτηκα ἀπ' τὸν κόσμο, γιὰτὶ ζούλευε ὅλο τὸν κόσμο καὶ τοὺς ὑποψιαζότανε ὅλους. Ἐγείρα τὰ παράθυρα, κλείστηκα μέσα στὸ σπίτι καὶ δὲν ἔβγαίνα. Ἐδῶ εἶναι, ἔλεγα, ἡ θέση σου. Πρέπει νὰ στυλώσεις τὸ σπίτι σου. Προσπαθοῦσα νὰ μαντέψω ἀπὸ ποῦ μπορεῖ νὰ γεννηθεῖ μιὰ παρεξήγηση, γιὰ νὰ τὴν προλάβω. Τίποτα. Ὅλο τὰ ἴδια. Ὑπόφερνε περισσότερο σὰ δὲν εὔρισκε τίποτα νὰ μοῦ ψεγαδιάσει. Δὲ μοῦ συχωρνοῦσε οὔτε τῆ θλίψη μου. «Αὐτὸς ὁ ρόλος τοῦ θύματος!» ἔλεγε. Μιὰ ζωὴ φριχτή. Ἐφτασα νὰ συλλογιστῶ τὴν αὐτοχτονία. Ἐνα μαγκάλι κάρβουνα... Τῆ θάλασσα. Ὅλο ἐκεῖ ὁ νούς μου... Ὑστερα ἔμεινα ἔγγυα καὶ πῆρε ξανάσα ἡ καρδιά μου. Ἐνα παιδί!.. Μεμιὰς ἔφυγαν οἱ κακὲς ιδέες. Ζοῦσα πιά γι' αὐτό... Ἀρχισα νὰ νιώθω κάτι σὰν εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν ἄντρα μου, πού μοῦ τῶδοσε. Ὁ Θεός, ἔλεγα, μπᾶς καὶ γίνει ἀργότερα ἀγάπη αὐτὸ τὸ αἰσθημα... Ἐγινε τὸ παιδί, πού νὰ μὴν τῶφτανα. Ἐνα παιδί σακάτικο... Ποτές μου δὲν τ'ἀγάπησα ὅσο πρέπει, κι ὁ Θεός ἄς μὲ παιδέψει, πού λέω τὸ μεγάλο λόγο. Ὑστερα ἔμαθα, ὀλότελα τυχαῖα, πῶς ὁ πεθερός μου στὰ

νιάτα του εἶχε μιὰν ἄσκημη ἀρρώστια. Ἀπὸ τότες κι αὐτὸ τὸ δυστυχησμένο τὸ βλέπω σὰν ἓνα κακὸ ποῦ βγῆκε ἀπὸ πάνω μου. Ἐνα μὀλεμα ξένο, ποῦπεσε καὶ καθαρίστηκα. . . Λέω: τί φταίει τοῦτο; Κ' ὕστερα: τί φταίω γώ; Τὸ λυπᾶμαι. . . Ἐγὼ μονάχα ξαίρω ἃ σπαράζει ἡ καρδιά μου ποῦ τὰκούγω. . . Ὅμως δὲν τὰγαπῶ. . . Ἐτσι καὶ τὸν πατέρα του τότε λυπόμουνα. Ποτές μου δὲν τὸν ἀγάπησα. . . Νά, αὐτὰ εἶναι τὰ δικά μου. . . Ἴσως κιόλας δὲν ἔπρεπε. . . Ἐτσι. . .

Ἄρχισε νὰ κλαίει ἤσυχα, χωρὶς ἀναφυλλητά. Τρέχανε μόνο τὰ δάκριά της.

Ἡ Ἀδριανὴ ἔκλαιγε μαζὶ της καὶ τῆς χείδεβε τὰ χέρια.

— Ἄχ, συχώρεσέ μας, λέει.

— Σᾶς παρακαλῶ πολὺ νὰ μὲ συμπαθήσετε, λέει κι ὁ Λεωνῆς ντροπιασμένος. Νιώθει τὴν καρδιά του φουσκωμένη ἀπὸ λύπη, καὶ συλλογιέται πόσο γελοῖες εἶναι οἱ ἐξάψεις του μπροστὰ σὲ τούτη τὴν ἀπίστευτη δυστυχία.

— Ὅχι, κάνει ἡ δασκάλα. Ἀπεναντίας. . . Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ τοὺς δυό σας. Δὲν ξαίρετε πόσο μὲ ἀνακουφίζει αὐτό. . . Συλλογισθεῖτε λοιπόν. . . Ποτές δὲν ἄνοιξα τὸ στόμα νὰ πῶ σὲ κανένα τίποτα. . . Κ' εἶναι τόσα χρόνια. . . Κανένας δὲν ξαίρει τίποτα. . . Εἶναι ἡ πρώτη φορά. . . Καὶ εἶναι μιὰ τόση ξαλάφρωση αὐτό. . . Καὶ μόνο γι' αὐτὸ θὰ σᾶς εὐγνωμονῶ σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ. Ἐδῶ γύρω μου μὲ βλέπουν τόσο περίεργα. Ἄχ, πῶς ἔμαθα νὰ διαβάζω μέσα στὰ μάτια τους. . . Θὰ μὲ κορτάρουν ἠλίθια, ἢ θὰ μὲ κυττάζουν μὲ μῖσος. Εἶναι κάτι ματιὲς ὑβριστικὲς, ποῦ τὶς νιώθω σὰν ἀκάθαρτα ἀγγίγματα ἀπάνω μου. . . Θᾶθελα νὰ μποροῦσα ἀμέσως νὰ τριφτῶ μὲ κολώνια. Καὶ κάτι ἄλλες πάλι, ποῦ μοῦ λένε πὼς ἐγὼ εἶμαι ὑπεύθυνη ποῦ σκοτώθηκε ὁ ἄντρας μου, πὼς ἐγὼ φταίγω γιατί τὸ παιδί του βγῆκε μὲ τὰ σημάδια τῆς οἰκογενειακῆς του ἀρρώστιας. . .

Σκούπισε τὰ μάτια της κ' ἔσφιξε τὸ μικρούτσικο μαντύλι στὸ χέρι.

— Αὐτὸ πολλές φορές μ' ἐρέθιζε, μ' ἔκανε νὰ πελπίζομαι. Τὴν νύχτα ἄκουγα τὸ παιδί νὰ τσιρίζει. Ἐκλεινα τὶς πόρ-

τες, τὰ παράθυρα... Τίποτα... Νὰ φωνάζει σὰ νὰ μὲ κυνηγᾷ γιὰ ἓνα ἔγκλημα πού ἔκανα καὶ δὲν τὸ ξαίρω... Κάποτε πού πλαγιάζω νὰ κοιμηθῶ ἀποφασίζω νὰ τὰφίσω ὅλα... Τὸ σπίτι, τὸ παιδί... Νὰ πάρω τὰ μάτια μου, λέγω, καὶ νὰ φύγω, νὰ φύγω ὡς πού νὰ μὴ μὲ φτάνει τὸ μῖσος τῶν χωριανῶν, κ' οἱ φωνές τοῦ παιδιοῦ. Τῶν χωριανῶν, πού δὲν τοὺς πείραξα... Τοῦ παιδιοῦ, πού δὲν ταῦ φταίω. Καὶ πάλι σὰ φέξει τὸ πρωί, κάνω τὸ σταυρό μου καὶ τραβῶ στὴ δουλιὰ μου. Ὅμως τοὺς χωριανούς — ξεχωρίζω μόνο τὸ Δήμαρχο — τοὺς συχαίνομαι καὶ τοὺς μισῶ. Μὲ προσβάλλουν ἀδιάκοπα οἱ ματιές τους, κ' οἱ πετριές πού εἶναι μέσα στὰ μισόλογά τους. Καὶ γὼ κάνω ὅ,τι μπορῶ γιὰ νὰ τοὺς δείξω πὼς τοὺς συχαίνουμαι.

— Ἡ Κοντέσσα... εἶπε χωρὶς νὰ τὸ θέλει ὁ Δρίβας. Σήκωσε τὸ κεφάλι της.

— Τὸ ξαίρετε λοιπὸν καὶ σεῖς;

— Τὸ ξαίρω, λέει. Καὶ μοῦ ἀρέσει.

— Μιὰ μέρα ἄκουσα τὸν κ. Ξυνέλλη νὰ κατηγορεῖ τὶς γυναῖκες πού βάφουν τὰ χεῖλια τους. Ἀπὸ τότες ἔβαψα κ' ἐγὼ τὰ δικά μου. Σκάνταλο! Στὸ σκολιό. Στὰ σπίτια τους... Στὴ λέσχη τους... Τᾶβαψα κ' ἐγὼ πιὸ πολὺ...

— Τώρα δὲν τᾶχετε βαμμένα, πρόσεξε ὁ Λεωνῆς.

— Τᾶχα ἀκόμα ὡς ἐκεῖνο τὸ πρωί. Στὸ μνημόσυνο. Καὶ σὰν ἤρθατε σπίτι γιὰ τὸ πορτοφόλι, τᾶβαψα περισσότερο, περιμένοντάς σας. Γιατὶ καὶ σᾶς, σᾶς ἔβλεπα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο... Ἄλλος δικαστής, ἔλεγα πάλι, ἐτοῦτος... Τὸ ρολογάκι, ἡ ὀβίδα, ἡ φωτογραφία... Τί νὰ τὰ κάνω γὼ ὅλα αὐτὰ μέσα στὴ μαύρη δυστυχία μου; Γιά, νὰ δοῦμε, ἔλεγα. Ἐρχεται καὶ τοῦτος γιὰ Ρωμαῖος ἢ γιὰ εἰσαγγελέας; Στὴν ἀρχή, στὸ σκολιό, μοῦ φάνηκε τὸ πρῶτο. Κατόπι στὸ σπίτι, τὸ δεύτερο. Εἶχατε κάτι σὰ δικαστής ὅταν μοῦ δίνατε τὰ πράματα ἓνα-ἓνα. Τὸ ρωλόι, ἡ ὥρα πού χτυπήθηκε, τὸ βλῆμμα... Μοῦ φάνηκε πὼς διάβαζα καὶ σὲ σᾶς: «φόνισσα, πού πῆρες τὸ παλληκάρι στὸ λαιμό σου». Καὶ συλλογιζόμουνα τί μποροῦσα νὰ πῶ γιὰ νὰ βγάλω τὸ ἄχτι μου. Γιατὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ βασανίζουν κ' οἱ χω-

ριανοί. Οί τιμές πού κάνουνε μπροστά μου για τή μνήμη του Βρανά είναι όλο κεντήδια για μένα. Και γώ λοιπόν τους κρεμάζω τὸ παράσημο, μασκαρέβω τὰ κόλλυβα και μ' αὐτὰ τους πικάρω... «Ὅριστε, τους λέω, εἶμαι ἡ γυναίκα του ἔνδοξου ἡρώά σας. Θέλετε δὲ θέλετε, εἶμαι ἡ κυρία Βρανά». . . . Αὐτὰ . . . Κατόπι, ἀπ' τὸ μνημόσυνο κ' ὕστερα, κατάλαβα πὼς εἶχα ἄδικο μαζί σας. Συλλογίστηκα πολύ. Και στὸ τραπέζι του Δημάρχου . . .

— Στὸ τραπέζι του Δημάρχου σᾶς φέρθηκα σὰ γαΐδαρος, κάνει ὁ Δρίβας. Σᾶς παρακαλῶ θερμὰ νὰ μὲ συμπαθήσετε για ὅλες τὶς χωριατιές μου . . . Ἀφίνω πὸ εἶμουνα σχεδὸν μεθυσμένος . . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ΄.

Εἶταν ἓνα ἔξοχο πρωινό. Ὁ ἥλιος ἤθελε κάμποσο ἀκόμα για νὰ κεντήσει, κ' ὁ Δρίβας ξύπνησε ἀπ' τὴ φασαρία πὸ κάνανε μιὰ παρέα πουλιὰ πάνω στὴ μυγδαλιά, ἔξω ἀπ' τὸ παραθύρι του. Τσιρίζανε και φωνάζανε — μεγάλη συζήτηση — και ἡ φλυαρία τους μπῆκε ἀπ' τὰνοιχτὸ παράθυρο και τότε ξύπνησε. Πετάχτηκε γεμάτος διάθεση κι ἀκούμπησε στὸ κάγγελο του παραθυριοῦ. Τὰ πουλιὰ εἶχανε φύγει. Κουβαλήσανε τὴ συζήτησή τους μακριὰ, σὲ μιὰ ροδιά, στὴν ἄκρη τὰμπελιοῦ. Εἶδε ὅμως πάνω στὸ δέντρο μιὰ γαλιά, πὸ ρουκάνιζε τὰ πρωινὰ της φρέσκα μύγδαλα. Εἶταν ἡ καταστροφή τῆς μυγδαλοσοδιᾶς κάθε χρόνο. Σιγοπατώντας, πῆρε τὸ πιστόλι του. Τὴ σημάδεψε. Τὸ χαριτωμένο ζωάκι τότε πῆρε εἶδηση. Σταμάτησε τὸ μάσσημα, κούνησε τὰ μπροστινὰ ποδαράκια του μπροστὰ στὴ μούρη του, σὰ νὰ σκουπιζότανε, και τότε κύτταξε ἀκίνητο, ὅμως πανέτοιμο νὰ τὸ σκάσει.

— Ἰδέα δὲν ἔχεις περὶ «ιερότητος τῆς ιδιοκτησίας», χαμογέλασε ὁ Δρίβας, και κατέβασε τὸ πιστόλι.

Τὸ τρωχτικὸ ἔκανε νὰ συνεχίσει τὸ πρόγεμά του και πάλι σταμάτησε και κύτταξε γεμάτο ὑποψία πρὸς τὸ παρά-

θυρο. Φαινότανε σὰ νὰ σκεφτότανε καὶ κείνο παρόμοια γιὰ λογαριασμὸ τοῦ ζωγράφου.

— Τί χωριάτης εἶναι πάλι ἐτοῦτος ἐδῶ, ποὺ ἐννοεῖ νὰ ἐνοχλεῖ πρωτὶ-πρωτὶ τὸν κόσμον πάνω στὸ δέντρο του!

Σήκωσε τότες τὸ πιστόλι, σημάδεψε ψηλὰ ψηλὰ μιὰ φούντα τῆς κορφῆς φορτωμένη μύγδαλα καὶ τράβηξε «μπάμ!»

Τὸ κλωναράκι τσακίστηκε, μερικὰ ἄλλα μαδήσανε, κ' ἡ γαλιὰ σαλτάρησε — καπνὸς ἀπ' τὴν τρομάρα. Πρόφταξε κ' εἶδε μονάχα τὴν πελώρια φούντα τῆς οὐρᾶς της. Τόνε φχαρίστησε ἡ χαρμόσυνη μπιστολιά. Εἶτανε σὰ Λαμπρή. Θᾶθελε νὰ χαιρετᾷ τὴν πᾶσα μέρα του ἔτσι ἀναστάσιμα, σὰ μιὰ νέα χαρά. Ἡ Ἀδριανὴ κοιμότανε ἀκόμα τόσο βαθιά, ποὺ δὲν ἄκουσε τίποτα.

Σὰν κατέβηκε, ἡ παραδουλέφτρα καὶ τᾶγόρι της εἶτανε κιόλας στὸ πόδι. Τὸ παιδί τραβοῦσε νερὸ ἀπ' τὸ πηγάδι, κ' ἡ κυρὰ Χριστίνα ἔξυνε ψάρια. Κάτι κατακόκκινους σκορπιούς, ποὺ μόλις τοὺς εἶχε φέρει, σπαρταριστοὺς ἀκόμα, ὁ Λέτσας, ὁ μοσκονησιώτης ὁ παραγαδάς. Ἄπλωσε τὸ χέρι του πρὸς τὰ ψάρια.

— Μὴ γγίζεις! τοῦ φωνάζει ξετρομαγμένη ἡ γυναίκα. Χτυπᾶνε ἄσκημα, καὶ τ' ἀγγύλια τους εἶναι φαρμακερά.

— Καὶ γὼ ποῦθελα νὰ τὰ ζωγραφίσω . . . κάνει ὁ Λεωνῆς καὶ τραβᾷ πίσω τὸ χέρι του.

Ἡ κυρὰ Χριστίνα κουνᾷ τὸ κεφάλι της θλιβερά.

— Ἐαίρω, λέει. Σὰν τὴν ἄλλη φορὰ μὲ κείνα τὰ μπαρμπούνια, ποὺ τὰ καίγεται ἀκόμα ἡ καρδιά μου. Θὰ τὰ πάρεις καὶ θὰ μοῦ τὰ φέρεις πίσω βρώμια.

Ὁ Λεωνῆς παίρνει σπουδαῖο ὕφος.

— Ἐαίρεις ὅμως, κυρὰ Χριστίνα. Σὰν πουλήσουμε τὴ ζωγραφιά τους, μὲ τὰ λεφτὰ ποὺ θὰ πιάσουμε θὰ μποροῦμε νὰ ψουνίσουμε μιὰ βαρκαδιὰ ψάρια . . .

Ἡ παραδουλέφτρα τὸν κυττάζει χαζά. Κατόπι χαμογελᾷ.

— Θὰ πάρουνε μιὰν ὀκὰ ζωγραφισμένα καὶ θὰ μᾶς δόσουνε μιὰ βαρκαδιὰ ἀληθινά; Μὲ πειράζεις, κυρ-Λεωνή. Σ' ἀρέσει, λέω, νὰ χωρατέβεις . . . Ἄφησε καλύτερα νὰ τὰ

συγυρίσω γὼ ἔτσι πὺ ξαίρω. Καὶ τὸ μεσημέρι θὰ σᾶς ἔχω μιὰ ψαρόσουπα πὺ θὰ τῆ θυμᾶστε.

Ὁ Λεωνῆς γελᾶ μὲ τὴν καρδιά του.

— Κανέννας δὲ μπορεῖ νὰ σὲ γελᾶσει ἐσένα, κυρὰ-Χριστίνα!

Ἡ γυναικούλα κουνᾶ φχαριστημένη τὸ κεφάλι της καὶ ξαναπιάνει τὸ ξύσιμο. Κατόπι σταματᾶ γιὰ μιὰ στιγμή, διστάζει, καὶ ρωτᾶ συμβιβαστικά.

— Κυρ-Λεωνῆ;

— Λέγε.

— Δὲ γίνεται, μαθές, νὰ τὰ ζωγραφίσεις μαγειρεμένα; Ἐγὼ μόνο τὸ ζουμί τους θὰ πάρω. Τὸ ἴδιο δὲν κάνει;

— Ὅχι ὀλότελα, κυρὰ Χριστίνα μου, κάνει ὁ Δρίβας καὶ τότε πιάνουνε πάλι τὰ παιδιάτικα γέλια του.

Παίρνει τὸ μπαστούνι τῶν ἐκδρομῶν καὶ παραγγέλνει στὸ παιδί νᾶρθει σὲ μιὰν ὥρα στὴν Πορτάρρα μ' ἓνα καλάθι. Θᾶπερνε σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ τὸ μπάνιο του καὶ κατόπι θὰ πηγαίνανε στὸ χτῆμα, στὴν Ἀνερραγή, γιὰ φροῦτα. Ἄς τὸ πεῖ τῆς Ἀδριανῆς σὰ θὰ ξυπνήσει, νὰ ξαίρει. Θὰ γυρίσουνε τὸ μεσημέρι γιὰ τὴ σκορπιόσουπα.

Στὴν ἀκρογιαλιά ἡ μέρα ἀνοιγε σὰν κρίνος. Χαρὰ Θεοῦ. Ἡ θάλασσα λούφαζε στρωτή, λάδι. Μόλις ἀνάσαινε τὸ νερό, μιὰν ἰδέα, ἐκεῖ στὸν ἄμμο. Κι ὁ ἥλιος σηκωνότανε στὸν ὀρίζοντα τριανταφυλλῆς καὶ δροσερός, σὰν ἓνα ρόδο.

Ὁ Λεωνῆς γδύθηκε στὴ στιγμή, καὶ στάθηκε κατάντικρυ στὸν ἥλιο, πὺ ὀλοένα ξεσκέπαζε τὸ πρόσωπό του. Στάθηκε ὀλόγυμνος μπροστὰ στὴ θάλασσα, μπροστὰ στὸν οὐρανὸ καὶ μπροστὰ στὸν ἥλιο, μὲ τὰ πόδια ριζωμένα μέσα στὸ δροσερὸν ἄμμο. Τὰ πουλιὰ τσίριζαν ξεφωλιασμένα μέσα στὶς ἀγριοβατιές πὺ ἔφραζαν ἓνα γύρω τᾶμπέλι, καὶ τσιμπούσανε τὰ χοντρά βατόμουρα. Ἀπὸ τὰ χωράφια ἐρχόντανε χίλιες γλυκὲς φωνές. Ἡ μικρὴ πόλη ἀντίκρυ ξυπνοῦσε μαχμούρικα μέσα στὴν πρωϊνὴ πάχνη.

Ἐνα βῶδι μουκάνισε ἀργὰ καὶ παραπονετικά, κ' ἡ φωνή του εἶχε τόση σοβαρὴ περιπάθεια κ' ἓναν τόνο θρησκευτικοῦ ὀργάνου, πὺ τότε συγκίνησε σὰν προσευχή.

Ὁ ἥλιος ὀλοένα γεννιούτανε. Ἄπλωσε τὴν τριανταφυλλιά ματιά του παντοῦ, κ' ἡ θάλασσα γιόμισε λουλούδια ροδακινιάς. Ὁ Λεωνῆς ἄκουγε μὲ κατάνυξη τὸ πολυσύνθετο μουρμουρητὸ τῆς λατρείας, ποὺ ἀνέβαινε ἀπὸ παντοῦ πρὸς τὸν πελώριο Θεό. Ἐνίωσε μέσα στὸ νέο κορμί του τὸν ξέφρενο χορὸ, ποὺ στήνανε οἱ πρῶτοι ἀνθρώποι κάθε πρωτὶ γιὰ νὰ γιορτάσουνε τὸ γυρισμὸ τοῦ φοβεροῦ Ἡλίου, σὰν ἔβγαινε κρατώντας τὴν κόκκινη ἀσπίδα του. Ἦθελε νάχει κι αὐτὸς ἓνα βουερὸ τούμπανο, ἓνα πολεμικὸ ἀνατολίτικο τούμπανο ἀπὸ γαῖδουρόπετσο, νὰ βαρέσει γιορτάσιμα. Ἦθελε ἓνα σύντροφο σὰν κι αὐτόν, ντυμένον μονάχα τῆ γύμνια του, νὰ χτυπήσουν πολεμικὰ τὶς βαριές τους ἀσπίδες, νάχολοῦσουν ἀντίλαλα οἱ βράχοι καὶ τὰ νερά, νὰ γιομίσει ὁ τόπος κλαγγὴ καὶ δοξαστικὲς ἰαχές.

Ἔτσι στάθηκε, γεμάτος ἔκσταση καὶ ἐνθουσιασμὸ μπροστὰ στὸ ἄστρο, ὥσπου τὰ μάτια του δὲ βαστούσανε πιά τὴ λάμψη του. Τότες χήμηξε μέσα στὸ ψυχρὸ νερό, ἀλάζοντας ἀπὸ τὴν ἀψιὰ ἀΐστηση τῆς ζωῆς.

Τράβηξε στάνοιχτὰ μὲ δυνατὲς πλεψιές, τράβηξε γιομάτος νιάτα κατὰ τὴν Ἀνατολή.

Σὰ νὰ τραβοῦσε ὀλόϊσα νάνταμῶσει τὸν Ἡλιο!

Κάνανε κάπου μισὴ ὥρα δρόμο μὲ τὸ παιδί γιὰ νὰ φτάσουνε στὴν Ἀνερραγή. Ἐτρεχε κεῖ καὶ τὴ χῶριζε τοῦ μάκρους τὸ ρέμα τοῦ Ὀρυάκα, ποὺ πότιζε τὶς ἐλιές καὶ τοὺς λαχανόκηπους τοῦ χωριοῦ. Ἡ Ἀνερραγή εἶταν ἓνα θαυμάσιο χτῆμα, ἀπλωμένο στὶς πλαγιές μιᾶς ἰσκερῆς λαγκαδιᾶς. Ἐλιώνας μὲ λογῆς φρουτόδενδρα καὶ λαχανικά. Σ' ὄλο τὸ μάκρος τοῦ Ὀρυάκα ὁ πατέρας τοῦ Λεωνῆ εἶχε φυτεμένες λέφκες. Δηλαδή καμμιά πεντακοσαριά χλωρὰ κλωνάρια λεφκίτικα, ποὺ δὲ θέλανε τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ τὰ μπήξεις στὸ ποτιζάμενο χῶμα, γιὰ νὰ ρίξουνε ρίζες καὶ νάνεστηθοῦνε ὀλάκερα δέντρα. Ἐτσι ἡ Ἀνερραγή εἶχε πιά σήμερα καὶ πεντακόσιες λέφκες, ψηλές σὰν τὰ κατάρτια τοῦ

πιό ψηλοῦ καραβιοῦ. Δέντρα ὀλόϊσα, σὰν θεόρατες λαμπάδες ἀσημωμένες. Ἡ τρυφερὴ φυλλωσιὰ σουσουρίζε σὰ μεταξωτὴ στὸ παραμικρὸ ἀγεράκι. Δὲν εἶναι ἄλλο πιὸ χαρούμενο καὶ πιὸ παιχνιδιάρικο δέντρο. Μιὰ πεταλούδα νὰ περάσει πεταρίζει τὸ φύλλο της. Ὅλη τὴ μέρα εἶναι πουδραρισμένη μὲ φεγγερὴ ἀσημόσκονη, κι ὁ ἥλιος σταλάζει σὲ κόμπους ἀπάνω της, σὰ βροχή, ἀπὸ φύλλο σὲ φύλλο. Τὸ ρυάκι δὲ φαινότανε, δασωμένο μέσα στὶς δάφνες καὶ στοὺς βάτους. Ἀκουγότανε μονάχα τὸ νερὸ νὰ τραγουδᾷ μέσα ἀπ' τὶς σκοτεινὲς ἰσκιᾶδες μαζὶ μὲ τὰ φανέρωτα πουλιά. Τὸ χειμῶνα ὁ πατέρας του ἔστηνε κεῖ μέσα, τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, θηλιὲς ἀπὸ ἀλογότριχες κι ἔπιανε τετράπαχα κοτσίφια. Τὶς λέγανε «ἀνεσπάθες» στὸ χωριὸ αὐτὲς τὶς παγίδες.

Ὁ Λεωνῆς καὶ τὸ παιδί ξάπλωσαν κουρασμένοι κάτ' ἀπ' τὸν ἴσκιο τῆς μεγάλης καρυδιᾶς, ποὺ εἵτανε τὸ σαλόνι τῆς Ἀνερραγῆς γι αὐτὲς τὶς ἐκδρομὲς. Ἐκεῖ φάγανε μὲ τὸ ψωμὶ σῦκα, κρῦα ἀκόμα ἀπ' τὰ γιᾶζι τῆς νύχτας. Κατέβηκε ἀπ' τὴν καλύβα κι ὁ περβολάρης. Τὸν εἶχε βάλει ὁ νουνός, χρόνον καιρὸ, μέσα, νὰ διαφεντέβει τὸ χτήμα καὶ νὰ τὸ φυλάει ἀπ' τὶς ἀγροζημιές. Τὸ καλοκαίρι γιὰ τὰ φροῦτα, τὸ χειμῶνα γιὰ τὶς ἐλιές. Τοὺς ἔφερε ἀγγούρια καὶ ροδάκινα, μεγάλα σὰν κυδῶνες.

Ὁ Λεωνῆς ἀνέβηκε νὰ ξαναδεῖ αὐτὴ τὴν καλύβα ποὺ τὴ θυμόταν ἀπὸ παιδί. Ἐνα καλυβόσπιτο, μὲ χωματένιο «δῶμα» γιὰ σκεπὴ. Μέσα εἶχε ἓνα μεγάλο πυρομάχι, νὰ μαγειρέβουν τὰ λιομαζώματα γιὰ τοὺς ραβδιστάδες καὶ γιὰ τὶς μαζῶχτρες. Πάνω στὸ δῶμα ἀπλώνανε σῦκα τὸ καλοκαίρι. Τὰ στεγνώνανε πάνω σ' ἓνα στρῶμα ἀπὸ ρίγανες καὶ βαστούσανε γιὰ πάντα τὴν πιπεράτη μυρουδιά τους.

Ὁ Λεωνῆς γύρισε ὅλες τὶς παλιὲς γωνιές. Ἐανάδε τὸ ταβάνι, μαῦρο ἀπ' τὴν παλιὰ κάπνια, ξαναδοκίμασε τὸ μεγάλο ξυλένιο μάνταλο ποὺ σφαλοῦσε τὴν πόρτα. Ἐάνανιωσε τὴν ἴδια περίεργη ἐντύπωση ὅπως ὅταν πρωτοξανάβλεπε τὸν πύργο. Καὶ κεῖνος μέσα στὴ φαντασία του εἶχε μείνει πελώριος σὰν κάστρο, κ' ἡ Πορτάρρα, φαρδιά σὰν τὴν πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ. Καὶ τὰ βρῆκε ὅλα αὐτὰ τόσο μικρά.

Τὸ χαγιάτι τὸ θυμότανε μεγάλο σὰν ἀλώνι. Καὶ βέβαια. Ἄφοῦ παίζανε τόπι καὶ κυνηγιόντανε κεῖ πάνω μὲ τὴν Ἀδριανή. Τώρα ποὺ τὸ μέτρησε μὲ τὰ τωρινά του τὰ πόδια, ἤυρε πὼς εἶταν ἀκριβῶς τρεῖς δρασκελιές καὶ κάτι. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸ καλύβι τῆς Ἀνερραγῆς. Ἀνέβηκε στὸ «δῶμα» καὶ τὸ βρῆκε μιὰν ἀπαλάμη τόπο. Καὶ τῶξερε μεγάλο σὰν τὴ πλατεία τοῦ Συντάγματος. Θυμότανε ποὺ ἀνεβήκανε μιὰ Λαμπρὴ κεῖ πάνω καὶ φάγανε τὰρνί. Εἶχανε φουντώσει τὰ χαμομήλια, μεγάλα κι ἀψηλὰ σὰν μαργαρίτες. Ἐπαιρνες μιὰν ἰδέα σὰν τὴ λογιῆς εἶτανε πιά οἱ κρεμαστοὶ κῆποι τῆς Βαβυλώνας.

Ὁ περβολάρης τοὺς ἀπογέμισε τὸ καλάθι κι ἔμπλεξε ἀπὸ πάνω ψιλὲς λυγαριές μὲ μαβιὰ λουλούδια. Τὸ φορτώθηκε ὁ μικρὸς καὶ κατεβαίνανε.

Τραβήξανε ἴσια τὸν κατήφορο πρὸς τὴ θάλασσα. Ὁ Λεωνῆς πηδοῦσε τὶς «σκάλες» σὰν κατσίκι. Σκάλες λένε οἱ ξωχαρέοι τὶς λουρίδες ποὺ χωρίζουν ἀμφιθεατρικὰ τὰ χωράφια τους, γιὰ νὰ βαστᾶνε τὸ χῶμα γύρω στὶς ἐλιές καὶ στὰ φρουτόδεντρα. Θὰ τὸ ξέπλεναν ἀλλιῶτικα οἱ νεροσυρμὲς πρὸς τὴν κατηφοριά. Τὶς στυλώνουσε μὲ ξερολιθιές, ποὺ τὶς λένε ἀρχαῖκὰ «ποδόμες». Ἔτσι κατεβαίνοντας βγήκανε ἴσια πάνω ἀπ' τὴν ἀριστερὴ ἀκρογιαλιά τοῦ χωριοῦ. Ἡ Πορτάρρα εἶταν ἀπ' τὰ δεξιὰ. Τούτη ἡ μεριά δὲν εἶχε μήτε ἀμμουδιά μήτε μιὰ πιθαμὴ κάμπο. Εἶταν ἓνας ὀλοστρόγγυλος λόφος. Ἡ Βίγλα. Ψηλός, ὄλο γκρεμούς. Ὁ γυαλός του εἶτανε μιὰ κυκλικὴ παράταξη ἀπὸ ἄγριους βράχους. «Τῆς Βίγλας τὰ ράχτα». Ἔτσι τοὺς λέγαν. Στάθηκε στὸ φρύδι τοῦ γκρεμοῦ. Ὁ Δρίβας θυμότανε ἀπὸ παιδί τὸ μονοπάτι ποὺ κατέβαζε ἀπὸ κεῖ ψηλὰ στὴ θάλασσα. Ἐνας κατσοκόδρομος κρεμαστὸς καὶ ρέζιγος, ἀνάμεσ' ἀπ' τοὺς θαλασσόβραχους, ποὺ εἶτανε γεμάτοι νεροφαγιές. Τὸ χειμῶνα, σὰν ἔσφιγγε ἡ τραμουντάνα, τὰ κύματα σαλταίρναν ὡς ἐκεῖ πάνω καὶ τρώγανε μὲ τάλᾶτι τους τὰ ράχτα. Τοὺς ἀνοίγανε κουφάλες. Στὴν τρικυμιά, οἱ βράχοι τινάζανε μπουκιές τὸ νερὸ ἀπ' τὰ πελώρια αὐτὰ στόματα, σὰ νὰ φτύνανε ὀργισμένα τὴ θάλασσα. Χαιρότανε

πού ξανάβρισκε τὰ κρυφὰ δρομαλάκια, στολισμένα μὲ τὰ ἀργυρόξανθα ἀμάραντα καὶ μὲ τὰ κρίταμα. Ἡ μητέρα του τὰ μάζεβε γιὰ τουρσί. Ἐνιωθε μιὰ τρυφερὴ συγκίνηση νὰ ξαναδιαβαίνει πάνω στὶς παιδιάτικες πατημασιές του. Εἶδε λακκοῦδες ἀπὸ ξερριζωμένες πέτρες. Θυμήθηκε τὸ παιδιάτικο παιχνίδι. Τὸν «κύκλωπα». Ἀκούμπησε τὴ ράχη του, ἔβαλε τὰ δυνατά του καὶ ξερρίζωσε μὲ τὸ πόδι μιὰ χοντρή πέτρα. Τῆς ἔδωσε μιὰ, νὰ πάρει τὸν κατήφορο. Αὐτὴ πῆγε τρεχάτα ὡς σὲ μιὰν ἀπότομην ἄκρη, ἀπ' ἐκεῖ ἔκανε ἓνα φοβερὸ σάλτο καὶ πήδηξε σ' ἄλλο βράχο. Δίστασε γιὰ μιὰ στιγμή σ' ἓνα σκοῖνο, κατόπι ξαναπῆρε τὸν τρελλὸ δρόμο τῆς μὲ μεγάλη φασαρία, πῆρε φόρα ὡς τὴν ἄκρη κι ἀπὸ κεῖ ἔκανε ἓνα ὠραῖο πήδημα μέσα στὴ θάλασσα. Ἐτσι, σὰν τοὺς βράχους ποὺ τίναζε ὁ Κύκλωπας πίσ' ἀπ' τὸ καράβι τοῦ Ὀδυσσεῆ. Τὸ νερὸ ἄφρισε, πήδηξε καὶ τὴν κατάπιε. Ὁ ἀντίλαλος τῆς Βίγλας ξανάσυρε βαθύφωνα τὸ βογγητὸ τῆς χτυπημένης θάλασσας.

Τὴν ἴδιαν ὥρα ἀκούστηκε ἀπὸ κάτω μιὰ σουβλερὴ φωνὴ γιομάτη τρομάρα. Μιὰ φωνὴ γυναίκας.

— Ἄχ!

Ὁ Λεωνῆς πάγωσε. Τὸ παιδί ἔτρεμε χεροπόδαρα.

— Εἶταν ἀθρῶποι ἀπὸ κάτω, εἶπε σιγὰ, καὶ τοιμάστηκε νὰ τὸ σκάσει, σκαλώνοντας τὰ πίσω μπρός.

Τὸ σταμάτησε μὲ μιὰ χερονομία.

Τὴν ἴδια στιγμή ἢ φωνὴ ξανακούστηκε ἀπὸ κάτου.

— Τὸ νοῦ σας!

Ὁ Δρίβας ξανάσανε καὶ τὸ παιδί ἔκανε τὸ σταυρό του.

Ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουνε σιγὰ καὶ μὲ προσοχὴ γιὰ νὰ μὴν κυλᾶνε τὰ χαλίκια μὲ τὰ πόδια τους. Κάπου κάπου φαινότανε ἡ θάλασσα κάτω, ὀλοκάθαρα ὡς τὸν πάτο, μὲ τὶς γαλάζιες φυκιωμένες πέτρες καὶ τὶς πρασινάδες τῆς. Κατόπι κρυβότανε. Μὰ ἡ ἀκρογιαλιά δὲ φαινότανε. Τὴν εἶδανε μονάχα σὰν κατεβήκανε πιά καὶ πατήσανε στὰ παστρικά βότσαλά τῆς.

Ἐκεῖ ὁ Λεωνῆς ἀπόμεινε ἀποξηλωμένος.

Μπροστά του στεκότανε ἡ κυρία Βρανά, ἡ δασκάλα.

Εἶταν ἀκόμα ἀρκετὰ τρομαγμένη κι ἄς χαμογελοῦσε νὰ μὴν τὸ δείξει. Ἐγενεψε στὸ παίδι νὰ προχωρεῖ πρὸς τὸν πύργο καὶ τὴν πλησίασε σαστισμένος.

— Παρὰ τρίχα νὰ σᾶς σκότωνα, εἶπε γεμάτος φρίκη.

Θὰ τῆς ἔδινε τὸ χέρι μὰ ἡ δασκάλα ἀπασχολοῦσε καὶ τὰ δυό της μὲ τὸμπρελλίνο καὶ δὲ σάλεψε.

— Σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ συχωρέσετε, ξαναλέει. Κόντεψα νὰ κάνω ἓνα φοβερὸ κάμωμα.

Χαμογέλασε, θαρρεῖς μόνο μὲ τὰ χρυσά της μάτια.

— Μὴν κάνετε ἔτσι, λέει. Δὲν ὑπῆρχε κίνδυνος. Ἐρχομαι συχνὰ ἐδῶ κ' ἔχω συνηθίσει. Κατεβαίνουνε συχνὰ τέτιες... ἐκπλήξεις ἀπὸ πάνω. Ὅχι μονάχα ἀπ' τὰ παιδιὰ, ποὺ κάνουνε γοῦστο νὰ γκρεμίζου, σὰν καὶ σᾶς, πέτρες. Εἶναι καὶ τὰ κατσίκια ποὺ κάνουν ἀδιάκοπα ἀκροβασίες ἀνάμεσα στὰ κρίταμα. Λοιπὸν παίρνω καὶ γὼ τὰ μέτρα μου. Σὰ δὲν κολυμπῶ, κουρνιαζῶ ἐκεῖ μέσα καὶ δὲν ἔχω φόβο.

Τοῦδειξε μιὰ μεγάλη κουφάλα μέσα σ' ἓνα κοκκινωπὸ βράχο, νεροφαγιασμένο σὰ σφουγγάρι. Αὐτὴ τὴν κρύφτρα τὴν ἤξαιρε καλὰ ὁ Λεωνῆς.

— Στοῦ «κωβιοῦ τὸ στόμα», κάνει συχασμένος. Ἀλήθεια αὐτὸ εἶναι ἓνα θεόχτιστο ἀμπρί. Δὲ φοβᾶται τίποτα.

— Δὲν τῶξαιρα πὼς λένε «τοῦ κωβιοῦ τὸ στόμα» αὐτὴ τὴν κουφάλα, λέει ἡ δασκάλα.

— Ἐτσι δηλαδὴ τὴ λέγαμε ἐμεῖς. Ἐγὼ κ' ἡ Ἀδριανὴ καὶ τὰ κορίτσια τοῦ νουνοῦ... Στὰ μικράτα μας. Φαντασθῆτε ὅμως νὰ γινότανε κανένα δυστύχημα μὲ τὴν κουταμάρα μου...

Ἡ δασκάλα χαμογελᾷ πάλι.

— Δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ τὸ φαντασθῶ, λέει. Ἐπειτα... ὅ,τι γράφει δὲν ξεγράφει. Ξαίρετε ἓνα περίεργο ποὺ ἔγινε πέρσι; Ἐνας κουρέας, αὐτὸς ποῦχει τὸ κατάστημά του ἔξω ἀπ' τὴ Λέσχη. Εἶχε ἓνα γιὸ στὸν πόλεμο. Ἀληθινὸς ἥρωας. Πολέμησε σ' ἓνα σωρὸ μάχες καὶ στὸ τέλος χτυπήθηκε ἀπὸ μία χεροβομβίδα. Σαράντα λαβωματιές, ἂν ἀγαπᾶτε. Σὰ βγῆκε ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο τοῦ δόσαν ἄδεια. Γιὰ νὰ ξαφνιασει τοὺς δικούς του ἤρθε νύχτα, κρυφά.

Ἡ μοίρα του, νὰ σηκώνουν ἐκεῖ στή γειτονιά του ἕνα χτίριο. Τὴν ἤλεχτρομηχανὴ τοῦ κ. Δαφνῆ. Εἶχαν ἕνα λάκκο μὲ λιωμένον ἀσβέστη, σκαμένον πλάϊ στὸ δρόμο. Παραπατεῖ, πέφτει μέσα, καὶ τὸ πρῶτ' εἶδανε καὶ πάθανε νὰ γνωρίσουνε τὸ λείψανό του. Ἔτσι τοῦ μελλότανε. Δὲν εἶναι περίεργο;

— Εἶστε μιὰ μοιρολάτρισσα...

Αὐτὴ δὲν ἀπάντησε ἀμέσως. Κάθησε σὲ μιὰ πέτρα, κι ἀνεκάτεβε τὰ βότσαλα μὲ τὸμπρελλίνο της. Σήκωσε τοὺς ὤμους κ' εἶπε σοβαρά:

— Ὅλη μου ἡ ζωὴ εἶτανε μιὰν ἀράδα μοιραῖα περιστατικά. Ὅλα ἔγιναν ἔξω ἀπ' τὴ θέλησή μου κ' ἔξω ἀπ' τὶς ἐπιθυμίες μου... Εἶμαι ἔτοιμη νὰ δεχτῶ τὸ κάθε τι χωρὶς ἀπορία...

Ἀνάσανε βαθιά, πού δὲν ἤξαιρες ἂν εἶτανε μιὰν ἡδονικὴ μπουκιὰ τῆς ἀρμυρῆς θαλασσίλας ἢ ἕνας ἀναστεναγμός.

Ὁ Δρίβας δὲν ἤξαιρε τί νὰ πεῖ. Χτυποῦσε χάμου μὲ τὴ σιδερένια μύτη τοῦ μπαστουνιοῦ του, κ' εἶχε πολλὰ νὰ πεῖ γι' αὐτὸ δὲ μιλοῦσε.

— Πᾶμε; λέει ἡ δασκάλα, καὶ σηκώνεται. Θᾶναι πιά μεσημέρι.

Ἀνοίγει τὸμπρελλίνο της καὶ περνᾷ πρώτη. Γύρω στή Βίγλα ἢ λουρίδα τῆς ἀκρογιαλιάς εἶτανε πολὺ στενὴ. Ἐνα μονοπάτι ἀπὸ χοντρά στρογγυλεμένα βότσαλα. Κάνανε χάρτ, χούρτ, κάτω ἀπ' τὰ παπούτσια καὶ περπατοῦσες δύσκολα. Τὸ χειμῶνα μάλιστα κι αὐτὸ τὸ πέρασμα τὸ πατοῦσε ἡ θάλασσα.

Ὁ Δρίβας ἐρχόταν πίσω της, γιομάτος θαυμασμὸ γιὰ τὴν ἀρμονία πού σκορποῦσε κάθε κίνηση τοῦ κορμιοῦ της. Κι ἀποροῦσε πῶς γίνεται αὐτὴ ἡ κοπέλλα, πού εἶτανε σχεδὸν παιδί, νὰ συλλογέται σὰν ἕνας ἡλικιωμένος ἄνθρωπος, παιδεμένος ἀπ' τὴν πολύχρονη πείρα τῆς ζωῆς. Περπατοῦσε μέσα στὶς πατημασιές της σχεδόν. Ὁ ἥλιος βαροῦσε κατὰ κορφα κ' οἱ βράχοι καίγανε σὰν πυρωμένο μέταλλο. Τὰ κρίταμα, τσακισμένα ἀπ' τὶς μπαστουνιές τοῦ Λεωνῆ, μοσκοβολούσανε δυνατὰ τὴν πιπεράδα τους. Πάνω στὸ ρηχὸ

πάτο τῆς ἀκρογιαλιᾶς, τὸ φῶς ἔφαινε καὶ ξέφαινε μὲ μιὰν ἀδιάκοπη κίνηση ἓνα δίχτι ἀπὸ χρυσὸ ἀερένιο ψαθί. Εἶταν ὁ ἴσκιος τοῦ νεροῦ.

Μιὰ στιγμή ἡ δασκάλα στάθηκε πάνω σ' ἓνα βραχάκι ἀπομονωμένο, κι αὐτὸ σὰ νᾶγινε μονομιᾶς βᾶθρο ἀγάλματος.

— Κυττάχτε, λέει, κι ἀπλώνει τὸ χέρι της.

Ἐνα κοπάδι κεφαλόπουλα, μικρὰ-μικρὰ καὶ πολλά, καμμιά χιλιάδα, τραβούσανε ὅλα μαζί, γιὰλὸ-γιὰλὸ στὰ ρηχά. Εἶτανε σὰ νᾶδιασες μέσα στὴ θάλασσα μιὰ κάσσα ὀλοκαίνουργια ἀτσαλένια καρφάκια, ἀπ' αὐτὰ τῶν παπουτσήδων, κι αὐτὰ ζωντάνεψαν μονομιᾶς καὶ τρέχανε μὲ τὰ μαβιὰ κεφαλάκια τους ὅλα πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση. Σ' ἓνα σενιάλο τῶν ἀρχηγῶν τους ὅλο τὸ λεφούσι ἔκανε μεταβολὴ ἢ μισὴ κλίση πρὸς τὰριστερά. Σὰ νὰ δουλέβανε ὅλα τους μ' ἓνα μοναχὸ ἔλατήριο.

Ξαναπροχώρῳσανε. Ὁ ἥλιος ἔπεφτε σὰ φλογισμένη βροχὴ πάνω στὸμπρελλίνο, καὶ χυνότανε στοὺς καλοδεμένους ὤμους της. Ἀπ' ἐκεῖ στοὺς γοφούς, πού ὁ κυματισμὸς τους εἶτανε σὰν τὸ ρυθμὸ τῆς θάλασσας. Τὰ πόδια της εἶτανε μακριὰ καὶ καλοκαμωμένα. Τὸ περπάτημά της τοῦ φάνηκε σὰν ἓνας μυστικὸς χορὸς. Σὰν ἓνας θρησκευτικὸς χορὸς. Εἶτανε ἓνα θέαμα ἐξάισιο καὶ μεθυστικό. Καὶ ξαφνικὰ βρῆκε πὼς θᾶθελε πολὺ νὰ μποροῦσε νὰ δέσει αὐτὴ τὴν κινητικὴ ἀρμονία σὲ μιὰ ζωγραφικὴ σύνθεση, πού τὴν ὄνειρεύτηκε μονομιᾶς σὰν τὸ μεγάλο ἔργο τῆς ζωῆς του, τὸ ἔργο πού θὰ τὸν ἔκφραζε.

Θὰ εἶτανε «ἡ Σαλώμη πού δὲ χορεύει». Μιὰ Σαλώμη ὀλόγυμνη, μπροστὰ σὲ μιὰ θάλασσα βαριά, δίχως κύματα, σὰν πηχτόρρευστη. Νᾶναι ντυμένη μονάχα τὸν ἥλιο τοῦ μεσημεριοῦ, πού τᾶναφλογίζει ὅλα γύρω της, σὰν ἐμπρηστικὸς πυρσός. Πρέπει νᾶναι μιὰ Σαλώμη ἀκίνητη, ὅμως ὅλα τὰ μέλη της νὰ εἶναι ἔτοιμα, στὸ καντίνι, νὰ ὀρμήσουνε στὸν ὀργιαστικὸ χορὸ. Νὰ τὸ φωνάζουνε ὡς τὴν τελευταία τους ἴνα, πὼς εἶναι τὰ μέλη κ' οἱ δέσες μιᾶς μανιακῆς χορέφτρας, ὡς τὸ πιὸ κρυμμένό τους νεῦρο. Ἐτσι νᾶναι καὶ ἡ θάλασσα πού θὰ κοίτεται μπροστὰ της, βαρεῖα σὰν ἔτοι.

μόγεννη σκύλλα. "Όμως μέσα στη λουφασμένη της ψυχή, θ'άναι βουλιαγμένο τὸ παράφορο πνέμα τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ φρενιασμένου χοροῦ.

— Σᾶς ἀρέσουνε τῆς Βίγλας τὰ ράχτρα; τῆ ρωτᾶ γιὰ νὰ ξεδρομίσει ἀπ' τοὺς λογισμούς του.

— "Α, ναί, κάνει ἡ δασκάλα, χωρὶς νὰ γυρίσει. Ἔρχουμαι ταχτικά ἐδῶ. Παίρνω ἓνα βιβλίο καὶ κάθουμαι ὥρες ὀλάκερες.

— Καὶ μέσα στὴν ἄψη;

— Ναί. Μᾶρέσει ὁ δυνατὸς ὁ ἥλιος. Προπάντων... σὰν εἶμαι στὸν ἴσκιο, ἀποσώνει ἀμέσως καὶ γελᾶ. Ἐκεῖ μέσα στὴν κουφάλα φωλιάζω σὰν κάβουρας. Εἶναι δροσερὰ ἐκεῖ καὶ δὲν ἀπολείπει ὁ ἴσκιος...

— Κολυμπᾶτε;

— Πολύ! λέει ζωηρά. Μέσα στὴ φωνή της ἀκούει καὶ γνωρίζει τοὺς τόνους τοῦ φανατικοῦ κολυμβητῆ. Μόλις εὔρω μιὰ συντρόφισσα ἔρχουμαι καὶ βουτῶ. Ἐχει ἐκεῖ πίσω κάτι βράχους, ποὺ εἶναι θεόχτιστες καμπίνες.

ἌΟ Λεωνῆς συλλογέται.

— Αὐτὸ εἶναι. Ἐχει κι αὐτὴ τὴ δικιά μου τὴ «θαλασσολαγνεῖα». Καὶ τᾶρέσει ὁ ὄρος ποὺ τοῦρθε κείνη τὴ στιγμή.

Τέλιωνε πιά ἡ παράταξη μὲ τὰ «ράχτρα τῆς Βίγλας» ποὺ τοὺς ἀποσκεπάζανε ὡς ἐδῶ. Ἄπὸ κεῖ καὶ πέρα ἡ ἀκρογιαλιά ριπιδῶνε φαρδιά κάτω ἀπ' τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ.

ἌΟ Δρίβας κοντοστάθηκε.

— Μήπως, λέει, θ'άταν καλύτερα νὰ μείνω πίσω καὶ νὰ προχωρέσετε μονάχη σας;

— Γιατί; γύρισε καὶ τότε κύτταξε ἴσια ἡ δασκάλα.

ἌΕδειξε μὲ τὴ μύτη τοῦ μπαστουνιοῦ του τὸ χωριό.

— Γιὰ τὸν κόσμο, λέει. Ἄμαθα πὼς συζητοῦνε καὶ παραφυλάγουν ὅλες σας τίς κινήσεις καὶ ὅλες τίς σχέσεις σας. Πὼς περιμένανε πίσω ἀπ' τίς γρίλλιες ἀκόμα καὶ μένα ποὺ θ'ἀρχόμουνα σπίτι σας...

Σήκωσε τοὺς ὠμους της.

— Φαντάζομαι πὼς θ'άναι ἔτσι, ὅπως τ'ἀκούσατε. Ἄπ' τὴ χηριά μου κ' ἐδῶ τοὺς ἔπιασε μανία νὰ ἀνακαλύψουν ἓναν ἄντρα μέσα στὴ ζωὴ μου. Τὸ αἰσθάνομαι ζωηρὰ αὐτὸ

γύρω μου. Όμως φαίνεται πώς δὲ βρήκανε γιὰ κανέναν ἀρκετὰ στοιχεῖα, νὰ τοῦ φορτώσουν αὐτὸ τὸ ρόλο. Κυττάζω τὴ δουλιὰ μου κ' εἶμαι αὐστηρὰ τυπικὴ μὲ ὅλους τοὺς. Θαρρῶ πὼς αὐτὸ τοὺς σκυλιάζει. Τοὺς λείπει πάρα πολὺ ἓνας «ἐραστής» γιὰ τὴ γυναίκα τοῦ Βρανά.

Γέλασε καὶ ξανᾶπε:

— Θαῆπρεπε ἴσως στὸ τέλος, ἀπὸ φιλανθρωπία πιά, νὰ τοὺς ρίξω... βορὰν κανένα.

— Νὰ ἓνας ρόλος τρομερός, λέει γελώντας κι ὁ Λεωνῆς. Θαρρῶ πὼς δὲ θᾶνιωθε καθόλου εὐχάριστα κανέναν ἀνάμεσα στὶς μασσέλες τῶν χωριανῶ σας.

— Ἄ, ναί, μπορῶ νὰ σᾶς πῶ ἐκ πείρας, κάνει ἡ δασκάλα. Όμως νά. Θαῆ μοῦ φαινότανε ἄναντρο νὰ χωριστοῦμε τώρα. Αὐτὸ θᾶτανε κιόλας ἀντίκρυ τοὺς σὰ μιὰν ὁμολογία ἐνοχῆς. Δὲν εἶν' ἔτσι;

— Χωρὶς ἄλλο! λέει μὲ ἀνακούφιση ὁ Δρίβας. Σᾶς τῶπα, γιὰτὶ δὲ θᾶθελα νὰ σᾶς γίνω αἷτιος οὔτε γιὰ μιὰ στενοχώρια παραπάνω.

Ἄρχισε νὰ προχωρεῖ καὶ τοῦπε:

— Δὲν πιστεύω νὰ τολμήσουνε γιὰ σᾶς. Σᾶς σέβονται ἀρκετά. Όσο γιὰ μένα, σᾶς βεβαιῶ πὼς ἡ νέα βρισιὰ δὲ θᾶ πρόσθετε πολλὰ πράματα στὴν κατάσταση. Τοὺς περιφρονῶ καὶ τοὺς συχαίνομαι... Θαῆ τὸ πιστέψετε; Εἶναι φορές πὸ δὲν ἀγαπῶ οὔτε τὰ παιδιὰ τοὺς, πὸ μοῦ στέλνουνε σκολιό. Ντρέπουμαι πὸ τὸ λέω. Μὲ πλήγωσαν πολὺ, μὲ γιόμισαν πίκρα τὴν καρδιά, πὸ εἶταν ἔτοιμη νὰ γαπήσει ὅλο τὸν κόσμο...

Περπατούσανε πλάϊ-πλάϊ, πολὺ κοντὰ στὴ θάλασσα.

Ὁ Δρίβας κούνησε τὸ κεφάλι.

— Δὲν τὸ βρίσκω σωστό, λέει, νὰ τοὺς ἐρεθίζετε ἔτσι.

— Κι ὅταν αἰσθάνεται κανέναν τὸν ἑαυτό του ἀθῶο καὶ ἀδικημένο;

— Καὶ τότε ἴσως. Εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ προκαλεῖ κανέναν καταπάνω του τὸ χτῆνος τῆς κοινωνικῆς ἀγέλης. Εἶναι τρομερὰ δυνατό. Μπορεῖ νὰ σὲ τσακίσει κάτω ἀπ' τὴ φτέρνα του σὰ μυρμήγκι...

Τάλεγε αὐτὰ καὶ μέσα του εἶτανε βέβαιος πὼς σὲ παρόμοια περίπτωση κι αὐτὸς θὰ ἐνεργοῦσε μὲ τὴν ἴδια καὶ μεγαλύτερη ἀποκοτιά.

Περπατούσανε, μιλοῦσε, κι ὅλο γύριζε μέσα στὸ μυαλό του ὁ λόγος ποὺ τοῦπε στὸ σπῆτι γιὰ τοὺς χωριανούς: "Ἄμα δὲ μοῦ παραστένουνε τὸ Ρωμαῖο, μοῦ κάνουνε τὸν εἰσαγγελέα. Σὰ φτάσανε κεῖ ποῦ κλάδιζε ὁ δρόμος, τὴ στιγμή ποὺ ἔκανε νὰ χωριστοῦνε, τῆς λέει ξαφνικά.

— Ἀκοῦστε, κυρία Σαπφώ... Αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ξεκαθαρίσω ἀντίκρου σας κάτι. Σᾶς παρακαλῶ, ἀδιάκοπα, ἀδιάκοπα, νᾶχετε στὸ νού σας, σὰν πρόκειται γιὰ μένα, τὸ ἐξῆς: Πὼς δὲ θὰ πάψω νᾶμαι ἀντίκρου σας οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή ὁ ἀδερφικὸς σύντροφος ἐνὸς πολὺ δυστυχισμένου ἀνθρώπου, ποὺ εἶτανε ὁ ἀντρας σας. Καὶ πὼς δὲ θὰ πάψω νὰ βλέπω σὲ σᾶς, ἄλλη ἀπὸ τὴ χήρα τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Βρανά. Μιὰ γυναίκα ποὺ τὴ σέβομαι καὶ τὴν ἐχτιμῶ ὅσο καὶ τὴν ἀδερφή μου.

Ἐνιωθε ἱερὴ τὴ στιγμή, σὰ νὰ παράστεκε καὶ νᾶκουγε ὁ βασανισμένος νεκρός. Κεῖνη τὸν ἄκουγε σιωπηλῆ, μὲ τὰ μάτια μακριά, κατόπι σήκωσε τὴ ματιὰ της ἀπάνω του, ὅλο ἐμπιστοσύνη.

Τόνε κύτταξε ἴσια, χαρούμενη καὶ συγκινημένη καὶ τοῦσφιξε ἐγκάρδια τὸ χέρι.

— Σᾶς εὐχαριστῶ, τοῦ λέει καὶ κοκκινίζει... Σᾶς εὐχαριστῶ...

Σὰν πῆγε στὸν πύργο, τὸ τραπέζι εἶτανε στρωμένο. Ἡ κερὰ Χριστίνα δὲν ἄργησε νὰ φανεῖ. Κουβαλοῦσε θριαμβευτικὰ τὴν παλαιϊκιά σουπιέρα μὲ τὰ μαβιά ξόμπλια. Τὴν κρατοῦσε ψηλὰ μὲ τὰ δυὸ χέρια καὶ προχωροῦσε ἀργὰ καὶ τελετουργικά, σὰ νὰ σήκωνε τὰ ἅγια τῶν ἁγίων.

— Ἡ σκορπιόσουπα, ἔ;

Φώναξε ἐνθουσιασμένος καὶ χεροκρότησε σὰν παιδί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΕ΄.

Οἱ μέρες του περνοῦσαν εὐτυχισμένες, γιομάτες ἔντονη αἴσθησι. Εἶχε ριχτεῖ στὴ δουλιά του μὲ τὰ μοῦτρα, κι αὐτὸ τὸν χαροποιοῦσε. Ἡ ἄρρωστη ψυχὴ του ἔκανε γρήγορα γρήγορα τὴν ἀνάρρωσή της ἐκεῖ, μέσα στὸ φῶς, μέσα στὸ πράσινο καὶ στὸ γαλάζιο. Οἱ ἐντυπώσεις του εἴτανε φρέσκες, σὰ ν᾿νοιγε γιὰ πρώτη φορά, παρθενικά, τὰ μάτια του μπροστὰ στὸ θέαμα τοῦ κόσμου. Ἐνὸς κόσμου πρωτόφαντου, ποὺ μόλις τώρα βγῆκε ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Δημιουργοῦ, φορτωμένος δροσιά, ὁμορφιὰ καὶ θλίψη.

Δούλευε μέσα σένθουσιασμοὺς καὶ σὲ ἀπογοήτεψες. Στεκότανε πάντα ὁ σκληρὸς βασανιστὴς τῆς τέχνης του, κι ὁ Καραγκιόζης ποὺ κατοικοῦσε μέσα στὴν ψυχὴ του, συχνὰ τραβοῦσε τὴν κριτικὴ του ὡς τὴν ὑπερβολὴ τῆς καρικατούρας. Ὅμως τὸν ἀγαποῦσε αὐτὸν τὸν Καραγκιόζη ποὺ τότε προσγείωνε ἀδιάκοπα ἀπ' τὶς ἐξάψεις του, καὶ νέρωνε τὰ κρασιὰ μόλις ἄρχιζε νὰ τότε καταπαίρνει ὁ ἐνθουσιασμός. Ἔτσι γινότανε ὀλοένα καὶ πιὸ αὐστηρὸς στὴ δουλιά του. Σχεδὸν σκληρός. Καὶ εἴτανε σίγουρος πὼς ἔδινε μιὰ θετικὴ καὶ ἀκριβὴ προσφορά, σὰν ξεχώρισε μέσα ἀπ' τὴν τελευταία του ἐργασία κ' ἔστειλε στὴν Ἀθήνα πέντε ταμπλώ του. Τᾶστειλε σ' ἓνα φίλο του δημοσιογράφο, γιὰ τὴν ἐκθεσὴ τῶν «Ἐλεύθερων καλλιτεχνῶν», ποὺ τὴν ὀργάνωνε κεῖνες τὶς μέρες στὸ Ζάππειο μιὰ ὀμάδα ζωγράφων. Οἱ περισσότεροὶ τοὺς εἴτανε νέοι, μόλις γυρισμένοι, σὰν κι αὐτόν, ἀπ' τὸν πόλεμο. Εἴτανε κι Ἀθηναῖοι, κινημένοι κι ἀπὸ ἓνα εἶδος πολεμικῆς ἐνάντια στὸν ἀκαδημαϊσμὸ τῶν προπολεμικῶν δασκάλων τοῦ Πολυτεχνείου.

Τὴν ἐκθεσὴ αὐτὴ τὴν περίμενε ἡ Ἀθήνα μὲ ἀνυπομονησίαι. Σχεδὸν σὰν ἓνα καλλιτεχνικὸ γεγονός ποὺ θὰ ξανάδινε τὴν πιστοποίησι τῆς εἰρήνης στὸν πνευματικὸ κόσμον τοῦ τόπου, ὕστερα ἀπὸ δεκάχρονους, σχεδὸν συνεχεῖς, πολέμους. Ἡ διαφήμισή της πέτυχε περίφημα, κι ἀπὸ τώρα οἱ

φημερίδες είτανε γιομάτες ρεπορτάζ και έρεθιστικές μικρο-αποκαλύψεις για μιὰ τέχνη προκλητική, για ταλέντα όρμη-τικὰ και τέτια.

Ό δημοσιογράφος του τ'άγραφε όλα αυτὰ σ'ένα φλύαρο γράμμα, γεμάτο ύπερβολικούς θαυμασμούς για τὰ έργα του Δρίβα, και φαλλιδίσματα από φημερίδες και περιοδικά.

Αυτὸ τὸ χοντρὸ φάκελλο του τὸν έφερε απ' τὴν Ἀθήνα μιὰ παρέα Μεγαλοχωρίτες φοιτητές, πὸ ἤρθανε νὰ περά-σουν τὸ καλοκαίρι τους στὸ χωριό.

Εἶταν ὁ Μένος, ὁ μοναχογιὸς του έργοστασιάρχῃ Δαφνῆ. Σπούδασε ἕξη χρόνια νομικὰ κι ἀντὶς για δίπλωμα του έφερε τὴν ἀρραβωνιαστικιά του. Μιὰ φοιτήτρα τῆς Νομικῆς κι αὐτὴ, νοστιμούλα κ' ἐπιδειχτικὰ μοντέρνα. Μαζί τους κ' ἕνας φοιτητῆς τῆς γιατρικῆς, ξαδερφάκι του Μένου κ' ἕνας τῆς χημείας. Όλοι μαζί κάνανε μιὰ παρέα φασαριώδικη, πὸ μονομιὰς ἄρχισε νὰ σκανταλίζει και νὰ προκαλεῖ τὰ ἤθη του Μεγαλοχωριῦ. Οἱ πληροφορίες πὸ φέρνανε απ' τὴν πρωτεύουσα είτανε καταπληχτικές για τοὺς χωρικούς, κι ὁ σκοπὸς τους φαινότανε ν'ἀναι μ'ἄλλον αὐτὸς. Νὰ κάνουν τὸν κόσμο νὰ σαστίσει. Ἐπρόκειτο μὲ λίγα λόγια, και πολὺ σύντομα μάλιστα, «ἄς ποῦμε πὸς θὰ βαστάξει ἀκόμα κανένα χρόνο τὸ καθεστῶς», νὰ καταργηθοῦνε πολλὰ πρά-ματα. Τὰ ἔθνικὰ σύνορα, ἡ θρησκεία, ὁ γάμος, ἡ οἰκογένεια, τὸ χρῆμα και ἡ ἰδιοκτησία.

Οἱ γονιοὶ του Μένου στὴν ἀρχὴ στήσανε μεγάλο καβγά μὲ τὸ γιό τους για τὸ κορίτσι πὸ τοὺς κουβάλησε στὰ καλά καθούμενα. Προσπαθῆσανε νὰ ξοικονομίσουνε τὴν περίσταση, στέλνοντός το νὰ πλαγιάζει τοῦλάχιστο σ'ένα συγγενικὸ σπίτι, ὅλο τὸν καιρὸ πὸ θὰ καθότανε στὸ χωριό. Ἐτσι για νὰ γλυτώσουνε απ' τοῦ κόσμου τὰ στόματα. Τότες ὁ Μένος, χωρὶς πολλὰ λόγια, δήλωσε πὸς ἡ τὸ κορίτσι θὰ μείνει σπίτι, ἡ αὐτὸς θὰ πάρει τὰ μάτια του νὰ φύγει και δὲ θὰ τόνε βλέπανε πιά. Νὰ τ'ἀκούσει ἡ κ. Δαφνῆ — μόνο πὸ δὲν πῆγε ἀπὸ συγκοπή. Μοναχογιὸς, βλέπεις. Και μιὰ πὸ ἡ μάνα τὸ χώνεψε, απ' τὴ μεριά του κ. Δαφνῆ τὸ πρᾶμα πιά μποροῦσε νὰ λογαριαστεῖ τελιωμένο. Ἐτσι ἡ

φοιτητρούλα, Μίνα τή λέγανε, στρογγυλοκάθησε στο σπίτι σά νύφη. Κ' ἔτσι τή λογαριάζανε πιά οἱ Δαφνηδες. Ἀπ' τήν ἴδια μέρα μάλιστα ἢ μητέρα τοῦ Μένου ἄρχισε νά μιλά με τὸ φυσικότερο τρόπο γιά τή «νέα γενεά», πού δὲ μιάζει «εὐτυχῶς» σὲ τίποτα μὲ κείνη τήν παλιά, τή μουχλιασμένη, τή δικιά τους. Εἶτανε τὸ σάπιο κυδῶνι πού βασιόταν ἀπὸ μιὰ τρίχα. Ἦρθε ὁ σίφουνας τοῦ πολέμου, ξεκούνησε τὸ δέντρο κ' ἔπεσε τὸ σαπιοκύδωνο. Νά, αὐτὸ εἶτανε. Σήμερ' αὔριο τὰ πράματα θάλλάξουνε ἀπὸ θεμελιοῦ. Ἡ καϋμένη ξανάλεγε τὶς φράσεις τῶν παιδιῶν καὶ σιγὰ-σιγὰ ἄρχιζε νά τις δέχεται, ὅπως δέχτηκε καὶ τήν ἀστεφάνωτη μαντινούτα τοῦ γιοῦ της στο σπίτι. Τὸ ἴδιο κι ὁ κ. Δαφνής. Ἐβαλε νερὸ στο κρασί του γιά τὸ κοινωνικὸ ζήτημα. Γιά νά μὴ φαίνεται κιόλας ἐκβιασμένος, ἄρχισε νά παρασταίνει συστηματικὰ τὸν προοδευτικὸ στὶς χαρτοπαιχτικὲς βραδιὲς τῆς λέσχης.

— Τὰ νιάτα, παιδί μου! Τὰ νιάτα! Ἐχουνε βλέπεις κι αὐτὰ τὰ δικαιώματά τους. Ἀμέ! Ὁ κόσμος γυρίζει τή ρόδα του...

Κ' ἔσφιγγε τήν καρδιά του κ' ἔπαιρνε τσιγάρο ἀπ' τὸ κουτί πού ἄνοιγε μπροστὰ στή μύτη του ὁ Μένος, φουμάροντας μέσα στὰ μούτρα τοῦ γέρου. Εἶτανε νά ποῦμε τὰ μούτρα τοῦ καθεστῶτος.

Ἡ παρέα ἔκανε ὅ,τι μπορούσε γιά νά ξαφνιασθεῖ τοὺς χωρικούς. Ἀρχισε ἀπ' τὰ μιχτὰ μπάνια. Οἱ φοιτητὲς κολυμπούσανε μαζὶ με τή Μίνα, ἐκεῖ κατάμπροστα στο χωριό, δέκα βήματα δίπλα στήν ἐξέδρα τοῦ καφενεῖου. Ἀγκαλιαζόντανε οἱ τρεῖς τους κ' ἡ Μίνα σκάλωσε σὰ γατίτσα στοὺς ὤμους τους. Τρόπαιο. Καὶ τὸ τρόπαιο προχωροῦσε ἔτσι μέσα στο νερό, ὡς πού χαλούσανε μιὰ τήν πυραμίδα καὶ τὸ κορίτσι τινάζοτανε βουτιά, με τὸ κεφάλι, καὶ χαλοῦσε πιά ὁ κόσμος ἀπ' τὶς φωνὲς καὶ τὰ ζήτω.

Στὴν ἀρχὴ τὸ χωριὸ βούηξε γι' αὐτὲς τὶς ξετσιπωσιές, κ' ἓνα σωρὸ κόσμος μαζεβότανε κ' ἔβλεπε με ἀπορία ἀπὸ μακριά. Οἱ μόντες κάνανε φωναχτὰ περιγραφικὴ ἀνατομία τῆς φοιτήτρας. Οἱ γρηῆς σταυροκοπιόντανε.

— 'Απ' τούς γραμματισμένους θὰ χαθεῖ ὁ κόσμος...

Καὶ μιὰ πρόσφυγα σήκωσε τὴ γροθιά πρὸς τὴ θάλασσα ὅπου ἔκανε τὶς πλαστικὲς ἐπιδείξεις τῆς ἡ παρέα.

— Νά. Αὐτὰ κι αὐτὰ εἶδε ὁ Θεός, κ' ἔκανε καμουτσὶ τὸν Τοῦρκο καὶ μᾶς παίδεψε...

Σύντομα ὡς τόσο κατὰπεσε αὐτὸς ὁ ἐρεθισμός. Καὶ ποτές, εἶναι ἡ ἀλήθεια, δὲν ἐκδηλώθηκε μπροστὰ στὸν κ. Δαφνή, ποὺ κρατοῦσε «μέσα στὰ τεφτέρια του» ὅλο τὸ χωριό. Ὑστερα τὸ πράμα ἔγινε τόσο συνηθισμένο, ποὺ μήτε θεατὲς κὰν δὲ μάζεβε τὸ «τρόπαιο». Ξαίρανε πιά ἀπ' ἔξω κι ἀνεκατωτὰ ὅλοι τὴν ἀνατομία τῆς Μίνας καὶ τὴν ἐλιά ποὺ εἶχε στὸ μερί. Κατόπι ἔγινε καὶ μιὰ «προσχώρηση». Ἡ Ἀσπασία τοῦ κ. Σπανοῦ πῆγε μὲ τὴν παρέα. Δὲ σκάλωνε βέβαια στὴ ράχη τῶν φοιτητῶν, ὅμως κολυμποῦσε μὲ τὴν παρέα. Ἡ Λουλοῦ δὲν τὸ βρῆκε σωστό. Μπορεῖ κιόλας νὰ βάραινε καὶ τὸ ἀσυμμάζεφτο στῆθος τῆς σὲ τούτη τὴ σεμνὴ τῆς ἐπιφύλαξη. Ἡ κυρία Εὐτυχία γρίνιασε ὅπως εἶτανε σωστὸ καὶ ὅσο ἄφινε ἡ «ἐλαφρὰ δυσσυστολία» τῆς καρδιάς τῆς. Ὅμως ἡ Ἀσπασία γρίνιασε περισσότερο καὶ νίκησε. Ὁ κ. Σπανὸς δὲν τᾶβρισκε σωστὰ αὐτά, ἀλλὰ περισσότερο τὸν ἐνοχλοῦσαν οἱ γρίνιες μέσα στὸ σπίτι του. Ἦθελε τὴν ἡσυχία του καὶ ποτές του δὲν τὰ κατὰφερε ὡς τὰ τώρα — γέρασε καὶ πάει — νὰ θυμώσει στάλήθεια. Ἀφισε λοιπὸν τὶς γυναῖκες νὰ κανονίσουν μοναχὲς τοὺς τὴν ὑπόθεση.

Ἡ κυρία Εὐτυχία ἔβαλε τὸ ζήτημα πραχτικά.

— Βγαίνει τὸ ὄνομα τοῦ κοριτσιοῦ μ' αὐτὲς τὶς ἀδιαντροπιές!

Τότες ἡ Ἀσπασία τὴν ἀποστόμωσε πολὺ λογικά.

— Ἔχω τὴν προίκα μου. Σ' ὅποιον ἀρέσω. Σ' ὅποιον δὲν ἀρέσω ἄς τραβήξει τὸν ἀραμπά του!

Ὁ κ. Σπανὸς γύρισε καὶ κύτταξε τὴν κ. Εὐτυχία καὶ κείνη τὸν κ. Σπανό, ὅπως θὰ κύτταζαν τὸν Κολόμβο νὰ στήνει τᾶβγό του. Τὸ ἐπιχείρημα εἶτανε πολὺ ἀπλὸ καὶ σύχασε μονομιᾶς τὴν ἠθική, ποὺ χαλοῦσε τὴ ζαχαρένια τῆς ἄδικα τῶν ἀδίκω. Τῶπανε καὶ στὸ γιατρὸ ποὺ κουράριζε τὴν κ. Εὐτυχία μὲ ἀφωσίωση.

Ὁ γιατρός, ἐννοεῖται, συμφωνοῦσε ὀλότελα καὶ μὲ τὴν Λουλοῦ, καὶ μὲ τὴν Ἀσπασία. Αὐτὸς φαινότανε ἀποφασισμένος νὰ τραβήξει τὸν ἀραμπά του πίσω ἀπ' τὴν μιά τους, κι ὅποια θέλει ἄς εἶτανε, μακάρι καὶ νὰ τόνε βάζανε νὰ κάνει πίσω ἀπ' τὸ φουσκωμένο μπανιερό τους τὴν ἀρματοδρομία τοῦ Φαραώ. Θᾶτανε μάλιστα πολὺ πρόθυμος νὰ προσχωρέσει κι αὐτὸς στὴν παλαβοπαρέα, ἂν δὲν εἶτανε στὴ μέση ἢ ἐπαγγελματική του ἀξιοπρέπεια. Ἦξαιρε πολὺ καλὰ πὼς θάρχότανε κάμποσο δύσκολο σ' ἓνα Μεγαλοχωρίτη νὰ ρεζιγάρει τὴν περιπνευμονία του σ' ἓναν ἄνθρωπο ποὺ γυρίζει τσίτσιδος μέσα στὰ φύκια μπροστὰ στὸν κόσμο. Μὴ βλέπεις τὸ Δρίβα. Γιὰ ἓνα καλλιτέχνη φαινότανε τέλος πάντων κάπως φυσικότερες αὐτὲς οἱ ἀπρέπειες.

— Οἱ ζωγράφοι εἶναι λιγάκι σὰν τοὺς θεατρίνους καὶ σὰν τοὺς μουζικάντες, εἶπε μιὰ μέρα μὲ τὸ χέρι στὴ γραβάτα.

Μιὰ μέρα, ἐκεῖ ποὺ κολυμποῦσε ὁ Δρίβας μπροστὰ στὴν πορτάρια, ἢ παρέα τῶν φοιτητῶν ξεκίνησε ἀπ' τὴν ἄλλη ἄκρη κ' ἦρθε κολυμπώντας κατὰ κεῖ. Τοὺς δέχτηκε μὲ ἀληθινὴ χαρά. Ξαπλώσανε ἓναν κύκλο στὸν ἄμμο νὰ λιαστοῦνε καὶ τὸ παιδί τῆς παραδουλέφτρας τοὺς ἔφερε τρία μεγάλα καρπούζια. Τὰ σπάσανε καὶ τὰ τρώγανε λαίμαργα, μὲ τὰ μούτρα μέσα στὴ φλούδα, χωρὶς μαχαίρι.

Ὁ Λεωνῆς τοὺς κύτταζε μ' ἐφχαρίστηση. Εἶτανε ὅλοι τους χαριτωμένα παιδιά καὶ μιλοῦσανε εὐκολα γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα. Γιὰ τὴν τέχνη, γιὰ τὴν ὑψηλὴ πολιτικὴ, γιὰ τὸ θεό, γιὰ τὴν κοινωνία. Εἶχανε κεῖνο τὸ αὐτάρεσκο ὕφος ποὺ δίνει ἢ ἡμιμάθεια καὶ ὁ ἰδεολογικὸς φανατισμὸς στὰ πρῶτα νιάτα, ὅταν πρωτοανακαλύπτουνε, κι αὐτὰ μὲ τὴν σειρά τους, τὰ προαιώνια ἐρωτηματικὰ τῆς ἀνθρωπότητας. Τοῦ ἀποκαλύψανε μπιστευτικά, ὅπως τὸ κάνανε σ' ὅλους, πὼς ἀνήκουε κιόλας σὲ μιὰ κομμουνιστικὴ φοιτητικὴ ὀργάνωση. Ὁ Μένος μάλιστα ἔγραφε καὶ τὸ χρονογράφημα στὸν «Κόκκινο φοιτητή», ποὺ κυκλοφοροῦσε μυστικὰ κάθε βδομάδα στὸ πανεπιστήμιο.

— Θέλαμε νὰ σᾶς μιλήσουμε ἰδιαίτερος, λέει τοῦτος ὁ τελευταῖος τοῦ Δρίβα, σὰν ἀπόφαγε τὴ φέτα του, κι ἀλλάζει ματιὰ μὲ τοὺς ἄλλους.

— Ἰδιαίτερος! χαμογελᾷ ὁ Λεωνῆς.

— Ναί, κάνει σοβαρὰ ὁ φοιτητής. Κουνᾷ τὸ κεφάλι μὲ πολλὴν ἔγνια καὶ κυττάζει ἓνα γύρω στὴν ἀκρογιαλιὰ σημαντικά. Παντοῦ, λέει, ὑπάρχουνε προδότες ἔτοιμοι νὰ σὲ καταδόσουν.

— Χαφιέδες, λέει κ' ἡ Μίνα θλιβερά. Κατεβάζει τὰ ματόκλαδά της βεβαιωτικά, ἔτσι ποὺ ἀκουμπᾷ τὸ σαγόνι στὰ χέρια, ξαπλωμένη μπρούμυτα.

Ὁ Λεωνῆς γυρίζει πρὸς τὸ μέρος της καί, χωρὶς νὰ τὸ θέλει, ἡ ματιὰ του τρυπώνει μέσα στὸ μπανιερὸ ποὺ κρατεῖ μισοφυλακισμένα δυὸ μικρὰ νεανικὰ στήθη, ζουληγμένα ἀλύπητα πάνω στὸν ἄμμο. Ἡ Μίνα δέχεται εὐχάριστα αὐτὴ τὴ γρίζα ματιὰ, ποὺ τὴν ἀγγίζει καὶ τὴ γαργαλάει, ὅμως δὲν κρύβει τίποτα, ἀπὸ ἡρωϊκὴ περιφρόνηση πρὸς αὐτὲς τὶς μικροαστικὲς σεμνοτυφίες. Τὴ βλέπει ὅμως καὶ ὁ Μένος, καὶ τότες ὁ Ἕλληνας ἥρωας τῶν «δραμάτων τιμῆς» καρπαζώνει μονομιᾶς μέσα του τὸν κομμουνιστὴ καὶ μὲ τρόπο ἀπλώνει τὸ γόνατό του καὶ κρύβει τὸν ἐπικίντυνο τομέα. Ὁ Λεωνῆς χαμογελᾷ.

— Ἐμπρὸς λοιπόν, λέει. Ἐδῶ εἴμαστε μόνο ἐμεῖς κ' ἡ θάλασσα.

Ὁ Μένος τοῦ ἀνακοίνωσε τότες αὐτά: Τὸ Κόμμα ἔμαθε στὴν Ἀθήνα πὼς μίλησε γιὰ τοὺς σκοτωμένους ἐφέδρους μ' ἓναν τρόπο ποὺ ἐρέθισε τοὺς μπουρζοάδες, τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἄλλους. Λοιπὸν εἶχαν ἐντολὴ νὰ τότε ρωτήσουνε κατὰ πόσο θέλει νὰ ἀνακατεφτεῖ ἐνεργητικὰ στὸν ἀγώνα. Ἡ δουλιὰ του θὰ εἶτανε νὰ δουλέψει μέσα στὶς Ἐνώσεις τῶν Ἐφέδρων, ὥστε νὰ βγεῖ ἐχτελεστικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ κομμουνιστὲς. Κατόπι θὰ προσχωρούσανε τὴν ὀργάνωση τοῦ νησιοῦ σὲ ἀνάλογη ὀργάνωση κομμουνιστῶν ἐφέδρων, στὴν Ἀθήνα.

Ὁ Δρίβας τὸν διάκοψε. Ὅλα αὐτά, λέει, θὰ εἶτανε καλά, μὲ τὴ προϋπόθεση πὼς θὰ εἶτανε κομμουνιστής. Δυστυχῶς δὲν εἶτανε.

— Μὰ γιατί! κάνει μὲ γκαρδιακὴ λύπησῃ ἡ Μίνα, καὶ τὰλλα παιδιὰ τὸν κυττᾶνε μὲ τὸν ἴδιο συμπονετικὸ τρόπο. Μπορεῖτε, λοιπόν, νὰ εἴστε μὲ τὸ καθεστῶς;

Ὁ Λεωνῆς προσπάθησε ὅσο εἶτανε βολετὸ νὰ τοὺς ζηγήσει πῶς ἔβλεπε ὅσο καὶ κεῖνοι τὶς ἀντινομίες τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ καταδίκασε τὶς ἀγριότητες καὶ τὶς ἀδικίες του. Μόνο πὺ ὁ κομμουνισμὸς, στὴ ρούσικη μορφὴ του, τότε γιόμιζε ζωηρὲς ἀντιρρήσεις. Καταδίκασε τὴν πολιτικὴ του ἀντίκρυ στὶς μάζες γιὰ τὴ χοντρὴ δημοκοπία καὶ τὸ ψέμα, πὺ εἶτανε ἡ βάση της, καταδίκασε τὴν ἐκδικητικὴ του μορφὴ, τὴ φιλοσοφία του πὺ εἶναι τὸ σβύσιμο τοῦ ἀτόμου, τὶς διοικητικὲς του μέθοδες, πὺ εἶναι στρατοκρατικὴ τρομοκρατία. Καταλάβαινε πολὺ καλὰ τὸν ἐνθουσιασμὸ τῆς ἡλικίας τους γιὰ τὸ πανανθρώπινο ἰδανικὸ πὺ βλέπανε στὸ τελευταῖο πλάνο τῆς εἰκόνας. Κι αὐτὸς ἂν εἶταν εἰσοσιδὺ χρόνῳ... Ὅμως τώρα δὲ μπορούσε νὰ κλείσει τὰ μάτια του σὲ χίλια δυὸ ἐρωτηματικά, καὶ σὲ χίλιες δυὸ διάμεσες ἀναγκαιότητες — φροβερὲς καὶ ἀπάνθρωπες — πὺ θὰ μεσολαβούσανε γιὰ ἓνα ἀβέβαιο τέλος. Πρέπει νὰ κερδίζει κανένας τὶς ἀλήθειες του σὰν τὸ ψωμί του. Μόνος του. Καὶ νὰ παίρνει ἀπάνω του ὅλες τὶς εὐθύνες πὺ ἡ καθεμιὰ τους σέρνει πίσω της. Τοὺς ζήγησε πῶς μόνο μὲ τὴν ἐμπειρία τῆς ζωῆς καταχτᾶ κανένας τὸ ἠθικὸ περιεχόμενο τῆς ψυχῆς του, θησαυρίζει τὴ συνείδησή του σπειρίσπειρί, μὲ πόνους, μὲ καημούς, μὲ δοκιμὲς καὶ μὲ ἀπογοητεύσεις. Πῶς κανένα σύστημα σκέψης καὶ καμμιά φιλοσοφικὴ συμπερασμολογία δὲν ἔχει ἀξία γιὰ τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο, ἂν δὲν περάσει ὁ ἴδιος, πατημασιὰ πρὸς πατημασιὰ, ὅλο τὸν ἀνήφορο πὺ περπάτηξε ἡ ψυχὴ τοῦ πρώτου δημιουργοῦ αὐτοῦ τοῦ συστήματος ἢ αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας. Λόγου χάρι ὁ πόλεμος. Εἶτανε μιὰ πραγματικότητα μὲ τὴν ὁποία χτυπήθηκε ἀπὸ κοντὰ, καὶ ματώθηκε ἀπάνω της γιὰ νὰ κερδίσει τὴν ἄρνησή του. Τὴν ἄρνησή του σὲ κάθε μορφὴ του. Ὁ κομμουνισμὸς σχετικὰ ρίχνει τὸ σύνθημα «πόλεμος κατὰ τοῦ πολέμου», καὶ τὸ περιεχόμενό του εἶναι πάλι ὁ πόλεμος. Μόνο πὺ ἀντὶ νὰ εἶναι ἀνάμεσα στὰ ἔθνη

μετατοπίζεται ανάμεσα στις οικονομικές τάξεις, για να ξαναπάρει πάλι την εθνική του μορφή, όπως θα γίνει αν υποθέσουμε πως ένα κράτος μη κομμουνιστικό θα χτυπήσει ένα κομμουνιστικό. Κι αυτό ως πότε; Άγνωστο. Σκοτάδι και αίμα. Μά αυτός δεν πίστευε πια στη δημιουργική δύναμη του μίσους, ούτε στη βίαιη επίβολή των ιδεών...

— Μιλήσατε πριν με μιὰ παρομοίωση απ' τὴν τέχνη σας, σὰν εἶπατε πὼς βλέπουμε στὴν εἰκόνα μόνο τὴ φιγούρα τοῦ τελευταίου πλάνου, λέει ὁ φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς. Καὶ γὼ θὰ πεθυμοῦσα νὰ σᾶς ρωτήσω μὲ τὴ δική μου ὀρολογία. Νομίζετε πὼς μπορεῖ νὰ γίνει μιὰ γέννα χωρὶς αἷμα;

Ὁ Λεωνῆς χαμογελά.

— Νομίζω, λέει, πὼς γιὰ νὰ ζήσει ἡ μητέρα καὶ τὸ παιδί, πὸ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς γέννας, αὐτὴ πρέπει νὰ γίνει φυσιολογικά. Χωρὶς καισαρική τομὴ...

Ἡ Μίνα σήκωσε τὰ μάτια της μὲ κοροϊδευτικὸ χαμογέλιο.

— Ὁ κ. Δρίβας, λέει, πιστεύει πὼς ἡ ὀλιγαρχία τοῦ χρήματος πὸ κυβερνᾷ, θὰ προσφέρει τὰ φρούριά της καὶ τὰ προνόμιά της καὶ τὰ ἀγαθὰ της, μονάχη της. «Ὅριστε, παρακαλῶ, νὰ δοκιμάσετε τὸ σύστημά σας».

Γέλασαν ὅλοι ἐπιδοκιμαστικά. Γέλασε κι ὁ Λεωνῆς.

— Δὲν τὸ πιστεύω ἀκριβῶς ἔτσι, κάνει. Πιστεύω ὅμως πὼς ἡ ὀλιγαρχία αὐτὴ θὰ παραδόσει τὰ φρούριά της ὅταν τὰ βρεῖ ἀδιανὰ ἀπ' τὴ φρουρά τους. Πιστεύω πὼς ἡ λύση δὲν εἶναι στὰ χέρια καμμιάς φανατικῆς ὀλιγαρχίας, ὅποια μεριά κι ἂν ἀντιπροσωπεύει. Οὔτε καὶ φαντάζομαι ἕνα καθεστῶς πὸ θὰ ζεῖ καὶ θὰ κινιέται μέσα σὲ μιὰ σιδερένια πανοπλία, χωρὶς νὰ κοτᾷ νὰποθέσει χάμου τὰ σιδερά του καὶ τὸ πελέκι του. Ἄς κάνουμε πρῶτα τὸ λαὸ νὰ γυρέψει τὴ δικαιοσύνη του. Δὲ μπορούμε νὰ τοῦ τὴν ἐπιβάλουμε μὲ τὰ πολυβόλα, χωρὶς νὰ νιώσει τὴν ἀνάγκη της, πὸ θὰ πεῖ χωρὶς νὰ τὴ θέλει.

— Χωρὶς τὴ διχτατορία τοῦ κομμουνισμοῦ ποτὲ δὲ θὰ γίνει αὐτό, δογματίζει ὁ γιατρός. Τὸ ἕνα θὰ βγάλει τὸ ἄλλο...

— Αὐτό, λέει ὁ Δρίβας, εἶναι λιγάκι γυρισμὸς πρὸς τὸ αἰώνιο πρόβλημα τῆς ὄρνιθας καὶ τοῦ ἀβγοῦ...

— "Άς μὴ μιλάμε πιά γι αὐτά, λέει ὁ Μένος κατσούφικα. Κείνη τὴν ὥρα φάνηκε ἡ δασκάλα ν'ἀρχεται πρὸς τὸν Πύργο. Ἡ μάβρη τῆς σιλουέττα προχωροῦσε πάνω στὴν τριανταφυλλιά ἀμμουδιά, ψηλὴ καὶ σβέλτη, ὅλη ρυθμὸς καὶ ἀβρότητα.

— Νά, μιὰν ἀληθινὰ ὠραία γυναίκα, κάνει μὲ θαυμασμὸ ὁ χημικός.

Ἡ φοιτήτρα ἔρριξε μιὰ κατασκοπευτικὴ ματιὰ στὸ Μένο.

— Μμ, ἔκανε κεῖνος φρόνιμα. Δὲν εἶναι δὰ καὶ νὰ χάσεις τὸ νού σου!

— "Α, ὄχι, λέει ὁ ἄλλος τῆς ἰατρικῆς. Εἶναι μιὰ γυναίκα ποὺ θ'ἄκανε πολλὴν κόσμο νὰ γυρίσει νὰ τὴ δεῖ στὴν ὁδὸ Σταδίου.

Ἡ δασκάλα πέρασε σύρριζα στὸ φράχτη. Χαιρέτησε ἀπὸ μακριὰ καὶ ρώτησε ἂν εἶναι στὸν Πύργο ἡ Ἀδριανή.

— Ναί, εἶναι στὰμπέλι.

Ὁ Δρίβας πετάχτηκε ὀρθίος μὲ μιὰ λαστιχάτη κίνηση, καὶ τὴν πλησίασε γιομάτος ἄμμους. "Ἐνωσε νὰ μοσκοβολᾷ γιασεμὶ τὸ νέο σῶμα τῆς μέσα στὸν ἥλιο, νὰ μοσκοβολᾷ πάστρα καὶ γειά.

— Εἶναι μιὰ παρέα φοιτητές, τῆς λέει. Μήπως θέλετε νὰ σᾶς τοὺς γνωρίσω;

Χαμογέλασε λαφριά καὶ προσπέρασε.

— "Οχι, κάνει. "Άλλη φορά. Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ὁ Λεωνῆς γύρισε στὴν παρέα καὶ μοίρασε σ' ὅλους τσιγάρα. Ἡ φοιτήτρα τὸ πῆρε πρώτη, καὶ τὸ χτύπησε στὸ νύχι σὰν παλιὸς θεριακλής. Εἶπε μὲ γενναιοφροσύνη.

— Εἶναι μιὰ γυναίκα μὲ πολλὴ ντιστεγξιόν. Ἡ ἀλήθια, ἀλήθια.

— 'Ἐδῶ, ξαίρετε, τὴν παρανομιάζουν κοντέσσα, λέει ὁ Λεωνῆς μ' ἓνα εἶδος περηφάνια, ποὺ ἀποροῦσε γι αὐτὴ κατόπι.

— "Ωραῖο! εἶπανε μ' ἓνα στόμα.

— 'Ακούστε, παιδιά, κάνει ὁ ζωγράφος, καὶ χαμογελᾷ ἀνοιχτόκαρδα. Οἱ ἰδεολογικὲς διαφορὲς μας δὲ μᾶς μποδίζουν ν'ἀμαστε φίλοι. "Ἐτσι δὲν εἶναι; «Τὸ πίστη, πίστη

καὶ τὸ τέχνη, τέχνη». Ἐγὼ κι ὁ πύργος μου θᾶμαστε στὴ διάθεσή σας πάντα.

— Κατάλαβα, θέλετε νὰ πᾶτε μέσα, λέει ὁ φοιτητῆς τῆς ἰατρικῆς καὶ δείχνει πονηρὰ μὲ τὸ φρύδι τὴν πορτάρρα, πὺ μὸλις δρασκελήσε ἡ δασκάλα.

Ὁ Λεωνῆς τὸν εἶδε κάμποσο καὶ εἶπε:

— Ὅχι. Εἶναι ἡ ἀδερφή μου γιὰ νὰ δεχτεῖ τὴν κυρία Βρανά. Ἐγὼ σᾶς προτείνω κάτι. Θὰ μποῦμε στὴ θάλασσα καὶ θὰ κολυμπήσουμε μὲ τὸ τσιγάρο στὸ στόμα.

— Ὅποιανου τὸ σβύσει ἡ θάλασσα; ρωτᾷ ἡ Μίνα. Σηκώνεται καὶ μπατσίζει τὰ ντούρα μεριά της, γιὰ νὰ πέσει ὁ ἄμμος κ' οἱ κολλημένοι καρπουζόσποροι. Στὸ μέρος πὺ πλάγιαζε τὸν κόρφο της, ἡ ἀμμουδιὰ κράτησε δυὸ μικρὲς γοῦβες σὰν κύπελλα.

— Ὅποιανου τὸ σβύσει, θὰ κεράσει, λέει ὁ Μένος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΣΤ΄.

Μιὰ μέρα ὁ Δρίβας ἔστησε τὸ καβαλέτο καὶ τὸ διπλωτὸ σκαμνάκι του μέσα σ' ἓνα παλαιϊκὸ σοκάκι τοῦ χωριοῦ, κ' ἔπιασε νὰ δουλεύει. Κόντεβε μεσημέρι. Ὁ ἥλιος κυλοῦσε — ποτάμι — τὴ λάβα του στὸ κατηφορικὸ καλντερίμι. Ἐτρεχε ἡ φλόγα του ἀπ' τὰ κόκκινα κεραμίδια, σὰν ἀπὸ ρουγιές. Τὰ σβεστωμένα σπιτάκια σπαθίζανε σκληρὰ τὴν ἀντηλιά καὶ πάνου ἀπ' τὴ φτωχογειτονιά κυμάτιζε ρυθμικὰ ὁ ἀλαλαγμὸς τῶν τζιτζικιῶν. Ὁ δρόμος εἶταν ἀδιανός. Ὁ αὐγουστιάτικος ἥλιος βαροῦσε τὶς γαλάζιες μαρμαρόπετρες καὶ τὶς ἔκανε νὰ μυρίζουν, σὰν κοπανισμένες μὲ τὴ βαριά.

Ὅμως ἡ ἔρημιὰ τούτη, πὺ γύρεβε γιὰ τὸ ταμπλώ του ὁ Λεωνῆς, δὲ βάσταξε. Ἐνας μορτάκος, πὺ τὸν εἶδε, βάρεσε συναγερμό. Ἐτσι, σὲ λίγο ὁ ζωγράφος εἶταν ἀδύνατο πιά νὰ δουλέψει, ἀπ' τὸ παιδομάνι κι ἀπ' τὶς γυναικοῦλές πὺ ξετρώπωναν ἀπ' τὶς αὐλές καὶ τὰ χαγιάτια.

Τὸ ἔξαιρε αὐτὸ κι ἀπὸ ἄλλες φορές, πὺς ἡ μόνη σωτηρία σ' αὐτὲς τὶς ὥρες εἶταν ἡ ἄδοξη φυγή. Τὰ μάζεψε λοιπόν,

φόρτωσε τὰ σύνεργα στὸ παιδί καὶ τὸς τειλε πίσω, σπίτι. Κατέβηκε στὸ καφενεῖο τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Στὴν ξυλένια ἐξέδρα, κάτω ἀπ' τὴ μεγάλη τέντα, εἶδε τὸν Ξυνέλλη ποῦ παιζε τάβλι μὲ τὸ Μένο. Ὁ δάσκαλος κροτάλισε τὸ πούλι, νὰ κερᾶσει καὶ βιάστηκε νὰ βγεῖ χαμένος γιὰ νὰ πάρει τέλος ἢ παρτίδα.

— Ἔχω μέρες νὰ σᾶς δῶ, παραπονιέται τοῦ Δρίβα. Ποῦ βρισκόσαστε;

Τοῦδειξε μὲ μιὰ κυκλικὴ χερονομία τὰ βουνὰ καὶ τὴ θάλασσα.

— Γυρίζω, τοῦ κάνει. Δουλεύω, διαβάζω, κολυμπῶ, τραβῶ κουπὶ καὶ σκαλώνω στὰ δέντρα. Ἔσεῖς;

Ὁ δάσκαλος χαμογέλασε ταπεινά. Καμμιά παράδοση, λέει, σὲ κανένα μεταξισταστέο, κι ὅλες τὶς ἄλλες ὥρες, φημερίδες, περιοδικὰ καὶ τάβλι.

Ὁ Δρίβας εἶδε ἓνα βιβλίο ποῦ μισόβγαινε ἀπ' τὴν τσέπη του. Ἄπλωσε τὸ χέρι. Ἐπιτρέπεται; — Πῶς! Εἶτανε μιὰ μπροσούρα τῆς κομμουνιστικῆς προπαγάντας. Ρίχνει μιὰ ματιὰ καὶ τὸ δίνει πίσω.

— Εἴσαστε κομμουνιστής;

Ὁ δάσκαλος κυττάει τρομαγμένος ἓνα γύρω.

— Δὲ βαριέστε. Ἔτσι γιὰ μόρφωση. Νά. Ὁ κ. Μένος ἀπὸ δῶ... Σ' ἓναν ὑπάλληλο δὲν ἐπιτρέπεται νᾶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ὑπάλληλος.

Ὁ Μένος σφυρίζει καὶ κουνιέται στὴν καρέκλα του.

— Ὅχι, λέει ὁ Δρίβας. Πρῶτα ἀπ' ὅλα πρέπει νᾶναι ἓνας ἀρτιωμένος ἄνθρωπος. Αὐτὸ θὰ τοῦ δώσει τὸ ζύγι τῆς ἰσορροπίας, καὶ θὰ τότε γλυτώσει ἀπὸ κάθε πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ἀνωμαλία.

Φάνηκε νᾶρχεται πρὸς τὴν ἐξέδρα ὁ γιατρός. Κολληρισμένος, τοῦ κουτιοῦ, μ' ὅλη τὴ ζέστη.

— Ἀλλάξτε κουβέντα, λέει ὁ Μένος. Εἶναι ἓνας τύπος χαφιέ, ἱκανὸς γιὰ τὸ κάθε τι... Ἐγὼ κιόλας πηγαίνω.

Σηκώθηκε κ' ἔφυγε τεμπέλικα, μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες.

Ὁ δάσκαλος εἶχε τρυπώσει κιόλας τὸ βιβλίο στὴ μέσα τσέπη τοῦ σακκακιοῦ.

Ὁ γιατρός χαιρέτισε καὶ κάθισε.

— Λοιπόν; ρωτᾷ ὁ Δρίβας, σὰ νὰ συνέχιζε τὴν κουβέντα του. Σᾶς ἀρέσει ἡ ποίηση, κ. Ξυνέλλη.

Ὁ δάσκαλος λιγωμένα :

— Πολύ. Ὁ ποιητὴς θαρροῦ πὼς εἶναι ὁ ἐκλεχτὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ σεῖς; τᾶγαπᾶτε τὰ ποιήματα ;

— Ἐγώ, λέει ὁ Δρίβας, ἀγαπῶ τὴν ποίηση καὶ συχαίνομαι τὰ ποιήματα. Εἶναι πιά καιρὸς νὰ πάψουν νὰ γράφονται, νομίζω.

Ὁ Ξυνέλλης ἀνοίγει τὰ μάτια του τόσαδα πίσω ἀπ' τὰ γυαλιά, καὶ πολεμᾷ νὰ καταλάβει ἂν ὁ Λεωνῆς κοροϊδέβει.

Ὁ γιατρός τσιμπάει μιὰ φετίτσα ντομάτα ἀπ' τὸ μεζέ τοῦ οὔζου του.

— Ἀκριβῶς, λέει, σὰν τὴν ἐγγλέζα τοῦ Ροῖδη, πὺν ἀγαποῦσε τὴ σκορδαλιὰ χωρὶς σκόρδο.

Γελᾶνε κι οἱ τρεῖς.

— Ἀκριβῶς, ξαναλέει ὁ Δρίβας, καὶ τὴν ἴδια στιγμή πετάγεται ὄρθιος καὶ φωνάζει καὶ κάνει σινιάλα σ' ἕναν ψαρὰ πὺν περνάει μακριά. Εἶναι ὁ Λέτσας, ὁ παραγαδᾶς ἀπ' τὸ Μοσκονήσι, πὺν συχνὰ τοῦ δανείζει τὴ βάρκα του καὶ τὰ σύνεργα τῆς ψαρικῆς. Τὸν κερνᾷ ἕνα ρακὶ στὸ πόδι καὶ τοῦ παίρνει τὴ «Χελιδόνα». Εἶν' ἕνα μαντζόβολο μικρὸ σκαρί, λαφρὶ καὶ σβέλτο, κόκκινο καὶ κίτρινο.

Παίρνει μαζί του τὰ κουπιά, τὸ σίδερο καὶ τὸν ἀχινολόγο.

— Θὰ πάω γι ἀχινούς, λέει. Ἔρχεστε μαζί μου, κ. Ξυνέλλη; Θὰ κολυμπήσουμε κιόλας. Τὸ γιατρὸ δὲν τότε καλῶ γιατί λυπᾶμαι τὸ κοστούμι του...

Ὁ δάσκαλος εὐχαριστεῖ πολὺ ἀλλὰ διστάζει. Μέσα σὲ τέτια κάψη! Θὰ ζαλιστεῖ χωρὶς ἄλλο. Θὰ πονοκεφαλιάσει. Ἐπειτα, κεῖνος δὲν κολυμπᾷ, ἐχτός... στὸ χαμάμι. Δὲν κολύμπησε ποτέ του.

Ὁ Λεωνῆς γελᾷ δυνατὰ καὶ τραβάει ἀνοιχτά. Γελᾷ καὶ συλλογιέται ἕναν ποιητὴ, νὰ θυμᾶται τὸ χαμάμι μπροστὰ στὴ θάλασσα! Συλλογιέται πὼς ὁ δάσκαλος θᾶταν ἄξιος νὰ τὰ ζευγαρώσει κιόλας αὐτὰ τὰ δυὸ σὲ μιὰ ρίμα. Συλλογιέται ἀκόμα τὸν Ξυνέλλη, ὀλόγυμνο μέσα στὸν ἥλιο

καὶ μέσα στὸ νερό. Τὶς κίτρινες γάμπες τοῦ ἀνατριχιασμέ-
νες, τοὺς ἀγκῶνες τοὺς σουβλερούς, τὰ φτιά τοῦ τὰ μαλακά,
τὰ μπιμπίκια στὸ σαγῶνι.

Λάμνει ὄρθιος, δίχως σακκάκι. Σηκώνεται καὶ πέφτει
πάνω στὰ κουπιά, καὶ κάπου γυρίζει πίσω νὰ δεῖ τὰ βλάκι
ἀπ' τὰ πόνερα τῆς πρύμνης. Λίγο πιὸ ἀνοιχτὰ πετάει τὰ
ροῦχα τοῦ καὶ μένει μὲ τὸ μπανιερό, ποὺ φοράει κατὰ-
σάρκα. Ὁ ἀγέρας ἀπ' τὴν κίνηση, φυσάει κάτ' ἀπ' τὶς μα-
σκάλες τοῦ εὐχάριστα. Ἡ θάλασσα εἶναι γιαλί. Κρουστή,
γαλαζοπράσινη. Ὁ ἥλιος κάνει μεγάλα χουνιὰ μέσα της.
Τὰ κουπιά κάθε πού θὰ φτερώσουνε μπροστά, ἀστραποβο-
λοῦν ἀσημένια ἔξ' ἀπ' τὸ νερό. Στάζουνε φῶς καὶ πάλι
βουτᾶνε. Στὸ μέρος πού πατάει καὶ βγαίνει τὸ κουπί,
τὸ νερό κάνει στριφτὰ λακκουδάκια. Αὐτὰ τὰ λακκουδάκια
ξετυλίγονται πρὸς τὰ πίσω κυκλικά, σὰ μαβιὲς σερπαν-
τίνες. Ἡ θάλασσα χαμογελά μὲ λακκουδάκια. Ἔτσι, σὰν
κορίτσι. Κ' ἡ Ἀσπασία χαμογελά ἔτσι. Θέλει νὰ τραγου-
δήσει ἓνα χαρούμενο, ἓνα θριαμβευτικὸ σκοπὸ καὶ τοῦρχε-
ται στὸ στόμα τὸ τραγούδι πού ρυθμίζουν οἱ τρατάρηδες
τὰ κουπιά τους.

Ἔ, γιόο - γιό,
γιό, Μαριώ!

Ἔ, γιάα - γιά,
βρέ παιδιά!

Ἔ, μόλα, γιό,
βρέ, Μαριώ!

Τὸ λέει ἔτσι, ὅπως τὰ κοῦει ἀπ' τοὺς Τσεσμελῆδες τρατά-
ρηδες καὶ τὸ χαίρεται ἢ καρδιά του. Ἡ βάρκα χασχαρίζει
τρέχοντας, καὶ τὰ κουπιά κομπανιάρουνε μὲ τὸ τέμπο τους.

— Λούτςς! --- Λούτςς!

Τραβάει πρὸς τῆς Βίγλας τὰ ράχτα.

Ἐκεῖ ἡ θάλασσα εἶναι γιομάτη φυκιωμένους βράχους,
πού βράζουν ἀπ' τὰ χινολόϊ. Ὁρεξη νάχεις νὰ μαζέβεις.

Κάτ' ἀπ' τὴ βάρκα τὰ νερὰ ρηχαίνουν. Περνάει πρῶτα
ὁ γλαυκὸς βυθὸς μὲ τὴν ἀμμουδιά, κατόπι ἡ σκοτεινὴ φυ-
κιάδα. Ὑστερα ἀρχίζει ὁ πετρώδικος γιαλὸς τῆς Βίγλας.

“Ολο τραγάνες. Εἶναι βράχοι γκρεμισμένοι ἀπ’ τῆ Βίγλα μέσα στὸ νερό, χιλιάδες χρόνια. Εἶναι ἀπ’ αὐτοὺς ποὺ στέκονται ἀκόμα ἀπ’ ἔξω, φοβερὴ παράταξη, σὰν παλιοὶ πολεμικοὶ πύργοι. Κι ἀπ’ αὐτοὺς κάμποσοι εἶναι πριονισμένοι ἀπὸ κάτω, νεροφαγιασμένα τὰ θεμέλια τους ἀπ’ τὰ χόρταγο καὶ τρομερὸ φιλι τῆς θάλασσας. Κάνει γλου-γλοῦκ ἀπὸ κάτω τους, στὰ κούφια. Εἶναι ἡ θάλασσα ποὺ φιλάει καὶ πιπιλίζει. Χαμογελάει μὲ λακκάκια, σὰν κορίτσι. Φιλάει καὶ ξεθεμελιώνει.

Ὁ Δρίβας λάμνει καὶ τραγουδᾷ :

Ἡ θάλασσα τρώει τὰ βουνά, καὶ τὰ βουνά λιοντάρια,
Κ’ οἱ ὄμορφες οἱ κοπελλιές τρῶνε τὰ παλληκάρια . . .

Πρῶτη φορὰ καταλαβαίνει τὴν ἀνατριχιαστικὴ σημασία τοῦ χωριανοῦ τραγουδιοῦ.

Οἱ ἀχινοὶ εἶναι πήχτρα στὶς σκισμάδες τῶν βράχων. Κάθονται ἐκεῖ κουβάρες κουβάρες, παρέες ἢ ξεμοναχήμενοι, καὶ βοσκᾶνε τὰ τρυφερὰ οὐβρια τῆς πέτρας μὲ τᾶπειρα κυκλικὰ δοντάκια τους. Ὅσοι εἶναι στὰ πολὺ ρηχά, μαυρολογᾶνε ὀλοκάθαραι κάτ’ ἀπ’ τὸ νερό, κι ὁ ἥλιος κάνει μαβιὰ τὰ κεντίδια τους, ποὺ κουνιοῦνται σὰν ἀχτίδες γιὰ νὰ περπατήσουν. Ἀφίνει τὰ κουπιά, ἀπλώνει τὸ μπραγκό. Τοὺς ξεκολνάει μὲ τὸ γάντζο καὶ τοὺς σαρώνει μὲ τὸ κουρελιασμένο δίχτι. Πιὸ μπελὰς εἶναι νὰ τοὺς ξεδιχτιάσεις παρὰ νὰ τοὺς ἀνεβάσεις. Σὲ λίγο ἔχει ἓνα σωρὸ ἀπὸ δαύτους μέσα στὴ βάρκα. Προχωρᾷ καὶ μαζέβει. Μαζέβει καὶ τραγουδᾷ :

Κ’ οἱ ὄμορφες οἱ κοπελλιές τρῶνε τὰ παλληκάρια.

Κ’ ἔξαφνα τσλούπ! μιὰ πέτρα. Ἐκεῖ καταμπροστά του. Ξεπετάγεται ξαφνιασμένος. Σηκώνεται ὄρθιος καὶ βλαστημάει ὅπως στὸ στρατό.

Σηκώνει ἀντήλιο τὴν ἀπαλάμη καὶ κυττάζει ψηλὰ στὴ Βίγλα, νὰ δεῖ τὸ μόντη ποὺ τοῦκανε τὸ ἄσκημο ἄστεϊο. Δὲ βλέπει κανένα καὶ τοιμάζεται νὰ ξανασκύψει, ὅπου τότε κόβει ἓνα δροσερὸ χάχανο ἀπ’ τοῦ «κωβιοῦ τὸ στόμα». Γυρίζει καὶ βλέπει δυὸ κεφάλια νὰ προβάλλουν πίσω ἀπ’ τὸ

βράχο ἴσαμε τὸ σαγώνι. Ἐνα ξανθὸ κ' ἓνα μελαχροινό. Ἡ ἀδερφή του κ' ἡ Σαπφώ. Ἡ Ἀδριανὴ γελαῖ μὲ τὴν καρδιά της. Ἡ δασκάλα χαμογελαῖ μὲ τὰ μάτια.

— Μοῦ τὴν καταφέρατε! φωνάζει καὶ κουνᾷ τὸ δάχτυλο. Καὶ γὼ θαρροῦσα κανένας μορτάκος....

— Εἶμαστ' ἐδῶ, λέει τὸ ξανθὸ κεφάλι, καὶ διαμαρτυροῦμαστε γιὰ τὸ τραγοῦδι σου. Δὲν τρῶμε παλληκάρια. Ὅρεξη πὺ τᾶχουμε! Ἀχινούς ὅμως....

— Δὲν εἶχατε κανένα δικαίωμα νὰ πειραχτῆτε, λέει κεῖνος. Τὸ τραγοῦδι λέει γιὰ τὶς «ὄμορφες τὶς κοπελλιές».

— Κομπλιμεντόζος σὰν ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ, κάνει ἡ Ἀδριανὴ καὶ σηκώνεται ὄρθια ἀπ' τὴ κρύφτρα της. Τὸ μαγιοῦ της καὶ τὸ σκουφί της εἶναι μαῦρα. Ἐτσι φαίνονται ἀκόμα πιὸ τριανταφυλλιά τὰ γυμνά της. Εἶναι σὰν ἓνα φρέσκο ρόδο. Τοῦ φωνάζει: θὰ κολυμπήσεις;

— Εἶμαι μὲ τὸ μπανιερό, λέει ὁ Λεωνῆς. Ἄν οἱ Νεράϊδες τῆς Βίγλας τὸ ἐπιτρέπουν δὲν ἔχω παρὰ νὰ πηδήξω.

Τὸ κορίτσι κάτι ρωτᾷ τὴ Σαπφὼ καὶ κείνη σηκώνει τοὺς ὤμους. Φωνάζει τότες ἐπίσημα:

— Οἱ νεράϊδες τῆς Βίγλας δίνουν τὴν ἄδεια στὸν τρίτωνον νὰ κολυμπήσει στὸ γιαλό τους!

Ὁ Λεωνῆς φουντάρει τὸ σίδερο. Σηκώνει μέσ' ἀπ' τὴν πλῶρη ἓνα μεγάλο κοχύλι, στριπτὸ καὶ τρυπημένο. Τῶχει ὁ Λέτσας καὶ φυσάει νὰκοῦνε οἱ μερακλήδες κ' οἱ ψαρομανάβηδες σὰν ἔρχεται ἀπ' τὸ παραγάδι. Ὁ ζωγράφος παίρνει πόζα καὶ κάνει δηλώσεις:

— Μάλιστα. Εἶναι ἓνας τρίτωνας. Εἶναι ἓνας καλοαναθρεμμένος τρίτωνας. Νὰ καὶ τὸ κοχύλι πὺ φυσάει ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Καὶ λοιπὸν εἰδοποιεῖ τὶς νεράϊδες τῆς Βίγλας: Ὅταν τὸ κοχύλι του βουίξει τρεῖς φορές, θὰ πέσει στὰ κύματα. Ὅσες φοβοῦνται....

Σηκώνει μὲ πόζα τὸ ὄστρακο στὸ στόμα, καὶ φυσάει τρεῖς φορές.

— Μποῦου!

— Μποῦου!

— Μποῦου!

Μὲ τὴν τρίτη ἀκούγονται ψευτοτρομαγμένα ξεφωνητά, κιὸ πάταγος πού κάνανε οἱ δυὸ οἱ κοπέλλες πέφτωντας στὴ θάλασσα σὰ δυὸ μεγάλα ψάρια.

Ἡ Σαπφὼ τραβάει ἴσια, ἀνοιχτά, μὲ μεγάλες χαριτωμένες πλεψιές. Τὸ κεφάλι τῆς πέφτει κι ἀνασηκώνεται ρυθμικὰ κ' ἡ θάλασσα, κάθε φορά πού ἀναγέρνει ἀπάνω τῆς, τὴ φιλά στὸ μάγουλο. Φορεῖ κι αὐτὴ μάβρο μαγιό. Φαίνεται πίσω ὁ λαιμὸς κ' ἡ πλάτη, σὰ λαξεμένη σὲ χλωμὸ μάρμαρο πολὺ δουλεμένο. Φαίνεται ἀκόμα τὸ ἓνα μπράτσο τῆς, ἔτσι πού βγαίνει μαλακὰ μὲς ἀπ' τὸ νερό.

Ἡ Ἀδριανὴ τὴν ἀκολουθεῖ ὡς ἓνα σημεῖο, μὰ δὲν ἀργεῖ νὰ πάρει τὰ πίσω μπρός, λαφασμένη.

— Ἐγώ... θὰ φυλάξω τοὺς ἀχινούς, λέει. Ἐσεῖς εἶστε ἄξιοι νὰ τραβήξετε ὡς τὴν Ἀνατολή.

Ὁ Λεωνὴς γελαῖ καὶ τραβᾷ ἀνοιχτά. Τόνε βαστάει πάλι κείνη ἡ γαλάζια τρέλλα τῆς θάλασσας. Προχωρεῖ στάνοιχτά, καμμιά κοσαριά μέτρα μακριὰ τῆς. Κολυμπᾷ παράλληλα καὶ κάθε τόσο τὴ ρωτάει.

— Ἀκόμα;

Αὐτὴ τὸν κυττάζει, πλαγιασμένη πάνω στὸ νερό. Οἱ κίνησές τῆς εἶναι ξεκούραστες καὶ χαμογελαῖ.

— Ἀκόμα.

Τὴ βλέπει πού χαμογελαῖ, μὲ τὰ μάτια μισόκλειστα, μὲ τὸ μάγουλο ἐρωτικὰ ἀκουμπισμένο στὸ νερό. Ξαίρει πὼς χαμογελαῖ ἔτσι τῆς θάλασσας. Εἶναι ἡ θαλασσολαγνεῖα. Αὐτό.

— Θὰ κουραστήτε στὸ γυρισμό, τῆς φωνάζει. Εἴμαστε πολὺ ἔξω.

— Ἄ! μπορῶ νὰ κολυμπῶ ὧρες ἔτσι.

Ἡ φωνὴ τῆς βγαίνει ἤσυχη. Οὔτε ιδέα γιὰ λαχάνιασμα. Συλλογέται ὡστόσο πὼς μπορεῖ ἡ περηφάνια καὶ τὸ πεῖσμα τῆς νὰ τὴν τραβήξουνε πέρα ἀπ' τὴν ἀντοχὴ τῆς.

— Γυρίζουμε πίσω, σᾶς παρακαλῶ, φωνάζει. Ἡ Ἀδριανὴ θὰ ἀνησυχεῖ.

— Ἐχετε δίκιο, λέει καὶ κείνη, καὶ μὲ μιὰ σπαθωτὴ κίνηση σπαρταριστοῦ ψαριοῦ γυρίζει τὰ πίσω μπρός.

Ὁ Δρίβας κάνει τὸ ἴδιο. Τραβάει ἀργὰ καὶ ρυθμικὰ

πρὸς τὴ βάρκα. Ἡ δασκάλα τραβάει πρὸς τὴν Ἀδριανή, πού караβίζει ἐκεῖ κοντὰ στοῦ «κωβιοῦ τὸ στόμα», χωρὶς νὰ φεύγει ἀπὸ τὸ μπόι της. Πέταξε τὸ σκουφί της κι ὁ ἥλιος ἀνάβει χρυσῆς σπίθες στὰ μαλλιά της, σὰ νὰ παίζει πάνω σὲ νυφιάτικες τρέμουσες.

Μιὰ στιγμή ἡ Σαπφὼ γυρίζει τὰνάσκελα. Κολυμπᾷ μόνο μὲ τὰ χέρια της, πού δουλεύουνε σὰ δυὸ γρήγορα κουπιά. Μικρὰ-μικρὰ κυματάκια σηκώνονται ἀπ' τὶς ἄκρες τῶ χειρῶ της, ἀπλώνουν ὡς στὶς σκοτεινὲς μασκάλες καὶ παίζουνε γύρω στὶς κορυφῆς τῶν κόρφων, πού ξεμυτίζουν ἀπ' τὸ νερό, στέρεοι σὰν καρποί. Τὸ μπανιερὸ κολνάει βρεγμένο πάνω στὴ γερὴ σάρκα.

Ὁ Λεωνῆς σηκώνει ταραγμένος τὴ ματιά του καὶ φαχουλέβει μὲ ἀγωγία ψηλὰ ἓνα γύρω, πάνω στὸ πράσινο μπουκέτο τῆς Βίγλας. Σὰ νὰ μὴν ἤθελε νὰ δεῖ ἄλλος κανένας πὼς τὴν εἶδε, ἢ σὰ ν'ἀνιωσε τὸ μαγνήτη μιᾶς ἄλλης ματιᾶς νὰ τραβάει τὴ δική του σὰν πετονια ἀπὸ κεῖ ψηλά. Καὶ ἴσα-ἴσα τοῦ φάνηκε πὼς πῆρε τὸ μάτι του κάποια κίνηση. Σὰ νὰ παραμέρισαν βιαστικὰ μιὰ τούφα σκοῖνα, σὰ ν'ἀσπρολόγησε κάτι.

— Λιαστῆτε σεῖς αὐτοῦ πού γδυθήκατε, φωνάζει στὶς κοπέλλες. Ἐγὼ θὰ στεγνώσω μέσα στὴ βάρκα. Καὶ σὰ ντυθῶ θὰ βαρέσω πρόσκληση.

— Εἶσαι ἓνας τρίτωνας πολὺ ὅπως πρέπει, λέει ἡ Ἀδριανή. Ἐνας τρίτωνας-κύριος.

Ὁ Λεωνῆς βγαίνει, βάζει τὰ παπούτσια του κι ἀνασκαλώνει ὅσο μπορεῖ πιὸ ἀθόρυβα πάνω στὸ λόφο. Ἐκεῖ κάπου ξετρυπώνει ἓνα ἀθρωπάκι. Εἶναι ξαπλωμένο ἀνάσκελα κάτ' ἀπὸ μιὰ συκιά, μὲ τὰ χέρια κλειδωμένα γιὰ προσκέφαλο κάτ' ἀπ' τὸ κεφάλι. Ρουχαλίζει, καὶ πάνω στὸ πρόσωπό του εἶναι τὸ καπέλλο του.

Ὁ Λεωνῆς πλησιάζει κι ἀρπᾷ αὐτὸ τὸ καπέλλο. Εἶναι τὸ μουτράκι τοῦ Κυργιαννάκη ἀπὸ κάτου. Κάνει πὼς ρουχαλίζει ἀκόμα, καὶ κατόπι πὼς ἀγουροξύπνησε τάχα ἀπ' τὴν ἀπότομη χερονομία. Ἀνοίγει πρῶτα τὸ ἓνα του ξέθωρο ματάκι. Σὰ νὰ ξυπνᾷ σὲ δόσεις. Κατόπι τ'ἄλλο. Ὅλες οἱ

ἀμέτρητες ζαρωματίτσες τῆς μουσούδας του, κινητοποιοῦνται σὲ συναγερμό. Αὐτὸ ἂν ἤθελε νὰ τὸ ντεσιφράρει κανένας σωστά, θᾶπρεπε νὰ βγάλει τὸ νόημα: «ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι». Χασμουριέται, σταυρώνει μὲ τὸ δάχτυλο τὸ στόμα του καὶ κάνει νυσταγμένα:

— "Αἶααά! Μπᾶ, ἐσεῖς, κύριε Δρίβα! Ποῦ βρεθήκατε ἔτσι; Μὲ τρομάξατε λιγάκι, ξαίρετε...

ἽΟ Λεωνῆς τοῦ ξαναρρίχνει κατὰμουτρα τὸ καπέλλο καὶ κάνει τῆ φωνίτσα του.

— Ἐγὼ εἶμαι, καθὼς φαίνεται. Δὲν εἶναι πολὺ περίεργον;

ἽΟ γέρος πιάνει στὸν ἀέρα τὸ καπέλλο καὶ ἀνακαθίζει γελώντας προσπαθημένα. Πολεμᾶ νὰ τὸ ρίξει στὸ σορολόπ.

— Ἡῦρα τὸν ἀπόσκιο δῶ πάνου, καὶ τότε τσάκισα λιγάκι, λέει.

— Για δῆτ' ἐκεῖ! κάνει ὁ ζωγράφος. Καὶ γὼ ποὺ νόμισα πὼς ἔκανες ἐδῶ πάνου πειραματικὲς μελέτες γιὰ τῆ χημικὴ ἀναπαραγωγή!

ἽΟ Κυργιαννάκης δὲν ξαίρει πιά τί νὰ πεῖ, καὶ πολεμᾶ νὰ σχηματίσει κάπια φυσιογνωμία ὅπωςδῆποτε φυσική. Βγάζει μιὰ ντενεκεδένια ταμπακιέρα μὲ λαθραῖο καπνὸ, κ' οἱ ζαρωματίτσες τῆς φάτσας του προσπαθοῦνε νὰ συνθέσουν τὴν ἔκφραση «τυλίγω τσιγάρο». Ὅμως τὸ μουτράκι του βρίσκεται σὲ μιὰ τέτια τρικυμία, ποὺ ἡ σύνθεση γίνεται ἄλλ' ἀντ' ἄλλων: «θαρρῶ πὼς θὰ τίς φάω». ἽΟ Δρίβας τῆ διαβάζει, νιώθει νὰ τοῦ περνᾶ μονομιᾶς ὁ θυμὸς του, καὶ μὲ δυσκολία βαστᾶ τὰ γέλια ποὺ τὸν φουσκώνουν.

— Ἀκοῦστε κάτι, λέει, τὴν ὥρα ποὺ γυρίζει νὰ φύγει. ἽΟ ἴσκιος τῆς συκιᾶς εἶναι βαρῆς. Πρὸ πάντω γιὰ τὴν ἡλικία σας. Δὲν τῶχετε ἀκουστά; Ναί, ἀκοῦστε με ποὺ σᾶς λέω. Μὴν ξανακοιμηθεῖτε ἄλλη φορὰ δῶ πάνου, τὸ καλὸ ποὺ σᾶς θέλω...

Κατεβαίνει στῆ βάρκα, πετάει τὰ παπούτσια καὶ ξαπλώνεται στὴν πλώρη, μπρούμυτος μέσα στὸν ἥλιο. Νιώθει τῆ φλογερὴ γλῶσσα του νὰ σέρνεται πάνω στῆ γυμνὴ ράχη, πίσω στὰ σκέλια, νὰ τοῦ ἀγγίζει τὰ μπράτσα. Νιώθει τὰ πυρὰ δάχτυλά του ἀνάμεσα στὰ βρεγμένα

μαλλιά. Νιώθει βουή στο ένα τάφτι. Θα κράτησε νερό απ' το κολύμπι. Ξανακάνει όπως στα παιδιάτικα. Παίρνει ένα πετραδάκι στεγνό, τ'άκουμπάει στ'άφτι — είναι ζεστό! — και χτυπά λαφριά από κάτω μ' ένα άλλο λιθαράκι. Ξαπλώνεται πάλι με τὰ μπράτσα κάτω απ' το σαγώνι. Νιώθει ακόμα τή γλυκιά ταραχή νὰ κυκλοφέρνει μέσα στο αίμα του. Είναι τὸ ὄραμα τῆς Σαπφῶς πὸ κολυμπᾶ ἀνάσκελη. Κατόπι τὴν εἶδε σὰν πλεύρισε, καὶ ξαίρει πὸς τὴν παραφύλαγε νὰ βγεῖ, τὴν εἶδε ὄρθια, νὰ πηδᾶ με μικρὰ πηδήματα ἀπὸ βραχάκι σὲ βραχάκι. Ἐνα θεϊκὸ κορμὶ περρυμένο θάλασσα καὶ ἥλιο. Καθάριο καὶ κρουστό σὰν τὰ βρεγμένα βότσαλα. Ἀκούει τοὺς ἀχινούς, κουβάρα, νὰ σιγοτρίζουνε τὰ μπλεγμένα τους ἀγκάθια. Ἀφίνει τὸ ένα πόδι του νὰ κρεμαστεῖ πάνω στὸ νερό. Μιὰ τρίχα κοντὰ στὸ νερό. Ἡ θάλασσα με τὸν ἀνασασμό της τὸν ἀγγίζει, τότε γαργαλᾷ στὴ φτέρνα. Μέσα στὰ ρηχὰ καθρεφτιοῦνται τὰ χρωματιστὰ ζωνάρια τῆς βάρκας. Σαλέβουνται σὰ νεροφεῖδες πὸ μπαλεύουν ἢ ἀγκαλιάζονται, σγουραίνουν παράλληλα, κυματίζουν τὶς κουλούρες τους. Νιώθει κάτι πὸ τότε στενοχωρεῖ. Είναι πὸ ἀφησε τὸν ἑαυτό του νὰ δεῖ ὀλόγυμνη σχεδὸν τὴ Σαπφῶ. Ἡ κυριολεξία δηλαδὴ δὲν εἶταν «ἀφισε τὸν ἑαυτό του». Γιατὶ εἶτανε βέβαιο πὸς παραμόνευε τὴ στιγμή πὸ θὰ ξενερίσει γιὰ νὰ βγεῖ. Ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ ψυχόρμητο κίνημά του, νὰ σκαλώσει στὴ Βίγλα καὶ νὰ ρεζιλέψει τὸν Κυργιαννάκη. Γιὰ ποιά ἀπ' τὶς δυὸ γυναῖκες εἶτανε τοῦτο τὸ «διάβημα» τοῦ ζουλιάρη χωριανοῦ; Ζούσανε μέσα του ἔτσι ἔντονα οἱ ἀθλίες ἐπιβιώσεις τοῦ χαρμιοῦ; Ὁ «κιζλὰρ ἀγὰς» τῆς μικροαστικῆς οἰκογένειας πὸ φυλάει τὰ κάλλη τῶν δικῶν του ἀπ' τὰ μάτια τῶν τρίτων; Ἡ τιμὴ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὰ ρέστα; Κ' εἶτανε «ἀπ' τὶς δικές του» ἢ Σαπφῶ; Γιατὶ ὄχι. Εἶταν ἡ γυναῖκα τοῦ Βρανά, τοῦ πεθαμένου φίλου. Ὅμως εἶτανε ἀλήθεια μιὰ παιδα εἰκοσιδυὸ χρονῶ, ὁμορφη σὰν καμμιάν ἄλλη. Αὐτὸ πιά τ'ὄξαιρε, τὸ αἰστανότανε μ' ὀλάκερο τὸ κορμὶ του. Τὴν εἶδε μέσα στὴν ἀποθέωση τῆς ὁμορφιάς της νὰ ἀναδύεται. Ἀπὸ πάνω της νὰ κρουνελλίζει ἡ θάλασσα κι ὁ ἥλιος.

Τὰ χαρωπά χρώματα τῆς βάρκας παίζανε ὁλοένα μὲ τὸ φῶς καὶ μὲ τὴν κίνηση τοῦ νεροῦ. Κυματίζανε τὴ σγουρή τους πινελιά σὲ μαλακοὺς μαιάνδρους μ' ἓνα ρυθμὸν ἀκούραστο κι ἀδιάκοπο.

Θᾶπρεπε νᾶναι κάτι ξεχωριστὸ μέσα στὸ σκαρὶ τούτης τῆς γυναίκας, γιὰ νᾶχει κεῖνο τὸ κυματιστὸ ἀνασάλεμα τὸ μπόϊ της σὰν περπατοῦσε. Τί. Ἀκόμα καὶ καθισμένη. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶτανε πὼς ἢ φκιάση τῆς ραχοκοκκαλιάς εἶχε κάτι τι τὸ ἰδιαίτερο. Τὸ πιθανώτερο εἶναι πὼς τὸ μυστικὸ κρυβότανε στοὺς σπόνδουλους τῆς μέσης. Ἐκεῖ, πάνω ἀπ' τοὺς γοφούς. Ἀπ' ἐκεῖ θᾶταν ἢ λυγερὰδα ποὺ ἔδινε στὸν κορμὸ τὴν ἐντύπωση τοῦ κλωναριοῦ τῆς μηλιάς ποὺ λικνίζεται. «Ὁρπακι βραδίνω...» Καθόλου παράξενο μάλιστα, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐξαιρετικὴ εὐκινησία ἓνα δυὸ σπόνδουλων νὰ πήγαζε ὅλη τούτη ἢ ἀτμόσφαιρα τῆς ἀποθυμιάς ποὺ ἔφλεγε γύρω της. Ζήτημα μιᾶς μικρῆς λεπτομέρειας τοῦ σκελετοῦ; Σαχλαμάρες. Τί σημασία ἔχει τὸ πὼς καὶ τὸ γιατί. Εἶταν ὄμορφη; Καὶ κάτι ἀκόμα πιὸ καφτερό. Εἶτανε πολὺ, πάρα πολὺ γυναίκα;

Ἐκανε μιὰ κίνηση νὰ μετατοπιστεῖ πάνω στὴ βάρκα. Εἶδε ἓναν καβουράκο νὰ περπατεῖ στὸ νύχι πάνω στὰ βρεγμένα βότσαλα, ἄκρη-ἄκρη στὸ γιαλό. Περπατοῦσε προσεχτικὰ καὶ ἀστεῖα, σὰ νὰ φοροῦσε ψηλοτάκουνα. Ἀνεβαίνει πάνω σὲ μιὰ χλοῖσμένη πετραδίτσα τοῦ νεροῦ κι ἀπογέβεται μὲ τὰ δυὸ πειρουνάκια του τὸ τρυφερὸ πράσινο χνοῦδι. Ὅπου μιὰ στιγμή ἢ καρίνα τῆς βάρκας σέρνεται μὲ θόρυβο πάνω στὰ πετραδάκια τοῦ βυθοῦ, καὶ τὸ καβούρι τὰ δίνει δρόμο καὶ χάνεται κάτ' ἀπ' τὸ νερό.

.... Εἶταν ὅμως καταπληχτικὸ. Αὐτό: Τὸ πὼς μπόρεσε νὰ πέσει μέσα ἀπὸ ἓνα τέτιο κρῖνο ἓνα ἄσκημο σκουλήκι, σὰν τὸ παιδὶ τοῦ Βρανά. Μιὰ πεινασμένη κοιλιά, μὲ τέσσερα ἀτροφικὰ ἄκρα, γιὰ νὰ σέρνεται μέσα στὶς βρῶμες της. Κ' ἓνα στόμα γιὰ νὰ οὐρλιάζει καὶ νὰ καταπίνει. Πὼς μπόρεσε.... Πὼς μπόρεσε.... Καὶ γύρω σ' αὐτὴ τὴ τραγικὴ μητέρα, μιὰν ὄγρη ἀντάρρα ἀπὸ ἀνάσες ζεστές, λάγνες, ἀπὸ ἴδρο καὶ σάλια. Ἐβαλε μὲ τὸ νού του ὅλα αὐτὰ τάρ-

σενικά του Μεγαλοχωριού, τυραγνισμένα μέσα στην τανταλική στέρηση του θηλυκού καρπού. Ένας άδικος θεός φύτεψε μολαταῦτα τῆ φοβερῆ πείνα του μέσα στὰ κόκκαλά τους, σὰ μιὰ κατάρρα. Ἐπρεπε νὰ παντρεφτοῦνε καὶ νὰ φαμιλιώσουνε γιὰ νὰ δαγκώσουν τὰπαγορευμένο μῆλο. Ἐχτὸς πιά ἂν τὸ κόβανε μὲ τὴν κάμα τοῦ φονικοῦ. Στοχάστηκε ὅλον αὐτὸ τὸν καταραμένο κόσμο σὲ μιὰ θλιβερῆ παράταξη. Μὲ τὰ μάτια κόκκινα κι ἀνήσυχα, σὰν τὰ μάτια τοῦ Ξυνέλλη, μὲ τὰ χέρια ἰδρωμένα, μὲ τὴ γλώσσα κρεμασμένη σὰν τοῦ θυμισμένου σκυλιοῦ. Νὰ τὴν πεθυμοῦνε μὲ λύσσα καὶ νὰ μὴν κοιτᾶνε νὰ τὸ μολογήσουνε οὔτε στὸν ἑαυτὸ τους, ἐξὸν μέσα στὰ ὄνειρα... Καὶ νὰ κάνουνε βρισιὰ τὴ πεθυμιὰ τους. Νὰ τὴν κάνουνε σάλιο καὶ νὰ τὸ τινάζουν κατὰ πάνω της ὅπως θὰ τινάζαν τὴν ἄφρη τῆς πεθυμιᾶς τους. Κατάλαβε τότες τὴν ὄχτρα της ἐνάντια σαυτό τὸν κόσμο. Δικαίωσε τὴν ἐκδίκηση ποὺ ἔπαιρνε, ἀνεμίζοντας κάτ' ἀπ' τὴ μύτη τους τὴ μορφιά της καὶ τὴν ἀκαταμάχητη θηλυκάδα της, σὰν κόκκινη παντιέρα ἐρεθισμού. Τὴν εἶδε νὰ περνᾶ φορτωμένη τὰ δροσερὰ φρούτα της μπροστὰ στὰ φρυγμένα τους χεῖλη, ποὺ τὰ στράβωνε ὁ σπασμὸς τῆς πείνας κ' ἔκανε τὸ τόξο τους νὰ τρέμει ἢ σαγίττα τοῦ κακοῦ λόγου. Πάνω της ἔρρεε ἡ θάλασσα κι ὁ ἥλιος, κι αὐτὴ μοσκοβολοῦσε σὰ μελαψὸ σῦκο, φουσκωμένο ἀπ' τὸ μέλι του.

Ἦραϊα. Ὅλα αὐτὰ εἶταν ὠραῖα καὶ σωστά. Ὅμως αὐτὸς; Ποιὸς εἶτανε λοιπὸν ὁ δικὸς του ρόλος μέσα σ' αὐτὴ τὴν τραγικὴ κωμωδία; Μήπως κι αὐτὸς δὲν εἶτανε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἓνα ἀκόμα νούμερο μέσα στὸ λεφούσι τῶν χωριανῶν μνηστήρων; Μήπως χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει εἶχε γίνει κι αὐτὸς ἓνα μανιακὸ ἐνεργούμενο τῆς ἐρωτιάρας λεσβιακῆς ἐξοχῆς καὶ τῆς ἐπαρχιώτικης ἐρωτικῆς πείνας; «Καθένας βρίσκει τὸ δικό του τρόπο στὴν ἐρωτικὴ ἀπολύτρωση» εἶπε κάποτε στὸν Ξυνέλλη. Κεῖνος ἔκανε συκοφαντία καὶ στίχους τὶς δικές του πεθυμιές, ὅπως ὁ Κυργιαννάκης ἔκανε «ἐπιστημονικὲς θεωρίες» τὸ δικό του ντέρτι. Μήπως εἶτανε καὶ κεῖνος ἀκόμα, ἓνας Κυργιαννάκης, ἓνας σάτυρος μυστικὰ τυραγνισμένος, ἓνας σάτυρος ποὺ ὑποκρίνεται χριστιανικὰ

καὶ παραφυλάει σερνάμενος, σὰ μαμούνι μέσα στὰ σκοῖνα, μὲ τὸ μάτι ἐρεθισμένο, τεντωμένο σὰν τοῦ σαλιγκαριοῦ; Παραφυλάει νὰ γγίξει μὲ τὴν ὀπτική του κεραία, ἀπὸ μακρυά, τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ; Τί τοὺς χῶριζε πραγματικά; Ἐδῶ καὶ λίγην ὥρα, ἡ ματιά τους ζευγαρώθηκε ἀδερφικὰ καὶ συναδερφικὰ στὶς ρῶγες τοῦ κόρφου τῆς δασκάλας, σὰν κολυμποῦσε ἀνάσκελη. Τί σύμβολο! Ἐνιωσε μιὰ καταφρόνιση γιὰ τὴν κατάντια του, σὰν πόνος μέσα στὴ σάρκα. Εἶταν ἐκεῖ, μὲ τὸν Κυργιαννάκη, δυὸ συγκοινωνοῦντα ἀγγεῖα, μιὰ ψυχὴ μέσα σὲ δυὸ κορμιά. Καὶ παρασταίνανε τὸ «ὄνειρο στὸ κῦμα». Ἀηδία καὶ ντροπὴ... Καὶ «ὄνειρο στὸ κῦμα!» Ἡ θύμησή του πῆδηξε πάλι μ' ἓνα σάλτο καιροῦς κι ἀποστάσεις, ζεβγαρώνοντας ἀπίθανα τὶς λεπτομέρειες. Θυμήθηκε πὼς εἶτανε τὸ στερνὸ τοῦ Παπαδιαμάντη ποῦχε διαβάσει στὸ Βρανὰ πρὶν θολώσουν τὰ συλλοϊκά του.

— Τὸν Παπαδιαμάντη; ρώτησε ὁ λαβωμένος κ' ἔπαιξε τάνησυχὰ μάτια του. Πῶς δὲν τότε ξαίρω. Τώρα δὲ εἶταν ἐδῶ. Τί κάνεις, μοῦ λέει... Τί νὰ κάνω τοῦ λέω... Τὸ «μηραῖον». Δὲ λέει νὰ κολλήσει πιά κεῖνο τὸ «μηραῖον»...

Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή παραλόγησε ὁ Βρανὰς καὶ κατόπι, μιὰ μέρα, πέθανε. Πῆξανε τὰ μάτια του, τ' ἀχείλι του ἔπαψε νὰ τρέμει καὶ σταμάτησε ἡ ἀρτηρία πάνω στὸ λαιμό. Ξεκρεμάσανε τότες τὴν πινακίδα ἀπ' τὸ κρεβάτι του, καὶ τὸ ποτήρι του ἀπόμεινε πάνω στὸ μικρὸ κομμὸ μὲ τρία δάχτυλα νερό, ποὺ δὲν πρόφταξε νὰ τὸ πιεῖ. Τὸ κρεβάτι εἶτανε πιά ἄδιο, τὸν εἶχανε θάψει πιά, κι αὐτὸ τὸ ἀπόπιωμα ἔμενε ἀκόμα ἐκεῖ. Δὲν εἶτανε τίποτα, ὅμως τοῦκανε μιὰ παράξενη ἐντύπωση, ποὺ μόλις τώρα ξαστέρωσε μέσα στὴ μνήμη του. Ὅλος ὁ καημὸς τοῦ θανάτου, ὅλο τὰρφάνεμα τῆς κάμαρης, ὅλη ἡ ἀπουσία τοῦ πεθαμένου φίλου, ἔβγαιναν ὀξύτατα ἔντονα ἀπὸ κεῖνο τὸ ποτήρι, ποὺ ἀπόμεινε μὲ τὰπόπιωμα. Τρία δάχτυλα νερό.

Ἡ χαρωπὴ φωνὴ τῆς Ἀδριανῆς τὸν ἔκανε νὰ ξετιναχτεῖ.

— Ἐ, ἀπὸ τὴ «Χελιδόνα»! Τί ἀπόγινε, τὸ λοιπόν, κεῖνος ὁ φουκαρὰς ὁ τρίτωνας; Ἀποκοιμήθηκε, ἢ τότε φάγανε οἱ ἀχινοί;

Καταπόδι τὸ γέλιο τῆς Σαπφῶς.

Ὀλόδροσο, γάργαρο καὶ φρέσκο. Σὰ νὰ κυλούσανε λιτριδάκια, συνεπαρμένα ἀπ' τὴν ἀναρροὴ τοῦ κυμάτου.

— Μὲ μέθυσε ὁ ἥλιος, λέει, καὶ πετάγεται ὄρθιος.

Ἀληθινὰ νιώθει βαρὶ τὸ κεφάλι του, σὰ νᾶπτε κρασί. Περνάει γρήγορα τὸ πουκάμισο καὶ τὸ πανταλόνι του, ἀνεβάζει τὸ σίδερο κι ἀκοντίζει τὴ βάρκα μὲ τὸ γάντζο πρὸς τὸ «στόμα τοῦ κωβιοῦ». Ἐκεῖ παίρνει τὸ κοχύλι καὶ φυσάει τρεῖς φορές.

— Πῶ, πῶ! Ὁ τρίτωνας...

Οἱ κοπέλλες προβέλνουνε ντυμένες.

— Ἡ Σαπφῶ θὰ φάει μαζί μας, λέει ἡ Ἀδριανή. Τὴν κατάφερα νᾶρθει μαζί μας...

— Ἐξοχα, κάνει αὐτός. Ἐλα, πηδᾶτε μέσα.

Σκαλώνει τὸ γάντζο σὲ μιὰ κουφάλα τοῦ βράχου γιὰ νὰ κρατᾶ πλεβρισμένη τὴ βάρκα. Πηδᾶ πρώτη ἡ Ἀδριανή καὶ καθίζει στὴν πλώρη. Κατόπι ἡ δασκάλα. Ἡ βάρκα σαλεύεται ἀκόμα ἀπ' τὸν πῆδο τῆς Ἀδριανῆς κ' ἡ Σαπφῶ, γιὰ νὰ μὴν πέσει, ἀκουμπάει τρομαγμένη στὴ ράχη τοῦ Λεωνῆ καὶ πιάνεται ἀπ' τὸ πουκάμισό του. Νιώθει τὰ νύχια τῆς γαντζωμένα γιὰ μιὰ στιγμή πάνω του, σὰ νὰ πάτησε τὴ δυνατὴ σφραγίδα τῆς μέσα στὴ σάρκα του. Ἐτσι ποὺ κρατοῦσε τὴ βάρκα σκυμμένος, ἡ ρόμπα τῆς τότε χაΐδεψε στὸ πρόσωπο, καὶ πὰ στὸ φλογισμένο του μάγουλο σύρθηκε δροσερὸ τὸ μεταξωτὸ τοῦ ποδογύρου. Τὸ πόδι τῆς, κοντὰ στὴ γάμπα, τοῦ ἄγγιξε τὰ μαλλιά, πάνω στὰ φτί. Ἐνιωσε στὰ ρουθούνια τὴ μυρουδιά τοῦ νέου κόρμιου, μαζί μὲ μιὰν ἀνάσα γιασεμιῶν. Εἶταν ἓνα κῦμα μεθυσιοῦ, ποὺ πέρασε κ' ἔφυγε γρήγορα πάνωθ' ἐξου.

Ἡ Ἀδριανὴ τὴ φώναξε κοντά τῆς.

— Θὰ μοῦ κόβετε τὸ δρόμο, ἐκεῖ ποὺ καθίσατε, τίς λέει καὶ βάζει τὸ κοντὰρι χάμω γιὰ νὰ στεριώσει στοὺς σκαρμούς τὰ κουπιά.

— Τόσο τὸ καλύτερο, κάνει ἡ Ἀδριανή. Ἡ βόλτα θὰ βαστάξει περισσότερο. Μόλις εἶναι μεσημέρι καὶ δὲ μᾶς κυνηγᾶ κανεὶς.

Ἔλαμνε ἀργά, ἀληθινὰ μεθυσμένος, θλιμμένος ἀπ' τοὺς στοχασμούς του.

— Δὲν τραγουδᾷς πιά; ρωτᾷ ἡ ἀδερφή του καὶ σηκώνει τὸ κεφάλι της, ποὺ ἔχει κρεμασμένο ἔξω ἀπ' τὴν βάρκα γιὰ νὰ φτάνει μὲ τὸ χέρι τὸ νερό. Ἔχεις μιὰ φάτσα! Σὰ νὰ... κατὰπιες ἕναν ἀχινό!

— Εἶναι ἀπ' τὸν ἥλιο, λέει αὐτὸς καὶ γελᾷ. Λιάστηκα τόσην ὥρα χωρὶς νὰ σκεπάσω τὸ κεφάλι μου. Σὰν τί τραγούδι θέλεις;

— Ὅ,τι σοῦ γουστάρει. Ἐνα χωριανὸ λιανοτράγουδο. Ξαίρεις, λέει στὴ Σαπφώ, ἔχει μιὰ σπουδαία συλλογὴ τραγούδια τοῦ νησιοῦ.

— Ἀλήθεια, μολογᾷ ὁ ζωγράφος. Μιὰ συλλογὴ σπουδαία, χωρὶς τᾶστεϊα. Μὲ τὴ μουσικὴ τους ἐννοεῖται. Τὸ λαϊκὸ τραγούδι εἶναι ἀξεχώριστο ἀπὸ φυσικοῦ του, μουσικὴ καὶ στίχος. Κορμὶ καὶ ψυχὴ, νὰ ποῦμε. Δὲ μπορεῖ, λέει, νὰ καταλάβει πῶς δὲν τὸ πῆρε εἴδηση αὐτὸ ὁ Πολίτης.

— Πὲς ἕνα γιὰ μένα, Λεωνή.

Χαμογελᾷ τῆς ἀδερφῆς καὶ τῆς τραγουδᾷ μὲ τὸ ἀντρίκιο μπάσο του:

Τριανταφυλλένια μάγουλα, καὶ μάτια μενεξέδες
Γιὰ σένα γλυκοτραγουδοῦν τᾶηδόνια στοὺς μπαξέδες.
Γαλανομάτα καὶ ξαθιά
γιὰ φρύδια σέρνεις δυὸ σπαθιά.

— Τρέλλα! πὲς καὶ γιὰ τὴ Σαπφώ ἕνα τώρα.

— Γιὰ τὴν κυρία Σαπφώ... δὲν ξαίρω ποιὸ νὰ τῆς ταιριάξω. Τὸ ρεπερτόριό μου δὲν πρόβλεψε γιὰ μάτια χρυσά.

— Λέτε με καὶ σεῖς ἀπλά, Σαπφώ, σὰν τὴν Ἀδριανή, λέει ἡ δασκάλα καὶ τὰ μεγάλα της ματόκλαδα χαμηλώνουν. Κατόπι ἀποσώνει. Ἄν δηλαδή δὲν σᾶς κάνει κόπο. Ἐμένα αὐτὸ θὰ μὲ τιμοῦσε.

— Σᾶς εὐχαριστῶ, λέει ὁ Δρίβας. Καὶ γιὰ ἀπόδειξη, νὰ καὶ τὸ τραγούδι σας.

Καὶ τραγουδάει στὸν ἴδιο σκοπὸ. Ἐνα σκοπὸ παραπονιάρικον, ἐρωτικὸ, ὅπως εἶναι ὅλοι οἱ λαϊκοὶ σκοποὶ τοῦ νησιοῦ.

Τὸ χαμπηλὸ νανάβλεμμα ποὺ κάνεις, μὲ λαβώνεις.
Μὴ μὲ θωρεῖς τόσο γλυκά γιατί μὲ παλαβώνεις.

Τὸ ματόκλαδό σου κλίνει
νὰ περάσω δὲ μάφινει.

— Σᾶς εὐχαριστῶ, κάν' ἡ δασκάλα, καὶ τοῦ χαμογελαῖ
μὲ τὰ μάτια της τὰ χρυσά, μὲ τὰ παράξενα μάτια της.
'Απογουρίζει τὰ δικά του τρομαγμένος.

Πέρασαν ὅλο κεῖνο τἀπόγεμα οἱ τρεῖς τους μαζί, καὶ
σὰν ἔφυγε ἡ Σαπφώ, ὁ Δρίβας ἔνιωσε πολὺ ἀδιανὸ γύρω
του. Εἶτανε μιὰ θλίψη γλυκιά. Κάτι σὰν τὴ μελαγχολία
ποὺ ἀπομένει ὕστερ' ἀπὸ ἓνα ὄνειρο, ποὺ ξυπνᾷ καὶ δὲν
θυμᾶται πιά κανεὶς τοὺς καημούς του. Ἐφυγε μέσα στὸ
μούχρωμα, ὅταν οἱ σκιὲς τἀμπελιοῦ σμίγανε μὲ τὴ μάβρη
ρόμπα της. Σὰ νᾶτανε ἡ Μέρα, ποὺ ἔφευγε ἀπ' τὸ σπίτι
κι ἀπ' τὸ γιαλό. Καὶ μαζί της πῆρε θαρρεῖς τὸ κέφι του,
τὸ πνεῦμα του, τὴν ἰδιαίτερη ἔξαψη τῆς ζωῆς ποὺ ἔνιωθε
κοντὰ της.

'Αποτραβήχτηκε μοναχός του, καὶ τὰ ζύγιασε ὅλα αὐτὰ
μὲ πολλὴν ἔγνια. Ἐβαλε στὸν ἑαυτό του, μὲ τὸν ἀλύπητο
τρόπο του, τὸ ἐνοχλητικὸ ρώτημα: Μήπως τὴν ἀγαπᾶς;
Ἐστερα πιὸ μαλακά: Μήπως ἄρχισες νὰ τὴν ἀγαπᾶς; Καὶ
πάλι σὰν ἀπάντηση, ἔσκασε μέσα του ἓνα ἀνήλεο χάχανο,
ἓνα γέλιο ποὺ δάγκανε.

Τὸ ἴδιο ρώτημα δὲν τοῦβαλε στὸ σπίτι τοῦ Δημάρχου
κεῖνος ὁ Ξυνέλλης; Καὶ τότες ἀπάντησε μὲ τὸ ἴδιο χάχανο.
Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶτανε μιὰ ἀπάντηση. Εἶτανε κιόλας ἀξιο-
σημείωτο τὸ πῶς μπόρεσε ὁ δάσκαλος νὰ τοῦ βάλει τὸ ρώ-
τημα, μέρες πρὶν νὰ τολμήσει νὰ τὸ βάλει ὁ ἴδιος μπροστὰ
στὸν ἑαυτό του. Εἶτανε νὰ γελαῖ κανεὶς. Ὁ Ξυνέλλης πῆρε
τὸ ρόλο τῆς συνείδησής του. Ἡ μήπως ἡ συνείδησή του
πῆρε τὴ μούρη τοῦ Ξυνέλλη γιὰ νὰ τοῦ τὰ πεῖ ἀπ' τὴν
καλή; Μιὰ κερὰ-Συνείδηση μὲ χοντρά γυαλιὰ καὶ κουκουλωτὰ
μάτια. Μάκραινε - μάκραινε τὸν ἀδύνατο λαιμό της, σὰ σου-

ληνάρι πυροσβεστικής αντλίας, ἔφερε τὴ μούρη τῆς κατάφρα-
τσά του καὶ τότε κυττοῦσε κάτω ἀπ' τοὺς φακοὺς σαρκαστικά.

— Μήπως... καὶ σεῖς;

Αὐτὸ στὸ τέλος ἄρχισε νὰ τὸν ἐκνευρίζει. Ποῦ τρα-
βοῦσε, λοιπόν; Ἀληθινά, πήγαινε νὰ καταχτήσῃ — ψυχικὰ
ἔστω — αὐτὴ τὴ γυναίκα; Τὴ γυναίκα τοῦ Βρανά; Τρα-
βοῦσε γιὰ νὰ ρπάξῃ ἀπ' τὸν πεθαμένον ἔραστή καὶ σύζυγο
τὴ γυναίκα του, κρατώντας γιὰ δόλωμα τὸ δαχτυλίδι τοῦ
σκοτωμένου, τὸ πελεκούδι τῆς ὀβίδας... Αὐτὸ θὰ εἶτανε
φριχτὸ καὶ ἀηδιαστικόν. Ἄν εἶταν ἀλήθεια, δὲ θὰ τολμοῦσε
νὰ δεῖ κατάματα μέσα στὸν καθρέφτη του. Ὁ Δρίβας εἶταν
ἓνας ἄνθρωπος ποὺ ἐχτιμοῦσε τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοῦ εἶτανε
στήριγμα γιὰ τὴ ζωὴ τούτη ἢ ἐχτίμηση.

Ἐτριψε μὲ πείσμα τὸ κούτελο στὴν ἀπαλάμη.

Μπά! Ἀδύνατο. Μποροῦσε νὰ μένει ἡσυχος. Ὁ ἴδιος
ξεκαθάρισε ντόβρα τὴ θέση του ἀντίκρου στὴ Σαμφώ, ἐκεῖ
στὸ κατάγιαλο τῆς Βίγλας. «Ποτὲς δὲ θᾶμαι τίποτ' ἄλλο
γιὰ σᾶς παρὰ ὁ φίλος τοῦ σκοτωμένου ἀντρός σας». Εἶτανε
μιὰ φωνὴ ἀγνή, ποὺ βγῆκε ὀλοῖσα μὲς ἀπ' τὴν καρδιά
του. Αὐτὴ τότε κύτταξε κατάματα μὲ μπιστοσύνη καὶ χαρὰ
καὶ τοῦπε συγκινημένη «εὐχαριστῶ». Εἶτανε τότες, ποὺ λίγο
πρὶν τοῦ μίλησε μὲ συχαμάρα γιὰ τοὺς Ρωμαίους τοῦ Μεγα-
λοχωριοῦ. Μὲ τόση περιφρόνηση. Ἐτσι μπράβο. Ὁ φόβος
τοῦ γελοίου εἶναι ὁ καλύτερος δραγάτης γιὰ τὴν ἀξιοπρέ-
πειά μας. Λοιπόν; Τίποτα. Τὸ φέρσιμό του εἶτανε ὀλότελα
φυσικόν. Κάθε ἄντρας ὀπλίζεται μὲ ὅλες τὶς χάρες του σὰν
εἶναι μπροστὰ σὲ γυναῖκες. Καμμιά φορὰ μεγαλοποιεῖ καὶ
τὰ ἐλαττώματά του. Πάλι γιὰ νὰ τότε προσέξουν. Τὸ ἴδιο
συμβαίνει καὶ στὶς γυναῖκες σὰ λάχουνε μπροστὰ σὲ ἄντρες.
Κάτι ὀλότελα φυσικὸ κι αὐθόρμητο, χωρὶς ἰδιαίτερη σημασία.

Ἐκατσε στὸ παράθυρο τῆς ἀψηλῆς του κάμαρης. Ἐπιασε
τὸ ξυλένιο τῆς κάγκελο κι ἄπλωσε τὴ ματιά του πέρα. Ἡ
θάλασσα ἔστρωνε χρυσή. Πάνω τῆς σερνόταν ἀκόμα ἡ δόξα
τοῦ βασιλέματος. Δυὸ ψαρόβαρκες βγαίνανε ἀργὰ-ἀργὰ
ἀπ' τὸ λιμάνι, κι ἀνεκάτεβαν ὀκνὰ μὲ τὰ κουπιά τους αὐτὸ
τὸ σκοῦρο λιωμένο χρυσάφι.

Συλλογίστηκε: Σὰ νᾶνοιξε τὴ χρυσὴ ματιά της πάνω σ' ὅλη τὴν πλάση.

— Ἀδερφούλη;

Εἶταν ἡ Ἀδριανὴ ποὺ μπῆκε. Ἦρθε κοντά του κι ἀκούμπησε πάνω του. Ἐνιωσέ εὐχάριστα τὸ δροσερό της μπράτσο πίσω στὸ σβέροκο.

— Ἄκου, τοῦ λέει, τὸ φαῖ εἶναι ἕτοιμο. Ἄν θέλεις μπορούμε νὰ φᾶμε νωρίς-νωρίς.

— Δὲ θᾶναι ἄσκημα, λέει. Μποροῦμε κατόπι νὰ βγοῦμε μὲ τὴ βάρκα. Ἡ θάλασσα θὰ εἶναι γεμάτη ἄστρα. Θὰ μπορούσε ἓνας ποιητῆς μαγγιόρος νὰ ρίξει τὰ δίχτια του, καὶ νὰ τὰ τραβήξει γεμάτα κάργα ἀπὸ ἄστρα.

Ἡ Ἀδριανὴ τότε μάλλωσε. Ἀφοῦ λογάριαζε γιὰ βαρκάδα, μπορούσε νὰ τὸ πεῖ ἀπὸ νωρίς, νὰ πάρουνε μαζί τους καὶ τὴ Σαπφώ.

Τῆς ἀπάντησε σχεδὸν ὀργισμένος.

— Τὴ Σαπφώ! Μποροῦμε, θαρρῶ, νὰ κάνουμε μιὰ βόλτα καὶ χωρὶς τὴ Σαπφώ!

Προσπάθησε νὰ ξεχωρίσει τὴν ἔκφρασή του μέσα στὸ βράδι. Τοῦ λέει γεμάτη ἀπορία:

— Σὲ καλό σου! Θαρρεῖ κανένας πὼς τᾶχεις καὶ σὺ μ' αὐτὴ τὴν κοπέλλα, ποὺ τέλος πάντω δὲ φταίει γιὰτὶ κάναμε τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ σκοτώθηκε ὁ φίλος σου.

Ὁ Λεωνῆς τῆς χაῖδεψε τὸ χέρι στὸν ὤμο του.

— Δὲν ἔχω τίποτα μαζί της, λέει ἤσυχα.

— Καὶ δὲν πρέπει! κάνει ἔντονα ἡ Ἀδριανὴ. Εἶναι ἓνας ξεχωριστὸς ἄνθρωπος, σὲ βεβαιῶ. Καὶ πολὺ δυστυχημένη. Γιὰ φαντάσου λοιπόν; Μιὰ ζωὴ καταστρεμμένη πρὶν ἀρχίσει ἀκόμα!

— Ὅχι τόσο τραγικά, κόβει ὁ Δρίβας. Μπορεῖ περίφημα νὰ παντρεφεῖ.

— Καὶ τὸ παιδί; Ξεχνᾷς αὐτὸ τὸ ζωντανὸ παίδεμα; Ποιὸς θὰ θελήσει...

— Μὴν τὸ λές αὐτό, τῆς κάνει εἰρωνικά. Εἶναι πολὺ ὄμορφη κ' οἱ ἄντρες γενικὰ εἶναι πολὺ κουτοὶ μπροστὰ στὶς

ὄμορφες. Κάποιος ἱππότης θὰ βρεθεῖ μὲ τὸ χρειαζούμενο κουράγιο...

— Δὲν εἶναι ἀληθινὰ ὠραία κοπέλλα; λέει μὲ ἐνθουσιασμό ἡ Ἀδριανή. Ὅλη της εἶναι ἓνα θάμα. Τὴν εἶδες μὲ τὸ μαγιό;

— Τὴν εἶδα, κάνει ὁ ζωγράφος. Εἶτανε μιὰ σωστὴ ἀναδυομένη. Ὅμως μ' ἔκανε νὰ φαντασιοκοπήσω γύρω σὲ μιὰ βιβλικὴ σύνθεση...

Τῆς εἶπε γιὰ τὸ ταμπλὼ τῆς Σαλώμης, ποὺ δὲ χορεύει κ' εἶναι γεμάτη ἀπὸ χορὸ ὡς τὸ τελευταῖο της τὸ νευράκι. Θάναι ὀλόρθη, ἔτοιμη νὰ χημήξει, σὰν ἓνα φεῖδι στητὸ μέσα στὸ καταμεσήμερο, μὲ χρυσὰ μαγνητικὰ μάτια. Μπροστά της μιὰ θάλασσα βουβή, καὶ κάτω ἀπ' τὰ βαριὰ νερά της νὰ λουφάζουν οἱ φοβερὲς τρικυμίες, ἔτοιμες νὰ ξαμολυθοῦνε καὶ νὰ σφυρίζουν. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἓνα γύρω θὰ εἶναι κιτρινωπὴ καὶ δηλητηριασμένη. Σὰ νὰ καίγεται μέσα στὸν ἀέρα θιάφι...

Σὰν πλάγιασε νὰ κοιμηθεῖ, πολὺ ἀργά, συλλογίστηκε ἀκόμα.

— Μήπως πρέπει νὰ κόψω νὰ τὴ βλέπω;

Ἀρνήθηκε ζωηρὰ ἓνα τέτιο πράμα. Θὰ εἶταν ἀναντρο ἀπὸ μέρος του, κ' ἔπειτα αὐτὸ θὰ βάραινε ὅσο μιὰ ὁμολογία πὼς τὴν ἀγαπᾷ καὶ κιντυνεύει. Ἐνῶ ἴσα ἴσα τίποτα τέτιο δὲ συμβαίνει. Εἶχε ἐμπιστοσύνη στὴν ἀντρίκια του περηφάνια, κ' εἶχε δοκιμάσει τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἠθικοῦ μέρους τοῦ ἑαυτοῦ του πάνω στὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς του. Ἐραστής τῆς γυναίκας τοῦ Βρανά! Ἔλα δά. Δὲ θάτανε τὸ παλιοτόμαρο ποὺ χρειαζότανε γιὰ μιὰ τέτια ἀτιμία.

Κοιμήθηκε ἀσκημα. Καὶ τὴν αὐγὴ εἶδε ἓνα ὄνειρο, ἴσως κιόλας νάτανε μιὰ φαντασία του πολὺ ἔντονη, ποὺ τοῦρθε ζωντανὴ σὰ νὰ τὴν εἶδε. Τόνε κράτησε ταραγμένο κάμποσο, ἀκόμα καὶ σὰ σηκώθηκε ἀπ' τὸ κρεβάτι.

Εἶτανε στῆς Βίγλας τὰ ράχτα. Ἡ Σαπφώ. Κολυμποῦσε ξένιαστη, γιατί δὲν τῶξαιρε πὼς κάποιος εἶναι καὶ τὴν παραφυλάει, καὶ σέρνει τὴ ματιά του πάνω της, κρυμμένος κάπου. Εἶταν ὀλόγυμνη, κι ἀποροῦσε ὁ Δρίβας πὼς ἔγινε

κ' ἤξαιρε καταλεπτῶς ὅλες τὶς μυστικὲς λεπτομέρειες αὐτοῦ τοῦ ἐξάσιου κορμιοῦ. Ἔπαιζε στὴν ἀκρογιαλιά. Ἔρριχνε λιθάρια καὶ σκιρτοῦσε ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα. Αὐτός, κουλουριασμένος πίσω ἀπ' ἓνα βράχο, τὴν ἔβλεπε, εἴτανε γεμάτος ἀπ' τὴ θωριά της. Σὰ νάτανε ὅλο τὸ κορμί του σκεπασμένο μὲ μάτια, πεινασμένα ἀπὸ ἐρωτικὴ περιέργεια. Ἐνιωθε ὅλη τὴ ντροπὴ γιὰ τὸ κάμωμά του, καὶ μαζὶ τὴν ἀχορταγιά τῆς ὄρασής του. Κ' ὕστερα, λέει, πῶς ἔγινε κι ἀπόμεινε ἀκίνητη, κι ὅλο αὐτὸ στάθηκε ἓνα μεγάλο ταμπλώ. Εἴτανε ἡ ἴδια ἡ Σαπφώ, μ' ὅλη τὴ δόξα τῆς γύμνιας της, στητὴ κ' ἐπικίντυνη σὰν ἓνα φεῖδι ὀλόρτο, μὲ τὰ φοβερά της τὰ μάτια. Εἴταν ἡ Σαλώμη πού δὲ χορεύει, καὶ μπροστά της ἡ θάλασσα ἡ βαριά, μὲ τὰ κύματα πού ψευτοκοιμῶνται. Ὁ ἀγέρας εἶναι κίτρινος καὶ ζεστός. Εἶναι φαρμακερὸς ἀπ' τὴν ἀχνη τοῦ διαφιοῦ.

Ἡ Σαλώμη εἶναι, καὶ κρατᾷ τὸ κεφάλι τοῦ Γιοχάναν, κι ὁ Δρίβας νιώθει πιά ὅλη του τὴ προσοχὴ νὰ τεντώνεται πρὸς αὐτὸ τὸ κεφάλι. Μὰ κάπου τὸ εἶδα, συλλογέται, κάπου τὸ εἶδα....

Ἄξαφνα πατάει μιὰ κραυγὴ φρίκης καὶ νιώθει μιὰ παγερὴ ψύχρα νὰ φυσᾷ ψιλὰ-ψιλὰ μέσα στὰ σπλάχνα του.

Τὸ κεφάλι τοῦ Γιοχάναν ἔχει ἓνα πολὺ χλωμὸ πρόσωπο, τὸ δέρμα του εἶναι κίτρινο σὰν ψιλὸ κερόχαρτο. Ἔχει πηχτὰ φρύδια, σὰ μιὰ χοντρή πινελιά μὲ τυπογραφικὴ μελάνη, τραβηγμένη πέρα ὡς πέρα στὸ κούτελο. Τὸ κεφάλι τοῦ Γιοχάναν ἀνοίγει τότες ἀργὰ-ἀργὰ τὸ μάτι του, μόνο τὸ ἓνα μάτι. Κι ὁ Δρίβας καταλαβαίνει περίφημα πῶς τὸ κάνει αὐτὸ γιὰ νὰ τοῦ δείξει τὸ μαυράδι του, ποῦναι μάβρο σὰ χάντρα ἀπὸ γιούσουρο.

Γιὰ νὰ δεῖ καλά, νὰ τὸ γνωρίσει.

Ἀνοίγει κι ἀπομένει αὐστηρὰ στηλωμένο αὐτὸ τὸ μάτι. Τότε, ἐκεῖ δίπλα στὸ στόμα, ἐνῶ ὅλο τὸ πρόσωπο εἶναι ἀκίνητο, ἀρχίζει ἓνα νευράκι νὰ τρέμει, νὰ τρέμει, σὰ νὰ δουλεύει γρήγορα-γρήγορα κάτ' ἀπ' τὸ ψιλὸ πετσὶ ἓνας δείχτης δευτερολέπτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΖ΄.

Ἡ ἑταιρεία τοῦ ναυαγισμένου βαποριοῦ εἵτανε νὰ καταπιαστεῖ τὴν ἐκμετάλλεψή του. Ἐγινε πιά ὅλη ἡ προετοιμαστικὴ δουλιὰ κι ὁ Σισμάνογλου ἤθελε νὰ κάνει γιορταστικὸ τάρχινισμα. Προσκάλεσε τὸ λοιπὸν ὅλους ὅσοι εἵτανε κείνη τῆ βραδιὰ στὸ τραπέζι τοῦ κ. Δημάρχου, κι ἀκόμα ἕνα - δυὸ ἐπίσημα καὶ χρειαζούμενα πρόσωπα. Τὸν τελώνη, τὸν ἀνθυπομοίραρχο, πὺ διοικοῦσε τὸν ἀστυνομικὸ σταθμὸ, καθὼς καὶ τὸν ἐργοστασιάρχη τὸν κ. Δαφνή, «φαιμλικῶς». Θὰ τοὺς περιμένανε πρωτὶ-πρωτὶ οἱ βάρκες στὴν ἐξέδρα, θὰ τραβούσανε ὅλοι μαζί στὴν ἀκρογιαλιὰ πὺ εἵτανε καθισμένο τὸ βαπόρι. Ὁ παπὰς θᾶγιαζε τὰ νερὰ γιὰ τὴν κελορριζικιὰ τῆς ἐπιχείρησης καὶ θὰ γινότανε ἡ πρώτη ἀνατίναξη. Μὲ λίγα λόγια μιὰν ἐκδρομούλα ἐνδιαφέρουσα, πὺ θᾶβαζε κάπια ποικιλία στὴν ἐπαρχιακὴ μονοτονία τῆς ζωῆς τους.

Πρὶν νὰ κεντήσει ὁ ἥλιος, οἱ περισσότεροὶ καλεσμένοι εἵτανε κιόλας στὸ πόστο καὶ πίνανε καφέδες πάνω στὴν ἐξέδρα.

Γινότανε πολλὴ φασαρία ἐκεῖ.

Οἱ βάρκες, τέσσερεις μεγάλες βάρκες, στρωμένες, στολισμένες καὶ παστρικές, φυλάγαν ἀραδιασμένες ἐκεῖ κοντὰ στὸ σανίδωμα καὶ κουνιώντανε χαρωπὰ πάνω στὰ νερὰ.

Ὁ Σμυρνιὸς ἔβαλε τοὺς βαρκάρηδες καὶ ισάρανε ἀπὸ μιὰ σημαία καὶ γαλάζιες φιλάντρες στὸ κατάρτι τους. Δὲ μποροῦσε, συγκιनिότανε πολὺ μὲ τὰ ἐθνικὰ χρώματα, κι ἀνεγάλλιαζε ἡ ψυχὴ του νὰ βλέπει τίς παντιέρες καὶ τίς κορδέλλες νὰ πετᾶνε ψηλὰ πᾶν' ἀπ' τὰ κεφάλια. Τοῦ θυμίζανε μέρες δοξασμένες. Τότες πὺ τὰ ἐθνικὰ καράβια μας φουντάρανε μιὰ μέρα μπροστὰ στὴν προκυμαία τῆς Σμύρνης, καὶ γιουργιάρανε οἱ τσολιάδες καὶ τὰ φανταράκια μέσα στὶς μπαταριές τῶν φανατισμένων Τούρκων. Περρασμένα μεγαλεῖα. Βέβαια. Μὰ σὰ χτὲς ἀκόμα. Νὰ τὰναθυμιέται

κανέννας τώρα, ὕστερ' ἀπ' τὴν ντροπή, καὶ νὰ τόνε σφάζουν. Ὅμως ἀξέχαστα. Οἱ φαντάρου ξεμπαρκάρανε κατὰ τετράδες. Κι ἀπὸ κείνη τὴ μέρα δὲν πάψανε νὰ ξεμπαρκάρουνε. Ἀνθρώποι, ζά, ὕλικό. Κι ἀπὸ κείνη τὴ μέρα μονομιᾶς ὁ Σισμάνογλου ἄρχισε τὴν καινούργια «νταλαβέρα» του. Τὸν ἐφοδιασμό. Οἱ ἐλευθερωτὲς εἴτανε πολλοί. Χιλιάδες τῶν χιλιάδω. Τοὺς χεροκροτοῦσε, τοὺς ζητωκραύγαζε κ' ἐκλαιγε ἀπ' τὴ χαρά του. Πῶς. Αἰώνων λαχτάρεις καὶ μυστικά. Ὅνειρα καὶ παραμιλητά. Καὶ μαζὶ μετροῦσε «προσαπόκου» τὰ κεφάλια. Ὅλοι αὐτοί, χωρὶς νὰ πάψουν νᾶναι ἀκρίτες κ.τ.ρ. εἴτανε μιὰ σίγουρη πελατεία. Ἀνέβηκε στρατηγεῖα, φρουραρχεῖα, μίλησε μεράρχους καὶ σωματάρχες, εἶδε κείνους ποὺ ἔπρεπε νὰ δεῖ, ἔκανε τραπέζια, ἔταξε, ἄδιασε ποτάμι τὴ μύρα καὶ σήκωσε ντάμπιες τὰ περίφημα μεζελίκια τῆς Σμύρνης. Κατὰ τὸν ἄνθρωπο. Τραπέζια στοὺς καλοφαγάδες, πιοτὸ στοὺς μπεκρῆδες, γυναικοπαρέες μὲ τοὺς ἐρωτιάρηδες, κάτι μικρὰ δῶρα δῶ καὶ κεῖ. Ἐπιασε τὰ κλειδιά. Καὶ σὲ λίγο ἄρχισε μιὰ μεγάλη δουλιὰ μὲ τοὺς Ἐφοδιασμούς, μὲ τὰ Σώματα καὶ μὲ τοὺς Σχηματισμούς καὶ μὲ τὰ Καταστήματα καὶ μὲ τὶς Ὑπηρεσίες. Ὡς ποὺ νὰ παίξει τὸ μάτι σου ἔμαθε στὰ δάχτυλα ὅλους τοὺς κανονισμούς, ὅλους τοὺς τύπους κι ὅλα τὰ νομοθετικὰ μονοπάτια τῆς ἐλληνικῆς νομοθεσίας, ποῦναι σκαρωμένα ἀπ' τοὺς μαγγιόρους παλιοελλαδίτες τῆς δουλιᾶς, γιὰ νὰ σὲ βγάζουν ἀπὸ κάθε λογιῆς μπερδεψιές.

Τὸ ἀριστούργημά του εἴτανε μιὰ παρτίδα μπακαλιάρου χαλασμένος. Πῶς τὰ βόλεψε μὲ τὴν Ἐπιμελητεία καὶ τῆς τόνε πάσσαρε χέρι χέρι τοῖς μετρητοῖς. Τόνοι πράμα. Μιὰ πελώρια ἀποθήκη ποὺ ξεβρωμοῦσε ἐδῶ καὶ κατὸ μέτρα. Νὰ τόνε φᾶνε οἱ φαντάρου; Θᾶτανε σὰ νὰ τοὺς σκότωνα κανέννας πρὶν τοὺς τὸ κάνουνε οἱ Τοῦρκοι. Ἐτσι, γίνεται μιὰ Ὑγειονομικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ χαρακτηρίζει τὸ πράμα σκάρτο. Ἄλλη μιὰ Ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ τὸ καταστρέψουνε μπροστὰ στὰ μάτια της. Τότες «ἀναδείκνυται διὰ μειοδοσίας ὁ ἐργολάβος τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀχρήστου ὕλικου». Ὅλη ἡ ἀποθήκη πρέπει νὰ κουβαληθεῖ, νὰ φορτωθεῖ σὲ μαοῦνες

καὶ νὰ πάει φοῦντο μισοπέλαγα. Γίνεται μιὰ εἰκονικὴ ψευτομειοδοσία. Ἐργολάβος ὁ Σισμάνογλου. Καὶ ξαναπληρώνεται, γιὰ νὰ πετάξει στὴ θάλασσα ὄλο κεῖνο τὸ βουνὸ τοῦ σάπιου μπακαλιάρου. Ἔ, λοιπὸν ἐδῶ εἶτανε τὰπίστευτο κόλπο. Οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς καταστροφῆς ὀδηγήθησαν στοῦ Κλωναρίδη «ὥσπου νὰ τελειώσουν οἱ ἐργάτες τὸ φουντάρισμα». Ἔτσι πετάχτηκε τὸ μισὸ πρᾶμα. Τᾶλλο ξαναπουλήθηκε στὴν Ἐπιμελητεία. Τέτια κι ἄλλα. Ἐπιασε παράδες στὸ χέρι. Τί! Μιλλιούνια ὀλάκερα. Τὰ μεγάλα χρηματοδέματα ποὺ ἐρχόντανε ἀπ' τὴν Ἀθήνα, τραβούσανε πάκα στὴν κάσα του. Ἔτσι «κατὰ φάλαγγας». Σὰ φαντάρου. Ἐ! ἤρθανε βέβαια καὶ δίσεχτα χρόνια. Οἱ βασιλόφρονες κατάστρεψαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς δουλιές του. Βουνὸ ἄφισε τὸ πρᾶμα του στὴν Κιουτάχια, στὸ Ἐσκί, στὰ χέρια τοῦ τούρκου. Καὶ χωρὶς χαρτιὰ στὸ χέρι ἀκόμα. Ποῦ νὰ τὰ περιμένει κανένας, νὰ δέσει τὶς σιγουράντσες του πρὶν ξανοιχτεῖ ἔτσι. Τί νὰ γίνει. Ἔτσι τὸ θέλησε ὁ Θεός. Μπορεῖς νὰ πᾶς ἐνάντια μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ; Αὐτὰ ἔχει ὁ κόσμος. Μποῦ δουνιὰ τεχαρὶ φελλὲκ διρ. Ρόδα καὶ γυρίζει. Σήμερα εἶσαι ἀπάνω αὔριο ἀπὸ κάτω. Καὶ τὰ ἔθνη καὶ οἱ ἀθρῶποι. Τὸ πᾶν εἶναι νὰ μὴ χάνεις τὸ μπούσουλα καὶ τὸ κέφι σου. Κ' ἕνας Σμυρνιὸς δὲ χάνει εὐκόλα τὸ κέφι του.

Εἶναι γεννημένος γλεντζές, ἀνοιχτόκαρδος καὶ «νταλαβέρατζης».

Ὁ Σκαλιώτης μὲ τὴν κυρία Νόρα εἶχανε τὸ γενικὸ πρόσταγμα στὸ καφενεῖο, ὥσπου νὰ μαζεφτοῦν ὄλοι. Νὰ καταπέσει ὁ κουρνιαχτὸς νὰ μετρηθεῖ τὰσκέρι. Κερνούσανε, γυρνοῦσαν ἀπ' τὸν ἕνα στὸν ἄλλο, σφίγγανε χέρια, χαμογελαστοί, ὄλο περιποίηση. Τὰ μάτια τῆς Νόρας στάζανε κἀντιο, κ' οἱ γάμπες τῆς οἱ ὁμορφες ἡσυχία δὲν εἶχανε. Σχεδὸν χερονομούσανε. Κουβεντιάζανε σ' ὄλους τοὺς ἀρσενικοὺς τὴν ἐκφραστικώτατη μιμικὴ τους. Τὴ γλώσσα τῶν τυφλῶν. Ἀκόμα καὶ τῶν κουφῶν. Ὁ κ. Φίλιππας λογουχάρη τὶς «ἄκουγε» καὶ τὶς καταλάβαινε μιὰ χαρά.

Εἶχε ἔρθει τοῦ κουτιοῦ, σὰ νᾶτανε νὰ πάει σὲ γάμο.

Και πληγώθηκε κατάκαρδα, σάν εἶδε τὸ γιατρὸ ν'ἀρχεται μ' ἓνα μαλακὸ φανελένιο κοστούμι. Πετσένια ζώνη, ξεγελέκωτος καὶ πουκάμισο σπόρτικο, μὲ μιὰ φωτογραφικὴ μηχανούλα σταυρωτὰ περασμένη. Ὁ τελώνης κατάλαβε πῶς, πάει πιά, δὲν εἶτανε νὰ μιλά γιὰ κομψότητες ἀπὸ δῶ καὶ μπρός. Τὸ ἀθηναϊκὸν σὶκ πήγαινε περίπατο. Τὸ Παρίσι τὸν ἔβαλε κάτω γιὰ καλὰ... Πλησίασε μάλιστα τὸ γιατρό, καὶ χαμογελώντας μὲ κεῖνο τὸ τρυφερὸ ὕφος ποὺ ἔχουν ὅλοι οἱ κουφοί, τοῦ τόπε καθαρά: «Τρέλλα τὸ κουστουμάκι σας, γιατρέ! Τί τὰ θέλετε εἶναι ὁ ἀγέρας τοῦ ἀπέξω...» Αὐτὸ πιά εἶτανε γῆ καὶ ὕδωρ, φῶς φανερό. Ὁ γιατρὸς εἴσπραξε τὸ θαυμασμὸ τοῦ κ. Φίλιππα ὀλότελα φυσικά, μ' ἓνα χαμόγελο συγκαταβατικὸ, σὰ φόρο ποὺ τοῦ χρωστούσανε. Ἡ Γαλλία, πῶς!

Στὶς ἑφτά, ποὺ εἶταν ἡ ὥρα γιὰ τὸ μπαρκάρισμα, ξεκαθαρίστηκε τέλος πάντων ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδρομέων. Κατέβηκαν ἐκεῖ ὅλοι τους, ἐξὸν ἀπ' τὴν Ἀδριανὴν ποὺ μῆνυσε πῶς εἶταν λίγο ἀδιάθετη, τὴν κυρία Εὐτυχία, ποὺ φοβότανε νὰ ρεζιγάρει τὴ «δυσσυστολία» τῆς στὶς συγκινήσεις μιᾶς ἀνατίναξης μὲ δυναμίτη, καὶ τάντρογυνο Δαφνὴ. Εἶταν ὅμως ὁ Μένος μὲ τὸ κορίτσι του καὶ μὲ τὴν παρέα του, ποὺ αὐτολογαριαστήκανε γιὰ καλεσμένοι, μιὰ καὶ καλέστηκε ἡ οἰκογένεια Δαφνὴ. Εἶταν ἐκεῖ ὁ Δήμαρχος μ' ἓνα φαρδί φαθοκάπελλο τῆς ἐξοχῆς. Ἡ Λουλοῦ ποὺ πηγαινοερχότανε πάνω στὴν ἐξέδρα φορτωμένη τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόρφου τῆς μὲ κεῖνο τὸ περπάτημα τῆς πάπιας. Ἀκόμα ἡ Ἀσπασία, ὀλόφρεσκη σὰ ροδάκινο. Ὁ γιατρὸς ρωτοῦσε τίς δημαρχοπούλες χίλιες δυὸ λεπτομέρειες γιὰ τὴν ὑγεία τῆς κ. Εὐτυχίας, γιὰ κάτι ὀδηγίες του, ἂν τίς προσέχει. Ὁ Δρίβας κατάλαβε πῶς ὁ νέος πῆρε ἀπάνω του συστηματικὰ τὴν περίφημη καρδιά τῆς νουνάς του. Θὰ πήγαινε πολὺ συχνὰ στοῦ κ. Δημάρχου. Αὐτὸ φαινότανε ἀπ' τὸν οἰκεῖο τόνο ποὺ εἶχε πάρει πιά μιλώντας μὲ τὰ κορίτσια. Κάτι μικροπεριποίησες, ποὺ τοὺς ἔκανε ἔτσι μ' ἓναν τρόπο ἐπιδειχτικὸ, σάν «κεκτημένα δικαιώματα».

Μπαρκάρανε.

Ὁ Λεωνής, ἡ Σαπφώ, ὁ Ξυνέλλης, ὁ νέος Δαφνής μὲ μὴ Μίνα, στὴν ἴδια βάρκα. Ἐγινε κάπια εὐθυμη φασαρία, εὐθυμη κι ἄπρεπη, μὲ τὸν παπὰ-Παῖσιο, ποιὸς νὰ μὴν τόνε πάρει στὴ βάρκα του. Ὅλοι φοβόντανε τάχα τὸ ποδαρικό του. Κεῖνος δὲ φαινότανε καθόλου στενοχωρημένος μ' αὐτὴ τὴ συζήτηση. Χαμογελοῦσε ταπεινὰ σ' ὅλους, σὰν ἄνθρωπος τῆς ἀνάγκης, ποὺ τοῦφεξε ἓνα καλὸ μεροκάματο. Τόνε πῆρε προστατευτικὰ στὴ βάρκα του ὁ Σισμάνογλου, δὲ θὰ τὸν ἄφινε μάλιστα μὲ κανένα τρόπο σὲ ἄλλη βάρκα. Καὶ μάλωνε καλόκαρδα τὴν παρέα γιὰ τὴν ἀσέβειά τους πρὸς τὴ θρησκεία. Ἀστεῖα, δὲ σοῦ λέω, ὅμως κ' ἔτσι δὲν εἶναι πρέπον... δὲν εἶναι πρέπον... Μαζί τους εἶτανε ὁ δήμαρχος, ὁ τελώνης κι ὁ ἀστυνόμος. Ὅλες οἱ ἀρχές. Ὁ κ. Φίλιππας εἶτανε κοντὰ στὴ Νόρα, κι ὁ Κυργιαννάκης σχεδὸν χωμένος ἀνάμεσα στὰ πόδια ἐνὸς χοντροπαλάδικου δουλικοῦ, ποὺ ἔστειλε συνοδιὰ μὲ τὰ κορίτσια τῆς ἡ κυρία Εὐτυχία. Ἡ Σαπφὼ ἀνησύχησε μὲ τὴν ἀδιαθεσία τῆς Ἀδριανῆς, ποὺ ὁ Δρίβας ἀναγκάστηκε νὰ τῆς τὸ πεῖ μὲ τρόπο: Εἶτανε μιὰ διπλωματικὴ ἀδιαθεσία. Ἡ Ἀδριανὴ δὲ φχαριστιώτανε μὲ τὶς φασαριώδικες παρέες. Τὸ πιὸ πολὺ ὅμως εἶταν ποὺ δὲν ἔκανε γοῦστο τὸ τρίο τοῦ αὐστριακοῦ βαποριοῦ.

Οἱ βάρκες τραβούσανε ἀράδα. Ἡ μιὰ πίσ' ἀπ' τὴν ἄλλη. Πρώτη τοῦ Σισμάνογλου.

— Εἶδατε τί γελοῖο ρόλο παίζει ἡ θρησκεία, λέγει ὁ Μένος. Ὁ Θεὸς ἀνακατωμένος στὴν ἐπιχείρηση τοῦ αὐστριακοῦ βαποριοῦ.

— Ὑπάρχουν ἀκόμα πιὸ γελοῖοι ρόλοι, λέει ὁ Δρίβας. Χαίρω π. χ. εὐκὲς γιὰ τὶς ἄρρωστες κατσίκες...

— «Ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὄπιο τοῦ λαοῦ» ἀποσώνει ἀποφθεγματικὰ ὁ Ξυνέλλης, σίγουρος πὼς ρίχνει στὸ ρεφενὲ μιὰ ἐνδιαφέρουσα πληροφορία. Κι ἀπορεῖ λιγάκι πὼς νὰ μὴν κάνει καμμιά ἐντύπωση ἡ φράση.

— Πῆτε μου, εἰλικρινὰ ὅμως, γυρίζει καὶ λέει ὁ Μένος τοῦ Δρίβα. Ἐσεῖς τί εἶστε; Πανθεϊστῆς;

Ὁ ζωγράφος σηκώνει τοὺς ὠμους.

— Εἰλικρινὰ, λέει. Εἶναι στιγμὲς ποὺ εἶμαι ἄθεος, κι

ἄλλες πού γιομίζω δεισιδαιμονία καὶ πρόληψη σὰν ἓνα λαδικὸ τῆς γειτονιαῶς. Εἶναι ὥρες πού εἶμαι μπολσεβίκος καὶ ὥρες πού εἶμαι χριστιανός. Κάποτε πάλι παύω νᾶμαι ἓνας φυσιολάτρης πανθεϊστής, καὶ βουλιάζω ἠδονικὰ μέσα στὴν πιὸ ἀπίθανη μεταφυσικὴ ὁμίχλη. Ἐχτιμῶ τὴν ὑλικὴ ζωὴ ὅσο κανένας ἄλλος καὶ βγάζω τὸ καπέλλο μου μπροστὰ στοὺς μηχανικοὺς νόμους, πού τὴν κυβερνᾶνε ὀλοφάνερα σὲ πολλὲς κεφαλαιώδεις ἐκδηλώσεις της. Ἀναγνωρίζω τὴ θέση τοῦ ἀτόμου μέσα στὸ σύνολο καὶ τὴν ἐπίδραση τοῦ κοινωνικοῦ σύνολου πάνω στὸ ἄτομο. Κι ὥρες ὥρες νιώθω ἐτοῦτο τάψήφιστο κι ἀδύναμο ἄτομό μου σὰν τὴν καρδιά ὀλάκερης τῆς Δημιουργίας, ἀφοῦ αὐτὴ θὰ πάψει νὰ ὑπάρχει ἐμπειρικὰ μόλις λείψω ἐγώ. Νά, αὐτὸ εἶμαι. Καὶ θαρρῶ πὼς ὅλοι ἔτσι εἴμαστε. Μὲ διάφορες διαβαθμίσεις στὴν εἰλικρίνεια, δισταγμούς, ἀποχρώσεις...

— Ἔτσι θαρρῶ καὶ γώ, λέει σιγὰ ἡ Σαπφώ. Εἶναι φανερό πὼς καμμιά στιγμὴ δὲν εἴμαστε ὀλότελα ὅπως στὴν προηγούμενη.

— Δηλαδή, ξηγᾶ γελώντας ὁ Εὐνέλλης, κάθε στιγμὴ εἴμαστε πιὸ γέροι ἀπ' τὴν προηγούμενη.

— Τὸ ἀντίθετο, διορθώνει ὁ Δρίβας. Κάθε στιγμὴ εἴμαστε πιὸ νέοι. Γερασμένο εἶναι αὐτὸ πού πέρασε. Νέο εἶν' αὐτὸ πού ἔρχεται, νά, πού ἤρθε. Τὸ φρέσκο κι ἄξεπέραστο...

— Ὅλο μοῦ ἀναποδογυρίζετε τὶς ιδέες, λέει ὁ δάσκαλος, χωρὶς νὰ μοῦ στεριώνετε ἄλλες στὴ θέση τους...

Οἱ μεγάλες βάρκες τραβᾶνε ἀργὰ ἀργά. Τὸ πρωῖνὸ ἀγεράκι εἶναι τόσο ἀδύναμο, πού δὲν τὰ καταφέρνει νὰ γιομίσει μήτε ἓνα πανί. Οἱ βαρκάρηδες τραβᾶνε τεμπέλικα κουπί. Ὁ ἥλιος βγῆκε πιά, καὶ τοὺς χτυπᾶ κατάφατσα. Οἱ γυναῖκες ἀνοίγουνε τὰ ὀμπρελίνα. Ἡ ἀκρογιαλιὰ ξεδιπλώνεται ἀκράτη, ὀλοκάθαρα. Ὁ βυθὸς εἶναι μιὰ χαρὰ νὰ τόνε σεργιανᾶς μὲ τὶς παραλλαγές του. Περνᾶνε κάτι ἀμμουδιές τόσο καθάρειες, πού λές κ' εἶναι ἓνα μπόϊ τὰ νερά. Κ' εἶναι ὀργιές βάθος. Ὁ ἄμμος τους ἔχει ἓνα χρῶμα γλαυκὸ κρουστό, σὰ νὰ τόνε ξεδιάλεξες σπειρὶ σπειρὶ.

— Αὐτὲς οἱ κυματιστὲς λουρίδες στὸν ἄμμο τοῦ βυθοῦ πῶς γίνονται; ρωτᾷ ἡ Μίνα σκυμμένη στὴν κουπαστή.

— Ἡ κίνηση τοῦ νεροῦ τίς κάνει, λέει ὁ Μένος.

— Εἶναι τὰ κυματάκια τῆς ἐπιφάνειας, λαξεμένα πάνω στὸν ἄμμο, λέει ὁ Ξυνέλλης.

— Τίποτ' ἀπ' αὐτά, χαμογελᾷ ὁ Λεωνῆς. Μόνο νά. Βγαίνουνε τῆ νύχτα οἱ κυράδες τῆς θάλασσας, σὰν εἶναι γιομάτο τὸ φεγγάρι, δερματιάζουνε τίς ἀχτίδες του, τίς κάνουνε ἀσημένιες φροκαλίτσες καὶ σαρώνουνε μ' αὐτὲς τὸ βυθό. Αὐτὰ ποὺ βλέπετε ἀράδες ἀράδες εἶναι οἱ σαρωματιῆς ἀπ' τίς φροκαλίτσες τους.

— Ὁραῖο, ἐγκρίνει ὁ Ξυνέλλης.

Τὰ πετρόψαρα καὶ τὰ μικρὰ ἀγκαθόψαρα τῆς ἀκρογιαλιᾶς κάνουνε κουβαρίτσες ἄμμο, στὸν πάτο, σὰν τίς μυρμηκοφωλιές. Οἱ σταυροί, ἀδιάκοπα ἐρεθισμένοι, ἀπλώνουν τὰ πλοκάμια τους σὰν ζουνάρια γιὰ καυγά. Εἶναι σφανταχτερὰ κιτρινοκόκκινα, σὰν καινούργια γαλόνια δεκανέα τοῦ πεζικοῦ. Μικρὲς παρέες ψαράκια περνᾶνε κάτ' ἀπ' τὴν κάρινα τῆς βάρκας. Ἀνάμεσα σ' ὅλα ξεχωρίζει ὁ γῦλος. Γυρίζει ἐδῶ καὶ κεῖ μὲ τίς ριγωτὲς πιτζάμες του. Εἶναι ὀλομέταξες μὲ λαμπρὰ χρώματα.

Στρίβουν ἓνα κάβο. Φωνὲς ἀπ' τὴν πρώτη βάρκα.

— Ἐεῖι! φτάσαμε!

Ἀλήθεια, μόλις καβατζάρανε φάνηκε τὸ βαπόρι. Τὰ τρία ἄλμπουρά του δηλαδή, ποὺ στέκαν ἔξω ἀπ' τὴ θάλασσα. Τὸ μεσιανό, ψηλὸ κι ἀπείραχτο, τὸ τουρκετίνο καὶ τάρτιμόνι πιὸ χαμηλὰ καὶ κάπως κουτσουρεμένα. Εἶταν ἓνα μεγάλο σκάφος, κ' ἡ σιλουέττα του ξεχώριζε θολὴ κάτου στὰ βαθιά. Οἱ βάρκες κᾶναν ἓνα γῦρο πάνω στὸν τάφο του. Ἐκεῖ, δεμένες στὸ μεσιανὸ τᾶλμπουρο, κουνιόντανε δυὸ πράσινες φελοῦκες μὲ τοὺς ἐργάτες καὶ μὲ τὸ βουτηχτή. Αὐτὸς εἶχε κιόλας τελεμένη τὴ δουλιά του κάτ' ἀπ' τὴ θάλασσα. Εἶχε βαλμένα μέσα στὸ κῦτος τὰ ἐκρηχτικὰ ὑλικά. Τὰ «μίγματα» ὅπως τὰ λέγανε στὴ γλώσσα τῆς δουλιᾶς τους. Ἀπ' αὐτὰ ξεκινούσε ἓνα μακρὸ φυτίλι, ποὺ ξενέριζε δεμένο μ' ἓνα σύρμα πάνω στὸ μεγάλο κατάρτι. Ὁ Σισμάνογλου ξηγοῦσε

καταλεπτῶς τῇ δουριά. Κοντά του στριμώχτηκαν ὅλες οἱ βάρκες κι ἀκούγανε οἱ ἐκδρομεῖς τὶς τεχνικὲς λεπτομέρειες. Κατόπι ὁ παπὰς φόρεσε τὸ πετραχείλι καὶ διάβασε τὶς εὐκὲς του πάνω σὲ μιὰν ἄσπρη σουπιέρα νερό, μέσα σὲ ἀπόλυτη σιωπή. Ράντισε τῇ θάλασσα, τὶς βάρκες κι ὅλους τοὺς ἐκδρομεῖς καὶ τοὺς ἐργάτες μ' ἓνα μάτσο βασιλικὸ ποὺ κρατοῦσε μαζί μὲ τὸν ἀσημένιο του σταυρό. Σὰν τέλιωσε τῇ δουριά τούτη, ἔσφιξε τὸ χέρι τοῦ Σισμάνογλου, τοῦ Σκαλιώτη καὶ τῆς κυρίας Νόρας κ' εὐκήθησε καλορρίζικα καὶ καλὰ κέρδητα. Ὁ Σμυρνιὸς μὲ τῇ χειραψία τοῦβαλε μέσα στὴν ἀπαλάμη ἓνα χαρτονόμισμα, κι ὁ παπὰς χωρὶς νὰ τὸ δεῖ τὸ τσέπωσε μὲ μιὰ ματιὰ ταπεινῆς εὐγνωμοσύνης, ποὺ λαμποκοποῦσε μέσα σὲ μικρά, φουκαράδικα χαμόγελα.

Ὁ Σισμάνογλου χτύπησε τὰ χέρια.

— Τώρα ὅλοι στὴ στεριά! φώναξε. Ἡ ὥρα γιὰ τὸ φυτίλι!

Ὅλες οἱ βάρκες κινήσανε κατὰ τὴν ἀκρογιαλιὰ μὲ μεγάλο σαματά. Ἀπόμεινε μονάχος ὁ Σμυρνιὸς μ' ἓναν ἐργάτη μέσα στὴ μιὰ φελούκα γιὰ νὰ βάλουνε φωτιά. Ἄ! Ξεφώνιζε κι ἀστειεβότανε πὼς θὰ τ'ἀνάψει πρὶ νὰ ξεμπαρκάρουνε. Οἱ γυναῖκες τσιρίζανε τρομαγμένες μὲς τὰ γέλια τους, καὶ βλέπανε μὲ ἠδόνικὴ λαχτάρα πρὸς τὸ μέρος τοῦ φυτιλιοῦ, σὰ νάτανε νὰ γίνεи τώρα δὰ ἡ ἔκρηξη. Κεῖνος γελᾷ τὸ μεγάλο γέλιο του τὸ πλατί.

— Συχάστε, ξαναφωνάζει, τὸ φουρνέλλο θὰ πάρει φωτιά ἐφτὰ λεφτὰ σὰν ἀνάψω τὸ φυτίλι κ' ὕστερα. Δὲν ὑπάρχει φόβος. Ἀφοῦ καθότανε δὰ κι ὁ ἴδιος πάνω στὸ ἠφαίστειο!

Ἡ ἀκρογιαλιὰ εἶταν ἓνας βραχότοπος χωρὶς πρασινάδα. Οἱ βάρκες ἀκουμπήσανε πάνω στὶς τραγανόπετρες κι οἱ ἐκδρομεῖς πηδοῦσαν ἔξω ὅλο κέφι. Ὁ γιατρὸς ἔδωσε τὸ χέρι του στὴν Ἀσπασία, ποὺ γελοῦσε χωρὶς λόγο, ὄρθια πάνω σ' ἓνα βραχάκι. Κατόπι βάλθηκε νὰ βοηθήσει τῇ Λουλοῦ, ποὺ ἔχανε ἀδιάκοπα τὴν ἰσορροπία, ὄρθια πάνω στὴ πλώρη καὶ ρωτοῦσε:

— Ποιὸ πόδι νὰ βγάλω πρῶτα;

— Βγάλτε τα καὶ τὰ δυό... πρῶτα, λέει ὁ Λεωνῆς, καὶ τότες πιά ἡ Ἀσπασία γελᾷ δικαιολογημένα.

Ἡ φοιτήτρα ξυπολύθηκε, ἀνασήκωσε τὶς ρόμπες καὶ βγῆκε περπατώντας μὲ τὸ νερὸ πάνω ἀπ' τὸ γόνατο.

Ὁ Εὐνέλλης παραφύλαξε νὰ βοηθήσει τὴ δασκάλα. Αὐτὴ τοῦκανε ἐφχαριστῶ καὶ πήδηξε λυγερὴ καὶ λαστιχάτη.

Ὁ κ. Φίλιππας ἄπλωσε τὰ μπράτσα του νὰ «ἐκτελωνίσει», ὅπως εἶπε, τὴν κυρία Νόρα, ποὺ κάνει νάζια μὲ σηκωμένες τὶς ρόμπες, ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ νιώσει πάνω στὶς γάμπες τῆς νὰ μερμιδαῖνε οἱ ἀντρίκιες ματιές.

— Δὲν εἶστε τελώνης, λοιπὸν κ. Φίλιππα, τοῦ κουνᾶ τὸ δάχτυλο μαλλωτικὰ ὁ Λεωνῆς κοντὰ στὴ μύτη.

— Ἄμ' τί εἶμαι; λέει ἀγαθὰ ὁ ὑπάλληλος.

— Εἶστε... Φαρισαῖος! τοῦ φωνάζει μέσα στὰ φτί. Κι αὐτὸς γελαῖ καὶ κοκκινίζει μέσα στὸ κολλάρο του.

Ὁ Κυργιαννάκης δὲν ἀκουγότανε, σοβαρὰ ἀπασχολημένος μὲ τὸ δουλικὸ τοῦ Δημάρχου. Τοῦλεγε καὶ τοῦλεγε, ποιὸς ξαίρει τί.

Σὲ λίγο ὅλοι εἶτανε στὴ στεριά, μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὰ χέρια τοῦ Σισμάνογλου, ποὺ ἡ βάρκα του ὄλο καὶ κουνιώτανε γύρω στ' ἄλμπουρο.

— Μήπως ὑπάρχει ἐδῶ ποὺ εἶμαστε κανένας κίντυνος ἀπ' τὴν ἔκρηξη; Ρωτᾶ σοβαρὰ, σχεδὸν ὑπηρεσιακὰ τὸν κ. Σκαλιώτη ὁ ἀστυνόμος.

Αὐτὸς χαμογελαῖ συχαστικά, ἥρωϊκὰ πές.

— Μπά, μπά, μπά! Κανένας, ἀπολύτως. Ἡ ἀπόσταση... Ἐπειτα εἶναι ἡ ἀντίσταση τοῦ νεροῦ, ποὺ πατάει τόνους ὀλάκερους... Μείνετε ἤσυχος.

— Ἐγὼ εἶμαι ἤσυχος, λέει κάπως πειραγμένος ὁ ἀνθυπασπιστής, καὶ τόνε βλέπει μὲ σηκωμένο φρύδι. Μὰ εἶν' ἐδῶ καὶ γυναῖκες... Ἐχω εὐθύνη... Μὲ καταλαβαίνετε ὑποθέτω...

— Σᾶς τὸ δηλώνω ὑπ' εὐθύνη μου, λέει τότες ὁ κ. Σκαλιώτης, καὶ μιλαῖ πιά σὰ μέλος τῆς ἐταιρείας. Δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ὠραῖο θέαμα... Τίποτ' ἄλλο. Ἐνα ὠραῖο θέαμα...

Ἄξαφνα γίνεται σιωπὴ. Ὁ Σισμάνογλου ἀδράχνει τὰ κουπιὰ καὶ φωνάζει «προσοχή!» Τὴν ἴδια στιγμὴ ὁ ἐργά-

της πούναι μές στήν ἴδια φελούκα, ἀκουμπάει τάναμένο τσιγάρο του στήν ἄκρη τοῦ φυτιλιού, κι αὐτὸ ἀρχινᾷ καὶ καπνίζει.

— Τράβα! λέει ὁ ἐργάτης. Κι ὁ Σισμάνογλου τραβᾷ δυνατὰ κι ἀνοίγει γρήγορα κατὰ τὸ πέλαγο.

Ἐπὶ τῆς καρδιᾶς χτυπᾷ, χτυπᾷ. Οἱ γυναῖκες παίζουνε νευρικὰ τὰ ματόφυλλα. Βάζουνε τὰ δάχτυλα στὰ φτιά. Μαζὶ κι ὁ κ. Φίλιππας πούναι κουφός. Ἡ Ἀσπασία κ' ἡ Λουλουὶ κρύβουνται πίσω ἀπ' ἓνα βράχο κι ἀπὸ κεῖ μόλις ξεμυτίζουν κάθε λίγο. Τὸ φυτίλι ὀλοένα καπνίζει. Καίγεται καὶ κατεβαίνει ἀπὸ μέσα. Εἶναι ἓνα βραδύκαυστο» ἐπιταυτοῦ γιὰ τὸ νερό. Ὁ Δρίβας στέκεται σ' ἓνα σχετικὰ ἐπίπεδο μέρος. Μπροστά του εἶναι ἡ Σαπφώ, πιὸ κοντὰ στὴ θάλασσα. Ἐχει κι αὐτὴ τὰ μάτια της καρφωμένα μὲ ἀγωνία πρὸς τὸ κατάρτι μὲ τὸ φυτίλι. Μαντεύει τὰ λεπτὰ ρουθουνάκια της νὰ παίζουνε νευρικὰ, καὶ τὸ στῆθος της ν' ἀνεβοκατεβαίνει ἀνυπόμονα. Εἶναι λιγάκι χλωμή, ὅπως ὅλοι. Ὁ ἡδονισμὸς τῆς ἀγωνίας. Ἄξαφνα, ἓνας βόγγος μεγάλος ταραίζει πατοθέμελα τὴ θάλασσα. Σὰν ἓνα θεόρατο τέρας τοῦ βυθοῦ νὰ σπάραξε ἐκεῖ κάτω, λαβωμένο θανάσιμα. Τὸ νερὸ ἔκανε ἓνα μεγάλο χοῦχλο, κατόπι τινάχτηκε ψηλά, ἓνα φανταστικὸ δέντρο ποὺ φύτρωσε καὶ πάλι καταχωνιάστηκε. Οἱ γυναῖκες σφίξανε τὶς γροθιὲς καὶ τσίριξαν ὑστερικά. Τὸ ἄλμπουρο ἀνασείστηκε σὰ νὰ πήδηξε στὸν τόπο του, κ' ἔγυρε μεγαλόπρεπα πέφτοντας μὲ πάταγο. Μαζὶ μὲ τὴν ἔκρηξη ὁ ἀγέρας σκίστηκε μὲ μιὰ σφυριγματιά, ποὺ κινιότανε γρήγορα πρὸς τὴ στεριά. Ὅλ' αὐτὰ μαζὶ.

Ὁ Δρίβας, μὲ τὸ ἔνστιχτο τοῦ χαρακώματος, ἔπεσε χάμου ἀρπάχνοντας μαζὶ του καὶ τὴ δασκάλα. Ἡ σφυριξιά πέρασε ἀπὸ πάνω τους καὶ ἓνα μέταλλο χτύπησε ὀργισμένα τὸ ἔδαφος. Μιὰ σιδεροδεσιά. Σὰν ἓνα Π σιδερένιο.

Σηκώθηκε καὶ τὴ βοήθησε νὰ σηκωθεῖ. Χτυποῦσε δυνατὰ ἡ καρδιά του κι ἔνιωθε χλωμός. Χαμογελοῦσε νὰ τῆς δώσει θάρρος.

— Ἐλᾶτε... Δὲν εἶναι τίποτα...

Ἡ κοπέλλα σηκώθηκε ζαλισμένη. Εἶτανε χλωμή—λεμόνι, καὶ τὰ χεῖλη της τρέμανε. Ἐνιωθε τὰ γόνατά της νὰ μὴν τῆ σηκώνουνε. Λύγησε σὲ μιὰ πέτρα καὶ τὴν ἔπιασε ἓνα νευρικὸ κλάμα.

Ἄλλοι χύθησαν πρὸς τὸ μέρος της ἀλαλιασμένοι. Ἄλλοι τοὺς μιλούσανε, φωνάζανε ἀσυνεννόητοι, ὁ καθένας τὸ δικό του. Ὁ γιατρός, κίτρινος σὰν τὸ φλουρί, τὴν ἀναρωτοῦσε ἀνόητα μὲ τὴν κεκτημένη ταχύτητα τῆς ἐπαγγελματικῆς του συνήθειας. Καὶ ἡ κυρία Νόρα, πιὸ πραχτικὴ ἀπ' ὅλους, ἔβγαλε μὲς ἀπ' τὴ βάρκα μιὰ σαμπάνια καὶ τῆς τίναξε τὸ φελλό, μὲ μιὰ μαστοριά πού ἔδειχνε ἀξιόλογη πείρα. Ὁ Κυργιαννάκης, μὲ τὸ «πάτ», ξεπετάχτηκε ἀκόμα μιὰ φορὰ τρομαγμένος, καὶ σὰν ἔπιασαν οἱ φοιτητὲς νὰ γελάνε, τὸρριξε στὸ ἀστεῖο πὼς ἔτσι κῶκανε, ξεπίτηδες γιὰ νὰ κάβουνε κέφι.

Ἡ Σαπφὼ ἤπιασε μιὰ γουλιὰ καὶ φχαρίστησε μὲ τὰ μάτια. Οἱ δημαρχοπούλες τῆς χαιδεύαν τὰ χέρια, πού τρέμαν ἀκόμα.

Κεῖνη τὴν ὥρα πήδηξε ἀπ' τὴ βάρκα του κι ὁ Σισμάνογλου. Ἐτρεξε ταραγμένος στὴ μάζωξη.

— Εὐτυχῶς! Εὐτυχῶς! τόνε σύχασε ἀπὸ μακριὰ ὁ κ. Σκαλιώτης. Δὲν εἶναι τίποτα. Ξετρόμαξε μονάχα λιγούλακι ἡ κυρία Σαπφὼ.

— Τὸ φοβόμουνά γώ, λέει ὁ ἀστυνόμος τοῦ Σκαλιώτη, μὲ κακοσκεπασμένη ἱκανοποίηση. Τὸ πᾶν εἶναι νᾶσαι προνοητικὸς. Γι' αὐτὸ σᾶς εἶπα...

— Μὰ δὲν ἔγινε, νομίζω, τίποτα.

— Δὲν ἔγινε γιατί βοήθησε ὁ ἅγιος της. Ἄν δὲν εἶταν ὁ κ. Δρίβας νὰ τήνε ρίξει πρηνηδόν, τώρα θὰ γυρίζαμε πίσω μ' ἓνα λείψανο...

Ἡ λέξη πέρασε σὰ μιὰ ψιλὴ ἀνατριχίλα πάνω στὸ πετσί.

Ὁ ἀξιωματικὸς συχάρηκε μὲ ἐπίσημο ὕφος τὸ Λεωνή, κι ὁ Δήμαρχος τόνε φίλησε μὲ ἀληθινὴ στοργή. Τότες ὅλοι νόμισαν πὼς πρέπει νὰ κάνουνε τὸ ἴδιο, ἓνας-ἓνας μὲ τὴν ἀράδα. Ὁ Λεωνῆς εἶτανε κατακόκκινος ἀπ' τὴ στενοχώρια. Τὸ πρᾶμα ἄρχισε νὰ παίρνει ὕφος τελετῆς, καὶ τώρα

πού τοῦ πέρασε ἡ πρώτη ταραχή, ἔβλεπε πολὺ γελοία τούτη τὴν παρέλαση μπροστὰ στὸ χέρι του.

— Εὐχαριστῶ, λέει, μὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς χαλάσω τὸ πιὸ ρωμαντικὸ μέρος τῆς ἱστορίας. Σᾶς βεβαιώνω πὼς ἔρριξα κάτω τὴν κυρία Σαπφὼ χωρὶς νὰ τὸ θέλω. Ἀπλῶς τὴ συνεπῆρα στὸ πέσιμό μου.

Ἔκανε μιὰν ἀστεία ὑπόκλιση, πρὸς τὸ μέρος τῆς Σαπφῶς κ' εἶπε.

— Κυρία μου, σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ συμπαθήσετε πού σᾶς ἔρριξα ἀπὸ ἀπροσεξία.

Ἡ Σαπφὼ προσπάθησε νὰ χαμογελάσει.

Ὅλοι γελάσανε κι ὁ Κυργιαννάκης χεροκροτοῦσε. Ἡ κυρία Νόρα σούρωσε τὰ φρύδια κ' εἶπε, ἀρκετὰ δυνατὰ ὅσο νὰκούσει ὁ Λεωνῆς.

— Ἀχ! εἶναι πολὺ χαριτωμένο αὐτὸ τὸ παιδί.

Ὁ παπα-Παΐσιος κύτταξε σημαντικὰ τὸ Σισμάνογλου.

— Ὁ Θεός, εἶπε, ἔβαλε τὸ χέρι του... Ὁ Θεός...

Ὁ γιατρὸς σχολίασε σοβαρά.

— Αὐτὸ εἶναι. Μιὰ σύμπτωση φτάνει καμμιά φορὰ νὰ σὲ γλυτώσει. Ἄν δὲν ξαφνιαζότανε ὁ κ. Δρίβας, νὰ πέσει καὶ νὰ παρασύρει καὶ τὴν κυρία Σαπφῶ...

Κόπηκε στὴ μέση. Ἡ δασκάλα τότε κύτταξε μ' ἓναν τρόπο!

Ὁ Κυργιαννάκης κρατοῦσε τὴ σιδεροδεσιά, τὴν ζέταζε.

— Πολὺ περίεργον...

Τότες ὁ κ. Φίλιππας πλησίασε, τὴν ἄγγιξε μὲ τὸ δάχτυλο κ' εἶπε τοῦ Κυργιαννάκη μὲ τὴ διακριτικὴ φωνή του.

— Πῶς σούριζε περνώντας, ἔ; Ἀκούσατε πῶς σούριζε;

Ἦρθε στὴ μέση ἡ κυρία Νόρα. Μαζί της τὸ δουλικὸ τοῦ δήμαρχου κι ὁ ἀντρας της. Φορτωμένοι σαμπάνιες καὶ ποτήρια. Μοίραζε σ' ὅλους, ξεφέλλιαζε θριαμβευτικὰ τὶς μποτίλιες καὶ γιόμιζε, ὄλο φωνίτσες καὶ γελάκια.

Πίνουνε στὴν ὑγιά τοῦ Σισμάνογλου κ' ἡ κυρία Νόρα ἀπαντᾷ, ἀσυνόριστα, γιὰ λογαριασμό του.

— Εὐχαριστοῦμε, εὐχαριστοῦμε!

Ὁ Δρίβας συλλογέται πὼς ἐτούτη ἡ γυναικούλα μὲ τὰ

γλυκὰ πεινασμένα μάτια, εἶναι μέσα στὰ «κεφάλαια κατατεθέντα» τῆς συντροφιάς, μερίδα τοῦ Σκαλιώτη. Τὸ πιθανώτερο κιόλας, νᾶναι ἢ μοναδική του κατάθεση.

Ἡ κυρία Νόρα τοῦ γιομίζει τὸ ποτήρι. Εἶν' ὁ δεύτερος γῦρος. Γιομίζει καὶ τὸ δικό της καὶ τσουγκρίζει.

— Στὴν ὑγιά σου, λεβεντόπαιδο!

Τὸ λέει σιγά, καὶ τὸν κυττάζει μὲς ἀπ' τὸ κρύσταλλο. Μισοκλείνει τὸ ἓνα της μάτι, τάχα ἀπ' τὴν πιπεράδα τῆς σαμπάνιας, ποὺ τὴν τσιμπᾷ στὴ μυτίτσα.

— Γιά σου, κερά τῆς θάλασσας! λέει κι αὐτὸς καὶ τῆς χαμογελᾷ σημαντικά.

Κατόπι τῆς δίνει πίσω τὸ ποτήρι ἀδιανό, τὴν εὐχαριστεῖ καὶ γελᾷ σὰν παιδί.

Ἡ Σαπφὼ εἶναι τριγυρισμένη ἀπ' τὴν παρέα τῶν φοιτητῶν, τὰ κορίτσια τοῦ δήμαρχου καὶ τὸ γιατρό. Ἔχει συνέλθει ὀλότελα. Κάτι λέει ὁ γιατρός, καὶ κάνει «ναί, ναί» ἀφαιρεμένη, χωρὶς νᾶκούει. Ἡ ματιά της περνᾷ καὶ σταματᾷ γιὰ μιὰ στιγμή πάνω στὸ Δρίβα καὶ τὴ Νόρα ποὺ χαμογελιοῦνται. Τὰ χεῖλη τους εἶναι βρεγμένα ἀπ' τὸ κρασί κ' οἱ ματιές τους ἔχουνε σμίξει.

Ὁ Λεωνῆς εἶναι χαρούμενος. Χαρούμενος γιὰ ὅλα, χωρὶς κανένα λόγο. Γιὰ τὰ νιάτα του, γιὰ τὴν ὀμορφὴ μέρα, γιὰ τὰ μάτια τῶν γυναικῶν, καὶ γιὰ τὴ λουλακιὰ θάλασσα. Δὲ θέλει νὰ πεῖ «γιὰ τὸ περιστατικό». Ἡ σαμπάνια ἀρχίζει νὰ τραγουδᾷ μέσα του.

Ἡ ἀκρογιαλιὰ εἶναι γυμνή κι ὁ ἥλιος ἀρχισε νὰ πυρῶνει. Ἴσκιος πουθενά. Μπαίνουνε στὶς βάρκες μὲ μεγάλη φασαρία, κι ἀβαράρουνε. Μένουνε στὴ δουλιὰ μονάχα ὁ Σισμάνογλους, ὁ Σκαλιώτης κι οἱ ἐργάτες. Τὴν ὥρα ποὺ οἱ βάρκες στρίβουνε τὸν κάβο, τοὺς χαιρετᾶνε μὲ τὰ μαντύλια καὶ μὲ τὰ ὀμπρελλίνα.

Ὁ Δρίβας μὲ τὸ Δήμαρχο, «τὶς κόρες του, τὴ Σαπφὼ καὶ τὴ Νόρα εἶναι στὴν ἴδια βάρκα. Μαζὶ κι ὁ Μένος μὲ τὸ κορίτσι του. Ὁ ζωγράφος ἀρχίζει ἓνα χωριανὸ τραγούδι κι οἱ ἄλλοι, τὸ παίρνουνε ὅλοι μαζὶ, κόρο.

Σὰν ἀποθάνω ἀπὸ κρασί, θάψτε με στὴν ταβέρνα,
Νὰ μὲ πατᾶ ἡ ταβερναροῦ κ' ἡ κόρη ποὺ μὲ κέρνα.

Ἡ Νόρα τότε βλέπει ἀλλιώςτικα. Τὸν ἀγγίζει μὲ τὰ μάτια της. Εἶναι πλάϊ του.

Ἡ Σαπφὼ δὲν τραγουδᾷ. Σηκώνει τὰ μάτια της ἀπ' τὴ βάρκα κι ἀπλώνει τὴ ματιά της μακριά. Στὰ βουνὰ τῆς Ἀνατολῆς, πάνω στὴ θάλασσα ποὺ ἀστράφτει καὶ σπιθοβολᾷ. Ὁ κορμὸς της στέκεται λυγερός, ἀνασαλεύεται ἀπ' τὴ μέση μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς βάρκας. Τὸ προφίλ της χαράζει τὶς καθάρειες γραμμὲς του πάνω στὸ μαῦρο μετάξι τοῦ ὀμπρελλίνου.

Ὁ Δρίβας, ποὺ εἶναι ἀντίκρυ της, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τῆς κουπαστῆς, σκύβει ἀπ' ἔξω καὶ βουτάει τὴ ματιά του στὸ λουλάκι τοῦ νεροῦ, καὶ στὴ χλωρὴ πρασινάδα, ποὺ περνᾷ ἀπὸ κάτω στὰ ρηχά. Ἐκεῖ στὸ βυθὸ εἶναι ἓνας σωστὸς λαχανόκηπος, μὲ σγουρὰ μαρούλια καὶ φρέσκα κρεμμυδάκια. Ἀνασκουμπώνει τὸ μανίκι του ὡς τὴ μασκάλη καὶ βουτάει τὸ χέρι του μέσα στὸ νερό.

— Ἡ θάλασσα, λέει, εἶναι χλιά... Ἀλήθεια, ξαναλέει τῆς Νόρας, ποὺ γέρνει κοντά του. Αὐτὴ πιά δὲν εἶναι θάλασσα, εἶναι... ψαρόσουπα!

Ἡ Νόρα γελᾷ καὶ χώνει κι αὐτὴ τὸ γυμνὸ μπράτσο της στὸ νερό.

Ἡ βάρκα τρέχει, καὶ τὸ νερὸ γαργαλάει πάνω στὰ χέρια τους. Μιὰ στιγμή τὸ παχουλὸ χέρι τῆς γυναίκας, τραβηγμένο τάχα ἀπ' τὸ ρέμα, ἀγγίζει τὸ δικό του καὶ πάλι φεύγει. Νιώθει ἓνα εὐχάριστο ρίγος μ' αὐτὸ τὸ ἀγγιγμα, ποὺ ἔγινε ἄξαφνα καὶ στιγμιαῖα κάτω ἀπ' τὴ θάλασσα. Κάνει νὰ τραβήξει τὸ χέρι του, μετανιώνει καὶ πάλι τᾶφίνει. Περιμένει. Δὲν περιμένει πολὺ. Τὸ παχουλὸ χεράκι ξανάρθε, ἀκούμπησε ἀπ' τὴν ἀνάστροφη μέσα στὴν ἀπαλάμη του, ἄφισε τὸ γαργάλισμά του καὶ πάλι τραβήχτηκε. Κατόπι, σύντομα ξανάρθε, ξανάρθε πιά σὰ σὲ γνώριμο κατατόπι, καὶ τὰ δαχτυλάκια του σοφελιάσανε μέσα στὰ δικά του. Τὰ τσάκωσε γιὰ μιὰ στιγμή σφίγγοντας τὶς κλείδωσες, κατόπι τὰ ξαμόλησε καὶ φύγανε σὰν τρομαγμένα ψαράκια.

Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ἡ Νόρα ἔχει τὸ πρόσωπο γυρι-

σμένο μέσα στη βάρκα και μιλά με τὸ φυσικώτερο τρόπο. Κουβεντιάζει με τὸ Δήμαρχο, γιὰ τοὺς ἐργάτες ποὺ δουλεύουνε τὰ «μίγματα». Τὰ μίγματα αὐτὰ εἶναι νίτρο κι ἄλλες ἐκρηχτικὲς ὕλες. Ἡ ἐπιχείρηση νοίκιασε ἓνα ἀδιανὸ τουρκόσπιτο ἀπ' τὸ Δῆμο, γιὰ τὸ συνεργεῖο ποὺ τὰ δούλευε καὶ γιὰ ἀποθήκη τοῦ ὕλικου τῆς ἐταιρείας. Ἡ Νόρα ὑποστήριζε πῶς τοὺς τὸ δώσανε πολὺ ἀκριβά. Ὁ κ. Δήμαρχος ἔπρεπε νὰ τὸ παραδεχτεῖ πῶς τοὺς τὸ φορτώσανε ἀκριβά. Ἐνα ρημάδι ἐκεῖ πέρα...

— Δὲν εἶναι ἀκριβά, ἔλεγε ὁ κ. Σπανός. Ἀφίνω ποὺ αὐτὰ εἶναι ἀπόφαση τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, αὐτὸς δὲν εἶχε λόγο... Ἐξάλλου τὸ νοίκι πηγαίνει στὸ συσσίτιο τῶν προσφύγων.

Τὸ παχουλὸ χεράκι χαϊδιολογέται ἀργὰ κι ἀδιάκοπα μέσα στη φαρδιά φούχτα τοῦ Δρίβα, σὰ μέσα σὲ θολάμι.

— Στὸ συσσίτιο; Αὐτὸ εἶτανε μιὰ λεπτομέρεια ποὺ δὲν τὴν ἤξαιρε βέβαια ἡ Νόρα. Ἐ, μὰ τότε χαλάλι τους... Ἐτσι τὸ πράμα ἄλλαζε.

Σὰν ξεμπαρκάρανε, ὁ Δρίβας πρότεινε νὰ περάσουν ἀπ' τὸν πύργο. Ἡ Σαπφὼ ἀρνήθηκε. Ἐπρεπε νὰ πάει ἀμέσως σπίτι. Εἶχε χτυπήσει λίγο στὸ γόνατο. Τότες μονάχα προσέξανε ὅλοι πῶς κούτσαινε, κ' ἡ κάλτσα τῆς εἶχε μιὰν ὄγρῃ ρίγα.

— Μὰ ἐσύ, παιδί μου, εἶσαι ματωμένη, λέει με ἔγνια ὁ κ. Σπανός.

Ἡ κοπέλα εἶναι πολὺ στενοχωρεμένη ποὺ πάλι ἀπασχολοῦνται ὅλοι μαζί τῆς καὶ μετανιώνει ποὺ τ'όπε. Δὲν ἄξιζε τὸν κόπο, λέει. Λίγο ἰώδιο εἶναι ὅλη του ἡ ἱστορία. Ὁ γιατρὸς μπαίνει στη μέση καὶ προτείνει νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ φαρμακεῖο μιὰ στιγμή. Ὁ Εὐνέλλης λέει «μὰ βέβαια, βέβαια, ἔχει δίκιο ὁ γιατρός, τίποτε δὲν εἶναι νὰ γίνει μιὰ μόλυνση. Οἱ στρεπτόκοκκοι, ὁ τέτανος...» Τότες ἡ δασκάλα γελά, τοὺς εὐχαριστεῖ πολὺ ὅλους, καὶ βεβαιώνει τὸν Εὐνέλλη πῶς εἶναι μιὰ τζουγκρανιὰ ἀσήμαντη καὶ μακάρι νὰ γιατρεύονταν ἔτσι εὐκολα καί... οἱ πόδες τῶν στίχων.

Οἱ φοιτητὲς χεροκρότησαν ἐνθουσιασμένοι, ὁ δάσκαλος

κοκκίνισε, ἡ Ἀσπασία γέλασε χωρὶς νὰ καταλάβει. Τότε κι ὁ γιατρός, πού τὴν ἔβλεπε κατάματα, γέλασε κι αὐτὸς ἀντανακλαστικά.

Πρὶν χωριστοῦνε ἔδωσε τὸ χέρι τῆς στὸ Δρίβα καὶ χωρὶς νὰ τὸν κυττάξει στὰ μάτια τοῦπε βιαστικά «εὐχαριστῶ».

Ὁ Δρίβας δηγήθηκε στὴν ἀδερφή του τὸ περιστατικὸ τῆς ἐκδρομῆς μὲ τὴν ἔκρηξη. Τότες ἡ Ἀδριανὴ τοῦ μολόγησε πὼς τὴν ἔτρωγε μιὰ κακὴ προαίσθηση. Μάλιστα σὰν εἶδε τὶς στολισμένες βάρκες νὰ περνᾶνε, σφίχτηκε ἡ καρδιά τῆς περισσότερο. Περίμενε μὲ ἀληθινὴ ἀγωνία ὡς πού νὰ τὶς δεῖ νὰ γυρίζουν ἤσυχα-ἤσυχα. Δὲν τοῦπε τίποτα γιὰ νὰ μὴ τὴν κοροϊδέψει.

— Δὲν θὰ κοροϊδεβα, λέει ὁ Λεωνῆς.

— Μὰ σὺ δὲν πιστεύεις σὲ τέτια.

Τῆς χτύπησε λαφριά τὸ χέρι, συλλογισμένος.

— Πιστεύω σ' ὅλα, Ἀδριανὴ. Περισσότερο στὰ ἀπίστευτα. Εἶναι φορές, φαίνεται, πού ψάχνουμε νὰ βροῦμε τὴν ἀλήθεια, ὅπως μερικοὶ πού γυρεύουν μὲ φούρια τὰ γιαλιά τους, καὶ κατόπι τὰνακαλύπτουνε καβάλλα πάνω στὴ μύτη τους.

Ἡ Ἀδριανὴ ἔτρεξε τὴν ἴδια ὥρα στὸ σπίτι τῆς δασκάλας. Εἶχε ἓνα ἀρκετὰ πλατί, ἀλλὰ ἐπιπόλαιο ξέγδαρμα στὸ γόνατο. Κι ὁ ἐκνευρισμὸς ἀπ' τὴν τρομάρα τοῦ περιστατικοῦ δὲν τῆς εἶχε περάσει ἀκόμα. Οἱ κίνησές τῆς εἶτανε νευρικές, οἱ κουβέντες τῆς χωρὶς συνέχεια. Εἶτανε σ' ὅλα τῆς μιὰ κρυμμένη ταραχή.

Ἐκεῖ πού κουβεντιάζανε μπῆκε ἡ βουβὴ κ' ἔγνεψε τῆς Σαπφῶς. Μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας μπήκανε ἀπ' ἔξω τὰ ξεσυρτὰ κλάματα τοῦ σακάτικου παιδιοῦ. Εἶτανε σὰ μακρινὰ οὐρλιαχτά, πού ἐρχότανε πίσω ἀπὸ πολλὲς κλεισμένες πόρτες. Ἡ πρόσφυγα στεκότανε καὶ περίμενε, ψηλὴ καὶ μαύρη, κοντὰ στὴν πόρτα. Ἡ Ἀδριανὴ ἔνιωθε νὰ σφίγγεται ἡ καρδιά τῆς μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ μαγουλικωμένη γυναίκα μὲ τὰ σκο-

τεινά μάτια. Ἡ δασκάλα σηκώθηκε. Μιά κοκκινίλα περνᾷ ἀπ' τὸ πρόσωπό της.

— Νὰ μὲ συμπκθήσεις, λέει. Θὰ πεταχτῶ δυὸ λεφτὰ στὸ παιδί...

— Μὰ ἐσύ κουτσαίνεις ἀκόμα, κάνει τὸ κορίτσι. Νᾶρθω μαζί σου νὰ σὲ βοηθήσω...

Τὰ μάτια τῆς δασκάλας ἀνοίγουνε τρομαγμένα.

— Ὅχι! λέει, κι ἀπλώνει τὰ χέρια σὰ γιὰ νὰ τὴ σταματήσει. Κάθησε ἐδῶ... Δὲ θάργῃσω...

Βγαίνει πίσω της ἡ βουβή. Ἡ Ἀδριανὴ συλλογέται πόσο βαρὶ θὰ τῆς εἶτανε νὰ νόμιζε ἡ Σαπφώ, ἀκόμα καὶ γιὰ μιὰ στιγμή, πὼς τὴν κίνησε μιὰ πρόστυχη περιέργεια νὰ πάει μαζί της. Καθίζει στενοχωρεμένη στὸν καναπέ κι ἀνοίγει μηχανικὰ ἓνα στρογγυλὸ καλαθάκι τοῦ ἐργοχείρου, πού εἶδε τὴ Σαπφὼ νὰποθέτει μέσα τὴ δουλιὰ της καὶ νὰ τὸ κλείνει τὴν ὥρα πού μπῆκε. Μέσα εἶν' ἓνα κουβάρι γρίζο μαλλὶ κ' ἓνα μπλεχτό, κάμποσο προχωρεμένο. Τὸ παίρνει στὸ χέρι. Στὴν ἀρχὴ τὸ βλέπει ἀπρόσεχτα. Κατόπι μὲ ἀπορία. Εἶναι ἓνα στρογγυλὸ πράμα, σὰν σακκί, σὰν καλάθι... Κατόπι ξαφνικὰ καταλαβαίνει. Εἶναι ἓνα τεράστιο σκουφί, πού μπορεῖ νὰ χωρέσει ἓνα νεροκολόκυθο. Εἶν' ἓνα παιδιάτικο σκουφὶ «αὐτό», συλλογέται μὲ φρίκη. Τὸ βάζει γρήγορα στὴ θέση του καὶ κλείνει τὸ καλαθάκι μὲ τὸ σκέπασμά του.

Σηκώνεται καὶ περπατᾷ πάνω κάτω μέσα στὸ δωμάτιο. Προσπαθεῖ νὰ μὴ φαντάζεται τὸ φοβερὸ παιδιάτικο κεφάλι, πού θὰ χωροῦσε μέσα σ' ἓνα τέτιο σκουφί. Σταματᾷ μπροστὰ στὸ καρυδένιο τραπέζι, πού ἀκουμπᾷ στὸν τοῖχο. Ἡ δασκάλα φαίνεται πὼς τὸ μεταχειρίζεται γιὰ γραφεῖο. Ἐνα παλιὸ καλαμάρι, μπρούτζινο, δυὸ μεγάλες στίβες βιβλία διαλεγμένα μὲ γοῦστο, περιοδικά, κ' ἓνα μεγάλο ποτῆρι μὲ κίτρινα σπάρτα. Ἐνωσε τὴ μυρουδιά τους, τόσο γλυκιά, πού τὴ δέχεται ὡς κ' ἡ γλώσσα. Τὰ λουλούδια αὐτὰ εἶναι μπροστὰ σὲ μιὰ φωτογραφία. Ἐνας ἀξιωματικὸς κοντός, μὲ σμιχτὰ φρύδια καὶ μαῦρο ψαλλιδισμένο μουστάκι. Ἀκουμπᾷ στὸ σπαθὶ του καὶ στὸ μπράτσο του ἀσπρίζουν

τὰ τριγωνικά ἐξάμηνα τοῦ χαρακώματος. Μιὰ φωτογραφία κακοῦ γούστου μὲ πολὺ ρετούς. Ὅμως δὲν παύει νᾶναι μιὰ φυσιογνωμία θεληματική, γεμάτη ἀμετακίνητο πείσμα. Ἀπὸ κάτω εἶναι γραμμένη μιὰ ἀφιέρωση. Γράμματα κοφτά. Ὅλο σφῆνες: «Εἶμαι ὀλόψυχα κοντά σου ὅλες τὶς στιγμές. Σὲ συλλογέμαι μέρα καὶ νύχτα. T. T. 906». Κεῖνη τὴν ὥρα μπαίνει ἡ Σαπφώ.

Τὰ μάτια τῆς εἶναι κόκκινα κόκκινα. Προσπαθεῖ νὰ σχηματίσει ἓνα χαμόγελο, πὺ φαίνεται προμελετημένο ἀπ' τὴν πόρτα. Ὅμως δὲν τὰ καταφέρει καὶ τὰφίνει κατὰ μέρος.

Ἡ Ἀδριανὴ τὴν πλησιάζει. Θέλει νὰ τῆς ἐξηγήσει. Νὰ τῆς ἀνοίξει τὴν καρδιά τῆς.

— Σὲ παρακαλῶ, λέει, Σαπφώ...

Αὐτὴ τὴν κυττάει μιὰ στιγμή, τὰ μάτια τῆς γιομίζουνε ξαφνικὰ δάκρια. Δαγκάνει τὰ χεῖλι τῆς πὺ τρέμει. Ἡ Ἀδριανὴ τῆς ἀνοίγει τὴν ἀγκαλιά τῆς κ' ἡ δασκάλα πέφτει στὸ λαιμό τῆς μὲ ἀναφυλλητά. Νιώθει τὰ ματόκλαδά τῆς νὰ πεταλουδίζουνε πάνω στὸ δέρμα τῆς. Τὴν καθίζει στὸν καναπέ, κοντὰ στ' ἀνοιχτὸ παράθυρο.

— Μὴ μὲ συνερίζεσαι, Ἀδριανὴ, λέει μέσα στ' ἀναφυλλητά τῆς. Μὰ εἶμαι τόσο δυστυχισμένη... τόσο... Εἶναι ὥρες πὺ ξεχειλίζω πιά... Ἀναρωτιέμαι τὸ «γιατί», καὶ δὲ βρίσκω καμμιάν ἀπάντηση... Θαρρῶ, ἂν μοῦ δώσει κανένας νὰ καταλάβω, θὰ μοῦ βγαζε ἓνα βουνὸ ἀπ' τὸ στήθος.

Μιλοῦσε ἔτσι, γερμένη στὸν κόρφο τῆς, σὰ νὰ γύρευε προστασία. Οἱ κουβέντες τῆς κομπιάζανε, βγαίνανε μισές, ἢ χυνόντανε ξαφνικὰ βιαστικές. Σὰ νᾶτανε χρόνια φυλακισμένες μέσα στὴν καρδιά τῆς καὶ τώρα βρίσκανε ξεκλείδωτη τὴν πόρτα καὶ βγαίνανε μπερδεμένες, πατεῖς με - πατῶ σε...

Ἡ Ἀδριανὴ τῆς χαϊδέβει τὸ κεφάλι.

— Μὴν κάνεις ἔτσι, λέει, καὶ τὰ μάτια τῆς βουρκώνουν. Εἶσαι παιδι ἀκόμα... Ὅλα μὲ τὸν καιρὸ θὰ γυρίσουνε στὸ καλύτερο... Νὰ δεῖς... Νὰ δεῖς...

Ἡ δασκάλα ἀκούει τούτη τὴν κοριτσίστικη φωνή, τὴ γλυκιά, πὺ μπορεῖ ἀπὸ τώρα καὶ παίρνει τόνους μητρικούς. Παίρνει τὸ χέρι πὺ τὴ χαϊδέβει καὶ τὸ γεμίζει φιλιὰ καὶ

δάκρια. Θέλει νάβρει λόγια, νά πει τὸ μεγάλο ἐφχαριστῶ πὺ φουσκώνει μέσα της γιὰ τούτη τὴν ἀγάπη. Γιὰ τούτη τὴν καλοσυνάτη καρδιά, πὺ ἀνοιξε ξαφνικὰ μπροστὰ στὴ δυστυχία της σὰ φωτεινὸ τριαντάφυλλο. Καὶ δὲ μπορεῖ νὰ δόσει τίποτ' ἄλλο ἀπὸ γλυκὰ δάκρια καὶ μισόλογα.

Ἡ Ἀδριανὴ τὴν ἀφίνει ἔτσι ὥσπου νὰ καλμάρει ἡ κρίση. Κατόπι παραμερίζει μιὰ τούφα μαλλιά πὺ πέσανε καὶ σκέπασαν τὸ μέτωπο τῆς δασκάλας, ὡς τὴν ἔντονη γραμμὴ τῶ φρυδιῶ της. Τὴ φιλᾷ ἐκεῖ στὸ φωτεινὸ μέτωπο καὶ λέει.

— Σαπφῶ, θὰ λυπόμουνα πολὺ ἂν σ' ἔκανα νὰ νομίσεις καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ πὺς μὲ παρακίνησε νάρθω μαζί σου στὸ παιδὶ τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἀγάπη...

Ἡ δασκάλα τὴν κυττάζει μέσα στὰ μαβιὰ μάτια μὲ στοργή.

— Ἄν ἤξαιρες, λέει, πόσο καθαρὰ εἶναι τὰ μάτια σου. Εἶναι σὰν καλοκαιριάτικη θάλασσα. Βλέπει κανέναν ὡς τὸ βάθος... Δὲν ἔχεις φόβο ἐσὺ ποτὲς νὰ σὲ παραξηγήσει κανέναν...

Γυρίζει τὸ πρόσωπο πρὸς τὸ παράθυρο, πρὸς τὸ πέλαγο καὶ λέει ἀργά.

— Ἐσὺ πρέπει νὰ μὲ συχωρέσεις πὺ ἀρνήθηκα ἔτσι... Ὅμως... Εἶναι κάτι πὺ μὲ γεμίζει λύπη καὶ ντροπὴ... Γι' αὐτό... Αὐτὸ τὸ παιδὶ εἶναι ἡ πιὸ βαριά μου τιμωρία. Γιατί ἔγινε; Ἐρχονται νύχτες πὺ κλαίω γι' αὐτὸ ἀπὸ ἀγάπη... Πάω καὶ κλείνουμαι ὥρες μαζί του... Ἐδῶ, λέω, πρέπει νὰ ρέψεις καὶ σύ. Εἶσαι ἡ μάνα του... Πάω νὰ τὸ χαδέψω... νὰ τὸ νταντέψω... Πάω νὰ τοῦ πῶ τραγούδια τῆς κούνιας... Κ' εἶναι πάλι ὥρες πὺ τὸ βλέπω σὰν ἓνα ἀναίσθητο καὶ ἄλαλο ὄργανο γιὰ τὸ βασανιστήριό μου... Εἶναι φριχτό, Ἀδριανή. Δὲν ἔχει νού. Δὲν ἔχει καν μορφὴ... Γιατί τιμωρεῖται ἔτσι;... Καὶ γώ;... Καὶ εἴμαστε ἀθῶοι καὶ οἱ δύο μας... Ἀθῶοι...

Σωπαίνει γιὰ λίγο καὶ συμμαζέβει τὰ μαλλιά της μὲ τὰ δάχτυλα. Σκουπίζει τὰ μάτια της καὶ μιὰ χρυσὴ φλόγα περνᾷ ἀπ' τὶς μεγάλες κόρες τους. Λέει πεισμωμένα.

— Φορὲς τὸ νιώθω σὰ ρεζίλεμα... Ἄκου, Ἀδριανή.

Ποτές ἐσύ νὰ μὴ δοθεῖς σ' ἕναν ἄντρα πού δὲν τὸν ἀγαπᾷς. Στὸ γάμο, τοῦλάχιστο πρέπει νὰγαπιοῦνται καὶ νὰ συναγροικιοῦνται τὰ κορμιὰ ἂν ὄχι ἄλλο. Ἐγὼ ποτές δὲν τὰ φανταζόμουν αὐτά. Κατόπι, σὰν κατάλαβα, ἔφριξα. Ἄφινά τὸ κορμί μου στὰ χέρια του, ὅπως ἀφίνεις ἕνα ροῦχο. Καὶ μέσα μου ἔκλαιγα ἀπὸ ἀηδία... Αὐτὸς τὸ καταλάβαινε καὶ δὲ μοῦ τὸ συχωροῦσε... Γιατὶ ἀγαποῦσε... Σὰ νάφταιγα γι αὐτὸ πού γινότανε... Κι αὐτὸς δὲν ἔφταιγε, λέω τώρα... Μιὰ φορὰ μ' ἔσπρωξε. Χτύπησε τὸ κεφάλι μου στὴν κόχη τοῦ τραπεζιοῦ. Ἐκεῖ... Ζαλίστηκα γιὰ πολλὴν ὥρα καὶ τὸ αἷμα ἔτρεξε πίσω ἀπ' τὰφτί μου. Δὲν ἔβγαλα μιλιὰ γιὰ νὰ μὴν ἀκούσει ἡ γειτονιά. Ἦρθε κοντά μου, γονάτισε καὶ μοῦ φιλοῦσε τὰ χέρια...

Ἀκούμπησε τὴ ματιὰ της στὴ φωτογραφία. Ἐκεῖ εἶταν ὁ ἄνθρωπος πού τὴν ἔκανε μητέρα καὶ γυναίκα. Ὁ ἄντρας της, ὁ πρῶτος καὶ ὁ μοναδικὸς ἐραστής. Ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ. Ὁ ἀθῶος καὶ ὑπεύθυνος.

— Βάζεις πάντα λουλούδια ἐκεῖ; λέει δισταχτικὰ ἡ Ἀδριανή.

Ἡ δασκάλα κατεβάζει τὰ μάτια στὸ ποτῆρι μὲ τὰ σπάρτα.

— Ναί, λέει συλλογισμένη. Τὸν λυπᾶμαι. Τὸν ἔκλαιγε ἡ καρδιά μου καὶ τότες πού μὲ χτυποῦσε. Μάγάπησε πολὺ, κ' εἶμουνα ἡ μόνη γυναίκα μέσα σ' ὅλη τὴ ζωὴ του. Ἐπειτα... Εἶναι κάτι παράξενα πράματα. Ὅσο ζούσαμε μαζὶ μᾶς χῶριζε ἕνα χάος ὀλάκερο. Θαρρεῖς αὐτὸς εἶταν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά τοῦ γκρεμοῦ κ' ἐγὼ ἀπ' τὴν ἄλλη. Φωνάζαμε καὶ κανένας δὲν ἀκούγε τὸν ἄλλο. Τώρα πού πέθανε, θαρρεῖς κ' ἦρθε πιὸ σιμά μου. Ἐφῆς τὸν εἶδα στὸν ὕπνο μου. Ἐρχότανε ἀπὸ μακριὰ, χαμογελοῦσε καὶ μοῦ κουνοῦσε ἕνα κόκκινο μαντήλι... Σώπασε λίγο κ' ὕστερα ξανᾶπε συλλογισμένα: Ἀναθυμήθηκα τὸνειρο σήμερα τὸ πρῶτὸ στὴν ἐκδρομὴ...

Σὰν ἔφυγε ἡ Ἀδριανή ἀπ' τὸ κεραμιδι σπίτι, ἔνωθε τὴν καρδιά της φουσκωμένη. Ὑποσκέθηκε στὸν ἑαυτὸ της νὰγαπᾷ περισσότερο τὴ δασκάλα.

Ὁ Λεωνῆς τὴν φιλορωτοῦσε στὸ τραπέζι. Τοῦ εἶπε ὅλες τὶς ἐντυπώσεις της. Τὴν κύτταζε ἀφαιρεμένος ὅσο μιλοῦσε. Ἄκουγε μόνο κ' ἐνιωθε χίλιες σκέψεις νάναδεύονται μέσα στὸ κεφάλι του. Τὸ κάθε τι γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Σαπφῶς τὸ ρουφοῦσε ἢ ψυχὴ του, ὅπως ἢ διψασμένη γῆς τὸ πρωτοβρόχι.

— Δὲν ἔχει πιά στὸν τοῖχο κορνιζωμένα τὸ σταυρὸ τοῦ πολέμου καὶ τὸ ἔγγραφο τῆς Μεραρχίας;

— Ὅχι, λέει ἡ Ἀδριανή. Μόνο μιὰ φωτογραφία τοῦ σκοτωμένου καὶ λίγα λουλούδια στὸ ποτήρι.

Τᾶκουσε μὲ μιὰ παράξενη εὐχαρίστηση. Ἐβλεπε φανερὴ τὴν ἐπίδρασή του μέσα σ' ὅλα αὐτά.

Τὴ νύχτα, στὸ κρεβάτι του, πού τὸ μιालό του ὄρες παιδεβότανε πάλι γύρω στὴ δασκάλα, ἄξαφνα τότε τσίμπησε μιὰ περίεργη σκέψη.

— Ἄλλη φορὰ δὲν ἔβαζε λουλούδια μπροστὰ στὴ φωτογραφία του. Τώρα γιατί; Καὶ γιατί εἶδε τὸ Βρανὰ στὸν ὕπνο της; Μήπως εἶχε «κι αὐτὴ» λόγους νὰ μὴν αἰσθάνεται ἐν τάξει τὸν ἑαυτὸ της ἀντίκρου στὸ σκοτωμένο;... Εἶτανε τύψεις αὐτές, πού πήγαινε νὰ τὶς σκεπάσει μὲ τάγριο-λούλουδα; Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο θὰ τὶς εἶχε — ἂν ὑποθέσουμε — αὐτές τὶς τύψεις; Μήπως...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΗ΄.

Τῶνιωθε πιά καθαρὰ — καὶ μέρα μὲ τὴ μέρα πιὸ ἐντονα — πὼς ἢ παρουσία τῆς δασκάλας τοῦ γινότανε ὀλοένα καὶ πιὸ ἀπαραίτητη. Ἀπόφευγε πολλὰς φορὰς νὰ τὴ βλέπει καὶ τυραγνοῦσε τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸ νὰ χάνει εὐκαιρίες νάναϊ κοντά της. Μόλις βρισκόντανε μαζί, μονομιᾶς ἐνιωθε τὴν ἀτμόσφαιρά της, μεθυστικιὰ καὶ εὐφλεχτη, σὰ νὰ κυκλοφοροῦσε γύρω της ἓνα ἐμπρηστικὸ ἀέριο, πού δὲ χρειαζότανε παρὰ μιὰ σπίνθα. Γινότανε χαρούμενος ἢ θλιμμένος, ἀντιδροῦσε μὲ ὑπερβολὴ στὶς ἐντυπώσεις του, κ' ἢ ψυχὴ του ζοῦσε μέσα του σὲ μιὰ λεπτότατην ἔξαψη. Τότες ἔχανε

κάθε εμπιστοσύνη στην αντρικία του θέληση, μάλιστα άφινότανε σέ τούτη τή δειλία του, μέ μιá γυναίκια ήδυπάθεια, τήν ήδυπάθεια τής ήττας. Πολλές φορές πάλι, όπλισμένος μέ τó πείσμα του νά έκτεθει προκλητικά στή γοητεία της, πήγαινε κοντά της, γυρεύοντας μιá νίκη νά τήν προσφέρει στόν έαυτό του. Τότε πολεμοῦσε νά τή βλέπει μονάχα σά γυναίκα τοῦ Βρανά, μάννα ένός σημαδεμένου πλάσματος. Για τίς νίκες αυτές μεταχειριζότανε πολλές φορές άναντρα μέσα. "Αρχισε νά τής δηγιέται λεπτομέρειες τοῦ θανάτου του, αυτός πού τó λογάριαζε για ντροπή του νά μιλεῖ για περιστατικά τοῦ πολέμου. "Ενωθε μιá περίεργη εύχαρίστηση νά βλέπει τή φρίκη νά περνά, άγριο σύννεφο, μέσα στά μάτια της. "Επλεκε μέ άρρωστην ύπομονή γύρω της, σάν ένα μάβρο δίχτι, τó μεγάλο και μυστικόν έρωτα τοῦ πεθαμένου. "Εναν έρωτα σκληρό κι άποκλειστικό, σφυροκοπημένο, σάν πάνω σάμόνι, μέσα στήν κλειστή και σιωπηλή καρδιά τοῦ Βρανά, κρυμένον μέ άγρια ζήλια και πείσμα. Δούλεβε μέ μιá παράξενη έπιμέλεια σέ τούτη τή δουλιά. Τήν έκανε νά νιώθει τά δεσμά της μέ τόν πεθαμένο ασύντριφτα και ιερά. "Αγωνιζότανε νά κρατάει μέσα στήν ψυχή του αναμένο άκοίμητα τó νεκροκάντηλο τοῦ σκοτωμένου φίλου, για νά σκορπίζει μέ τήν ιερή φλόγα του τ' άδιάντροπα έρωτικά φαντάσματα, πού βράζανε μέσα στά υπόγεια τοῦ υποσυνείδητου, σά μιá κουβάρα άσπρα γυμνά σκουλήκια.

Αυτή ή άδιάκοπη προσήλωσή του στή ζωή τοῦ πολέμου, τοῦ πλήθαινε πάλι τούς βραχνάδες πού τοῦ τυραγνούσανε τόν ύπνο. Ξυπνοῦσε μέ χτυποκάρδι άπ' τ'άγρια όνειρατά του, ιδροκομμένος άπ' τά όράματα τής σφαγής και τοῦ άργοῦ, τοῦ υπόγειου θανάτου τοῦ χαρακώματος.

Στήν άμμουδιά τής Πορτάρας φυτρώνανε κάτι άγριόκρινα μέ γλυκιά και μεθυστική μυρουδιά. Τάγαποῦσε άπό μικρός και πάντα γιόμιζε άπ' αυτά τά χωματένια βάζα τής τραπεζαρίας.

Μιá μέρα έκοψε ένα μεγάλο μπουκέτο και τó πρόσφερε τής Σαπφώς.

— Σᾶς παρακαλῶ, τῆς λέει, νὰ τὸ βάλετε μπροστὰ στὴ φωτογραφία του.

Ἄρχισε νὰ τὸ κάνει ταχτικὰ αὐτό. Τῆς τᾶδινε ὁ ἴδιος ἢ παρακαλοῦσε τὴν Ἀδριανὴ νὰ τῆς τὰ πάει. Ὁ νεκρὸς ἐζοῦσε ἀνάμεσά τους ὀλοένα καὶ πιὸ ἔντονα.

Τῆς ἔλεγε ἐπίμονα, τόσο ἐπίμονα, πὺ ἡ δασκάλα τότε κυττοῦσε μὲ ἀπορία.

— Ξαίρετε, Σαπφώ, σᾶς ἀγαποῦσε πολὺ ὁ Βρανάς. Μὲ τὸν τρόπο του βέβαια. Καθένας ἔχει τὸν τρόπο του στὴν ἀγάπη, ὅπως ἔχει τὴ φυσιογνωμία του, τὸν τόνο τῆς φωνῆς του.

— Αὐτὸ δὲ μποδίζει ὡστόσο τὸν ἄλλο νὰ προτιμᾷ ἓναν ὀρισμένο τρόπο, ὅπως προτιμᾷ μιὰ φυσιογνωμία, ἔλεγε κείνη. Καὶ γὼ δὲ μπορῶ νὰ δεχτῶ γιὰ ἀγάπη ἓνα αἶσθημα πὺ τὸ κυριώτερο γνώρισμά του εἶναι ὁ ἄγριος ἐγωϊσμός. Ἐγὼ θαρρῶ πὺς ἡ ἀγάπη εἶναι μιὰ ὀρμητικὴ διάθεση νὰ κάνεις εὐτυχισμένο κείνον πὺ ἀγαπᾶς, μὲ ἔξοδά σου. Στὴν ἀνάγκη μὲ θυσία καὶ μὲ ταπείνωση.

— Δὲν ξαίρει κανένας τὴν οὐσία τῆς ἀγάπης, ἔκανε ὁ Δρίβας. Εἶναι ἀγάπη πὺ ἀρπᾷ σὰ θεριὸ καὶ ξεσκίζει, κ' εἶναι πάλι ἀγάπη πὺ δίνεται. Νά, μιὰ τέτια σκληρὴ ἀγάπη εἶτανε τοῦ Βρανά. Βάρβαρη καὶ μεγάλη. . . . Θὰ μποροῦσε νὰ σκοτώσει αὐτὸς γιὰ τὴν ἀγάπη του. Τῶπε ξαίρετε αὐτό. . .

Μιὰ μέρα τῆς τὸ ξαναἔπε αὐτὸ σὰν τῶφερε ἡ κουβέντα. Εἶτανε στὴν ἀμμουδιά, μπροστὰ στὴν Πορτάρρα. Τῆς εἶπε.

— Ὁ Βρανάς θὰ μποροῦσε νὰ σκοτώσει ἄνθρωπο γιὰ τὴν ἀγάπη σας. . . . Ἀκόμα καὶ σᾶς τὴν ἴδια.

— Ξαίρετε, λέει συλλογισμένη ἡ Σαπφώ. Κάθε φορὰ πὺ μοῦ τὸ λέτε αὐτό, θέλω νὰ σᾶς πῶ μιὰ περίεργη αἶσθησι πὺ ἐνίωσα κείνη τὴ μέρα, καὶ ὄλο κρατιέμαι. . . .

— Ποιά;

— Τὴ μέρα πὺ μὲ γλυτώσατε. . . . Στὴν ἐκδρομὴ. . . .

— ὦ! σᾶς γλύτωσα. Τὰ παραλέτε.

— Ὅχι, λέει, σοβαρά. Θὰ εἶμωνα σκοτωμένη ἢ σακατεμένη ἂν δὲν τύχαινα κοντὰ σας. . . .

Γέλασε κ' εἶπε σοφιστικά:

— Μὰ ἂν δὲν τυχαίνατε κοντά μου, δὲ θὰ εἷσαστε στὸ μέρος ποὺ ἔπεσε τὸ σίδερο. Ἐπομένως. . . .

— Ἐπομένως δὲν τὴν ἀφίνεις νὰ τελειώσει, λέει ἡ Ἀδριανή.

— Λοιπὸν νά. Αὐτὸς ὁ κίνδυνος ποὺ πέρασε τόσο κοντά μου — γελάστε με ἂν θέλετε — μοῦ φάνηκε σὰν ἐκδίκηση. . . .

— Ἐκδίκηση! . . . Ἀπὸ ποιόν. . . .

Ρωτᾷ μὲ δισταγμὸ ὁ Δρίβας καὶ τρέμει ἡ ψυχὴ του νὰ μὴν ἀκούσει τὴν ἀπάντηση ποὺ ἔρχεται.

Ἡ δασκάλα τόνε βλέπει παράξενα. Βλέπει κι αὐτὴ τὴν ἀπάντησή της νὰ πεταρίζει μέσα στὰ μάτια του. Κομπιάζει, ὅμως τὸ λέει.

— Ναί. Ἀπ' τὸ Βρανά.

— Εἶστε γεμάτη δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις παιδιάτικες, λέει ἡ Ἀδριανή.

— Ναί, ἀποσώνει κείνη. Αὐτὴ ἡ ἐντύπωση μοῦ ἤρθε ἔτσι μονομιᾶς μόλις ἔνωσα τὸν κίνδυνο. Κατόπι, σὲ λίγο, σὰν εἶδα χάμου τὸ σίδερο, θυμήθηκα ἓνα ὄνειρο ποὺ εἶδα ἀποβραδὶς. Ἐρχόταν ἀπὸ μακριὰ καὶ μοῦ κουνούσε ἓνα κόκκινο μαντήλι. Κ' εἶχα πάλι αὐτὴ τὴν αἴσθηση. Πῶς τὸ σίδερο τὸ τινάξε κείνος καταπάνω μου.

— ὦ! δά. . . . Μὰ γιατί! ρωτάει ἀνόητα ὁ Λεωνῆς.

Αὐτὴ ἀνασηκώνει τοὺς ὤμους της, σὰ νὰ θέλει νὰ γλυτώσει ἀπὸ ἓνα ἀόρατο φορτιὸ ποὺ τοὺς πατάει.

— Δὲν ξαίρω. . . . Ἐτσι. . . .

— Φαντασίες. . . . Φαντασίες νευρικῆς γυναίκα, κάνει ὁ Δρίβας.

Ἡ Ἀδριανὴ ποὺ ἤθελε νὰ τῆς βγάλει τὶς μαῦρες ιδέες, τήνε πῆρε νὰ τῆς δείξει κάτι καινούργια τριαντάφυλλα στάμπέλι κι ὁ Λεωνῆς ἀπόμεινε μόνος.

Μέσα στὴ φαντασία του πῆρε μονομιᾶς σημασία γεγονότος ἡ κουβέντα τῆς Σαπφῶς. Εἶδε τὴ βαριὰ σιδεροδεσιά, σὰν ἓνα φονικὸ ὄργανο στὰ χέρια τοῦ σκοτωμένου ἀξιωματικοῦ. Νὰ τὴν τινάζει κατακέφαλα τῆς γυναίκα, ποὺ τὴν κυνηγοῦσε μὲ τὴν ἄγρια ἀγάπη του, ἀκόμα καὶ μέσα ἀπ' τὸν τάφο. Εἶδε ἀκόμα τὴ φύση, τὰ στοιχεῖα καὶ τὶς συμπτώσεις, ὅλες τὶς σκοτεινὲς δυνάμεις, νὰ τόνε βοηθοῦνε στὸ

κακούργημά του, ύποταγμένες στὴ σιωπηλὴ του θέληση. Ὅμως σύγκαιρα εἶδε ἓνα σύμβολο σὲ κείνο τὸ περιστατικὸ τῆς ἐκδρομῆς. Θυμήθηκε τὴν αὐθόρμητη κίνησή του τὴ στιγμὴ τοῦ κινδύνου. Κινήθηκε γιὰ τὴ Σαπφῶ μ' ἓναν τρόπο ἐνστιχτώδη. Κινήθηκε τὸ σῶμα του, σχεδὸν ἀπομοναχό του, ὅπως θάκανε γιὰ νὰ γλυτώσει τὸ ἴδιο. Ποιὸ ψυχόρμητο τὸν ἔκανε νὰ ἐνεργήσει ἔτσι ἀστραπιαῖα καὶ ἀποτελεσματικά; Εἶταν ἓνα ξαφνικὸ ἀγκάλιασμα τῶν δυὸ τους μπροστὰ στὸ θάνατο. Τῶς καταλάβει πὼς ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ κ' ὕστερα κάτι τσακίστηκε ἀνάμεσό τους, πού τοὺς χῶριζε, κάτι δέθηκε πού τοὺς πλησίαζε μοιραῖα. Ἐβλεπε νὰ τὸ αἰστάνεται κ' ἡ δασκάλα αὐτό, καὶ καταλάβαινε τὴν ἐπιμέλεια πού ἔβαζε νάναί ἀψεγάδιαστα θαρρετὴ μαζί του. Ὅμως ἤξαιρε πὼς τὸ βίαιο ἀγκάλιασμά του ἀπόμεινε γιὰ πάντα σφραγισμένο γύρω στὸ κορμὶ τῆς κοπέλλας, ἓνα ζωνάρι ἀπὸ φλόγα. Μπορεῖ καὶ κείνη «ἡ αἴσθησις», ὅπως τοῦ τῶπε, γιὰ τὴν ἐκδίκηση τοῦ σκοτωμένου, νάβγαινε ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐντύπωση, κι ἄς μὴν τὸ φανταζότανε οὔτε ἡ ἴδια.

Ἐνα πράμα τοῦκανε ἐντύπωση.

Κείνη τὴ στιγμὴ τῆς τρομάρας, σὰν ἄρπαξε ἄξαφνα μέσα στὴν ἀγκαλιά του τὴ Σαπφῶ γιὰ νὰ τὴ ρίξει χάμου, δὲν εἶχε κανένα συναίσθημα τῆς ἐπαφῆς τοῦ κορμιοῦ της. Ὅμως κατόπι, τοῦ ξανάρθε μὲ μιὰ θαυμαστὴ ἐνάργεια ὅλη ἡ αἴσθησις τοῦ βάρβαρου ἀγκαλιάσματος. Ἡ ἐπιδερμίδα του εἶχε ξυπνητὴ τὴ μνήμη της. Ἐνωθε τὴν ἀντίσταση τοῦ στέρεου στήθους, πού βρέθηκε ἄρπαγμένο μέσα στὴ δεξιά του τὴν ἀπαλάμη. Ἀκόμα τὴ ζεστουλὴ ἀπαλοσύνη τοῦ νέου κορμιοῦ κάτω ἀπ' τὸ λεπτὸ κρεπόνι, πού ζουλήχτηκε πάνω του μὲ ὅλο του τὸ γλυκὸ βάρος.

Ἀπὸ τότε πολλὰς φορὰς τότε τυράγνισε ἡ μνήμη τῆς ἐπιδερμίδας, καὶ τοῦ ξαναδηγήθηκε τούτη τὴ γλυκιὰ καὶ τρομαχτικὴν ἐντύπωση, μὲ μιὰν ἐπιμονὴ ἐκνευριστικὴ.

Σὰν ἔφρευγε ἡ Σαπφῶ, ὁ Λεωνῆς τῆς μάζεψε μερικὰ κρίνα τῆς ἀμμουδιάς.

— Γιὰ τὴ μνήμη τοῦ Βρανά, λέει. Προσέχετε μονάχα

νά μὴν τὰ πιάνετε ἀπ' τὸ μέρος τοῦ κοτσανιοῦ, ποὺ εἶναι κομμένα. Βγάζουμε πολὺ σάλιο.

Τὰ δέρφια τὴ συνοδέψανε ὡς ἓνα διάστημα, καὶ σὰ χώρισαν, ἀπόμειναν νὰ καμαρώνουν τὴν ἀρμονικὴ σιλουέττα της, ποὺ μάκρανε μὲ κυματιστὴ χάρη πάνω στὴν πλατιὰ ἀμμουδιά.

Ὁ μπάτης φρεσκάριζε κ' ἔσερνε μαβιά βελοῦδα πάνω στὰ νερά. Φυσοῦσε καὶ πτύχωνε ἐρωτικὰ τὴ λεπτὴ ρόμπα της πάνω στὸ λυγερὸ κορμί.

— Εἶναι μιὰ χαρὰ νὰ τὴ βλέπεις νὰ περπατεῖ, λέει ἡ Ἀδριανὴ μὲ καλόκαρδο θαυμασμό.

Εἶπε πάλι μ' ἓνα καμάρι ποὺ πήγαινε νὰ γίνει κοροϊδία.

— Ἡ Κοντέσσα!

Γελαῖ καὶ καρφώνει δυνατὰ τὴ σιδερένια μύτη τοῦ μπαστουνιοῦ του μέσα στὸν ἄμμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΘ'.

Μιὰ μέρα τὸ ἀθηναϊκὸ ταχυδρομεῖο ἔφερε μιὰ μεγάλη χαρὰ τοῦ Δρίβα. Ἄνοιξε ἡ μεγάλη ἐκθεση τῶν «ἐλεύθερων καλλιτεχνῶν», κι ὅλες οἱ φημερίδες ποὺ μιλοῦσανε γι αὐτὴ, μιλοῦσανε τὸ περισσότερο γιὰ τὰ πέντε ἔργα του. Κριτικές, περιγραφές, τρίστηλα, κλισέ. Χαλασμός κόσμου. Ἀκόμα δὲν ἔλειψε οὔτε ἡ κοσμικὴ κίνηση γύρω ἀπ' τὴν ἐκθεση. Καὶ μέσα σ' ὅλη αὐτὴ τὴ φασαρία τὸ ἔργο τοῦ Δρίβα εἶτανε τὸ καλλιτεχνικὸ γεγονός. Μιὰν ἀποκάλυψη, ποὺ τὴ χαιρετοῦσαν ὅλοι μ' ἐνθουσιασμό, χωρὶς ἐπιφυλάξεις. Καὶ τὸ παράξενο εἶταν ποὺ εἶχε συνεπάρει ὅλες τὶς κλίκες κι ὅλες τὶς ἀποχρώσεις τῶν κριτικῶν καὶ τῶν φιλοτέχνων. Εἶτανε κάτι ὀλότελα νέο, προσωπικό. Δυὸ μάτια παρθένα, ποὺ ἄνοιγαν ὀλόφρεσκα μπροστὰ στὴ ζωὴ καὶ τήνε κύτταζαν μὲ θαυμασμὸ καὶ μὲ δέος.

Τὰ φύλλα τῆς διαλεχτῆς κυκλοφορίας εἶχανε κλισαρισμένα καὶ τὰ πέντε ταμπλώ. «Οἱ πρόσφυγες». Μιὰν ἀράδα μάσκες γυναικεῖες, μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τραβηγμένα ἀπ'

τὴν ὀδύνη σὰ μὲ τανάλια. Ἔπειτα «ἓνα παιδί μπροστὰ στὴ θάλασσα». Μιὰ χρωματικὴ συμφωνία γιομάτη ἀπλότητα καὶ ἐκστατικὴ φυσιολατρεία. Ἐνα ἄπειρο γαλανό, οὐρανός καὶ θάλασσα, μόλις χωρισμένα ἀπὸ τὴν παραλλαγὴ τοῦ ὀρίζοντα, κ' ἓνα παιδί γυμνό, μὲ τὰ πόδια ριζωμένα στὴν τριανταφυλλιὰν ἀμμουδιά, νάντικρύζει μὲ τὴ δικιά του ἀπλότητα αὐτὸ τὸ μεγάλο κι ἀπλὸ θέαμα. Ἐνα ἄλλο, «τὸ σοκάκι μὲ τὸν ἥλιο». Ἐνας βάρβαρος θρίαμβος τοῦ αὐγουστιάτικου ἡλίου, ποὺ πέφτει σὰ θεομηνία καὶ πυρπολεῖ ἓνα χωριανὸ καλντερίμι, λιώνοντας τὶς μάζες μέσα στὴ φλόγα του. Κατόπι «τὸ κάστρο μὲ τὶς παπαροῦνες». Μιὰν ἀποψη τοῦ κάστρου τοῦ Μεγαλοχωριοῦ, ἀπὸ μιὰ πλαγιά τοῦ λόφου ποὺ καίγεται ἀπ' τὶς παπαροῦνες. Τρία χρώματα, καθαρὰ καὶ λαμπρά. Τὸ γαλάζιο τοῦρανοῦ, τὸ γρίζο τῆς γκρέμιας ντάμπιας, καὶ τὸ ἄλικο τῆς παπαρούνας. Εἶταν ἓνα ἔργο τόσο ἀπλό, ποὺ ἔπαιρνε τὶς προεχτάσεις συμβόλου. Ἡ ἀδάμαστη κι ἀκατάπαφτη ἀμάχη τῆς ζωῆς, ποὺ σκάει καὶ τινάζεται σὰν κόκκινο πυροτέχνημα μέσα ἀπ' τοὺς τάφους τῆς. Ὁ αἰώνιος ξαναγεννημός, μιὰν ἀνοιξη ἀειπάρθενη καὶ ἀνίκητη, ποὺ ὀρμᾷ ἀπ' τὶς μορφές τῆς φθορᾶς. Κι ἀπὸ πάνου ὁ οὐρανός, τὸ γαλάζιο μάτι τοῦ Θεοῦ, ἐνὸς Θεοῦ ἀσυγκίνητου καὶ χωρὶς πάθη, ποὺ στέκεται πάνου ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀγώνα ἡρεμος, σχεδὸν κτηνώδης. Καὶ τὸ στερνό: «ἐκείνη ποὺ ἔφυγε». Εἶταν ἡ μητέρα του, ἄσπρη καὶ ψηλὴ μέσα στὶς μεταξωτὲς τῆς ρόμπες τὶς κεριακάτικες. Μιὰ μορφή πνευματωμένη ἀπ' τὴ θύμηση κι ἀπ' τὴν ἀγάπη, ἓνα ὄραμα ἀπὸ ἓναν κόσμο μακρινὸ κι ἀπίθανο, διάφανη σχεδόν, χωρὶς βάρος. Ἐλεγεσ πὼς θὰ φυσήξεις καὶ θὰ κυματίσουνε τὰ χρώματα σὰ γάζες. Ὅλοι σταματοῦσανε τὰ βήματά τους μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη ζωγραφιά, καὶ «χωρὶς νὰ τὸ θέλουν κατεβάζανε τὸν τόνο τῆς φωνῆς». Ἐτσι ἔγραφε ἓνας κριτικός.

Ὁ φίλος του ὁ δημοσιογράφος συνόδευε τὸ μεγάλο δέμα τῶν ἐφημερίδων μ' ἓνα φλύαρο γράμμα, ποὺ ὅ,τι ἄξιζε εἶτανε τὸ ὑστερόγραφό του.

«Υ.Γ. Ἀγοράστηκαν καὶ τὰ πέντε. Μὲ τὶς τιμὲς ποὺ

εἶχες ὀρίσει ἐσύ. Τὸ ὅλον δραχμὲς 50.000. Βγάλε τὰ διάφορα ἔξοδα — ἔπεται σχετικὸς λογαριασμὸς — μένουνε καθαρὰς 45.000. Θὰ τὶς πάρεις σὲ λίγες μέρες μὲ ἐπιταγή. Πρωτοφανὲς γιὰ ντεμποῦτο! »

Ὁ Δρίβας ἔνωσε μιὰ δυνατὴ ἀναγάλλια στὴν ψυχὴ του. Ἡ καρδιά του χτυποῦσε σὰ νὰρχότατε ἀπὸ τρέξιμο. Εἶτανε ἢ ἡδονὴ τῆς νίκης, τὸ λιβάνι τοῦ θριάμβου ποὺ ἀνέβαινε καὶ τοῦ χαίδεβε μεθυστικὰ τὸ μέτωπο. Ἀκόμα εἶτανε ἢ νίκη ἐνάντια στὸν ἑαυτό του. Εἶτανε σίγουρος πὼς προσφέρει στὴν τέχνη κάτι γνήσιο καὶ ἀκριβό, ὅμως φοβότανε τοὺς ἐνθουσιασμοὺς του, καὶ πολλὰ φορὲς ὁ Καραγκιόζης τῆς ψυχῆς του, τὸ πνεῦμα τοῦ σαρκασμοῦ καὶ τῆς ἀμφιβολίας, τοῦ σάλεβε κάθε ἐμπιστοσύνη πρὸς τὴν ἀξία του. Τώρα ἔδινε τὴν πρώτη μάχη του, μεγάλη κι ἀποφασιστικὴ, καὶ ἡ νίκη εἶτανε μιὰ νίκη ἐνάντια στὸ δαίμονα τῆς ἄρνησης. Καὶ τὸ σπουδαῖο: Ἐπιανε τὰ πρῶτα λεφτὰ ποὺ κέρδιζε μὲ τὴ δουλιὰ του. Αὐτὸ εἶτανε μιὰ βεβαίωση καὶ μιὰ κατάχτηση τεράστιας ἠθικῆς σημασίας.

Ἐτρεξε στὴν Ἀδριανή. Τῆνε βρῆκε κάτω στὴν αὐλὴ τοῦ πύργου. Τῆς ἔχωσε στὴν ἀγκαλιά της, μιὰ μεγάλη τσαλακωμένη κουβάρα, ὅλες τὶς ἐφημερίδες καὶ τὴ σήκωσε ὀρητικὰ στὰ μπράτσα του σὰν τρόπαιο.

— Ζήτωωω!

Ἡ χαρὰ του ξέσπασε ἐπὶ τέλους.

Τὸ πράμα ἔκανε μεγάλη αἴσθηση στὴ Λέσχη. Εἶδανε τὸ θριάμβό του μὲ κεῖνο τὸν κουτὸ ὅμως συγκινητικὸ τοπικιστικὸν ἐγωϊσμό, ποὺ νιώθει κάθε μικρὸς τόπος γιὰ ἓνα ἄνθρωπο ποὺ τὸν τιμᾷ. Μόνο ποὺ οἱ χωριανοὶ θέλουνε σίγουρες δουλιές. Νὰ ἐπισημοποιηθεῖ πρῶτα ὁ ἄνθρωπός τους, κ' ὕστερα. Ἐτσι, μόλις διαβάσανε τὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, οἱ νοικοκυραῖοι τῆς λέσχης «Ἀρίων» ἀμέσως θυμηθῆκανε πὼς πρῶτοι αὐτοὶ — ὁ καθένας τους χωριστὰ — εἶχανε μυριστεῖ τὸ ταλέντο «τοῦ παιδιοῦ». Εἶναι δὲ καὶ λιγάκι περίεργο. Νὰ

πίνεις καφέ μέναν άνθρωπο, νά τότε ξουρίζεις ταχτικά στο κουρεϊο σου, νά τόν έχεις στο μπακαλοτέφτερό σου πελάτη, και ξαφνικά, ένα πρωί, νά τότε σηκώνει ή δόξα μέσα στ'αστρα, πάνω απ' τὰ κεφάλια όλων. Ένα έθνος ολάκερο νά μιλά γιαυτόν και νά σηκώνει τὸ σαγόνι του για νά τότε δεϊ ψηλά, στὰ φτερά τῆς Φήμης. Δέν είναι παιξεγέλασε. Μονομιὰς τὸ μπακαλοτέφτερο, τὸ ξουράφι, τὸ φλυτζάνι σου γίνονται τίτλοι τιμῆς. «Τὸ παιδί», ὁ μισοχωριανός τους.

— Καλέ, τί μισοχωριανός και κουροφέξαλα, λέει ὁ κ. Σπανός, φουσκωμένος ἀπὸ καμάρι και συγκίνηση. Έμένα δὲ ρωτᾶτε πὸν τότε μεγάλωσα. Τὴν Εὐτυχία δὲ ρωτᾶτε, πὸν τότε ντάντεψε. Τὸν κόντηκα τῆς μητρόπολης δὲ φυλλομερᾶτε, νά δεϊτε τὸ μακαρίτη τὸ φίλο μου τὸ Δρίβα χάσικο Μεγαλοχωρίτη. Πέφτουμε μάλιστα και ξάκρια συγγενῆδες ἀπ' τὴ γιαγιά του. Ὁ Λεωνῆς είναι ντόπιος. Συχωριανός και συμπατριώτης «ἀναδὸν μπαμπανδάν». Προτείνω ἡ Λέσχη νά τοῦ στείλει ένα ἐπίσημο συγχαρητήριο και νά τότε γράψει ἐπίτιμο μέλος της.

— Νά τοῦ δώσουμε νά κάνει και τὴν Πλατυτέρκ, λέει ὁ ἐπίτροπος τῆς κάτω Παναγίας, ὁ κ. Ἀδαμέλλης.

Κι ὁ διευθυντῆς τῆς Λέσχης, πὸν είναι ὁ κ. Δαφνῆς, τοῦ τραβᾶ τὸ σακάκι και τὸν πληροφορεῖ πὸς δὲ ζωγραφίζει κονίσματα, μόνο «κάδρα» κάνει.

Βέβαια. Ὁ ἐργοστασιάρχης ἄρχισε νά τὸν ἐχτιμᾶ με τὰ οὔλα του. Αὐτός «τὸ λύειν και δεσμεῖν» τοῦ χωριοῦ.

— Σαρανταπέντε χιλιάρικα, δήλωσε, τὴν σήμερον ἡμέρα δὲν τὰ βγάζουμε ἀθρῶποι με κεφάλαια και με θεμελιωμένες ἐπιχειρήσεις, πὸν βαστᾶνε δεμένα κατομμύρια δραχμές. Και τὰ παίρνει αὐτὸ τὸ παιδί ὡς πὸν νά παίξει τὸ μάτι σου. Γιατὶ — ὁ λόγος μας — πόσα μεροκάματα δουλιὰ τοῦ φάγανε τοῦ παιδιοῦ αὐτὰ τὰ πέντε κάδρα; Πέντε; Ἄιντε ἐγὼ νά σοῦ βάλω δέκα. Ξαίρετε τί πάει νά πεῖ αὐτό; Αὐτὸ πάει νά πεῖ τεσσερισσήμιση χιλιάρικα μεροκάματο.

— Σωστά, λέει κι ὁ ἀστυνόμος. Τεσσερισσήμιση χιλιάρικα! Και σηκώνει τὰ χεῖλι νάκουμπήσει τὸ μουστάκι του στὴ μύτη.

Εΐτανε μιὰ νέα ἄποψη, ἡ πιὸ θαυμαστὴ ἀπ' ὅλες. Οἱ νοικοκυραῖοι κυτταχτήκανε μὲ γουρλωμένα μάτια.

— Τσ, τσ, τσ, τς!

Ἐκ. Δαφνῆς ἀποσώνει συμπερασματικά.

— Ὅριστε 'κεῖ. Δουλιές πού δὲν τὶς πιάνει τὸ μάτι σου! Κατάλαβες;

Τὴν ἴδια μέρα κιόλας ἡ παρέα τῶν φοιτητῶν ἔκανε σωστὸ γιουρούσι στὸν πύργο, γιὰ νὰ φέρει τὰ συγχαρητήριά της. Μαζὶ μ' αὐτὰ ὁ Μένος ἔφερε κ' ἓνα περιοδικὸ τῆς ἀριστερῆς διανοήσεως. Τὴν «Πρωτοπορία». Ἐκεῖ μέσα κάθε τσαγκαρόπουλο «συνειδητὸ» ἔβαζε κάτω ξεκάθαρα τὴ γνώμη του γιὰ τὴν Τέχνη καὶ ὄχι γιὰ τὴν τέχνη του. Τὸ περιοδικὸ εὔρισκε περίφημα τὰ ἔργα τοῦ Δρίβα, μόνο νὰ κυττάξει λέει ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς — νέος ἄνθρωπος εἶταν — ἡ τέχνη του νὰ μὴν εἶναι τέρψη τῆς μπουρζοαζίας ἀλλὰ καμουτσὶ γιὰ τὸ ἐπαναστατικὸ ξύπνημα τῶν μαζῶν.

Σὰν ὑπόδειγμα κιόλας εἶχε ἓνα γλυπτικὸ ἔργο, πού ἡ «Πρωτοπορία» τῶβρισκε ἀριστούργημα. Ἐναν ἐργάτη πού τίναζε κοτρῶνες μὲ τὰ δυὸ του χέρια. Κι ἀπὸ κάτω ἡ ἐπεξήγηση: «Οἱ πέτρες τῶν πεζοδρομίων, τὸ μόνο ὄπλο τοῦ προλεταριάτου».

Σὰν αὔριο πῆγε στὸν πύργο νὰ τόνε συχαρεῖ ἡ κυρία Εὐτυχία μὲ τὶς κόρες της. Τόνε φίλησε σταυρωτά, καὶ τὰγαθὰ ματάκια της νά, κουκιὰ τὰ δάκρια.

— Ἀγόρι μου! ἀγόρι μου! Ἄς ζούσανε, λέγω, νὰ σὲ καμαρώσουν κ' οἱ συχωρεμένοι οἱ γονοὶ σου!

Ἡ καλὴ γυναίκα ἔκλαψε ἀφθονα, πάντα μέσα στὰ ὄρια τῆς συγκίνησις πού κανόνιζε ἡ «δυσσυστολία» τῆς καρδιάς της. Καὶ δήλωσε πῶς τέτια «ἐθνικὴ χαρὰ» εἶχε νὰ δοκιμάσει ἀπὸ τότες, ἀπ' τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες, πού ὁ Λούης νίκησε τοὺς Φράγγους. . . . Τὰδέρφια δὲ λείψανε νὰ φιλορωτήσουνε πῶς τὰ πάει ἀπὸ υἰγεία. Ξαίρανε νὰ κολακεύουνε τὴν ἀδυναμία τῆς νουνᾶς. Τότες ἡ κυρία Εὐτυχία ἄρχισε τὰ παινεσίδια τοῦ γιατροῦ, καλὲ τί χρυσὸ παιδί, πού πηγαίνει δυὸ καὶ τρεῖς φορές τὴ βδομάδα καὶ τὴν ἀνεγορεύει, πού τοῦτο πού κεῖνο. . . .

Ὁ Λεωνῆς χαμογελαῖ μὲ τὸν ἀγαθὸ ἐνθουσιασμὸ τῆς νουνᾶς. Τὸ πονηρὸ μάτι τῆς Ἀσπασίας τσακώνει στὰ πεταχτὰ αὐτὸ τὸ χαμόγελο καὶ μπαίνει μονομιᾶς στὸ νόημά του.

Λέει προκλητικὰ.

— Ἀλήθεια. Ἔρχεται ταχτικὰ ὁ καημένος. Ὁ μόνος ποὺ ἔδειξε ἀληθινὸ ἐνδιαφέρο γιὰ τὴν «κατάσταση» τῆς μαμᾶς. Τῆς ὄρισε μάλιστα καὶ νέα κούρα μὲ τὰ νεώτατα φάρμακα. Τὰ ἔφερε μόνο καὶ μόνο γι αὐτὴ ἀπ' τὸ Παρίσι. «Δακτυλίτις» καὶ «οὐδαβαΐνη». Μάλιστα «οὐδαβαΐνη». Καὶ τὶ εὐγενικὸ παιδί. Τοῦ φαίνεται μονομιᾶς πὼς ἔζησε ἔξω...

Ὁ Λεωνῆς τὰ δέχεται ἥρωϊκὰ ὅλα αὐτά, μάλιστα κάνει «ναί, ναί» μὲ τὸ κεφάλι του. Μόνο ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ χαμογελαῖ μὲ τὸ ἕνα φρύδι ψηλά, κι αὐτὸ σκυλιάζει τὴν Ἀσπασία.

— Χωρὶς ἄλλο! λέει. Ὁ γιατρὸς εἶναι ἕνα παιδί, μάλαμα. Θὰ μποροῦσε νὰ κάνει εὐτυχισμένη κάθε κοπέλλα ποὺ θᾶθελε νὰ τὸν πάρει.

Κατασκοπεύει πονηρὰ τὶς δημαρχοπούλες. Ἡ Ἀσπασία σφίγγει πεισμωμένα τὰ χεῖλη της. Ἡ Λουλοῦ κοκκινίζει, κάνει νὰ ρίξει ντροπαλὴ τὴ ματιά της στὴν ἄκρη τῶν παπουτσιῶν, δυστυχῶς εἶναι στὴ μέση κεῖνο τάνοικονόμητο πακέτο τοῦ κόρφου της. Ἔτσι ἡ ματιά κάνει μιὰν ἐφαπτομένη στὸ τόξο του καὶ ἀποστρακίζεται στὰ ξόμπλια ἐνὸς χαλιοῦ.

— Ἡ μεγάλη εἶναι, συλλογέται ὁ Λεωνῆς. Ὁ ἄνθρωπος πάει ἱεραρχικὰ καὶ νόμιμα σὲ ὅλα του.

Ἡ κυρία Νόρα τότε βρῆκε καὶ τότε συχάρηκε ἕνα βραδάκι ποὺ ἀνταμώσανε περίπατο στὴν ἀκρογιαλιά. Εἶτανε ἀνάμεσα στοὺς δυὸ καβαλλιέρους της, ντυμένη μ' ἕναν τρόπο σὰ νὰ φοροῦσε μονάχα τὴ ρόμπα της καὶ τὸν κορσέ της. Μὲ τὴν κουβέντα καὶ μὲ τὰ πάσσα της τὰ κατάφερε νὰ φήσει τοὺς ἄλλους δυὸ νὰ προχωρέσουνε καὶ νὰ μείνει παραπίσω μὲ τὸ Λεωνῆ. Γιὰ νὰ κάνει μεγαλύτερη τὴν ἀπόσταση, μάζεψε γλυμμένα κεραμιδάκια μέσ' ἀπ' τὰ βότσαλα καὶ τὰ τίναζε «πεταλάκια» πάνω στὴ θάλασσα.

— Χάρηκα ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἐπιτυχία σας, τοῦ λέει. Θὰ εἶμωνα εὐτυχισμένη νὰ μὲ ζωγραφίζατε...

Ὁ Δρίβας ἔκανε μιὰ μικρὴ ὑπόκλιση, μισοσοβαρά, μισοαστεῖα.

Τὸν κυττάζει μέσα στὰ μάτια μ' ἓναν τρόπο, πὸ μόνο μερικοὶ ἄντρες ἔχουν σὰν κυττᾶνε μιὰ γυναίκα πὸ τὴ θέλουν πολὺ. Μέσα στὴ ματιά της εἶναι μιὰ ὑπόμνηση γλυκούλα, μιὰ ὑποβρύχια ὑπόμνηση. Ἐνα χεράκι πὸ ἀγγίζει καὶ μαλάζει γαργαλιστὰ κάτω ἀπ' τὴ χλιὰ θάλασσα.

— Ἀκόμα, λέει, θὰ ποζάριζα εὐχαρίστως γιὰ τὸ χατήρι σας, ναί, πολὺ ντεκολτέ... Χάριν τῆς τέχνης...

Χτυπάει στὸ γόνατό του.

— Ἴσα ἴσα, λέει, πὸ μὲ τραβάει τώρα τελευταῖα μιὰ σύνθεση καὶ μοῦ λείπει τὸ μοντέλλο.

— Τί; ρωτᾷει λιγωμένη ἡ Νόρα.

— Ἡ Σαλώμη.

— Ἡ Σαλώμη μὲ τοὺς ἑπτὰ πέπλους! ἀναστενάζει ἡ γυναικούλα.

— Μὲ κανέναν, ἀγαπητῆ μου, μὲ κανέναν! κάνει ὁ Λεωνῆς καὶ πατάει τὰ γέλια γιὰ μιὰ Σαλώμη στρουμπουλούτσικη. Μιὰ Σαλώμη κοντούλα, ζουμπουλούδικη καὶ ὀρεχτική σὰν ἓνα κράπφεν ζεστό, γεμάτο μαρμελάτα.

— Σὰν πᾶμε στὴ Χώρα, τοῦ ὑπόσχεται. Ἐδῶ εἶναι μικρὸς ὁ τόπος κ' οἱ χωριανοῦλες παρεξηγοῦν κάθε καλλιτεχνικὴ ἐλευθερία.

Σκύβει πάλι καὶ τινάζει ἓνα κεραμιδάκι, καὶ τὸ κορμί της σπαρταρᾷ σὰν τὸ μπαρμποῦνι κάτω ἀπ' τὴ ρόμπα της.

— Προχωροῦμε λίγο, ἂν θέλετε, προτείνει ὁ Δρίβας. Ἀπομείναμε πολὺ πίσω.

Περπατεῖ πλάϊ του, πολὺ κοντὰ καὶ πολὺ ἀργά, τὸν ἀγγίζει τὸ μπράτσο της, ἀναστενάζει καὶ ξαφνικὰ τοῦ λέει.

— Ἀχ! πῆτε μου μερικοὺς στίχους... Κάτι τέτιες ὥρες, τὸ βραδάκι, λαχταρῶ πολὺ γιὰ μερικοὺς στίχους...

Ὁ ζωγράφος τὴ βλέπει μὲ εὐθυμῆ ἔκπληξη.

— Εἰρίω κάτι... ἀρχαίους, λέει. Θέλετε;

— Πῶς! πῶς!

Καὶ ὁ Λεωνῆς ἀρχίζει νὰ τῆς ἀπαγγέλνει μὲ στόμφο, τονίζοντας τὰ ἀρχαῖα μέτρα ὅπως στὸ γυμνάσιο.

Πῶλε Θρηϊκίη, τί δή μοι λοξὸν ὄμμασι βλέπουσα
νηλεῶς φεύγεις, δοκέεις δὲ μ' οὐδὲν εἰδένε σοφόν ;
Ἴσθι τοι, καλῶς μὲν ἄν τοι τὸν χαλινὸν ἐμβάλοιμι
ἡνίας δ' ἔχων στρέφοιμι σ' ἀμφὶ τέρματα δρόμου·
Νῦν δέ, λειμῶνάς τε βόσκειαι, κοῦφα τε σκιρτῶσα παίζεις,
δεξιὸν γὰρ ἵπποπείρειν οὐκ ἔχεις ἐπεμβάτην !

— Σᾶς ἀρέσει; ρωτάει στὸ τέλος.

— Ἐξοχο, λέει ἐνθουσιασμένη ἡ κυρία Νόρα. Μά... τί
θὰ ποῦν αὐτά;

— Ἄ, εἶναι μεγάλη ἱστορία, γελᾷ ὁ Λεωνῆς. Θὰ σᾶς τὸ
ξηγήσω σὰν ἀνταμώσουμε στὴ Χώρα. Πᾶμε τώρα νὰ τοὺς
προλάβουμε. Ὁ κ. Σισμάνογλου θαρρῶ πὼς γυρίζει συχνὰ
καὶ μᾶς ἀγριοβλέπει.

Ἡ κυρία Νόρα κάνει μὲ ἀπορία, τάχα δὲν κατάλαβε...

— Καὶ τί τὸν ἐνδιαφέρει, δηλαδή, τὸν κ. Σισμάνογλου;
Μὲ τί δικαίωμα...

Ὅμως ὁ ζωγράφος γυρίζει καὶ τὴ βλέπει τόσο ἐκφρα-
στικά, πὺ ἡ φράση κόβεται στὸ κερασι στόμα της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Κ΄.

Κεῖνη τὴ μέρα—Δεκαπεντάβγουςτος εἶτανε, τῆς Πανα-
γιᾶς, χρονιάρα μέρα—μεγάλος ἀνακατωμὸς γένηκε στὸ
Μεγαλοχώρι. Εἶτανε γιὰ νὰ κάνουν ἔξωση ἀπ' τὸν «Κουφό-
βουνο», — ἓνα μεγάλο τσιφλίκι, ἀπ' τὴν περιουσία ποὺ ἀφί-
σανε οἱ Τοῦρκοι — κάτι ἔφεδρους, ποὺ πήγανε καὶ τσαντη-
ρώσανε μέσα μὲ τὸ ἔτσι θέλω. Εἶταν ἓνα περίφημο χτῆμα,
ἓνα ὀλάκερο βουνό, ὄλο ἐλιές καὶ φρουτόδεντρα. Συκές, κυ-
δωνιές, ροδιές, ἀπηδιές. Εἶχε μέσα καὶ καλύβια, ποτιστικὲς
ἐγκαταστάσεις καὶ δυὸ νερόμυλους.

Τὸ χτῆμα αὐτὸ τ'όχε μυριστεῖ ἓνας ἀπ' τοὺς πιὸ κα-
πάτσους προσφυγοπατέρες, ἓνας Σιλέλλης, Ἀἰβαλιώτης. Ἐνας
ἀπ' τοὺς κοτζαμπάσηδες τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ βάλανε χέρι
στὰ καλύτερα τουρκικὰ χτῆματα τοῦ νησιοῦ μὲ τὸ σύ-
στημα τῶν «ὀμάδων». Ἡ Κυβέρνηση ἔδινε σὲ μιὰ ὀμάδα
προσφύγων ὀρισμένα στρέμματα τούρκικα. Τὶς ὀμάδες αὐ-

τὲς τὶς σκαρώνανε τὰ προσφυγικὰ γραφεῖα. Σὲ κάθε μιὰ εἴτανε ἓνας κοτζάμπασης, ἀρπαχτικὸς καὶ τετραπέρατος, καὶ γύρω του μάζωνε ἓνα ὀρισμένο ἀριθμὸ οἰκογένειες, ἀνάλογα μὲ τὰ στρέμματα. Αὐτοὺς τοὺς διαλέγανε νά ναι φιλικατζῆδες, βαρκάρηδες, ψαράδες καὶ τέτοιοι ἀθῶοι. Ἀκόμα καὶ γυναικοῦλες, ἀναντρες χῆρες, ἢ ἀνήλικα ὄρφανὰ πού νὰ μὴ γροικᾶνε. Ἐπειτα ὀρίζανε τὰ χτήματα τῆς ὀμάδας μακριὰ ἀπ' τὸ χωριὸ ὅπου εἴτανε ὅπως ὅπως βολεμένοι οἱ πρόσφυγες, γιὰ νὰ μὴν ἔχουνε τὰ μέσα νὰ ταξιδέψουνε στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ νησιοῦ, νὰ δοῦνε ἀπὸ κοντὰ τὸ ἔχει τους. Ἐτσι ἔγινε καὶ μὲ τὸν Κουφόβουνο. Ἀπλωσε πάνω του τὰ πλοκάμια του ὁ Σιλλέλης, ἀπ' τὴ Χώρα, μὲ τὴν ὀμάδα του, πού ἰδέα δὲν εἶχε αὐτὴ γιὰ τὸ χτήμα. Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ κάμποσοι ἔφεδροι, ντόπιοι καὶ πρόσφυγες τοῦ Μεγαλοχωριοῦ, πού γύρισαν ἀπ' τὸν πόλεμο μόνο μὲ τὸ σάλιο στὸ στόμα, πῆραν τὶς φαμίλιες τους καὶ πῆγαν καὶ ἐγκατασταθήκανε μέσα στὸ χτήμα. Ὅσοι δὲ χωρέσανε στὰ καλύβια, στήσανε «τσαρντάκες» μὲ πλατανόκλαδα καὶ δάφνες. Ἀκόμα καὶ τρία πολεμικὰ ἀντίσκηνα ξεφυτρώσανε κοντὰ στοὺς νερόμυλους. Σωστὴ κατασκήνωση.

Ὁ Σιλλέλης ἔκανε ὅλα τὰ πρέποντα γιὰ νά μπει στὸ χτήμα. Εἶχε ἔρθει ἐπιταυτοῦ ὁ Νομογεωπόνος ἀπ' τὴ Χώρα, μαζὶ μ' ἓναν ὑπάλληλο τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, πού μόλις εἶχε διοριστεῖ καὶ δὲ γροικοῦσε τὰ κακὰ τῆς μοίρας του ἀπὸ χωράφια. Ὅ,τι ἔλεγε ὁ Νομογεωπόνος κι ὁ Σιλλέλης ναὶ ἔλεγε κι αὐτός, καὶ γλυκοσάλιαζε μὲ τὴν κόρη τοῦ προσφυγοπατέρα, πού τὸν εἶχε καὶ μουσαφίρη στὸ σπίτι του.

Εἶταν ἀπολείτουργα, κοντολογοῦσε μεσημέρι, σὰν πῆγανε στὸ χτήμα μαζὶ μὲ πέντε χωροφυλάκους τοῦ Ἀστυνομικοῦ Σταθμοῦ κ' ἓναν ὑπονωματάρχη ἐπὶ κεφαλῆς. Τὸ χτήμα εἴτανε ὀλότελα κοντὰ στὸ Μεγαλοχώρι, δίπλα στὴ Βίγλα, καὶ κάμποσος κόσμος πού πῆρε εἶδηση, πῆγε νὰ σεργιανίσει τὴν ἔξωση. Ἐνας χωροφύλακας πήδηξε πάνω ἀπ' τὸ φράχτη κι ἀνοιξε ἀπὸ μέσα τὴν ἔμπαση — ἓνα εἶδος πόρτα τοῦ χωραφιοῦ γιὰ τὰ ζᾶ καὶ γιὰ τοὺς ἀθρώπους,

καμωμένη από λεφκίτικα ξύλα, καρφωμένα σταυρωτά. Ένα σωρό μωρά άνασκαλώσανε άράδα πάνω στο φράχτη και βλέπανε σάν από θεωρείο.

Έκει, μπροστά στα δυο κολλητά καλύβια, εΐτανε μαζεμένοι οι έφεδροι. Καμώνονταν πώς δέν ξαΐρουνε την ύπόθεση, άπασχολημένοι σε μικροδουλιές. Άνάμεσό τους εΐταν ένας άντρας κοντοδεμένος, μαυριδερός. Καταλάβαινες μονομιάς πώς εΐναι ο άρχηγός. Φοροϋσε τη στρατιωτική του κυλόττα όπως κ' οι συντρόφοι του. Εΐχε δεμένη στο κεφάλι μιá μαύρη μαντήλα για κασκέτο, κ' έκανε πώς πελεκούσε ένα κλαδι με το σκεπάρι, μετρώντας το κάθε τόσο για άντιστήλι μιáς κληματαριάς.

Οι υπάλληλοι κ' οι χωροφυλάκοι πήγανε κοντά του. Κάτι μωρά τών έφένδρων με κρεμασμένες μϋξες και λερá βραχάκια γυρίζανε μέσα στα πόδια τους.

— Δε μαζέβετε τα μικρά άπ' τη μέση!

Κάνει αϋστηρά ο μελαψός έφεδρος. Μιá γυναΐκα πολϋ νέα, που φαινότανε πρώϊμα γερασμένη, σηκώθηκε άπ' τη φωτιά που φυσούσε παρέκει άνεκούρκουδη κάτ' άπ' τον τέντζερη. Έτριψε με τις γροθιές τα μάτια της, έρεθισμένα άπ' τον καπνό, και βάλθηκε να μαζέβει τα μικρά. Σε κάθε βήμα της άκουγόντανε οι γυμνές φτέρνες της να χτυπάνε στα τσόκαρα.

Οι άλλοι έφεδροι, καμμιá δεκαριά, κοντέβανε όλοένα, με κινήσεις τεμπέλικες, που πολεμούσανε να τις κάνουνε άφελειΐς.

— Για σένα ήρταμε, Γιώργη, λέει ο ύπονωματάρχης στον άρχηγό της συντροφιάς.

— Καλοδεχούμενοι και καλώς όρίσατε, λέει κεΐνος χωρίς να πάψει να πελεκά. Και τους ρίχνει μιá κρύα ματιά.

Ο ύπονωματάρχης τον πλησιάζει και του βάζει φιλικά το χέρι στη ράχη του.

— Άϊντε, λέει. Άφήστε τώρα τα μωρουδίστικα κι ας μιλήσουμε σοβαρά. Μιλώ σε σένα που κόβει το κεφάλι σου καλύτερα. Εΐσαι και φαμελίτης άθρωπος και τίμιος άντρας.

Ο Γιώργης κάνει μιá έτσι τον ώμο του και λαφρώνεται άπ' το χέρι του ύπονωματάρχη.

— Νάσαι καλά, λέει. Κι ὅλοι τοῦτοι ἐδῶ ἔτσι ὅπως λές εἶναι. Φαμελίτες καὶ τίμιοι.

— Ἦθελα νὰ σοῦ πῶ δυὸ λόγια, κάνει ὁ ἀστυνομικός, ἔτσι σὰ συνάδερφος.

— Συνάδερφος;

Σταματᾷ μιὰ στιγμή τὸ πελέκημα καὶ τοῦ ρίχνει μιὰ κοροϊδευτικὴ ματιά.

— Λοχίας δὲν εἴσυνα; λέει ὁ ἄλλος.

— Λοχίας, κάνει ὁ Γιώργης.

— Ἔ, τί λοχίας τί ὑπονωματάρχης...

— Τέλος πάντω μιὰ κ' εἶναι τὸ ἴδιο... τί νὰ γίνεи, λέει ὁ ἔφεδρος καὶ γελοῦνε ὑβριστικὰ οἱ συντρόφοι του.

Ὁ Σιλλέλης πιὸ πίσω, βαστᾷ τὸ ψαθάκι στὸ χέρι καὶ μ' ἓνα ἄσπρο μαντήλι σκουπίζει τὴν τριανταφυλλιά φαλάκρα του. Τὴ σκουπίζει ἀδιάκοπα, κι αὐτὴ ἀδιάκοπα ἰδρостаτεῖ.

— Θέλω νὰ σοῦ πῶ, λέει ὑπομονετικὰ ὁ ἀστυνομικός, πὼς ξαίρεις καὶ σὺ ἀπὸ διαταγές, ἀπὸ εὐθύνη τῆς ὑπερ-σίας. Πρέπει νὰ καταλάβεις πὼς οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργείου ἀπ' ἐδῶ κ' ἐμεῖς, ἐχτελοῦμε διαταγές ἀνώτερες, σὰν ἐρχόμαστε νὰ σᾶς βγάλουμε ἀπ' τὸν Κουφόβουνο.

Ὁ Σιλλέλης κάνει νὰ μιλήσει. Ἀπλώνει τὸ χέρι του πρὸς τὸ Γιώργη. Ἐνα χέρι ἄσπρο, παχουλὸ σὰ ζυμαρένιο, ποὺ κρατᾷ τὸ μουσκεμένο μαντήλι του.

— Παρακαλῶ, τότε σταματᾷ ὁ ἀστυνομικός.

Ὁ Γιώργης γυρίζει γιὰ μιὰ στιγμή ἐκεῖ ποὺ μετρᾷ πάλι τὸ στήλωμα κλειόνοντας τὸ ἓνα του μάτι, καὶ κυττάζει λοξά, ὅλο μὲ τῶνα μάτι, αὐτὸ τὸ παχὶ χέρι, ποὺ ἀποτραβιέται ἀργὰ πίσω.

— Ἐχεις δίκιο, λέει στὸν ὑπονωματάρχη. Κυβερνητικὰ πράματα εἶν' αὐτὰ καὶ πρέπει νὰ τὰ στιμαίρουμε.

— Λοιπόν; λέει ὁ Νομογεωπόνος χαρούμενα.

— Λοιπόν, νά. Κ' ἐμεῖς μὲ κυβερνητικὸ χαρτὶ ἤρταμε καὶ κάτσαμ' ἐδῶ μέσα. Ἄϊντε, Προκόπη, λέει κατὰ τὴν παρέα του ὁ Γιώργης. Ἐμπα μέσα καὶ φέρε πάν' ἀπ' τὸ ψωμοσάνιδο κεῖνο τὸ χαρτί.

Σηκώνεται ἓνας ἀπ' τοὺς συντρόφους του, κίτρινος σὰν τὸ

διάφι ἀπ' τὶς θέρμες, καὶ φέρνει ἓνα ἔντυπο στὸ Νομογεω-
πόνου. Αὐτὸς βάζει τὰ γιαλιά του, τάνοίγει, καὶ πάνω σκύβουν
ὁ ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου κι ὁ Σιλλέλης.

Διαβάζουνε καὶ χαμογελοῦνε ἓνας ἓνας.

— Ἐπιτρέπεται; κάνει ὁ ὑπονωματάρχης, κι ἀπλώνει τὸ
χέρι του.

— Νόστιμο! λέει ὁ Νομογεωπόνος, καὶ διπλώνει τὰ
γυαλιά του.

— Σᾶς φαίνεται ἀστεῖο; κάνει ὁ Γιώργης. Εἶναι μο-
λαταῦτα ἓνα φύλλο ἀπ' τὴν ἑφημερίδα τῆς Κυβέρνησης.
Ὑπογραφές καὶ σφραγίδες εἶν' αὐτὲς ἀπὸ κάτω. Δὲν εἶναι
ποντικοκούραδα.

— Ὑπογραφή τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως Θεσ-
σαλονίκης, λέει ὁ ὑπονωματάρχης.

— Ναί, κάνει ὁ Γιώργης. Βενιζέλος καὶ τὰ ρέστα. Εἶναι
ἡ Κυβέρνηση ποὺ μᾶς πῆρε στὸν πόλεμο. Τὸ λέει παστρικά
αὐτοῦ μέσα. Ὅποιος πολεμήσει θὰ πάρει «γαίας». Ἔτσι;
Τὸ λοιπὸν εἴμαστε ἐν τάξει. Πολεμήσαμε, πουλήσαμε στὴν
Τράπεζα τοῦ Χατζηχρίστου τὰ κουτσοχτηματάκια μας, τὰ
ζά μας, τ'ἀλέτρι μας. Γιὰ νὰ φᾶνε τὰ μωρὰ κ' οἱ γυναῖκες,
κατάλαβες. Τὸ λοιπὸν τώρα παίρνουμε τὶς «γαῖες».

— Ἄντε! λέει ὁ ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου, ποὺ κου-
ράστηκε νὰ στέκει καὶ νὰ σφυρίζει ἀθηναϊκὲς ἐπιθεωρήσεις.
Ἄφῃστε τὶς φλυαρίες κι ἄς τελιώνουμε.

Βγάζει τὸ ρολοῖ του.

Ὁ Σιλλέλης κάνει γρήγορα καὶ νευρικὰ μὲ τὸ γιαλι-
στερὸ κεφάλι του.

— Ἄς τελιώνουμε. Ἄς τελιώνουμε.

Ὁ ὑπονωματάρχης λέει σοβαρὰ στοὺς ἐφεδρους.

— Μπρός, παιδιά. Τὰ πράματά σας καὶ δρόμο. Χωρὶς
φασαρίες καὶ χωρὶς καβγάδες. Ἀλλιῶτικα. . . .

Οἱ γυναῖκες μαζώνονται παράμερα, συζητοῦν χαμηλό-
φωνα. Μιλοῦν φοβισμένες καὶ θυμωμένες. Οἱ ἐφεδροὶ κυτ-
τᾶνε τὸ Γεώργη. Ὅ,τι πεῖ αὐτός.

Ὁ Γιώργης λέει ξερὰ καὶ κοφτά.

— Ἀφίστε μας ἡσυχους στὸ χάλι μας. Δὲ φεύγουμε.

— Πρόσεξε, Γιώργη, κάνει έντονα ό αστυνομικός. Είναι αντίσταση κατά τής 'Αρχής αυτό που κάνεις. Θα σε τυλίξω σε μιὰ κόλλα χαρτί και . . . Λυποῦμαι τή γυναίκα και τὰ μωρά σου, καημένε.

— Και σάν τὰ λυπάσαι, γιατί έρχεσαι νά τὰ πετάξεις στο δρόμο, μωρέ πούστη;

Ξεσπάει ό Γιώργης. Πετᾶ χάμου μέ δύναμη τὸ ξύλο που πελεκᾶ, σὰ νᾶναι ἢ φοβερή βρισιὰ που τινάζει τοῦ βαθμοφόρου.

— Θα φύγεις; Λέει αὐτὸς κόκκινος - παπαρούνα. Ναι ἢ ὄχι;

— "Οχι! φωνάζει ό Γιώργης. Κι ὅποιανου κερατὰ τοῦ βαστᾶ, νᾶρθει νά με βγάλει.

Ἐπονωματάρχης διατάζει δυὸ χωροφυλάκους.

— Ἐμπρός! πηγαίνετέ τον στο τμήμα. Και σάν ἀντισταθεῖ, δέστε τον!

— Δέστε τον, χερονομᾶ κι ό Σιλλέλης.

Οἱ ἔφεδροι κινιοῦνται. Συνενοοῦνται μέ γρήγορες ματιές και παίρνουνε στὰ χέρια λογιῆς σύνεργα τής ἐξοχῆς. Τσάπες, δρεπάνια, βατοκόπους. . . .

— Γιώργη, φωνάζει ό ὑπονωματάρχης. Για στερνή φορά στο λέω. Μή σπρώχνεις τὰ πράματα. Θα πάρεις κόσμο στο λαιμό σου.

— Ἄιντε μέ τὸ καλό, παιδί μου, λέει κι ό Γεωπόνος, που εἶναι ἕνας ἀγαθὸς ὑπάλληλος, γερασμένος πάνω στην καρέκλα τοῦ γραφείου του. Ἄιντε, νά λείψει ἢ κακὴ ἢ ὥρα.

— Φύγετε! φωνάζει ό Γιώργης, μαῦρος ἀπ' τὴν ὀργή που βράζει μέσα στο κάφκαλό του. Φύγετε, γιατί μα τὸ Θεό. . . .

— Δέστε τον, φωνάζει χλωμὸς ό αστυνομικός. Και τραβᾶ τὸ πιστόλι του.

Δυὸ χωροφυλάκοι ρίχνουνται πάνω στον ξεφρενιασμένο χερομάχο, κι αὐτὸς σφίγγει τὰ δόντια, που ἀσπρίζουν ἄγρια πάνω στο μαῦρο του πρόσωπο. Σφίγγει τὰ δόντια και κατεβάζει τὸ σκεπάρνι κατακέφαλα.

Τότες σηκώνεται ἀπὸ παντοῦ μιὰν ἄγρια βουή. Ὁ κόσμος φεύγει μέ ποδοβολητὸ ἔξω ἀπ' τὸ χτῆμα. Μιὰ σουβλερὴ τσιριζιὰ πόνου ἀκούγεται, ἕνας χωροφύλακας σωριάζεται

χάμου. Οί γυναῖκες σκληρίζουνε καὶ τραβᾶνε τὰ μαλλιά τους. Τὰ μωρὰ κλαῖνε στριμωγμένα μέσα στὴν ποδιά τους, κ' ἓνα ἀγόρι καμμιά δεκαριά χρονῶ, τινάζει πέτρες. Μιά μπιστολιά. Καταπόδι ἄλλη μία. Ὁ Γιώργης πέφτει χωρὶς νὰ βγάλει μιλιὰ. Πέφτει μὲ τὰ μοῦτρα, μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτά. Μονοκόματος. Ὅλοι φωνάζουν. Ὁ πανικὸς συνεπῆρε τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τὸ Σιλλέλη. Φεύγουνε πρὸς τὸ χωριὸ μαζὶ μὲ τὸ λεφοῦσι τοῦ κοσμάκη ποὺ ἦρθε νὰ κάνει σεργιάνι. Μέσα στὸ χωράφι ἡ μπαλεσιὰ βαστάει ἀκόμα. Ἐνας ἔφεδρος εἶναι ποὺ δὲν παραδόθηκε. Κατεβάζει μὲ δυὸ χέρια τὴν τσάπα του πάνω σ' ἓνα χωροφύλακα. Αὐτὸς σκύβει καὶ τὸ ἐργαλεῖο τότε βρίσκει διπλαριὰ στὴ ράχη. Πέφτει χάμου ξερνώντας αἷμα, καὶ τραβᾶ μπιστολιές στὰ στραβά. Ὁ ὑπονωματάρχης σηκώνει τὸ πιστόλι του ἀπ' τὴν κάνη καὶ κοπανίζει μιὰ κατάμουτρα στὸν ἔφεδρο μὲ τὴν τσάπα. Αὐτὸς τρεκλίζει ζαλισμένος, μὲ τὴ μύτη καὶ τὸ στόμα χωμένο στὰ αἷματα.

Τοὺς πήγανε ὅλους δεμένους πιστάγκωνα στὸν ἀστυνομικὸ Σταθμό.

Τὰ κοντάκια τῶν ὅπλων καὶ τὰ στυλιάρια βαρᾶνε κούφια στὴ ράχη τους σὺν τὸ δρόμο. Καὶ κατὰ πόδι οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδάκια νὰ βρίζουν καὶ νὰ καταριοῦνται.

Ἡ συνοδιὰ διασταυρώνεται στὸ δρόμο μὲ μιὰ συντροφιά βιαστικὸς ἀνθρώπους, ποὺ τραβᾶνε στὸ χτήμα. Εἶναι ὁ ἀνθυπασπιστής, ὁ δήμαρχος, ὁ γιατρός, ὁ Δρίβας κι ὁ φαρμακοποιός, ποὺ βαστάει μιὰ μεγάλη κασσετίνα μαύρη. Μαζὶ κ' ἓνας χωροφύλακας μὲ ἐφ' ὄπλου λόγχη.

Ὁ ἀστυνόμος τὸν βάζει φρουρὰ στὴ ἔμπαση νὰ μὴν ἀφίσει κανένα νὰ περάσει.

Χάμου εἶναι πεσμένος ὁ Γιώργης μὲ τὰ μοῦτρα στὸ χῶμα, ἀνοιχτά τὰ σκέλια καὶ τὰ μπράτσα. Ἀπάνω του ξεμαλλιάζεται ἡ γυναίκα του. Δυὸ παιδάκια στριγγλίζουν καὶ τὴν τραβολογᾶνε ἀπ' τὰ ροῦχα. Σὲ μιὰν ἄκρη βογγᾶ σιγὰ ἓνας χωροφύλακας ἀναίσθητος. Ἀπ' τὸ μανίκι του κουρνελλίζει τὸ αἷμα καὶ κάνει χάμου ἓνα μαυροκόκκινο πράμα, σὰ μαῦρο σηκῶτι. Τὸ ζεστὸ χῶμα ρουφᾶ διφασμένο τὰ ὑγρά.

Ὁ γιατρός γυρίζει πάνω στὴ ράχη τὸ Γιώργη. Σηκώνει

μέ τὸ δάχτυλο τὸ ματόφυλλό του. Τὸ βασιλεμένο μάτι του ἀσπρίζει γιὰ μιὰ στιγμή. Κατεβάζει τὸ ματόφυλλο καὶ κάνει μέ τὸ χέρι καὶ μέ τὸ κεφάλι μιὰ κίνηση ποὺ λέει: Πάει αὐτός.

Ἡ γυναίκα, σωπαίνει ὅλη τὴν ὥρα ποὺ ὁ γιατρὸς ξετάζει τὸ Γιώργη. Βαστάει τὸ σαγώνι της ποὺ ξεπετᾶ. Τὸ μάτι της εἶναι καρφωμένο στὸ πρόσωπο τοῦ γιατροῦ, σὰ νὰ τῆς ἄστραψε τούτη ἢ φροντίδα του μιὰ τρελλή ἐλπίδα. Βλέπει κατόπι τῆ χερονομία του καὶ πατάει καινούργιες τσιριξιές, καὶ δέρνεται πιὸ ἄγρια, σὰ νὰ ξαναπέθανε κείνη τῆ στιγμή ὁ ἄντρας της.

Ὁ γιατρὸς τὸν ἀφίνει γρήγορα καὶ πάει στὸν χωροφύλακα. Βγάζει ἀπ' τὴν κασσετίνα ἓνα φαλλίδι καὶ τοῦ κόβει τὰ ροῦχα ἀπ' τῆ μασκάλη. Κατόπι μέ μιὰ πένσα τραβάει τὰ ματωμένα μανίκια καὶ τὰ πετάει. Εἶναι μιὰ φοβερὴ πληγὴ ἐκεῖ πάνω στὸν ὄμο. Ἔχει τσακίσει τὴν κλείδα καὶ τὸ μπράτσο κρέμεται σὰ μπαλταδιασμένο κλωνάρι. Εἶναι ἓνα ἄσπρο, τρυφερὸ χέρι, σχεδὸν παιδιάτικο, βρεγμένο στὸ αἷμα του ὡς κάτω. Πλένει τὴν πληγὴ μέ ὀξυζενέ. Τὴν κάνει ἓνα χοντρὸ ἐπίδεσμο κι ὅσο τυλίγει τὴν ἀκράτη γάζα τόσο ἀπὸ κάτω ἀνθίζει ἡ κοκκινίλα τοῦ αἱμάτου σὰν τριαντάφυλλο.

Τέσσερις ἄντρες τὸν κουβαλάνε στὸ Σταθμὸ μέσα σὲ μιὰ κουβέρτα. Ὁ ἀξιωματικὸς ρωτᾷ ἂν μπορεῖ νὰ τόνε ταξιδέψει στὴ Χώρα γιὰ τὸ νοσοκομεῖο, μαζὶ μέ τοὺς δυὸ ἄλλους χωροφύλακες καὶ μέ τέσσερους ἐφέδρους ποῦναι λαφρύτερα λαβωμένοι.

— Εἶναι ἀνάγκη μάλιστα, λέει ὁ γιατρὸς. Ἄν γλυτώσει ἀπὸ τέτανο, δὲν πιστεύω ὅμως νὰ γυρίσει καὶ μέ τὸ χέρι του.

Κρατάει σημειώσεις γιὰ τὴν ἰατροδικαστικὴ ἐκθεση.

Κουβαλᾷνε τὸ Γιώργη μέσα στὸ καλύβι. Τόνε σηκώνουν ἀπ' τὰ πόδια κι ἀπ' τὶς μασκάλες. Τὰ πουκάμισά του βγήκανε πίσω ἀπ' τὸ λουρὶ τοῦ πανταλονιοῦ καὶ φαίνεται μιὰ λουρίδα γυμνὴ πρὸς τὴ μέση του. Τὰ χέρια του κρέμονται καὶ κουνιοῦνται. Ἡ γυναίκα τρέχει μπροστὰ καὶ πολεμᾷ νὰ βάλει ἴσια ἓνα μαβὶ μαξιλάρι πολὺ μακρὶ, πάνω σ' ἓνα εἶδος σοφὰ ποὺ εἶναι κρεβάτι γιὰ ὅλους. Ἐνα φαρδὶ στρω-

μάτσο, μπαλωμένο με κίτρινα τετράγωνα, πάνω σ' ένα σανίδωμα από αρουκάνιστες λεφκίτικες τάβλες. "Όλο τ'άλλο πάτωμα του καλυβιού είναι τὸ φυσικὸ ἔδαφος τοῦ χωραφιοῦ. Ἡ γυναίκα ἀναφουφουλιάζει βιαστική τὸ στρωμάτσο, σὰ νὰ ὑπάρχει φόβος νὰ ἐνοχληθεῖ ὁ πεθαμένος ἀπ' τὸ βωλιασμένο στρωσίδι. Τὸν ἀκουμπᾶνε πάνω καὶ τὰ σανίδια τοῦ σοφᾶ τρίζουν ἀπ' τὸ βάρος τοῦ κορμιοῦ. Ἡ γυναίκα τοῦ βολέβει τὸ κεφάλι πάνω στὸ προσκέφαλο, τοῦ βολέβει τὰ χέρια, τοῦ συμμαζέβει τὰ πόδια. Δαγκάνει τὰ χεῖλι της, ἀναρρουφᾶ, τοῦ τρυπώνει τὸ πουκάμισο μέσα στὸ πανταλόνι. Γιὰ νὰ κάνει ὅλ' αὐτὰ πάει κ' ἔρχεται ἀπ' τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σοφᾶ. Τὰ δυὸ μωρὰ τὴ σέρνουνε πάντα πίσω ἀπ' τὸ φουστάνι, ἀκολουθώντας τὴν ὅπου κι ἂν πάει.

Ἐκεῖ ὁ γιατρὸς τὴν παραμερίζει εὐγενικά, νὰ βγεῖ ἀπ' τὸ φῶς, ποὺ μπαίνει ἀφθονο μονάχα ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ καλυβιοῦ, μιὰ ποὺ δὲν ἔχει παράθυρο. Ξετάζει τὴ λαβωματιά του γιὰ τὸ ρεπόρτο. Εἶναι μιὰ μπιστολιά στὸ ζερβὶ τᾶφτί. Τὸ μολύβι βγῆκε ἀπ' τὸ δεξι ἴσια, καὶ μόνο ἐκεῖ φαίνεται σπαραγμένο τὸ πετσὶ καὶ τὸ κρανίο. Στὴν ἔμπαση τῆς σφαίρας εἶναι μονάχα ἓνα κοκκινωπὸ βωλάκι ἴσα μ' ἓνα βατόμουρο.

Ἐκεῖ ὁ γιατρὸς κάνει ἔτσι καὶ βλέπει κοντά του τὸ Λεωνή. Τοῦ λέει.

— Κεραυνοβολήθηκε κυριολεχτικά.

Βάζει τὸ καρνέ του στὴν τσέπη κι ἀνάβει ἓνα τσιγάρο.

Ἡ γυναίκα κάθεται ἓνα κουβάρι, ἀναδιπλωμένη δυὸ κάτια χάμου στὸ χῶμα, κοντὰ στὰ πόδια τοῦ νεκροῦ. Κάθεται πάνω στὶς φτέρνες της, ἔχει τὰ χέρια της κλειδωμένα ἀνάμεσα στὰ γόνατά της. Δὲν τσιρίζει πιά, μόνο κουνᾶ δεξὰ - ζερβὰ τὸ κεφάλι της ἀργὰ - ἀργὰ, μεθυσμένη ἀπ' τὴ δυστυχία. Εἶναι ὀλομόναχη μέσα στὸ χτῆμα, με τὰ παιδιὰ της καὶ με τὸ σκοτωμένο. "Όλοι οἱ ἄλλοι, γυναῖκες καὶ μωρὰ, τρέξανε πίσω ἀπ' τοὺς δικούς τους στὸ Σταθμό. Αὐτὴ δὲν ἔχει ἄλλον. Εἶναι μιὰ μελαχροινὴ κοπέλλα, με πρόσωπο τυραγνισμένο καὶ πελώρια μάβρα μάτια. Φέγγανε

σχεδόν τρομαχτικά μέσ' απ' τόν ἴσκιο, μὲ τὰ πλατιά ἀσπράδια τους, ἔτσι πού εἶναι στηλωμένα πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ σκοτωμένου.

Δύο κίτρινες πεταλοῦδες μπαίνουν απ' τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα. Εἶν' ἓνα ζευγάρι ἐρωτευμένο πού κυνηγιέται. Κολυμπᾶνε μέσα στὸν ἀγέρα χορευτικά, πετοῦν πάνω απ' τὸ κεφάλι του. Κατόπι φεύγουν πίσω στὸ ὑπαιθρὸ τους, στὸ φῶς.

Τὸ πιὸ μικρὸ τᾶγοράκι, ἓνα χοντρομπανάδικο μωρὸ μὲ κρεμασμένα βρακάκια καὶ πολὺ σγουρὸ κεφάλι, βάζει τὸ μελαχροινὸ μπρατσάκι του γύρω στὸ λαιμό της, ἀκουμπᾷ τὸ μούτρο του στὸ δικό της καὶ ρωτάει χωρὶς πιὰ νὰ κλαίει.

— Γιατί τὸν κοτώσαν, μαμούλα, τὸν πατέλα;

Τὸ ρωτᾷ δυὸ-τρεῖς φορές. Χωρὶς ν' ἀλλάξει μιὰ λέξη. Τᾶλλο, τὸ μεγαλύτερο, στέκεται πίσ' απ' τὴ ράχη της κι ἀναρροφᾷ τὰ δάκρια καὶ τὶς μῦξες του.

Μιὰ ὄρνιθα κακαρίζει ἀπ' ἔξω νὰ γεννοβολήσῃ. Κακαρίζει καὶ περπατεῖ στὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας, πάει κ' ἔρχεται πέρα-δῶθε νευρικά καὶ κυττάζει λοξὰ μέσα. Θᾶναι μαθημένη νὰ κάνει τ' αὐγὸ της σὲ καμμιά γωνιὰ τοῦ καλυβιοῦ, κι ἀπορεῖ γιὰ τὴν ἐνόχληση πού τῆς γίνεται.

Ἄξαφνα ἡ γυναίκα γυρίζει τὰ μάτια της ἀπάνω στὴν ὄρνιθα, τῆς ἀπλώνει τὸ χέρι μηχανικὰ καὶ τὴν καλεῖ ὅπως πάντα νὰ «κοιτάξῃ» στὸ γιαντάκι της:

— Κοίτ' κοίτ' κοίτ' κοίτ' ...

Φεύγουνε κι ὁ Δρίβας συλλογέται πὼς ἀνταμώθηκε πάλι μὲ τὸ Κουφάρι. Ἐδῶ στὸ εἰδυλλιακὸ χωριό, χωρὶς πόλεμο, χωρὶς μάχη. Πάλι τὸ ἴδιο. Ὁ ἄνθρωπος πού σκοτώνει τὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἀρρώστεια τοῦ Κάη κληρονομημένη μέσα στὸ κάφκαλο τῆς ἀνθρώπινης ράτσας σὰν κόκκινη ἐπιληψία.

Γυρίζοντας πολὺ ἀργὰ τὴ νύχτα στὸν πύργο απ' τὴ λέσχη, ἤρε ἀκόμα τὸ ρώτημα τοῦ παιδιοῦ, πού γύριζε ἐπίμονα μέσα στὸ μιालό του.

— Μαμούλα, γιατί κοτώσανε τὸν πατέλα;

Κάτι ἄλλο τοῦ θύμιζε καὶ σὲ λίγο τὸ βρῆκε. Εἶτανε τὸ ρώτημα ποῦκανε ἓνας ἄγριος σ' ἓναν ἐγγλέζο στρατιωτικό, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ τοῦ μεταδόσει τὴ φρίκη τῶν εὐρωπαϊῶν γιὰ τὴν ἀθρωποφαγία. Ὁ ἄγριος ρωτοῦσε μὲ ἀπορία.

— Καλά. Ἐμεῖς σκοτώνουμε τοὺς ὀχτροὺς μας γιὰ νὰ τοὺς φᾶμε κατόπι. Ὅμως ἐσεῖς, ἀφοῦ δὲν εἶναι γιὰ νὰ τοὺς φᾶτε, τί τοὺς σκοτώνετε;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑ΄.

Οἱ ἀνακρίσεις ποὺ ἔκανε γύρω σ' αὐτὸ τὸ περιστατικὸ ὁ Ἀστυνόμος, παρουσίασαν ξαφνικὰ μιὰ πλευρὰ ἀναπάντεχη, ποὺ συγκίνησε ζωηρὰ τοὺς Δαφνηῆδες.

Οἱ ὑπόδικοι ἔφεδροι καὶ οἱ γυναῖκες τους, μιλήσανε γιὰ ἓνα δυὸ νυχτερινὸς βίζιτες, ποὺ τοὺς ἔκανε ὁ Μένος στὸν Κουφόβουνο. Ἐπαιρνε μαζὶ του ἓνα μπουκάλι ρακὶ καὶ πῆγαινε καὶ τοὺς εὔρισκε. Ἐκεῖ — ἐβίβα σου κ' ἐβίβα μου — ἄρχιζε ἡ προπαγάντα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι — ὅπως φαινότανε ἀπ' τὶς καταθέσεις — πὼς ἡ προπαγάντα τοῦ φοιτητῆ δὲν εἶχε κανένα πᾶρε δόσε μὲ τὸ περιστατικὸ. Ὁ Μένος δὲν εἶτανε γιὰ τέτιες δουλιές. Τοὺς μίλησε γιὰ ἓνα κράτος ποὺ ὅλα τὰ χτήματα θάναυε στὸ Δημόσιο κ' οἱ ἀγρότες ποὺ θὰ τὰ δουλεύουν δὲ θάχουνε δικιὰ τους οὔτε μιὰν ἐλιόριζα.

Σὲ μιὰ τέτια συζήτηση, ὁ Γιώργης, ποῦχε τραβήξει μερικὰ παραπανίσια, τοῦ λέει στάστεϊα στὰ σοβαρά.

— Βρὲ Μένο, ὡς που νὰ γίνουν αὐτά, δὲ λὲς τοῦ πατέρα σου νὰ μοῦ δόσει πίσω τὰ μπελάκι, ποὺ μοῦ πῆρε μὲ τὰ δανεικὰ σὰν τόκιζε τῆς γυναίκας μου τότες ποὺ ἔλειπα;

— Μόνο μὲ μιὰν ἐπανάσταση θὰ ξεκαθαριστοῦν αὐτοὶ οἱ λογαριασμοί, λέει ὁ φοιτητῆς. Φωτιά καὶ τσεκούρι.

— Δὲν εἶσαι καλὸς ἀθρῶπος ἐσύ, μωρέ, τοῦ κάνει ὁ Γιώργης. Εἶδες ἐσύ γιὸ νὰ βάζει νὰ σκοτώσουν τὸ γονιό του!

Φαινότανε καθαρὰ πὼς οἱ ἔφεδροι πίνανε τὸ ρακὶ τοῦ παιδιοῦ καὶ κάνανε κέφι μὲ τὰ λόγια του.

Ὁ ἀστυνόμος μολαταῦτα, μονομιὰς μόλις μυρίστηκε

τὰνακάτωμα τοῦ νέου Δαφνὴ μέσα στὴν ὑπόθεση, ἔπιασε κ' ἔκανε χωριστὲς ἀνακρίσεις γιὰ τὸ ἐπεισόδιο τοῦτο. Πῆρε μοναχὸς του τρεῖς καταθέσεις γι' αὐτό, τὶς κράτησε χῶρια ἀπ' τὸ γενικὸ φάκελλο καὶ τὶς κλείδωσε στὸ συρτάρι του, χωρὶς πιά νὰ βάλει κανένα ρώτημα γιὰ τὸ Μένο στὶς καταθέσεις ποὺ φεύγανε στὴ Χώρα.

Τὴν ἄλλη μέρα κιόλας, πρωὶ-πρωί, σηκώνεται μιὰ καὶ δυὸ καὶ τραβάει στὸ γραφεῖο τοῦ ἐρχοστασιάρχου. Ὁ κ. Δαφνὴς ἔπαιρνε τὸ γάλα του καὶ βουτοῦσε ἓνα σωρὸ μπισκότα. Ρουφοῦσε καὶ ὑπαγόρευε ἀλληλογραφία σ' ἓναν ἡλικιωμένο γραμματικὸ μὲ μακριὰ γερτὰ μουστάκια.

Ὁ ἀξιωματικὸς χαιρέτησε χαμογελαστὰ καὶ στάθηκε στὴν πόρτα. Ὁ ἐργοστασιάρχης τότε κύτταξε, νευριασμένος μέσα στὸ πρωινό του μαχμουρλοῦκι. Τὸν ἔκοβε μέσα στὴ δουριά, καὶ δὲν εἶχε καμμιάν ὄρεξη γιὰ φλυαρίες. Ἐξ ἄλλου ποτέσ δὲν τοῦχε δώσει πολὺ θάρρος. Τοῦ φερνότανε ἀπλῶς μὲ τὴν ἀρχοντικιά συγκατάβαση ποὺ ἔδειχνε σ' ὄλους τοὺς ἀξιωματικούς, ὅσοι παίρνανε κατὰ καιροὺς τὴ διοίκηση τοῦ Ἀστυνομικοῦ Σταθμοῦ. Εἶτανε σ' ὅλη τὴν περιφέρεια ὁ κομματάρχης τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν. Αὐτός, ὅσο κι ἂν εἶτανε ἀπ' τὴν παλιά Ἑλλάδα, ἔβγαινε ἀδιάκοπα βουλευτὴς στὸ νησί, μὲ μιὰν ὀργάνωση ποὺ εἶχε κάνει ὄλων τῶν ἐργοστασιαρχῶν του. Τοὺς βαστοῦσε μὲ ἐκδουλεύσεις καὶ ὑπερεσίες πολιτικές, κι αὐτοὶ πάλι βαστούσανε στὰ τεφτέρια τους καὶ στὶς λάντζες τους τὴν ψῆφο καὶ τὰ κόπια τῶν χωριανῶν. Ἔτσι, ἡ μετάθεση ἑνὸς ἀστυνομοῦ εἶτανε στὸ χέρι του. Καλημέρησε τὸ λοιπὸν τὸν ἀνθυπασπιστὴ ξερὰ ξερὰ καὶ ξακολούθησε τὰ ρουφηχτὰ καὶ τὴν ἐπιστολογραφία, κομπιάζοντας πάνω στὶς λέξεις, χωρὶς νὰ τοῦ πεῖ νὰ καθίσει.

Ὁ ἀστυνόμος τότες χαμογελᾷ ἄλλη μιὰ, τρίβει τὰ χέρια του, μπαίνει καὶ στρώνεται σὲ μιὰ πέτσινη πολυθρόνα.

Ὁ γραμματικὸς κυττάζει τὸν κ. Δαφνὴ πάν' ἀπὸ τὰ γιαλιά του μὲ ἀπορία, κι ὁ κ. Δαφνὴς κυττάζει τὸν ἀνθυπασπιστὴ μὲ κατάπληξη.

— Νὰ μὲ συμπαθᾶτε, τοῦ λέει νευριασμένα, ποὺ εἶμαι ἀπασχολημένος μὲ βιαστική δουλιὰ.

— Δὲν πειράζει, κάνει καλοκάγαθα ὁ ἀστυνόμος, καὶ χαμογελᾷ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο.

— Εἶναι, ξαίρετε, ἀλληλογραφία, ξαναλέει ὁ ἐργοστασιάρχης ἔντονα. . . .

Ὁ ἀστυνόμος χτυπᾷ λαφρυὰ τὸ καμουτσί του στὴ γκέτα.

— Καταλαβαίνω, λέει. Θὰ μπορούσατε, λοιπόν, νὰ διακόψετε λίγο; Χτυπᾷ πάντα τὸ καμουτσί καὶ χαμογελᾷ ἐπίμονα.

— Νὰ διακόψω; κάνει ὁ κ. Δαφνῆς καὶ βάζει μὲ θόρυβον τὴ φλυτζάνα του στὸ πιάτο. Ὁχι δά. . . . Τόση ὄρεξη γιὰ κουβέντα σᾶς βαστάει λοιπόν;

— Πολλή! κουνᾷ ἐμφαντικὰ τὸ κεφάλι. Θὰ σᾶς παρακαλοῦσα μάλιστα νὰ μοῦ χαρίζατε δυὸ λεφτά, μόνο δυὸ λεφτά, νὰ κουβεντιάσουμε λίγο.

Δείχνει μὲ τὸ μάτι τὸ γραμματικό.

Ὁ κ. Δαφνῆς καταλαβαίνει τέλος πάντων πὼς κάτι τρέχει καὶ διώχνει τὸ γραμματικό.

— Λοιπόν;

Ὁ ἀστυνόμος λέει «εὐχαριστῶ» καὶ κρατᾷ λίγες στιγμὲς σιωπὴν, παίζοντας στὸ μουστάκι του τὴ λαβὴ τοῦ καμουτσιοῦ. Κατόπι λέει ἀργὰ ἀργὰ.

— Ξαίρετε, κ. Δαφνῆς, πόσο σᾶς ἐχτιμῶ. Μπορεῖ νὰ μὴ δόθηκε μονάχα ἀφορμὴ νὰ σᾶς τὸ δείξω. Μὰ αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς ἔπαψα ποτὲς νὰ νιάζομαι γιὰ τὴν ἀσφάλεια, γιὰ τὸ συμφέρο καὶ γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ σπιτιοῦ σας. . . .

Ὁ ἐργοστασιάρχης ψυλλιάζεται.

— Τί εἶναι;

— Μμ, κάνει ὁ ἀστυνόμος, ὄχι σπουδαῖα πράματα βέβαια. Μπορεῖ ὅμως νὰ νοιῶζουμε φασαρίες. Πρόκειται γιὰ τὶς σκηνὲς τοῦ Κουφόβουνου.

Ὁ κ. Δαφνῆς σηκώνει τοὺς ὤμους του.

— Ὁχι, ἀδερφέ, καὶ τί μὲνδιαφέρουν ἐμένα αὐτὰ τὰ ρεμπελιά. . . .

Ὁ ἄλλος σκύβει, χαμηλώνει τὴ φωνή.

— Ἀκριβῶς, λέει. Πρόκειται γιὰ τὸ Μένο, καταλαβαί-

νετε; Οί καταθέσεις μαρτυροῦν πὼς πήγαινε κάθε νύχτα στὸ χωράφι καὶ ξεσήκωνε τοὺς ἐφέδρους νὰ σφάζουν, νὰ σκοτώσουν, νὰ ρημάξουν. Μπολσεβικισμός. . . .

Ὁ ἐργοστασιάρχης καταλαβαίνει μονομιᾶς τὴ θέση του. Ἐδῶ εἶναι δικαστήρια δὲν εἶναι πολιτική. Σέρνει τὴν καρέκλα του κοντὰ στὴν πολυθρόνα τοῦ ἀξιωματικοῦ, πὸν νάκουμπᾶνε τὰ γόνατά τους.

— Σοβαρά; Ὁ Μένος;

Ὁ ἀστυνόμος σηκώνει τὰ φρύδια καὶ κουνᾷ τὸ κεφάλι, προτείνοντας τὰ χεῖλη σὰ γιὰ νὰ σφυρίζει. Οἱ καταθέσεις τὸ λέγανε φανερά. . . . Ὁ κ. Μένος φαινόταται κεῖ μέσα «ὑποκινητῆς στάσεως κατὰ τοῦ καθεστῶτος, στάσεως πὸν ἔλαβε χώραν μάλιστα, μὲ θύματα, ἐκπροσώπους τοῦ Κράτους». Εἶτανε καταφάνερα ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς τῆς αἱματοχυσίας. . . .

Τὰ δάχτυλα τοῦ ἐργοστασιάρχη κουνιοῦνται νευρικά. Στὸ τέλος πιάνει τὸ μπράτσο τοῦ ἀστυνόμου.

— Γιὰ πῆτε μου, τί θὰ γίνεи τώρα, λέει τρομαγμένος, κ' ἡ φωνή του γίνεται μονομιᾶς παρακαλεστική. Τὸ παλιόπαιδο. . . Τὸ παλιόπαιδο, φωτιές πὸν μοῦ ἀνάβει. . .

Ὁ ἀστυνόμος τὸν ἀπολαβαίνει γιὰ λίγο σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, κατόπι βγάζει τὸ κουτὶ τὰ τσιγάρα του, χτυπᾷ ἓνα στὸ μπράτσο τῆς πολυθρόνας καὶ τὸ βάζει στὸ στόμα του. Προσφέρει καὶ τοῦ κ. Δαφνή. Αὐτὸς παίρνει ἓνα μηχανικά, καὶ τὸ τρίβει τὸ τρίβει μὲς τὰ δύο του δάχτυλα. Ὁ ἄλλος βάζει ἀργὰ τὸ κουτὶ του στὴν πίσω τσέπη, καὶ τραβάει τὸν ἀναφτήρα.

— Παρντόν, λέει τοῦ ἐργοστασιάρχη καὶ τοῦ δίνει νανάψει.

— Τί θὰ γίνεи τώρα; ξαναλέει αὐτός.

Τότες ὁ ἀξιωματικὸς γυρίζει καὶ τὸν κυττάζει κατάματα, τὸν κυττάζει καλόκαρδα μὲ τὴ ματιὰ τοῦ σωτήρα, καὶ τοῦ χαμογελᾷ τὸ χαμογέλιο τοῦ εὐεργέτη.

— Μὴ φοβᾶσαι, λέει. Ἐδῶ εἶμ' ἐγώ. Ἀνεμιαλιές μωρουδίστικες. Ἐγὼ θὰ τὸ σώσω τὸ παιδί. . .

— Καλά, κ' οἱ καταθέσεις; Θὰ φύγουνε γιὰ τὴ Χώρα, καὶ τρέχα γύρευε ὕστερα.

— Φύγανε κιόλας, λέει ο άνθυπασπιστής. Μὲ τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο τῆς γραμμῆς.

Ὁ κ. Δαφνῆς τὸν κυττάζει χλωμός, κι αὐτὸς ὅλο καὶ χαμογελά.

— Μόλις εἶδα, λέει, τὸν ἐπικίνδυνο ρόλο τοῦ κ. Μένου μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἄσκημη δουριά, κατάλαβα πὼς ἡ θέση μου εἶτανε δύσκολη. Πολὺ δύσκολη. Ἔπρεπε νὰ διαλέξω ἀνάμεσα ἀπ' τὸ καθῆκον καὶ τὴ φιλία. Ζόρικο πράμα, ἔ;... Δίστασα πολὺ, εἶναι ἀλήθεια. Ἡ καρδιά ἀπ' τὴ μιά, ἡ ὑπερεσία ἀπ' τὴν ἄλλη. (Μὲ μετριοφροσύνη). Στὸ τέλος μὲ κέρδισε ἡ φιλία.

— Οἱ καταθέσεις; ξαναλέει μὲ ἀγωνία ὁ ἐργοστασιάρχης.

— Μπορεῖτε νὰ μένετε ἡσυχος, εἶναι καλὰ κλειδωμένες μέσα στὸ γραφεῖο μου, λέει. Τοῦ δείχνει ἓνα κλειδάκι, τὸ πηδᾶ στὴν ἀπαλάμη καὶ τοῦ ξηγᾶ τὸ κόλπο.

Ὁ κ. Δαφνῆς σηκώνεται ὀρθιος καὶ τοῦ σφίγγει τὰ χέρια. Εἶναι ὅλη ἡ λαχτάρα γιὰ τὸ μοναχογιό του, ποὺ τρέμει μέσα στὴ φωνή του.

— Τὸ κάνατε αὐτὸ γιὰ μένα! Χρυσὴ καρδιά, τὸ κάνατε αὐτὸ γιὰ μένα!...

Τὰ μάτια του εἶναι βουρκωμένα.

Ὁ ἀξιωματικὸς σηκώνεται. Χτυπᾶ χαϊδευτικὰ πάνω στὸ χέρι τοῦ κ. Δαφνῆ καὶ λέει μὲ ἀξιοπρέπεια.

— Συχάσετε. Εἶναι σὰ νὰ μὴν ἔγινε τίποτα. Κανένας δὲν εἶναι γιὰ νὰ μάθει. Καὶ γὼ ἂν σᾶς τῶπα, τῶκανα γιὰ νὰ σᾶς δῶ χαρούμενο. Τώρα φεύγω...

— Σᾶς παρακαλῶ! Σᾶς παρακαλῶ καθῆστε, κάνει ὁ κ. Δαφνῆς καὶ τότε κρατᾶ ἀπ' τὸ μπράτσο. Πῶς νὰ σᾶς ἐκφράσω... Πῶς νὰ σᾶς πῶ...

— Ἄ, ἄ! Μὴ μοῦ πῆτε τίποτα. Σᾶς παρακαλῶ. Θὰ μὲ κάνετε νὰ μετανιώσω ποὺ σᾶς τὸ ἀνάφερα καί...

— Καλά, καλά! λέει καὶ λαμποκοπᾶ ἀπ' τὴ συγκίνηση τῆς χαρᾶς. Ἐρχεστε νὰ φᾶμε ἓνα βράδι σπίτι; Ξαναλέει παρακαλεστικὰ καὶ τὸν κυττάζει μέσ' τὰ μάτια. Ἐρχεστε; Ἀπόψε, λόγου χάρη.

Τὸν κυττάζει καὶ περιμένει ἓνα ναί. Νὰ πέσει πάνω του σὰν τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ.

— Μμ, βλέπουμε, κάνει νάζια ὁ ἀστυνόμος. Ἐχω, ἀλήθεια, νᾶρθω στᾶρχοντικό σας ἀπ' τὴν τελευταία περιοδεία τοῦ κ. Ὑπουργοῦ... Μιὰ πὺ τῶφερε ἡ κουβέντα, τί γίνεται; Σᾶς γράφει;

— Ταχτικώτατα, κάνει ὁ ἐργοστασιάρχης. Χτὲς ἀκόμα εἶχα γράμμα του. Χρυσὸς ἄνθρωπος. Καὶ ἱκανός! Διαβόλου κάλτσα. Τί τὰ θέλεις, στὴν πολιτικὴ ἔμεῖς εἴμαστε νιάνιαρα μπροστὰ σὲ σᾶς τοὺς Παλαιολλαδίτες.

— Ἄξιος, ἔ;

— Μοναδικός. Νὰ μοῦ τὸ θυμᾶστε πὺ θὰ κυβερνήσει μιὰ μέρα τὴν Ἑλλάδα. Ὅσες δουλιὲς τοῦ ἀναθέσεις τίς ξεμπερδέβει πὶ καὶ φί. Εἶναι ὁ εὐεργέτης τοῦ τόπου.

— Καὶ σεῖς ὅμως, ἔδωνά πὺ τὰ λέμε, τοῦχετε κάνει μεγάλα πράματα. Τίς τελευταῖες ἐκλογὲς τίς πῆρε μὲ τίς κάλπες τοῦ Μεγαλοχωριοῦ. Κ' εἶταν ὅλοι σχεδὸν δικοί σας ἄνθρωποι.

— Τί σχεδόν. Ὅλοι, λέει ἱκανοποιημένος ὁ ἐργοστασιάρχης. Χώρια ἡ μετοχὴ μου στὴν ἐφημερίδα του, χώρια ὀγδόντα συνδρομητὲς της στὸ Μεγαλοχώρι, πὺ ξοφλῶ τίς ἀποδείξεις στὶς μερίδες τους, μέσα στὰ τεφτέρια μου.

Ὁ ἀστυνόμος χαμογελᾷ σὰν κάτι νὰ θυμῆθηκε.

— Γιὰ φαντάσου, λέει σὰ μοναχός. Κυττάζει τὸν κ. Δαφνή. Θέλετε νὰ μοῦ κάνετε μιὰ μικρὴ χάρη;

— Ἄν θέλω! κάνει μὲ ἐνθουσιασμό ὁ ἄλλος. Μακάρι νὰ μποροῦσα! Μακάρι! Νὰ μοῦ περνᾷ μονάχα... Τί τρέχει;

Ὁ ἀστυνόμος κουνᾷ τὸ καμουτσὶ μὲ ἀμέλεια.

— Δὲν εἶναι δηλαδὴ τίποτα σπουδαῖο. Μονάχα νὰ. Τώρα δά, πὺ μοῦπατε πὺς πῆρατε χτὲς γράμμα του, συλλογίστηκα πὺς ἂν θέλατε νὰ τοῦ γράφατε μέσα στὴν ἀπάντησή σας δυὸ λόγια γιὰ τὸν προβιβασμό μου. Ἄναβάλλεται χρόνια τώρα... Ἄν θελήσει ὁ κ. Ὑπουργός...

— Ἄν θελήσει; λέει ὁ ἐργοστασιάρχης. Ἄκοῦς ἐκεῖ; Νὰ θελήσει, τί θὰ πεῖ. Θὰ τοῦ γράψω τώρα κιόλας. Ἄμέσως. Ἄαα-μέσως!

Καθίζει στο γραφείο και πιάνει και γράφει ένα εγκάρδιο γράμμα στον ύπουργό, και το διαβάζει κατόπι του άξιωματικού. Να κάνει τ'άδύνατα δυνατά, να πάρει τ'άστρο του ο άνθρωπος. "Αν δέν τοῦ κάνει αὐτὴ τὴ μικρὴ χάρη, θὰ πεῖ πῶς δέν τότε λογαριάζει πιά γιὰ φίλο του.

Μετ' ἐξαιρετικῆς τιμῆς, ὅπως ἀφωσιωμένος πρὸς τὸ πρόσωπόν σας, Πέτρος Δ. Δαφνῆς. Ὑστερόγραφον. Ἡ γυναίκα μου σοῦ στέλνει τοὺς χαιρετισμούς της, καθὼς κι ὁ προκομένος ὁ Μένος. Σᾶς ἐσωκλείω σημεῖωμα μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀφοροῦν τὸν φίλτατόν μου αὐτὸν ἀξιωματικόν, καὶ περιμένω ἐναγωνίως ἀποτελεσματικὴν ἀπάντησίν σας.
— Ὠραιότατο! λέει ὁ ἀνθυπασπιστής.

Γράφει τὰ στοιχεῖα του, τὰ σωκλείνει στὸ φάκελλο καὶ ζητᾷ τὴν ἄδεια νὰ τὸ ταχυδρομίσει ὁ ἴδιος.

— Εἶναι ἡ ἀνυπομονησία, ξαίρετε, λέει. Θὰ τὸ στείλω ἐπὶ συστάσει.

Ὁ ἐργοστασιάρχης κάνει μὲ τὸ κεφάλι «καλά!» γι αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια. Χαμογελᾷ καὶ τὸν ξεβγάζει χτυπώντας τον χαϊδευτικὰ στὴν πλάτη.

— Φίλε! καλέ μου φίλε! Καὶ ἓνα βράδι... Εἶπαμε!

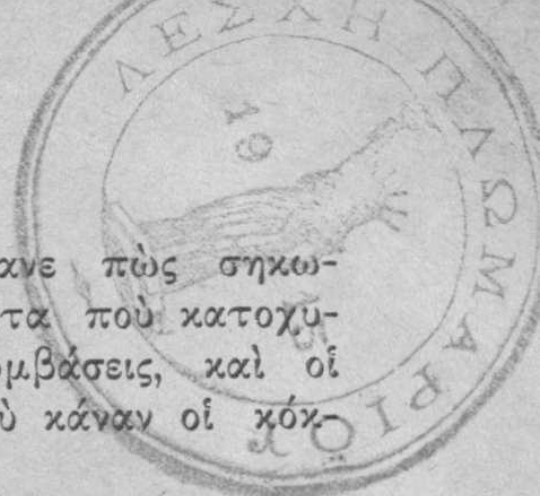
Στὸ κατώφλι ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ λέει ἀκόμα παιχνιδιάρικα.

— Ἐλπίζω νᾶναι σύντομη ἡ ἀπάντηση. Καὶ γὼ τὴν ἴδια μέρα ποὺ θᾶχω εὐχάριστα νέα, θὰ σᾶς φέρω γιὰ θύμηση κεῖνες τὶς παλιοκαταθέσεις.

Ἐνα συννεφάκι σκοτεινιάζει γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ κούτελο τοῦ ἐργοστασιάρχου.

— Βέβαια, βέβαια, λέει βιαστικά. Να μείνετε ἤσυχος. Ἐν ἀνάγκη θὰ τοῦ ξαναγράψω.

Τοῦτα τὰ λυπητερά περιστατικὰ κρατήσανε κάμποσες μέρες τὸ Μεγαλοχώρι σὲ δυνατὴ συγκίνηση. Ὁ τύπος τῆς πρωτεύουσας τοῦ νησιοῦ, κατόπι τῆς Ἀθήνας, τὴν ἐρέθιζαν. Στὴν Ἀθῆνα κάθε παρτίδα ξαναμάσσησε τὰ γεγονότα σύμφωνα μὲ τὴν κομματικὴ της ὄρεξη. Οἱ βενιζελικὲς φημερίδες εἶδαν ἓνα κίνημα ἀντάρτικο ἀπὸ βασιλικούς ἐπί-

στρατους. Οί προσφυγικὲς φημερίδες γράψανε πὺς σηκωθήκανε οἱ ντόπιοι ν' ἀρπάξουνε τὰ χτήματα ποὺ κατοχυρώθηκαν στοὺς πρόσφυγες μὲ διεθνεῖς συμβάσεις, καὶ οἱ κομμουνιστὲς γράψανε γιὰ ἐπανάσταση ποὺ κάναν οἱ κόκκινοὶ ἀγρότες τοῦ νησιοῦ.

Ὡστόσο οἱ στασιαστὲς κλειστήκανε στὰ μπουντρούμια τοῦ κάστρου, στὴ Χώρα καὶ τὰ σπίτια τους ἀπομείνανε ἔρμα κι ἀπροστάτευτα...

Μιὰ ἀπ' τὶς γυναῖκες τῶν φυλακισμένων, μαῦρο τὸ μάτι της, ἀγρίεψε μιὰ μέρα ἀπ' τὴ δυστυχία, πῆρε τὰ τρία μωρά της καὶ τράβηξε ἴσια στὸ σπίτι τοῦ κ. Δαφνῆ.

Εἶταν ἀπόγεμα. Ἐσπρωξε μὲ τὸν ὦμο τὴ σιδερένια ξώπορτα καὶ μπῆκε ἀποφασισμένα στὴν αὐλή. Ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ μιὰ πυκνὴ κληματαριά, ὄλο τὸ σοῖ οἱ Δαφνηῆδες παίρνανε τὸν καφέ τους, ξαπλωμένοι στὶς διπλωτὲς καρέκλες. Μόλις εἶχαν ἀποφάει. Ὁ ἐργοστασιάρχης σήκωσε ἀργὰ τὰ μάτια ἀπ' τὴν ἐφημερίδα. Εἶτανε μὲ τὸ πουκάμισο κ' εἶχε ξεκουμπωμένα τὰ δυὸ ἀπάνω κουμπιὰ τοῦ πανταλονιοῦ γιὰ ξαλάφρεψη.

— Τὶ ἀγαπᾶς, κυρά μου;

Ἡ φωνὴ του εἶτανε καλόκαρδη καὶ τρυφερή, ἀπ' τὰ ποκάρωμα τοῦ ξαπλωταριοῦ ἢ ἀπ' τὴν ἐκλυση τῆς ἱερῆς χώνεψης. Ἡ κ. Δαφνῆ μισοάνοιξε τὰ μάτια της σὰ γάτα, κ' ἦ Μίνα, ποὺ κάπνιζε σχεδὸν ἀνάσκελη, ἀνασηκώθηκε τεμπέλικα καὶ ξανάπεσε, φυσώντας δυνατὰ μιὰ μπουκιὰ γαλατὴ καπνό.

Ὁ Μένος, ποὺ γνώρισε μονομιὰς τὴν ἀναστατωμένη φάτσα τῆς γυναίκας, ταράχτηκε. Εἶτανε μιὰ ἀπὸ τὶς φάτσες ποὺ ἔβλεπε τὴ νύχτα κάτ' ἀπ' τὴν κρεμαστὴ φανάρα τῆς συντροφιάς τῶν ἐφέδρων, τότες ποὺ πήγαινε καὶ τοὺς μιλοῦσε γιὰ ἐπανάσταση. Ἐρριξε μιὰ ματιὰ στὸν πατέρα του κ' εἶδε μέσα στὰ μάτια του πὺς ὁ γέρος μπῆκε μονομιὰς στὸ νόημα.

Ἡ γυναίκα, μπροστὰ σαυτὴ τὴν ἡσυχία, ἔχασε τὸ κουράγιο ποὺ φαινότανε νάχει σὰν ἔσπρωξε ὀργισμένη τὴν αὐλόπορτα. Στεκότανε κεῖ, ὀλόρθη, κατάμεσης στὸ διάδρομο μὲ τὰ ἄσπρα καὶ γρίζα λιτριδάκια, ποὺ κάνανε μαίαντρος καὶ

γράφανε «χαίρετε» μὲ κεφαλαῖα γράμματα. Ἐτριβε σαστι-
σμένη τὴν ποδιά της, καὶ τὰ μωρά της στριμωχόντανε
γύρω στὸ φουστάνι της μὲ τὰ δάχτυλα στὸ στόμα.

— Τὶ ἀγαπᾶς, κυρά μου: ξαναρωτᾶ ὁ κ. Δαφνῆς μὲ τὸν
ἴδιο στοργικὸ τόνο.

Χαμήλωσε τὰ μάτια κ' εἶπε μὲ πεσμένα τὰ φτερά της.

— Νά, μαθές. . . . Ἐγὼ εἶμαι ἡ γυναίκα τοῦ Στυλιανοῦ,
μὲ θυμᾶται τοῦ λόγου τ' ὁ κύρ' Μένος. . . . Ἀγωγιάτ'ς ὁ
ἄντρας μου. Τώρα, μαθές, εἶναι στὴ φυλακὴ γιὰ τὸ κίνημα. . .
Ποῦ νὰ τὰ σέρνω τρία-τρία μωρά, ἄναντρη γυναίκα; . . .
Μήτε νὰ δουλέψω μπορῶ μὲ τοῦτα. . . . Τὶ θὰ γίνω τώρα;

Ὅλοι τὴν κυττάζανε στενοχωρεμένοι. Σχεδὸν τρομαγ-
μένοι.

Ἡ γυναίκα γύρισε στὸ Μένο. Κούνησε τὸ κεφάλι ἀπάνω-
κάτω καὶ ξανάπε.

— Βλέπεις τα, παιδί μ', τώρα; Βλέπεις τα;

Ὁ φοιτητῆς κατάλαβε περίφημα πὼς αὐτὸ ἤθελε νὰ πεῖ:
Ὅριστε πὺ σκοτώσαμε, καθὼς συβούλεψε ἡ ἀφεντιά σου.
Ὅμως τώρα ἐσὺ χουζουρεύεις ἀνάσκελα καὶ μεῖς φοφο-
πεινᾶμε.

Φαινότανε πὼς ἤρθε νὰ ξεκαθαρίσει τὸ δοῦναι λαβεῖν
της κ' ἔχασε τὸ παιχνίδι πρὶν ἀρχίσει.

Ὁ κ. Δαφνῆς κατάλαβε ἐπίσης καλὰ.

— Ἀνακεφαλάδες, κυρά μου! Ἀνακεφαλάδες πὺ ξεσπά-
σανε σὲ σᾶς τὰ ἄφταιγα πλάσματα. . .

Φώναξε τῆς ὑπηρετριάς νὰ δόσει τῆς γυναίκας ἓνα διπλὸ
ψωμί, καὶ τῆς εἶπε νὰ περάσει τὴν ἄλλη μέρα ἀπ' τὸ Γραφεῖο,
νὰ τῆς δόσει δουλιὰ τοῦ χεριοῦ της. Στὸ ἀρμάθιασμα τοῦ
καπνοῦ, ἢ ὅπου ἄλλοῦ.

— Τὶ νὰ κάνουμε. Δύσκολες περιστάσεις περνᾶ ὁ ντουινιάς.
Χριστιανοὶ εἴμαστε. Τὸ χρέος μας εἶναι νὰ βοηθιούμαστε
συναμεταξὺ μας τὸ κατὰ δύναμη. . . .

Ἡ γυναίκα ἔφυγε μὲ χίλιες εὐκές, νικημένη, τὰ μάτια
της βουρκωμένα ἀπὸ εὐγνωμοσύνη. Πίσω της ἔσερνε τὸ πιὸ
μικρὸ της ἀπ' τὸ χέρι, σὰν ἀπὸ σκοινί. Αὐτὸ ὡς τὴν ξώ-
πορτα περπατοῦσε μὲ τὸ μοῦτρο γυρισμένο πίσω του.

Σὲ δυὸ τρεῖς μέρες ὁ Μένος κ' ἡ ἀρρεβωνιαστικιά του γύριζαν πίσω στὴν Ἀθήνα, ἀξεκαλοκαίριαστα. «Γιὰ μελέτη», εἶπανε στὸν κόσμον οἱ Δαφνήδες. «Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ», εἶπανε συναμεταξύ τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΒ΄.

Ἐνα μεσημέρι ἡ Ἀδριανὴ δέχτηκε τὸν ἀδερφό της μὲ κάπως παράξενο ὄφρος. Ἄφινε μισὲς τὶς κουβέντες, γελοῦσε χωρὶς λόγο, ξεροκοκκίνιζε...

— Ἐλα, τῆς λέει γελώντας. Πές μου τί ἔχεις νὰ μοῦ πεῖς. Κάτι μοῦ κρύβεις, ποὺ δὲ βλέπεις τὴν ὥρα νὰ μοῦ τὸ ξεφουρνίσεις. Πές το τέλος πάντων, νὰ συχάσεις.

Πήδηξε λαφριά στὸ μπράτσο τῆς πολυθρόνας καὶ τσίμπησε τὰφτί του. Κατόπι τοῦ τραβάει μιὰ κουβέντα σὰν πιστολιά.

— Τί ιδέαν ἔχεις περὶ γάμου;

— Ἐξαρτᾶται.

— Ὅχι ὑπεκφυγές. Πῶς θὰ τὸ ὀρίζεις ἐσύ, ἂν σοῦ λέγανε «τί ἐστὶ γάμος»;

— Θᾶλεγα. Γάμος ἐστὶ θεραπεία τοῦ ἐρωτευμένου. Πετυχαίνει 100 τοῖς 100. Ἐνα κακὸ μονάχα ἔχει: Ἡ κούρα της εἶναι πολὺ μακριά. Βαστᾶ ἰσόβια.

— Πετύχαμε! κάνει, τάχα ἀπογοητεμένο, τὸ κορίτσι. Ἐαναρωτᾶ:

— Καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει ἔρωτας πρὸς θεραπείαν;

Σηκώνει τοὺς ὤμους του.

— Τότε... ἡ κούρα εἶναι περιττή. Μά, γιὰ πές μου τί συμβαίνει τέλος πάντων, χωρὶς νὰ λαλεῖς ἐν παραβολαῖς.

— Νὰ σοῦ πῶ, τοῦ λέει. Ἡ νουνὰ μούρριξε πόντους γιὰ σένα.

— Ἡ νουνά!

Ἐετινάχτηκε καὶ τὴν κύτταξε. Ἀπόμεινε μιὰ στιγμή σέκος, κατόπι τὸν ἔσφιξαν κάτι γέλια...

Ἡ Ἀδριανὴ τότε κύτταξε ψευτοαυστηρά.

— Κύττα γαμπρός, νά σοῦ πετύχει!

— Καί... ποιὰ ἀπ' τὶς δυὸ εἶναι ἡ ἐπίδοξος;

— Ὅποια γουστάρεις, κάνει ἡ Ἀδριανὴ καὶ πολεμᾶ νὰ βαστάξει σοβαρό.

— Ἄ! Αὐτὸ εἶναι ἔξοχο. Θέλεις μῆλον ἔπαρε... Πῶς δηλαδή;

— Νά. Ἡ νουνά, λέει, κατάλαβε πῶς ἡ Ἀσπασία εἶναι κάπως τσιμπημένη μαζί σου.

— Καὶ πῶς ἐκδηλώθηκε αὐτὸ τὸ... τσίμπημα; Τῆς μίλησε τῆς νουνᾶς;

— Ὅχι, ἀλλὰ διαρκῶς, λέει, σὲ κακολογεῖ, καὶ μιᾶ ἀδιάκοπα καὶ πεισμωμένα ἐναντίον σου.

— Αὐτό, ἀλήθεια, εἶναι ὀλοφάνερο μιὰ προγύμναση γιὰ μιὰ σύζυγο. Ἡ νουνά λοιπὸν δὲν εἶναι μόνο καρδιά. Ἔχει καὶ κρίση-ξουράφι.

— Ἡ νουνά, λέει ἀκόμα πῶς καὶ ἡ Λουλοῦ, ἂν τὴν προτιμοῦσες, δὲ θᾶλεγε τὸ ὄχι...

— Κι ὁ γιατρὸς ὁ καημένος;

— Τῶπα καὶ γὼ μὲ τρόπο. Εἶναι, λέει, σίγουρη πῶς θὰ τοῦδινε τὰ παπούτσια ἂν ἐσὺ τᾶποφάσιζες σοβαρὰ νὰ μπεῖς στὸ σπίτι...

— Ὡς ἄντρας τῆς Λουλοῦς; Εὐχαριστῶ. Ἀκόμα δὲν τὸ σκέφτηκα νὰ μεταβληθῶ σὲ... σουτιέν. Ἀφίνω πὺ εἴμαστε σταυραδέρφια μαζί τους ἀπ' τὴ βάφτιση.

Ἡ Ἀδριανὴ τοῦ τραβᾶ δυνατὰ καὶ τὰ δυὸ τάφτια. Προσπαθεῖ νὰ μὴν τὸ δείξει, ὅμως φῶς φανερό, πῶς εἶναι πολὺ εὐχαριστημένη.

— Εἶσαι κακὸς κι ἀχάριστος, λέει. Καὶ χάνεις μιὰ πρώτης τάξεως εὐκαιρία νὰ γίνεις πλούσιος νοικοκύρης, καὶ ὑποψήφιος δήμαρχος στὸ Μεγαλοχώρι.

— Δυὸ εὐκαιρίες δηλαδή.

Ἡ Ἀδριανὴ ρωτάει κατόπι σοβαρά.

— Πές μου ἀλήθεια. Δὲ σκέφτηκες ποτέ σου γιὰ γάμο, Λεωνή;

— Ποτές, λέει. Τὸ μόνο γάμο, πὺ μπορῶ νὰ σκεφτῶ, εἶναι ὁ δικός σου. Ἐγὼ δὲ μοῦ φαίνεται νᾶμαι ταλέντο συζύγου.

— Κι ἂν ἐρωτευτεῖς καμμιά φορὰ στὰ σοβαρά;

Γυρίζει καὶ τὴν κυττάζει προσεχτικά, μὰ δὲ βλέπει κανένα ὑπονοούμενο μέσα στὸ ξάστερο γαλάζιο τῶν ματιῶ της.

— "Ἄν ἐρωτευτῶ; λέει. Μὰ τότε... δὲ θὰ παντρευτῶ ἴσα-ἴσα γιὰ νὰ σώσω τὸν ἔρωτά μου.

— Ἄδερφέ, κάνει ἡ Ἀδριανή. Σοῦ προλέγω τὰ φιλοσοφικά γεράματα τοῦ Κυργιαννάκη.

— Πολὺ περίεργον...

Δὲν ἄργησε μόλα ταῦτα ὁ Κυργιαννάκης, ὁ ἀειπάρθενος ἐφευρέτης τῆς χημικῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ ἀνθρώπινου γένους, νὰ γίνει πρωταγωνιστῆς σ' ἓνα σκάνδαλο ποὺ συντάραξε ὅλο τὸ Μεγαλοχώρι, κ' ἔκανε τὴν καρδιά τῆς κυρίας Εὐτυχίας νὰ περάσει μιὰ κρίση, μιὰ τρομερὴ κρίση, πού... ἀπόδειξε τὴ γεροσύνη της μὲ τὸν καλύτερο τρόπο.

Εἶταν ἓνα Σάββατο ἀπόγεμα καὶ παρουσιάστηκε μπροστὰ στὴν κυρία Εὐτυχία ἡ Σουλτάνα, τὸ δουλικὸ τοῦ δήμαρχου. Τσίριζε σὰν τὸ γουρνόπουλο ποὺ τὸ σέρνουνε γιὰ σφάξιμο. Ἐκλαιγε φωναχτά, καὶ σκούπιζε τὰ μάτια μὲ τοὺς κόκκινους γρόθους της.

— Κυρία, ἴιιι! ἴιιι! Κυρία!...

Ἡ κυρία Εὐτυχία τρόμαξε. Φαντάστηκε κάποιον δυστύχημα. Πῆγε κοντά της συγκινημένη, μὲ τὰ καλοσυνάτα ματάκια της βουρκωμένα προκαταβολικά, μὲ τὴ μυστικὴ ἠδονὴ τοῦ ἀφθονοῦ θρήνου στὴ ντελικάτη καρδιά της.

— Τί ἔχεις, παιδί μου, τῆς λέει. Μὴν κάνεις ἔτσι... Τί ἔτρεξε; Ἡ μητέρα σου τίποτα;... Κανένα ἄσκημο χαμπάρι ἀπ' τὸ χωριό σου;

— Ὅχι, ὄχι, ἔκανε δυὸ φορές μὲ τὸ κεφάλι της ἡ Σουλτάνα, πνιγμένη μέσα στὰ ναφυλλητά, ποὺ τινάζανε τὰ ντοῦρα στήθια της σὰ λόξυγκας.

— Ἐλα, μὴν κάνεις ἔτσι λοιπόν. Ἐλα, λέει ἡ κυρία Εὐτυχία σχεδὸν ἀπογοητευμένη. Πές μου τί ἔχεις... Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἡ μάνα σου ἐδῶ;

Τὸ δουλικὸ παίρνει κουράγιο.

— Εἶναι... εἶναι γιὰ νὰ μεταλάβω αὔριο, κυρία! λέει κι ἀναρρουφᾶ μὲ θόρυβο τὰ δάκρια της.

— Χριστὸς καὶ Παναγία! Καὶ δὲ μεταλαβαίνεις, κόρη μου! Ποιὸς σὲ βαστᾶ...

— Δὲ μπορῶ! κάνει ἡ Σουλτάνα μέσα σὲ καινούργιον κατακλυσμὸ ἀπὸ δάκρια. Δὲ μπορῶ πιά, κυρία!

— Καλά, δὲ χάθηκε ὁ κόσμος... Ἀρτίστηκες ἀπ' τὴ λαιμαργία σου;

Ἡ Σουλτάνα κάνει πάλι «ὄχι, ὄχι» μὲ τὸ κεφάλι, κατόπι μουγκρίζει ἀπελπισμένη.

— Ἔ, ἔσφαλα, κυρία!

Εἶναι τόσοσ σπαραγμὸς μέσα στὴ λέξη τούτη, πὺ μονομιᾶς ἡ κυρία Εὐτυχία μπαίνει μέσα στὸ νόημά της. Εἶναι σὰ μιὰ πετριὰ πὺ τῆς ἔρχεται κατακέφαλα. Μέσα στὰ μαβιὰ ματάκια της εἶναι ἡ ὄργη καὶ ἡ φρίκη.

— ὦ, συφορά σου! κάνει καὶ πιάνει τὰ μάγουλά της. ὦ, συφορά σου.

Ὁ θρηῆνος τῆς Σουλτάνας φρεσκάρει ἀκόμα περισσότερο.

— Τώρα τί θὰ γίνω, κυρία... ὦχ, τί θὰ γίνω; Πῶς... πῶς θὰ πάω στὸν ξεμολόγο; Πῶς, πῶς θὰ πάω στὸ φκέλαιο; Πῶς θὰ πάω νὰ μεταλάβω, κυρία;... Ἄχ, κυρίααα!

Ἡ κυρία Εὐτυχία πάει νὰ κρεπάρει.

— Καλέ, καλέ, δὲ συλλογέσαι τὸ ρεζίλεμα τοῦ σπιτιοῦ μας καὶ τῶν δικῶ σου, φωνάζει καὶ χτυπᾶ τὸ πόδι της. Δὲ συλλογέσαι, λέω, μὲ τί μάτια θὰ δεῖς τὸν κόσμο, πὺ θὰ κρύψεις τὴ μπομπή σου, καλέ, μόνο σὲ κόβει γιὰ τὴ Μετάδοση, κακὸ χρόνο νᾶχεις, πὺ τὴν πιάνεις καὶ στὸ στόμα σου;

Ἡ Σουλτάνα σταματᾶ κι ἀκούει μὲ προσοχή, κατόπι μπήγει νέα κλάματα. Κλαίει εὐσυνείδητα γιὰ τὶς νέες ἀπόψεις τῆς δυστυχίας της.

Ἡ κυρία Εὐτυχία, περπατᾶ ἀπάνω-κάτω, κάνει «ἀχοῦ! ἀχοῦ!» καὶ χτυπάει τὰ χέρια στὰ πλευρά της.

— Καί... ποιὸς σὲ πῆρε στὸ λαιμό του, ἀδιάντροπη;

— 'Ο Κυρ... Κυργιαννάκης, κυρία, λέει μονομιὰς τὸ δουλικό. Νά! Αὐτός. Που ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ τὸ βρει!...

Κόλπος πῆγε νὰ τῆς ἔρθει τῆς κυρίας δημάρχου. Ἀπομένει γιὰ μιὰ στιγμή ἄλλα, κατόπι πάει κοντὰ στὴ Σουλτάνα καὶ τῆς κατεβάζει μὲ τὸ ζόρι τὰ χέρια ἀπ' τὰ μάτια.

Ἐσκεπάστηκε τὸ πρόσωπο τοῦ κοριτσιοῦ, ὀλοστρόγγυλο, ὀλοκόκκινο, μὲ κάτι μάγουλα πού πήγαιναν νὰ σκάσουν ἀπὸ ὑγεία. Κάτ' ἀπ' τὰ μάτια τῆς εἶτανε μουτζοῦρες. Δάκρια μὲ καρβουνόσκονη ἀπ' τὰ χέρια τῆς.

— 'Ο Κυργιαννάκης! λέει μὲ ἀπορία ἡ κυρία δημάρχου. Ψέματα λές, βρωμοκόριτσο. Αὐτὸς εἶναι γέρος ἄνθρωπος... Μιὰ κουβάρα κόκκαλα...

— Δὲ λέω ψέματα, κυρία, βεβαιώνει ἡ Σουλτάνα. Κάνει σταυρὸ μὲ τὰ δάχτυλα καὶ φιλά σκαστά. Νά, ἂ λέω ψέματα, νὰ μὲ κάψει τοῦ Χριστοῦ τὸ αἷμα!

Ἡ κυρία Εὐτυχία, ζαλισμένη ἀπὸ τοῦτο τὰναπάντεχο, τὴν καθίζει στὸν καναπέ. Τὴ στενοχωρεῖ νὰ τῆς πεῖ πῶς ἔγινε αὐτὸ τὰπίστευτο. Κ' ἡ Σουλτάνα χωρὶς μεγάλη δυσκολία ἔπιασε καὶ τῆς τὰ ξεστόρισε ὅλα. Μὲ τὸ νί καὶ μὲ τὸ σίγμα. Εἶταν ἀλήθεια. 'Ο Κυργιαννάκης τῆς εἶχε σκαραωμένη τὴ δουλιά. Ἐνα χρόνο τώρα εἶταν πού τήνε τριγύριζε, τὴ χωράτεβε, τὴ γαργαλοῦσε. Αὐτὴ, ἀγαθούλικη κι ἀπονήρευτη, πότε τὸν ἔβαζε μπροστά, πότε τὸν καταχέριζε, καὶ πότε τὸν ἔκανε γοῦστο, τὸ ζεβζέκη. Τὸν ἄφινε, ἕνα φούχταλο πράμα, νὰ ξερογλύφεται κοντὰ τῆς. Ποιὸς νὰ τὸ λεγε; Ἐτσι δὲ νὰ τοῦσφιγγε μὲ τὴ χερούκλα τῆς τὸ λαιμάκι, νά, ἔτσι δὲ μὲ τὰ δύο τῆς τὰ δάχτυλα νὰ τοῦ πατοῦσε τὸ καρύδι, θὰ τὸν ἔπνιγε σὰν κοτσίφι. Καὶ μόλα ταῦτα. Ἀπὸ δῶ τὴν εἶχε, ἀπὸ κεῖ τὴν εἶχε ὁ γέρος, τὴν κατάφερε. Τὴν «ἀπάτησε». Νά, μιὰ μέρα στὸ συκολόγημα εἶτανε. Μέσα στὸ καλύβι. Πίσ' ἀπ' τὶς κοφίνες. Κι αὐτὴ δὲν τὸ κατάλαβε πῶς τῆς ἔγινε τὸ κακό.

Ἡ κυρία Εὐτυχία, μὲ φρίκη πού ὀλονένα μεγάλωνε, ἔμαθε λεπτομέρειες πού κάνανε τὴν ὑπόθεση νὰ παίρνει διαστάσεις ἀκόμα πιὸ μεγάλες. Εἶχανε στὴ μέση τὴν πιὸ φοβερὴ περίπτωση. Τὸ γκάστρι.

— Ένα παιδί; Καλὲ δὲ φοβήθηκες τὸ Θεό! λέει ἡ κυρία Εὐτυχία χλωμή, καὶ τὰ γόνατά της τρέμουνε. Ένα μπαστάρδικο; . . . Τί θὰ γίνουμε τώρα, βρώμα;

Ἡ Σουλτάνα τότε μολόγησε πὼς ἔκανε ὅ,τι ἔβγαине ἀπ' τὸ χέρι της γιὰ νὰ τὸ ξεκόψει. Τί τὸ τραπέζι τοῦ σιδερώματος σήκωνε μοναχὴ της, τί κοφίνες ροῦχα κουβαλοῦσε πάνω στὴν κοιλιὰ της στὸ μπουγάδιασμα, τί τὰ χαλιὰ νὰ τινάζει μὲ τὰ χέρια της, τί νὰ πηδολογᾷ σὰν ἄντρας τίς ποδόμες στὸν τρῦγο. Ὅλα τοῦ κάκου. . . Ὅλα. . .

Ἡ κυρία Εὐτυχία μὴνυσε τὴν ἴδιαν ὥρα τὸν ἄντρα της ν'ἀρθεῖ. Τοῦ τ'ἄπε ὅλα. Τὸ καὶ τό. Ἐπρεπε νὰ διαφεντέψουν τὴν τιμὴ τῆς φαμίλιας. Τὸ σπίτι τοῦ δήμαρχου. Ἐκεῖνος πάλι ἔστειλε, λυτούς καὶ δεμένους, νὰ τοῦ φέρουνε τὸν Κυργιαννάκη.

Ἡ κ. Εὐτυχία ἀπ' τὴν ταραχὴ της ξαστόχησε καὶ τὴν «ἐλαφρὰν δυσσυστολίαν» της. Σὰν ἀπόμεινε μονάχη μέσα στὸ σαλονάκι μὲ τίς κόρες της, εἶπε νὰ τὴν πιάσει. Ὅμως συλλογίστηκε πὼς θ'ἄπρεπε νὰ φωνάξουνε γιατροὺς καὶ γειτόνους, καὶ δὲν εἶτανε σωστὸ νὰ γίνεῖ τούμπανο τὸ πράμα, ὡς πού νὰ δεῖ ὁ νοικοκύρης τί θὰν ἀποκάνει μὲ τούτη τὴ φουρτούνα. Ἐκλαψε ὅμως πολὺ μέσα στὰ χέρια τῶν κοριτσιῶν της.

Ὅταν ὁ Κυργιαννάκης ἦρθε σπίτι, ἤδρε τὸ Δήμαρχο νὰ τὸν περιμένει στὴ μεγάλη σάλα. Ὁ κ. Σπανὸς σουλατσάριζε ἀπάνω - κάτω, σκυφτός, μὲ τὰ χέρια στὴ ράχη. Νὰ σκάσει ἀπ' τὴ στενοχώρια του. Τὰ μεγάλα καλογιαλισμένα παπούτσια του τρίζανε πάντα ἐπίσημα. Γρίστιν - γρούστιν. Κοκκίνησε σὰν ἄστακὸς μόλις τὸν εἶδε νὰ μπαίνει στὴ σάλα ἔτσι ἡσυχὸς καὶ ἀπαθής. Πῆγε κ' ἔκλεισε μὲ θόρυβο τὴ τζαμόπορτα καὶ στάθηκε μπροστά του μὲ σφιγμένες γροθιές.

— Φτοῦ σου, προκομμένε! τὸν ἔφτυσε.

Ὁ Κυργιαννάκης ἔβγαλε ἀπ' τὴν ἀπάνω τσέπη τὸ μαντηλάκι, σκουπίστηκε, κατόπι τὸ δίπλωσε καὶ τὸ ξανάβαλε στὴ θέση του.

— Τί συμβαίνει; λέει ἡ φωνίτσα του.

Στεκότανε ἔτσι ἀδύνατος, πολὺ ἀδύνατος καὶ μικρούλης, σὰν ἓνα γέριχο παιδί. Οἱ ζαρωματίτσες του εἶχανε

μαζευτεῖ μὲ ἐπίκεντρο τὰ ματάκια του, ὅπως ὅταν θέλει κανένας νὰ δεῖ τὸν ἥλιο.

Ὁ Δήμαρχος πῆγε τὸ σουλάτσο του ὡς τὴν ἄκρη τῆς σάλας, καὶ μόνο τὰ παπούτσια του ἀκουγόντανε. Κατόπι σταμάτησε πάλι μπροστὰ στὸ γεροντάκι καὶ μονομιὰς σώπασαν τὰ παπούτσια του, σὰ γιὰ νὰ τοῦ δόσουνε τὸ λόγο. Εἶτανε φανερὸ πὼς πολεμοῦσε νᾶναι θυμωμένος, πολὺ θυμωμένος, ὅσο τὸ καλοῦσε ἢ περίσταση.

— Φτοῦ σου, παλιάνθρωπε! Ξαναλέει. Χαράμι νὰ σοῦ γίνει τὸ ψωμὶ πὺ σὲ ταίζω, γρουσοῦζη! Ἀχαῖρευτο κορμί!

— Γιατί δηλαδή; λέει μὲ τῆ γυναικίσια του φωνὴ ὁ Κυργιαννάκης, χωρὶς μεγάλη στενοχώρια.

— Βρέ, δὲ σεβάστηκες τὸ σπίτι μου, βρέ δὲ ντράπηκες τᾶσπρα σου τὰ μαλλιά, βρέ δὲ λυπήθηκες ἓνα φτωχό, ἓνα ἄπραγο κορίτσι, νὰ κάνεις αὐτὴ τὴν ἀτιμία;

— Γιὰ τὴ Σουλτάνα λές;

— Γιὰ τὴ Σουλτάνα λέω! Γιὰ τὴ Σουλτάνα! βροντᾶ ὁ κ. Σπανός.

— Πολὺ περίεργον!

— Πολὺ περίεργον! κοροϊδέβει τὴ φωνίτσα του. Ἄμα σὲ καθίσουνε στὸ φρέσκο ἐπὶ ἀποπλανήσει θᾶναι ἀκόμα πιὸ περίεργον... Καὶ τὸ μπαστάρδικο πὺ ἔρχεται...

Ὁ Κυργιαννάκης ξεπετάγεται. Μιὰ λάμψη εὐτυχίας περνᾷ μὲς' ἀπ' τὰ ξέθωρα ματάκια του καὶ κατόπι ἀχτιδοβολεῖ στὶς ἀμέτρητες ρυτίδες του.

— Ἐπιασε μωρὸ ἢ Σουλτάνα; ρωτᾷει συγκινημένος.

— Γιὰ δὲς ἐκεῖ ἀδιαντροπιά, ἀπορεῖ καὶ ἐξίσταται ὁ κ. Σπανός. Τᾶφτί του δὲν ἰδρώνει, ὁ ἀφιλότιμος! Μωρὲ δὲ ντρέπεσαι; Μωρὲ ὡς αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔφαγες τὴν τσίπα σου;

Μουγκρίζει καὶ περπατᾷ ἄταχτα καὶ νευρικά, καὶ τὰ παπούτσια του — γράστιν-γρούστιν — γρινιάζουν κι αὐτὰ μαζὶ του.

Ὁ Κυργιαννάκης, τέλος, κουνιέται ἀπ' τὴ θέση του. Μέσα στὸ μισότριβο ἀλλὰ καθαρὸ ἀποφόρι τοῦ δήμαρχου, πὺ ἀγωνίζεται ἀπάνω του ἢ φτώχεια καὶ ἢ παλιάδα νὰ φανεῖ γιὰ κομψότητα, κουνιέται σὰν ξυλένιος φασουλῆς, πὺ

τὰ μέλη του εἶναι ἔτοιμα νὰ σωριαστοῦνε, πανὶ καὶ σανίδι, μόλις τότε ξαμολήσουνε ἀπὸ πίσω. Ἡ φωνούλα του παίρνει ἕναν τόνο πρωτοφανήσιμο. Ἡρωϊκὸ κ' ἐπίσημο. Τὸ ὕφος του πάει νὰ γίνεῖ ἱπποτικό.

Ξερογλύφει τὰ χειλάκια του καὶ λέει.

— Ἀκοῦτ' ἐδῶ, κύριε Δήμαρχε. Τὰ γενόμενα οὐκ ἀπο- γίνονται. Παρασυρθήκαμε, δὲ λέω, ἔγινε ἕνα λάθος. Ἔ! αὐτὰ εἶναι ἀποτελέσματα φυσικοῦ ὄργασμοῦ. Ὅμως, (χτυπᾷ τὸ χέρι στὸ γελέχο) κυττᾶτε δῶ, ὁ Κυργιαννάκης εἶναι τίμιος ἄντρας. (Τὸ «ἄντρας» τὸ λέει σὰν ἕνα βαθμὸ, ποὺ τὸν κέρδισε πάνω στὴ μάχη). Τὸ λοιπόν, δὲν ἐννοῶ οὔτε τὸ σπίτι σας νὰ ἀτιμάσω, οὔτε τὸ κορίτσι νὰ πάρω στὸ λαιμό μου, οὔτε τὸ παιδί...

— Τώρα κι ἄλλη μιὰ φορά, κόβει τὶς δηλώσεις ὁ Δή- μαρχος. Θαρρεῖς πὼς εἶναι ξηλωμένο πανταλόνι, νὰ τὸ μπαλώσεις, μποῦφο!

Ὁ Κυργιαννάκης σηκώνει τὸ χεράκι του σὰ νὰ ὀρκίζεται.

— Θὰ κάνω ὅ,τι πρέπει. Ὅ,τι πρέπει. Θὰ παντρευτῶ τὴ Σουλτάνα.

Ὁ Δήμαρχος ἀπομένει σέκος.

— Τί;

— Τὸ καθῆκον μου ὡς τιμίου ἀνδρός! τονίζει θεατρικὰ ἡ φωνίτσα τοῦ γέρου.

Ὁ Δήμαρχος συνέρχεται ἀπ' τὸ ξάφνισμά του. Τόνη μετρᾷ ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια καὶ ξύνει τὸ μάγουλό του. Ὁ Κυργιαννάκης στέκεται ὅσο μπορεῖ πιὸ ντοῦρος κάτω ἀπὸ ἕνα κάδρο «Οἰδίπους καὶ Ἀντιγόνη».

— Θᾶσαι ἕνας γαμπρὸς γιὰ τὰ ντούμπανα, λέει καὶ σηκώνει τοὺς ὠμούς του. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει κι ἄλλο καλύ- τερο. Ἐχτὸς πιά ἂ δέσεις μιὰ μυλόπετρα στὸ λαιμό σου καὶ φουντάρεις ἔξω ἀπ' τὸ λιμάνι.

— Ὅχι, ὄχι... Προτιμῶ τὸ πρῶτο! λέει ὁ γέρος καὶ μονομιᾶς ὅλες οἱ σοῦφρες τῆς φάτσας του κινητοποιοῦνται καὶ ταχτοποιοῦνται ἀχτινωτὰ ὀλοτρόγυρα στὸ στόμα του. Πιθανότατα ἐπρόκειτο γιὰ ἕνα πονηρούτσικο χαμόγελο.

Ὁ Δήμαρχος φωνάζει ἀπ' τὸ κεφαλόσκαλο τῆ Σουλ-

τάνα. Τὸ κορίτσι ἀνεβαίνει μὲ συρτὰ πόδια, χαμοκρεμασμένα μούτρα. Τὰ ἀγαθὰ, τὰ γελαδινὰ τῆς μάτια εἶναι κόκκινα ἀπ' τὸ κλάμα, καὶ προχωρεῖ μὲ τὶς δειλιασμένες κινήσεις ἐνὸς σκυλιοῦ, ποὺ πηγαίνει γιὰ νὰ τὸ δείρουν.

Βλέπει τὸν Κυργιαννάκη, ποὺ ἔχει ἀκόμα τὴ στάση τοῦ Ναπολέοντα κάτω ἀπ' τὸ κάδρο, σηκώνει τὸ κεφάλι τῆς καὶ λέει.

— Νά! βλέπεις τώρα;

Ὁ Κυργιαννάκης δὲν ἀπαντᾷ. Μόνο χαμογελᾷ μὲ τὸν τρόπο του. Χαμογελᾷ προστατευτικὰ καὶ φιλόστοργα. Βάζει τὸ ἓνα γόνατο μπροστὰ καὶ κάνει τὸ κανί του νὰ τρέμει μέσα στὸ φαρδὶ καλαμοβράκι.

— Ἄκου δῶ, Στυλιανή, λέει ὁ Δήμαρχος. Ὁ Κυργιαννάκης δὲ θὰ σάφισει ντροπιασμένη. Τὸ στέργει νὰ σὲ κάνει γυναίκα του. Στεφανωτὴ του. Ἐγώ... τί νὰ κάνω; Θὰ σᾶς βοηθήσω ὅσο μπορῶ.

Ἡ Σουλτάνα ξανασηκώνει μιὰ στιγμή τὰ μάτια τῆς πάνω στὸ γαμπρὸ καὶ λέει μὲ ἀφέλεια.

— Ὅρεξη τὸν εἶχα.

Ὁ Δήμαρχος τότες ἀρχίζει νὰ φωνάζει καὶ νὰ τὴ μάλώνει. Πολεμᾷ νὰ τῆς δώσει νὰ καταλάβει τὴν τρομερὴ θέση τῆς μέσα στὴν κοινωνία, τώρα ποὺ θ'ἀρχίσει νὰ φουσκώνει ἡ κοιλιὰ τῆς, κι ἀργότερα, ἀπάντρευτη, μ' ἓνα μικρὸ στὴν ἀγκαλιά. Ἐχτὸς πιά ἂν τ'ᾶχε σκοπὸ νὰ τὸ ρίξει. Ὅμως αὐτὸ δὲ θὰ γινότανε μέσα στὸ σπίτι του. Ὅχι. Θὰ κατάγγελλε τὸ πρᾶμα στὴν Ἀστυνομία. Ἡρώδης, κεῖνος, δὲ θὰ γινότανε.

Φωνάζει τόσο πολὺ ὁ κ. Σπανός, ποὺ τὰ τζάμια ἀναρριγοῦν σὰ νὰ μπουμπουνίζει. Καὶ τὰ μεγάλα του παπούτσι μὲ τὰ λάστιχα στὸ πλάϊ, εἶναι κι αὐτὰ πολὺ ἐρεθισμένα. Γράστιν, γρούστιν!

Πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του τὰ κατάφερε καὶ θύμωσε ὁ κ. Σπανός ἔτσι γερά. Τὸ καταλαβαίνει κι ὁ ἴδιος, καὶ θαμάζει στὰ κρυφὰ τὸν ἑαυτό του, ὅπως πάει κ' ἔρχεται σὰν τὸ θεριὸ στὸ κλουβί του.

Ἡ Σουλτάνα, τρομαγμένη ἀπ' ὅλα αὐτά, γυρίζει καὶ κυττάζει ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸν Κυργιαννάκη. Συλλογέται

τὸ πῶς θὰ γίνεи μαθές, νὰ κοιμᾶται κάθε νύχτα μέσα στὸ στρωμάτσο της αὐτὸ τὸ γεροντάκι τὸ κοκκαλιάρικο, ποὺ τὸ χειμῶνα τὰ πόδια του θᾶναι κρῦα-σίδερα! Τὸν συλλογέται μὲ τὰ μακριὰ σῶβρακά του τὰ δίμυτα... Ὅμως ὁ κ. Δήμαρχος φωνάζει ὀργισμένος καὶ μπουμπουνίζει. Ὁ κύριος εἶναι ποὺ διατάζει: Ἔτσι πρέπει νὰ γίνεи. Τοῦτο πρέπει νὰ γίνεи. Κεῖνο πρέπει νὰ γίνεи. Κ' ἡ Σουλτάνα εἶναι ὑπάκουγη στ' ἀφεντικό.

Σηκώνει τοὺς ὤμους της, κυττάζει ἀκόμα λιγάκι περὶεργα τὸν Κυργιαννάκη, κατόπι γυρίζει τὸ ροδοκόκκινο πρόσωπό της στὸν κ. Σπανὸ καὶ λέει ἀπλά.

— Καλά, ἀφέντη. Ὅπως ἀγαπᾶτε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΓ'.

Τὸ σκάνταλο ἔπεσε σὰν πέτρα μέσα στὸν ψευτοκοιμισμένο βάλτο τοῦ ἐπαρχιώτικου ἐρωτισμοῦ. Τόνε συντάραξε πέρα γιὰ πέρα. Ὅλα τὰ βατραχάκια τῆς ἀνομολόγητης πεθυμιάς, ποὺ λουφάζανε ὑποκριτικὰ κάτω ἀπ' τὴν πράσινη μούχλα τῆς ἁγίας σεμνότητος, δώσαν ἕναν πῆδο καὶ βγῆκαν ἔξω, γυμνά, γλιστερά, μὲ τὶς πρησμένες τους κοιλίτσες κι ἀρχίσανε νὰ κοάζουν πανηγυρικά. Ὅλοι πιά δὲ μιλούσανε γι' ἄλλο παρὰ γιὰ τοῦτο τὸ παράξενο ζευγάρωμα. Ἐνας γέρος μ' ἕνα κορίτσι, μωρὸ πράμα, νὰ κυλιοῦνται μέσα στὰ χορτάρια.

Ὅλοι κι ὅλες ἀνιστορούσανε τούτη τὴν ἐρωτικὴ σκηνή, ξομπλιάζανε μὲ τὸ νού τους ἕνα σωρὸ λεπτομέρειες, γιὰ νὰ κοροϊδέψουνε τάχα καὶ νὰ κάνουνε κέφι. Καὶ δὲν εἶτανε παρὰ ὁ δικὸς τους ὁ καημὸς, ἡ δικιά τους ἡ ἐρωτικὴ λύσσα, ποὺ ἀναφλογιζότανε μὲς στὴν ξένη ἱστορία. Τὸ περιστατικὸ τοῦ Κυργιαννάκη καὶ τῆς Σουλτάνας εἶταν ὁ καμβὰς ποὺ κεντούσανε τὰ δικά τους ὄραματα.

Κι ὁ Θέρος ἀπλωνε τὶς φλόγινες παντιέρες του πάνω στὴ μικρὴ πόλη, πάνω στὸ γυμνὸ της κάστρο καὶ στὰ λιόφυτα βουνὰ καὶ στὴ χλιὰ θάλασσα. Ἐκανε τὰ κόκκινα κεραμίδια νὰ ξαναψήνουνται σὰν πυραχτωμένα, τὶς συκιὲς νὰ

μυρίζουνε βαριά, και τή στεγνή γήσ νά θρεϊ και νά σκάει άπ' τήν κάψη σέ μικρές, πολλές-πολλές σκισμές. Στεγνά στόματα πού χουχουλίζουνε θερμές άνασαμιές.

Μέσα στούς καφενέδες και μέσα στις αύλές, στις βάρκες και στο πότισμα και στα μπαρμπεριά, όλες κι όλοι μιλούσανε για τó ξεπαρθένεμα. Γελούσανε και γιάλιζαν τά μάτια τους. Κοροϊδέβανε και τó πετσί τους μυρμιδιζε.

Τó βράδι έπεφτε ή νύχτα, πού λιώνει σαν τó κερí τή σάρκα και κάνει τις δεκοχτοῦρες νά φωνάζουνε μέσ' άπ' τις σκοτεινές γωνιές τόν καημό τής κοπέλλας, πού τήν έσφαξε ή μητριά της μέσα στα δεκοχτώ της χρόνια, πού τήν έσφαξε για άγάπη. Και τότες τó βδελυρό ζευγάρι, ό γέρος με τó κορίτσι πού συνευρέθησαν στο συκολόϊμα, γινόντατε όνειρο μέσα στο μισούπνιασμα του κόσμου.

Στήν άρχή ό Δήμαρχος κόντεψε νά κρεπάρει άπ' τή στενοχώρια του. Πήγε νά κλειστεί σπίτι του ό άνθρωπος άπ' τά μισόλογα και τούς πόντους, πού με τρόπο του πετούσανε μέσ τήν κουβέντα τους οί χωριανοί. Ύστερα είδε πώς τó καλύτερο είτανε νά τó πάρει κι αυτός ευθυμα τó πράμα.

— Είδες; Είδες εκεί ό Κυργιαννάκης; Μηδέ στον παπού του πιά δέν είναι για νάχει κανέναν μπιστοσύνη!

Κεϊνος πού τάφτί του δέν ίδρωσε για όλη αυτή τήν καταλαλιά, είταν ό ίδιος ό ήρωας τής ιστορίας. Άπεναντίας, καμάρωνε, και δεχότανε στα σοβαρά τις εύκές και τά συχαρητήρια, πού απλόχερα του δίνανε από παντού, για νά πιάσουνε κέφι. Γελούσε ή φάτσα του, κι άπ' όλες τις ζάρες της σούρωνε ή ίκανοποίηση. Είτανε τó καμάρωμα τής άντριάς. Αυτό τó άκατανίκητο συναίσθημα τής φυλετικής άξοσύνης, πού κυβερνά άκόμα και τις πνευματικώτερες προσωπικότητες.

Περπατούσε κορδωμένος. Είταν ένας γεροπετεινός μαδημένος, πού ξαφνικά ανακάλυψε πώς είταν άκόμα άρσενικός. "Ηθελε νάνεσκαλώσει σε κάθε φράχτη πουβρισκε μπροστά του, για νά κακαρίξει τήν άπίστευτη νίκη. Νάχε ένα λειρι άντις για καπέλλο, θα κοκκίνιζε στην κορφή του σαν τουνεζλίδικο φέσι. Κακάριζε μολαταῦτα με τόν τρόπο του ό Κυργιαννάκης. Τέντωνε πίσω τούς στενούς ώμους του, ξου-

ριζότανε συχνά και σιδέρωνε τὸ πανταλόνι του κάθε βράδι κάτω ἀπ' τὸ στρωμάτσο του. Ἄρχισε νὰ περπατεῖ περίεργα, μ' ἓναν τρόπο χορευτικό, σὰ νὰ φύτρωσαν ξαφνικά ἓνα ζευγάρι χρυσοπράσινες φτερουγίτσες κάτω ἀπ' τὸ σακκάκι του και στενοχωριούντανε διπλωμένες ἄνεργες. Θέλανε νὰ βγοῦνε μὲ τρόπο κάτω ἀπ' τὴν πρασινωπὴ καμπαρντίνα, σὰν κάτω ἀπὸ ἔλυτρα κολεόπτερου, νὰ τόνε σηκώσουνε λαφριά - λαφριά, νὰ τόνε πᾶνε ψηλά, ὡς τὸ καμπαναριό, σὰ μιὰ χρυσοπράσινη ζίνα. Κι αὐτὸς μὲ δυσκολία κρατιότανε ἀκόμα πάνω στὴ γῆς.

Ὁ Λεωνῆς πῆγε μιὰ μέρα στὸ χωράφι κι ἀναπάντεχα τὸν εἶδε νὰ ξεπροβέλνει μπροστά του μὲς ἀπ' τὶς κολοκυθιές. Βαστοῦσε ἓνα φαρδι καλάθι, κ' ἔκανε μεγάλες χαρὲς ποὺ εἶδε τὸ ζωγράφο. Τὸν εἶχανε στείλει, λέει, νὰ μαζέψει φρέσκα λαχανικά.

Ὁ Λεωνῆς εἶχε σκοπὸ νὰ μὴν τοῦ ἀνοίξει κουβέντα γιὰ τὸ «φλέγον», ὅμως ὁ Κυργιαννάκης τρωγότανε νὰ φέρει τὸ νερὸ στὰ βλάκι.

— Νά, εἶτανε νᾶρθει μαζί του κ' ἡ Σουλτάνα, αὐτὲς οἱ δουλιές, βεβαίως, εἶτανε γυναικειῖες δουλιές... Μὰ ἔτσι... Γιὰ νὰ μὴν τὴν ἔχει πιά ὁ κόσμος ὀλοένα στὸ στόμα του... Ἔ, σὰν παντρευτοῦνε πιά σὲ κανένα μήνα μὲ τὸ καλό...

— Ἀλήθεια, κάνει ὁ Λεωνῆς. Νὰ μὲ συμπαθήσεις ποὺ ξέχασα νὰ σὲ συχαρῶ γιὰ τὰ ρρεβωνιάσματα. Καλὰ τὰ κατάφερες, σὰ νὰ λέμε. Μωρέ, ξεσπάθωμα!

Οἱ ζαρωματίτσες τοῦ γέρου γράψανε στὸ μουτράκι του:

— «Ἀγαλλίασις!»

Ἐβαλε κάτω τὸ καλάθι και στάθηκε μὲ ἀνοιχτὰ πόδια μέσα στὸ πανταλόνι τοῦ δημάρχου. Σὰν παλαιστής.

— Ἔ, λέει. Τυχερά! Τυχερά!

— Πῶς τὰ σκάρωσες ὅμως, διάβوله!

— Ὁ ὄργασμός, λέει μὲ τὴν φιλή φωνούλα του, ὁ ὄργασμός τῆς ἀναπαραγωγῆς... Ἄσε τοὺς ἀμόρφωτους νὰ ἀποροῦν και νὰ κακολογοῦν. Ἄφες αὐτοῖς...

Ὁ ζωγράφος γέλασε πλατιά.

— Καὶ ἡ χημικὴ θεωρία;

Ὁ Κυργιαννάκης σοβάρεψε μονομιάς.

— Αυτό, παρντόν, λέει. Αυτό είναι άλλο ζήτημα. Ἡ ἐπιστήμη - ἐπιστήμη καὶ ἡ ζωὴ - ζωὴ. Νομίζω ;

Ἐσκυψε στὸ καλάθι του καὶ μὲ τὴν ἴδια σοβαρότητα τοῦ πρόσφερε ἓνα μικρό, τρυφερό ἀγγούρι.

Ὁ Δρίβας τὸν ἄφισε καὶ τράβηξε. Βρῆκε παρακάτω ἓναν παραγιὸ νὰ στυλώνει κάτι κυδωνιές, πού δὲ μπορούσαν νὰ σηκώσουν τὸ βάρος τῶν καρπῶν τους. Πῆρε τᾶξι-νάρι, κατέβηκε στὴ λαγκαδιὰ κ' ἔκοψε μιὰν ἀγκαλιὰ μακριές ἀβασταγές, γιὰ νὰ τοῦ δώσει ἓνα χέρι. Εἶτανε κάτι κυδωνιές πολὺ νέες, μὲ λιγνὰ καὶ λυγερά κλωνιὰ καὶ ἄχαρη, θαμπὴ φυλλωσιά. Ὅμως πήγαιναν νὰ σπάσουν ἀπ' τὰ κυδώνια τους. Χαμηλοκρεμόντανε βαριά καὶ χοντρά, σὰ φουσκωμένα μαστάρια κάτω ἀπὸ ζά, ἀδυνατισμένα ἀπ' τὴ δημιουργία τῆς γέννας.

Αὐτὴ ἡ δουλιὰ βάσταξε ὡς πού κοντοζύγωσε τὸ μεσημέρι. Εἶταν εὐχαριστημένος ἀπ' ἓνα μεγάλο ταμπλὸ πού δούλευε σπίτι, κ' ἤξαιρε πὼς θὰ πήγαινε νὰ τῷ βρεῖ νὰ τὸν περιμένει σὰν ἓνα μπάλαιμα καὶ μιὰ κατάχτηση. Ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς τραγουδοῦσε μέσα του μὲ χίλιες φωνές, καὶ τὸν ἔκανε τρυφερόν καὶ καλὸ γιὰ ὅλα. Πηδοῦσε τὶς «ποδόμες» σὰ μαθητῆς σκαστὸς ἀπ' τὸ σκολιό του. Χαιρότανε τὴ λεφτεριά καὶ τὸ μεθύσι τῆς νιότης του, σὰν κάτι ἀπαγορευμένο, πολὺ γλυκό. Εἶτανε τὸ συναίσθημα πού τοῦδωσε τὸ χαράκωμα. Μιὰ σέρτικη καὶ καφτερὴ αἴσθηση τῆς ζωῆς.

Κατηφόριζε κάτι «σκάλες» πολὺ ψηλές. Γιὰ νὰ μὴν κάνει τὴν πολογύρα τῆς περασιάς τους, εὔρισκε λυγερά κλωνιὰ, κρεμιούταν ἀπ' αὐτὰ κι ἄφινε μπόϊ τοῦ βάρους.

Ἐκατσε σὲ μιὰ στρογγυλὴ πέτρα, κοντὰ στὰ βλάκι γιὰ τὸ πότισμα. Μιὰ πέτρα μαλλιασμένη ὅλη ἀπὸ μούσκλι χλωροπράσινο. Τὴ χάιδεψε μὲ τὴν ἀπαλάμη του σὰν κεφάλι παιδιοῦ. Τὸ βελουδο τῆς εἶτανε δροσερὸ μέσα στὴ φούχτα του. Παρακάτω, μέσ' ἀπ' ἓνα ξεροτρόχαλο, σηκωμένο ἀπ' τὸ ξεπέτρισμα τοῦ χωραφιοῦ, πετάχτηκε μπροστά του ἓνα φεῖδι, καμμιὰν ὀργιὰ πράμα. Ἐνιωσε κεῖνο νὰνατρίχιασμα τῆς φρίκης νὰ κεντᾶ ὡς μέσα στὰ σωθικά του καὶ σύχρονα σήκωσε τὸ μπαστούνι του καὶ βάρωσε τὸ σερπετὸ τὴν ὥρα

πού τρύπωνε μέσα στις πέτρες. Μὲ τὴ χτυπιὰ τοῦ κόπηκε τὸ πίσω μέρος. Μιὰν οὐρὰ σκούρα, πού σάλευε καὶ τινάζοτανε ὀργισμένα χάμου, ἐνῶ τὸ ἄλλο σῶμα τρύπωνε κ' ἔφυγε. Εἶταν ἕνας λαφιάτης, τὸν ἤξαιρε ἀπ' τὰ παιδιὰτικὰ του. Μεγάλο φεῖδι μὰ χωρὶς φαρμάκι. Οἱ ξωμάχοι λέγανε πὼς σὰ βρεῖ τὰ στενὰ σφίγγει μὲς στὴν οὐρὰ του χαλίγια καὶ τὰ τινάζει καταπάνω στοὺς ἀθρώπους, σὰ μὲ σφεντόνα. Ἐνα φεῖδι πού βυζαίνει τὶς γελάδες καὶ τὶς προβατίνες.

Κατέβαινε πρὸς τὸ γιαλό, κατὰ τὴ Βίγλα. Κάπου βρῆκε μιὰ παρέα μικρούλια γαλάζια λουλουδάκια. Λεπτεπίλεπτα, ἀπίστευτα ψιλλολογιά, πάνω σὲ κοτσάνια μακριὰ καὶ λεπτά, σὰ μετάλλινες τρίχες. Τὰ μάζεψε ὅλα καὶ βάλθηκε νὰ γυρεύει κι ἄλλα τέτια, τὰ ἴδια. Χαιρότανε πολὺ κάθε φορὰ πού εὑρισκε κι ἄλλη συντροφιά ἀπ' αὐτά. Σὰ βρέθηκε στὴ Βίγλα, εἶχε πιά ἕνα σωστὸ μπουκέτο. Κατέβηκε ὀλόϊσια στὴν ἀκρογιαλιά. Τῶξαιρε πὼς θ' ἄβρισκε τὴν Ἀδριανὴ καὶ τὴ Σαπφὼ νὰ κολυμποῦνε. Τῶχε ὑποσκεθεῖ τῆς ἀδερφή του νὰ περάσει νὰ τὶς πάρει. Κατέβαινε σιγάσιγά, νὰ τὶς τσακώσει ξαφνικά, κ' εἶχε ὅλη τὴ συναίστηση πὼς αὐτὸ εἶταν ἄσκημο. Κι ἀληθινὰ τὶς ξάφνιασε ἔτσι πού ξεπρόβαλλε μονομιὰς πίσω τους.

Εἶτανε κ' οἱ δύο τους ξαπλωμένες πάνω σ' ἕναν ἴσιο βράχο, μὲ τὰ μπανιερά τους, καὶ λιάζανε τὴ ράχη τους, μὲ τὰ κεφάλια κάτω ἀπ' τὸ ἴδιο ὀμπρελλίνο. Ἀπὸ κάτω τους εἶτανε ὁ βράχος, ζεστὸς σὰ ζωντανός.

Ἐβαλε τὶς ἀπαλάμες γύρω στὸ στόμα καὶ φώναξε.

— Μπούου! Ὁ τρίτωνας! Φεύγετε νὰ φεύγουμε!

Ξεπετάχτηκαν τρομαγμένες, καὶ σὰν τὸν εἶδανε, γέλασαν. Ἡ ἀδερφή του ἀνακάθησε τεμπέλικα. Τοῦ μιλοῦσε, κάτι τοῦλεγε, καὶ τὰ λόγια της τᾶκουγε καὶ δὲ φτάνανε ὡς τὸ μυαλό του. Ἡ δασκάλα τινάχτηκε μονομιὰς ὀρθια, κ' εἶταν ἢ ἴδια ἢ κίνηση, ἢ λυγερὴ καὶ ρωμαλέα, τῶν κλωναριῶν, πού τινάζοντανε πίσω, ψηλά, σὰν τᾶφινε, τᾶμολοῦσε ἀπ' τὸ βάρος του, γιὰ νὰ πηδήξει τὶς «ποδόμες». Τινάχτηκε, χαριτωμένη καὶ λαστιχάτη καὶ χάρθηκε μέσα στὴν κρύφτρα

πού είχανε ανάμεσχα στὰ «ράχτα» γιὰ τὸ γδύσιμό τους.

Ὁ Δρίβχας ἔνιωσε σὰ μιὰ τσουχτερὴ καμουτσιὰ μέσα στὴ σάρκα του καὶ μέσα στὴν ψυχὴ του. Εἶτανε κάτι σὰν τὴν αἴσθησι πού εἶχε μπροστὰ στὸ ξεπέταγμα τοῦ φειδιοῦ, μ' ἓναν ἄλλον τρόπο. Μιὰ φρίκη ἠδονικὴ.

Ἡ ἀδερφή του κάτι τοῦλεγε ἀκόμα, κι αὐτὸς χαμογελοῦσε χαζά, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει, κ' ἓνα εὐάρεστο σφύριγμα βούηζε μέσα στὸ κάφκαλό του, σὰ χαμηλὴ, συρτὴ νότα ἀπὸ κλαρίνο, τρυφερὴ καὶ παλμώδης.

— Ἄντε! ντυθῆτε γρήγορα νὰ φύγουμε, προσπάθησε νὰ φωνάξει μὲ φυσικὸ τόνο. Εἶμαι τίγρης ἀπ' τὴν πείνα.

Ἄκούμπησε πίσω, μὲ ὄλο τὸ κορμί του, σ' ἓνα βράχο, κ' ἔνιωσε ξαφνικὰ πολὺ κουρασμένος. Ἀπὸ πάνω του, ἀπ' τὸ λόφο, μὲς ἀπ' τὶς ἐλιές κι ἀπ' τὰ χαμόδεντρα, σηκωνότανε ἡ κραυγὴ τῶν τζιτζικιῶν, μεταλλικὴ καὶ ἀπειρόφωνη. Ἄπλωνε παντοῦ τὸν ἀναλλοίωτον ἠχητικὸ παλμό της, μουσικὴ αἰσθητοποίησι τῆς μονοτονίας. Ὁ ἴδιος αὐτὸς παλμὸς βαροῦσε στὰ μηλίγγια του. Εἶταν ἓνα βουητὸ ρυθμικὸ, πού ἀντιλαλοῦσε μέσα στὸ κάφκαλό του, σὰν μέσα σὲ κούφιο ἠχεῖο.

Προσπάθησε νὰ συλλάβει αἰσθητικὰ τὸ ὄραμα τῆς νέας γυναίκας, ἔτσι ὅπως τινάχτηκε, μὲ τὸ μαγιὸ κολλημένο ἀπάνω της σὰν ἐπιδερμίδα. Ντελικάτη καὶ στέρεη, γεμάτη ἐλατήρια καὶ λάμψη.

Σκέφτηκε: Ἐνα σπαθί, πού λυγᾶς τὸ λεπίδι του καὶ τὰ φίνεις νὰ τινάχτεϊ πάλι. Αὐτὸ εἶναι. Ἐνα γυμνὸ σπαθί σηκωμένο μέσα στὸν ἥλιο!

Ἐνιωσε μιὰ κάποια ξαλάφρωση μὲ τούτη τὴν παρομοίωση. Σάμπως ὁ καημὸς του νᾶτανε τοῦτος. Νᾶβρει σὰν τὶ νὰ μιᾶζει αὐτὸ πού εἶδε. Ἐνα ξεροχόρταρο ἄγγιζε μὲ τὸ ἄγανό του τὰ λαιμά του. Ἐνα λεπτότατο ἠδονικὸ ἀναρρίγημα στὸ σβέρκο. Ἀκόμα τὸ γυμνὸ σπαθί πού λυγᾶει ἐπικίντυνα μέσα στὸν ἥλιο; Κατόπι αὐτὸ τοῦ φάνηκε γελοῖο καὶ χαμογέλασε κοροϊδευτικά.

— Πόση φιλολογία, σκέφτηκε. Πόση φιλολογία. . . .

Ἄκουσε τὰ βότσαλα νὰ τρίζουνε κάτω ἀπὸ τὰ πέδιλα

τῶν γυναικῶν. Ντυθῆκανε κ' ἐρχόντανε. Πλησίασε κ' ἔδωσε τὸ χέρι στῆ δασκάλα.

— Χρόνια καὶ ζαμάνια ἔκαμα νὰ σᾶς δῶ, τῆς λέει μὲ προσπαθημένο κέφι.

— Ναί, λέει αὐτὴ σκέτα καὶ σωπαίνει στενοχωρεμένα.

Λέει μέσα του πονηρά: Γιατὶ αὐτὴ ἢ στενοχώρια; Βλέπει ἀπ' τὸ πλάϊ τὸ πυρωμένο τᾶφτάκι τῆς καὶ συλλογέται πόσο κάλπικο εἶτανε τοῦτο ποὺ τῆς παραπονεύτηκε. Ἄφοῦ ὁ ἴδιος, μ' ἓναν περίεργο ἠδονισμό αὐτοτιμωρίας, τὰ κατάφερνε μὲ χίλιους συνδυασμοὺς νὰ λείπει ἀπ' τὸ σπίτι κάθε φορὰ ποὺ εἶτανε γιὰ νᾶρθεὶ στὴν ἀδελφὴ του ἢ Σαπφώ. Ὅμως, ὅλες αὐτὲς τὶς ὥρες, τὴν ἔνιωθε πὼς εἶτανε κεῖ, κοντὰ στὴν ἀδερφή του, στὴν αὐλή, κάτου ἀπ' τὴ γλυσίνα, στὴν κρεβατὴ τῆς κληματαριάς, πάνω στὴν ψιλὴ ἀμμουδιὰ τῆς Πορτάρας ὅπου ἀναζητοῦσε τὸ δίδυμο γιατάκι ἀπ' τὸ ξάπλωμά τους. Γύριζε στὸν πύργο τότες καὶ θαρροῦσε πὼς ἔνιωθε γύρω του τὰ λόγια ποὺ μίλησε κεῖ μέσα τὰπολλιώρας ἢ Σαπφώ. Ἐνιωθε μέσα στὴ σάλα, νὰ σωπαίνουνε κουρνιασμένα πάνω στὰ παλιὰ ἐπιπλα καὶ στὶς ντουλάπες, τὰ λογάκια τῆς, ζωντανὰ καὶ ζεστὰ σὰν χελιδόνια.

Ἡ μυρουδιά τῆς ἀνάσαινε ἀκόμα κεῖ μέσα, σὰ νὰ πέ-
ρασε ἓνα μεγάλο μπουκέτο γιασεμιά.

Καὶ τώρα ποὺ περπατοῦσε πλάϊ τῆς καὶ πίσω τῆς, ἀνά-
πνεε πάλι αὐτὴ τὴ μυρωδιὰ τοῦ παστρικοῦ ἀνθισμένου
κορμιοῦ, μὲ τὴν ἀλαφριά θύμιση τοῦ γιασεμιοῦ.

— Μαζέψατε λουλούδια; τοῦ λέει αὐτὴ, κάτι νὰ πεῖ.
Εἶναι ἔξοχα ἀλήθεια. Πρώτη φορὰ εἶναι ποὺ τὰ βλέπω, τὸ
πιστεύετε;

Γυρίζει τότε κι αὐτὸς καὶ βλέπει τὸ μπουκέτο στὸ χέρι
του τὸ ζερβί, ποὺ τὸ βαστᾶ τόσην ὥρα.

— Τὸ πιστεύω, λέει, γιατί καὶ γὼ πρώτη φορὰ τᾶνα-
κάλυφα. Μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς τὰ προσφέρω; Ὅριστε.

Θέλει νὰ πεῖ: Εἶναι γιὰ τᾶνθογιάλι τοῦ Βρανά. Τῆς τὰ
προσφέρει ἀδέξια, σχεδὸν γελοῖα, καὶ ἔχει ὅλη τὴ συναίσθηση
τοῦ γελοίου. Ἐαίρει μολαταῦτα πὼς καθένα ἀπ' αὐτὰ τᾶκοψε
γιὰ κείνη. Εἶναι μελετημένα ἓνα πρὸς ἓνα στᾶνομά τῆς.

Ἡ Σαπφὼ τὰ παίρνει.

— Εὐχαριστῶ, λέει καὶ τοῦ ρίχνει μιὰ γρήγορη, φευγάτη ματιά.

Εἶναι μιὰ χρυσή ματιά, ποὺ ἀναψε κ' ἔσβυσε σὰ μιὰ φούχτα μπαρούτη. Κατόπι ξαναλέει.

— Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ γιὰ ὅλα τᾶλλα ποὺ μοῦ στείλατε. Εἶναι αὐτὸ μιὰ χερονομία σας γιὰ τὸν πεθαμένο, ποὺ μὲ κάνει καμμιὰ φορὰ καὶ κλαίω...

— Ναί. Δὲν πρέπει νὰ τὸν ξεχνοῦμε, λέει θεληματικά.

Κάτι παγώνει μέσα του. Κάτι δροσίζει μέσα του. Μὲ θλίψη καὶ μὲ ξαλάφρωση νιώθει πάλι τὸν ἴσχιό τοῦ Βρανὰ νὰ μπαίνει στὴν παρέα τους. Δὲν εἶτανε πιά οἱ τρεῖς τους ποὺ περπατούσανε κεῖ στὸ γιαλὸ τῆς Βίγλας. Εἶτανε κι ἄλλος ἓνας. Ποτές τους δὲν εἶτανε μονάχα οἱ τρεῖς τους. Πίσω τους ἔρχεται ἡ Ἀδριανὴ κ' εἶναι τὰ πέδιλά της ποὺ κάνουν τὰ λιτρίδια νὰ θορυβοῦν. Καὶ πάλι, δὲν εἶναι τὰ πέδιλα τῆς Ἀδριανῆς, μόνο εἶναι οἱ λουστρινένιες μπότες τοῦ σκοτωμένου.

— Χάρτ, χούρτ!

Περπατᾷ ἀπὸ πίσω καὶ ξαίρει πὼς ἔχει μπροστά του ἓναν κορτάκια, ἓναν προδότη, ἓναν τιποτένιο τύπο, ἄναντρο καὶ ὕπουλο. Ξαίρει πὼς πολεμᾷ νὰ ξεγελάσει τὴ γυναίκα του μὲ μπουκέτα χαρισμένα στόνομά του, κι ὁ θάνατός του ὁ ἥρωϊκὸς κάνει τὸ ρουφιάνο σ' αὐτὴ τὴ μοιχεία. Κάνει δούρειο ἵππο τὴ νεκροκάσσα του γιὰ νᾶμπει στὴν κρεβατοκάμαρῃ τῆς γυναίκας του. Ἄντρας εἶταν αὐτός; Ἐκανε ἀξιωματικὸς καὶ κυβέρνησε ἄντρες αὐτός; Σὰ μέσα σὲ ὄνειρο ἀκούει τὴν ἀδερφή του ποὺ λέει γιὰ τὸ μπουκέτο.

— Μὰ αὐτὰ δὲν εἶναι λουλούδια, εἶναι μινιατοῦρες λουλουδιῶν!

Ξαναλέει μέσα του μηχανικὰ τὰ λόγια της. Καὶ αὐτὸ ρυθμίζεται μὲ τὴν κραυγὴ τῶν τζιτζικιῶν.

— Μινιατοῦρες λουλουδιῶν. Μίνια - τοῦρες - λούλου - διῶν - μίνια - τοῦρες - λούλου - διῶν...

— Λεωνή, ρωτᾷ ἡ Ἀδριανή. Δὲν εἶναι τὸ χρῶμα τους ὁλοκάθαρο τὸ χρῶμα τ' οὐρανοῦ; Νά, αὐτὸ εἶναι τὸ «οὐρανί».

Ἄπαντᾶ παιχνιδιάρικα μὲ ὑπερβολικὸ ὕφος.

— Βέβαια, λέει. Καὶ ποῦ ξαίρουμε κιόλας ἂν ὁ οὐρανὸς δὲν εἶναι γιομάτος ὄλο ἀπὸ τέτια λουλουδάκια, καὶ γι αὐτὸ τότε βλέπουμε ἔτσι γαλάζιο;

Σὰν προχωρέσανε στὸ μέρος ποὺ ἄρχιζε ἡ ἀμμουδιά, ἡ Ἀδριανὴ ἄρχισε νὰ ψάχνει γιὰ χρωματιστὰ πετραδάκια. Εἶτανε μανιακὴ μὲ τὴ συλλογὴ τῆς καὶ σὰν ἔπιανε νὰ σκαλίζει τὸν ἄμμο, δὲν ἔλεγε νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι τῆς ἀπὸ χάμου. Εἶχε στὸν πύργο μιὰ ποικιλία ἀληθινὰ ἀξιοθάμαστη. Μονάχα ποὺ μόλις στεγνώνανε, θαμπώνανε τὰ ἔξοχα χρώματα καὶ τὰ ξόμπλια τους. Ἔπρεπε νὰ τὰ ξαναβρέξει λοιπὸν κανένας καὶ τότες ξαναβρίσκανε μονομιᾶς τὸ φρέσκο τόνο τους.

— Εἶχα καὶ γὼ μιὰ φορὰ αὐτὴ τὴ μανία, κάνει ἡ Σαπφώ. Τὰ εἶχα μέσα σ' ἓνα γιαλένιο ρηχὸ πιάτο καὶ κάθε μέρα τοὺς ἔβαζα νερό.

Ἔσκυψε καὶ μάζεψε ἓνα μικρούλι βυσσινί, τῷβαλε μέσα στὸ χέρι τῆς Ἀδριανῆς καὶ ξανᾶπε.

— Εἶναι σὰν τὰ λουλούδια. Χωρὶς νερὸ θαρρεῖς καὶ μαραίνονται.

Εἶταν ἓνα τίποτα αὐτό, ὅμως ἄρесе τοῦ Λεωνὴ ἔτσι εἰπωμένο.

Ἐρχότανε πίσω καὶ δὲ χόρταινε νὰ βλέπει τίς κινήσεις τῆς, ἔτσι ποὺ βοηθοῦσε τὴν Ἀδριανὴ στὸ ξεσκάλισμα τῆς ἀμμουδιάς. Τὴ χαιρότανε ἡ ψυχὴ του σὰ μιὰν ὀπτικὴ μουσικὴ, ποὺ ξετυλιγόταν ἀδιάκοπα ἡ γραμμὴ τῆς ἀρμονίας τῆς, παιχνιδίζε ὀλοένα πάνω σὲ καινούργια θέματα, καὶ λίκνιζε γλυκὰ τὴν ἀγάπη του. Κατόπι ἐνιωθε τὴν ὑποκρισία σὲ τούτη τὴν αἰσθητικὴ ξήγηση καὶ προσπαθοῦσε νὰ βιάσει τὸν ἑαυτό του νὰ δεῖ κατάματα τὴν κατάσταση. Τὴν ἀγαποῦσε τούτη τὴ γυναίκα. Νά, αὐτὸ εἶτανε. Ἄπλο καὶ σκέτο. Νὰ τὸ λέει καὶ νὰ μὴ ντρέπεται. Κι ἄς μὴν τὰ μασσᾶ τὰ λόγια του. Ἀπὸ τότες ποὺ τὴν πρωτόδε γυμνή, κάθε φορὰ πιά ποὺ ἀντάμωνε μαζί τῆς τοῦ εἶταν ἀδύνατο νὰ μὴν τὴ γδύσει μυστικὰ μέσα στὴν καρδιά του. Ταρτουῖφο; Ἦν δὲ ἐμοίχευσας ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐμοίχευσας αὐ-

τήν! Ένας Μεγαλοχωρίτης ακόμα, «αύστηρῶν ἡθῶν» ἀπ' ἔξω, κι ἀσελγῆς ἀπὸ μέσα. Ἡ Σαλώμη πού δὲ χορεύει. Ὑπεκφυγῆς καὶ μεταμφιέσεις. Ἄκουσε τῆ φωνῆ τῆς ἀλήθειας, σὰν τῆ φωνῆ τοῦ Γιοχάναν, νάνεβαίνει μέσ ἀπ' τὸ πηγάδι τοῦ ὑποσυνείδητου. Καὶ τρόμαξε. Αὐτὸς εἶταν ἡ Σαλώμη. Ἐμπρός. Ἄς χόρευε τὸν κόρδακά του πάνω στὸ κουτσοουρεμένο κουφάρι τοῦ Βρανά. Μιὰ κυνικὴ φράση πήγαινε νὰ βγεῖ ἀπ' τὸ στόμα τοῦ Καραγκιόζη του, μιὰ φράση σὰ νυχτερίδα. Κι ὅλο τοῦ βούλωνε τὸ στόμα μὲ τὴν ἀπαλάμη. Λοιπόν, εἶτανε καιρὸς νὰ εἰπωθεῖ. Νά την ἡ φράση: «Σὰ νὰ σοῦ καλοῦρχεται, κ. Δρίβα, πού ψόφησε ὁ ἀνθυπολοχαγὸς ὁ Βρανὰς καὶ δὲν εἶναι στη μέση τώρα πού φέρνεις γύρα τῆ γυναίκα του».

Χτύπησε δυνατὰ τὸ μπαστούνι του χάμου.

— Ἀηδίες! φώναξε μέσα του δυνατὰ. Τόσο δυνατὰ, πού τοῦ φάνηκε νάκουσε τῆ φωνῆ του μέσα στὰ φτιά του. Ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος εἶναι πὼς δὲ θὰ ἐπιτρέψω ποτές στὸν ἑαυτό μου μιὰ τέτιαν ἀτιμία. Μόλις δῶ τὰ προχώρετο θὰ τὸ σκάσω! Αὐτό. Νὰ φύγει. Στὴν Ἀθήνα, ἡ ὀλοῖσα στὸ Παρίσι γιὰ τὸ μεγάλο ἐκπαιδευτικὸ ταξίδι πού μελετοῦσε. Χωρὶς ἄλλο, ὅμως, δὲν εἶταν τιποτένιος. Χωρὶς ἄλλο.

Οἱ κοπέλλες εἶχανε σταματήσει μπροστὰ καὶ βλέπανε δυὸ ζαργανότρατες, πού ὡς τώρα τεμπέλιαζαν ἀκίνητες καὶ σιωπηλές, καὶ ξαφνικὰ γιόμισαν θόρυβο τῆ θάλασσα. Εἶτανε δυὸ λαφριά σκαριά, στενόμακρα. Μιὰ κόκκινη καὶ μιὰ κίτρινη. Πετύχανε μιὰ ψαριά καὶ ρίχνανε φουριαστὰ τὰ δίχτια τους, κάνοντας πάνω στὰ μπουνατσιασμένα νερὰ δυὸ κύκλους μὲ τοὺς φελλοὺς. Οἱ τρατάρηδες χαλούσανε τὸν κόσμο ἀπ' τὶς φωνές. Φωνάζαν αὐτοὶ πού τραβούσανε κουπὶ γιὰ νὰ φέρουν γυροβολιὰ τὸ σμάρι, φωνάζανε οἱ δυὸ πού ἀμολούσανε δίχτι, φωνάζαν κι αὐτοὶ πού τιμονιέρνανε. Εἶτανε θάμα πὼς μπορούσανε καὶ βρίσκανε συνεννόηση μέσα σὲ τέτια χλαλοή. Μόλα ταῦτα, μόλις ἔκλεισαν οἱ κύκλοι ἄρχισε μονομιὰς τὸ τράβηγμα. Τὰ δίχτια εἶτανε τόσο παραγεμισμένα, πού τὰ διαζαν μὲ τὶς ἀπόχες. Καὶ φωνάζανε τώρα περισσότερο, πάλι ὅλοι μαζί.

— Ἄμα πέσουν αὐτὰ τὰ ψάρια, πέφτουνε, ἔλεγε ἡ Σαπφώ. Ἡ Ἀδριανὴ ἔκανε χαρὲς σὰν παιδί, μὲ ὅλο αὐτὸ τὸ ἀσῆμι ποὺ ἔβραζε καὶ χουχλάκιζε κοντὰ στὶς τράτες.

— Παριστάνουν τὶς ἀσημένιες, ὅμως εἶναι σκέτος ντενεκές, λέει ἡ Σαπφώ.

— Ντενεκές;

— Ναί. Πρέπει νὰ τὶς δεῖς στὸ πόρτο σὰ θὰ τὶς βγάλουν. Ντενεκές μάλιστα μὲ μιὰ γραμμὴ πράσινη σκουριά.

— Εἶναι . . . ἐπειδὴ μένουνε στὸ νερό, κάνει ὁ Λεωνῆς κοντὰ τους.

Φτάσανε σὲ λίγο στὴ σταύρωση ποὺ θᾶπρεπε νὰ χωριστοῦνε.

— Ἄκου, κάνει τῆς δασκάλας ἡ Ἀδριανὴ. Δὲν ἔρχεσαι, λέω, νὰ φᾶμε μαζί; Ἐχουμε λίγο φαῖ ἀλλὰ ἀφθονα φροῦτα!

Ὁ Λεωνῆς δὲ μίλησε. Ἡ Σαπφὼ πρὶν ἀπαντήσῃ στὸ κορίτσι γύρισε καὶ τούρριξε μιὰ γλήγορη ματιὰ κι ἀμέσως ἀρνήθηκε. Εὐχαριστοῦσε πολὺ, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ πεταχτεῖ στὸ σπίτι. Εἶχε πολλὴ δουλιὰ τὰ πόγεμα.

Σὰ χωρίσανε, συλλογιότανε σὰν τί νᾶδε μέσα στὰ μάτια του ἡ δασκάλα κι ἀρνήθηκε. Κεῖνος νόμισε πὼς διάκρινε μέσα στὰ δικά της μιὰν ἀστραπὴ τρομάρας. Δὲν εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τοῦ φάνηκε κάτι τέτιο. Κι ἄλλες φορές σὰ λάχαινε νὰ βρεθοῦνε ξεμοναχεμένοι, τοῦ φαινότανε πὼς κάποιος φόβος περνοῦσε τὸ βέλος του μέσα στὶς χρυσὲς κόρες της. Τώρα καταντοῦσε νᾶναι σίγουρος γι' αὐτό. Στοχαζότανε: Τί νὰ φοβᾶται τάχα; Ἐμένα; Μὰ αὐτὸ θὰ πεῖ πὼς ἡ φυσιολογία μου, σὰν τὴν κυττάζω στὴ μοναξιά μας, τῆς ξεσκεπάζει πράματα φοβερά. Ἐχτὸς ἂν . . . φοβᾶται τὸν ἑαυτό της.

— Ἐδῶ εἶμαστε, κατέβαζε τὴ φάπα του ὁ Καραγκιόζης. Θὰ σοῦ ἐρχότανε περίφημα νᾶναι ἐρωτεμένη μαζί σου. Ἔτσι θὰ τῆς φόρτωνες τὶς μισὲς εὐθύνες τῆς ἀτιμίας. Κανάγια!

Συχνὰ κούραζότανε ὁ Λεωνῆς μ' αὐτὲς τὶς πεισματωμέ-

νες λογοτριβές πού άνοιγε μέ τόν έαυτό του. Αυτό γινότανε κυρίως τή νύχτα, ώς πού νά τόν καταπάρει ό ύπνος. Στο τέλος τσαλαπατούσε όλα τά μπόδια πού σήκωνε μπροστά του ό ήθικός έλεγχος, και γύρευε τις δικαιώσεις του μ' ένα παράξενον έρεθισμό.

Εΐταν ή πρώτη φορά πού άνοιγε ό έρωτας σαν άποκάλυψη τò φλογερό του λουλούδι μπροστά στα έκθαμβά μάτια του. Γιατί νά μήν έχει τò δικαίωμα νάπλώσει τò χέρι του θαρρετά; Μè ποιόν εΐχε στήσει τή μάχη πού τόν παίδευε; Μè τò σκοτωμένο σύζυγο ή μέ τή συνείδησή του; Για, νά δοϋμε. Τò πρώτο εΐταν ένας τραγέλαφος. "Αμα κανέννας εΐναι σκοτωμένος παύει νάναί σύζυγος. Αυτό πού άλλοτες εΐτανε Βρανάς, εΐναι καιρός πού διαλύθηκε στα συστατικά του. Τò χημικό χωνευτήρι τής Φύσης πήρε πίσω τά υλικά του και τά μεταμόρφισε φυσιολογικά σέ νέες συνθέσεις. Κεϊνο πού εΐτανε Βρανάς εΐγινε λουλούδι, χλόη, έντομο, φροϋτο, άέριο. Κανένα άπ' αυτά βέβαια δέν εΐχε διάθεση νά τοϋ διεκδικήσει τή Σαπφώ. "Εμενε ή συνείδησή του. Μιάν έσώψυχη νομοθεσία, δημιουργημένη άπό παλιές συνήθειες, παλιές προλήψεις, παλιές παραδόσεις. Παλιά ροϋχα, παλιά παπούτσια. Μιά συνείδηση τοϋ δέκατου ένατου αΐώνα, πού τής έπιτρέπει νά κατοικοεδρεύει και μάλιστα νά σηκώνει τόν τόνο τής φωνής της μέσα σ' ένα νέο άνθρωπο τοϋ είκοστοϋ αΐώνα. Μέσα σ' ένα μεταπολεμικόν άνθρωπο, θετικό και ζωντανό ώς τις άκριες τώ νυχιώ του. Εΐτανε καιρός νά παραμερίσει τά φαντάσματα πού τοϋ φράζανε τò δρόμο. "Η Σαπφώ εΐτανε δικιά του γιατί τήν άγαπούσε. Μ' αυτή ζοϋσε τις ώρες πού τήν άπόφευγε. Αυτόν εΐταν πού φώναζε μέ τά πιό τρυφερά όνόματά, όλες τις μέρες πού τοϋ έλειπε. "Η θάλασσα εΐτανε τόσο γαλάζια γι' αυτή, κι αν καταλάβαινε τόσο άδερφικά δυò πεταλοϋδες πού κυνηγιοϋνται, ή ένα γεράκι πού ζυγιάζει τά νιάτα του στην κορφή τούρανοϋ, εΐτανε πάλι γι' αυτή. "Ακόμα τήν τέχνη του γι' αυτή μπορούσε νάν τή χαιρείται έτσι θριαμβευτικά τώρα τελευταϊα.

Αυτή, τήν τόσο ζωντανή, πώς μπορούσε νά τοϋ τή διεκδικήσει ένας πεθαμένος, πού ζοϋσε ανάμεσό τους μονάχα

χάρις στὴν ἔντονη φαντασία του; Αὐτὴ ὅμως δὲν εἶτανε καθόλου πλάσμα τῆς φαντασίας. Εἶτανε φουσκωμένη ἀπὸ ὀμορφιά, ἀπὸ ὑγεία, ἀπὸ ἔρωτα. Εἶτανε τὸ χρυσὸ φρούτο ποὺ τοῦβαζε μέσα στὰ χέρια του ἡ Μοίρα. Ἡ Μοίρα, γιατί ὄχι; Ποιὸς ξαίρει ἂν δὲν εἶτανε μιὰ σοφὴ Δύναμη, τρομερὴ καὶ μυστικὴ, ποὺ θέλησε νὰ σβύσει τὸ θανάσιμο λάθος τῆς ἀταίριαχτης ἔνωσης; Ἄν αὐτὴ ἔβγαλε ἀπ' τὴ μέση τὸ Βρανὰ γιὰ νὰ στείλει μὲ μιὰ σειρὰ συντυχιῆς στὴ Σαπφῶ τὸν πεπρωμένο της ἄντρα;

Μ' αὐτὲς τὶς συλλογὲς μούδιαζε σιγὰ-σιγὰ ἡ σκέψη του, ὡς ποὺ ἀποδωμένος, παραδινότανε στὸν ὕπνο σὰ λάφυρο. Ἐναν ὕπνο βαθῆ, γιομάτον ὄνειρα τρομερὰ ἢ ἐξαίσια.

Βρισκότανε τάχα μέσα σ' ἓνα ἀμπρὶ βομβαρδισμοῦ. Μιὰ λάμπα ἀσετυλίνης φώτιζε τὰλλοσοῦσουμα πρόσωπα τῶν συντρόφων. Τοῦ εἶτανε ἄγνωστοι ὅλοι τους, κι αὐτοὶ κάνανε σὰ νὰ μὴν εἶτανε κεῖνος μαζί τους, ἢ σὰ νὰ μὴν τότε βλέπανε κεῖ μέσα... Μήπως εἶμαι πεθαμένος; ἔλεγε. Γιατί κάθουν ἔτσι, σὰ νὰ περνᾷ ἡ ματιά τους ἀπὸ πάνω μου χωρὶς νὰ σταματᾷ στὸ κορμί μου, σὰ νὰ διαπερνᾷ ἡ ματιά τους τὸ κορμί μου; Καὶ χαμογελοῦσε μέσα στὴν τρομάρα του μιὰ σπιθίτσα ἐλπίδας, πὼς μπορεῖ ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ νειρεύεται, πὼς ἴσως τίποτ' ἀπ' αὐτὰ νὰ μὴ συμβαίνει. Ἐνα ὄνειρο. Ὅμως κατόπι ἀκούει ἓνα συνεχὲς «χχχοῦ!» σὰ νὰ χύνεται χῶμα. Κάνει μιὰ ἔτσι καὶ βλέπει πὼς τὸ ἀμπρὶ ἔκλεισε. Χιλιάδες τόνοι χῶμα. Κ' εἶναι ἀποκλεισμένος μέσα. Ἀδύνατο πιά νὰ βγεῖ στὸ χανάκωμα. Μόνο ἡ λάμπα τῆς ἀσετυλίνης φέγγει καὶ τότες μέσα στ' ἄσπρο της τὸ φῶς ψάχνει νὰ δεῖ τοὺς συντρόφους. Θέλει νὰ τοὺς πεῖ «τώρα; τί γίνεται;» Ὅμως γυρίζει ζερβά, γυρίζει δεξιὰ καὶ κἀνένα δὲ βλέπει. Τότες μονομιᾶς τοῦρχεται ἡ φώτιση πὼς ὅλοι αὐτοὶ οἱ συντρόφοι εἶναι στρατιῶτες πεθαμένοι. Εἶναι στρατιῶτες σκοτωμένοι πρὶν ἀπὸ πολλὴν καιρὸ, καὶ μαζεβόντανε τῆ νύχτα οἱ ψυχὲς τους μέσα στὰ παλιὰ ἀμπριά, γυρίζανε οἱ τυραγνισμένες τους ψυχὲς γύρω στὴ φέξη τῆς ἀσετυλίνης, ὅπως οἱ πεταλοῦδες τῆς νύχτας. Θέλει νὰ φωνάξει, νὰ βγεῖ ἀπὸ μέσα του ἡ τρομάρα, καὶ δὲ βγαίνει

φωνή ἀπ' τὸ λαρύγγι του. Θέλει νὰ φύγει καὶ δὲ μπορεῖ νὰ σαλέψει ἀπ' τὴ θέση του. Κι ὁ ἀγέρας ὅλο λιγοστέβει, λιγοστέβει, κ' ἡ ἀνάσα του γίνεται γρήγορη, γρήγορη...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΔ'.

Ἐνα ἀπόγεμα, ἐκεῖ πού καθότανε ὁ Δρίβας κάτω ἀπ' τὴν κληματαριά τῆς αὐλῆς καὶ διάβαζε, ἀνασκελωμένος στὴν ξαπλωτήρα του, εἶδε τὴ Σαπφὼ ν' ἄρχεται. Μπόρεσε τρεῖς ὀλάκερες μέρες νὰ μὴν τὴ δεῖ, κ' ἔνιωθε δυνατὸ καρδιοχτύπι ὅσο κόντεβε. Ἔστρωσε βιαστικὰ μὲ τὰ δάχτυλα τὰ μαλλιά του, καὶ σηκώθηκε πάνω.

Ἡ Σαπφὼ τοῦδωσε τὸ χέρι καὶ βιάστηκε νὰ τὸ τραβήξει πίσω. Αὐτὸς ἔνιωθε νὰ κοκκινίζουν τὰ μάγουλά του. Τόνε ρώτησε γιὰ τὴν Ἀδριανὴ καὶ στενοχωρέθηκε σὰν ἔμαθε πὼς λείπει στοῦ κ. Σπανοῦ. Στεκότανε ὄρθια. Νὰ καθίσει; Νὰ φύγει; Τῆς ἀνοιξε μιὰ ξαπλωτήρα ἀντίκρου του καὶ τὴν παρακάλεσε νὰ καθίσει. Προσπαθοῦσε ὅσο μποροῦσε νὰ μιλά φυσικὰ καὶ εὐθυμα. Σὰν κάθισε ἡ κοπέλλα, ἔκανε νὰ καθίσει καὶ κείνος. Εἶδε τότες πὼς εἶτανε πολὺ χαμηλωμένη ἡ ξαπλωτήρα του. Γέλασε, σηκώθηκε κι ἀνέβασε τὰ κουμπιστήρι της δυὸ σκαλιά.

— Διαβάζατε καὶ σᾶς ἔκοψα, τοῦ λέει καὶ δείχνει μὲ τὴ ματιά της τὸ βιβλίο, πού εἶχε ἀπιθωμένο πίσω του, πάνω στάσβεστωμένο τὸ πεζούλι.

— Διαβάζω σὰ δὲν ἔχω νὰ κάνω κάτι καλύτερο.

Χαμογελά.

Χαμογέλασε κι αὐτὴ, ἔγυρε λίγο λοξὰ τὸ κεφάλι της σὰν πού τὸ συνηθοῦσε, κι ὁ Λεωνῆς εἶδε τὸν ἴσκιό ἀπ' τὰ πλατιά της ματόκλαδα. Πεταλούδισαν, κατόπι ἀνοίξανε γύρω στὶς κόρες τῶ ματιῶ της, σὰν ἀγκαθωτοὶ κάλυκες λουλουδιῶν.

— Ἄν εἶν' ἔτσι, τοῦ λέει, πρέπει νὰ συνεχίσετε. Ἀλλιῶ-
τικά θὰ πιστέψω πὼς μὲ κολακεύετε, κι αὐτὸ δὲν εἶναι
σωστὸ ἀνάμεσα σὲ δυὸ καλοὺς φίλους.

— Δὲ σᾶς κολακεύω, κάνει ζωηρὰ ὁ ζωγράφος. Ἡ συντροφιά σας μοῦ εἶναι μιὰ ζωηρὴ χαρὰ...

Χαμογέλασε μὲ τὰ μάτια της.

— Τότε θὰ πεῖ πὼς φυλάγεστε πολὺ ἀπὸ τὶς ζωηρὲς συγκινήσεις. Σὰν τὴ νουνά σας.

Τᾶλεγε ὅλα αὐτὰ μ' ἓναν τρόπο τόσο ἀπονήρευτο, ποὺ εἶταν ἀδύνατο νὰ τὰ πάρεις γιὰ κοκκετιές. Μιὰ στιγμὴ τοῦρθε ὡς ἐδῶ νὰ ξεσπάσει, νὰ τῆς τὰ πεῖ ὅλα. Τὸ νου σου! φωνάζει μιὰ κακιὰ φωνὴ μέσα του. Πρόκειται νὰ ἐξωκείλεις σὲ ρωμαντικὴ ντεκλαρατσιόνα. Εἶναι ἡ γυναίκα τοῦ Βρανὰ αὐτὴ ἐκεῖ.

Ἄνάβει τὸ λοιπὸν ἓνα τσιγάρο. Μὲ τὸ τσιγάρο στὸ στόμα μπορεῖ κανένας εὐκόλα νὰ κατασκευάσει μιὰ κάποια φυσιογνωμία.

— Εἶναι ἀπ' τὴ δουλιὰ, λέει, ποὺ δὲ βρίσκει καιρό. Ζωγραφίζει ἀδιάκοπα ὅλες τὶς ὥρες ποὺ δὲ κολυμπᾷ καὶ δὲν ἀνασκαλώνει στὰ δέντρα. Εἶναι ὠραῖο νὰ δουλεύει κανένας μὲ ἐνθουσιασμό, ἔ;

— Ναί, λέει σοβαρὰ ἡ δασκάλα. Ἡ δουλιὰ εἶναι μεγάλο πρᾶμα. Στηρίζει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά. Αὐτὴ μ' ἔσωσε ἐμένα...

— Αὐτὸ εἶναι, βεβαιώνει ὁ Δρίβας. Ὁ ἄνθρωπος θὰ λυτρωθεῖ μόνο σὰν κάνει τὴ δουλιὰ ἔργο χαρᾶς.

Τῆς μιλᾷ γιὰ κάθε τι ποῦναι μακριὰ ἀπ' τὶς αἰσθηματικές του κακοτοπιές. Κρατᾷ ἀντίκρου τῆς πεισματικὰ ἀμπαρωμένες τὶς σιδερόπορτες τοῦ κάστρου του. Εἶναι ἓνας ἀξιολύπητος ἀγώνας. Γιατὶ μέσα ἀπ' τὸ κάστρο τῆς ψυχῆς του, οἱ λογισμοὶ του, ρεζίληδες πολεμιστὲς, ἀγωνίζονται νὰ νοίξουν ἀπὸ μοναχοὶ τους τὶς καστρόπορτες. Βιάζονται νὰ ξεχυθοῦνε, ἄοπλοι κιοτῆδες, στὰ πόδια τῆς ὀχτρῆς ποὺ στέκετ' ἀπ' ἔξω, παντοδύναμη καὶ ἡσυχὴ μέσα στοὺς πράσινους ἴσκιους ποὺ βρέχει ἡ κληματαριά ἀπὸ πάνω της. Ὅμως αὐτός, ἐκεῖ! Στὸ πόστο. Πεισμωμένος καπετάνιος. Αὐστηρὸς καὶ τίμιος. Εἶναι μιὰ σκληρὴ νίκη ἐνάντια στὸν ἑαυτό του, καὶ τὴν ἀπογεύεται γουλιὰ-γουλιὰ τὴν πίκρα της.

— Τί διαβάζατε σὰν ἦρθα; ρωτᾷ καμμιὰ φορὰ ἡ δασκάλα.

— Παπαδιαμάντη, λέει, καὶ ρίχνει μιὰ ματιὰ πίσω του, στὸ κλειστὸ βιβλίο. Εἶναι κάτι παλιὰ πράματα, τὰ διάβασα πολλές φορές καὶ κάθε τόσο αἰστάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ξαναγυρίσω σ' αὐτὰ ὅπως σὲ μιὰ καθαρὴ πηγὴ.

— Κ' ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ, λέει ἡ δασκάλα. Εἶναι ἡ ποίησή του ποὺ τὸν κάνει ἔτσι γοητευτικό, δὲν εἶν' ἔτσι;

— Αὐτὸ ἀκριβῶς. Μιὰ παράξενη ποίηση. Ἐνας εἰδωλολάτρης, ποὺ τραγουδᾷ τὸν ἔρωτα μὲ βυζαντινὰ τροπάρια...

Τὴν κυττάζει ἐπίμονα, τὴν κυττάζει γενναῖα καὶ λέει χαμηλώνοντας τὰ μάτια του πάνω στὴν ἄκρη τοῦ τσιγάρου του :

— Διάβαζα ἓνα διήγημα, ἡ « βασιλικὴ δρυς ». Εἶναι, θαρρῶ, τὸ τελευταῖο ποὺ διάβασα στὸ Βρανὰ πρὶν πεθάνει.

Τὰ ματόκλαδά της μονομιᾶς παίζανε δυνατὰ. Ἐκανε σὰ νᾶθελε νὰ μιλήσει, ὅμως δὲν εἶπε τίποτα. Τότες ὁ Δρίβας ξανᾶπε.

— Τὸ θυμήθηκα χτὲς πολὺ ζωηρά, νὰ δεῖς πῶς. Εἶχα μακρύνει πέρα ἀπ' τὴ Βίγλα, γιαλὸ-γιαλό, καμμιάν ὥρα. Ἐκεῖ εἶναι, ὀλότελα κοντὰ στὴ θάλασσα, ἓνα κατηφορικὸ χωράφι μὲ λίγες ἐλιές κι ἀγριαπηδιές. Μέσα στὴ μπούκα τοῦ βορριά. Φαίνεται πῶς τὸ χειμῶνα ὁ ἀγέρας τὸ πιάνει πολὺ κεῖνο τὸ μέρος. Λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ δέντρα ἔχουνε μιὰ κλίση κατὰ τὸν ἀνήφορο, σχεδὸν ἀγγίζουσι τὸ χῶμα. Ἀπ' τὴ μεριά τῆς θάλασσας τὰ κλαδιά τους εἶναι φαλακρά, ξεμαλλιασμένα. Κ' ἡ στάση τους εἶναι ἡ στάση ἑνὸς κυνηγημένου ζωντανοῦ, ποὺ χημᾷ νὰ φύγει τὸν ἀνήφορο, ἀλλασμασμένο ἀπὸ κάποιον πανικό. Γιὰ νὰ καταλάβετε, πρέπει νὰ σᾶς πῶ πῶς, σὰ διάβασα αὐτὸ τὸ διήγημα τοῦ Βρανὰ, μοῦκανε μιὰ πικρὴ παρατήρηση, ποὺ μοῦ ἐντυπώθηκε βαθιά. Μοῦπε γιὰ τὴ φριχτὴ μοῖρα τῶν δέντρων, ποὺ εἶναι ριζωμένα κι ἀμετακίνητα χάμου, σὰν καὶ κεῖνον, καταλάβατε. Παίρνει φωτιά ἓνα δάσος, μοῦπε. Ὅλα τὰ ζᾶ, τὰ πουλιά, τὰ μαμούδια, τὰ σκουλήκια ποὺ δὲν ἔχουν πόδια, βρίσκουνε τρόπο καὶ φεύγουν καὶ γλυτώνουν. Τὰ δέντρα τὰ καημένα, ἔχουνε ρίζες τὰ δικά τους τὰ πόδια. Εἶναι δεμένα μὲ φυτικὰ σκοινιά μέσα στὴ γῆς. Σὰν κατάδικοι ποὺ παίρνει

φωτιά ή φυλακή τους. Μένουν εκεί και καίγονται ζωντανά. Δέν είναι φοβερό;

Κάνει με τὸ κεφάλι της ναί, βαθιά συγκινημένη.

— Λοιπὸν νά. Αὐτὰ τὰ δέντρα τὰ εἶδα ὅπως τὰ φαντάστηκε κείνος. Νὰ τουρτουρίζουν ἀπ' τὸ βοριά, πὸ οὐρλιάζει και χύνεται ἀγριεμένος καταπάνω τους, χύνεται ἀναντρα μεσ' ἀπ' τὴ θάλασσα. Νὰ τρέμουν, και νὰ θρηνοῦν με τὰ κλαδιά τους. Ἀγωνίζονται νὰ φύγουν, νὰ ξεκολλήσουν τὰ ριζωμένα πόδια τους ἀπ' τὴ γῆς, πὸ τὰ κρατᾶ πεδουκλωμένα, ἀμετακίνητα. Ἔτσι ὅπως εἴμαστε μέσα σ' ἓναν κακὸ βραχνά. Ὁλος αὐτὸς ὁ τραγικὸς ἀγῶνας πὸ κάνουνε κάθε χειμῶνα, εἶναι ἐκφρασμένος με καταπληχτικὸ τρόπο στὴν ἔντρομη στάση τοῦ φευγιοῦ και τοῦ πανικοῦ, πὸ τοὺς ἀπόμεινε μόνιμα. . . Αὐτὰ τὰ δέντρα ἀγωνίζονται νὰ σύρουνε τὶς ρίζες τους, νὰ σπάσουνε τὰ δεσμά τους και νὰ φύγουνε. . . Νὰ φύγουνε. . .

Ἐγινε μικρὴ σιωπὴ, δύσκολη και καταθλιπτική, και ξάφνου τὰ κληματοφύλλα ἀνασάλεψαν ψιθυριστά, σὰ νὰ πέρασε και νὰ τάγγιξε ἀόρατη μιὰ Σκιά.

Σὰν ξανασήκωσε τὰ μάτια του πάνω της, αὐτὴ κύτταζε μακριὰ με τὸ σαγῶνι ψηλά και μισόκλειστα τὰ μάτια. Κάτι εἶτανε ζωηρὰ ἀλλαγμένο στὴ φυσιογνωμία της. Τὴνε κύτταζε με λατρεία, σὰ μιὰ θεότητα. Γύρισε τὸ κεφάλι της ἀργά-ἀργά, και με χαμηλωμένα ματόφυλλα ρώτησε ἤσυχα και σιγά.

— Εἶναι ἔξη μέρες πὸ δὲ μοῦ στείλατε λουλούδια γιὰ τάνθογιάλι.

Δέν εἶπε «γιὰ τάνθογιάλι του» ὅπως ἄλλη φορά.

Κι αὐτὸς ἤθελε νὰ πεῖ: «Μὰ δέν πρέπει νὰ σᾶς στέλνω πιά λουλούδια, ἀγάπη μου. Δέν τὸ καταλαβαίνετε, λοιπὸν, πὸ δέν πρέπει; Ἀκόμα, δέν πρέπει οὔτε νὰ σᾶς βλέπω. . . οὔτε νὰ σᾶς βλέπω». Ὁμως δέν εἶπε τίποτ' ἀπ' αὐτά.

— Ναί. . . ἔκανε μόνο, σχεδὸν κουτά, κ' εἶδε με ξαλάφρωση τὴν Ἀνδριανὴ μεσ' τὰ κλήματα νᾶρχεται.

Πῆγε λέει στὴ νουνά, ἀλλὰ τὰ κορίτσια λείπανε περίπατο κατὰ τὴ Βίγλα. Ὑποσχέθηκε νὰ πᾶνε νὰ τὶς ἀνταμώσουνε.

— Ὁμως. . . δέν ὑπάρχει καμμιά βία, λέει χαμογελα-

στά, και χαϊδέβει τὰ μαλλιά τῆς Σαπφώς. Ξαίρει πῶς δὲν τῆς εἶναι συμπαθητικὲς οἱ δημαρχοποῦλες.

Βγήκανε σὰν ἄρχιζε νὰ συμουχρώνει.

Δροσερὸς ἀγέρας ἐρχόταν' ἀπ' τὴ θάλασσα. Σάρωνε λαφριά τὴν ἀπλωσιά της, μοσκοβόλαε φρέσκη θαλασσίλα. Ἐμπαινε μέσα στὶς τραχηλιές τους κ' ἔκανε τὰ στήθια τῶν γυναικῶν νὰ ναρριγοῦν ἡδονικὰ ὡς τὶς ἄκρηες. Οἱ ριπές του ἀγγίζανε τὰ μπράτσα τους. Περνούσανε γρήγορα πάνω στὸ χνούδι τους βραχιόλια δροσερά. Οἱ ψαρόβαρκες βγαίνανε τεμπέλικα ἀπ' τὸ στενὸ πόρτο, ἢ μιὰ πίσ' ἀπ' τὴν ἄλλη.

Εἶτανε μιὰ, μαβιά και κόκκινη, κ' ἓνα ἀγοράκι πεντέξη χρονῶ στεκόταν ὀρθὸ στὴν πλώρη, μὲ τὰ πόδια ἀνοιχτὰ και τὰ χέρια στὴ μέση. Ὁ πατέρας του τραβοῦσε κουπί, κι αὐτό, ἔτσι ἀσάλευτο μ' ὄλο τὸ σκαμπανέβασμα, στεκότανε κ' ἔβλεπε κατὰ τὴν Ἀνατολή. Μιλῆσανε κάμποσο γιὰ τὴν ἱστορία τους.

Εἶταν ὁ Περδίκης, ὁ Ἀἰβαλιώτης. «Μαρία ἡ ἀλησμόνητη» ἡ βάρκα του. Περὶφημος τύπος, κοντός, ξανθὸς σὰν ἀσπρομάλλης. Ὅ,τι ἔβγαζε, τῶπινε στὴν ταβέρνα τὴ νύχτα. Ἡ γυναίκα του ἔστελνε τότες τὰγόρι, ἐκειδὰ κατὰ τὰ μεσάνυχτα, νὰ τόνε φωνάζει νὰ φᾶνε. Ὅλα κι ὄλα, ἡ μανία του εἶτανε νὰ βρίσκονται ὄλοι στὸ τραπέζι.

Τὸ παιδὶ τοῦ φώναζε ἀπ' τὴν πόρτα:

— Εἶπ' ἡ μάνα μ' νὰ σκουθεῖς πιά νᾶρτ'ς!

Σηκωνούτανε τότες, τῶβριζε «μπάσταρδο», ἔβριζε και τὴ μάνα του και ξανακάθιζε. Τὸ μωρό, συνηθισμένο μὲ τούτη τὴν ταχτικὴ μανούβρα, κόλωνε ὡς τὴν ἀγκωνὴ και μόλις ξανακάθιζε ὁ πατέρας του ἔβγαине σιγὰ-σιγὰ, πήγαινε ὡς τὴν πόρτα τῆς ταβέρνας, μπρόβελνε μέσα τὸ κεφάλι του και ξανάλεγε τὴ φράση του:

— Εἶπ' ἡ μάνα μ' νὰ σκουθεῖς πιά νᾶρτ'ς.

Αὐτὸς ἔκανε πῶς δὲν ἄκουγε. Τὸ παιδὶ ξανάλεγε σὲ λίγο τὸ μῆνυμα. Ἐπίμονα και μονότονα.

— Εἶπ' ἡ μάνα μ' νὰ σκουθεῖς πιά νᾶρτ'ς.

Ὡς ποῦ ὁ Περδίκης πεταγότανε και τὸ κυνηγοῦσε μερικὰ βήματα ἢ τοῦ τίναζε τὴ σκούπα τῆς ταβέρνας. Τὴν Κερια-

κή, πού εΐτανε παπουτσωμένος, τὸ παπούτσι του. Τὸ μικρὸ τῆ δουλιὰ του.

Ξαναρχότανε καὶ ξανάρχιζε, ὡς πού στὸ τέλος τὰποφάσιζε ὁ ψαράς. Βλαστημοῦσε καὶ πλέρωνε, βλαστημοῦσε κ' ἔφευγε.

Τραβοῦσε τότε σπίτι του κ' ἔδερνε τῆ γυναίκα του.

Ἔτσι ταχτικά, κάθε φορά πού ἔβγαζε κάτι κ' ἔπινε.

— Σκρόφα, πού μ' τοῦ πέθανις τοῦ μουρό μ'!

Εΐτανε γιὰ τῆ Μαρία, γιὰ τῆ «Μαρία τὴν ἀλησμόνητη».

Ἐνα κοριτσάκι πού ἔχασε, τρία χρόνια τώρα. Πίστευε πὼς τῶχασε ἐξ αἰτίας της, κι ἄλλο πιά δὲν τοὺς ἔδωσε ὁ Θεός.

Οἱ ψαράδες τὸ ξαίρανε καὶ μόλις βλέπανε τῆ βάρκα νὰ γυρίζει μὲ ψάρια, σκουντιόντανε μὲ τοὺς ἀγκῶνες.

— Ἐκανε τὴν καλάδα του ὁ Περδίκης. Ἄς τὰ κλαίει πάλι ἡ Περδίκαινα.

Ὁ Λεωνῆς μάλιστα ἄκουσε νὰ λένε καὶ γιὰ τοῦτο τὸ περιστατικὸ πού τοῦκανε ἐντύπωση.

Μιὰ βραδιὰ ὁ Περδίκης γύρισε σκνίπα, κι ἀντὶς νὰ στρώσει στὸ ξύλο μονομιὰς τὴν Περδίκαινα, σὰν ποῦκανε πάντα, ἄρχισε νὰ τῆ βρίζει κ' ἡ λογοτριβὴ του βαστοῦσε πολλὴν ὥρα. Τότες ἡ γυναίκα πῆγε κοντά του καὶ τοῦπε νευριασμένη.

— Ἄιντε, δεῖρι μ' νὰ ξιμπιρδεύεις, κι φ'λθεί τοῦ μουρό νὰ φᾶμι, νὰ πέσ' πιά νὰ κ'μηθεῖ!

Πάνω σ'αὐτὸ ἡ Ἀδριανὴ πετάει ἀσυλλόγιστα ἓνα λόγο:

— Πῶς μποροῦν αὐτὲς οἱ γυναῖκες καὶ τὸ δέχονται...

Τοὺς λείπει ὀλότελα ἡ περηφάνια...

Καὶ μονομιὰς δαγκάστηκε καὶ κοκκίνησε. Κύτταξε τὸν ἀδερφό της καὶ τὸν εἶδε σαστισμένον ἀπ' τῆ γκάφα της. Ἡ δασκάλα δέχτηκε τὴν κουβέντα σὰ χαστούκι. Κατόπι, σὰν εἶδε τὴν ἀξιολύπητη θέση τῆς Ἀδριανῆς, ἔπιασε τὸ χέρι της καὶ προσπάθησε νὰ χαμογελάσει.

Τὸ κορίτσι πῆρε τὸ χέρι της καὶ τῶσφιξε, τῶσφιξε, τρομαγμένο.

— Πῶς μπόρεσα καὶ σὲ πλήγωσα, λέει καὶ τρέμει τὰ χεῖλι της.

— Σύχασε, κὰν' ἡ δασκάλα καὶ χαμογελά πάντα. Ξαίρω πὼς δὲ μείχες καθόλου ἀπὸ νοῦ σου. Ἐπειτα, ὁ λόγος σου

είτανε λογικός... Μόνο, ξαίρεις, δὲν εἶν' ὀλότελα ἔτσι...

— Πῶς... κάνει χαμένα.

— Νά, ἔτσι καὶ γὼ τὸ θαρροῦσα. Σὰ μὲ χτύπησε μοῦ φάνηκε στὴν ἀρχὴ ἀπίστευτο. Ἀπόμεινα νὰ τόνε βλέπω. Δὲ μπορούσα νὰ καταλάβω. Ἀφοῦ... οὔτε κὰν ἔκλαψα. Τὸν ἔβλεπα κ' εἶμουνα τρομαγμένη... ζαλισμένη... Ὅμως κατόπι... Τὸ κατάπια καὶ σώπασα. Λοιπὸν, πιστεψέ με: Αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ περηφάνια. Μπορεῖς νὰ τὸ καταλάβεις;

— Ναί, κάνει ἡ Ἀδριανή, καὶ τὰ μαβιά της μάτια εἶναι γεμάτα δάκρια. Συχώρεσέ με, Σαπφώ.

Χαϊδεύει νευρικὰ τὸ χέρι της. Αὐτὴ, χαμογελαῖ λυπημένη, παίρνει ἔτσι ἑνωμένα καὶ τὰ δυὸ χεράκια τοῦ κοριτσιοῦ καὶ τὰ φιλαῖ.

Ὁ Λεωνῆς γυρίζει μαστορικὰ τὴν κουβέντα σὲ ἄλλα, πιὸ χαρούμενα θέματα. Προχωροῦνε πρὸς τῆς Βίγλας τὸ γιαλό.

Ὁ ἥλιος βουλιάζει ὀλοένα στὴ θάλασσα, πέρα κατὰ τὸ Ἀγιονόρος. Κόκκινος - κόκκινος. Σὲ λίγο δὲν ἀπομένει νὰ πλέβει στὸν ὀρίζοντα παρὰ μιὰ νεροχελώνα πελώρια, μὲ τὸ καβούκι της ἀπὸ χαλκὸ ποὺ φλέγεται. Κι αὐτὴ, ὀλοένα χωνεύει μέσα στὰ τριανταφυλλιὰ νερά. Ὁ οὐρανὸς βρέχει γαρούφαλα. Περπατᾶνε πιά κοντὰ στῆς Βίγλας τὰ ράχτα. Ἐκεῖ εἶναι ὁ γιατρὸς μὲ τὶς δημαρχοπούλες. Τὰ κορίτσια κάθονται στὰ βράχια κι αὐτὸς κάτι τὶς διδάσκει μὲ κεῖνο τὸ αὐτάρεσκο ὕφος του. Εἶναι ὄρθιος καὶ χερονομεῖ σὰν κοινοβουλευτικὸς ρήτορας.

Σὰν τοὺς εἶδανε ἔπαψε τὶς χερονομίες. Κάτι εἶπανε συναμεταξύ τους σιγότερα. Σίγουρα γιὰ τὴ Σαπφὼ θὰ μιλήσανε. Ὅμως σὰν πήγανε κοντὰ τους, κἀνανε χαρὲς κ' εἶπανε χίλια καλὰ λόγια. Καὶ παράπονα γιὰ τὸ Λεωνῆ ποὺ τόσο σπάνια τόνε βλέπανε σπίτι.

— Δουλεύω πολὺ, λέει κεῖνος. Δουλεύω πολὺ τοῦτες τὶς μέρες. Νά. Αὐτὸ εἶναι.

Ὁ γιατρὸς εἶτανε τυπικὸς καὶ σιδερωμένος καὶ ἀντιπαθητικὸς.

Σὰν ξεκινήσανε νὰ γυρῖσουνε πίσω ὅλοι μαζύ, ἀρχίζε πιά νὰ σκοτεινιάζει. Ἐκεῖ παρακάτω εἶδανε τὸ γνῶριμο

καραντί τοῦ δήμαρχου. Ἐρχότανε νά τοὺς ἀνταμώσει. Κόλλησε κι αὐτὸς στήν παρέα, κι ἀπὸ κείνη τῆ στιγμῆ περπατοῦσε πιὸ πολὺ ἀργά, καὶ κάθε λίγο κοντοστεκότανε. Ὁ κ. Σπανὸς εἶχε τὸ συνήθιο μόλις ἔπιανε νά μιλήσει περπατώντας, νά σὲ σταματᾶ καὶ νά σοῦ πιάνει μὲ δυὸ δάχτυλα τὸ ροῦχο στὸ στῆθος, ὅλη τὴν ὥρα πού σοῦ κουβέντιαζε. Τώρα μιλοῦσε γιὰ τὴν πολιτική, κι ὁ Λεωνῆς ἔπληττε τρομερὰ μὲ κάθε τι σχετικὸ μὲ τὴν κυβέρνησι καὶ μὲ τοὺς στρατηγούς, πού κάνανε κάθε τόσο κ' ἓνα κίνημα.

Οἱ φημερίδες πού ἤρθανε μὲ τὰ βραδινὰ αὐτοκίνητα, γράφανε ἀπίστευτα πράματα γιὰ ἓναν ἀπ' αὐτούς. Γιὰ τὸν ἀντιστράτηγο Διγενή, πού ὅλοι τότε λογάριαζαν γιὰ ἔθνικὸν ἥρωα, κι ὁ κ. Σπανὸς εἶχε στὸ γραφεῖο του τὸ κάδρο του καὶ τότε λάτρευε γιὰτὶ ἔσωσε κάπως τὴν τιμὴ τῶν ἑλληνικῶν ὄπλων στήν ὑποχώρησι, τότες πού ὅλοι οἱ ἄλλοι γαλονάδες παραπηλαλοῦσανε μὲ τοὺς φαντάρους. Λοιπὸν οἱ φημερίδες γράφανε πὼς αὐτὸν τὸν ἠμίθεο, τὸ «μαῦρο καβαλλάρη» τὸ θρυλικό, τότε κυνήγησαν νά τότε πιάσουνε, σταλτοὶ ἀπὸ ἓναν ἄλλο στρατηγό, πού ἔκοβε κείνες τὶς μέρες τὸ σπαθί του στήν Ἀθήνα, ἓνας λοχίας καὶ πέντε φαντάροι. Κι ὁ θρυλικὸς στρατηγὸς κρύφτηκε, γράφανε, σὲ μιὰ σοφίτα, κι ἀπὸ κεῖ πήδηξε κάμποσες στέγες, μὲ μιὰν ἀξιοθάμαστη σβελτοσύνη.

Αὐτὸ βέβαια εἶτανε μιὰν ἀπογοήτεψι, πού δὲ μπορούσε νά τῆ χωνέψι εὐκολα ἢ πληγωμένη πίστι τοῦ κ. Σπανοῦ. Προσπαθοῦσε νάποδείξει πὼς, φῶς φανερό, αὐτὰ εἶτανε γελοῖες φαντασιοκοπίες τῶν ἀντίθετων, καὶ πὼς «ὁ μαῦρος καβαλλάρης» τοῦ γραφείου του, πού γαβρίαζε πάνω στὸ βαρβάτο φαρί, ἀρματωμένος καὶ αὐστηρὸς σὰν τὸν Ἁγιώργη, δὲν εἶταν δυνατὸ νάνεσκαλῶνει στὶς σοφίτες καὶ νά κρεμιέται ἀπ' τὶς ρουνιές, σὰ λωποδύτης κυνηγημένος. Αὐτὰ εἶτανε κακοήθειες, καὶ πολὺ χοντροκομμένες, χωρὶς ἄλλο. Ὅμως, κύττα δῶ, καὶ ἂν εἶτανε δυνατὸ νά γίνουνε στήν πραγματικότητα, πάλι δὲν ἔπρεπε νά γραφτοῦνε στὶς φημερίδες, ἀκόμα καὶ τῆς πιὸ λυσσασμένης ἀντιπολίτεψης. Δὲν ἔπρεπε νά ρεζιλέβουν ἔτσι εὐκολα μιὰ δόξα τῆς Ἑλλάδας, πού

κράτησε ψηλά τὴν τιμὴ τῆς μέσα στὴν πιὸ φοβερὴ ντροπὴ πού πέρασε τὸ ἔθνος. Εἶτανε πιά ἓνα σύμβολο αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, κάτι ἀνάλογο σὰν τὸν Κουντουριώτη. Καὶ ἓνας λαὸς πού λασπώνει τὰ πιὸ ἱερά του σύμβολα δὲν εἶναι γιὰ νὰ προκόψει. Εἶναι ἓνας λαὸς ἔκφυλος.

Ὁ Λεωνῆς ἔπληττε καὶ δὲ μιλοῦσε.

Μιλοῦσε ὅμως ὁ γιατρός, καὶ συμφωνοῦσε ἀπόλυτα μὲ τὸ δήμαρχο. Ἔλεγε κάθε λίγο.

— Αὐτὸ εἶναι. Ἔτσι ἀκριβῶς. Ἐχετε ἓναν τρόπο νὰ βλέπετε τὰ πράγματα στὴν οὐσία τους. Εἶναι μιὰ τρομερὴ εὐθύνη νὰ τσακίζει κανένας τοὺς θεοὺς ἑνὸς λαοῦ, ἀκόμα καὶ σὰν πρόκειται γιὰ εἰδωλα...

Ὁ Δρίβας ἀηδίαζε μὲ ὅλη τούτη τὴν κωμωδία.

— Ὁχι, μὰ δὲν ἔχω δίκιο, Λεωνῆ; Ρωτᾶ τὸ ζωγράφο ὁ κ. Σπανός.

— Ἐγώ... ἐγὼ δηλαδή, ὅπως ξαίρετε, νουνέ, δὲν ἀγαπῶ πιά αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, πού κάνανε ἐπάγγελμα τὴν ἀνθρωποσφαγή. Μοῦ προξενοῦν ἀκατανίκητη θλίψη.

Ὁ δήμαρχος σωπαίνει, λυπημένος νὰκούει τέτια λόγια ἀπ' αὐτόνε, πού τὸν ἔβλεπε σὰ γιό του, καὶ καμάρωνε σὰ δικιά του τὴ λαβωματιά πού ἔφερε ἀπ' τὴν Ἀνατολή. Τότες ὁ γιατρός μπαίνει στὴ μέση ζωηρά.

— Ὑπερβολές! Μοῦ φαίνεται πὼς λέτε ὑπερβολές, λέει μὲ τὸ ρητορικό του τρόπο. Ἐνα πράμα θέλω μονάχα νὰ μοῦ πῆτε. Νὰ μοῦ ἀπαντήσετε ὅμως εἰλικρινά.

— Πάντα εἰλικρινὰ ἀπαντῶ, λέει ἤσυχα ὁ Λεωνῆς.

— Ὡραῖα. Λοιπὸν ἐξηγήστε μου. Ἄν σήμερα εἰσβάλει ἓνας ξένος στρατὸς ἀπὸ μιὰ μεριά τῶν συνόρων μας μέσα στὴν Ἑλλάδα. Θὰ χρειαστοῦνε αὐτοὶ οἱ στρατηγοὶ γιὰ νὰ σώσουνε τὴν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία, ναὶ ἢ ὄχι;

Ὁ δήμαρχος ἀνοίγει τὰ μπράτσα του. Ἐπικυρώνει.

— Ὅριστε;

— Βέβαια! ἀπαντᾶ ἀδίσταχτα ὁ Δρίβας.

Ὁ γιατρός δρέπει αὐτὸ τὸ «βέβαια» καὶ γυρίζει νὰ κυττάξει πρὸς τὰ κορίτσια, ἂν παρακολουθοῦν τὴ νίκη του.

Ἐαναρωτᾶ.

— Καὶ δὲ θὰ τοὺς εὐγνωμονεῖτε γι αὐτό; Παρακαλῶ;

— Πολύ, λέει ὁ Λεωνῆς. Ὅπως ἀκριβῶς εὐγνωμονῶ τὸ δῆμιο, ὅταν κόβει τὸ κεφάλι ἐνὸς κακούργου ποὺ ἡ ζωὴ του εἶναι κίντυνος γιὰ τὸν κόσμον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲν παύω νὰ περιφρονῶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημίου.

Μιλᾶ ἤσυχα, ἤσυχα, μὲ κοροϊδευτικὴ σοβαροφάνεια.

Ἡ Ἀδριανὴ σφίγγει τὰ χεῖλη της νὰ μὴ γελάσει δυνατὰ μὲ τὸ γιατρό, ποὺ κόπηκε ξαφνικὰ ἡ φόρα του. Ἡ Σαπφὼ χαμογελᾷ εὐχαριστημένα μέσα στὸ μισόφεγγο.

— Ἄστα, γιατρέ, καὶ μᾶς τᾶκανες θάλασσα, κάνει μόρτικα κ' ἡ Ἀσπασία. Γελᾷ καὶ τὰ δόντια της ἀσπρίζουν.

— Δὲν εἶν' αὐτό, λέει ἐρεθισμένος ὁ γιατρός. Δὲν εἶν' αὐτό. Μόνο ὁ κ. Δρίβας, μετὰ τὴν καταστροφὴ βρίσκεται μὲ ἐλαττωμένες τὶς ψυχικὲς του δυνάμεις. Εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς ἠττοπαθείας. Ἐξηγημένο ἄλλως τε ἐπιστημονικὰ, γιὰ ὄλους τοὺς νικημένους λαούς. Κατεβαίνει τὸ ἐπίπεδο τῆς βιταλιτέ, οἱ ἀντιδράσεις γίνονται ἀσθενέστερες, μειώνεται ὁ ἀνδρισμὸς τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων. Ὁ ἥρωϊσμὸς σβύνει... τὸ αἶσθημα τῆς θυσίας...

Ὁ Λεωνῆς τὸν ἀφίνει νὰ τελειώσει μὲ τὴν ἡσυχία του, κατόπι ζηγᾷ μὲ τὴν ἴδιαν ἐκνευριστικὴ ἡρεμία του.

— Τὸ βέβαιο εἶναι πὼς δὲν εἶμουν ποτέ μου ἀνδρεῖος, λέει. Αἰσθηματικὸς ναί. Καὶ συναισθηματικὸς. Ἀκόμα συλλογέται μήπως καὶ κεῖνο ποὺ τὸν ἔσπρωξε στὶς περιπέτειες τῶν πολέμων δὲν εἶτανε κἂν πατριωτισμὸς, ἀλλὰ μιὰν αἰσθηματικὴ ἀνάγκη νὰ δοθεῖ. Μπορεῖ κιόλας ἓνας συναισθηματικὸς ἡδονισμὸς, νὰ τεντώσει τὸ αἶσθημα τῆς ζωῆς ὡς ἐκεῖ ποὺ παίρνει. Ἔως τὸ θάνατο. Ὅμως ὁ φόβος ποτέ δὲν τοῦλειψε. Ὅσο γιὰ τοὺς ἥρωες τοῦ πολέμου, νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ μὴν πιστεύει πιά σ' αὐτὰ τὰ τελώνια. Τὶς πιὸ πολλές φορές οἱ «ἥρωες» γίνονται τέτιοι χωρὶς τὴν ἄδειά τους. Εἶναι ἡ ἀνάγκη ποὺ τοὺς κάνει. Σὰν τὰ φέρει δύσκολα ὁ διάβολος καὶ παπὰς γίνεται, λέει μιὰ παροιμία. Δὲ σοῦ λέω, εἶναι βέβαια καὶ μερικοί, ποὺ ἔχουνε μπροστὰ στὸν κίνδυνον κάποιαν ὀργανικὴ ἀπάθεια. Ἐνα εἶδος ἀναπηρία νευρική. Βλέπεις π. χ. σ' αὐτοὺς τὸ ἔνστιχτο τῆς

αὐτοσυντήρησης, πού μᾶς προφυλάγει τῆ ζωῆ πολλές φορές χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ μιστοῦ μας κἂν, νὰ μὴν ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἀντιδρᾷ ἀρκετὰ οὔτε μπροστὰ στοὺς φανεροὺς κινδύνους. Κάτι τέτιο συμβαίνει μὲ τὰ μικρὰ παιδιά, πού ἀφίνουνε μπόι γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ ψηλά, καὶ πέφτουνε «ἡρωϊκά», ἔξαφνα ἀπ' ἕναν ψηλὸ καναπέ, γιὰτὶ δὲν ἔχουν ἀκόμα συναίσθηση τοῦ ὕψους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΕ'

Κεῖνη τῆ στιγμῆ ἴσα ἴσα ἀκούστηκε ἕνας δυνατὸς κρότος, ἐκεῖ κατὰ τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, καὶ καταπόδι φωνές. Ἄγριες φωνές καὶ σαματᾶς. Κατόπι μπιστολιές. Ἄπανωτὲς μπιστολιές καὶ σὲ λίγο οἱ καμπάνες. Ἐνα ἀνατριχιαστικό, ξετρελλαμένο καμπανιτό. Ἄταχτο, ἐπίμονο καὶ βιαστικό. Πρῶτα ἀπ' τὸ ἕνα καμπαναριό, μακριὰ κατὰ τὸ κάστρο, ὕστερα κι ἀπ' τ'ἄλλο μαζί. Ἡ μπάσα καμπάνα τῆς κάτω Παναγιᾶς.

Μιὰ φλόγα κοκκινωπὴ ξεμπουκάρησε ἀπὸ κάπου κ' ἔρριξε τὴν αἵματηρὴ τῆς ἀντιλαμπὴ πάνω στὰ ντουβάρια καὶ στὰ κεραμίδια τῶν τριγυρινῶν σπιτιῶν. Καταπόδι ἄλλη μιὰ χύθηκε, σὰν ζὸ φανταστικό, θυμωμένο καὶ λυγερό. Ἐνα θεριὸ πού εἶτανε ὅλο γλώσσα. Βγῆκε μιὰ ἀπ' ἕνα παράθυρο, καὶ μονομιᾶς τραβήχτηκε πίσω, σὰ μέσα σὲ σκοτεινὸ καταπιῶνα. Κατόπι ξανατινάχτηκε ὄξω, σβέλτη κι ὀργισμένη. Ὁρμοῦσε καὶ λύγιζε, κρέμαγε κυματιστὰ καὶ πάλι στύλωνε ὀρθὴ καὶ σιούτανε σὰ θυμισμένο σερπετό.

— Πυρκαγιά!

— Πρέπει νὰ πάω, λέει ὁ δήμαρχος κι ἀνοίγει μονομιᾶς τὰ πόδια του. Τρέχει σχεδὸν καὶ τὰ παπούτσια του τρίζουνε βιαστικὰ κ' ἐπίσημα. Ὑπερειακά.

— Κ' ἐμεῖς, λένε οἱ ἄλλοι, καὶ πέφτουνε καταπόδι του.

Τραβᾶνε κατὰ κεῖ ἀπ' ὅλες τὶς μεριές τοῦ χωριοῦ. Ὅλα τὰ σοκάκια μαβρίζουν ἀπ' τὸν κόσμο, τὰ καλντερίμια βουίζου ἀπ' τὸ ποδοβολητὸ κι ἀπ' τὶς φωνές. Οἱ μανάδες τσι-

ρίζουνε τὰ ὀνόματα τῶν μικρῶν ἀλάνηδων. Οἱ ἐθελοντὲς πυροσβέστες τοῦ Δήμου ἔρχονται μὲ τὶς κάσκες τους, ἔρχονται μὲ τὴν κόκκινη ἀντλία τοῦ Δημαρχείου μέσα στὸν ἀποθεωτικὸ ἀλαλαγμὸ τῶν γαβριάδων. Εἶναι κάτι σὰν ἀποκρηάτικοι μακεδόνες, σοβαροὶ κι ἀξούριστοι κάτω ἀπ' τὶς περικεφαλαῖες τους, μὲ τὶς ἀγροτικὲς βράκες τους. Ὁ δήμαρχος εἶναι κεῖ, κι ὁ ἀνθυπασπιστὴς στὸν τόπο.

— Μ' ἀρέσει, ἄχ, πῶς μ' ἀρέσει νὰ βλέπω πυρκαγιά! λέει ἡ Ἀσπασία, καὶ τουρτουρίζει ἀπ' τὴν ἡδονή.

Ὁ Δρίβας γυρίζει καὶ βλέπει μὲ ἀποστροφή τὸ θηλυκὸ ποῦ ξεστόμισε τοῦτο τὸ νερωνικὸ λόγο. Βλέπει μέσα στὰ μάτια τῆς τὴν κόκκινη ἀντιλαμπὴ τῆς φωτιᾶς, νὰ χορεύει, μικροσκοπικὴ μπαλαρίνα κοκκινοφόρα.

Ἐξω ἀπ' τὸ σπίτι ποῦ καιγότανε, οἱ χωροφυλάκοι τοῦ σταθμοῦ μάταια πολεμούσανε νὰ κρατήσουν σὲ ἀπόσταση τὸν κόσμο, ποῦ στριμωχνότανε γύρω μὲ τὴν ἴδιαν ὑστερική χαρὰ τῆς καταστροφῆς. Χιλιάδες μάτια, καὶ μέσα στὶς φαρδιὲς κόρες τους χορεύει ὀργιαστικά, σὰ μεθυσμένη μικρὴ αὐλητρίδα, ἡ μινιατούρα τῆς πορφυρῆς φλόγας. Εἶτανε τὸ τουρκόσπιτο τῆς ἐταιρείας τοῦ βαποριοῦ ποῦ καιγότανε. Ἐκεῖ στὸ ἰσόγειο ἀποθηκεύανε ὅλα τους. Μηχανήματα, παλαμάρια, φυτίλια καὶ ἐκρηχτικά φυσίγγια. Στ' ἀπάνω πάτωμα δουλεύανε οἱ ἐργάτες τὰ «μίγματα». Τὰ τρίβανε καὶ τάνεκατεύανε μὲ τὶς ἀναλογίες τους οἱ δυὸ εἰδικοί, δυὸ πρόσφυγες μινιδόροι. Τοὺς εἶχανε ἀπαγορευμένο νὰ δουλεύουνε τὴ νύχτα μὲ τὴ λάμπα, ἀκόμα καὶ ν' ἀνάβουνε τσιγάρο κεῖ μέσα, τὴν ὥρα τῆς δουλιᾶς. Αὐτοί, γιὰ νὰ βγάνουνε πιὸ πολλὴ δουλιὰ ἀπὸ πάνω τους, δουλεύαν ἀκόμα ὡς ἐκεῖνη τὴν ὥρα, μὲ τὴν ἀστοχασιὰ ποῦ δίνει στὸν ἄνθρωπο ἡ ἀδιάκοπη συντροφιά μὲ τὸν κίντυνο. Πήρανε φόκο τὰ μίγματα κι ἀναψε τὸ σπίτι.

Οἱ πυροσβέστες κάνανε ὅ,τι μπορούσανε μὲ τὴ μικρὴ ἀντλία. Ἐνα πλῆθος ἄντρες καὶ γυναῖκες τῆς γειτονιᾶς κουβαλοῦσαν ἀδιάκοπα νερὸ μὲ τοὺς γκαζοτενεκέδες, ἢ βρέχανε τὰ γειτονικὰ παραθυρόφυλλα καὶ τὶς στέγες. Ὅμως μέσα στὸ σπίτι, οἱ φλόγες λαμπάδιαζαν στὸ ἀπάνω πά-

τωμα από τὰ παράθυρα καὶ κανέννας δὲν κοιτοῦσε νὰ πλησιάσει. Ὅλοι ξαίρανε πὼς ἐκεῖ μέσα ἀποθηκεύανε τὸ ἐκρηχτικὸ ὕλικό. Φωνάζανε ὡς τόσο ὅλοι, φωνάζαν ἀπὸ παντοῦ παραζαλισμένοι, σὰ νὰ πολεμούσανε νὰ φευγατίσουνε τὴ φωτιά μὲ τὰ χουγιαχτά, ὅπως τὰ γριογούρουνο στὰ δάση.

Ἡ πυρκαγιὰ φεγγοβολοῦσε ἓνα γύρω σὰ βάρβαρη γιορτάσιμη πυρά, κι ὄλλονῶν τὰ πρόσωπα εἶταν ἀλλοσοῦσυμα καὶ τὰ σπάθιζαν ἴσκιιοι καὶ κόκκινες φεγγιές. Ὅλοι ρωτούσανε μὲ μεγάλες φωνές ἂν εἶτανε μέσα οἱ μινιδόροι, ἢ πρόφταξαν καὶ βγήκανε. Καὶ κανέννας δὲν ἤξαιρε νὰ πεῖ. Μέσα σ' ὅλους εἶτανε ἡ φρίκη καὶ ἡ συνανθρώπινη συμπάθεια γιὰ τὴ φοβερὴ περίπτωσι μήπως ἀπόμειναν μέσα οἱ ἐργάτες. Καὶ ὅλοι μάκραιναν τὸ λαιμό τους νὰ δοῦνε, καὶ μέσα στάγριεμένα μάτια τους εἶταν ἡ ἄνομη ἐλπίδα τοῦ θεατῆ.

Ἄξαφνα ὅλο τὸ πλῆθος τρικύμισε.

— Οἱ μινιδόροι! σηκώθηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ παντοῦ.

Ἡ ξυλένια ξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ εἶχε ἀνοίξει ἀπὸ μέσα, καὶ χυθῆκανε ἔξω, σὰ βαριά μεθυσμένοι, δύο ἄνθρωποι.

Ὁ ἓνας χτυποῦσε μὲ τὰ χέρια του τὸ πανταλόνι του πὺ κάπνιζε. Δὲν εἶχε σπουδαῖα καψίματα αὐτός. Ὁ ἄλλος ὅμως, κεῖνος δὲν εἶταν ἄνθρωπος πιά. Εἶταν ἓνα κορμὶ ἀνθρωπίσιο, ἓνα μεγάλο, ψηλὸ κορμί, ὀλόγυμνο, τσίτσιδο, μὲ τὸ πετσὶ τσουρουφλισμένο σχεδὸν παντοῦ, μαῦρο, γεμάτο ἀπὸ μεγάλους, ὄγρους λεκέδες, μὲ κομμάτια καμμένο ροῦχο πὺ ἀναβαν ἀκόμα. Εἶτανε κολλημένα στὰ κρέατά του καὶ ξεκολλούσανε μαζὶ μὲ φλοῦδες ἀπ' τὴν πέτσα του.

Μιὰ τσιριζιά φρίκης ἀπλώθηκε, κ' οἱ γυναίκες φωνές οὐρλιάζανε σὰ σκυλίσιες.

Κι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, πὺ δὲν εἶτανε πιά ἄνθρωπος, προχωροῦσε καὶ μουρμούριζε μπερδεμένα λόγια. Τὰ γόνατά του λυγούσανε καὶ τὰ χέρια του κουγιώντανε μπρὸς-πίσω. Πήγαινε σὰν ἀνατολίτης μπεχλιβάνης, πὺ κάνει τὰ τσαλίμια του πρὶν νὰρχίσει τὰμπάλεμα μὲ τὸ σύντροφό του. Τὸ κεφάλι του εἶτανε μιὰ κοκκινόμαβρη πληγὴ, γεμάτη καπνιές κι ἀποκαΐδια μαλλιῶν. Ἔτσι καὶ τὰ μουστάκια του, τὰ φρύδια του... Τὰ μάτια του ὅμως εἶταν ἀνοιχτά, ὄλο-

ζώντανά μέσα στους κόκκινους κύκλους των, με τ'άσπράδια τους πλατιά μέσα στο μαῦρο πρόσωπο. Δυὸ μάτια δίχως ματόκλαδα, γιομάτα τρομάρα καὶ τρέλλα. Μουρμούριζε ὀλοένα καὶ τραβοῦσε ἴσια πρὸς τ'άνηφορικὸ σοκάκι, γιὰ τὸ σπίτι του.

Ἀποτραβιούντανε, ἀνοίγανε μπροστά του ἓνα φαρδὶ ἄνοιγμα νὰ περάσει, καὶ τότε βλέπανε μὲ σηκωμένη τρίχα.

Ἄξαφνα ἀκούστηκε μιὰ σκληριά:

— Γιάααν'!

Ξεσυρτὴ κι ἄγρια. Μιὰ γυναίκα κατέβαινε τὸν κατήφορο σὰν παλαβή. Ξέσκιζε μὲ τὰ νύχια τὸ μοῦτρο της καὶ τὰ μαλλιά της τὴ δέρνανε.

Τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὰ πετσιὰ του κόλλησαν στὴν ἀπαλάμη της. Τὸν ἄφισε τότες οὐρλιάζοντας. Αὐτὸς προχωροῦσε, τ'άσπράδια του γύριζαν ὀλοένα, καὶ τὰ πρησμένα χεῖλη του λέγανε μπερδεμένα λόγια. Ἐρχότανε πίσω του μαδιώντας τὰ μαλλιά της. Σὲ λίγο ἔστριψαν κι οἱ δύο τους τὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου.

Ὅμως σχεδὸν τὴν ἴδια στιγμὴ ξαναχήμηξε πίσω ἡ ἴδια γυναίκα. Ρίχτηκε μέσα στὸν κόσμο ξεφωνίζοντας.

— Γλυτῶστε το, χριστιανοί! Γλυτῶστε το, χριστιανοί!

Πολεμοῦσε νὰ τρέξει στὸ σπίτι, ποὺ καιγότανε πιά ὄλο τ'άπάνω πάτωμα μὲ πιὸ μεγάλη ὄρμη, ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ ἄνοιξε ἡ ξώπορτα. Δυὸ πυροσβέστες τὴν ἄρπάξανε ἀπ' τὰ χέρια καὶ τὴν κρατήσανε μὲ τὸ ζόρι.

— Ποιό, βουρὴ Σταυρή;

— Τοῦ μουρόοομ'! σκληρίζει ἡ γυναίκα καὶ τινάζεται ξεφρενιασμένη πρὸς τὶς φλόγες. Ἡ Φανούλα μ' εἶνι μέσα! Γὼ ἡ γ-ἔρμ' τ'ῶστειλα νὰ τοὺν καλέσου! Γὼ ἡ γ-ἔρμ'!

Κεῖνη τὴ στιγμὴ προφταίνει ὁ Σισμάνογλου. Εἶναι λαχανιασμένος ἀπ' τὸ τρέξιμο. Ξεκαπέλλωτος καὶ ξετραχηλισμένος. Κουνᾷ τὰ χέρια του σὰν τρελλὸς καὶ φωνάζει μὲ παραμορφωμένο πρόσωπο. Φωνάζει δυνατὰ σὰν τελάλης.

— Τὸ νού σας! Στὸ κάτω πάτωμα εἶναι δυὸ κάσσεσ δυναμίτες!

Μονομιὰς γίνεται μιὰ καινούργια χλαλοή. Ὁ κόσμος τσιρί-

ζει και τσαλαπατιέται να φύγει, ξετρελλαμένος απ' τον πανικό.

— Τορπίλλια!

— Πάμε γρήγορα, λέει ο γιατρός και τραβά τις δημαρχοπούλες απ' τὰ μπράτσα. Τρέμει σύγκορμος.

Ο Δήμαρχος τρέχει και κείνος και τους σπρώχνει να φύγουν, με όλες τις γυναίκες. Ο Λεωνής τον άρπάζει απ' τὸ χέρι και τοῦ λέει γρήγορα στάφτι.

— Νουνέ, ἔχε τὸ νου σου στὶς γυναίκες. Τοῦ δείχνει τὴν Ἀδριανή και τὴ Σαπφώ. Σύγκαιρα τινάζεται μέσ' απ' τὸν κόσμο και με τρεῖς, τέσσερεις δρασκελιές χώνεται μέσα στὴν άνοιχτὴ πόρτα τοῦ τουρκόσπιτου.

Δὲ βλέπει τίποτα. Νιώθει μονάχα τὸν καπνὸ να κατεβαίνει πηχτὸς απ' τὰ πάνω πάτωμα, να κυλά μαῦρος απ' τὸ άνοιγμα τῆς σκάλας, πὸ φεγγοβολά κόκκινο τὸ λοξό της τετράγωνο.

— Φανούλα! φωνάζει πνιγμένος. Φανούλα! Σωπαίνει νακούσει. Δὲν ακούει τίποτ' ἄλλο απ' τὰ δοκάρια πὸ τρίζουν και πέφτουνε στὸ πάνω πάτωμα, πάν' απ' τὸ κεφάλι του. Ο Ξερὸς κρότος τῆς φωτιᾶς, πὸ μασσά ξύλα και σανίδια κεί πάνω. Φανούλα! Μπαίνει σ' ἓνα δωμάτιο ὀλοσκότεινο, δίχως παράθυρο. Φωνάζει κι άφουκράζεται. Τίποτα. Ψάχνει με τὰ χέρια του, με τὰ πόδια του. Μπερδεύεται σὲ σκοινιά, σὲ σφυριά, σὲ κάσσες. Βγαίνει και τρυπώνει σ' ἄλλη κάμαρη. Τίποτα κι ἐκεῖ. Δὲν ἔχει ἄλλη χῶριση στὸ ἰσόγειο. «Πάει, θά κήκε» συλλογίζεται. Ἐνα άναμμένο ξύλο πετάγεται σφυρίζοντας απ' τὴ σκάλα πρὸς τὸ μέρος τοῦ.. Τὰ σκαλοπάτια γιομίζουνε κόκκινα κάρβουνα. Πέφτει τρομαγμένος πρὸς τὰ πίσω και πιάνεται απ' ἓνα πιθάρι χτισμένο στὸ χῶμα. Ἐτσι τοῦρχεται και χώνει μέσα τὸ μπράτσο του. Τὸ χέρι του φουχτιάζει ἓνα κεφαλάκι, και δυὸ μαλακὰ χεράκια, πὸ εἶναι κλειδωμένα πάνω σ' αὐτὸ τὸ κεφαλάκι γιὰ να τὸ προστατέψουν.

Τὸ τραβάει με ἄγρια χαρά, ἢ καρδιά του κλωτσά μέσα στὰ στήθια. Τὸ σέρνει κι αὐτὸ αντιστέκεται και κλαίει τρομαγμένα, και πιάνεται απ' τὰ χείλια τοῦ πιθαριοῦ να μὴν ξεκολλήσει. Τάρπάει στὴ μασκάλη του και χύνεται ἔξω. Ο κόσμος ἔχει τραβηχτεῖ μακριά, ὡς κάτω στὴν άκρο-

γιαλιά, κι ἀκούει ἓνα χιλιόφωνο ἀλαλαγμὸ νὰ ξεσπάει στὸ φανέρωμά του. Εἶναι μιὰ πολυσύνθετη κραυγή, ποὺ κυλάει σὰν κῦμα. Τρέχει πρὸς τὰ κεῖ. Μιὰ γυναίκα τὸν σέρνει, κλαίει σὰν τρελλή, μπερδουκλώνεται στὰ πόδια καὶ τοῦ φιλά τὰ παπούτσια. Τῆς ἀφίνει τὸ παιδί, ξεμπερδέβει μὲ δυσκολία ἀπ' τὰ χέρια της καὶ γυρεύει τὶς γυναῖκες. Δὲν τὶς βλέπει πουθενά.

— Ἀδριανή! Φωνάζει δυνατά. Ἀδριανή!

Τὴν ἴδιαν ὥρα βλέπει τὴ Σαπφὼ νὰ τρέχει πρὸς τὸ μέρος του ἀπὸ πέρα.

— Ἐδῶ! τοῦ φωνάζει. Κουνᾶ ψηλὰ τὸ χέρι της νὰ τὴ δεῖ. Εἶναι κεῖ, στὸν ἄμμο... Μιὰ λιγοθυμιά, μὰ δὲν εἶναι τίποτα. Τῆς πέρασε.

Τρέχει μαζί της, καὶ τὰ μηλίγγια του χτυποῦνε σφυριές. Ἡ ἀδερφή του εἶναι μέσα στὴν ἀγκαλιά τῶν κοριτσιῶν. Ὁ γιατρὸς τῆς χτυπᾶ λαφριά τὸ χέρι. Τῆς μιλά σὰν σὲ παιδί.

— Μπράβου! Δὲν ἔχετε τίποτα. Νάτος ὁ ἀδερφός σας...

Εἶναι κεῖ κι ὁ Σισμάνογλου, ποὺ τῆς βάζει στὸ μέτωπο ἓνα μαντήλι βρεγμένο στὴ θάλασσα κι ὁ δήμαρχος, ποὺ δὲν ξαίρει πιά μήτε τί λέει, μήτε τί κάνει.

Ὁ Λεωνῆς τὴν παίρνει στὴν ἀγκαλιά του καὶ σφίγγει τὸ μάγουλό της στὸ πρόσωπό του. Φωνάζει τρομαγμένος.

— Ἀδριανή!

Αὐτὴ ἀνοίγει τὰ μάτια της, τὸν ἀγκαλιάζει, κι ἀρχίζει νὰ κλαίει μάναφυλλητά, μὲ τὸ πρόσωπο μέσα στὴν τραχηλιά του.

— Δὲν εἶναι τίποτα, λέει ὁ γιατρός. Σκύβει ἀπὸ πάνω της προστατευτικά καὶ παίρνει τὸ ὕφος του. Μιὰ λαφριά λιποθυμιά περαστική...

Ὁ Λεωνῆς σηκώνει τὸ κεφάλι καὶ τὸν κυττάζει ἀπὸ πολὺ κοντὰ στὸ πρόσωπο.

— Μπορούσατε, θαρρῶ, νᾶστε τώρα κοντὰ στὸ μινιδόρο, λέει. Κεῖνος δὲν ἔχει μιὰ λαφριά λιποθυμιά περαστική.

Ὁ δήμαρχος εἶναι ἄνω κάτω ἀπ' τὴ συγκίνηση.

— Λεωνῆ, γιέ μου, λέει, κ' ἡ φωνή του τρέμει. Ἐλα νὰ σὲ φιλήσω. Εἶσαι ἀληθινὸς ἄντρας, καὶ καλὸς ἄνθρωπος... Νά, σὰν τὸν πατέρα σου!

Τὸν φιλαῖ στὰ δυὸ μάγουλα καὶ τρέμουν μέσα στὰ μάτια του χοντρά δάκρια, φωτισμένα ἀπ' τὴ φωτιά. Πολεμαῖ νὰ τὰ κρύψει καὶ χαμογελαῖ. Ἡ φωτιά χορεύει πιά παντοῦ πάνω στὸ σπίτι. Τὴν ἀφίσανε νὰ κάνει ὅ,τι θέλει. Οἱ πυροσβέστες βρέχουνε μόνο τὰ λίγα γειτονικὰ λαδομάγαζα. Κάρβουνα καὶ πυρωμένα καρφιά σφεντονίζονται κάπου κάπου μὲς ἀπὸ κείνη τὴ γέενα. Τὸ σπίτι, μὲ τὰ χοντρά στέρεα ντουβάρια του, εἶν' ἓνα πετρένιο καμίνι, ὅπου βράζουν οἱ φλόγες. Ἡ πυρκαγιὰ τὸ κυρίεψε ἀπὸ παντοῦ, κ' ἔστησε ψηλά σ' ὅλες τὶς γωνιές τῆς σκεπῆς τὰ κόκκινα μπαϊράκια τῆς νίκης, ποὺ τ' ἀνεμίζει θριαμβευτικὰ ὁ μπάτσης. Ἐνα φεγγερὸ σύννεφο, «νεφέλη φωτεινὴ», σηκώνεται πάνω ἀπ' τὸ σπίτι κι ἀνεβαίνει πρὸς τὸν ἀστροκέντητον οὐρανό. Οἱ φλόγες ξεμπουκάρανε πιά κι ἀπ' τὴν πόρτα κι ἀπ' τὰ παράθυρα τοῦ ἰσόγειου.

Τότες φανερώνεται κεῖ ψηλά, πάνω στὴ σκεπὴ τὴ φλογισμένη, μιὰ λυγερὴ μάβρη σιλουέττα. Νιαουρίζει λυπητερὰ καὶ χοροπηδάει σαστισμένα πάνω στὰ κεραμίδια, ποὺ σκάνουν ἀπ' τὴν πύρα. Εἶναι μιὰ γατίτσα καὶ κλαίει. Εἶναι ξετρελλαμένη ἀπ' τὴ τρομάρα. Ἡ τρίχα τῆς εἶναι σηκωμένη, κ' ἡ φωνὴ τῆς, ἓνας ἀδιάκοπος γόος. Γυρέβει ἀπὸ παντοῦ βοήθια. Πάει ὡς τὴν ἄκρη, κάνει νὰφίσει μπόϊ καὶ δὲν κοιτᾷ. Μιὰ φλόγα βγαίνει, τὴ μπατσίζει καὶ τσουρουφλίζει τὸ μουτράκι τῆς. Σαλτέρνει, τρέχει, σταματᾷ καὶ σκληρίζει. Τὰ κεραμίδια καῖνε ἀπὸ κάτω τὶς πατοῦσες τῆς. Βγάζει μικρὲς φωνές ἀπ' τὸ σκληρὸ πόνο, τὰ σηκώνει στὸ στόμα τῆς καὶ τὰ δυὸ μαζί, καὶ τὰ δαγκάνει μὲ μανία.

Ξαφνικὰ πατάει μιὰ μακριὰ σουβλερὴ κλαψιὰ καὶ χάνεται. Βουλιάζει ἀπὸ κάτω τῆς ἡ στέγη, ὑποχωρεῖ μὲ δαιμονισμένη χλαπαταγή. Ἡ τσιριξιά τοῦ ζώου, ποὺ βουλιάζει κι αὐτὸ μέσα στὴ φωτιά, σκεπάζεται ἀπ' τὸ θόρυβο.

Μιὰ πύρινη στήλη ἀπὸ μιλλιούνια κόκκινες σπύθες, στηλώνεται ὀρμητικὰ ὡς τὸν οὐρανό, κατόπι σκορπίζεται σὰν ἓνα ἀτέλιωτο σμάρι ἀπὸ ζωντανὰ πύρινα μυγάκια. Τρέχουνε, μελίσσι λαμπυρίδες, σκορπιοῦνται βιαστικὰ σ' ὄλο τὸ στερέωμα κι ἀνεκατέβουνται μὲ τ' ἀπειρα ἀστέρια. Θαρρεῖς

τότες πώς κι όλα τ'άστέρια τούρανοῦ εἶναι σπίθες ἀπ' τὴν πυρκαγιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΕ΄.

Ἡ Ἀδριανὴ ἔκανε μέρες νὰ συνέρθει ἀπ' τὸ νευρικό τρανταγμὸ πὺ πῆρε κείνη τὴν τραγικὴ βραδιά. Εἶχε ξαφνικά κλάματα τὴ μέρα, καὶ φοβεροὺς βραχνάδες στὸν ὕπνο της. Οἱ δημαρχοπούλες πῆγαιναν καὶ τὴ βλέπανε συχνὰ στὴν ἀρχή, κατόπι κόψανε. Τὶς ἔκανε κακὸ νὰ βρίσκουν ἀδιάκοπα κοντὰ στὸ κορίτσι τὴ Σαπφώ. Ὁ Λεωνῆς φρόντιζε νὰ λείπει ἀπ' τὸ σπίτι σὰν ἐρχότανε ἡ δασκάλα, ἢ νὰ μὴν ἀπομένει μονάχος μαζί της. Ἐνας ἀγώνας κρυφὸς καὶ πεισματωμένος ἐνάντια στὸν ἑαυτό του, πὺ τὸν ἔκανε νευρικό καὶ πολλὰ φορὲς ἀπότομο. Ἐνιωθε τὸ ζεστὸ κύμα τῆς ἀγάπης νὰ φουσκώνει καταπάνω του καὶ νὰ τὸν συνεπαίρνει, ἄθλιο σάψαλο κι ἀδύναμο.

Ἐνα βράδι ἔκλαψε μοναχὸς του. Ἐκλαψε πολλὴν ὥρα. Ἀπόρεσε γι' αὐτό. Ἐχυσε πολὺ δάκρι κι αὐτὸ τοῦδινε ξαλάφρωση. Ἐνα εἶδος χαρὰ. Εἶχε χρόνια νὰ κλάψει. Ξανάβρισκε μπροστά του, ὀλότελα χωρὶς νὰ τὸ περιμένει, τὸ τρυφερὸ παιδί τῶν ἀλλοτινῶν χρόνων μὲ τὴν εὐαίσθητη καρδιά. Καὶ τοῦ φάνηκε τότες πὺς ἔκλαψε γιὰ ἕνα σωρὸ θλίψης. Γιὰ τοὺς σκοτωμένους φίλους τοῦ Οὐλαμοῦ τῶν Ἀξιωματικῶν, γιὰ τοὺς φαντάρους του, γιὰ τὸ Βρανά. Ἐκλαψε γιὰ τὴ Μητέρα ὅλα τὰ ἱερὰ δάκρια πὺ τῆς χρωστοῦσε.

Τὸν ἔπιασε ἕνα εἶδος κοσμοφοβία μὲ τὴν ἱστορία τῆς πυρκαγιᾶς. Φοβότανε πὺς καθένας πὺ θὰ τοῦ ἀπλῶνε τὸ χέρι νὰ τοῦ πεῖ καλημέρα, θὰ τοῦλεγε τὰ συχαρητήριά του καὶ τὶς μισημένες του ἐκφράσεις. Ἡρωας, ἡρωϊκός. . . Ἀποτραβήχτηκε ἀπ' τὴ Λέσχη, ἀπ' τὸ καφενεῖο, ἀπ' τὶς μεγάλες χωριανὲς παρέες.

Ἐνιωθε μιὰν ἀνάγκη νὰ φχαριστήσῃ ὀλόψυχα τὴ Σαπφώ, πὺ ποτὲς δὲν τοῦ μίλησε γιὰ τὴν ἱστορία τῆς φωτιᾶς.

Μέσα στὰ μεγάλα μάτια της μελετοῦσε ὅλη τὴ νοημο-

σύνη της τὴν προβλεφτική, πού τότε μάντευε τόσο σοφὰ καὶ στεκότανε ἀντίκρου του μὲ τόση στόχαση καὶ φρονιμάδα.

Σὰν καταστάλαξαν μέσα του ὅλες οἱ ἐντυπώσεις ἀπὸ κείνη τὴ φοβερὴ βραδιά, εἶδε μὲ ἀπορία πὼς αὐτὸ πού τοῦ ἀπόμεινε πιὸ καθαρὰ χαραγμένο στὴν ψυχὴ εἶτανε τοῦτο, καὶ δὲν τὸ πρόσεξε κὰν τὴ βραδιά τῆς πυρκαγιᾶς: Ἡ ἔξαλλη λαχτάρα πού εἶδε μέσα στὰ μάτια τῆς Σαπφῶς τὴ στιγμὴ ποῦλεγε γρήγορα στὸ Δήμαρχο νᾶχει τὸ νού του στὶς δυὸ γυναῖκες. Τὴ στιγμὴ πού κινήθηκε νὰ ὀρμήσει μέσα στὸ σπίτι πού καιγότανε. Τὰ χέρια της, ἔτσι πού ἀπλώθηκαν μπροστά, σὰ γιὰ νὰ τὸν κρατήσουνε, κ' ὕστερα κατέβηκαν. Δὲν τᾶδε πού κατέβηκαν. Θὰ κατέβηκαν σιγὰ-σιγὰ, σὰ φτεροῦγες κουρασμένες. Ἀκόμα ἤξαιρε ἓνα πρὸς ἓνα τὰ λόγια πού δὲν τοῦ εἶπε. Πού θὰ τοῦλεγε ἂν τῆς τὸ ἐπίτρεπαν. Αὐτὸς κι ὁ ἄλλος. Ὁ σκοτωμένος. Κ' ὕστερα, σὰ γύρισε, τὸ πρόσωπό της τὸ ἀναστατωμένο. Τὰ χεῖλια της πού τρέμανε, τὰ μάτια της, γιομάτα δάκρια. Ὅλο της τὸ εἶναι πού ἐδονεῖτο νὰ χυθεῖ πρὸς ἐκεῖνον, σαίτα κρατημένη σφιχτὰ πάνω στὴν τεζαρισμένη κόρδα τοῦ δοξαριοῦ.

Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ, ψαχουλέβοντας καὶ κοσκινίζοντας ὅλα τὰ καθέκαστα κείνης τῆς βραδιᾶς, ἔφτασε σ' ἓνα ρώτημα πού σηκώθηκε μπροστά του προκλητικὸ σὰν ὄρθιο φεῖδι.

— Μήπως κι αὐτὸ τὸ κίνημά του, νὰ γλυτώσει τὸ κοριτσάκι τοῦ μινადόρου, δὲν εἶτατε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰ ρωμαντικὴ χερονομία, νὰ κάνει τὴ φιάκα τοῦ ἀνδρισμοῦ του μπροστά στὴ Σαπφῶ; Ἀκόμα χειρότερο. Μήπως αὐτὴ ἡ «ἠρωϊκὴ» του χερονομία εἶτανε μονάχα ἓνα εἶδος ἀντιλογία στὶς κουταμάρες τοῦ γιατροῦ «περὶ ἐλαττωμένων ψυχικῶν δυνάμεων» καὶ τὰ ρέστα;

Συγκεκριμένα. Θὰ χημοῦσε μέσα σ' ἓνα σπίτι γεμάτο φλόγες καὶ δυναμίτες, νὰ γλυτώσει μιὰν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἂν ἐκεῖ ἀντίκρου δὲ στεκόντανε τὰ κορίτσια κ' ἓνας γελοῖος, πού ἔπρεπε νὰ ταπεινωθεῖ συντριφτικὰ μπροστά στὰ μάτια τους; Ἔτσι ἀμέσως ξηγιόντανε ἀράδα μερικὰ πράματα: Ἡ Σαπφῶ, μὲ τὴ διαίστησή της ἐρωτεμένης γυναίκας, κατάλαβε πρὶν ἀπ' αὐτὸν πὼς ὅλος ἐτοῦτος ὁ ἄθλος εἶτανε γιὰ κείνη.

Έτσι, ὅλη ἡ ἐρωτικὴ λαχτάρα ποὺ εἶδε στὰ μάτια τῆς κείνῃ τὴ νύχτα εἶτανε φυσικὴ. Ἀπαντοῦσε στὴν ξεμολόγησή του τὴν ἔμπραχτη, ποὺ δὲν ἔπαυε νά'ναι κατὰ βάθος φιλολογία καὶ καμποτινισμός.

Εἶχε πιά ξεμασκαρεμένο τὸ πάθος του μπροστά του, καὶ μπάλεβε μαζί του ἕναν ἀγώνα κηρυγμένο, στῆθος μὲ στῆθος.

Σ'αὐτὴ τὴν πικρὴ αὐτοτιμωρία εἶχε μονάχα ἕνα βοηθὸ νὰ τοῦ παραστέκει. Τὸν αὐστηρὸ καὶ ὀργισμένο νεκρό.

Μιὰ μέρα μάζεψε ἕνα χοντρὸ μπουκέτο παπαροῦνες ἀπ' τὸ βουνό. Τὶς μάζεψε μιὰ-μιὰ γιὰ τάνθογιάλι τοῦ πεθαμένου, νὰ τὶς στείλει στὴ Σαπφώ. Σὲ κάθε μιὰ ποὺ ἔκοβε ἔβλεπε τὴν ὀργισμένη νιότη τῆς κοπέλλας καὶ τὶς κόκκινες φωτιὲς τῶν ἐρωτικῶν του ἐνθουσιασμῶν. Τὸ σήκωσε ψηλὰ κ' εἶτανε στὸ χέρι του σὰν πυρσός. Νὰ ζουγραφίσει ἕνα λόφο, ὅλο παπαροῦνες. Νὰ φαίνεται ἀπὸ μακριὰ πὼς πῆρε φωτιὰ καὶ καίγεται ἀπὸ κόκκινες λόχες.

Ὅλη τὴν ὥρα ποὺ μάζεβε ἕνα-ἕνα τὰ γριολούλουδα, ἤξαιρε πὼς δὲ θὰ τῆς τᾶστελνε ποτές. Ὅμως τὰ μάζεβε πάλι μὲ μεγάλη φροντίδα, μελετοῦσε τὴ Σαπφὼ σὲ κάθε παπαρούνα ποὺ ἔκοβε, καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ εἶτανε μέσα του τὸ αἶσθημα τοῦ εὐλαβικοῦ φίλου, τοῦ συστρατιώτη, μὸ μάζεβε λουλούδια γιὰ ἕναν ἀγαπημένον τάφο. Γιὰ ἕναν παραπονεμένο νεκρό. Γιὰ ἕναν ἀδικημένο νεκρό.

Σὰ βρέθηκε στὴν κορφή ἑνὸς πανύψηλου βράχου τῆς Βίλγας, κ' εἶδε κάτω, στὸ βάθος, τὸ γαλαζοπράσινο βυθὸ τῆς ἀκρογιαλιάς νὰ θρασομανεῖ ἀπὸ μιὰν ἄγρια θαλασσινὴ ἀνοιξη, τίναξε τὸ μπουκέτο στὸ κενό. Ὁ ἀγέρας γιόμισε ἀπὸ ἕνα κοπάδι ἄλικες πεταλοῦδες, καὶ σὲ λίγο τὰ νερὰ σπάρθηκαν ἀπὸ τὰ πορφυρὰ πέταλα, ποὺ ἀκούμπησαν ἀβρὰ καὶ πλέβανε πάνω στὴ θάλασσα. Εἶτανε σὰ νὰ ἔσταξαν πάνω στὰ γαλάζια νερὰ μεγάλες στάλες φρέσκο αἶμα.

Εἶταν ἐκεῖ ποὺ πρωτόειδε τὴ Σαπφώ, ντυμένη σὰν τὸν ἥλιο τὴ θεϊκὴ τῆς γύμνια. Νὰ ὀρθώνεται λαφριά πάνω στὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶ τῆς, στὴν ἄκρη τῆς κοκκινωπῆς θα-

λασσόπετρας, πάνοπλη μέσα στην ἐπικίντυνη μορφή τῆς Σαλώμης πού δὲ χορεύει. Γυμνή ὅπως ἓνα γυμνὸ σπαθί.

Τὸ φευγιό. Εἶτανε ἡ μόνη πόρτα πού ἀνοίγε στὸ ἀδιέξοδό του. Ἡ νίκη εἶτανε στὴ δραπέτευση. Καταλάβαινε τὶς ἠθικὲς του δυνάμεις νὰ τὸν ἀφίνουνε μέρα μὲ τὴ μέρα, σὰν ἄγκυρες πού σπάνουνε τὶς ἀλυσσίδες τους μιὰ - μιὰ. Εἶτανε φορὲς πού ἡ φαντασία του, ξεχαλιναρωμένη ἀπὸ κάθε στόχαση, τοῦπκιζε ἔλεεινὰ παιχνίδια. Ἐκλεινε τὰ μάτια του καὶ ζοῦσε σὰν ἀληθινὲς τὶς στιγμὲς τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἀγωνίας πού φαντασιοκοποῦσε. Κι αὐτὲς οἱ ὄνειροπολήσεις εἶτανε τόσο ἔντονες, πού ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατὰ καὶ ἄταχτα καὶ τὸ αἷμα του βαροῦσε σφυριὲς στὰ μηλίγγια.

Ἐπαιρνε τότες ἀπόκοτες ἀποφάσεις. Ἡ Σαπφὼ εἶτανε δικιά του. Τὸ μεγάλο τρόπαιο τῆς ζωῆς του. Κανένας δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μετατοπίσει ἀπὸ πάνω της τὸ λάβαρό του. Πολὺ λιγώτερο ἡ Κοινὴ Γνώμη τοῦ χωριοῦ—εἶδες ἐκεῖ; Ὁ Κυργιαννάκης, ὁ γιατρός, τὰ σπουδαῖα παπούτσια τοῦ κ. Σπανοῦ, πού τρίζανε τὴν ἠθική τους ἔξω ἀπ'τὴν κουζίνα τῆς Σουλτάνας κι ἀπὸ μέσα μαγειρεβότανε ἡ νόμιμη βδελυρότητα τοῦ ἀπάνθρωπου ζευγαρώματος. Ἡ μήπως ἡ κρυφοπαναγιά ἡ Ἀσπασία, ἡ χοντρὴ ἡ Λουλού, ὁ λαμπρὸς οἶκος τῶν Δαφνήδων κ'ἡ ἀξιότιμη Ἐταιρεία τοῦ βουλιαγμένου βαποριοῦ. Ὅλα αὐτά, κι ἀκόμα μερικὰ δὲν εἶταν ἡ Κοινὴ Γνώμη; Ἀκόμα λιγώτερο ἀπ' αὐτὴ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μπεῖ στὴ μέση τῆς ἀγάπης τους ἓνα τσουβάλι κόκκαλα τῆς Ἀνατολῆς. Ἀς ἄπλωνε λοιπὸν τὸ χέρι. Δὲν ἀνθίζει κάθε μέρα μπροστὰ στὰ πόδια μας τὸ ἐξαίσιο λουλούδι τῆς ζωῆς. Καὶ εἶτανε κεῖ, κάτ' ἀπ' τὸ χέρι του. Ντελικάτο βλαστάρι τοῦ νησιοῦ πού λάτρεψε τὸ θεὸ τῆς ἀρμονίας.

Εἶταν ἡ ἴδια ἡ ἀγάπη ἐνσαρκωμένη. Γυναίκα - φλόγα, πού χορεύει ἀπαλὰ καὶ μεθυστικὰ πάνω στὴν ψυχὴ, καὶ κάνει τὴν καρδιά νὰ τραγουδεῖ καὶ τὸ χέρι νὰ δημιουργεῖ. Ἀρμονία καὶ σιωπηλὴ μουσική, πού ἀκουγε τοὺς ρυθμοὺς της σὰ λαφριά βήματα πρὸς τὴν τέλεια ἀπολευτέρωση. Εἶταν ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ τοῦ νησιοῦ, πού ἀνάδεβε μέσα στὸνομά της, σὰ νάταν ἡ ζεστὴ πνοὴ τῆς ἀρχαίας μεγάλης ἐρωτεμένης.

Μιά τρέλα, πού πυρώνει τὸ μιάλο, μιὰ φωτιά ἄγρια,
πού τρώει τὴν καρδιά. Ἐνας ἀνεμοσίφουνας:

..... Ἐτίναξε φρένας
Ἐρος, ὡς ἄνεμος κατ' ὄρος δρύσιν ἐμπέσων!

Θᾶπρεπε νὰ τελιώνει πιά μ' αὐτὴ τὴ μάταιη πάλη,
πού κόντεβε νὰ πάρει τὴ μορφή ἐνὸς ἡλίθιου φακιρισμοῦ.
Νὰ τῆς τὰ πεῖ. Νὰ τῆς τὰ πεῖ ὅλα. Νὰ κάτσει νὰ τῆς
γράψει. «Ἀγάπη μου. Νά με. Δικός σου. Κανένας πιά δὲ
μας χωρίζει. Ἀπόψε τελειώνουν ὅλα, κι ἀρχίζουμε τὴ ζωὴ
μας ἀπ' τὸ ἄλφα. Τὴ δική μας τὴ ζωὴ. Ἀπόψε θάρθω στὸ
σπίτι σου: Ἄφισε τὴν πόρτα σου ἀνοιχτή». Ἀποκάτω ἢ
ὑπογραφή του. «Λεωνῆς Δρίβας». Ἐτσι ὀλόγραφο κι ἀντρί-
κιο. Θὰ χτυπούσανε τὰ μεσάνυχτα κι αὐτὸς θὰ σηκωνόταν
ἀποφασιστικὸς καὶ ἔτοιμος. Ἐνα πουλάκι κελαῖδοῦσε μέσα στὸ
στῆθος του. Ἐμπρός! Γιὰ ποῦ; ρωτοῦσε ἡ Ἀδριανὴ ἀπ' τὸ
κρεβάτι της. Πάω νὰ κάνω μιὰ βόλτα στὴν ἀμμουδιά, ὀλομό-
ναχος. Θέλω πολὺ νὰ περπατήσω μονάχος μου κοντὰ στὴ
θάλασσα. Κατέβαινε, κ' ἡ παλιὰ σκάλα τοῦ πύργου ἔτριζε
σὲ κάθε σκαλοπάτι. Ἐκλεινε μὲ προσοχὴ τὴν ὀξώπορτα
καὶ τραβοῦσε γιαλὸ - γιαλό. Κατόπι ἔστριβε πάνω. Ἀπ' τὴν
ἀκρογιαλιὰ φαινότανε τὸ παραθύρι της, θαμπὰ φωτισμένο
ἀπ' τὸ νυχτοκάντηλο. Πηγαίνω πρὸς τὴν Σαπφώ, ἔλεγε
ὀλοένα μέσα του. Σαπφώ, ἔρχουμαι. Εἴμ' ἐγὼ κ' ἔρχουμαι
πρὸς ἐσένα, ἀγάπη μου. Μέσα στὸ σοκάκι της, περπατοῦσε
προσεχτικὰ σὰν τὸν κλέφτη. Περπατοῦσε πάνω στὰ νύχια,
νὰ μὴν ἀκούγονται τὰ βήματά του ἀπ' τὴς γειτόνισσες.
Εἶτανε γερτὴ ἢ πόρτα. Ξεμαντάλωτη! Ἡ καρδιά του χτυ-
ποῦσε, χτυποῦσε. Τὸν περίμενε, λοιπόν, ἡ καλή, ἡ ἀγαπη-
μένη. Ἄνοιγε σιγά, προφυλαχτικὰ, νὰ μὴ γίνεи θόρυβος μὲ
τὴν παλαιϊκιὰ τζάγρα. Κατόπι ξανάκλεινε. Ἡ Σαπφὼ εἶταν
ἐκεῖ στὴν αὐλή. Εἶταν ἐκεῖ καὶ τὸν περίμενε μέσα στὴ
νύχτα. Λυγερὴ μέσα στὰ μαῦρα της, κι ἀπ' τὴ μιά της
κι ἀπ' τὴν ἄλλη της οἱ δυὸ ἀράδες οἱ γλάστρες, μὲ τὰ
μυριστικά. Τὸ γιασεμὶ φέγγει μέσα στὴ μαβιά νύχτα.
Ὁ ἀγέρας μυρίζει γλυκά. Ἀπὸ πάνω τους σβουρίζει ὁ
οὐρανὸς μὲ τᾶστρα του. Τὴν ἔπαιρνε δυνατὰ στὴν ἀγκα-

λιά του, τὴν ἔπαιρνε ἀπ' τῆ μέση, λυγερὴ καὶ ψηλὴ σὰ φανταστικὸ λουλούδι μὲ μακρὴ μίσχο. Ἐκλαιγε στὴν ἀγκαλιά του δίχως νὰ μιλά. Ἐκλαιγε γλυκὰ καὶ ἤσυχα στὴν τραχηλιά του, κ' ἐνιωθε τὰ μπράτσα τῆς δροσερὰ γύρω στὸ λαιμό του, ἐνιωθε τὸ γλυκὸ βάρος τοῦ κεφαλιοῦ τῆς. Τὰ μαλλιά τῆς ἀγγίζανε τὸ μάγουλό του. Ἀνάσαινε τὴν πικρὴ μυρουδιά τους, ἀνάσαινε τὸ λαφρὸ μῦρο τῶν γιασεμιῶν, ποὺ τὴν τύλιγε σὰν ἀτμόσφαιρά τῆς. «Σᾶς περίμενα. Ἄχ, πῶς σᾶς περίμενα!» τοῦ λέει πολὺ σιγὰ - πολὺ σιγὰ.

Ἀπαλὰ τὴν ἔσερνε μέσα. Τῆνε κάθιζε κοντά του. Πάνω στὸν καναπέ. Κοντὰ στὰνοιχτὸ παράθυρο τῆς θάλασσας. Τὴν ἔπαιρνε στὰ γόνατά του. Τὴν ἔσφιγγε στὴν ἀγκαλιά του, δική του. Δική του! Ἐνιωθε σ' ὄλο τὸ κορμὶ τῆ γλυκιὰ ζεστασιά τῆς. Ἀνάσαινε τὴν ἀναπνοή τῆς. Ἀκουμποῦσε τὰ φλογισμένα χεῖλη του στὰ λαιμά τῆς, κοντὰ στὰφτάκι τῆς. Ἐνιωθε τὰ μικρὰ σγουρὰ τοῦ τραχήλου τῆς πάνω στὸ πρόσωπό του, καὶ τὴν ἀνάσα τῆς στὴ σάρκα του. Τόνε τύλιγε σὰν κισσός. Τοῦ μιλοῦσε ὄλο τῆς τὸ κορμὶ μὲ ἄπειρους τρόπους, ποὺ εἶτανε πρωτάκουστοι, ὅμως τοὺς καταλάβαινε ὀλοκάθαρα. Τοῦλεγε σιγὰ - σιγὰ κι ἀδιάκοπα: «Λεωνή, κάνε με δική σου. Λεωνή, κάνε με δική σου. Κάνε με δική σου».

Τότες τὸ μάτι του ἔπεφτε τυχαῖα στὸ νυχτοκάντηλο. Εἶταν ἓνα ἀπλὸ καντήλι μὲ λάδι, ποὺ ἔκαιγε πάνω στὸ τραπέζι μὲ τὰ βιβλία. Ἐκεῖ κοντὰ εἶταν ἓνα ἀνθογιάλι. Ἐνα σὰ μεγάλο ποτήρι, μὲ χρυσὸ ξόμπλι γύρω στὴ στεφάνη. Καὶ μέσα μαραινόντανε κάτι παλιὰ λουλούδια. Κρίνοι τῆς ἀμμουδιάς, κρεμασμένοι ἀπ' τὰ πανιασμένα τους τσουινιά. Χωρὶς νὰ τὸ θέλει σήκωσε παραπάνω τὴ ματιά του. Μιὰ κορνίζα. Τὴν ἤξαιρε καλὰ τούτη τὴ φωτογραφία, ποὺ μόλις ξεχώριζε μέσα στὸ μισόφωτο. Τὴ γνῶριζε κ' ἓνα ρῖγος σὰν ψιλὸ ἀνετρίχιασμα περνοῦσε μέσα στὰ σπλάχνα του. Σὰ νὰ φουσοῦσε μέσα του ἓνα σιγανό, παγωμένο φύσημα. Ἐσφιγγε δυνατὰ τὰ δόντια του, ἔσφιγγε κλεισμένα τὰ μάτια του, νὰ μὴν ἀκούει, νὰ μὴ βλέπει, νὰντισταθεῖ, νὰ νικήσει. Κ' ἡ σιγανή, ἡ παγωμένη πνοή, ξακολουθοῦσε νὰ

φυσᾶ μέσα του τὸ κρῦο της καὶ νὰ μαραίνει σιγὰ - σιγὰ ὅλη τὴ φλόγα του, ὅλη τὴν τρέλλα του, ὅλη τὴν ἔξαρση τῆς εὐτυχίας ποὺ τὸν ἔκαιγε. Τὸ νυχτοκάντηλο ἔφεγγε πάνω σ' ἓναν τάφο. Κι αὐτὸ τὸ ψυχρὸ φύσημα, φυσοῦσε ἀπ' τὸ στόμα ἐνὸς τάφου, ἐπίμονο, ἀνίκητο, ἀσώπαστο. Τότες ἐνιωθε μὲ φρίκη τὸ βάρος τῆς Σαπφῶς ἀπάνω του, καὶ τὸ ἄγγιγμά της τοῦ εἶταν ἀνυπόφερτο. Ἔλυνε σιγὰ τὰ χέρια της ἀπ' τὸ λαιμό του, τὴν ἀπόθετε ἤρεμα στὸν καναπέ, καὶ δάκρια λύσσας τρέχανε ἀπ' τὰ μάτια του.

Ἡ κοπέλλα σήκωνε πάνω του τὰ μάτια της, γεμάτα ἀπορία καὶ θλίψη. Τότες τὸν ἔβλεπε νὰ κυττάζει πρὸς τὴν κορνίζα καὶ καταλάβαινε. Δὲ μιλοῦσε κανένας τους καὶ τὸ νυχτοκάντηλο ἔπαιζε τοὺς ἴσκιους του πάνω στοὺς τοίχους, σὰ φτεροῦγες ποὺ σπαθίζανε, ἀνοιγοκλιούσανε σπασμωδικά.

Ξαφνικά, ἀκουγόντανε μαλακὰ βήματα ἔξω στὸ χαγιατί. Προσπαθούσανε κ' οἱ δύο τους νὰ πάρουνε φυσικὴ στάση πάνω στὸν καναπέ.

Δίχως νὰ χτυπήσουν, γύριζε τὸ πόμολο ἀργά, κι ἀνοίγε ἡ πόρτα. Μέσα στὸ ἀδιανὸ τετράγωνο στεκότανε ὁ μακρῆς ἴσκιος τῆς βουβῆς, πιὸ μαῦρος ἀπ' τὴ νύχτα. Ἐνας ἴσκιος αὐστηρός. Χωρὶς νὰ σαλέψει ἄλλο, κύτταζε ὀλοῖσα μὲ τὰ σκοτεινὰ μάτια της τὴ Σαπφῶ. Κι αὐτὸ ἤθελε νὰ πεῖ.

— Ἄρχισε νὰ φωνάζει πάλι. Πρέπει ν' ἄρθετε μιὰ στιγμὴ.

Περίμενε ἀκίνητη ὡς ποὺ ἡ Σαπφῶ σηκωνότανε κι ἔβγαινε μαζί της μὲς ἀπ' τὴν κάμαρη, σκυφτή.

Ἀπ' τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἀκουγότανε τότες ν' ἄρχεται, ἀπόβαθη καὶ μακρυνή, σὰν πίσω ἀπὸ πολλὰς κλειστὰς πόρτες, μιὰ κραυγὴ συρτὴ κι ἄγρια, σὰν οὐρλιαχτὸ καὶ σὰ γαλούρισμα. Τὸ ρέμα ποὺ γινότανε ἀνάμεσα πόρτα καὶ παράθυρο, σάλεβε ζωηρὰ τὴ φλόγα τοῦ νυχτοκάντηλου, κ' οἱ ἴσκιοι φτεροκοπούσανε ἀνήσυχτα καὶ νευρικὰ πάνω στοὺς τοίχους καὶ στὸ πάτωμα καὶ στὸ ταβάνι. Ἡ κορνίζα εἶτανε σκοτεινὴ καὶ τὰ βιβλία, ταχτοποιημένα, δείχνανε κάπου-κάπου μέσα στὶς φεγγιῆς ἀράδα τὶς χοντρὲς ράχες τους. Σὲ κάποιαν ἄκρη εἶταν ἓνα συρτάρι. Κεῖ μέσα, κλεισμένο ἓνα πορτοφόλι. Μονομιᾶς τότες ἔπαιρνε ἓνας κρυφὸς κι ἀβάσταχτος

φόβος τὸ Λεωνή. Μιὰ τρομάρα μὴν τύχει καὶ σβύσει τὸ καντήλι καὶ τὸν ἀφίσει ὀλομόναχο μέσα σὲ κείνη τὴν κάμαρη, ὀλομόναχο μέσα στὴ φαρδιά κάμαρη, πού τὴ γιόμιζε τὸ παγωμένο κενὸ ἐνὸς ἀδιανοῦ τάφου.

Πεταγότανε τότες σὰν κυνηγημένος, μὲ κρῦα ρίγητα στὶς ρίζες τῶν τριχῶν του, κ' ἔφευγε, ἔφευγε ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ σκοτωμένου. Πίσω ἀπ' τὸ σβέροκο του ἀκλουθοῦσε ἡ αἴσθησις ἐνὸς ἀόρατου χεριοῦ, πού θ' ἀπλωνότανε, τώρα δά, νὰ τόνε σταματήσει, ἀρπώνοντας τὸν ἀπ' τὸ γιακά.

Εἶταν ὄρες ἀγωνίας καὶ λαχτάρας οἱ ὄρες πού ζοῦσε, σὰν ἀληθινὰ περιστατικά, τοῦτες τὶς φαντασίες του.

Ἔπρεπε νὰ σηκωθεῖ νὰ φύγει. Νὰ πάρει τὴν ἀδερφή του καὶ νὰ φύγει ἀπ' τὸ Μεγαλοχώρι.

Γιὰ νὰ σωθεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΣΤ'.

Ὁ ἐκνευρισμὸς του μέρα μὲ τὴ μέρα γινότανε πιὸ φανερός, πού ἡ Ἀδριανὴ στὸ τέλος τοῦ μίλησε γι' αὐτό. Εἶτανε στὴν αὐλὴ τοῦ πύργου, ἓνα ἀπομεσήμερο. Ὁ Λεωνὴς ψευτόφαγε κι ἀποτραβήχτηκε ἀπ' τὸ τραπέζι. Χαμήλωσε πολὺ τὴν ξαπλωτήρα του, κ' ἔπεσε, σχεδὸν ἀνάσκελα, μὲ τὰ χέρια κλειδωμένα πίσ' ἀπ' τὸ κεφάλι. Κάπνιζε κ' εἶχε τὰ μάτια του μισόκλειστα.

Ἡ Ἀδριανὴ δοκίμασε δυὸ τρεῖς φορές νὰ τοῦ πιάσει κουβέντα, μὰ στάθηκε ἀδύνατο. Ἀπαντοῦσε μὲ μονοσύλλαβα, φανερὰ ἐνοχλημένος πού τόνε βγάζαν ἀπ' τὴ σιωπὴ του. Σηκώθηκε στὸ τέλος κι αὐτὴ, πῆγε κοντά του κ' ἔβαλε τὸ χέρι της στὸ κεφάλι του.

— Πές μου, Λεωνή, εἶσαι ἀδιάθετος;

Μισοάνοιξε τὰ μάτια του, κ' εἶπε μὲ προσπαθημένη εἰρωνία.

— Ἄχ, ναί! Εἶμαι βαριὰ χτυπημένος ἀπὸ τεμπελιά. Δὲν ἀπόμεινε καμμιά ἐλπίδα.

Αὐτὴ δὲ χαμογέλασε. Κούνησε τὸ κεφάλι της συλ-

λογισμένη και πήγε τὸ πρόσωπό της κοντὰ στὸ δικό του.

— Ἔλα, μὴ μοῦ λές πιά φέματα. Κάτι ἔχεις. Κάτι ἔχεις και μοῦ τὸ κρύβεις... Εἶναι μέρες τώρα, ποὺ εἶσαι πολὺ προσποιημένος μαζί μου. Ἔτσι, σὰ νὰ προφυλάγεσαι.

— Σὰ νὰ προφυλάγουμαι!

— Μὰ ναί, ἄσε αὐτὲς τὶς γριμάτσες και δὲ μὲ γελαῖς. Πές μου, Λεωνή. Σὲ καταλαβαίνω γώ...

Ἄνοιξε ἀνήσυχος τὰ μάτια κ' εἶπε ἐρεθισμένος.

— Μὲ καταλαβαίνεις ἐσύ... Τί καταλαβαίνεις;

Δὲν ἀπάντησε μονομιᾶς. Τόνε κύτταξε μὲ ἀπορία και τὰ μάτια της βούρκωσαν.

— Πῶς μοῦ μιλάς...

Ἐνιωσε ντροπὴ γιὰ τὸ φέρισμό του.

— Εἶμαι βάρβαρος. Καλά. Τὸ ξαίρω.

Χαμογέλασε δακρυσμένη.

— Πές μου, λοιπόν, τί ἔχεις. Νά. Εἶναι μέρες τώρα ποὺ σὲ παρακολουθῶ κι ἀνησυχῶ, και περιμένω νὰ μοῦ μιλήσεις. Και δὲ μοῦ λές τίποτα. Εἶσαι ἀδιάκοπα ἄκεφος, ἀνόρεχτος... Κάνεις μέρες νὰ κολυμπήσεις... Θαρρεῖς δὲν τὸ βλέπω; Τὴ νύχτα σ' ἀκούγω ποὺ στριφογυρίζεις στὸ κρεβάτι... Περπατᾶς... πηγαίνεις στὸ παράθυρο... Μιὰ βραδιὰ μάλιστα παραμιλοῦσες...

— Ὅχι δά, κάνει φοβισμένος. Και σὰν τί ἔλεγα;

— Σάμπως ξεχώριζε κανεὶς τίποτα. «Κύριε ἀνθυπολοχαγέ» κάτι τέτια.

Χαμογελαῖ συχασμένος.

— Σωστὴ κατασκοπεία δηλαδή.

Αὐτὸ συλλογιότανε και πρὶν, ποὺ σηκώθηκε ἡ ἀδερφή του κ' ἔσκυψε ἀπὸ πάνω του νὰ τόνε δεῖ κατὰ πρόσωπο ἀπὸ πολὺ κοντά. Ἦρθε γιὰ νὰ διαβάσει μέσα στὰ μάτια του. Τὴν ἔβλεπε μέσ' ἀπ' τὰ ματόκλαδά του. Κύτταξε και παραφύλαγε. Συλλογιότανε τί φοβερὸ πράμα θάτανε αὐτό, νὰ βαστάει μιὰ ζωὴ ὀλάκερη. Ἀνάμεσα σὲ δυὸ παντρεμένους λογουχάρη. Νᾶχεις ἓναν ἄνθρωπο κοντά σου, ποὺ ἡ δουλιά του θάναὶ νὰ ψαχουλέβει ἀδιάκοπα στὴν ψυχὴ σου. Νὰ μὴν τολμᾶς νὰ μείνεις μόνος, ὀλομόναχος, κλειδωμένος

μέσα στὸν ἑαυτό σου, ὀλόγυμνος μέσα στὸ κλειστὸ δωμάτιό σου. Νὰ κάθεται ἀντίκρυ σου ἕνας ἄλλος, καὶ νὰ παραμονέβει πότε θὰ βρεῖ τὰ μάτια σου ἀνοιχτά, αὐτὰ τὰ δυὸ παραθυράκια τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ σκύψει νὰ δεῖ τί συμβαίνει μέσα σου. Νὰ τρυπώσει τὴ ματιά του χωρὶς τὴν ἄδειά σου. Ἔτσι. Ἐν ὀνόματι τοῦ Νόμου καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶπε αὐτὴ τὴν ἰδέα στὴν Ἀδριανή. Κι αὐτὴ τοῦ ἀπάντησε ἀπορεμένη.

— Μὰ γὼ θὰ χαιρόμουνα νάχω σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ ἕναν ἄνθρωπο, πὺ νὰ νιάζεται νὰ δεῖ τί συμβαίνει μέσα μου, νὰ τρυπώνει τὴ ματιά του μέσ' ἀπὸ τὰ μάτια μου μὲ ἀνησυχία. Δὲ θάτανε ἐν ὀνόματι τοῦ Νόμου καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Θάτανε ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγάπης. Καὶ θὰ τοῦ ἀφίνα ἀδιάκοπα ὀρθάνοιχτα τὰ παραθυράκια τῆς ψυχῆς μου.

Τὴν κύτταξε προσεχτικὰ καὶ σὲ λίγο τῆς εἶπε.

— Σὲ πιστεύω, Ἀδριανή. Γιατὶ ἐσὺ δὲ θάχεις ποτέσ σου νὰ κρύψεις τίποτα. Ἐσύ . . . εἶσαι ἄλλο. Ἐγὼ θαρρῶ πὺ ποτέσ δὲ θὰ μποροῦσα νὰ μοιραστῶ χωρὶς ἐπιφυλάξεις τίς ἀγωνίες μου. Μὲ κανέναν. Πιστεύω κιόλας πὺς κάθε ἄνθρωπος κατοικεῖ στὸ δικό του ἄστρο. Ἐνας κόσμος χωρίζει τὸν καθένα μας ἀπ' τὸν ἄλλο.

— Καὶ σὰν εἶναι ἐρωτεμένοι δυὸ ἄνθρωποι δὲ σμίγουνε τᾶστρα τους; ρωτᾷ ἡ Ἀδριανή.

— Τότε χωρίζονται περισσότερο. Ἐρωτας θὰ πεῖ μονομαχία δυὸ κυττάρων. Ποιὸ νὰ φάει, νὰφομοιώσει τὸ ἄλλο. Καμμιά συνεννόηση δὲ χωρεῖ ἀνάμεσα στὸ νικητὴ καὶ στὸ νικημένον ἄλλη, ἀπ' τὴν ὑποταγή. Αὐτὸ πὺ λέμε συνεννόηση εἶναι μιὰ σχετικὴ ἔννοια, πὺ εἶναι συνθεμένη ἀπὸ δειλίες καὶ ὑποχωρήσεις. Τὸ πιὸ πολὺ πὺ μποροῦμε νὰ κάνουμε γιὰ τὸν ἄλλο στὴ ζωὴ, εἶναι αὐτό: Νὰ περπατᾶμε παράλληλα, δίχως συγκρούσεις. Ὅμως καθένας μας φυλάει τὸ χαράκωμά του μὲ τὸ δάχτυλο στὴ σκαντάλη, τὰ μάτια του τέσσερα.

Ἡ Ἀδριανὴ τὸν ἄκουγε συλλογισμένη, κι ὁ ἀπόσκιος τῆς θλίψης πέρασε μέσ' ἀπ' τὰ μάτια της σὰν ἴσκιος ἀπὸ διαβατικὸ σύννεφο, πὺ περνάει πάνω στὴ γαληνεμένη θάλασσα.

— Δὲ θέλω νὰ τὰ πιστέψω, λέει, αὐτὰ ὅλα. Θὰ μπορούσανε νὰ φαρμακώσουν τὴ ζωὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἂν εἶταν ἀλήθεια. Ἐγὼ πιστεύω στὴν ἀγάπη. Θαρρῶ μάλιστα πῶς πιστεύω στὸ Θεὸ μόνο μὲ τὴ μορφὴ τῆς ἀγάπης.

— Κ' ἔτσι πρέπει, λέει σοβαρὰ ὁ ζωγράφος. Ἐτσι πρέπει.

— Λοιπὸν... ἐπιτρέπεις στὴν ἀδερφή σου νὰ νιάζεται γιὰ τὴ στενοχώρια, πὺ σὲ τυραγνᾷ τώρα τελευταῖα;

— Ἐδῶ εἴμαστε! λέει καὶ γελαῖ. Θὰ σοῦ τὸ πῶ λοιπὸν, γιὰ νὰ μὴ βάζει ὁ νοῦς σου τρομερὰ πράματα. Λοιπὸν νά: ἔχω πλήξει πιά στὸ χωριό. Κοντοσύλλαβα: βαρέθηκα. Βα-ρέ-θη-κα! Θέλω νὰ φύγουμε πιά.

— Καὶ δὲ μοῦ τῶλεγεσ τόσες μέρες...

— Νά, κάνει μὲ ὕφος μάρτυρα. Ἐβλεπα νὰ σοῦ δίνει τόση ζωὴ καὶ τόση χαρὰ ἢ ξοχή. Δὲν τολμοῦσα. Ὅμως τώρα πὺ ἤρθαν ἔτσι τὰ πράματα σοῦ τὸ λέω. Ἐσκασα ἀπ' τὴν πλήξη. Αὐτὴ ὅλη ἡ πρασινάδα μὲ κούρασε. Ἡ θάλασσα μὲ τὰ σπάνια καράβια, τὰ τοπεῖα, ἀκίνητα, σὰ σκηνικὰ ἐνὸς παιγμένου πιά ἔργου, πὺ δὲ λέει νὰ κλείσει ἡ αὐλαία, οἱ ἀνθρωποὶ, οἱ ἴδιοι πάντα, μὲ τὰ ἴδια λόγια, μὲ τὰ ἴδια ροῦχα, στενόκαρδοὶ καὶ κρυφοί. Ὁ νουνὸς μὲ τὰ παπούτσια του πὺ τρίζουν ἴδια κι ἀπαράλλαχτα, ὅπως στὰ παιδιάτικά μου, κι ἄς ἔγινε ἐν τῷ μεταξὺ ἓνας πόλεμος παγκόσμιος μὲ 20 μιλλιούνια θύματα, ἡ νουνὰ μὲ τὴν «ἐλαφρὰν δυσσυστολίαν», πὺ τὴν καλλιεργεῖ ἀπ' τὴν πρώτη ὀλυμπιάδα, ἡ Ἀσπασία μὲ τὰ λακκάκια τῆς τὰ ἀνόητα, ἡ Λουλού, ὁ Κυργιαννάκης, ὁ Ἀνθυπασπιστής, ὁ κυρ-Φίλιππας, ὁ Σιλέλλης, ἡ μπουτουνιέρα τοῦ γιατροῦ... Οὐφ! Αὐτά, κάθε μέρα, κάθε μέρα, κάθε μέρα.

— Εἶσαι κακός.

— Τὸ ξαίρω, μὰ αὐτὸ δὲν ἀλλάζει τὴν κατάσταση. Θέλω πιά νὰ φύγω, Ἀδριανή. Νὰ φύγω. Δίψασα πόλη, μπάλαιμα, γοργότερο ρυθμὸ, δουλιὰ μὲ περισσότερη ἔξαψη, ξαράχνιασμα, ἔλικα βαποριοῦ, λίγη καλὴ μουσικὴ. Ἄλλα μοῦτρα τέλος πάντων...

— Νὰ φύγουμε, λοιπὸν.

— Νὰ φύγουμε, Ἀδριανή. Ἄς φύγουμε πιά.

— Νά. Τώρα πού μοῦ τὰ λές ἔτσι, μ' ἔκανες νὰ τὰ βλέπω ὅλα αὐτὰ μὲ τὸν τρόπο σου. Μὲ πλήττουν καὶ μένα.

— Καλὴ ἀδερφοῦλα, πού λές ψέμματα!

— Σὲ βεβαιῶ. Σὲ μιὰ βδομάδα κιόλας θάμαι ἔτοιμη, νεταρισμένη ἀπὸ ὅλα. Σοδιές, μπουγάδες... Θές;

Πῆρε τὸ χεράκι της καὶ τὸ φίλησε ὑποκριτικά. Κατόπι, πετάχτηκε πάνω καὶ βγῆκε ἔξω σφυρίζοντας.

Μιὰ ὀπωσδήποτε ἔντιμη φυγή.

Ἄπ' τῆ στιγμῆ πού ἡ Ἀδριανὴ ξεσηκώθηκε κι ἄρχισε νὰ τοιμάζεται γιὰ τὸ γυρισμὸ στὴ Χώρα, εἶδε τὴ φευγάλα του σὰ γεγονὸς πού ξετυλιγότανε μὲ μοιραία ἀναγκαιότητα. Τότες ἀντίκρουσε τὸ πράμᾶ αὐτὸ μ' ἓναν καινούργιο τρόπο. Δὲν εἶτανε τὸ ἴδιο, ὅσο εἶτανε μονάχα σὰ σκέψη μέσα του. Τὰ ἔπιπλα πού μετατοπιζόντανε κι ἀφίνανε στὸ πάτωμα καὶ στοὺς τοίχους ἓνα εὐγλωττο κενό, τὰ πράματα πού ἀμπαλλάρανε, τὸ ξεντύσιμο τοῦ σπιτιοῦ, πού εἶτανε γιὰ νὰ κλειδωθεῖ πάλι καὶ νὰ πομεῖνει ἀδιανό, κατοικημένο μόνο ἀπ' τὶς ἀγαπητὲς θύμησες.

Ὅλα αὐτὰ εἶτανε χεροπιαστὴ ἡ φευγάλα. Αὐτὸ πού μέσα του λογάριαζε γιὰ ἡρωϊκὴ φευγάλα. Γιὰ λύση.

Στεκότανε μὲ σπαραγμὸ μπροστὰ στὴν πραγματοποίησή της. Τὸ κάθε τι πού διπλωνότανε κ' ἔμπαινε στὸ μπαούλο, τὰ ξερὰ θαλασσόχορτα τῆς Ἀδριανῆς, πού πακετάριζε μέσα σὲ χαρτένια κουτιά ἀνάμεσα σὲ μπαμπάκι, τὰ πολύχρωμα λιτριδάκια, τὰ σιντεφένια σαλιγκάκια τῆς ἀμμουδιᾶς, οἱ πελώριες κοχύλες τοῦ βυθοῦ, πού τὶς βάζανε ἀνάμεσα σὲ ροῦχα γιὰ νὰ μὴν τσακιστοῦνε στὰ φτοκίνητο, ὅλα αὐτὰ τὰ χαριτωμένα καὶ ἀπλοϊκὰ θυμητάρια τοῦ γιालοῦ καὶ τῆς ἔξοχῆς πού συμμάζεβε καὶ ταχτοποιοῦσε ἡ ἀδελφὴ του, τοῦδιναν τὸ καθένα τους ὀλάκερη τὴν πίκρα τῆς φευγάλας. Εἶτανε σὰν τόσα χεράκια, πού μ' αὐτὰ κρατιότανε ἡ ψυχὴ του ἀπ' τὸ Μεγαλοχώρι—ἀπ' τὴ Σαμφώ. Καὶ τώρα ἀνοίγανε τὰ γαντζωμένα τους δαχτυλάκια, ἀμολούσανε ἓνα-ἓνα.

Θυμήθηκε μιάν παιδιάτικη κίνηση τῆς Ἀδριανῆς, πού τῆ βρῆκε ἀξιολάτρευτη. Μιά μέρα, ψάχνοντας γιά χρωματιστά βοτσαλάκια, βρῆκε μιὰ πέτρα πράσινη, σὰν ἀπὸ χαλκὸ σκουριασμένο, πλατιά καμιὰν ἀπαλάμη. Εἶτανε σκληρὴ σὰ σίδηρο, καὶ μολαταῦτα τὴν εἶχανε, κόσκινο, σαρακοφαγωμένη κάτι μικρούλια σκουληκάκια τοῦ γιालοῦ, πού ζούσανε καὶ γαβριάζανε — λαὸς — μέσα στὰ γιάτάκια τους. Τόνη ρώτησε ἂν τοῦ ἀρέσει, νὰ τὴν κρατήσῃ γιά τὴ συλλογὴ τῆς, κι αὐτὸς τῆς εἶπε πὼς εἶναι τέτιες ἀπειρες ἐκεῖ στὰ κρογιαλὶ. Τότες ἡ Ἀδριανὴ, ἀντὶς νὰ τὴν πετάξῃ ἀπλῶς, πῆγε καὶ τὴν ξανάβαλε στὴ θέση πού εἶχε πρὶν τὴ σηκώσῃ ἀπὸ χάμου. Σὰ ν᾿ἄθελε νὰ μὴ χαλάσῃ τὴ διακοσμητικὴ ἄρμονία τοῦ κόσμου, μετατοπίζοντας τούτη τὴν πράσινη πετραδίτσα ἀπὸ κεῖ πού τὴν ἔβαλε μὲ τὸ χέρι του ὁ Θεός.

Τώρα λοιπὸν ἐνιωθε κι ὁ ἴδιος κείνη τὴν ἴδια θρησκευτικὴ διάθεση. Νὰ πάρῃ ὅλα τοῦτα τὰ μικρὰ λάφυρα τῆς ἀκρογιαλιάς, πού τόσο ἱερόσυλα ἀμπαλάριζαν γιά τὴν πόλη, καὶ νὰ τὰ ξαναβάλῃ πίσω στὴ θέση τους πρὶν φύγουν. Τὶς κοχύλες στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας, τὰ πετραδάκια στὴν ἀκρογιαλιά, τὰ τριανταφυλλιά σαλιγκάκια μέσα στὸν ἄμμο.

Ὅταν ἡ Ἀδριανὴ ἔτρεξε κ' εἶπε τὸ νέο στὴ δασκάλα, αὐτὴ στὴν ἀρχὴ γέλασε. Τῆς φάνηκε σὰν κακὸ χωρατό.

— Δὲν ἀστειεύουμαι, ξαναλέει ἡ κοπέλλα. Φεύγουμε τὴν Κεριακὴ ἢ τὴ Δευτέρα. . . .

Τότε πρόσεξε πὼς ἡ φωνὴ τῆς ἔτρεμε λαφριά, καὶ μπόρεσε νὰ καταλάβῃ. Χλώμιασε μονομιᾶς.

— Ἄ, ἔτσι; Ἐκανε μουδιασμένη, κι ἐνιωθε μιάν ἀβάσταχτη πεθυμιὰ νὰ μποροῦσε νὰ φύγῃ ἀπ' τὸ κορίτσι, νὰ πάει νὰ κλειστεῖ στὸ σπίτι τῆς, νὰ πομεῖνι μοναχὴ, μοναχὴ, μοναχὴ μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Ἡ αἴσθησις τοῦ πράγματος τὴν κυρίευε σιγὰ-σιγὰ ὅλη, σὰ μιὰ ξαφνικὴ ἀρρώστια, πού κλ᾿ ἔδιζε μέσα στὸ κορμὶ τῆς καὶ τῆς ἔλυνε τὶς δυνάμεις. Μιάν ἀβάσταχτη κούραση ξεκλείδωνε τοὺς ἄρμούς τῆς. Ἐνιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ καθίσει καὶ σωριάστηκε στὸν καναπέ. Τὸ κορμὶ τῆς εἶταν ἓνα φορτιὸ ἀσήκωτο. Κατόπι ἐνιωθε μέσα τῆς ἓνα ἀδιανό, πού ὀλοένα μεγάλωνε, μεγάλωνε, καὶ

σάν ὅλα τὰ σπλάχνα της νὰ σερνόντανε νὰ τὸ γιομίσουν. Νάτανε βολετὸ νὰ βρεθεῖ ξαφνικὰ σὲ μιὰν ἔρημιά, πού νὰ μὴν εἶναι μάτι κι ἄφτι ἀνθρωπινὸ νὰν τὴ γροικήσει, μακριὰ ἀπ' τὸν κόσμο, μακριὰ ἀπ' τὸν κίνδυνο τοῦ γελοίου. Γιὰ νὰ μπορέσει νὰ φωνάξει, νὰ φωνάξει δυνατὰ, νὰ γεμίσει μ' ἓνα σκληρὸ καὶ μεγάλο θρηῆνο ὅλο αὐτὸ τὸ ἀδιανό, πού ὀλοένα φάρδαινε κι ἀπλωνότανε, φοβερὸς καταπιώνας ἐνὸς γκρεμοῦ, κι' ἄνοιγε νὰν τὴν καταπιεῖ, νὰν τὴ ρουφήξει. Ἐσφιξε τὰ δόντια της νὰ μὴ φύγει αὐτὴ ἢ σκληριά. Τὰ χεῖλια της τρεμούλιασαν καὶ τὰ μάτια της γιόμισαν δάκρια.

Ἡ Ἀδριανὴ κάθισε κοντὰ της καὶ τῆς χεῖριδες τὰ χέρια, βουρκωμένη. Τότες ἡ δασκάλα ἔκλεισε σιγὰ σιγὰ τὰ ματόφυλλα, κι ἄρχισε νὰ κλαίει μὲ ἄφθονα δάκρια, ἤσυχα καὶ σιωπηλά. Μιὰ σουβλερὴ κεντιὰ περνοῦσε τὴν καρδιά της σὰ μακριὰ φουρκέτα, καὶ μιὰ πικρίλα ἀνέβαινε καὶ τῆς φαρμάκωνε τὸ στόμα. Μονομιᾶς τήνε σκέπασε, σὰ σύννεφο ἀσήκωτο, τὸ πένθος μιᾶς ἐγκατάλειψης. Τῆς πρώτης, τῆς μεγάλης ἐγκατάλειψης. Μιὰ πόρτα εἶχε ἀνοίξει μπροστὰ στὴν καταραμένη της ὑπαρξή, κεῖ πού παράδερνε μέσα στὸ σκοτάδι τῆς ἀξήγητης ζωῆς της. Μιὰ πελώρια πόρτα πρὸς τὸ φῶς καὶ πρὸς τὴ χαρὰ. Ἡ ψυχὴ της σκίρτησε χαρωπά, σαστισμένη ἀπ' τ' ἀναπάντεχο, χωρὶς κὰν νὰ τολμᾷ νὰ χημήξει σὰν ἀνεμος πρὸς τὸ νέο θάμα. Ἡ ψυχὴ της γιόμισε ξαφνικὰ ἀπ' τὸ γλυκὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς, πού πρώτη φορὰ τῆς ξεσκέπαζε τὸ γοητευτικὸ της χαμόγελο. Ὅλα τὰ πράματα πήρανε μπροστὰ στὰ ἔκθαμβὰ μάτια της μιὰν ἀνυπολόγιστη καὶ βαριὰ σημασία. Εἶτανε ὅλο νέες μορφές, πρωτογνώριστες κι ἀπίστευτες. Ἀποροῦσε πού μόλις τώρα τίς ἔπαιρνε εἶδηση. Ὀλάκαιρη ἢ πλάση κύλισε, τώρα δὲ μόλις, ἀπ' τὴν ποδιά τοῦ Δημιουργοῦ, ὀλοπάρθενη, γεμάτη λαμπρότητες καὶ γλυκὰ νοήματα. Εἶτανε μεθυσμένη ἀπ' αὐτὴ τὴν τρομερὴ ἀποκάλυψη κι ἔκλεινε τὰ μάτια της ἀπὸ τὸν ἱλιγγο τῆς εὐτυχίας. Ἐλεγε ν' ἀπλώσει τὰ μπράτσα της πρὸς τὸ νέο φῶς. Ἐτσι σὰν προσευκὴ καὶ σὰν αἴτηση. Καὶ δὲν τολμοῦσε. Ὅπως δὲν τολμᾷς νὰ ταραξῆς ἓνα πολὺ γλυκὸ καὶ ἀπίθανο ὄνειρο, μὲ τὴ σκέψη «εἶναι ἓνα

ὄνειρο». Γιὰ νὰ μὴν τὰ γριολακκίσεις καὶ σηκώσει ἀπὸ πάνω σου τὰ χνουδάτα του φτερά, καὶ σάφισει ἔρμον. Καμμιά φορά δὲν τόλμησε νὰ τὸ καθορίσει, νὰ τὸ ὀνοματίσει, νὰ τὸ ξετάξει λογικά. Ἀφινότανε μὲ κλεισμένα μάτια, καμωνότανε πῶς τὸ ἀγνοεῖ, μὴν ἐξατμιστεῖ ἀχνὸς καὶ διάνεμα. Ἐνιωθε σὰ νάτανε ἓνα κύπελο ἀδιανό, πὺ γιόμισε ξαφνικά ξέχειλο, ἀπὸ ἀκριβὸ μεθυστικὸ πιτό. Ἡ ἐρημιὰ τῆς ἀνθισε πέρα γιὰ πέρα λουλούδια. Ποῦ εἶτανε τόσο πλοῦτος μέσα τῆς καὶ δὲν τὸ ἔβαζε ὁ νούς τῆς; Πῶς μπορούσε μιὰν ἀσήμαντη κουβέντα νάχει τόσο βάρος μέσα στὴ ζωὴ; Μιὰ ματιά, μιὰ μικρὴ κίνηση τοῦ χεριοῦ, ἓνα λουλούδι, ἓνα τίποτα; Ἀπὸ ποῦ ἐρχόταν αὐτό; Τί νάτανε; Ἡ εὐτυχία; ὁ ἔρωτας; Ἐνα κῦμα ἀπὸ νιάτα; Μιὰ πνοὴ τοῦ Θεοῦ πὺ φυσοῦσε μέσα στὰ μαλλιά τῆς; Δὲν ἤξαιρε. Ὅμως εἶτανε κάτι ἀλλόκοτο, χαρμόσυνο, χορευτικὸ καὶ παράλογο. Κἀτι σὰ μιὰ πηγὴ πὺ πήδηξε καὶ κελαῖδηξε μέσα τῆς. Σὰν ἀνάβρα καὶ σὰν πουλί, σὰ λάλημα καὶ σὰ φτεροκόπι. Τραγούδια καὶ φτερά πὺ τινάζονται πρὸς τὸ γαλάζιο. Κι ὅλα γύρω νάναί τριανταφυλλιά καὶ γαλάζια.

Καὶ τώρα, τώρα δά, πρὶν ἀπὸ δυὸ λεφτά, ἡ μεγάλη πόρτα πὺ ἀνοιξε πρὸς τὸ φῶς ἔκλεινε σιγὰ σιγὰ. «Ἀπαγορεύεται!»! Τὸ συντριβάνι τοῦ τραγουδιοῦ μαραίνεται, τὰ φτερά ξεψυχᾶνε καὶ τὸ πουλάκι πεθαίνει. Ἡ φαντασμαγορία παίρνει τέλος. Σβύνουνε καὶ τὰ πολύχρωμα φωσάκια.

Κι ἀπομένει πάλι μονάχη μὲ τὸν πεθαμένον ἥρωά τῆς, τὸ πολεμικὸ καμάρι τοῦ Μεγαλοχωριοῦ, ἓνα πτώμα φορτωμένο στὴν πλάτη τῆς γιὰ ὅλη τῆς τὴ ζωὴ. Στὰ πόδια τῆς οὐρλιάζει τὸ τερατώδικο παιδί τοῦ σκοτωμένου, οὐρλιάζει μέσα στὴ νύχτα τὴν ἀπλήρωτην ὀργὴ τοῦ πατέρα του. Καὶ τὴν ξανατυλίγει πάλι τὸ μῖσος τῆς ἐπαρχιακῆς πόλης, τὴ σημαδέβει μὲ τὸ πράσινο ἐρωτικὸ τῆς σάλιο. Κι ὅλη τῆς ἡ ἐκδίκηση εἶναι νὰ ἐρεθίζει καὶ νὰ ἀναφλογίζει αὐτὴ τὴν ἔχτρα. Νὰ χαίρεται μέσα στὴ δόξα τῆς νιότης τῆς τὸ μπάλεμα τῆς χτηνωδίας τῶν χωριανῶν μὲ τὴν ἄγρια, τὴν πεισματωμένη τῆς ἀγνότητα. Αὐτὸ τὸ θλιβερὸ τρόπαιο, πὺ τῆς ἀπομένει γιὰ μόνη χαρὰ τῆς ζωῆς. Γιὰ μόνη χαρὰ τῆς ζωῆς...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΖ΄.

Τὰ δέρφια ἀρχίσανε νὰ κάνουνε μερικὲς ἀποχαιρετιστή-
ριες ἐπισκέψεις, κι ὅλοι μὲ ἀπροσποίητη θλίψη μάθανε πὼς
τὰ Καστρινάκια θὰ τοὺς φεύγανε.

Ἡ κυρία Εὐτυχία τὰ φιλοῦσε κ' ἔκλαιγε ἀπαρηγόρετα.

— Θὰ περιμένουμε τᾶλλο καλοκαίρι, μόνο καὶ μόνο γιατί
θὰ μᾶς ἔρθετε μαζί του, μωρά μου, ἔλεγε καὶ χείδεβε τὸ
ξανθὸ κεφάλι τῆς Ἀδριανῆς.

Τοὺς κάλεσε γιὰ ἓνα τραπέζι ἀποχαιρετισμοῦ. Ὁ Λεω-
νῆς τᾶκουσε μὲ στενοχώρια. Τώρα τελευταῖα τόνε ξενεύ-
ρι'χν περισσότερο τοῦτες οἱ τυπικότητες. Ἐπληττε κιόλας
προκαταβολικὰ γι' αὐτὸ τὸ «μυστικὸν δεῖπνον», πού τοῦ-
γινε ἀκόμα πιὸ ἀντιπαθητικὸ ὅταν ἡ Ἀσπασία εἶπε μ' ἓνα
σημαντικὸ τρόπο.

— Θὰ εἴμαστε συναμεταξὺ μας. Μιὰ συντροφιά ὀλότελα
οἰκογενειακὴ. Θὰ εἴμαστ' ἐμεῖς κ' ἐμεῖς.

Κ' οἱ δύο τοὺς κατάλαβαν πὼς εἶτανε πετριὰ γιὰ τὴ
Σαπφῶ.

— Τὴ ζουλέβουν αὐτὴ τὴν κοπέλλα στὸ σπίτι τῆς νου-
νάς, λέει ἡ Ἀδριανῆ. Καταλαβαίνω πὼς ἡ φίλια μας μαζί
τῆς δυσαρεστεῖ τὰ κορίτσια...

— Ἴσως νὰ τοὺς ἔδειξες μὲ καταφάνερο τρόπο τὴν
προτίμησή σου, κάνει αὐτὸς καὶ καπνίζει μὲ ἀδιαφορία.

Ἡ Ἀδριανῆ σηκώνει τοὺς ὤμους.

— Ἐμεῖς οἱ δύο, λέει, δὲν εἶναι γιὰ νὰ γίνουμε ποτές
μας κοσμικοὶ τύποι τῆς προκοπῆς. Δείχνουμε πολὺ τίς σκέ-
ψεις μας. Πρέπει νὰ μολογήσεις ὡστόσο πὼς ἡ Σαπφῶ
εἶναι ὁ μόνος ἄνθρωπος ἐδῶ πέρα πού ἔχει ἐνδιαφέρο. Ἐγὼ
τὴν ἀγαπῶ πολὺ. Κι αὐτὴ. Κλάψαμε πολὺ τὴ μέρα πού
τῆς εἶπα τὴν ἀπόφασή μας.

Ἀκούει τὴν καρδιά του ξαφνικὰ νὰ χτυπᾷ χαρωπά. Δὲν
ἀπαντᾷ μονομιᾶς. Τὴν κατασκοπεύει ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ ματό-
κλαδά του καὶ κατόπι λέει μὲ ἀκαδημαϊκὴ ἀμεροληψία.

— Εἶναι βέβαιο πὼς ἔχει κάποια ψυχικότητα, πὸ ἀχτινοβολεῖ γύρω της. Ἴσως κιόλας νὰ κερδίζει αὐτὴ τὴν ἐντύπωση γιατί δὲ μιλά συχνά, ἢ ἀφίνει τὴ μορφιά της νὰ μιλά γι' αὐτὴ. Τὸ ἄνω προσέξει σὲ πολλές γυναῖκες αὐτό. Τὸ κάνουν οἱ περισσότερες ἀπὸ ἐνστιχτο, κ' εἶναι ἓνα περίφημο ξελόγιασμα. Μᾶς ἀφίνουνε τὴ σιωπὴ τους, τὴν ὑπογραμμίζουνε μὲ μιὰ παρατεταμένη ματιά, καὶ μεῖς παραγεμίζουμε ὅλα αὐτὰ τὰ ἀποσιωπητικὰ μὲ θαυμάσια πράματα, ἀντλημένα ἀπ' τὴν φαντασία μας κι ἀπ' τὰ ἰδανικά μας. Εἶναι τὸ πανὶ τοῦ κινηματογράφου καὶ προβάλλουμε πάνω του τὸν ἑαυτό μας. Κατόπι... ἀνάβουν τὰ φῶτα, πὸ λέγονται καὶ «λαμπάδες τοῦ ὕμναίου», καὶ βλέπουμε τὴ σκηνὴ ἀδιανή. Ἐρημιὰ καὶ μοναξιά...

— Εἶσαι πάντα στὶς κακὲς σου, γελᾷ ἡ Ἀδριανή. Ξεχνᾷς πὼς αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ πονηριὲς μπορεῖ νάχουν τὸν τόπο τους ἀνάμεσα σὲ ἄντρα μὲ γυναῖκα, καὶ γὼ σοῦ μίλησα γιὰ τὶς δικὲς μου ἐντυπώσεις ἀπ' τὴ Σαπφώ.

— Μπορεῖ... δὲν ἐπιμένω, κάνει μὲ τὸν ἴδιον ἀμερόληπτο τόνο. Ἐπειτα... ἡ Σαπφὼ ἔχει τὴν ἰδιότυπη μορφιά της, κ' ἡ μορφιά εἶναι ὁ καλύτερος δικηγόρος.

— Ὡραῖος δικηγόρος, ἀλήθεια, λέει ἡ Ἀδριανή. Θαρρῶ πὼς αὐτὴ ἡ μορφιά της, πὸ λές, εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο της δυστύχημα μέσα στὴ ζωὴ. Ὅπωςδήποτε ἐγὼ λυποῦμαι πὸ δὲ θᾶναι στὸ τραπέζι τοῦ νουνοῦ. Καὶ γιὰ νὰ τὴν ἀποζημιώσω θὰ σᾶς ἐτοιμάσω μιὰν ἐκδρομὴ στὴν Ἀνερραγή, τὴν παραμονὴ τοῦ φευγιοῦ μας. Θὰ περάσουμε τὴ μέρα μας ἐκεῖ, κ' ἐννοῶ νάμαστε «ἐμεῖς κ' ἐμεῖς», ὅπως λέει κ' ἡ Ἀσπασία.

— Σὰ δὲ βαριέσαι! κάνει ὁ Λεωνῆς, καὶ χασμουριέται ἐπιδειχτικά. Τὴν ἴδια στιγμὴ νιώθει μέσα του μιὰ κρυφὴ χαρὰ πὸ ἔρχεται ἔτσι τὸ πράμα. Νὰ περάσει τὴν τελευταία του μέρα στὸ χωριό, μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Σαπφῶς. Κοντὰ της, πλάϊ της, μιὰ μέρα ὀλάκερη!

Νιώθει πὼς θᾶναι ἡ τελευταία του μάχη, κ' εἶναι σίγουρος γιὰ τὸν ἑαυτό του. Τὰ πράματα πιά εἶναι ὀλότελα ξεκαθαρισμένα μέσα του, καὶ χαίρεται ἀπὸ πρὶν τὴν πικρὴ

νίκη πού τοῦ μέλλεται. Τῆς φυλάει ἓνα φέρσιμο ἐγκάρδιο καί μαζί ἐπιφυλαχτικό. Νιώθει νά τότε γιομίζει ἓνα κύμα εὐγνωμοσύνης γιά τούτη τήν παράξενη γυναίκα, πού τότε μετάλαβε ἀπό τή φωτιά τοῦ πάθους, ἀπό «τὸ πῦρ τοῦ θυσιαστηρίου». Πού πῆρε στὰ χέρια της τήν κάμπια τοῦ χαρακώματος, καί κάτω ἀπό τὸ χρυσό, τὸ ζεστό φῶς τῶ ματιῶ της τῆς ἔδωσε τὰ φτερά τῆς ψυχαρίδας. Τοῦδωσε πίσω τὰ δάκρια τοῦ ἀνθρώπου καί τή δημιουργική χαρὰ τοῦ τεχνίτη. Κάποτε θ'ἀπεφταν οἱ φλόγες, θ'ἀ καταλάγιαζε τούτη ἡ λαμπρὴ πυρκαγιά. Μπορεῖ καί ν'ἀγάπιζε μιὰν ἄλλη γυναίκα. Ὅμως μέσα του θ'ἀμενε γιά πάντα, γιά πάντα, ἡ Σαπφώ, ἡ ἄγγιχτη καί ἀπλησίαστη γυναίκα τοῦ σκοτωμένου, στολισμένη μὲ τὸ θησαυρὸ τῆς εὐγνωμοσύνης καί τῆς φιλίας. Τῆς φιλίας; Γιατί ὄχι; Θ'ἀ δεῖς... Θ'ἀ δεῖς...

Τὸ «μυστικὸ δεῖπνο» τοῦ δήμαρχου εἶτανε, ὅπως τὸ πρόβλεψε ὁ Δρίβας, συγκινητικὰ πληχτικό. Ἡ κ. Εὐτυχία μιλοῦσε γιά τήν καρδιά της ἐν σχέσει μὲ τήν ἀναχώρηση τῶν παιδιῶν. Ἐξ ἄλλου ὁ κ. Σπανὸς θυμήθηκε ἐκτενωῶς τοὺς πεθαμένους τους γονιοὺς καί τὰ παλιὰ καλὰ χρόνια ἐπὶ Τουρκίας. Τότες πού ὁ κόσμος δὲν εἶχε χαλάσει ἀκόμα, ὅλα εἶτανε εὐκόλα καί εἰρηνικά, καί μποροῦσες μ'ἓνα μετζηντιὲ μπαχσίσι νά βάνεις τοὺς ἀγάδες καί τοὺς μπέηδες νά σοῦ ξεσκονίζουν τὰ παπούτσια. Τὰ κορίτσια εἶτανε εἰλικρινὰ λυπημένα πού θ'ἀ τοὺς χάνανε. Αὐτὸ φαινότανε καθαρά. Γενικὰ τὸ τραπέζι εἶτανε ὅσο μποροῦσε πιὸ θλιβερό. Εὐτυχῶς ἐκειδὰ κατὰ τὶς δέκα εἶχανε μιὰν ἐκπληξή. Ὁ Κυργιαννάκης κατέπλευσε ἀπροσκάλεστος καί μάλιστα μὲ παρέα. Σχεδὸν εἶδανε μὲ ἀνακούφιση τούτη τήν ἀστοχασιά του. Ἐφερνε μαζί του ἓναν ὑπνωτιστή.

Κάποιον κ. Μαλοῦκο, ἀπ' τήν Ἀθήνα. Ἐβγαζε πνευματιστικὸ περιοδικό, καί πῆρε σβάρνα τὶς ἐπαρχίες γιά νά ἐγγράφει συνδρομητές. Μὲ τήν εὐκαιρία αὐτὴ ἔκανε συγκεντρώσεις στὰ θέατρα καί στὰ σαλόνια, ὅπου ἔδειχνε τήν

τέχνη του. Τίς ἔλεγε «συνεδριάσεις». Οἱ ἔφημερίδες τῆς Χώρας εἶτανε γιομάτες ἀπὸ συνεντεύξεις καὶ περιγραφές αὐτῶν τῶν πειραμάτων, πὺ εἶχαν ἐξάψει τὴ λαϊκὴ φαντασία σὲ ἀπίστευτο βαθμό. Γιατὶ ὁ Μαλοῦκος ὑπνώτιζε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς μετᾶφερνε στὴν Ἀνατολή, μέσα στὴ φωτιά τῆς καταστροφῆς, ἢ στὰ μακρυνὰ μαρτύρια τῆς αἰχμαλωσίας. Ἀρχίζαν νὰ βλέπουνε τότες καὶ νὰ ξεστορᾶνε μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίγμα τὸ φριχτὸ δρᾶμα, μ' ἓναν τρόπο πὺ σοῦ σήκωνε πιθαμὴ τὸ πετσὶ. Οἱ ὑπνωτισμένοι — ντόπιοι καὶ πρόσφυγες — παρακολουθοῦσανε καταπόδι τοὺς χαμένους ἀνθρώπους των, βλέπανε καὶ λέγανε ὅλες τίς περιπέτειές τους, τὸ πιλάτεμα πὺ τοὺς κάναν οἱ Τοῦρκοι, τὸ φοβερὸ τέλος τους, ὅσοι εἶτανε σκοτωμένοι. Ὁ κόσμος ἔτρεχε πατεῖς με πατῶ σε, καὶ γύρω στὸν ὑπνωτισμένο πὺ βογγοῦσε καὶ δηγότανε τὰ δράματά του, στήνανε μοιρολόγια κι ἀνερρουφούσανε τὸ κλάμμα τους.

Εἶτανε κάτι ἐξάισιο.

Χάρις στὸ Μαλοῦκο πέφτανε μονομιὰς τὰ σύνορα πὺ τόσο ἄγρυπνα φυλάγανε οἱ τσέτες ἐκεῖ ἀντίκρυ. Τόσο κοντά, δυόμιση ὥρες ταξίδι μὲ πρίμον καιρό, καὶ τόσο μακριά, σὰ νάτανε στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς γῆς. Μποροῦσες νὰ ἐκβιάσεις τὸ μυστήριον, πὺ σκέπαζε ἀνατριχιαστικὰ κάτω ἀπ' τὴ σιωπὴ του τὸ φριχτὸ μαρτύριον τῆς φυλῆς. Ἀλήθεια. Τόσο κοντά...

Τὴ μέρα ἔβλεπες, ἐκειδὰ σπερνοῦ ὥρα, σὰν ἔκανε νὰ γύρει ὁ ἥλιος, τὰ χωριουδάκια τῆς Ἀνατολῆς, νὰσπρίζουν, ἀφημένα κατάντικρυ. Σὰν περπατοῦσε καὶ κανένα καραβάνι στὰ διάσελα τῶν βουνῶν, ἔβλεπες ἀκόμα καὶ τίς καμῆλες ἀράδα. Καὶ τὴ νύχτα, σὰ φυσοῦσε τὰγεράκι ἀπ' τὰντικρυνὰ μπουγάζια, ἔφερνε ὡς τὸ νησι τοὺς βαθιοὺς καὶ φοβεροὺς ἤχους ἀπ' τὰ νταούλια πὺ βαρούσανε οἱ Τοῦρκοι. Φαινότανε ἀκόμα κ' οἱ γιορταστικὲς φωταψίες τους, οἱ κόκκινοι «μασαλλάδες» πὺ φεγγοβολοῦσανε πεισματικά, νὰ σκάσουν ἀπ' ἀντίκρυ οἱ γκιαούρηδες.

Ὁ Μαλοῦκος παραμέριζε τὰ σύνορα καὶ τὰ κίντυνα μὲ τὴν τέχνη του, καὶ σὲ σεργιανοῦσε ἐπὶ τόπου, μέσα στὰ χωριὰ τῆς Ἀνατολῆς, πὺ εἶτανε νὰ σαστίσεις.

Εἶταν ἓνας ἀνθρωπάκος κοντός, μελαχροινός, μὲ πυκνά μαλλιά, φυτρωμένα πολὺ χαμηλὰ πάνω στὸ κούτελό του. Οἱ τρόποι εἶταν ἀδέξιοι καὶ στενοχωρεμένοι, καὶ τὸ λεχτικό του ἔδειχνε ἓναν λαϊκὸ τύπο, μισοαγράμματο, ποὺ πολεμοῦσε νὰ ξηγήσει ἐπιστημονικὰ τὰ πειράματά του καὶ δὲν τὸ κατόρθωνε.

Ὁ Κυργιαννάκης τότε παρουσίασε θριαμβευτικά. Ἐρχότανε νὰ δώσει μερικές «συνεδριάσεις» χάριν τῶν προσφύγων καὶ τῶν ντόπιων, ποὺ εἶχανε συγγενεῖς ἀντίκρου. Ὁλότελα δωρεάν. Ἔτσι «ἀπὸ ἐθνικὴν ἀλληλεγγύην». Ἦθελε πολὺ νὰ γνωρίσει καὶ τὸν κ. Δήμαρχο.

Ὅλοι τότε δεχτήκανε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρο ὕστερα ἀπ' τὴ μεγάλη φασαρία ποὺ εἶχε σηκωθεί γύρω στὸνομά του. Ἡ Ἀσπασία μάλιστα ἔτρωγε τίς ἄλυσσες νὰ δεῖ τὰ θάματά του. Δὲ θὰ εἶτανε τάχα βολετὸ νὰ κάνει ἀπόψε, μονομιάς τώραδα, ἓνα μικρὸ πείραμα γιὰ τὸ χατήρι τους;

Ὁ Μαλοῦκος ἔκανε μὲ μετριοφροσύνη «πῶς! πῶς! Θὰ εἶταν εὐτυχὴς νὰ εὐχαριστήσῃ τὴ σεβαστὴ οἰκογένεια τοῦ κ. Δημάρχου», κι ὁ Λεωνῆς συλλογιότανε τί νᾶναι τάχα κεῖνο ποὺ πρόκειται νὰ γυρέψῃ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἀπ' τὸ νουνό του, τί νᾶναι κεῖνο ποὺ περιμένει τὴ σειρά του, πίσω ἀπ' τὰ λόγια του καὶ τίς ὑποκλίσεις του.

Καὶ λοιπὸν ἔτσι. Δὲν εἶχανε παρὰ νὰ βροῦνε τὸ μέντιουμ τῆς συντροφιᾶς. Νὰ δοκιμάσουνε. Παρακαλῶ. Νὰ κλειδώσουν ὅλοι τὰ δάχτυλά τους. Ἔτσι, μπράβο. Νὰ τὸν κυττᾶνε κατὰματα καὶ νὰ σφίγγουνε ὀλοένα... ὀλοένα. Ἔτσι, μπράβο. Νὰ μὴ φοβοῦνται τὸ παραμικρό. Ἐμπρός... Ἐμπρός... Ἀκόμα... Ἔτσι...

Εἶχανε δεμένα χτενωτὰ τὰ χέρια τους, τὸν κυττάζανε καὶ χαμογελοῦσανε γενναῖα. Ἡ Ἀσπασία μάλιστα ἔλεγε κι ἀστεῖα. Ὁ Μαλούκος ὅμως δὲ γελοῦσε καθόλου. Τοὺς κύτταζε ἓναν ἓνα κατὰματα, σοβαρὰ καὶ ἔντονα, καὶ σιγὰ σιγὰ ἔσβυσε τὸ χαμόγελο καὶ ἡ κοροϊδευτικὴ διάθεση σ' ὅλων τὰ πρόσωπα. Ἐλεγε ὀλοένα.

— Ἔτσι μπράβο... Ἔτσι... Ἀκόμα πιὸ δυνατά... Ὅσο μπορεῖτε περισσότερο... Μὴ χαλαρώσετε οὔτε μιὰ

στιγμή. Θὰ μετρήσω ὡς τὸ τρία, καὶ μὲ τὸ τρία, θὰ δοκιμάσετε νὰ ξεχωρίσετε τὰ χέρια σας... Τότες θὰ δῆτε πὼς αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο... Ἄ... δύνατο. Τὰ χέρια σας δὲν θὰ ξεκολλοῦν... Θὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ ξεκολλήσουν... Σφίγγετε πάντοτε... Ἔτσι... Προσοχή: Ἐνα... δύο... τρία!

Ὅλοι κάνανε «ἄχ!» καὶ ξεκόλλησαν μ' ἓνα βαθὴν ἀναστεναγμὸ τὰ δάχτυλά τους. Ὅλοι ἐχτὸς ἀπ' τὸν Κυργιαννάκη. Αὐτὸς πολεμοῦσε, ἀγωνιζότανε, ἔβαζε ὅλα τὰ δυνατά του. Ἄδύνατο... Τὰ δάχτυλά του κλειδώνανε ὀλοένα καὶ πιὸ πολὺ, πὺ πῆγαιναν νὰ σπάσουνε. Γύριζε ζερβὰ δεξιά τὰ μικρούλια μάτια του περίφοβα, καὶ τὸ μουτράκι του σούρωνε καὶ ξεσούρωνε μὲ τὶς ζάρες του τὶς ἔννιες «ἀπορία» καὶ «ἀγωνία». Ὅλοένα ἔλεγε μὲ τὴν ψιλὴ φωνίτσα του.

— Πολὺ περίεργον! Πολὺ περίεργον!

Κ' εἶτανε ἡ μόνη φορὰ πὺ ὁ λόγος εἶχε τὸν τόπο του.

Ὁ Μαλοῦκος κύτταξε ἓνα γύρω τὴ συντροφιά μὲ τρόπο θριαμβευτικό, σήκωσε τὰ φρύδια ὡς τὰ μαλλιά καὶ χτύπησε χαϊδευτικὰ τὰ δάχτυλά του πάνω στὰ κλειδωμένα χέρια τοῦ γέρου.

— Αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτα... τίποτα ἀπολύτως, λέει μὲ προσποιημένη μετριοφροσύνη. Τώρα θὰ μετρήσω πάλι καὶ στὸ τρία τὰ χέρια τοῦ κυρίου θάνοϊζουνε.

Πραγματικὰ μετράει, καὶ μὲ τὸ τρία ὁ Κυργιαννάκης ξεχωρίζει τὰ δάχτυλά του, πὺ εἶτανε μουδιασμένα ἀπ' τὸ σφίξε σφίξε, κι ἀρχίζει νὰ τὰ δουλεύει σὰν καβουροπόδαρα.

Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή ὁ Κυργιαννάκης ἔγινε τὸ μπαίγνιο τῆς παρέας στὰ χέρια τοῦ ὑπνωτιστή. Τοῦλεγε πὼς ὁ καφές του εἶτανε πικρός, καὶ τοῦδινε τὴν ἀλατιέρα γιὰ ζαχαριέρα. Ὁ Κυργιαννάκης ἔβαζε κ' ἔβαζε κουταλίτσες ἀλάτι, κ' ἔπινε τὸν καφέ του ἡδονικά, μὲ ὅλες τὶς τιμὲς τοῦ βαρήγλυκου.

Οἱ γυναῖκες γελοῦσανε πιὰ μὲ δάκρια, κι ὁ Κυργιαννάκης ἔλεγε μὲ κάποιαν ἀπορία.

— Πολὺ εὐθυμη εἶναι ἀπόψε ἡ ὀμήγυρις... Πάρα πολὺ εὐθυμη...

Τὸν ὑπνώτισε κατόπι καὶ τοῦπε πὼς ὅταν θὰ τότε

Ξυπνήσει θὰ ἰδεῖ τὴν κ. Εὐτυχία μὲ μουστάκια. Αὐτὸ πιά εἶτανε. Ὁ Κυργιαννάκης ἀνοίξε τὰ μάτια του ἀπ' τὸν ὕπνο τῆς ὑποβολῆς χωρὶς νὰ θυμᾶται τίποτα. Μόνο, σὰ νὰ στενοχωρέθηκε λιγάκι πὺ τόνε πῆρε στὴν πολυθρόνα του. Οἱ ἄλλοι δὲν τόνε προσέχανε. Μιλούσανε τάχα γιὰ λογιῆς ὑποθέσεις. Ὅμως τὸ μάτι τους ἀπάνω του. Ὅπου ὁ γέρος κυττάζει τὴν κ. Εὐτυχία καὶ γουρλώνει τὰ μάτια του. Κάνει ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του, κάνει νὰ σηκώσει τὸ χέρι του καὶ κρατιέται. Χαμηλώνει τὰ ματάκια του ἀπ' τὸ πρόσωπό της, ὅμως κλεφτάτα τάνεβάζει κάθε τόσο πρὸς τὰ μάγουλά της. Κατόπι μιὰ σκέψη φωτίζει τὸ κούτελό του, χαμογελά θαρρετὰ καὶ ρίχνει μιὰ δοκιμαστικὴ κουβέντα.

— Εἶναι παρατηρημένο, λέει, ἀπ' τὴν ἐπιστήμη, πὺς ὅταν μιὰ γυναίκα πάψει νὰ ἔχει ἐν ἐνεργείᾳ ὀρισμένους ἀδένες ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως, ἀρχίζει νὰ παρουσιάζει γνωρίσματα τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου. Χοντραίνει ἢ φωνή της... βγάζει μουστάκια... γένια...

Παρακολουθεῖ πονηρὰ τὴν ἔκφραση τῆς κ. δημάρχου.

Κεῖνη κουνάει μὲ θλίψη τὸ κεφάλι της, σὰ νὰ λέει «ἐμένα τὰ λές!» ἀναστενάζει, καὶ κάνει πὺς χαϊδέβει τὰ ὑποθετικά της γένια.

Ὅλοι δαγκάνονται νὰ μὴν ξεσπάσουνε, καὶ τότες ὁ Κυργιαννάκης, σίγουρος πιά γιὰ τὸ ἐξαιρετικὸ φαινόμενο, σηκώνεται μὲ τρόπο καὶ πάει νὰ τὴν περιεργαστεῖ ἀπὸ κοντά.

— Λοιπόν, Εὐτυχία, τῆς λέει, θὰ τὸ πιστέψεις; Μόλις αὐτὴ τῆ στιγμῇ πρόσεξα τοῦτο τὸ μπελὰ πὺ σὲ βρῆκε.

— Τί νὰ κάνω! λέει καρτερικὰ ἢ κ. Εὐτυχία, καὶ στρίβει μὲ τὰ δύο της χέρια κάτι μουστάκες, πὺ θ'ἀπρεπε νὰ φτάνουνε στάφτιά της ἔτσι πὺ τίς φούχτιαζε. Ὅλοι πιά κυλιοῦνται στὰ γέλια, χαλοῦνε τὸν κόσμον ἀπ' τίς φωνὲς κ' ἢ Ἀσπασία τινάζεται μὲ σπασμούς.

— Γιὰ τὸ Θεό! φτάνει! φτάνει!...

Ὁ Μαλοῦκος κυττάζει κατάματα τὸ γέρον καὶ τοῦ λέει κοφτά.

— Πηγαίνετε νὰ καθήσετε ἀμέσως στὸν καναπέ. Ἐκεῖ!

Ὁ Κυργιαννάκης ὑπακούει σὰν παιδάκι, κρεμασμένος ἀπ' τὰ μάτια τοῦ ὑπνωτιστή.

— Ὡραῖα. Τώρα κοιμηθῆτε! Κοιμηθῆτε! Βαθιά... Κοιμαστέ βαθιά... Δὲ νιώθετε τίποτα γύρω σας... Δὲν ἀκοῦτε, δὲ βλέπετε, δὲν αἰσθάνεστε τίποτα... τίποτα... τίποτα...

Ὁ γέρος εἶτανε τεντωμένος, σὲ σωστή καταληψία. Τότες ὁ Μαλουῦκος ἔβγαλε ἀπ' τὸ πέτο του μιὰ μεγάλη παραμάννα γιὰ ἐπιδέσεις χειρουργικές. Τὴ σήκωσε ψηλὰ μέσα στὸ φῶς, νὰ γυαλίξει, καὶ πρότεινε νὰ τὴν καρφιτσώσει μέσα στὸ κρέας τοῦ ὑπνωτισμένου, χωρὶς νὰ νιώσει πόνο, χωρὶς νὰ βγάλει αἷμα.

— Ὅχι! ὄχι αὐτό! φώναξαν ἀνατριχιασμένες ὄλες.

Ὁ Μαλουῦκος ἔκανε μὲ τὸ κεφάλι του «ὅπως ἀγαπᾶτε», καρφιτσωσε πίσω στὸ πέτο του τὴν παραμάννα καὶ ρώτησε.

— Τὸ μέντιουμ εἶναι πρώτης τάξεως. Θέλετε νὰ δοκιμάσουμε πειράματα πνευματισμοῦ; Θὰ μπορούσαμε νὰ ἔρθουμε σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὸ πνεῦμα ἐνὸς πεθαμένου, γνωστοῦ σας...

— Κανένα παιδί ἀπ' τὸν πόλεμο... λέει ἡ Λουλοῦ.

— Τὸ Βρανά; πετάγεται ζωηρὰ ἢ Ἀσπασία, καὶ ρωτᾷ μὲ μιὰ κυκλικὴ ματιά. Ὅλοι κάνουν «ναί, ναί».

Ὁ Δρίβας συλλογέται πὼς ἐτοῦτος ἐδῶ ὁ τύπος εἶναι ἓνας μπαγαπόντης πρώτης, πὼς ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ πνευματισμοῦ εἶναι μιὰ χοντροκομμένη κωμωδία. Ὅμως ἡ καρδιά του χτυπᾷ γρήγορα-γρήγορα, κ' ἡ ἀναπνοή του γίνεται δύσκολη, ὅσο ἀκούει τὸν ὑπνωτιστὴ νὰ κάνει κεῖνες τὶς γελοῖες ἐπικλήσεις πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ σκοτωμένου συντρόφου του. Ὁ Κυργιαννάκης κουβαριάζεται, μουγκρίζει πάνω στὸν καναπέ. Ἡ κυρία Εὐτυχία ἀνησυχεῖ ζωηρὰ, κι ὅλοι συλλογιοῦνται τὴν καρδιά της, ποὺ μπορεῖ μιὰ χαρὰ νὰ χαλάσει τὸ πείραμα. Εὐτυχῶς καὶ τῆς ἴδιας ἡ περιέργεια εἶναι πολὺ ζωηρὴ κ' ἔτσι ἡ κρίση ἀναβάλλεται. Ἐξάλλου ὁ ὑπνωτιστὴς τὴ συχάζει μὲ χειρονομίες καὶ γνεψίματα, πὼς δὲν ὑπάρχει κανένας, μὰ κανένας φόβος.

Ὁ Κυργιαννάκης ταραίζεται ζωηρὰ, καὶ τὸ βογγητό του εἶναι σὰν παιδιοῦ ποὺ κλαίει πάνω στὸν ὕπνο του.

— Εἶσαι πνεῦμα ἀγαθόν; ρωτᾷ ὁ ὑπνωτιστῆς μὲ τὴν κρύα φωνή του.

— Ναί... κάνει ἀδύνατα τὸ μέντιουμ.

— Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Στρατῆ Βρανά;

— Ναί...

— Τὸ ὀρκίζεσαι, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγίας, ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος;

— Τὸ ὀρκίζομαι.

Ὅλων ἄνδρῶν τὰ στήθια ἀνεβοκατεβαίνουν λαφασμένα. Ὅλοι προσπαθοῦν νὰ βροῦνε μέσα στὴν παραμορφωμένη φωνή τοῦ Κυργιαννάκη τοὺς ξεχασμένους τόνους μιᾶς φωνῆς πεθαμένης, πὺ ξανάρχεται κάτω ἀπ' τὸ χῶμα. Κι ὅλοι κατορθώνουν νὰ βροῦνε παράξενα καὶ τρομερὰ μισίδια. Ἀκόμα κι ὁ ἴδιος ὁ Λεωνῆς, πὺ ἀναζητᾷ μέσα στὴν ἠχητικὴ μνήμη του τοὺς βαριούς, ἀντρίκιους τόνους μιᾶς φωνῆς, πὺ ἔσβυνε σ' ἓνα νοσοκομεῖο τοῦ Ἑσκι-Σεχίρ. Εἶτανε μιὰ φωνή πὺ τοῦ ὑπαγόρευε ὄρκους γιὰ μιὰ γυναίκα μακρυνή κι ἀγνωστή.

Ὁ Μαλοῦκος ρωτοῦσε σοβαρά, γεμάτος σεβασμό. Ρωτοῦσε στὸν πληθυντικό.

— Ἀνθυπολοχαγὲ Βρανά, θέλετε νὰ ἀνακοινώσετε τίποτε;

— ...Ναί. Τὸ παιδί μου... Τὰ γαπημένο μου τὰ γόρι...

Ἡ γυναίκα μου...

Ἐνα κλάμμα ψιλό, ἔβγαινε ἀπ' τὰ κλειδωμένα δόντια τοῦ Κυργιαννάκη. Φαινότανε νὰ τυραγνιέται κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῆς ξένης θέλησης πὺ τότε βίαζε.

— Ἐμπρός! Μιλήστε, πνεῦμα εἰρήνης!

Τὸ μέντιουμ βογγοῦσε καὶ ἀντιστεκότανε. Ὅλες οἱ γυναῖκες κλαίγανε. Κι ὁ Λεωνῆς εἶτανε ὀργισμένος πὺ ἔνιωθε φουσκωμένη τὴν καρδιά του, καὶ τὰ μάτια του ἔτοιμα νὰ βουρκώσουν. Μιὰν ἀνυπόφερτη ἀγωνία τότε βαστοῦσε γιὰ τὸ τί μποροῦσε νὰ εἰπωθεῖ, γιὰ τὸ τί θάκολουθοῦσε. Τὸ μέντιουμ ξαναμίλησε. Μισὲς κουβέντες. Ἀσυνάρτητες. Ὅμως ὁ Λεωνῆς συνταράχτηκε ὀλάκερος.

— Σαπφώ... Σ' ἀγαπῶ πολύ, Σαπφώ... Τὸ παιδί μας... Τὸ παιδί μας... Δρίβα, εὐχαριστῶ, φίλε... Φίλε...

Ὁ ὑπνωτισμένος βογγοῦσε καὶ τὸ στήθος του φούσκωνε κ' ἔπεφτε γρήγορα.

Ἀναφυλλητὸ ἀκούστηκε ξάφνου στὴ τζαμόπορτα τῆς σκάλας. Γυρίσανε κ' εἶδανε τὴ Σουλτάνα νὰ φεύγει σκυφτῆ.

— Για ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ξυπνήστε τον! φωνάζει τρομαγμένη ἢ κυρία Εὐτυχία, καὶ τρέμουν τὰ χέρια της.

Ὁ Μαλοῦκος μὲ λίγα λόγια ποὺ εἶπε τρίβοντας τὸ μέτωπο τοῦ γέρου, τὸν ἔβαλε σὲ ἡσυχον ὕπνο, τὸν ἄφησε ἔτσι νὰ ξεκουραστεῖ κάμποσο καὶ κατόπι τόνε ξύπνησε, ἀφοῦ τοῦ ὑπόβαλε νὰ μὴ θυμᾶται τίποτα.

Σὰ γυρίζανε σπίτι, ἓνα πελώριο φεγγάρι ἀνέβαινε πρὸς ἀπ' τὴς ἐλιές τῆς Βίγλας. Οἱ φοῦντες τῶν δέντρων καὶ τὰ λιγνὰ ἀκρόκλινα σκεδιαζόντανε κεντημένα πάνω στὸ μεγάλο του δίσκο. Στεριά καὶ θάλασσα ἀπλωνόντανε κοιμισμένα κάτω ἀπ' τὸ ἀσημὶ φῶς, ποὺ περέχυνε ὅλα τὰ πάντα μὲ τὴ γαλήνη τοῦ εἰρηνεμένου ὕπνου. Ἡ μικρὴ πολιτεία κοιμότανε μέσα στὴς σκοτεινὲς ἐλιές καὶ πάνω ἀπ' τὴν παστρικιὰ θάλασσα, τὸν ὕπνο τοῦ κουρασμένου χερομάχου. Μιὰν ἀράδα καμπούρικα δέντρα μαβρολογούσανε στὸν ὀρίζοντα, μὲ τὰ κλαδιά τους σηκωμένα σὰ χέρια πρὸς τὸν οὐρανό.

Ἡ Ἀδριανὴ ἀναρρίγησε στὸ μπράτσο τοῦ ἀδερφοῦ της.

— Τὰ πιστεύεις ἐσὺ αὐτά; ρωτᾶει ὕστερα ἀπὸ τόση σιωπὴ. Ἄν εἶναι ἀλήθεια πὼς ἐπικοινωνοῦν μαζί μας οἱ νεκροὶ... Αὐτὸ θὰ εἶτανε φριχτό.

Ὁ Δρίβας πολεμᾶ νὰ κάνει κέφι.

— Φριχτό, ὄχι δά. Μᾶλλον θὰ εἶτανε «πολὺ περίεργον». Φαντάσου ὁ Κυργιαννάκης, ὡς εἶδος τηλέφωνο ἀνάμεσα Κάτω Κόσμο κι Ἀπάνω Κόσμο!

— Ἄσε τᾶστεϊα, ξαναρωτᾶ τὸ κορίτσι. Ἐσύ, τὰ πιστεύεις;

— Μπορεῖ καὶ νὰ τὰ πιστεύω, κάνει σὲ λίγο. Κατὰ ποὺ βρεθῶ. Εἴμαστε τόσο ἀδύνατα πλάσματα... ἰκανὰ γιὰ κάθε λογῆς παλαβωμάρα.

Περνούσανε αντίκρυ απ' τὸ σπίτι τῆς Σαπφῶς. Γεμάτο σιωπή. Πάν' απ' τὰ κεραμίδια σηκωνόντανε οἱ κορυφές τῶν δύο λέγκων τῆς αὐλῆς. Ἐκεῖ μέσα εἴτανε κλειδωμένη ἡ Κοντέσσα. Ἡ δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια. Σάν τὴν κοιμισμένη βασιλοπούλα. Τὴ φυλάγανε ζουλιάρικα δυὸ Δράκοι. Ἐνας ἐραστής νεκρὸς — μὲ τὸ πόδι του κομμένο απ' τὸ μερί, κ' ἓνα μικρὸ τέρας. Ἐνα παράλλαμα ὄλο κοιλιὰ καὶ κεφάλι, ποὺ οὐρλιαζε κ' ἔτρωγε ἀδιάκοπα. Καὶ τὴν περετᾶ μιὰ μάβρη γυναίκα, μὲ τὴ γλῶσσα ξερριζωμένη.

Σάν ἀπόμεινε μονάχος μέσα στὴν κάμαρή του, στάθηκε μέσα στὸ τετράγωνο τοῦ ἀνοιχτοῦ παραθυριοῦ. Ἄπλωσε ἔξω τὸ χέρι καὶ μάδησε μιὰ φούχτα φύλλα απ' τὴ μυγδαλιά, ποὺ ἄπλωνε ἓνα μπράτσο τῆς ὡς ἐκεῖ. Εἴτανε δροσερὰ μέσα στὸ χέρι του ποὺ ἔκαιγε, κ' ἡ μυρωδιά τους γιόμισε τὴν κάμαρη, πικρὴ καὶ φρέσκη. Εἶδε καταντικρὺ του τὸ φεγγάρι ὄλοπρόσωπο, νὰ κρεμάει τετράπλατες τὶς ἀσημένιες κορδέλλες του μέσα στὴν μπουνάτσα τῆς θάλασσας. Εἴτανε μιὰν ἐξαίσια σφραγίδα πάνω στὸ μαβὶ κατεβατὸ τοῦρανοῦ. Ἐνα θεόρατο χρυσόβουλλο, χτυπημένο απ' τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ πάνω στὸ πανάρχαιο ἔργο τῆς Δημιουργίας του.

Καὶ τότες, μέσ' απ' τὴν ἄπειρη γαλήνη τῆς σιωπηλῆς θάλασσας, καὶ μέσ' απ' τὴν καμαρωτὴ δόξα τοῦρανοῦ, τοῦ ξανᾶρθε ἡ μακρινή, ἡ μισοσβυσμένη φωνὴ τοῦ πεθαμένου φίλου, ἡ φωνὴ τοῦ πικραμένου νεκροῦ.

— Σ' εὐχαριστῶ φίλε... Φίλε...

Σὰ νᾶσκυψε κ' εἶδε μέσα στὰ σπλάχνα του τὴν τραγικὴ μάχη καὶ τὴν πιὸ τραγικὴ νίκη. Γι αὐτὸ εἴταν ἡ φωνὴ του ἔτσι τρυφερή, μουσκεμένη απ' τὰντρίκια δάκρια τῆς εὐγνωμοσύνης...

Κοιμήθηκε γαληνεμένος καὶ μέσα του καταστάλαξε μιὰ θλιμμένη εὐχαρίστηση, σάν ἓνα τραγούδι σιγανό, λυπητερό καὶ γλυκό. Ἡ ψυχὴ του κοιμήθηκε βουρκωμένη, ὅμως ἡσυχῆ. Ὅπως κοιμᾶται μιὰ θάλασσα εἰρηνεμένη, μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς φεγγαρόλουστης νύχτας, ποὺ ἀνθίζει πάνω απ' τὰ νερά, γαλάζια σὰ ζεμπούλι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΗ΄.

Τὸ πρωί, σὰν ξεκινήσανε οἱ τρεῖς τους, τὰ δυὸ ἀδέρφια κ' ἡ Σαπφώ, γιὰ τὴν ὀλημερινὴ ἐκδρομὴ, ὁ Λεωνὴς ἔνιωθε νὰ τὸν πιέζει ἡ θλίψη τοῦ αὐριανοῦ χωρισμοῦ, ποὺ βάραινε πάνω στὴ μικρὴ παρέα χωρὶς νὰ θέλει κανέννας τους νὰ τὴ μολογήσει. Ὅμως αἰστανότανε συνάμα καὶ μιὰ ξαλάφρωση στὰ μέλη του, ὅπως σὰ βγάζει κανέννας ἀπὸ πάνω του ἓνα βάρος καὶ προχωρεῖ ἀλλέγγρος τὸ δρόμο του. Κεῖνη τὴν ἀλάφρωση ποὺ χαίρεται τὸ κορμὶ κάθε φορὰ ποὺ γαληνέβει μέσα του ἰσορροπημένη ἡ ψυχὴ καὶ τραγουδᾷ κατὰ-βαθὰ του μιὰ καλὴ πράξη.

Ὁ ἥλιος, μόλις ἔκανε νὰ κεντήσει, τριανταφυλλῆς κι ἀνάφλογος. Κι ὁ ἀγέρας εἶτανε γιομάτος ἀπ' τὸ χαρούμενο σαματά, ποὺ κάνουνε στὴν ἐξοχὴ οἱ ἀθρῶποι καὶ τὰ ζωντανὰ καὶ τὰ πράματα μὲ τὸ πρωῖνό τους σαλαϊτό. Λογῆς θόρυβοι, ψίθυροι, κελαιδισμοὶ καὶ σφυριξιῆς καὶ φωνῆς καὶ μιλήματα.

Ξεκινήσανε χωρὶς ὑπερεσία καὶ χωρὶς τίποτα μαζί τους. Συμφωνήσανε νὰ μαγερέψουνε κεῖ, στὸ χωράφι, ὅ,τι λάχαινε, στὰ τεντζερέδια τοῦ περβολάρη. Σὰ βρέθηκαν πάνω στὴ τούμπα τῆς Βίγλας, σταθήκανε γιὰ λίγο νὰ θαμάξουνε τὴ θάλασσα ἀπὸ τὰψήλου. Ἡ Ἀδριανὴ τήνε γλέχτηκε μὲ ἀστραφτερὰ μάτια. Ἐκεῖ κατὰ τὴν ἀνατολὴ ἄρχισε κιόλας ὁ ἥλιος νὰ χορεύει τὶς μυριάδες ἀσημένιες πεταλούδες του πάνω στὴ δροσερὴ ἄπλα τῆς.

— Ἄν μᾶφινες νὰ πάρω τὰ μπανιερά, θὰ κάναμε ἓνα θεῖο κολύμπι πρωῖ, πρωῖ, λέει τοῦ Λεωνή.

Καὶ κεῖνος, ποὺ τ'όχε προβλέψει ἀπὸ φρονημάδα, δικαιολογεῖ μὲ ἀμέλεια.

— Ὅχι. Θάργούσαμε. Ἡ θάλασσα ξεγελᾷ. Μπορεῖς νὰ μεσημεριαστεῖς μέσα χωρὶς νὰ τὸ καταλάβεις, καὶ τότες ὁ ἀνήφορος μέσα στὴν κάψη...

Ἡ Σαπφὼ δὲν εἶπε τίποτα. Ὅμως ἔνωσε εὐχαριστη-

μένη πού δὲ θὰ γδυνότανε μπροστά του. Σὰ νὰ πέρασε κάποια δοκιμασία μὲ τὴν πρόταση τῆς Ἀδριανῆς.

Ὁ χωραφόδρομος πού ἀνέβαζε στὸ χτῆμα τῆς Ἀνεραγῆς εἶτανε ὅ,τι πιὸ παλαβὸ μπορούσε νὰ σκεδιάσει μιὰ φυσιολατρικὴ διάθεση. Πότε ἀνέβαινε μὲ ἀληθινὰ σκαλιά, πέτρες βαλμένες σκαλωτὰ μέσα στὴν ποδόμη γιὰ νὰ κόβουν τὶς ἀπολογῦρες, πότε τραβοῦσε μέσα ἀπὸ δάσος ἐλιές, πότε χανότανε μέσα σὲ λαγκαδιὲς βουερές, ἰσκιωμένες ἀπὸ πλατάνια κι ἀλυγαριές. Τὰ μοσκόχορτα μυρίζανε κάτ' ἀπ' τὰ πόδια τους, κ' οἱ θεριεμένες τσουγκνίδες πού τσάκιζε μὲ τὸ μπαστούνι του ὁ Λεωνῆς, κάνανε ἀψὲς τὸν ἀγέρα μὲ τὴ φρέσκια τους σπирτάδα.

Μιὰ στιγμή ἡ Ἀδριανὴ στάθηκε συγκινημένη.

— Τί μορφιά! εἶπε σιγανά. Δὲν ξαίρω ἂν μπορεῖ κανένας ἄλλοῦ νὰ εὔρει τόσο χαριτωμένη φύση.

Ὁ Λεωνῆς πῆγε νὰ πεῖ πὼς αὐτὸ εἶναι μιὰ εἰδυλ-
λιακὴ τρυφεράδα, μιὰν ἐρωτικὴ πνοή, πού ἀνασαίνει μέσα
στὸ χῶμα τοῦ νησιοῦ ἀπ' τὸν καιρὸ τῆς ἀρχαίας Σαπφῶς
ἴσαμε σήμερα. Δὲ βλέπεις πού μόνο ἐρωτικὰ τραγούδια
μπόρεσε νὰ τραγουδήσει ἐτοῦτος ὁ λαὸς τόσους αἰῶνες
τώρα; Ὅμως δὲν εἶπε τίποτα πού μπορούσε νὰ πάρει δι-
πλὴ σημασία στὸ νοῦ τῆς δασκάλας, ἢ ἀκόμα καὶ στὸ
δικό του. Πῆγε σιγὰ σιγὰ κοντὰ σὲ μιὰ χοντρή ἐλιά καὶ
καπάκιασε μὲ κουφωτὴ τὴν ἀπαλάμη του ἕνα τζιτζικα, πού
χαλοῦσε τὸν κόσμο μὲ τὸ μπαντζὸ τῶν ἐλύτρων του.
Τοῦρθε νὰ πᾶ νὰ τόνε χώσει μέσα στὴν τραχηλιά τῆς
Ἀδριανῆς. Θὰ μπορούσε νὰ κάνει τὸ ἴδιο, μὲ τὴν ἴδιαν
ἀθωότητα, ἀκόμα καὶ στὸ ντεκολτέ τῆς Σαπφῶς. Ἐτσι
ἀκριβῶς ὅπως μέσα στὴν ἱστορία τοῦ Δάφνη καὶ τῆς
Χλόης. Ἐκανε νὰ θυμίσει στὴν Ἀδριανὴ πὼς αὐτὰ τὰ
τοπεῖα εἶναι πού εἶδανε τὸ εἰδύλλιο τοῦ Λόγγου. Τὰ πιὸ
ἐρωτικὰ τοπεῖα τοῦ κόσμου. Καὶ τῆς εἶπε μονάχα.

— Ξαίρεις, Ἀδριανή, ἕνα περίεργο ἔθιμο τοῦ τόπου;
Οἱ ξωχάρηδες, ἐδῶ πέρα, τὸχουνε σὲ καλὸ τὸν πρῶτο τζι-
τζικα πού θὰ τσακώσουνε, νὰ τόνε δαγκάσουνε λαφριά καὶ
νὰ τὸν ἀφίσουνε πάλι... Δὲν εἶναι παράξενο;

Βρήκανε και μιαν άπιδιά, μιαν ωραϊαν άπιδιά τρυγημένη, κ' εκεί πού την καμάρωνε ο Λεωνής, πήρε τὸ μάτι του ένα άπίδι, ένα μονάχο, νά κρέμεται κίτρινο σαν τὸ φλουρί, σ' ένα ξέκλωνο τῆς κορφῆς. Χωρίς νά χάσει καιρό, σκάλωσε μέσα στὴ δροσερὴ φυλλωσιά του, πού θροοῦσε σὰ μεταξωτὴ γύρω. Ἄπ' ἐκεῖ, ἄπλωσε τὸ γυριστὸ μέρος τοῦ μπαστουνιοῦ του, τσάκωσε μὲ προσοχὴ τὸ κλωνάρι πού κρατοῦσε τὸν καρπὸ στὴν ἄκρια τῆς φούντας του και τῶσυρε κοντά του.

Ἄπάγγειλε δυνατά, κ' ἡ φωνὴ του ἀντιλαλοῦσε μέσα στὴ λαγκαδιά, τοὺς παλιοὺς λεσβιακοὺς στίχους.

Οἶον τὸ γλυκόμαλον ἐρεύθεται ἄκρω ἐπ' ὕδω,
ἄκρον ἐπ' ἀκροτάτῳ. Δελάθοντο δὲ μαλαδρόπηες!

Ἄπὸ κάτω συμπλήρωσε ἡ δασκάλα μὲ τὴν παλμώδη φωνὴ της πού μέσα ἔτρεμε ἕνας παράξενος ἀγορίστικος τόνος.

Οὐ μὲν ἐκλελάθοντ', ἀλλ' οὐκ ἐδύναντ' ἐπίκεσθαι!

Γελάσανε κ' οἱ τρεῖς τους, κ' ἡ Ἄδριανὴ βιαζότανε νά τὸ δαγκάσει γρήγορα. Ὁ Λεωνής ἔσκυψε και τις εἶδε ἀπὸ κάτω του μὲ τις μυτίτσες ψηλά, νά περιμένουν. Τὸ σαρκωμένο στόμα τῆς Σαπφῶς χαμογελοῦσε και τὰ δόντια της ἔλαμπαν ὄλο υγεία.

Ἄφισε νά πέσει τὸ μπαστούνι του, κατόπι ἀφῆκε μπόϊ ἀπὸ ψηλά, και πήδησε μπροστὰ στίς κοπέλλες ἀνάμεσα σ' ένα σωρὸ μαδημένα φύλλα.

Εἶταν ένα θαυμάσιο άπίδι, χλωμό, φουσκωμένο ἀπὸ δροσερὸ ζουμί. Ἔδωσε νά δαγκάσει ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ἡ Σαπφῶ, κατόπι ἀπ' τὴν ἄλλη ἡ Ἄδριανὴ, και τρίτος δάγκασε ὁ ἴδιος, χώνοντας ἡδονικὰ τὰ δόντια του μέσα στὴ δαγκωματιὰ τῆς δασκάλας.

Ὡσπου νά μποῦνε στὴν ἔμπαση τῆς Ἄνερραγῆς, πλανήθηκαν ἔτσι κάμποσην ὥρα μέσα στὸ σύδεντρο. Ὁ περβολάρης, χαρούμενος γιὰ τὸ ξαφνικό, τοὺς εἶδε νά μπαίνουν ἀπὸ μακριά, ἀνεβασμένος στὸ πεζούλι τῆς στέρνας πού εἶχε τὸ χτήμα γιὰ τὰ ποτιστικά του. Τοὺς καλωσόριζε μὲ φωνές, και ὁ ἀντίλαλος τῆς λαγκαδιᾶς, και ἡ βοὴ τοῦ νεροῦ

πού ὀρμουῖσε ἀφρισμένο στάβλάκια, τὶς σύγχιζε ἀστεῖα. Δὲν ἀκουγότανε ἄλλο παρὰ οὐέέ! ἔεε! ἄαα! Βλέπανε τὸ μαβὶ του πουκάμισο, καὶ τὸ χέρι πού σήκωνε τὸ μεγάλο του φαθοκάπελλο, καὶ τὸ κουνοῖσε πάνω ἀπ' τὶς ροδακινιές.

Κι οἱ τρεῖς τους ἀπάντησαν, σὰ συνεννοημένοι, μὲ τὶς ἴδιες ἀναθρες φωνές.

— Οὐῦι!... ἀούαα!... οὐέεε!

Καὶ γελοῦσανε, γελοῦσανε...

Ὁ Λεωνῆς πῆγε μαζί του καὶ θερίσανε φρέσκες ἀφακιές, φτέρη καὶ μπόλικο χορτάρι. Τὸ κουβαλήσανε ἀγκαλιές ἀγκαλιές κάτω ἀπ' τὴ μεγάλη καρυδιά. Κατόπι ὁ περβολάρης ἄπλωσε πάνω σ' αὐτὸ τὸ παχὶ χορταρόστρωμα μιὰ πολύχρωμη καρπέτα, μεγάλη σὰν πλατεία, καὶ ξαπλωθήκανε πάνω μὲ τὴν ἡδονικὴ ἐγκατάλειψη τῆς καλοβαλμένης κούρασης. Τὸ νιαροκομμένο χορτάρι μοσκοβολοῦσε, τὰ τσακισμένα φύλλα τῆς καρυδιάς μυρίζανε δυνατὰ κι ὁ ἴσκιος τοὺς τύλιγε, πράσινος καὶ δροσινός.

— Ἀλήθεια, εἶναι ἔξοχα ἔτσι! κάνει ὁ Λεωνῆς μὲ μιὰ βαθιά, ἀχόρταγη ἀνασαμιά.

— Ὅχι δά! ὄχι δά! κοροϊδέβει ἢ ἀδερφή του. Αὐτὸ τὸ πρᾶσινο, τὸ αἰώνιο πρᾶσινο, πού σὲ τυλίγει ἀπὸ παντοῦ σὰ φυλακὴ... Αὐτὸ τὸ ἀκίνητο τοπεῖο, πού καταντᾷ κουτό... Εἶναι τὰ λόγια του, λέει στὴ Σαπφώ. Ὁ Λεωνῆς, ξαίρεις, ἐπληξε ἀπ' τὴν ἔξοχή...

— Ἐκδικεῖσαι; χαμογελᾷ στενοχωρημένος.

Ἡ Ἀδριανὴ συνεχίζει τὴν παρωδία της.

— Καθόλου, λέει μὲ στόμφο. Λαχτάρησα πόλη, ἄσφαλο, σκόνη, μπενζίνα, ἔλικα βαποριοῦ, φημερίδες, λαχεῖα τοῦ στόλου, καὶ ἐδῶ τὸ ζεστὸ πασσατέμπο!

Ἡ Σαπφὼ ἔχει σηκωμένα τὰ μάτια της μέσα στὴ φυλλωσσιὰ τῆς καρυδιάς.

— Δὲν εἶναι παράξενο, λέει δισταχτικά. Γιὰ ἓναν χωραῖτη ἢ ξοχὴ γίνεται κούραση σὰν παρατραβήξει. Ἐγὼ δὲ παύω νὰ θυμᾶμαι μὲ νοσταλγία ὅλα τὰ χρόνια τοῦ Ἀνώτερου Παρθεναγωγείου... Ἀκόμα κ' οἱ πιὸ θλιμμένες ὥρες τῆς ζωῆς ἐκείνης μου ξανάρχονται ἐπιθυμητές...

Γιὰ ἓναν ἄντρα πού πέρασε ὅλη τὴ ζωὴ του μέσα στὶς πόλεις, φαντάζομαι πὼς θάναί ἀκόμα πιὸ δύσκολο...

Ὁ Λεωνῆς, κάτι ἀνοιξε τὸ στόμα νὰ πεῖ, μὰ δὲ μίλησε. Γιὰ νὰ κάνει κάτι σφύριξε μὲ προσποιημένη ἀνεμελιά.

Κεῖνη τὴν ὥρα ξαναγύρισε κοντά τους ὁ περβολάρης. Ἐφερε ἓνα πανεράκι ἐξαίσια φρούτα, ὠριμασμένα στὴ μάνα τους. Ροδάκινα, ἀπίδια, ρόδια καὶ σταφύλια τῆς κρεβατῆς. Εἶτανε ἀπὸ κάτι θεριεμένα κλήματα, πού καβαλλίκευαν τὰ ψήλου τὶς λέφκες. Σκαρφάλωναν ὡς τὶς κορφές τους, πιασμένα ἀπ' τὰ κλωνάρια τους μὲ τὰ λεπτά μὰ ἀκατέλητα φυτικά σπαγγάκια τους, πού πιάνονται σὰ χεράκια, καὶ δένουνε σὰ σύρματα. Τοὺς ἔφερε ἀκόμα ἓνα κανάτι φρεσκοαρμεγμένο γάλα, πού ἄφριζε. Πίνανε μὲ τὴν ἀράδα, μέσα σὲ μιὰ μεγάλη καὶ πολὺ φαρδιά γιαλένια κούπα. Καθένας περίμενε τὴ σειρά του. Σὰν τὰ μωρά. Ἡ Ἀδριανὴ γλυφότανε λαίμαργα ἀπ' τὴν κρέμα. Ὁ Δρίβας χαιρότανε τὴ Σαπφὼ νὰ ρουφάει ἠδονικὰ τὸ γάλα. Κρατοῦσε τὴν κούπα μὲ τὰ δύο τῆς χέρια, μέσα στὰ μακριὰ τῆς δάχτυλα. Ἐπινε σκύβοντας μέσα, διψασμένη στ' ἀλήθεια, μὲ τὸ κάτω ἀχειλί βυθισμένο στὸν ἄσπρον ἀφρό. Τὰ ματόκλαδά τῆς ἀνοιγόκλειναν ἀργά, μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς καταπιᾶς. Τόνε πρόσεξε νὰ τὴ θαμάζει ἔτσι, καὶ τότες τὰ ματόκλαδά τῆς ἀνοίξανε σταθερὰ γιὰ μιὰ στιγμή, κι αὐτὸς εἶχε τὴν ἐντύπωση πάλι πὼς εἶτανε δυὸ χρυσὲς στάλες, πού φαρδαίνανε, πλαταίνανε καὶ γεμίζανε ὅλα ἓνα γύρω, ὅπως ὁ χρυσὸς οὐρανὸς στὰ κονίσματα τοῦ τέμπλου.

Κατέβασε τὰ μάτια τῆς τρομαγμένη. Εἶτανε κεῖνος ὁ ἐλκυστικὸς τρόμος πού τὴν ἔπινε σὰν ἀντίκρυζε κατάματα τὸ ζωγράφο. Κάτι σὰν ἱλιγγὸς γλυκὰ μεθυστικὸς μπροστὰ σ' ἓνα βάραθρο. Τὸ λαχταροῦσε ἀπὸ βαθιά, μ' ὅλα τὰ μῦρια τοῦ κορμιοῦ τῆς, νὰ γκρεμιστεῖ μέσα στὸ χάος του, νὰ στροβιλιστεῖ ἐξουθενωμένη, μὲ τὰ μάτια κλειστά, ὡς τὴν τέλεια ἐξαφάνιση.

Μαζέψανε φρέσκα φασουλάρια καὶ λαχανικά, τὰ καθάρισανε ὅλοι μαζὶ ἓνα γύρω, καὶ στήσανε μαγεῖρεμα.

Ὁ περβολάρης ἔφερε λάδι, ἀλατοπίπερο μέσα σ' ἓνα κου-

τάκι ἀπὸ καψίλια τοῦ δίκανου του, τὸν τέντζερή του, ἓνα κλαδεφτήρι γιὰ μαχαίρι, ἓνα περούνι, ἓνα κουτάλι, τὴ γιालένια κούπα ποὺ ἤπιανε τὸ γάλα, κ' ἓνα μεγάλο χωματένιο πιάτο, βαθὶ σὰ λεκάνη. Τὰ βρεσκάμενα.

— Δὲν ἔχω ἄλλα, κάνει στενοχωρεμένος. "Ἄν τ'ὄξαιρα πὼς θάρχόντανε ὀλημερὶς τάφεντικά, θὰ κοινομοῦσα ὅλα τὰ χρειαζούμενα. Μὰ πάλι θὰ μποροῦσε, λέει, νὰ πεταχτεῖ ὡς τὸ χωριὸ νὰ τὰ φέρει...

Μπά! αὐτοὶ εἶτανε ἐνθουσιασμένοι ἔτσι. Θὰ τρώγανε ἀπ' ἓνα πιάτο, μ' ἓνα κουτάλι καὶ μ' ἓνα περούνι. Μὲ τὴν ἀράδα, ὅπως ἤπιανε τὸ γάλα ἀπ' τὴν ἴδια κούπα.

"Ὅλη τὴν ὥρα ποὺ ἡ Ἀδριανὴ ἔστηνε τὸ φαῖ στὸ προχειρο πυρομάχι, ἡ Σαπφὼ δηγότανε γιὰ τὶς Πιπίνες, ποὺ τὶς λέγανε καὶ Γοργόνες. Εἶτανε τρεῖς ἀδερφές γεροντοκόρες, περίφημες γιὰ τὴν τσιγκουνιά τους. Εἶτανε παραδίπλα στὸ σπίτι της. Τὴ μεγάλη τους λέγανε Πιπίνα, κ' ὕστερα πιά ὅλες τους τὶς λέγανε ἔτσι. Πιπίνες. Γιατὶ ὅλες εἶτανε ἓνα κόψιμο. Μύτη καὶ σαγώνι σουβλερό, ποὺ πήγαιναν νάνταμώσουνε. Αὐτὲς εἶχανε ἓνα κοστούμι καλὰ ροῦχα, μεταξωτὰ παλαιϊκά, ποὺ γιάλιζαν στὴ ράχη, πρασινόχρυσά σὰν τὶς ζίνες. Εἶχανε κ' ἓνα ζευγάρι λουσάτα παπούτσια. Τώρα πιά, ὁ κόσμος ἔλεγε πὼς εἶχανε κ' ἓνα πιάτο, ἓνα μαχαίρι, ἓνα κουτάλι κ' ἓνα περούνι, καὶ τρώγανε μὲ τὴν ἀράδα. Εἶτανε κακόγλωσσες, καὶ τᾶχανε πολὺ μὲ τὴν ξετσιπωσιὰ τῆς Σαπφῶς, ποὺ ὅλο τὸ χειμῶνα βρισκότανε στὸ χαμάμι, κὶ ὅλο τὸ καλοκαίρι στὴ θάλασσα. Θεοφοβούμενες ὅμως, ὅσο παίρνει. Πηγαίνανε ἀπὸ μιά τους κάθε σαβατόβραδο στὸ σπερνὸ καὶ κάθε Κεριακὴ στὴ λειτουργία. Νηστέβανε ὅλες τὶς νήστιες. Ὅποια εἶχε τὴν ἀράδα της νὰ ἔβγει, ἔβαζε τὰ ροῦχα καὶ τὰ παπούτσια καὶ πήγαινε, γιὰ νὰ φέρει καὶ στὶς ἄλλες δυὸ τάντίδωρο, δεμένο στὴν ἄκρηα τῆς μαγουλίκας. Τὶς λαμπρόσκολες μονάχα στενοχωριούντανε κάπως. Μὰ πάλι τὰ βολέβανε. Ἡ μιά φόραινε τὴν οἰκογενειακὴ ντυσιὰ στὸν Ἐπιτάφιο, ἡ ἄλλη στὴν Ἀνάσταση, κ' ἡ ἄλλη στὴ Δευτερανάσταση. Τὴν πιὸ νέα τους, ποὺ εἶτανε πενήνταπέντε χρονῶ, τὴ λέγανε οἱ

ἄλλες δυὸ «ἡ μικρή». Ἦρθε ἡ μικρή, ἔφυγε ἡ μικρή.

Ἡ Σαπφὼ δηγότανε κ' ἔκανε μιμική μὲ τόσο κέφι, ποὺ στὸ τέλος γελοῦσανε κ' οἱ τρεῖς τους μὲ δάκρια στὰ μάτια.

Σὰν ἔστησε τὸν τέντζερη ἡ Ἀδριανή, πῆγε κ' ἔφερε ἀπ' τὸ καλύβι ἓνα σκοινὶ κ' ἓνα μαξιλάρι. Ὁ Λεωνῆς τὸ πέρασε τιναχτὰ ἀπ' ἓνα χοντρὸ κλαδὶ τῆς καρυδιᾶς κ' ἔδεσε κούνια. Κουνηθῆκανε κ' εἶπανε ἓνα σωρὸ τραγούδια. Ἡ Σαπφὼ εἶχε μιὰ θερμὴ φωνὴ μὲ βαθιοὺς τόνους κοντράλτας καὶ μὲ κυματισμοὺς χάλκινου κύμβαλου. Τὰ δέρφια πρώτη φορὰ τὴν ἀκουγαν, κ' εἶτανε μιὰν ἀποκάλυψη. Τοὺς μολόγησε πὼς εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ξανατραγουδοῦσε ἀπ' τὴν μέρα τοῦ γάμου της, καὶ τὴν ὥρα ποὺ τὸλεγε, μέσα της συλλογίστηκε πὼς θάναί ἡ τελευταία.

Ἡ Ἀδριανὴ φοβότανε ὅταν ἡ κούνια σκεδιάζε μεγάλα τόξα καὶ τὴν παραπήγαινε ψηλά. Τσίριζε τότες, σφιγγότανε μέσα στὰ σκοινιά μισογελώντας, μισοτρέμοντας, καὶ παρακαλοῦσε τὸν ἀδερφό της νὰ κόψει τὴ φόρα. Αὐτός, στήλωνε ἀνοιχτὰ τὰ πόδια του, ἀρποῦσε τὰ σκοινιά καὶ σταματοῦσε ξαφνικὰ τὴν κούνια. Κ' ἡ Ἀδριανὴ πετιούτανε στὸ λαιμό του ξεφωνίζοντας, μὲ τὰ μαλλιά της καὶ τὰ ροῦχα της ἀναστατωμένα.

Ἡ Σαπφὼ δὲ φοβότανε.

— Πιὸ ψηλά! φώναζε στὰ δέρφια καὶ περνοῦσε σὰ βολίδα ἀπὸ μπροστά τους. Ἀκόμα!

Μισόκλεινε τὰ μάτια της ἡδονικά, κ' ἐνιωθε τὸν ἀγέρα νὰ σφυρίζει στὰ σκοινιά κοντὰ-κοντὰ στὰ φτια της, καὶ νὰ τῆς ἀνακατώνει τὰ μαλλιά. Εἶταν ἓνα ἀληθινὸ μεθύσι. Καθότανε μέσα στὰ σκοινιά σὰ μέσα σὲ θεόρατη σφεντόνα, ποὺ ἔπαιρνε τὸ δυνατὸ παλμό της γιὰ νὰ τὴν τινάξει ψηλά-ψηλά, ὡς μέσα στὸ φλογερὸ ζενίθ. Τὸ σκοινὶ κάθε φορὰ ἀγγιζε δυνατὰ ἓνα κλωνάρι τῆς καρυδιᾶς καὶ τὸ μαδοῦσε ἀλύπητα. Πάνω στὸ κεφάλι τοῦ Λεωνῆ πέφτανε τότες ἓνα σωρὸ φύλλα τσακισμένα, σπαραγμένα, ποὺ γιόμιζαν τὸν ἀγέρα μὲ τὴ μυρουδιά τους. Αὐτός μὲ μιὰ ρωμαλέα κίνηση αὔξαινε τὸν παλμὸ καὶ τὴν ἔβλεπε νὰ σκίξει τὸν ἀγέρα. Εἶταν ἓνα βίαιο ὄραμα, ποὺ ὀρμοῦσε τὰ ψῆλου, νὰ φτάξει

τὴν κορφή τοῦρανοῦ καὶ πάλι μετάνιωνε καὶ γύριζε πίσω πρὸς τὴν ἀγκαλιά του. Ἡ ρόμπα της φτερούγιζε πίσω της, δαρμένη ἀπ' τὸν ἀγέρα, καὶ τότε μπάτσιζε στὰ μάγουλα. Περνοῦσε καὶ ξαναπερνοῦσε μπροστὰ ἀπ' τὸ πρόσωπό του μὲ ὀλάνθιστη τὴν ὁμορφιά της, κ' ἡ μυρουδιά τοῦ κορμιοῦ της τὸν ἄγγιζε κ' ἔφευγε, σὰν ἓνα μπουκέτο γιασεμιά. Ὁ ἀγέρας κολνοῦσε τὸ μπλουζάκι στὸ στῆθος της, ποὺ φούσκωνε δίδυμο καὶ κοντανάσαινε μὲ τὴ γλυκιὰ ἀγωνία τοῦ ἰλίγγου. Τὰ πόδια της, τεντωμένα μπροστὰ κολλητά, διάγραφαν τὶς στέρεες γραμμὲς τῆς ἀρμονίας τους ὡς τὸ γόνατο. Θαρρεῖς καὶ πετοῦσε μέσα στὸ διάστημα, ἀεροπατώντας πάνω στὰ δάχτυλα. Αὐτός, μοιραζότανε ἓνα μέρος ἀπ' τὸ μεθύσι της. Ἐνιωθε μιὰ χαρὰ ποὺ ἀπ' τὰ μπράτσα του ἔβγαινε τούτη ἡ δύναμη ποὺ τὴν τίναζε ὡς τὶς κορφὲς τῶν δέντρων, τὴν ἐξαίσια γυναίκα. Κι ἀπὸ αὔριο πιά δὲ θὰ τὴν ἔβλεπε, δὲ θ'ἄπρεπε νὰ τὴν ξαναειδεῖ πιά ποτές του. Ἔτσι πέρασε κι ἔφυγε μὲς ἀπ' τὴ ζωὴ του, σὰ μιὰ ἐξαίσια βολίδα ποὺ διαγράφει τὴν τροχιά της.

Ἄξαφνα ἡ Ἀδριανὴ σταματᾷ τὸ τραγούδι της καὶ χτυπᾷ τὰ χέρια.

— Μιὰ ιδέα!

Ὁ Λεωνῆς ἀφίνει τὸν παλμὸ τῆς κούνιας νὰ χαλαρώσει κ' ἡ Σαπφὼ μὲ τὸ πόδι της λιγοστέβει τὴν κίνηση ὥσπου τὴ σταματᾷ.

— Νάκούσουμε!

Ἄκουμπᾷ μὲ τὰ δύο του χέρια στὰ σκοινιά τῆς κούνιας πίσ' ἀπ' τὴ ράχη τῆς Σαπφῶς. Ἡ πικρὴ εὐωδιά τῶ μαλλιῶν της τότε ζαλίζει. Μυρίζει μυστικὰ τὸ κεφάλι της μὲ μικρὲς μικρὲς ἀνάσες. Νὰ κάνει μιὰ ἔτσι, νὰ τ'ἀρπάξει μέσα στὶς δύο του φοῦχτες, νὰ χώσει τὸ πρόσωπό του μέσα στὰ σκοτεινά του κύματα, νὰ τὸ μυρίσει, νὰ τὸ γευτεῖ, νὰ τὸ φιλήσει παντοῦ, νὰ τὸ ἀνεκατώσει σὰν ἓνα ζεστὸ χρυσάνθεμο.

Ἀποτραβιέται ἀναστατωμένος· θυμωμένος. Δυστυχισμένος.

Ἡ Ἀδριανὴ καταστρώνει τὴν ιδέα της:

Νὰ μποῦνε στὸ γιατάκι τοῦ Ὀρυάκα, νὰ πιάσουνε καβούρια. Ἔχει ἄφθονα καβούρια μέσα στὸ ρυάκι κάτω ἀπ' τὶς πέτρες. Κάθε φορὰ πὺ ἐρχόντανε στὰ μικράτα τους στὸ χτῆμα, ποτὲς δὲν παραλείπανε τὸ καβουροκυνήγι.

Ὁ Λεωνῆς ἔβγαζε δυσκολίες στὴ μέση. Εἶταν ἀλήθεια πολὺ γραφικὴ ἢ ρεματιὰ τοῦ Ὀρυάκα, μὰ κατέβαινε πολὺ ἀνώμαλα, κ' εἶτανε μεριὲς μεριὲς σκεπασμένη ἀπ' τοὺς ἀγριόβατους καὶ τὶς τζουγκνίδες τόσο, πὺ θάτανε ἀπέραστη γιὰ τὶς γυναῖκες. Μὴ βλέπεις πὺ τρυπώνανε στὰ μικράτα τους. Τότες εἶτανε μιᾶς γροθιάς μπόμπιροι.

Ἡ Ἀδριανὴ ὥστόσο πάτησε πόδι, κ' ἡ Σαπφὼ ἴσα ἴσα ἐνθουσιάστηκε μ' ὅλες αὐτὲς τὶς δυσκολίες πὺ ἀράδιαζε ὁ Λεωνῆς. Αὐτὰ ὅλα τὰ μπόδια θὰ κάνανε πὺ ἐνδιαφέρουσα τὴν καβουροεκστρατεία.

— Καλά! χαμογελαῖ κείνος. Ἐσεῖς ξαίρετε πάλι. Ἐγὼ εἶπα καὶ ἐλάλησα. Ἐμπρός, λοιπόν, γιὰ τὴν ἐξερεύνηση τῶν πηγῶν τοῦ Ὀρυάκα!

— Ὅπως στὸ «Θαυμάσιο Ὀρενόκο» τοῦ Βέρν, κάνει μὲ κωμικὸν ἐνθουσιασμὸ ἡ Ἀδριανὴ.

Ἐρριξε μιὰ ματιὰ στὸ φαί. Συδάβλισε, ἔβαλε νερό. Κατόπι τρυπώσανε στὸ σύδεντρο καὶ βγήκανε μέσα στὸ γιατάκι τοῦ ρυακιοῦ. Τὸ νερὸ δὲν εἶτανε πολὺ. Τώρα τὸ καλοκαίρι λιγότεβε ἴσαμε ἓνα μπράτσο. Ἐτρεχε σκόρπιο πάνω στὶς γλυμμένες πέτρες. Ὅπου εὔρισκε λακκιὰ τήνε γιόμιζε, κι ὅπου λάχαινε κατηφοριὰ γκρεμιζότανε σὰ μικρὸς καταρράχτης καὶ τραγουδοῦσε χαρμόсуна, πηδώντας σκαλι σκαλι τὶς μαρμαρόπετρες. Οἱ κοπέλλες εἶταν ἐνθουσιασμένες. Τὸ ἡλιόκαμα τοῦ μεσημεριοῦ, πὺ τύλιγε μέσα στὶς φλόγες του τὰ χωράφια κ' ἔκανε τὰ τζιτζίκια νὰ σηκώνουν ὡς τὸν οὐρανὸ τὸν ὕμνο τους — μποροῦσε περίφημα νᾶναι καὶ συλλαλητήριο διαμαρτυρίας — δὲ χωροῦσε νὰ περάσει μέσα σὲ κείνη τὴ δροσερὴν ἰσκιάδα. Ἐκεῖ ὁ ἀγέρας εἶτανε δροσερὸς σὰν τὸ κρῦο νερὸ, πράσινος ἀπ' τοὺς ἴσκιους. Οἱ βᾶτοι κ' οἱ ἄγριες περικοκλάδες θρασομανοῦσαν ἀπ' τὴ μιὰ κι ἀπ' τὴν ἄλλη. Μεριὲς μεριὲς ἀγκαλιαζόντανε μπερδεμένοι καὶ δένανε μὲ φυτικὰ δίχτια τὰ-

γριόπρινα και τὰ λογιῆς χαμόδεντρα, πού σκύβανε τὰ σγουρά τους τὰ κεφάλια πάνω ἀπ' τὶς ὀχτιῆς κι ἀπλώνανε λυγερὰ και δυνατὰ κλωνιὰ γιομάτα νύχια και δόντια. Μέσ' ἀπ' τὶς πηχτὲς φυλλωσιῆς τινάζοντανε τιτιβίσματα ἀπὸ ἀφανέρωτα πουλιά. Ἀρχίζανε και πάβανε ἀπότομα. Ξαφνικὰ ἀναφτερουγίσματα ξετρομάζανε τὶς κοπέλλες και οἱ μεγάλες σάβρες, κάνανε ἀπρόοπτες ἐμφανίσεις, τοὺς κυττάζανε μιὰ μὲ τὰ πρησμένα ματάκια τους—πιὸ ἐκπληχτες ἀπὸ κείνους—κατόπι, φρρρτ, φεύγανε συρτὰ και χανόντανε, πράσινες μέσα στὰ πράσινα. Ἡ Ἀδριανὴ τσάκωνε πολὺ πιδέξια τὰ καβούρια, μάθαινε και τοὺς ἄλλους. Ἐπρεπε νάνασηκῶνουμε ξαφνικὰ τὶς πέτρες μέσα στὸ νερό, και νὰ τὰ καπακιάζουμε μὲ τὴ φύχτα, πρὶν προκάνουμε νὰ λακκίσουν. Ὅταν ὅμως ἔβλεπε καμμιὰ καβουρομάνα, μὲ τὴν κοιλιά χοντρή σὰν καφετιὰ ταμπακερίτσα, μὲ τὶς δαγκάνες ἀνοιγμένες ἴσαμε ψαλιδάκια τῶ νυχιῶ, τότες δὲν κοιτοῦσε νὰ πλώσει χέρι, και πατοῦσε τὶς φωνῆς νὰ τρέξει ὁ Λεωνῆς γιὰ τὸ χοντρὸ κυνήγι.

Ἡ Σαπφὼ εἶτανε «ἡ τσάντα». Κρατοῦσε τὰ καβούρια μέσα σ' ἓνα βρεγμένο μαντύλι, μὲ τὶς ἄκρηες δεμένες δυὸ-δυὸ. Κ' εἶταν ἡ πιὸ ζόρικη δουλιὰ ἢ δική της, νὰ τὰ κρατάει φυλακισμένα κεῖ μέσα. Ἐτσι μεταχειριζότανε μόνο τὸ ἓνα της τὸ χέρι, γιὰ νὰ πιάνεται στὶς κατηφοριῆς και νὰ παραμερίζει τὶς βέργες πού βιτσίζανε στὸ πρόσωπο.

Πολλῆς φορῆς βρίσκανε ἀληθινοὺς μπερντέδες ἀπὸ ἀρκουδόβατους και ἀγιοκλήματα νὰ τοὺς κλείνουμε τὴν περασιά.

— Συρματοπλέγματα! φωνάζανε.

Ἀρχιζε τότες ὁ Λεωνῆς νὰ δέρνει ἡρωϊκὰ μὲ τὸ μπαστούνι αὐτὰ τὰ χλωρὰ δίχτια, ὡς πού νὰνοίξει ἓνα πέρασμα βολικό. Ἡ ρεματιὰ μύριζε σέρτικα και τὸ νερὸ γιόμιζε φύλλα και λουλούδια.

Οἱ κοπέλλες καθὲ τόσο τσιρίζανε παλαβὰ μπροστὰ σὲ μιὰ καινούργια ἀνακάλυψη. Ἐνα κούφωμα σὰ μικρὴ σπηλιά, γιομάτο ἀπὸ φιλολογιὰ πολυτρίχια, ἀφάνταστα λεπτὰ και ντελικάτα. Οἱ ἴνες πού εἶχανε γιὰ τσουνιὰ και γιὰ κλωνάρια εἶτανε τόσο ψιλές, πού γινόταν ἀόρατες στὸν ἴσκιο. Ἐτσι τὰ δροσερὰ φυλλαράκια τους τρέμανε σὰ νάτανε κεν-

τημένα πάνω στὸν ἀέρα μὲ πράσινο γιαλιστερό μετάξι. Μανιτάρια τριανταφυλλιά καὶ σαλιάρικα, τεντωμένα ντούρα μὲ σχήματα ξαδιάντροπα, λιώνανε κάτ' ἀπ' τὸ παπούτσι σὰ νάτανε ἀπὸ κρέμα κι ἀφρό. Συντροφίες ἀπὸ κοχυλάκια μάβρα, πὸν κουρνιάζανε, κουβαρίτσες, στὸ βάθος τοῦ νεροῦ, μέσα στὶς γοῦβες, ἀποφασισμένα νὰ περιμένουν ἐκεῖ χωρὶς ἀνυπομονησία τὸ τέλος τῆς αἰωνιότητας.

Ἀνακαλύψανε καὶ μιὰ νέα συκιά κρυμμένη. Μιὰ «λιβανή» συκιά, πὸν ξεφύτρωσε κεῖ μέσα στὸν ἀπόσκιο, μακριὰ ἀπ' τὸ φῶς. Ὅμως ἡ λαχτάρα τῆς ζωῆς τῆς ἔδωσε ἓνα τέτιο κουράγιο, πὸν τίναξε ἓνα μπῶϊ ἀφύσικα λιγνὸ καὶ μακρὶ, σὰν ἓνα κλῆμα, ὡς πὸν τὰ κατάφερε νὰ βγάλει τὸ κεφάλι της στὸ ξῆλιο, ἀνάμεσ' ἀπ' τὶς τοῦφες τῶν ἀγριόδεντρων. Ἐκεῖ ὠρίμασε μὲ ὄλο τὸ μεράκι της πέντε ὄψιμα σῦκα, πὸν κανένας δὲν τὰ ὑποπτεύτηκε, οὔτε κ' εἶχε τὸ κουράγιο νὰ ξεσκιστεῖ γιὰ δαῦτα. Ὁ Λεωνῆς τήνε τσάκωσε μὲ τὸ μπαστοῦνι του καὶ τὴν ἔσυρε πρὸς τὰ κάτω. Τὸ δεντράκι λύγησε πρόθυμα, σὰ νὰ πρόσφερε τὸν καρπὸ του μὲ μιὰν ὑπόκλιση. Εἶτανε λίγα, μὰ πολὺ θρεμμένα σῦκα, φουσκωμένα ἀπ' τὸ μέλι τους, μὲ λεπτότατο καὶ τσιτωμένο τὸ μελαχροινὸ τους φλούδι. Στὸ φλογερὸ στοματάκι τους κρατοῦσαν ἀπὸ ἓνα κόμπο ζαχαρωμένο σιρόπι. Ὁ Λεωνῆς τὰ ἔκοβε ἓνα-ἓνα, καὶ τᾶβαζε μὲ τὴν ἀράδα στὸ στόμα τῶν κοριτσιῶν. Ἔτσι ἀξεφλούδιστα. Κατόπι ἄφησε λεύτερο τὸ δεντράκι κ' ἡ μικρὴ συκιά τινάχτηκε πάλι ὀλόρθη, μὲ τὴν ἴδια λαστιχάτη σβελτάδα. Τὰ φύλλα της φουρφούρισαν χαρωπά, σὰ νάταν ἀπ' τὴν ξαλάφρωση, γιὰτὶ ἀπολυτρώθηκε ἔτσι ὁμορφα ἀπ' τοὺς καρποὺς πὸν τόσον καιρὸ τοὺς μέλωνε καρτερικά. Ὁ Λεωνῆς συλλογίστηκε πῶς ἐτοῦτο τᾶναφτέριασμα τοῦ δέντρου ὕστερ' ἀπ' τὸ τρύγημά του, εἶτανε κάτι σὰν τὸ φουρφούλισμα τῆς πουλάδας, πὸν ξετινάζει τὸ φτέρωμά της, ἱκανοποιημένη ἀπ' τὰ χάδια τοῦ πετεινοῦ. Ἡ ἡδονὴ τοῦ προσφέρεσθαι. Ἀπὸ ψηλά, ἀπ' τὸ μίσχο ἐνὸς κομμένου σύκου ἢ συκόφυλλου, ἔσταξε πάνω στὸ χέρι του μιὰ στάλα πηχτὸ γάλα, σὰν ἀπὸ μιὰ ρώγα τῆς μικρῆς γονιμοποιημένης συκιάς. Τὸ δέντρο μύρισε βαριά.

Προχωρούσανε όλοένα πρὸς τὰ κάτω.

Σὰ βρῖσκανε τραχώνι ἢ γλυστερὸ ποταμολίθι, ὁ Λεωνῆς κατέβαινε πρῶτος, κατέβαζε τὴν ἀδερφή του, καὶ κείνη βοήθοῦσε τὴ Σαπφώ. Ἔτσι ἀπόφευγε τὸ κάθε ἀγγιγμά της. Κι ὅσες φορές ἔλαχε νὰγγιχτοῦνε, ἀποτραβιούντανε κ' οἱ δύο τους μὲ μιὰν ἔνστιχτη τρομάρα, σὰ νὰκουμπούσανε ἀπὸ ἀπροσεξία πάνω σ' ἀναμένο κάρβουνο. Κυτταζόντανε τότες βιαστικά, καὶ βλέπανε αὐτὸν τὸ φόβο νὰ περνᾷ, σαίτα, μέσ' ἀπ' τὰ μάτια τους.

Στὶς νεροφαγιασμένες ὄχιές, τὸ χειμωνιάτικο ρέμα εἶχε ξεγυμνώσει κάτι φοβερὲς ρίζες, ποὺ βγαίνανε παντοῦ ρωμάλées καὶ κυματιστές. Εἶτανε σὰ χοντρά φείδια, ποὺ τρυπῶνανε καὶ ξετρυπῶνανε ὀρμητικὰ μέσα στὸ χῶμα, φουσκωμένα ἀπὸ ζῶη καὶ κίνηση. Ἄλλες εἶτανε ὄλο γόνατα, ποὺ σφίγγανε ἀνάμεσό τους μὲ μανία τὶς λεῖες ποταμόπετρες μὲ τὶς γαλάζιες φλέβες τοῦ μαρμάρου. Καὶ μερικὲς τεντώνανε μπράτσα μὲ ἀδρὶ πετσί, καὶ σπρώχνανε νὰ ξεχωθοῦν ἀπ' τὴ γῆς, ὄλο ἀγωνία καὶ πάθος. Μὲς ἀπ' τὸ βαθὶ χορτάρι, ἓνας λαὸς ἀπὸ ἔντομα ἔτριβαν τὰ ἔλυτρά τους μ' ἓνα γρήγορο-γρήγορο μεταλλικὸ ρυθμὸ. Σὰ νὰ δούλευαν ἀπειρα ρωλογάκια, λαχανιασμένα νὰ προφτάσουνε στὸ μέτρημα τὰ ἀπειροελάχιστα δευτερόλεφτά τους.

Φτάσανε σ' ἓνα μέρος ποὺ τὸ γιατάκι τοῦ Ὁρυάκα χανότανε μέσα σ' ἓνα σκοτεινὸ σύλογγο, ὄλο βάγιες πηχτὰ φυτρωμένες, γαβριασμένες νιάτα ἀπ' τὰδιάκοπο πότισμα. Εἶτανε φορτωμένες μὲ τὰ μαῦρα, τὰ ὠριμασμένα τους βαγιοκούκουτσα. Ὁ τόπος μοσκοβόλησε τόσο χαρμόсуна, ποὺ σταθῆκανε μὲ θαμασμὸ κι ἀνεσάνανε βαθιά, ἀχόρταγα. Εἶτανε μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα κάτι γιορτερό, κάτι θρησκευτικὰ γιορτερό. Στὴν ἀρχὴ ὁ Λεωνῆς νόμισε πῶς αὐτὸ ἐρχότανε ἀπὸ θύμισες δεμένες μ' αὐτὴ τὴ μυρουδιά. Ὑστερα βρῆκε τὴ σωστὴ αἰτία. Εἶτανε ἡ γιορτὴ «τῶ Βαγιῶ» ποὺ ξυπνοῦσε μέσα του ἀπ' τὰ μικράτα. Μὲ τὰ σήμαντρά της καὶ μὲ τὶς χαρὲς της. Καὶ μὲ τὰ παιδιὰ, ποὺ σειούσανε μέσα στὶς αὐλὲς τῶ σπιτιῶν τὶς βάγιες, στολισμένες ἀπ' τὶς νύφες τῆς χρονιάς μὲ μεταξωτὰ «βαλάδια» καὶ μὲ κου-

δουνάκια από χρυσό πάφιλα. «Βάγια, βάγια τῷ βαγιῶ!»

Ἐκοψε δυὸ λιγνὰ κλωνιά κ' ἔδεσε ἓνα στεφάνι στὸ κεφάλι τῆς ἀδερφῆς του.

— Εἶναι ἡ δάφνη τῆς δόξας, λέει. Περισσότερο ὅμως εἶναι γνωστὴ ἀπ' τὸ στιφάδο. Ἐνας λαγὸς δαφνοστεφῆς λόγου χάρη, εἶναι συχνότερο φαινόμενο ἀπὸ ἓνα στρατηγὸ δαφνοστεφῆ, ἀκόμα καὶ σὰν τύχει νᾶναι καταβάθος τὸ ἴδιο.

Κύτταζε τὴν Ἀδριανὴ πού κορδῶθηκε μονομιᾶς σὲ πόζα «μεγάλου ἀνδρός». Τὸ πράσινο, ἀδρὶ φύλλο μὲ τὰ σκουῖρα βαγιοκούκουτσα, πήγαινε ὠραῖα μέσα στὸ χρυσὸ μαλλὶ τοῦ κοριτσιοῦ.

Ἀξαφνα ἀφήνει τὴν πόζα της, πετάει τὶς δάφνες ἀπ' τὸ κεφάλι καὶ λέει ἀνήσυχη.

— Εἶπες γιὰ λαγὸ στιφάδο καὶ θυμήθηκα τὸ μαγεύρεμα. Ἄν δὲν ἔπιασε στὸν τέτζερη, θὰ κοντολογᾶ νὰ σωθεῖ τὸ νερό του τόσην ὥρα ἀκύτταχτο. Πρέπει νὰ πεταχτῶ μιὰ στιγμή. Μὴν ἀργήσετε καὶ σεῖς. Τὸ στομάχι μου δείχνει μεσημέρι παρὰ τέταρτο.

— Νὰ γυρίσουμε ὅλοι, κάνει ἡ Σαπφώ.

Κ' ἡ Ἀδριανὴ πού ἀνεσκάλωνε κιόλας, φωνάζει «ὄχι! ὄχι!» Αὐτὴ θᾶπρεπε νὰ γυρίσει τρεχάτη στὸ φαί, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας λόγος νὰ τρέχουνε λαχανιασμένοι ὅλοι ξοπίσω της, χωρὶς λόγο. Ἡ φωνὴ της ἀκουγότανε ἀκόμα κι αὐτὴ εἶτανε κιόλας χαμένη πίσω ἀπ' τοὺς πράσινους μπερντέδες τῆς φυλλωσιᾶς.

— Καλά! λέει ὁ Λεωνῆς μὲ ἀδιάφορο τόνο, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ τρομοκρατημένος ἀπ' τὸ ξεμονάχιασμα. Λίγα καβούρια ἀκόμα κι ἀνεβαίνουμε.

Στὴν ἀρχὴ ἀνοίχτηκε μιὰ στενάχωρη παύση ἀνάμεσόν τους, πού ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ γιομίσουν τὴ σιωπὴ της. Ὁ Λεωνῆς, χωρὶς νὰ τὴν κυττάζει, προχώρεσε λίγο, ἔσκυψε κι ἀνεσήκωσε μὲ κόπο μιὰ μεγάλη πέτρα. Τὴν ἴδια στιγμή βούτηξε ἀπὸ κάτω τὸ χέρι του, ἔκανε «χῶπ!» καὶ τσάκωσε ἓνα μεγάλο καβούρι. Ἡ Σαπφὼ ἔκανε χαρὲς καὶ πλησίασε μὲ τὸ μαντήλι.

Αὐτὸς τοῦκοψε πρῶτα τὸ ἓνα δόντι ἀπ' τὴν κάθε δαγ-
κάννα καὶ τὸχωσε μέσα μαζί με τ'άλλα.

— Πάει κι αὐτός! λέει καὶ γελαῖ.

— Καὶ πόσο μεγάλος!

Γελαῖ κ' ἡ Σαπφὼ κ' αἰστάνονται κ' οἱ δύο τους εὐγνω-
μοσύνη σὲ τοῦτο τὸ φουκαρὰ τὸν κάβουρα, πὺ ἤρθε πάνω
στὴν ὥρα νὰ δώσει κάποια φυσικότητα στὸ φέρσιμό τους.

Ὁ Λεωνῆς χτυπᾷ δεξιὰ ζερβὰ τὸ μπαστούνι του, τσα-
κίζει στὴν τύχη τσουγκνίδες, ἀγριόχορτα καὶ τρυφερὰ
κλωνάρια ἀπὸ κωλορριζίτες πλατανιῶν. Σκοτώνει ἔτσι τὴν
ἐπικίντυνη σιωπὴ, καπακιάζει τὴ γοητευτικὴ τῆς γλώσσα
μέσα στὸν ἀντίλαλο πὺ γιομίζει τὴν ποταμιὰ. Ἡ Σαπφὼ
ἔρχεται ἓνα δυὸ βήματα πίσω. Κάποτε ὁ ζωγράφος στα-
ματᾷ μπροστὰ σ' ἓνα χαμηλό, τουφφωτὸ χαμόδεντρο.

— Ἐλάτ' ἐδῶ, τῆς λέει γελαστά... Ἀκόμα πιὸ κοντά.
Ἔτσι μπράβο.

Ἡ κοπέλλα στέκεται πολὺ κοντὰ στὸν κοντόφαρδο
θάμνο καὶ περιμένει. Εἶναι εὐχαριστημένη με τὸ φυσικὸ καὶ
πρόσχαρο τρόπο του. Τότες αὐτὸς δίνει μιὰ μπαστουνιὰ στὰ
ριζὰ του, καὶ μονομιᾶς ξεπετιοῦνται μέσ' ἀπ' τὴν φυλλωσιὰ
ἓνα κοπάδι πεταλουδίτσες καὶ χημᾶνε γύρω τῆς, πήχτρα.
Ξετινάζεται ξαφνιασμένη, πατάει μιὰ μικρὴ τσιριξιά, κα-
τόπι τὴν πιάνουνε τὰ γέλια μαζί με τὸ ζωγράφο. Οἱ πε-
ταλοῦδες γιομίζουνε τὸν τόπο, σύννεφο, πετᾶνε με ἀγω-
νία ἓνα γύρω. Εἶναι σκοῦρες με καφετιὰ ξόμπλια, κι ἀπὸ
κάτω τριανταφυλλιές. Σὲ λίγο χάνονται πάλι ὅλες. Κατα-
χωνιάστηκαν πίσω μέσα στὴ φυλλωσιὰ καὶ δὲν ξεχωρίζεις
καμμιὰ τους.

— Πᾶνε! κάνει με ἀπορία ἡ δασκάλα. Μήτε εἶταν, μήτε
φάνηκαν...

Ὁ Λεωνῆς ξηγαῖ. Τὶς ἤξαιρε ἀπ' τὰ παιδιάτικά του.
Τοῦ ἄρεζε πάντα νὰ τὶς ξελαγιάζει. Εἶταν ἓνα εἶδος νυχτο-
πεταλοῦδες, πὺ ζούσανε μέσα στὶς φυλλωσιές ἔτσι ὀμαδικά,
σὰν τὰ μελίσσια. Φαίνεται νὰγαπᾶνε πολὺ τὸν ἴσκιο. Τὸ
φῶς θαρρεῖς καὶ τὶς ἐνοχλεῖ.

Προχωροῦσε πολὺ σκυφτός, δυὸ κάτια, κάτω ἀπ' τὰ πυκνὰ

κλαδιά που κρεμόντανε από πάνω και γαργαλούσανε κάπου κάπου τὸ νερὸ μὲ τὶς φουῦντες τους. Κατόπι ἀκούμπησε πάνω σὲ μιὰν ἀγριοσυκιὰ κ' ἔσκυψε νὰ δεῖ πρὸς τὰ κάτω.

Ξεφώνησε :

— Χάρμα! Ἡ φωνή του, ὅλο ἐνθουσιασμός, ἀντιχτύπησε μέσα στὴ ρεματιά.

Εἶταν ἓνας βράχος ἐκεῖ, ἀπότομα κρεμαστός, πὸν τὸν εἶχε στρογγυλεμένο και λεῖο τὸ αἰώνιο γλύψιμο τοῦ νεροῦ, ὅπως περνοῦσε και κατέβαινε ἀπὸ πάνω του και τὸν ἔντυνε σὰ διάφανο μεταξωτό. Στὰ ριζὰ του εἶχε νεροφασιασμένη μιὰ γούβα, στρογγυλὴ σὰ γουρνόπετρα. Ἐκεῖ μέσα ἔπεφτε τὸ νερὸ και γουργούριζε δροσερά.

Πιάστηκε ἀπ' ἓνα λυγερὸ κλαδί τῆς ἀγριοσυκιᾶς κι ἄρχισε νὰ κατεβαίνει. Ἀκουμποῦσε στὸ βράχο μόνο μὲ τὰ τακούνια και μὲ τὴ σιδερένια μύτη τοῦ μπαστουνιοῦ. Σὰ χαμήλωσε ἀρκετά, ἄφισε μπόϊ και πήδηξε σβέλτα, λυγώνοντας τὰ γόνατα.

Εἶταν ἀλήθεια ἓνα χαριτωμένο κατατόπι. Ὁ μικροκαταρράχτης τραγουδοῦσε γλυστρώνοντας, ἄνοιγε νερένια κρόσσια σὰν εὔρισκε μούσκλια, κ' ἔκανε φασαρία πιὸ μεγάλη ἀπ' τὸ μπόϊ του, πηδώντας μέσα στὴ γούρνα. Ἐκεῖ τὸ γιγάκι τοῦ Ὀρουάκα φάρδαινε. Ἡ ἀκροσταμιὰ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά εἶταν ἴσιωμα, πηχτὴ ἀπ' τὴ φουντωμένη φτέρη, πὸν θρασομανοῦσανε τὰ μεγάλα ριπίδια της μὲ τὴ σγουρὴ φουντίτσα. Ἀπὸ πάνω οἱ βάγιες κάναν ἓναν ἀληθινὸ θόλο. Ἡ φυλλωσιὰ ἔσταζε σκοτεινὸν ἴσκιο και μύριζε. Πάνω ἀπ' τὴ γούβα πετούσανε κάτι θαυμάσια λεπιδόφτερα, μεγάλα νεροκούνουπα μαβιά, μὲ διάφανες ὀριζόντιες φτεροῦγες, πὸν ἱριδίζανε.

Σὰ σήκωσε τὰ μάτια του πρὸς τὸ μέρος πὸν κατέβηκε, εἶδε ἀνάμεσα στὰ φύλλα τῆς ἀγριοσυκιᾶς τὸ κεφάλι τῆς Σαπφῶς πὸν ἔσκυβε. Ἀναμετροῦσε μὲ τὸ μάτι τὸ βάθος, και μελετοῦσε νὰ κατέβει. Τὸ πρόσωπό της εἶτανε ξαναμένο και τὰ σκοῦρα της ματόκλαδα πεταλούδιζαν ἀνήσυχα.

— Εἶναι θάμα, τῆς λέει ἀπὸ κάτω, ὅμως σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴν κατεβεῖτε. Ὁ βράχος εἶναι σχεδὸν ὄρθιος. Μείνετε καλύτερα. Ἐρχουμαι πίσω και γώ.

Κουνήθηκε νὰ γυρίσει.

— Μπά! Μιά χωριάτισσα μπορεῖ θαρρῶ νὰ σκαλώνει ὅσο ἓνας χωραίτης!

Τὰ λόγια της κατέβαιναν ἀπὸ ψηλὰ μαζὶ μὲ τὸ γέλιο της τὸ γάργαρο, μαζὶ μὲ τὸ νερό, ποῦ γελοῦσε καὶ τραγουδοῦσε. Ὁ ἀντίλαλος τ'ἀσμιγε σὲ μιὰ σύμμικτη βουή, σὰ νὰ μιλοῦσε, σὰ νὰ γελοῦσε καὶ σὰ νὰ τραγουδοῦσε ἢ ἴδια ἢ λαγκαδιά.

Τὴν εἶδε πὺ πιάστηκε ἀπ' τὸ ἴδιο κλωνάρι τῆς ἀγριοσυκιᾶς, κι ἄρχισε νὰ κατεβαίνει. Ἀπ' τὸ χέρι της δὲν ἄφινε τὸ μαντύλι μὲ τὰ καβούρια κι αὐτὸ τὴ δυσκόλεβε περισσότερο.

— Σταθῆτε κεῖ, θὰ πέσετε! φωνάζει ἀνήσυχος καὶ κινεῖται νὰ σκαλώσει γιὰ νὰ πάρει τὸ μαντύλι ἀπ' τὸ χέρι της καὶ νὰ τῆς δώσει τὸ μπαστούνι.

— Μπά! κάνει αὐτὴ ἥρωϊκά, καὶ βιάζεται νὰ κατεβεῖ, πρὶν προφτάσει ὁ Λεωνῆς νὰ τῆς δώσει χέρι.

Τὴν ἴδιαν ὥρα ξεφεύγει τὸ ἓνα της τὸ πόδι, καὶ σχεδὸν χάνει τὴν ἐπαφή της μὲ τὸ βράχο. Ὅλο της τὸ βάρος κρεμάζει στὴ συκιά, καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ φίσει τὰ καβούρια ἀπ' τὸ χέρι της. Προσπαθεῖ μὲ ἀγωνία νὰ κουμπήσει τὸ τακούνη της κάτω. Τὸ φευγάτο πόδι της ψάχνει στὰ τυφλὰ νὰ βρεῖ ἓνα πάτημα, καὶ τ'ἄλλο, πὺ στηρίζεται ἀκόμα στὸ βράχο, τρέμει ἀπ' τὸ γόνατο.

Ὁ Λεωνῆς πετιέται μ' ἓνα σάλτο, ἀνεβαίνει ἀπ' τὸ πλάϊ, σκαλώνει τὸ γυριστὸ μέρος τοῦ μπαστουνιοῦ του μέσα σὲ κάτι δυνατὲς ρίζες, κρεμιέται σχεδὸν ἀπ' αὐτό, γέρνει κι ἀπλώνει τὸ μπράτσο του.

— Λᾶτε! Ἀκουμπήστε γρήγορα πάνω μου!

Ἡ φωνή του διατάζει, ἀπότομη, ὅπως στὸ στρατό.

Ἡ Σαπφώ ἀφίνεται στὴν ἀγκαλιά του, πιάνεται ἀπ' τὸ λαιμό του μὲ τὸ χέρι πὺ σφίγγει τὰ καβούρια, δένεται πάνω του μὲ τὸ μπράτσο της καὶ σιγὰ-σιγὰ ξαμολάει τὸ κλαδί τῆς ἀγριοσυκιᾶς.

Ὁ Λεωνῆς τὴν κρατᾶ σφιχτὰ μὲ τὸ ζερβὶ του πάνω στὸ στῆθος, καὶ κατεβαίνει πολὺ ἄργά, μὲ προσοχή. Δοκιμάζει πρῶτα καλὰ τὴν κάθε προεξοχή τοῦ βράχου,

πρὶν πατήσῃ ἀπάνω μὲ ὄλο του τὸ βάρος. Ἐνα κῦμα καφτερό τότε γλύφει ὄλον καὶ στὰ μηλίγγια του βαρᾶνε σφυριές. Ὅλα εἶναι πράσινα μπροστὰ στὰ μάτια του, ἓνα ρευστὸ πράσινο ποὺ τρέχει. Ἐνας καταρράχτης ἀπὸ φύλλα ποὺ χύνονται.

Ἀκούει τὸ νερὸ σὰ νὰ γουργουρίζει βαθιὰ μέσα στὸ κάφκαλό του. Νιώθει τὸ ζεστὸ κορμί της νὰ τότε τυλίγει σὰν κισσός. Μεστό, λυγερὸ καὶ ντελικάτο. Νιώθει στὸ πρόσωπό του τὴ γλυκιὰν ἀπαλοσύνη τῶν κόρφων, ποὺ ζουλιοῦνται πάνω στὸ μάγουλό του, κ' ἡ εὐωδιά τους τότε ζαλίζει. Σὰ νᾶχει τὸ πρόσωπό του ὀλόκληρο χωμένο μέσα σ' ἓνα πελώριο τριαντάφυλλο. Ἀκούει τὴν καρδιά της ποὺ κλωτσάει δυνατὰ κάτ' ἀπ' τὴ λεπτὴ μπλουζίτσα, καὶ θαρρεῖ πὼς εἶναι ἡ δική του ἡ καρδιά. Τὰ αἵματά τους ὀρμοῦν καὶ βροντᾶνε μὲ τὸν ἴδιον ἄγριο ρυθμό, σὰ νὰ συκοινωνῆσαν οἱ ἀρτηρίες τους. Μιὰν αἴσθησι τρομερὴ καὶ βίαια εὐτυχισμένη, ποὺ φτάνει ὡς τὸν πόνο.

Σὰν πάτησε κάτω δὲν τὴν ἄφησε. Ξαμόλησε μόνο τὸ μπαστούνι νὰ κρέμεται στὴν ἀγριόρριζα κ' ἔσφιξε γύρω στὸ κορμί της καὶ τᾶλλο του τὸ μπράτσο. Τὴνε κράτησε ἔτσι σὰν ἓνα παιδί, σὰν ἓνα θησαυρό. Τὴν ἔσφιξε σὰν ἓνα λάφυρο. Ἐσκυψε πάνω στὸ πρόσωπό της ἔξαλλος, ἔσκυψε πολὺ κοντὰ πάνω ἀπ' τὰ χρυσὰ μάτια της. Καὶ τὰ βρῆκε νὰ τὸν κυττᾶνε ἀπὸ κάτω, ὅπως κυττᾶνε τὰ μάτια τῶν ἀρρώστων μέσ' ἀπ' τὸ βύθος τῆς θέρμης. Ἡ ματιά του μπῆκε μέσα της, ἀρσενικὴ καὶ βάρβαρη. Εἶταν ἡ ἀστραψιά τῆς τρέλλας του, καὶ κυκλοφόρησε μονομιὰς μέσα της. Πῆγε κ' ἤρθε ὁ σπασμὸς της ὡς τὰ ἀκρότατα τῶν νεύρων της. Ἐνα γλυκὸ ρίγος τὴ συντάραξε σύγκορμη καὶ σφίχτηκε σπασμωδικὰ πάνω του μὲ ὄλη της τὴν ὑπαρξή.

Τότες αὐτὸς γύρισε τὰ μάτια του ἓνα γύρω, σὰν ἓνα ἀγρίμι ποὺ γυρέβει καταφύγι γιὰ νὰ σπαράξῃ τὸ θήραμά του. Εἶδε τίς πυκνὲς τοῦφες τῆς φτέρης, τὴν πῆγε βιαστικὰ ἐκεῖ, τὴν ἀπόθεσε προσεχτικὰ πάνω στὸ παχὶ στρῶμα τῆς πρασινάδας, ποὺ τσακίστηκε καὶ μύρισε βαριά

κάτ' ἀπ' τὰ γόνατά του, καὶ τὴν ἔκανε δική του μ' ἓναν τρόπο βίαιο, σχεδὸν ἐχτρικό.

Τὰ μάτια τῆς βασίλεψαν κάτω ἀπ' τὰ βαριὰ ματόκλαδα καὶ τὰ δάχτυλα ξαμόλυσαν λίγο λίγο τὸ μαντήλι μὲ τὰ καβούρια.

Αὐτὰ ξαπολυθήκανε μονομιᾶς, ξελεφτερωμένα καὶ σκορπίστηκαν μ' ἓνα χαρούμενο χαρχάλεμα μέσα στὰ χόρτα καὶ μέσα στὶς πέτρες, χημώνοντας πίσω κατὰ τὸ ρέμα τους, μὲ τὶς κουτσουρεμένες τους δαγκάνες ὄρθιες...

Τ Ε Λ Ο Σ